

UN EDITORIAL RATAT

Mă pregăteam să scriu despre echilibru și toleranță, despre cumpătare și chibzuință, în aceste cumplite vremi pandemice și posibil belice, când din toate direcțiile „zboară vești contradictorii”, vorba Topîrceanului, informații ce se bat cap în cap, când nu mai trecem prin filtrul logicii, când nu mai judecăm cu capul nostru, ci cu picioarele altora, dar mai ales când nu mai apelăm la istorie (aia câtă am mai fost lăsați să știm/să învățăm), ci doar la isterie și luăm de bune toate **breaking-news**-urile ce ni se servesc pe atâtea canale, meșteșugit ambalate în vorbe și imagini...

Deci tocmai mă pregăteam să fac un apel la înțelepciune și la informare, la compasiune, dar și la neuitare, când aflu pățania unui venerabil cărturar pentru care am o prețuire deosebită.

După o viață de muncă la catedră și la masa de scris, concretizată în vreo doi metri de cărți, după un binemeritat premiu al Academiei, în fine, primăria târgului bacovian se gândește (mai bine mai târziu decât niciodată) să-l facă **cetățean de onoare**, recunoaștere ce are o valoare strict imaterială, dacă facem abstracție de bucata de carton pe care e imprimată noua „calitate” a cetățeanului fost, până acum, de rând, dar care a făcut mai multă onoare orașului decât toți politicienii la un loc. Cum se procedează în asemenea împrejurări, îi vine rândul și **onoratului** să vorbească. Și moralistul (pe care îl știm așa din toate scrierile sale) vorbește cu mult bun-simț, cu umor uneori, cu amărăciune mai des, despre ipocrizie, despre onoare, despre nevoia lecturii, încheind cu un sfat: „Să ne sustragem pandemiilor propagandistice ce vin valuri, valuri”, să ne păstrăm omenia și ospitalitatea care ne caracterizează, să folosim „războiul de lângă noi” pentru a ne reîmprospăta anumite date istorice, să-i recitim pe Taras Șevcenko și pe Tolstoi, dar și cartea lui Iorga despre Insula Șerpilor, să ne reamintim că „Grigore Ureche și Miron Costin au studiat la Lvov și Bar, localități care erau în Polonia și sunt acum în Ucraina, că Eminescu și Gala Galaction au învățat la Cernăuți, în Bucovina de Nord, care acum e a Ucrainei, țară cu petice de pământ străin, țară ce

s-a opus agresiv Unirii în 1918, că minoritatea românească din Ucraina e privată de anumite drepturi”. Și încheie citând dintr-un psalm: „Răsplătește, Doamne, răsplătirea celor mândri”. „Ceea ce – conchide distinsul vorbitor – mai devreme sau mai târziu se întâmplă atât indivizilor, cât și țărilor.”

A urmat căldarea cu lături – internaute, dar nu numai...

Tot în aceste zile, vine dinspre capitala Țării Galilor anunțul orchestrei filarmonice din Cardiff privind retragerea lucrărilor compozitorului rus Piotr Ilici Ceaikovski (1840-1893) din programul viitoarelor sale concerte, iar de la Opera de Stat din Bavaria acela al demiterii dirijorului Valery Gergiev și anularea angajamentelor cu soprana Anna Netrebko.

De-aș fi avut podoaba cu pricina, mi-aș fi „șoptit atunci în barbă”: o luăm, așadar, de la capăt, scoatem filme, interzicem cărți, dărâmăm statui, pupăm bocanci... (De mi-ar arde de glumă, aș întreba: da' cu votca ce facem?)

Cum n-am nici barba și nici „ura neîmpăcată” ale lui Baiazid, ci doar o imensă incapacitate de a înțelege asemenea reacții, m-am decis să renunț la subiect și să vă prezint o carte, un „cartof fierbinte”, pentru a cărei scriere autorul a trebuit mai întâi să învețe și apoi să ne predea și nouă...

LECȚIA DESPRE „ECHILIBRUL DÂN TOATE”

Cel puțin în cazul romanului *Ugu*, Mihai Antonescu face parte, cu certitudine, din acea categorie de scriitori puși în balanța dilemei de cinstitul mare vornic al Țării de Jos Miron Costin cu ceva veacuri în urmă: *a scrie, multă vreme la cumpănă au stătut sufletul nostru /.../ A lăsa iarăș nescris, /.../ ieste inimii durere...*

Sau poate contemporanului nostru nu i-a fost sfâșiat sufletul de îndoiala boierului de demult, ci i-a fost dat să prindă din zbor, în nopțile cu lună plină, șoaptele ce răzbăteau dinspre vechile mahalale bucureștene, de prea

puțini auzite – poate conu' Jenică Barbu să fi băut și el din apa vie a sacagiului Hrisant de și-a aplecat urechea la zvonurile venite dinspre groapa Cuțaridei. Au mai fost câțiva, cine-i mai știe, alde Dumitru Alexandru („Mahalaua lunatecilor”, 1976), Ion Bălăceanu („Ceașca”, 1981), Gh. Borneanu („La Frumușica”, 1969), G.M. Zamfirescu („Maidanul cu dragoste”)...

Să fi auzit Mihai Antonescu dialogul lui Sae Vorbălungă cu sacagiul Dodu Cuibuș? „– Ce crezi, viața noastră cu trăirile câte au fost, era bine să fi rămas undeva în amintirea veacurilor? // – Era. Poate să și rămână, chiar dacă noi nu mai suntem. Nu știi cine, când, dân ce interes ori numai curiozitate despre un trecut ce nu a fost și-al lui, să vrea să afle, să adune, chiar să lase scris ceva pă undeva”...

Să fi urmat Mihai Antonescu îndemnul lui Grigore Balama? „Să nu vă uitați trecutul. Bun, rău, e al vostru cât mai trăiți, și-al urmașilor cât or mai ține și ei minte.” Poate nu chiar toate întâmplările așa cum s-au petrecut, cine să le știe cu adevărat cum au fost și câte s-au spus prin birourile Siguranței Statului, pe la mesele Capșei sau prin cârciumile învăluite în fumul grătarelor și-n muzica „guriștilor”, prin ascunzișurile din munți, printre cearșafurile Crucii de Piatră, prin redacțiile gazetelor ori prin pădurea Strejnicului? Cine să fi auzit vorbele din urmă ale lui Iorga, cine să le nemurească? Dar cu siguranță se (mai) știu „cânticele de lacrimă ori bucurie, /.../, și **legendele**” toate. Că adevăruri care convin ori ba, în legende se aștern dacă-i musai să ajungă și la alții.”

Desigur, nu adevărul istoric îl căutăm într-un roman de ficțiune (de la o vreme nu-l mai căutăm nici în cărțile de istorie, ba parcă prea iute îl băgăm sub preș dacă ne zic unii și alții că n-ar fi *politically correct*), ci adevărul poveștii. Acel giordanian *si non è vero è ben trovato*. Căci da, scrie autorul din capul locului, *romanul UGU este o ficțiune. Chiar dacă unele date istorice sunt reale, multe au fost voit „cosmetizate”, tocmai spre a da povestirii o nouă cămașă, așa cum mi-am închipuit eu. Și mai zice, ca să fie bine înțeles: Tot ce ne închipuim ar fi putut să fie. Este și ce nu ne închipuim. Așadar, ne aflăm între ar fi putut să fie și este, între ficțiunea verosimilă și realitatea istorică atestată. „Noi i-am trecut pe câțiva în istoria asta vremelnică și ea, tot astfel cum poate au fost ori doar ni i-am închipuit. Fășii, bucle, semne. Istorii în mers ca apele Dâmboviței sau Colentinei...”*

Dar, să ne amintim, „ce e ficțiunea, dacă nu o altă posibilă față a adevărului”, cum scria mai de mult Mihai Antonescu în „Memoria trestiei”. Și-atunci, de ce n-am accepta ca adevărat ultimul suspin al savantului Iorga: „Ce risipă e viața, domnule, ce risipă”...?

Carevasăzică, adevăr istoric – la care e evident că romancierul a ajuns în urma unei temeinice documentări, prin biblioteci, dar și bătănd cu pasul străzile și cărările pe unde-și va plimba personajele, ascultând poveștile celor din alt veac, anecdotele și istorioarele cu sămburele lor de adevăr (precum întâmplarea cu popa a cărui familie a cerut ca sicriul să fie transportat pe un

afet de tun ori farsele cu scriitori) și legendele locului (a sacagiului Hrisant ori cea despre „îngerul înveșmântat”, de pildă) – împletit cu rodul debordantei sale imaginații: „tot dân amintirile altora o să-și ia informația peste care va suprapune propriile-i închipuiri”. Procedeu presupus și de metaforicul personaj Dodu Cuibuș (cel care, cu un firicel de sârmă sau o crenguță de alun, găsea izvorul din adâncuri) – „Poate pă lângă ce-o să afle, va mai băga și dă la dumnealui, că așa se scriu cărțile și istoria” –, cu o condiție însă: „**Important este echilibrul dân toate.** [...] În lipsa lemnelor, poți bate un cui și-n falca vântului, dacă vrei. Important e ce atârni în cuiu acela, ce poveste răsucești în mătasea rămânerii pă el.”

„Treaba lui [admite Sae Vorbălungă], numai să scrie. Uneori închipuirea adaugă forme noi și **poezie** cuvintelor despre ce altfel ai trece neobservat în existența lumii...” Da, și să nu uităm de limbajul care, zice același Sae, trebuie să nu fie „dă tablă”, că tabla „sună ca dracu” oricum ai bate în ea, și mai și ruginește. Limbajul e aidoma lemnului verde, „poți ciopli dân el stâlpi de poartă înflorindu-i la subțiori sau fluiere”, dar nu-i o nenorocire nici atunci când putrezește, fiindcă „putregaiul lemnului, tânăr odată, naște licurici, părănd a fi stele jucăușe căzute aici pă pământ în nopțile dă vară”.

Adevăr istoric, ficțiune și poezie... Poezie fără de care, afirmă autorul într-un interviu, romanul va fi doar un text *uscat*.

Dar nu e! Cuvintele sunt borțoase, mustesc, gem, plesnesc de atâta încărcătură expresivă, romancierul substituind sensurile vorbelor, metaforizând, personificând, mizând și pe auditiv („ninge **foșnit** peste mahala”; copiii treziți din somn „prindeau a **scârțâi** și a plânge...”; „unde, spre Gara de Nord prinseră a **scheuna** mașinile poliției”; „Mihai /.../ fonfăit, gângav, rostogolind cuvintele mai mult pe dinăuntru și proptindu-le în cerul gurii să nu le azvârle prea departe...”), și pe vizual („calul Mătărăngă **depăna** cuminte pe străzile pline cu oameni...”; Edit „**mărunțea** în jos pe scări”; „jandarmii tineri **muițați** în uniforme albastre”; „Aurica s-a **risipit** în ziduri, în tapiserii, în muțenia casei...”; „trenul luneca pe sub Podul Grant **înfigându-se** în câmpie”; „Fane Țiganu **sprrijinit** în sticle la o altă masă”; „Fărămiță trase o dată cu **grebla** lui mică peste clapele acordeonului...”).

Iar poezia naturii, ca la Sadoveanu mereu aceeași, reală prin eternitatea ei, învăluie pe nesimțite istoria, făcând-o credibilă („zurgălăii loveau în urechea zilei cu sunete moi argintii...”; „e o liniște așa mare, că poți tăia din ea felii să-ți tocmești o casă cu cerdac”; „toamna călca desculță peste colinele Romanaiților”; „noaptea se strângea ghem în cuibarele văilor”; „Iarna înfundase urechile târgului până la surzenie”; „hornurile caselor scot un fum alburiu și gros mirosind a ger, proptindu-l în tavanul vălătucit cu nori al cerului. Ninge mărunț, enervant, mutește”...).

*

A cui poveste o spune Mihai Antonescu în voluminosul său roman? Veți zice poate „a comisarului Eugen Alimănescu”, controversatul personaj intrat în conștiința publicului de acum vreo patru decenii nu prin adevărul istoric încă incert (cine-l știe? cine-l ocultează?), ci prin

* Toate sublinierile din citate îmi aparțin. (R.L.)

viziunea unui cineast celebru, creatorul incoruptibilului comisar Miclovan/Moldovan, un soi de Eliot Ness dâmbovițean. (O fi ajutat și faptul că regizorul era nepotul altui comisar celebru, Gheorghe Cambrea, lângă rămășițele căruia-i odihnește acum cenușa la Bellu...?)

Într-adevăr, la prima vedere, protagonistul piramidului edificiu românesc ridicat – poveste din poveste – de Mihai Antonescu este Ugu, adică Genu „pentru cine mă place sau îngăduie”, adică Eugen Aliman, „băiatul perceptorului de pe strada Gării”, avatarul literar al „comisarului de fier” Eugen Alimănescu, născut la 26 iulie 1916 la Slatina, mort nu se știe cu precizie nici când, nici unde, nici cum. Soluția naratorială îi curmă firul vieții în timpul cutremurului din 1977, sub dărâmurile casei de pe strada Lăptari din mahalaua Teilor.

Apelativul familiar Ugu („ugu» «ugu» fac doar porumbelii”, o fi „stâlcirea unui nume?”, mai degrabă „o peliticăreală de-a lui din copilărie”), folosit de prieteni și de cei apropiați, îi creează protagonistului o aură de inocență, de gingășie, umanizându-l la superlativ, cuibărindu-l în sufletul cititorului, în definitiv tâlmăcind încă din titlu intențiile auctoriale de reabilitare a acestuia.

Dar nu despre comisarul intrat în legendă scrie, în fond, Mihai Antonescu, nici despre Istoria „înceată și nepăsătoare” (cum îi zicea Marin Preda), oricum „curvă” (după aprecierea poetului Nicolae Dan Fruntelată), atât de plină de evenimente dramatice în acea primă jumătate de tulbure veac XX, ci „despre lumea și misterele orașului ăstuia răstignit pă țarunile Ilfovului”. Mihai Antonescu scrie despre lumea mahalalei bucureștene, a șuților și caramangiilor, a mardeiașilor și caftangiilor, a femeilor din Crucea de piatră ori din stabilimentul „lu’ Madam Lili Moft, pă Silfidelor”, căci „din răsufletul marginilor ăstora care sunt mahalalele, nu-i obligatoriu să răsară doar măracini și bozii. Răsar și **trandafiri**, chiar dacă **sălbatici**, dar cu mireasma cea mai pură.” Așa le zice în roman sacagiul Dodu Cuibuș. Arghezi le zicea „Flori de mucigai”...

Romanul lui Mihai Antonescu e un fără de pereche poem al mahalalelor, al „gropilor” și „barierelor” bucureștene, fiecare cu stăpânul ei (Bariera Vergului a fraților Calotă, Dudeștii și Vitanul unde legea o face Lupu zis Ștefy Pișegeam și unde șuții pleacă „la scandal” cu pantofi roșii în picioare, Mandravela Bercenilor e sub ascultarea lui Mierlău, Groapa lui Ouatu unde-i stăpân Bozoncea, Groapa Tonola, Maica Domnului, Tei, Mahalaua Dracului, Cuțarida, Grantul lui Roibu), cu terasele și cârciumile unde „grătarele sfârâiau în draci” și cântau „șantezele și guriștii” mai mult sau mai puțin celebri (de la Terasa Verde din Tei, unde se „consumă” rachie și crâmpoșie de Drăgășani, la Prispa Înaltă din Obor unde cânta Maria lu’ Tănase „de te ungea la lingurică”, la Cocoș în Cuțarida ori la Brotăței, unde Coțăială grataragiul învârte patricienii și micii „prima-ntâi” și unde se bea bere Bragadiru, la Trei Furculițe, din vale de Lemetru, pe chei, unde se servesc momițe și tusalma, și încă multe altele...).

Dar mai ales cu oazele lor de umanitate, de-alde solomonarul Dodu Cuibuș, măcelarul Gogu Șoșoi, florăreasa Clara Cubaneza, Sae Vorbălungă, Milă Codalbu și nevastă-sa Sița parfumăreasa, birjarul Grișa Ermilov...

Construcția romanescă edificată de Mihai Antonescu este o amplă frescă a Bucureștiului interbelic și imediat postbelic, un puzzle din care nu lipsește nici un colțușor al orașului, nici un eveniment important din dramatica istorie a perioadei 1916-1977 și nici o persoană (să-i zicem) publică (scriitori, industriași, bancheri, primari, prefecți, magistrați, cântăreți, politicieni, ziariști, preoți, comisari, regi, lideri comuniști, militari ș.a. ș.a.).

Autorul, omniscient, omniprezent, se mișcă în voie, scotocește, scormonește, deschide uși, privește pe gaura cheii, trage cu urechea, își plimbă cititorii cu aceeași dezinvoltură prin palate și coșmelii, cârciumi și budoare, case conspirative și redacții, stabilimente și biserici, birouri și închisori, pe Calea Victoriei și prin Livada Perilor (Valea Piersicilor).

Cititorul asistă la consiliul coroanei și la cutremurul din 1940, la rebeliunea legionară, la abdicarea regelui Mihai, la bombardamentul din 4 aprilie 1944, la execuția mareșalului și la rezolvarea jafului de la Banca Națională din Brașov, la evenimentele din 23 august 1944 și la acțiunile Brigăzii Fulgerul ș.a.m.d. În vreme ce personajele vorbesc, gesticulează, gândesc, acționează, reacționează în total acord cu logica personalității lor, reală sau conferită auctorial, cu același firesc, cu aceeași naturalețe, fie că e vorba de lorga, de „distinsa curvă” Mița Biciclista, de preotul Constantin Sârbu, de mareșalul Antonescu, de Carol al II-lea, Pamfil Șeicaru, conu' Sadoveanu, madam Prejbeanu, Maria Antonescu, Zavaidoc ori de muscalul Grișa Ermilov, de Cubaneza, de Damian Sturzu zis „Umbră”...

Sunt savuroase și pitorești scenele de la Capșa, unde „scriitorii învârt politica precum porcul dovleacul”, idiosincraziile se manifestă instant („domnul Argezi trage cu ochii chiorăș la zărghitul de Jean Barbilian cel ce înnegrește toate șervețelele din cafenea cu năzbâtiile dumnealui poeticești”, Mihai Ralea, care se face al dracului la „sfântul păhăruț băut fără număr”, îl ia în tăr-bacă pe tânărul Păstorel), iar Ilarie Voronca vine mai spre dimineață „cam pe trei cărări” spre a se „limpezi” cu o cafea Marghiloman.

*

Firul epic, mătasea răsucită pe cuiul „bătut în falca vântului”, se toarce și se deapănă, urmărind destinul protagoniștilor și prin câteva orașele de provincie: prin cimitirul Strehareț, pe lângă ruinele mănăstirii Clocociov, pe la schitul Sopot, pe străzile și prin crângurile Slatinei, „numai flori și mireasmă”, apoi prin Drăgășaniul „cât podul palmei unui copil” cu renumitele lui podgorii („din pământul acesta n-o să iasă vreodată altceva decât vin. Vin și iar vin”) și prin casa cândva a lui Iancu Jianu, apoi pe malul Dunării la Orșova, „orașelul imperial” cu „maiestuoasa lui eleganță”. Autorul le știe cărările, istoria și legendele – a îngerului căzut (sub semnul căreia își construiește personajul) de la Slatina, a Drumului de Rouă de la Drăgășani ori cea cu lapa Dunărea de la Orșova sau cu omul ascuns în pietrele Mraconiei. Unor locuri le știe și originea numelui, precum cel venit de la hanul ținut pe la 1600 de o ungueroaică, *Șani draga de ea*, căruia oamenii au început să-i zică *draga Șani*...

De la florii întâii (și unicei) iubiri a lui Ugu, de la de-

votamentul nicidecum diminuat al Auricăi sau al fraților de jurământ slătineni, de la hazul nebun al întâmplării de la Capșa având-o protagonistă pe Ana Pauker, la dramatica descrieri ale urmărilor seismului din '40 ori ale scenelor de pe frontul rusesc, la tragismul ultimelor clipe de viață ale mareșalului, Mihai Antonescu desfășoară largul evantai al trăirilor umane, universal valabile, indiferent de spațiu și de timp.

Docu-drama și bildungsroman (Ioan Groșan), frescă a unui spațiu și a unui timp, dar, mai ales a unei umanități aparte, romanul lui Mihai Antonescu, aflat la balamaua dintre istorie și ficțiune, stă cu cinste lângă amplele reconstituiri istorice ale lui Mihail Diaconescu. Cel dintâi mizând, în primul rând, pe limbaj, al doilea pe erudiție. Ambii cu același uimitor rezultat.

*

Din păcate, extraordinara realizare a romancierului este umbrită de inexplicabila „performanță” a editurii (cu ghilimelele de rigoare). Nu zic de neinspirata opțiune în alegerea formatului cărții (care numără fix 700 de pagini), nici de calitatea hârtiei, apropiată de cea de ziar. Dar nu pot să trec cu vederea impardonabil de numeroasele greșeli tehnoredacționale – de literă, de silabație, de punctuație –, ce reușesc să distragă atenția cititorului cât de cât avizat, uneori chiar să-l irite prin crasa lipsă de respect arătată limbii române, cărții și lectorului. Situație inexplicabilă pentru o editură de renumele celei care și-a asumat apariția acestui roman de excepție. Mi-ar plăcea să văd o a doua ediție înveșmântată în haine de sărbătoare, iar nu în ponositele straie în care ni l-a prezentat în 2021 Tracus Arte.

POSIBILA LUME CARE NI SE MENEȘTE

Crizele majore, de genul celor provocate de războaiele mondiale sau de recesiunile economice, schimbă adesea radical lumea. Cel puțin așa s-a întâmplat după 1918, când numai în zona noastră geografică au căzut patru imperii (german, austro-ungar, rusesc și otoman). Crizele economice declanșate în timpul războaielor, dar mai ales după aceste războaie au făcut ca populația de rând să fie foarte dezamăgită și ca forța democrației să fie substanțial slăbită. Astfel, o cale de ieșire din criză au fost dictaturile, unele de extrema stângă (ca în Rusia Sovietică și apoi în URSS), iar altele de extrema dreaptă (ca în Italia, Germania, Ungaria etc.). După al Doilea Război Mondial a fost aproape la fel: ieșirea din criză s-a făcut, în multe părți (inclusiv în zona noastră),

prin întărirea dictaturilor de extrema stângă, prin extinderea majoră a „lagărului socialist”, prin impunerea, cu forța tancurilor, a „dictaturii proletariatului”. Se vede că, între aceste schimbări cauzate de crize, extinderea și adâncirea regimurilor totalitare de toate felurile a ocupat un loc central. Mulți analiști încearcă să ne convingă că acum ne aflăm în plin război mondial – conform unei numărători simple, al treilea război – diferit de celelalte ca formă, dar nu foarte diferit ca fond și ca urmări. Pandemia durează, seceră vieți, lasă urmări în starea indivizilor și a comunității, jugulează economia, sporește nesiguranța. Din moment ce ni se inoculează ideea că criza economică rezultată va fi mai mare decât cea din 1929-1933 și decât cele de după 1918 și 1945, atunci

treaba devine foarte serioasă. Dintr-o mare criză economică nu se iese – ne spun iarăși cunoscătorii – numai prin redresarea economiei, ci prin schimbarea întregii societăți, inclusiv a filosofiei sale de guvernare, prin primirea clasei politice, prin reorganizarea administrației etc. La fel s-a spus și după celelalte războaie. „Schimbările majore” au însemnat atunci, pentru națiunile cu democrații consolidate, întărirea acestor democrații, perfecționarea lor, veghea atentă la respectarea drepturilor și libertăților cetățenești; pentru multe alte țări, însă, aceste „schimbări” – bine teoretizate de propagandiști versați – au însemnat adevărate catastrofe. Și acum – mai ales că se tot vorbește de anumite măsuri serioase de relaxare – unii se gândesc deja la marile „schimbări” care ne așteaptă. Ideea de bază, pe fondul căreia – cel puțin ca opțiune teoretică – se poate întâmpla orice, este clară: nimic nu va mai fi ca înainte! Nu știm exact ce vrea să însemne această înnoire, dar o predicăm mereu și ne convingem treptat că așa va fi. Deocamdată este destulă și această simplă previziune pentru a ne face pe unii să visăm la mai bine, la întărirea democrației, la restructurarea ei (pentru ca libertățile necesare să fie pe deplin respectate), la demnitatea umană renăscută, la o elită conducătoare cultă, prestigioasă și plină de grijă pentru comunitate. Visul altora este, însă (cum a fost pentru unii după fiecare perioadă de criză), cu totul diferit și urmează să ducă la limitarea sau eliminarea democrației (declarate perimate și ineficiente), a liberalismului și la construirea unor societăți autoritare, în care voința unei elite politice ademenitoare, să devină lege. Se propun tot mai des măsuri, la nivelul Uniunii Europene, cu adaptări pentru România, de control strict asupra indivizilor, de stimulare a delatorilor și informatorilor, de restrângere a drepturilor și libertăților cetățenești, socotite odinioară sacrosancte. Ca și altădată, aceste cărmiri spre dictatură au nevoie de ideologii atractive pentru masele speriate de spectrul crizei, de șomaj, de sărăcie. Asemenea ideologii au avut la bază, în principal, globalismul sau naționalismul (combinat cu xenofobia și șovinismul). Cei mai mari dictatori ai lumii le-au îmbinat pe cele două într-o manieră cu adevărat subtilă, graduală și ispititoare, dar demnă, firește, de o cauză bună și nu de una distructivă (cum s-au dovedit toate regimurile dictatoriale). „Șansa” de a pune în simbioză (cu vremelnice succes) xenofobia și șovinismul, pe de o parte, cu mondializarea, pe de altă parte, nu au avut-o decât liderii marilor națiuni sau comunități, cei care dispuneau de resursele necesare ca să pregătească dominația mondială visată. De exemplu, Rusia Sovietică (a lui Lenin) a fost la început doar globalizatoare, pregătind dictatura proletariatului în întreaga lume, fără discriminări etnice, lingvistice etc. Abia ulterior, într-o nouă fază (sub Stalin), poporul rus și limba rusă urmau să domine lumea aceasta globalizată în spirit egalitar. Hitler a fost mai tranșant și mai sincronizat de la început: poporul german „ales” urma să stăpânească lumea întreagă, ghidată de „ordinea germană” și de „rasa superioară germană”, care trebuia să extermine sau să exploateze foarte eficient „rasele inferioare”.

Popoarele și națiunile mici ajunse la dictaturi nu s-au putut înarma cu asemenea programe ample și nere-

liste pentru ele, deși dominația lumii au visat-o și o visează încă și unii dintre cei mici, care se văd bine atașați la remorca celor mari și se văd băgați în seamă de cei mari. Au încercat unii „conducători” (chiar și în spațiul nostru) să îmbine ideologia internaționalistă cu cea națională (naționalistă) și au eșuat lamentabil. Națiunile mici, conduse de regimuri autoritare, sunt mereu silite să pună la baza autoritarismului (impus de elitele lor) programe pur naționaliste, de recâștigare a gloriei de odinioară, planuri iredentiste de reobținere teritoriilor „cucerite” de alții, proiecte megalomane de ghidare nu doar a statului, ci a „întregii națiuni”, în oricare state s-ar afla ea etc. Firește, aceste vise nu se pot realiza în condiții normale, într-o lume bine așezată, dar, în timpuri de nesiguranță, de criză, de agitație, rânduiala bună se strică. Dacă unii dintre acești mici conducători mesianici nu-și pot redobândi gloria prin reconstituirea statului multinațional distrus de popoarele eliberate și de istorie, atunci vor să facă enclave, să reînvie măcar cioburi din ceea ce a fost, să tulbure mereu apele cerând autonomie, limbi prioritare, simboluri proprii. Uneori, și această cale dă rezultate și subminează viața firească a unor state vecine, considerate inamice, uzurpatoare, inferioare, nedezvoltate. Dar aceste certuri locale, catalogate de cei mari furtuni în pahare cu apă, sunt tolerate și chiar stimulate, pentru că îi țin pe acești „pioni” ocupați cu „nimicurile” lor. Cei mici sunt mai ușor de stăpânit dacă sunt dezbrăcați. Miza pentru cei mari este lumea întreagă.

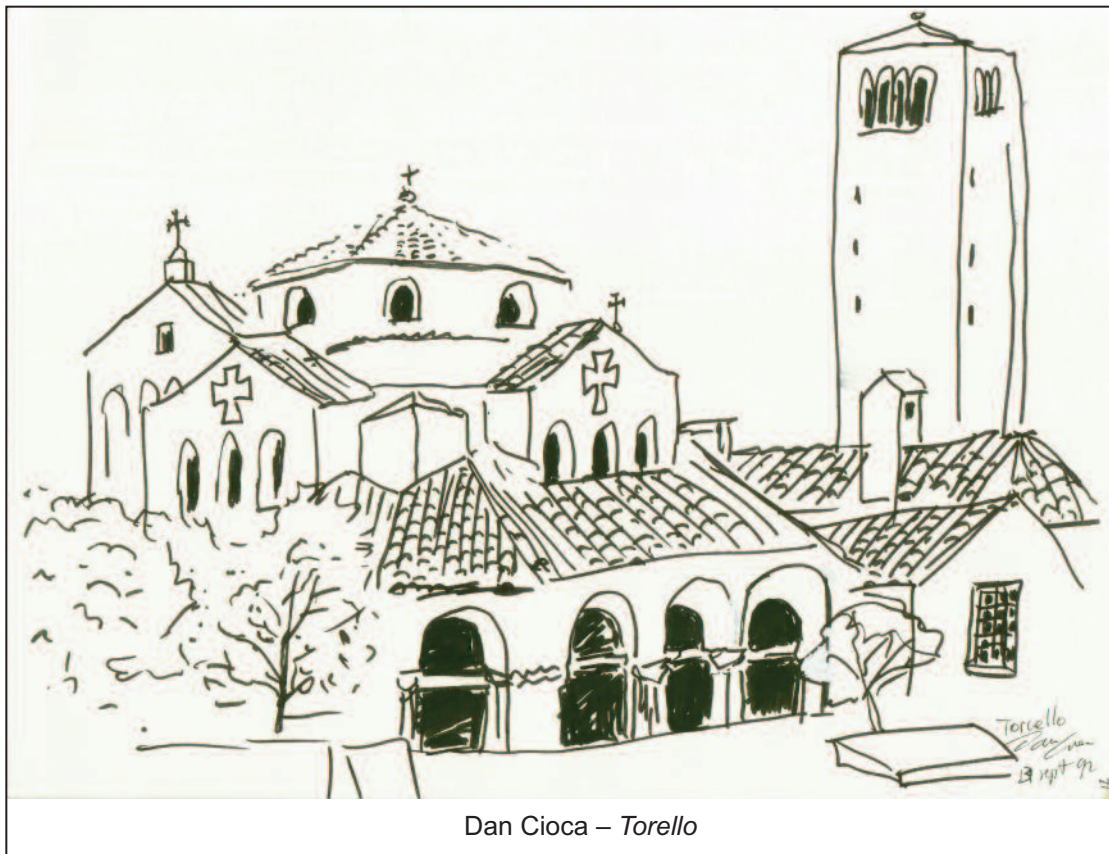
Dominarea lumii era posibilă, în viziunea părinților comunismului „științific”, printr-o ideologie simplă, pe înțelesul tuturor, ideologie care a găsit destui aderenți: desființarea proprietății private; desființarea familiei; suprimarea căsătoriei; controlul nașterilor; ruperea legăturilor dintre părinți și copii; comunizarea femeii; pregătirea copiilor pentru viața de către stat și în folosul statului; desființarea legilor, a religiei și a moralei; desființarea patriilor și a națiunilor și crearea unui popor unic, condus de partidul comunist unic și de un guvern unic emanat de acesta. Aceste idei, cu anumite variațiuni, sunt cuprinse în multe lucrări ale lui Marx, Engels și ale emulilor lor, dar sunt sintetizate cel mai bine în „Manifestul Partidului Comunist” (Londra, 1848). Să vedem ce prevăd globaliștii de astăzi, prin vocea, de exemplu, a lui Bertrand Russell: reducerea numărului populației e necesară pentru dezvoltarea lumii; războaiele clasice au fost dezamăgitoare din acest punct de vedere, așa că războiul bacteriologic va trebui să se dovedească mai eficient; dacă în fiecare generație s-ar răspândi în lume o „Ciumă Neagră”, cei rămași ar putea procrea liber; persoanele cu adevărat nobile sunt indiferente la fericirea celorlalți; diferențele congenitale dintre conducători și conduși vor deveni așa de mari, încât cele două entități vor părea specii diferite, iar o revoltă a poporului contra conducătorilor va deveni imposibilă (ar fi ca și cum s-ar revolta oile contra practicii de a consuma carne de oaie); dieta, injecțiile și interdicțiile vor da naștere aceluși tip de caracter dezirabil, încât orice critică serioasă a puterii va deveni imposibilă psihologic; familia împiedică dezvoltarea individului; sistemul de educație va fi aservit intereselor clasei guvernante; populația nu va trebui să știe că i se inoculează anumite

convingeri; după o astfel de educație eficientă, guvernul nu va mai avea nevoie de armată și de poliție, fiindcă toți se vor supune de la sine; se va naște astfel o „societate științifică”, sub conducerea „guvernului mondial”; rezultatul ar putea să fie garantat într-o singură generație, dar există două forțe puternice care se opun unei astfel de politici, anume religia și patriotismul. Aceste idei sunt cuprinse în mai multe lucrări ale lui Bertrand Russell, dar cele rezumate aici au fost extrase din „The Impact of Science on Society” (New York, 1953). Ele sunt îmbrățișate, cu multe devieri, de către globaliștii contemporani, indiferent de denumirile pe care le poartă aceștia.

O parte dintre ideile lui Bertrand Russell se transpun parcă sub ochii noștri, ajutate de această nenorocită molimă absolut întâmplătoare, iar viața pe care o trăim și care ni se prefigurează în mințile unora seamănă prea mult cu acele previziuni de-acum mai bine de o jumătate de secol, ca să nu ne dea de gândit. Aplicarea unor asemenea predicții a început încă înainte de această pandemie, pe la finele anilor 1990, prin așa-numita democrație iliberală. Ea se mai cheamă democrație parțială, democrație cu intensitate redusă, autoritarism electoral, democrație vidă, regim hibrid sau democrație ghidată, sintagme care spun totul despre gradul redus de libertate pe care în incumbă. Este un sistem de guvernare în care, deși au loc alegeri, din cauza lipsei de libertăți civile, cetățenii sunt ținuti în ignoranță privind activitățile celor care exercită puterea reală. Astfel, așa cum preconiza Bertrand Russell, se creează treptat o prăpastie între guvernanți și guvernați, aceștia din urmă fiind educați exact cum vrea conducerea. O altă constatare se impune de la sine: după mai bine de un secol de la „manifestul comunist” al lui Marx și Engels (1848-1953), ideile adeptilor globalizării nu

s-au schimbat radical, iar unele coincidențe din cele două „manifeste” sau „programe” sunt de-a dreptul tulburătoare. Lumea globală este menită să fie una omogenă, instrumentalizată și total supusă puterii. Metodele sau mijloacele nu sunt chiar aceleași (primele trebuiau să distrugă fizic vechile elitele incomode și instituțiile adiacente, iar cele noi urmează să distrugă fizic populația în exces și instituțiile consacrate), dar asta nu mai contează, fiindcă „scopul scuză mijloacele”. Ideologia totalitară comunistă era mai frustă, mai directă și mai cinică, pe când cea nouă, discreționară și ea, este, poate, mai subtilă și este însoțită de o propagandă mai ademenitoare, mai insidioasă, mai altruistă. „Inamicii” lumii noi, destinată să edifice „omul nou”, rămân aceiași de la ideologii comuniști încoace, anume religia (în speță creștinismul și biserica) și națiunea. În secolul al XIX-lea, însă, națiunile erau în plină ascensiune, pe fondul nevoii de destrămarea imperiilor multinaționale, prin intermediul mișcărilor de emancipare națională și de impunere a democrației, libertății, egalității și frăției. Azi, națiunile, ca și democrația par „obosite” și, în consecință, se prezintă mai vulnerabile. Evident, liderii malefici sunt de vină pentru asemenea grave derapaje, dar și lașitatea popoarelor supuse lor. Dar dacă se va reuși crearea acelei teoretizate prăpastii dintre conducători și conduși, atunci popoarele devin masă amorfă, fără idei și fără idealuri proprii, fără simțul onoarei sau al lașității.

Nu putem spune că toți cei care au visat globalizarea „socialist-științifică” de-odinioară și toți cei care vor globalizarea „elitist-științifică” de-acum erau sau sunt rău intenționați. Am fost, însă, de mult avertizați că și „iadul este pavat cu bune intenții” și că „somnul rațiunii naște monștri”.

Dan Cioca – Torello

SCRISOARE DESCHISĂ

Îndrăgite Președinte de Academie, iubitor de țară și neam, încolțit de mondializații și escroci,

Scrieți ca să fiți citit, vă citesc să-mi alung singurătatea, la rușinoasa vârstă de peste 92 de ani. (Singurătate pe care, sunt sigur, o resimțiți uneori și Domnia Voastră.) N-avem încotro, magister, oștile stau față-n față pe plan mondial, între globalizare și suveranitate. Atari opoziții s-au mai văzut în istorie, iar poziția noastră geopolitică a făcut ca în Valahia principiul „capul plecat, sabia nu-l taie” să triumfe, în timp ce prin vecini minaretele să fie presărate până în buza Vienei, pe când noi ne-am procopsit cu câteva raiale pe Dunăre și cu victorii de-o clipă, fugind din fața Sultanului, căruia i s-a pupat papucul, că altfel de mult vorbeam rusește. Așa și cu discordia dintre internaționalismul proletar și mondializarea contemporană, care, „eliberându-ne”, ne-a robit, cu milioane de români plecați peste hotare după o pâine, slugi la străini, cu o treime din locuitorii rămași sub pragul sărăciei, cu obiective industriale vândute străinilor sau făcute praf și pulbere, colonie jefuită, în loc de țară independentă prosperă. Din păcate, nu mai avem pe nimeni din afară care să ne sară în ajutor, ci doar pe UE și NATO, care ne și critică, de se ceartă între ele, pentru ce a mai rămas de jupuit, poruncindu-ne ca la sclavi, uitând că într-o democrație stăpân e demosul, iar ei servitori. La numire jură pe Biblie, închinându-se cu o sfântă cruce: „Așa să mi-ajute Dumnezeu!!” Ajută-i, Doamne, și ne-ajută!

În decembrie 1989, m-am bucurat că ne-am scuturat de vechea dictatură (a patra cunoscută de mine, deci cu termeni de comparație).

Pe Iliescu îl cunoșteam din fragedă tinerețe, ambii cu credințe socialiste, cu funcții alternative: când ursul pe capră, când capra pe urs. La căderea sa în funcția de director la Editura Tehnică, mă aflam în conducerea Centralei Cărții, ca vicepreședinte. Cum se fereau toți să i se adreseze, mă trimiteau în treburi oficiale doar pe mine, că ne cunoșteam din antichitate. Atunci i-am scris, ca și Domniei Tale, că am crezut și cred în viitorul lui. Un animal politic cinstit, deloc incapabil, dar devenit cloșcă cu ouă de aur, fabrică de miliardari, care de furau ca acum peste un milion de lei erau răspâțiți cu un glonte, precum cârciumarul de pe Grivița. M-a ținut

minte și la alegeri m-a propus prin Văcaru senator. Am refuzat funcția când am văzut că se află copleșit de javra de Brucan, complexat de politichia lui de vechi protestatar, opozant la două capete – cu studii liceale neterminate –, dar socotit profesor de marcă, păduche ce luase locul lui Chișinevschi, din toate punctele de vedere. Cum să fiu colaborator guvernamental, când în articole, refuzate în țară, îl bubuiam în presa românească din SUA, precum „Polemici”, cu texte batjocoritoare.

Dar, iertați-mă, vând castraveți grădinarilor, când îmi aminteam de niște cărți rare, hotărât să vi le dăruiesc, ori să mă îngrop cu ele, că mi-au mâncat o bună parte din viață. Cărți cu informații utile istoricului care, cu ani în urmă, când popimea din Cluj mă socotea pe ducă, îmi propunea un loc de veci la Salva, eu fiind mai interesat de un locaș cu multe aniversari și comemorări Coșbuc și Rebreanu, „mânăstire, chef, maici”.

O să încep cu o precizare pe care, deși istoric, nu bag mâna în foc că o știți. „Anii de dezgheț” atribuiți domniei de debut a lui Ceaușescu nu-i aparțin, fiind proprii etapei de final a lui Dej. Când a aflat că „fratele cel mare” l-a iradiat la o întâlnire tovărășească la Moscova sau la Varșovia, a turbat și a trecut la represalii.

Așa se face că în pregătirea plenarei din martie, 1964 – când independența și autonomia economiei naționale au fost bătute în cuie – eram deja numit printre tineri secretar al CSCA, cu însărcinarea secretă de a mă ocupa în exclusivitate cu relațiile din cadrul CAER, pentru a frâna crearea dominației pe ramuri, recomandată mai târziu prin Planul Valev și aplicată vârtos azi de noii stăpâni. Nu sunt nostalgic, dar ce bine ne-am fi trezit în prezent o țară agrar-industrială, bazată pe sol fertil și subsol bogat, cu drumurile unei așezări turistice miraculoase, cu câmpii mănoase, cu munte și mare. Am fost angajat cu dispensă, fiindcă, față de noile indicații, aveam etatea de 15 ani la 23 august 1944 și nu 10, cum recomandase Gheorghiu-Dej, pentru că bătrânii companioni din jurul său îi ascultau ordinele, dar nu le executau. După moartea fostului criminal ce-și pătase mâinile cu sângele lui Pătrășcanu și nu numai, se dorea mântuit prin reforma răzburării și spovedania de sfârșit sub patrafirul popii din Vâlcea, numit de el patriarh, fără canoane. La urmă, Ceaușescu ne-a decorat pe toți re-

formatorii, inclusiv pe mine ce mă cărăbănisem de mult din PCR, fără să-mi fi schimbat carnetul de PMR din 1950. Cum foștii colegi din perioada mea romantică ajunseseră în conducerea partidului, și-au adus aminte de mine ca de un cal breaz. Și după vreo 17 ani de *status quo*, m-au recazarmat prin 1967, după evenimentele din Praga. Propus mai apoi membru al CC al PMR, am refuzat nederanjant, mulțumit pentru mârâiala supusă a organizatorilor, dar mai ales cu replica lui Gh. Pană, reprodusă mie de Cornelia Filipaș, fostă camaradă de visuri absurde, dar cinstită: „E nebun, dar îi de-al nostru”. Ceea ce nu i-au oprit să mă numească peste un comitet specializat pe edituri, cu mulți membri ai Comitetului Central sau „suplianți”, ca Domokos Geza, Valeriu Râpeanu, G. Bălăiță, Edvica Hauser.

Nebun am rămas până azi, devotat cauzelor umanitare, dar nu șarlatan, hoț și profitor.

Cu toate păcatele lui, Ceaușescu n-a trădat țelurile înalte ale libertății naționale, dar incult, școlit primitiv cu tezele parazitare ale leninismului, a cotit-o rapid spre „revoluția culturală asiatică”. Peste noapte, după modernizări structurale, din „anii de dezgheț”, la care am ținut pasul, am fost înlocuit cu reînființarea Cenzurii, socotit bun pentru export, în diplomație, urmând să-l însoțesc pe Alexandru Balaci, fost vicepreședinte la Cultură, numit director la Accademia di Romania, cu grad de ambasador, eu mâna doua, ca secretar.

– Plecăm în exil – țipa Balaci, iar eu, prăpăditul, aveam o iubită neprincipială, surplus familial. Am refuzat, deși la Roma urma să-mi iau doctoratul, apoi să fiu luat de suflet la catedra italianistului nostru. Or, un om deștept, dacă într-adevăr își merită prețuirea, face prostii la dimensiunea inteligenței sale. Am refuzat. Pentru necuviința asta am fost eliminat din sfera literaturii, îndreptat spre zona științei, să sprijin crearea marilor enciclopedii românești, aflate sub coordonarea înseși a tovarășei doctor inginer academician Elena Ceaușescu. Paște, murgule, iarbă verde. Cum se optase pentru o enciclopedie tematică, à la Gusti, pe care o făceam într-un an, se preferase una alfabetică ce ne arunca în hăurile neștiinței, deși ne bazam pe savanta de renume mondial. Așa că am lăsat redacția să-și vadă de fișările ei zilnice și m-am consacrat instrumentelor de muncă intelectuală. Forță de muncă într-o țară certată cu cercetarea științifică, berechet. M-am adresat, mai întâi, proscrisilor interziși la publicare, ca Zub, căruia i-am tipărit o biobibliografie Kogălniceanu, pe care am luat-o ca model, carte exemplară, tradusă pe-alocuri de mine din românește în românește, unde deranja Cenzura, fără să tai o informație. De ce să renunț la un post bibliografic ca „Mesaj către Rusia țaristă asupra răpirii Basarabiei”; atâta timp cât se poate înlocui mai blând cu „Mesaj către Rusia vecină asupra unor relații de vie actualitate”, de ce „Despre împușcarea unor ofițeri români de către ruși în gara Ploiești”, câtă vreme mai puțin zgomotos sună „Despre incidentele din gara Ploiești”? S-a minunat și autorul cărții:

– Domnule Gheran, am făcut ani buni de pușcărie. Tăiați, vă rog, „de vie actualitate”, că mi-ajung!

– Dragă domnule Zub, ți-am demonstrat ce cretini sunt, din moment ce putem sugera noi peste notația brută. Așa a procedat la Rebreanu, că l-am făcut să alunece integral.

Pasată prin comasări la trei edituri, vreo 10 ani, l-am

publicat, cerându-i să-mi dea mai departe un Xenopol și un Pârvan, idem lui Vatamaniuc un Slavici, Blaga, Agârbiceanu, Arghezi, lui Bălu un Călinescu, pe lângă o biobibliografie Bălcescu, a lui Nestorescu-Bălcești etc. Cu ele și cu Rebreanu mi-am ars o viață cu sens și fără, dar colorată, considerată păgubașă, ca parte a unei „generații de sacrificiu”, căreia astăzi nu i se recunosc drepturile legale.

Nu-i cazul meu, că mă apără din groapă părinții.

Ce să fac cu aceste cărți, distinse profesor, vechi instrumente de muncă intelectuală? Azi, când se dovedește că cine are carte n-are parte. Băiatul meu locuiește în două camere burdușite de cărți, bibliotecă anglică, fata „idem și la fel”. De o donație nici vorbă, la vreo instituție de stat, căci eu am cumpărat dedicații rupte de pe cărțile donate diverselor case respectabile de cultură, vârsate în fondul comun. Biblioteca Academiei și cea de Stat au fost nevoite să țină fonduri arhivistice ale unor mari personalități neclasate zeci de ani. Neclasate, la fel și acum, fiindcă, precum cele județene, nu dispun de bibliografi. Cere dumneata ce-a publicat în presa miilor de publicații un mare om de cultură sau ce s-a scris despre el și vei primi, cel mult, eventual frânturi, nimic exhaustiv Poți cere însă la SRI și DIE informările Miștei Curdefier din arhiva fostei Securități și, cu aprobări speciale, din cei 7 kilometri de arhivă clasată vei primi hârtoagele solicitate, cu înalte aprobări ofițerești, recitite, cu ștersături, NU ȘI ALE CADREOR DE TURNĂTORI ACTIVII.

Așa că la plecare îmi îngădui să-mi mut lucrările trude cu dedicațiile lor tinerești într-o casă de intelectual născut, iar nu făcut, bucuros că nu le înstrăinez. Din astfel de motive i-am lăsat Rodicăi Lăzărescu de la „Pro Saeculum” o lădiță cu vreo mie de scrisori și 400 de cărți cu dedicații.

Dar din dar se face rai.

Cu drag și prețuire.

P.S. Bănuiesc că sunteți un om supărat, dar și mulțumit sufletește că n-ați tăcut. Azi, predică-n pustiu, mâine predică de actualitate. Nu râdeți, personal cred că de pe acum sunteți vizat ca președinte de țară. Nu deocamdată. Dar Țara asta nu poate merge mai departe bălăbăindu-se de pe un trotuar pe altul riscând să pice într-un canal încăpător. Știu că tot ce scriem și rostim se cenzurează, dar mai știu că de la Moruzov încoace serviciile de siguranță ale statului sunt reprezentative pentru toate perspectivele. Cum merg lucrurile acum, în mai toate țările europene, nu pot continua la nesfârșit. În plus, din relatările băiatului meu, care a văzut în iernile noastre toate verile lor, Asia-i un continent în mare transformare, un vulcan în mari călduri. La noi, polarizarea bogăției și a cruntei sărăcii e o bombă neexplodată. Minciuna nu stă prea mult cu Iohannis la masă. Nici nu s-a urcat bine pe tron, în locul lui Carol I, și-și dorea un „guvern al meu”. Care guvern? Spunem pe ce taler al balanței își pune 55 din voturi UDMR și-ți spun cine pierde sau câștigă lupta. Am toată admirația pentru un neam care-și prețuiește unitatea.

Încet, încet ne pierdem identitatea.

Deie Domnul ca „Deșteaptă-te, române” să-i trezească pe toți!

Doamne ajută!

CÂND POEZIA ÎȚI SARE PE GENUNCHI

Am luat haiducește titlul lui Dan Petrușcă, *Poezia îmi stătea pe genunchi* (Universitas, XXI, Iași, 2005) și l-am prefăcut un pic, pe măsura vremilor întoarse spre anormalitate, când „apa urâtului”, spre a-i spune ca Horia Stamatu, ne cuprinde și-i greu să ții ochii deschiși în ea.

Caut poezie înaltă și stranie, de la Nichita Stănescu la Lordul băcăuan, unde realitatea începe să semene cu pictura lui De Chirico. Ce spunea poetul George Nina Elian? Că la marginea realității e un spațiu alb, curat, e frig: „atâta doar că nu se poate trăi” (*Fericirea din vecinătatea morții*). Și tot poeții, când au *Geniul inimii*, „limpede ca bronzul, ca răsăritul”, ca Aura Christi, pot pune la loc lumea ieșită din țâțâni, irațională. Da, toate pot fi repuse la locul lor, de la pământ la cer: „frunza, amiaza, prundișul”, soare și luncă, maci și roze, rapița dulce, „vișinii zăluzi”, arborii, șerpilor, mierlele, viespi și bondari, sălcii și gutui; când planeta e gata să fie făcută bucăți, Aura Christi nu acceptă să fie învinsă de neant, de hău, de gol. Dumnezeul „din cerul credinței” e salvarea. „Eu nu sunt de aici; abia respir./ Dumnezeule, Tată al văzutelor/ și nevăzutelor toate, ce boare/ dinspre cu totul altă lume!/ Aerul e tot mai tare.” Urci treptele credinței încet, *peu à peu*, cu smerenie, stând unde altundeva decât între Iisus și – Apollon-Dionysos, pentru că „*In principio, erat verbum/ et verbum erat apud Deum/ et verbum erat Deum*”, iar poezia (*poiein*) – cine n-o știe? – e facere prin cuvânt.

Când sensurile se întunecă, poeții se străduie să se ascundă „în adâncul unui Cuvânt”, de unde și nevoia exegeților de a le scoate masca, prin procedeul „extra-gere în ascundere”. În alte cuvinte, pretinzi că ai înțeles ce spune poetul („pare de la sine înțeles”, zice Horia Stamatu, dar e „ne-de la sine-înțeles”). Eseistul Dan Anghelescu îmi atrage atenția asupra unei scrisori particulare, adresată de Horia Stamatu lui Leonide Arcade, cam de demult poveste, din 1970: „Orice poezie, califi-

cabilă ca atare, este de fapt ermetică. De aceea *poezie ermetică* e tautologie. Dar vai de poezia la care se bagă de seamă că este „ermetică”. Pentru că poezia care se vede că este ...„ermetică” încetează de a mai fi poezie și devine o „scriitură ermetică”. Zice acest mare poet, atât de puțin prezent în istorii literare, ca mai toți marii noștri exilați, de la Vintilă Horia la Ștefan Baciu:

„În poezie, trebuie să pară totul de la sine înțeles, iar, la o mai atentă luare de seamă, să se creadă că nu e acolo nimic «de la sine înțeles». Acest ne-de la sine-înțeles stă fie în limbajul care parcă «ar curge», dar tocmai din cauza acestei «curgeri» are altă funcție decât în vorbirea comună, fie prin topos, adică ceea ce pune în totalitatea ei «în scenă»”.

„Totul începe în haos/ și niciun haos mai mic decât altul...”, decupează Dan Anghelescu din *Soliloq VII*. Și, pe urmele lui Horia Stamatu, încearcă să scape de tortura rimei, pentru a fi și mai enigmatic, și mai malincolic decât este. Iată-l în mijlocul haosului: „haosul îmi măcina/îngerii/ de prin suflet haosul/haosul/ era o alergare/pe cai de pământ/ și de ape spre o memorie plină de pietre tombale// când vine surzenia/ca o scufie/de piatră/vălurind guițând/ tăgăduind tot ce vezi/ și ce nu vezi/și totul/ inexprimabil devine.../ cum haosul însuși/ în rostirile lui/ delirând/ delirând...// și niciun sunet/ nicio lumină/doar fire de iarbă” (*c'est un sujet de désespoir plutôt que de vanité*). Sau, în structura tanka, Șerban Codrin Denk: „Ce mai rămâne/ din binecuvântatul/ măslin al păcii –/ surcele sub clocotul / negru-al stelei de rubin.”

Ființăm în haos? Nici când ca în aceste vremi pandemice, din ce în ce mai îngrijorătoare, nu s-a urlat mai mult la haos și în haos. Iar făuritorii Poeziei, poeții cu adevărat poeți, nu cei purtați de curentul mediatic, bine știu că, atunci când declinul mundan este mai mult decât evident, trebuie să le pese, cum spunea Martin

Heidegger, de „locul de adăpost al ființei”, nu altul decât Poezia, locul care trebuie vegheat și apărat de hău, de prăpastie, de întuneric, în ciuda „apostolilor castrați de orice credință”, de „egolatri fără eu”, așa cum proceea Horia Stamatu într-un *Twist* din 1963. Ah, istoria asta care își trage secvențele la xerox! Crucile-s oarbe, acoperite de saci de gunoi, bisericile iau foc, orgile au vibrațiile sparte, cu doar vântul rămas organist, pasărea neagră croncăne prin tei: corrona, corrona... Iar întunecimea lumii, a sensului, a valorii autentice pare fără fund, ca apa neagră Lethe.

Unde fugim de răul lumesc decât în Poezie? N-a fost ușor s-o aflui printre maldăre de versificări. *Cârcălicii*, spre a le spune ca Arghezi, se întrec în a umple câmpul producând poezie cu cercel pe limbă, poezie-pastișă, poezie reciclată (din material uzat, găurit ca blugii), poezie manelistică. Versificatori de doi bani legătura refuză obstinat candoarea, „*sfiala, priința și splendoarea blândeții*” (l-am citat pe Heidegger), ca aparținând de drept ființei. Cum atragi atenția, în lipsa harului? Scriind *Odă bățăturilor* sau anunțând cititorii că ți-ai uitat chiloții acasă, și nu oriunde, ci pe masă. Se sfidează orice normă? Ba se sfidează orice bun-simț. Astfel de încercare moarte literară are.

Cel mai sigur mod de a rata e să-i negi pe predecesori, să-i declasezi pe clasici, să-ți sune a gol Eminescu. Unul dintre temerarii ignoranți se confesează ortografic personalizat: „maș (sic!) masturba”, în timp ce gloriolete debutante (și premiate la Ipotești) confundă poezia cu dansul la bară. Și, cum virusul infraționii ortografice e molipsitor, un critic de școală nouă renunță la incomodele diacritice. Ce iese? Un titlu ca (îmi asum cacofonia) *Caci și critica*. Aceea care, deloc atentă la reglajul laudelor, ridică-n slăvi galant (că-i mai simplu și mai comod!) versificări minore. Despre Arghezi sau despre cei trei B – Barbu-Bлага-Bacovia – e mai greu de scris personant. „Cât despre poezia de valoare, aceasta poate să mai aștepte”, îi muștră constant, număr de număr, în „Cafeneaua literară”, Virgil Diaconu.

Cei cu adevărat poeți evită alinierea la fracturiști, hiperrealiști, utilitariști, minimaliști, convinși că poetul nu există ca om global – repet, că trebuie –, ci ca om singular. Și-mi sună-n minte un vers obsedant de Horia Bădescu: „lubește-mă cu moartea-n ochi/ lubește-mă cu ochii-n moarte”. De unde țâșnește mica melodie, A Little Night Music? „E ne-de la-sine-înțeleș”.

Ca să revin la Lordul băcăuan, același de la debut la cea mai recentă carte de poezie, Petrușcă și-a asumat de la începutul începutului să nu fie „curentist”. Nici el, nici profesorul de „poezie estetică sau autentică”, Virgil Diaconu, nici Emil Nicolae Nadler (recitesc *Sufflet prădător*), nici Eugen D. Popin, nici Alexandru Ovidiu Vintilă, nici Gellu Dorian, care celebrează nu „ziua mondială a poeziei”, ci, așa cum trebuie și cum fac transgeneraționiștii, „ziua veșnică a poeziei”. Nu puțini pledează apăsat contra poeziei „generaționist-curentiste”: Spus, a câta oară, de Radu Ulmeanu: „O adevă-

rată boală a criticii literare este, într-adevăr, *generaționismul*”. Și altădată, tot Radu Ulmeanu: „Cred în Poezia scrisă de Poeți și nimic mai mult”. Așa și este: Mihai Ursachi aparține generației Mihai Ursachi, Ileana Mălăncioiu aparține generației Mălăncioiu, Simona Grazia Dima aparține generației Simona Grazia Dima. La fel, Ioanid Romanescu: „Trăiască Poezia și marii visători!”

În ce-l privește pe Adrian Alui Gheorghe, „talent individual” cum ar spune Eminescu, el este poet, nimic mai mult, și de aceea e *altfel*. Nici el, nici Gellu Dorian n-au uitat să aprindă o lumină lui Lucian Alecsa, plecat în cenaclul de dincolo, convinși fiind că există *izbăvire prin poezie*, chiar dacă Mântuitorul, cum îl vede Dan Petrușcă, într-un oraș prăfos, fără zăpadă, „se năștea răstignit/ nu putea pentru nimeni să-nvie”, magii se depărtau, iar moartea apărea de oriunde, luând chipul iubitei: „Niciodată moartea n-a fost mai frumoasă/ ca atunci când goală îmi umbra prin casă/ mă prindea de mijloc și mă dezbrăca/ lent în rugăciune mă învăluia/ mă lua în brațe ca pe-un prunc să sug/ pielea ei de gheață mă ardea pe rug/ și creșteam deodată nu prea mult imberb/ mă trezeam cu-n zâmbet moale fără verb (...)// amorțit și umed nu mai pot s-adorm/ când n-o văd mai tremur învelit în pături/ nu-i aici e sigur în camera de-alături/ și când languroasă vine nu-i spun nu/ uneori îmi pare cum că ea ești tu.” (*Niciodată moartea n-a fost mai frumoasă*).

Totuși, miraculos, în „orașul de mahala”, începe să ningă „de jos în sus.” E ne-de la sine-înțeleș? Da și nu. Poeții mari cred într-o mistică a cuvântului (și a necuvântului). Și-mi amintesc de o conferință a lui Cezar Ivănescu, văzând poezia ca stare de rugăciune, îngemănată cu muzica, adresându-se unor opaci la mit și la religie, hiperrealiști lucizi, minimaliști, utilitariști sau ludopoetici, declarați împotriva vârfurilor literare, dar mai ales contra poetului Rodului. „Urcușul pe scara lui Iacob, scrie Petru Ursache în *Înamorați întru Moarte sau ErosThanatos la Cezar Ivănescu*, până la întâlnirea cu lumina, cu îngerii, cu poezia adevărată, nu-i deschis oricui.” Cezar Ivănescu a fost un „ales”: „dar lângă tine-i numai bine,/ de-aceea-ți zic neprefăcut,/ fie să treacă de la mine/ Tot răul ce mi s-a făcut!”

Orfeu a îmblânzit întunericul (pe Persephona) nu altfel decât prin cântec. Și cine-l poate contrazice pe bătrânul abate H. Brémond, care spune că inspirația e o stare mistică? Atingi starea de religiozitate și atunci „poemul se uită cu un ochi fără pleoape./ Între noi, cerumpăturit, din ce în ce mai aproape”. Așa ne asigură doxologa mea favorită, Mihaela Grădinariu. Inexplicabilul sâmbure de lumină mistic (lumină sângerândă?) împrăștie bezna.

Înapoi la comuniune și cuminecare, cerea Noica. Sau la cuminecare și comuniune. Iată *esența temeului* (Heidegger) care durează și durează. Și – minune! – bobul de grâu crește din piatră seacă.

NOI DOCUMENTE PRIVIND LEGĂTURILE LUI EMINESCU CU TINERII DIN TRANSILVANIA

De ziua Eminescului, simbol al demnității naționale și al valorilor românești în lume, ne întoarcem de fiecare dată spre patrimoniul documentar care informează cu date extrem de precise trecerea lui Eminescu prin Transilvania și legăturile lui de suflet cu românii de aici, transilvănenii dând procentul cel mai mare de prieteni pe care i-a avut poetul de-a lungul timpului. Să amintim doar faptul că debutul său s-a făcut prin revista „Familia” a lui Iosif Vulcan, că dascălul său de literatură, Aron Pumnul, venea și el din Transilvania și că acesta i-a insuflat interesul pentru Mica Romă a Blajului, că turneele sale teatrale, în care a îndeplinit funcții de sufleur și actor, l-au pus în legătură cu anumite societăți de lectură și cu publicul lor, inclusiv cea a studenților români de la universitatea din Budapesta, „Petru Maior”, care i-a solicitat colaborarea la unul din almanahurile în pregătire. O etapă cu mare acțiune formativă a jucat în viața lui perioada vieneză, când a devenit membru al societății „România Jună”, împreună cu care a propus organizarea sărbătoririi lui Ștefan cel Mare la Putna și un congres studentesc a tuturor tinerilor aflați la universitățile din afara granițelor țării. Să nu uităm că tot prietenilor săi ardeleni de la Societatea „România Jună” le-a oferit cea mai frumoasă creație a sa, *Luceafărul*, opera sa de maturitate, care a influențat atât de mult gândirea poetică din Ardeal, încât a produs aici numeroase imitații și pastişe.

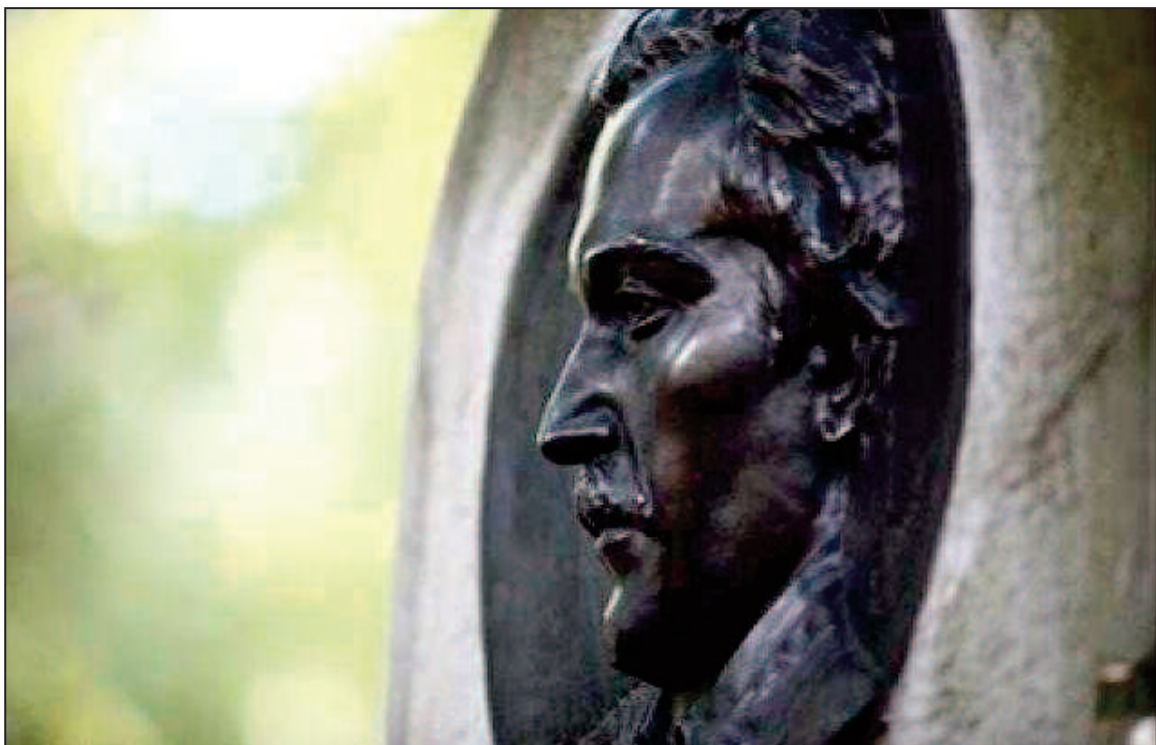
Pe lângă aceste amănunte biografice figurând cu demnitate în biografia eminesciană, recent am avut șansa să descopăr și câteva lucruri noi, puțin bănuite până la ora de față. E vorba de arhiva Societății literar-bisericească „Alexi-Șincai” de la Seminarul Teologic greco-catolic de la Gherla, înființată în toamna anului 1869, care după aprobarea statutelor în anul următor a înființat revista manuscrisă „Steaua mării”, cu scopul publicării „operatelor” citite de membrii ei în cadrul ședințelor societății. Revista pornește la drum cu un motto inspirat: „Nu sabia, ci peana susține o națiune”,

în timp ce pe prima pagină a protocolului din 1870 a fost ales versul lui Andrei Mureșanu „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!”. Cert este că revista, în lipsa unei cenzuri oficiale, își va menține un grad foarte ridicat de combativitate civică și de educație în spirit național, conducătorii societății căutând pe cât posibil să ia legătură directă cu fruntașii cei mai de seamă ai științei și culturii române, cu redactorii principalelor gazete românești spre a obține trimiterea lor gratuită sau cu un preț redus. În această confrerie de preocupări, ei primesc un ajutor neprețuit de la Iacob Negruzzi, care le trimite toată seria „Convorbirilor literare”, de la Hasdeu, care le expediază principalele reviste pe care le redactează, de la Academia Română și de la alte foruri și instituții din țară, dar din Transilvania (T. Cipariu, G. Barițiu, Iosif Vulcan, Gr. Silași, Visarion Roman, S. Manguica, Al. Roman, Ioan Slavici, Aurel Mureșeanu, N. Fekete Negruțiu ș.a.). De remarcat că pentru procurarea ziarului „Timpul”, ei se adresează redactorului acestuia, M. Eminescu, mulțumindu-i mai întâi pentru faptul că în anii anteriori au primit gratuit ziarul, având astfel onorul ca Societatea să fi fost „ajutată în progresarea ei, și cu naltul sprijin acestei redacțiuni”. Reproducem consemnarea expedierii scrisorii de solicitare a ziarului, pe care bibliotecarul societății „Alexi-Șincai” i-a adresat-o poetului, în calitate de redactor, așa cum a fost ea transcrisă în Protocolul Societății la 9 martie 1881. Iată textul: „La 9 martie 1881 am trimis două epistole: una la «Timpul» din București, în care l-am rugat pe dl redactor să ne înprospete în memorie scrisoarea noastră de dato 26 oct. 1880, adăugând că dacă nu ne-ar fi trimis gratis ziarul numit, atunci ar fi fost superfluă rogarea noastră, un argument bun ne servește spre clarificare și acela, ca parte, noi l-am folosit întotdeauna, rugând în fine să nu ne ieie în nume de rău aceste și mulțumindu-i pentru bunăvoința din trecut, ce se atinge de venitoriu dacă nu mai are în gând a da nimănui gratis foaia, se trage dungă neagră și preste noi etc.” Deoarece ziarul „Tim-

pul” li se părea important pentru dezbaterile politice furnizate, președintele Societății, Sim. P. Simion și notarul ei, Ioan Coza, revin la 6 noiembrie 1883 cu o nouă adresă către redactorul „Timpului”, în care scriu următoarele: „Prea stimate Dle redactor, Societatea noastră literar-bisericească Alexi-Șincai, care se bucură de multe jurnale, atât literare cât și politice, într-un șir de ani avu norocul de a fi ajutat și încă nu puțin în progresarea ei și cu naltul sprijin a acestei redacțiuni. Am regretat încă și regretăm mult și astăzi lipsa pe care noi, membrii societății| «Alexi-Șincai» adânc o simțesc. Subscriții deci, rogându-vă în numele acestei societăți| să binevoiți a nu ne lipsi nici de aci înainte de călduroasa-vă sprijinire, cu care ne-ați onorat până acum, sperăm că nu ne veți respinge cererea, cu atât mai vârtos că finanțele noastre, dorere!, sunt destul de debile spre a ne putea prenumera un atare jurnal prețuit. Primiți, prea stimate Dle Redactor, expresiunea sentimentelor de naltă stimă și recunoștință ce vă păstrează Societatea| «Alexi-Șincai». Gherla, 6 nov. 1883. Cu deosebită stimă, Sim. P. Simion, președinte, Ioan Coza, notar.”

Dar ceea ce este și mai revelator este că în inventarul cărților bibliotecii gherlene pe care îl găsim în aceeași arhivă, figurează la nr. 542 volumul lui Mihai Eminescu, *Poezii*, volum editat în 1883 de către Titu Maiorescu. La rubrica „proveniență” ni se specifică apăsător „*Donație de autor*”, ceea ce schimbă dintr-o dată datele problemei, întrucât în nicio bibliotecă din Transilvania nu ne mai întâlnim cu o asemenea menționare. Faptul că Eminescu a făcut o donație cu totul specială pentru biblioteca Societății teologilor gherleni reprezintă un unicat în analele raporturilor poetului național cu tineretul universitar din Transilvania. Desigur, donații de cărți a mai făcut poetul și cu alte ocazii. Astfel, în sejurul de la Blaj când s-a împrietenit cu seminaristul Filimon Ilea, tânărul Eminescu i-a donat o

carte, scriindu-i și câteva versuri pe una dintre pagini. A mai donat o carte Societății teologice din Viena, lucru semnalat de Elie Dăianu în inventarul pe care l-a închinat societății „Salba”. Faptul că el recidivează acum la 1883 se datorează poate și bunelor raporturi pe care Societatea studenților gherleni le-a avut cu membrii Junimii, cu T. Maiorescu, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, căroro li se reproduc anumite texte în paginile revistei, apreciindu-se totodată contribuția acesteia la promovarea programului junimist. Iată ce scria în 1889 președintele Societății de atunci, Nicolae Fekete Negruțiu, privitor la însemnătatea curentului junimist pornit de T. Maiorescu: „În această Direcțiune au lucrat literați români la anul 1860, adică opt ani după apariția celei dintâi colecțiuni de poezii populare a lui Alecsandri. În acest timp Titu Maiorescu, Negruzzi și alți bărbați însemnați, considerând schimbările pe care le-a pornit poporul în limba sa în decursul atâtor veacuri de când s-a depărtat de imperiul roman și dând importanță nu numai rădăcinii, ci și formei și naturii cuvintelor, s-a format așa numita «Direcțiune nouă» în dezvoltarea limbii române contra direcțiunii vechi și bazată pe graiul viu al poporului, scos din doinele, horele și legendele, basmele și poveștile care se află în gura poporului”. Astfel de aprecieri sunt reluate în articolul *Câteva cuvinte asupra însemnătății cântecelor populare* subliniind faptul că Junimiștii au respins curentul etimologic în scrierea limbii române, înlocuindu-l cu unul mai adecvat, bazat pe modul de vorbire al poporului și lansând ideea culegerii materialului folcloric, care s-a și publicat în număr mare în paginile revistei. Lui Iacob Negruzzi i se oferă o diplomă specială de „membru donator”, ca și lui Alecsandri de altfel, marcând un pas mare înainte spre modernizarea scrisului și a gândirii tinerelor generații. Iar în cadrul acestui curent junimist, Eminescu e prețuit și venerat cum se cuvine.

SENTIMENTUL OCEANIC AL GÂNDIRII SEMNIFICANTE

Am primit întâmplător o carte^{1*}. Sau cartea aceasta mă *căuta*, încă de când se făcea, (și) pe mine. Îmi știa majoritatea reperelor intelectuale, marile valori în care cred, unele particularități ale sensibilității și chiar anumite aprehensiuni. Mă *presupunea* destul de capabil să înțeleg un limbaj (mai) aparte, abstractizat și totuși îndrăgostit și mă *credita* cu oarecare abilitate și exercițiu literar-publicistic, de a comunica impresii de lectură și nu numai.

Autorul este Ștefan Iovan, un om de cultură de care nu cunoșteam nimic înainte de a citi prezentarea similicurriculară de pe aripioara I a copertelor acestui „obiect de artă”. *Mea culpa*. Iar volumul e o „operă”, nu o simplă lucrare colportoare de cunoștințe. Câteva trăsături o caracterizează pregnant și în același timp o fac greu de „despicat” pentru a o comenta, interpreta, explica într-o recenzie. Mai întâi, sare în ochi faptul că nu are paragrafe/alineate. Apoi lipsa citatelor, parafrazate ori absorbite în text (nesemnificate însă prin ghilimele, ci eventual prin asterisc, care nu e clar dacă trimite la glosarul „Note de subsol” sau la ordinea din „Bibliografie”). Conținutul e structurat pe capitole-eseuri cu titluri proprii, dar organizarea este înșelătoare, fiindcă avem un *continuum* discursiv în care secvențele sunt rotocoale tematice, reveniri în valuri la subiectele vizate anterior. În final, cartea mi se prezintă ca un ansamblu hibrid, de două părți: una de cercetare reflexivă (predominantă) și cealaltă de jurnal intelectual intimizat. Restul fiind anexe, instrumente puse la vedere. Ceea ce nu mă nemulțumește, ba dimpotrivă: fie și ca „epigon”.

Di Șt. Iovan ne deslușește/mărturisește și premisele formației sale, de studios imediat-precedent „seriei” mele de la Filologia bucureșteană. A avut maeștri pe Vianu, Călinescu, Rosetti, Graur, Iorgu Iordan, Petru Creția, Zoe Dumitrescu-Bușulenga (și eu i-am fost student), ulterior pe H. Wald. Credeam că de la *noi* a înce-

put deschiderea și înfruptarea din fructul oprit interbelic, dar iată...

O altă caracteristică a acestei cărți – de fapt, a două treimi din text – este aceea că nu se înfățișează drept scriere încheiată, definitivată și conservată spre a fi oferită tiparului – unui public potențial – indiferent când, ci ca o partitură *in statu nascendi*, în curs de elaborare, încă scaldată în intenționalitate. Să se observe: există o prefață („Nota autorului”) și o Postfață (p. 103 sq.), dar între ele, contaminându-se de spiritul lor, autorul vorbește des (de cel puțin cinci ori) de „cartea noastră”, ce vrea ea să afirme, să susțină, să cuprindă etc. Asta deoarece el se exprimă, regăsește, reconstruiește pe *sine* în actul scrierii (având o antecedentă orală, precizată). Știind totodată că, descoperindu-se deosebit, are nevoie și de *individuația* – aș zice personalizarea, chiar personificarea – Celuilalt. Și reciproca fiind valabilă: „Cu cât suntem mai diferiți, cu atât celălalt are mai multă nevoie de noi” (p. 43).

Or, acesta ar fi firescul paradoxal înscris în relația limbă-vorbire, semn-semnificant, comunicare-gândire și raționalitatea *Logosului* divin.

Aventura noastră filologică – a cuplului cititor-autor – permite „stări de *dumnezeire* pe care nu le-am mai trăit, dar de care nu ne-am simțit niciodată străini...” (p. 44, subl. mea). Căci scrisul, „semn al *cuvântului* pierdut” (ibid., subl. aut.), nu face decât să transfere din oralitate, îmbogățind-o, *vorba* personală, marca noastră unică.

S-ar putea crede că această autentică *opera aperta* este un mic tratat de semiologie pe linia lui U. Eco. Însă tonalitatea mai apăsată subiectivă, ba și intimist-confesivă, limbajul neologic îndreptat spre o expresivitate filozofică autohtonă (mai puțin hotărât ca la Blaga ori Noica, dar sesizabil; fie doar folosirea slavoidului *vorba* cu sensul latinescului *verbum* plus distincția noțională de *cuvânt* și amintitul *dumnezeire* în loc de *divinitate*), în fine inserțiile narative o conduc în orizontul literaturii.

* Ștefan Iovan, **A doua cădere din paradis. Despre cuvânt și nume în vremuri neprielnice pentru comunicare**, Ed. MAD Linotype, Buzău, 2021

Albia acesteia îi era la îndemână mai demult: cf. „omul de litere cum mă prezentam eu la finele secolului trecut” (p. 59). Poate are impresia că nu s-a realizat în „domeniu”, că nu și-a făcut un *nume* în hinterlandul ilustrat de „un” Sofocle, Shakespeare, Ibsen, Dostoevski, Eminescu „*cel mai mare poet european la răscrucea cu sec. al XX-lea*” (p. 60.), Saint-John Perse... Poate n-a ieșit în față pe acest teritoriu – excesiv stilizat-ipostaziat în modernitate, apoi decăzut în post-, post-... De teamă să nu cadă în capcane totalitare (a se vedea pp. 88-89)? Oricum, are o opinie înaltă, memorabilă despre: „*opera literară, ea singură, își poate permite abordarea fără menajamente a adevărului, indiferent de agresivitatea lui*” (p. 79)

Probabil, etimologia kabbalistă evocată la un moment dat (ibid.), **emeth** („adevăr”) – **meth** („moarte”) este falsă; o speculație medievală pe urma unor atracții populare implicând termeni indoeuropeni și hamito-semitici cu semnificația „cuvânt”, „mit”, „moarte”. Dar e limpede că real-existențial spunerea Adevărului a dus nu o dată la moarte și, pe de altă parte, metafizic, acest lucru ne este interzis, spre apărarea noastră sau (și) autoprotecția divinității.

Ar mai fi multe de meditat, reliefat, glosat, din conținutul ori „*linearitatea omenească*” – metaforică și conceptuală – a acestui demers simultan științific și scriitoricesc. Ne-am putea chiar îngădui o „despărțire”

amiabilă de autor, ca de un magistru. Și tot ar rămâne ceva neremarcat, neintuit, nebănuit: *indicibilul* – frumos spus, „fondul (...) de tăcere” a fiecăruia, „de conflict cu noi înșine”, „povara” noastră „sisifică” (ibid.).

Într-un final, ce întotdeauna e improvizat, ba și idiot în măsura în care s-ar vrea o concluzie (potrivit lui Flaubert), aș prefera să mi-l închipui parabolic pe autor navigând solitar pe un ocean infinit, suprapus temeliilor casei lui Carl Gustav Jung, cu un jurnal de bord în față, pe măsura de sub catargul ambarcațiunii (purtând *numele* său), în căutarea Farului George Steiner, a insulei locuite de Saint-John Perse și a celor (granitice sau numai de corali) desemnate de alți *daimoni* ai săi, precum Alexis Carrel, Evola, Freud, Saussure, Foucault...

Tot în această acoladă, rog să mi se permită să speculez că, în minte cu Rebecca și Antigona (*Antigonele*) și în general sondând arhetipurile, ne pregătim să ancorăm „dincolo de istorie” sau mai înainte de ea, într-un orizont unde se șterg dilemele logocentriste ale Tatălui seminator, predominante de la *Babel* încoace. Și întru cât istoria e maschilistă, pre-/protoistoria trebuie să fie feministă! Drept care, Oceanul acela ar fi Dumnezeu – ca la sfinții și sfințisorii lui D. Buzzati („idol” al meu) – însă la... feminin: *Dumnezeire/Divinitate*. Altfel spus, zarea Mamei-Fecioare, *Madona dumnezeie* a lui Eminescu (care nu credea nici în Yehova, nici în Buddha-Sakyamuni!)

[Balș, februarie 2022]

Dan Cioca – Belgrad

A FI SAU A NU FI... TUFĂ DE VENEȚIA

Dacă n-am auzit în piață să ceară cineva o „tufă de Veneția” (sau măcar o „tufănică de Venecioara”, tufănică – soră vitregă a crizantemei – fiind floarea de toamnă a săracului!), am auzit în schimb într-un salon de cosmetică o „tânăra neliniștită” plângându-se de sprâncenele sale că au devenit „tufă de Veneția”! „My darling, de când n-am mai trecut pe aici mi-au crescut niște sprâncene dese, fato, de parcă ar fi tufă de Veneția!”

La început, m-au nostalgizat sunetele cuvântului

„Veneția” – care au acest dar miraculos, ca un cântec de vrajă din lampa lui Aladin, descătușând din mine spiridușii melancoliei. Mi-e dor de încă o vizită în orașul acesta unic în lume prin miracolul supraviețuirii, când zilnic se scufundă în apă spre moarte. Sunetele acelea însemnau gondole, cântonete, mască de carnaval...

Imediat însă, ușor, s-a insinuat o senzație de nebuioasă, ceva era în ceață și n-am priceput la început ce! Nu-mi sunase parcă bine la ureche frazarea respectivă! Mai auzeam în școală, la vreo materie, beștelirea câte

Dan Cioca – Veneția

unui chiulangiu: „Nu știi nimic, ești bătă! Tufă de Veneția!”, dar atunci nu aveam eu nostalgia Veneției, era un nume exotic și atât, gândeam la fel și despre tufa aceea, că trebuia să fie tare exotică! O luam ca pe o laudă, deși nu pricepeam cum se pupă-n bot cu jignirea „prost bătă”!

E drept că nu căutasem în dicționar exact sensul, mă luase vântul în bătaia timpului, dar oricum, nu-mi părea potrivit cu sensul „dese”, pentru ideea de „stufăriș de sprâncene”!

Domnul DEX mă lămurește: îi spui cuiva că e „tufă de Veneția” când nu știe nici abc-ul unui subiect, e complet ignorant în domeniu, nu există niciun dram de cunoștințe în mintea lui. Să nu-i zici direct că e complet neștiutor, nu e nimic în capul lui, eufemistic, îi spui că e „tufă de Veneția”!

Sună a argou sadea, dar asta place mai mult! Nu că nu știi chiar nimica-nimicuța, verică, dar ești tămâie, ești tufă de Veneția!

Sărmanele sprâncene, cum au ajuns ele atât de ignorante, neinformate defel, cu atâta prostie în ele de bubuie pământul! Nu știu ce ar fi trebuit să știe, ca să nu ajungă așa „tufă de Veneția!” pentru posesoarea lor, pesemne supărată că nu știau nimic despre regulile estetice, să rămână subțiri, delicat arcuite!

Nu erau civilizate, erau țărănuțe de la sat, unde (nu aprecia defel proprietara de la oraș așa ceva!), o codană „sprâncenată”, cu sprâncene mari și dese era o frumusețe, atrăgea toți flăcăii satului la horă! Cât despre o hanğiță sprâncenată, nu mai vorbim de paharele de vin în plus, când te-ntindeai la vorbă și vorbe dulci, de uitai de drum!

Că expresia e ironică, o zeflemea... subțire, e dovedă și că a fost aleasă ca titlu la un volum de „schite vesele” de Valentin Silvestru, „Tufă de Veneția”(1971).

„Tufă de Veneția” este și un film românesc din 1977, regizat de Petre Bokor (cu artiști aleși... „pe sprâncenă”, pentru rafinamentul comicului lor, Octavian Cotescu, Coca Andronescu, Florin Piersic, Marin Moraru, Ion Caramitru, Toma Caragiu, Dem Rădulescu).

Doar că nemulțumita noastră nu părea mare ci-neastă ori lecturnică, să fi reținut de acolo expresia, de fapt, era chiar prea tânără, poate nici născută prin acei ani '70!

După logica actuală, a timpului modern (căci nu știi faptele vremurilor de anțărt!) expresia ar fi legată de vegetația (ori, de fapt, non vegetația!) Veneției – orașul crescut pe ape, pe zeci de insulițe legate prin sute de poduri.

Tufa, după Monsieur DEX („nume generic dat plantelor lemnoase – arbuști – cu ramuri dese care pornesc direct de la rădăcină”) crește în păduri, ori pe terenuri agricole, pe uscat solid, or păduri și lanuri de recolte de cereale în Veneția ar fi ceva SF – Science Fiction pentru Orașul Lagunelor, oraș prin excelență maritim, garantat sută la sută! Tufa acolo este ceva inexistent, deci complet lipsă (așa cum nu sunt mașini – străzile lor sunt canalele cu gondolieri, iar „autostrada” este Canal Grande!).

De regulă, tufa din păduri ori câmpie este de buru-

ieni, de măracini, fără vreun fruct, ceva acolo comestibil, deci fără de niciun folos!

E drept că mai sunt și altfel de tufe, de flori cultivate: „tufe de trandafiri, de crizanteme etc.”, dar asta e altă poveste!

Expresia s-a „încetățenit” deci în limba vorbită, ferchezuită puțin cosmopolit, dintr-o veche tufă din limbajul popular.

Astfel că, lăsând deoparte determinativul „de Veneția”, sunt vechi în popor expresii cu cuvântul „tufă”, folosite ironic, în sensul de *neștiutor, gol, nimic, sărac lipit pământului, calic*, în zeflemea („foaie peste foaie și la mijloc tufă”) în aceeași linie semantică a *lipsei totale* (de minte, de bani, de cunoștințe etc.), în casă tufă, bani tufă, copii tufă, minte tufă, sărac tufă... Ce mai, calic de tot, sărac lipit pământului! „Ești tufă, degeaba îți explic!”, „Ești lemn de tufă, nu ești bun de nici unele!”, „Ai ajuns tufă de sărac ce ești!”. Găsim în DEX, printre altele, citate expresive din Alecsandri: „Când mă trezesc?!... tufă-n pungă, tufă-n buzunar” ori „Ajungi... să dai mâna cu niște tufă-n buzunar”.

E drept, „tufă” în sens figurat mai înseamnă și „păr mult și des”, și ar fi corect „tufele sprâncenelor”, dar când adaugi „de Veneția” deja avem altă mâncare de pește!

„Tufă de Veneția” a apărut pesemne mai târziu, în argoul... de salon!

Dar cum și cam pe când?! Țăranul nostru nu putea ajunge cu boii și opincile sale până la Veneția! (Chiar dacă la Roma a ajuns badea Cârțan, în opincile străbune, să atingă Columna lui Traian!).

Intrând ca-n brânză în istoria Europei, aflăm că în octombrie 1797, Veneția a fost cedată Austriei, astfel că în ianuarie 1798, austriecii au pus stăpânire pe oraș până prin 1866, când Italia și-a recucerit perla Adriaticii.

După cucerirea Veneției de imperiul austriac, tinerii din Ardeal (parte a imperiului) își făceau „cătănia” inclusiv în țările sau zonele avute sub ocupație, printre care bineînțeles și în Veneția. Așa că de acolo ar putea porni epopoea expresiei.

Chiar dacă, luând la puricat harta țării, găsim în comuna brașoveană Părău, satele Veneția de Sus și Veneția de Jos traversate de râul Venecioara. cu atestare mult mai veche decât plecarea militarilor ardeleni și întoarcerea din Veneția! În cartea sa „Dacia preistorică”, N Densușianu crede că numele Veneția e dat de romani, care au colonizat zona cu locuitori din acea zonă a Italiei, Veneto. Într-o vreme, zona brașoveană avea funcționale chiar șase izvoare termale și era pe harta stațiunilor balneoclimaterice! Documentele atestă că, în anul 1733, Veneția de Jos era sediul unui protopopiat greco-catolic (Arhidiaconatus Venecziensis) și cum schimburile și mișcările religioase erau mult mai frecvente și de anvergură europeană, și aceasta ar putea fi o cale de emancipare a tufei noastre cam prosticele, să devină „de Veneția”!

Poate fi o explicație „după ureche”, de etimologie populară, dar în lipsă de alte consemnări, născocite sau documentate, circulă povestea așa, ca telefonul fără fir, ori Orient Express, via Venezia!

LITERATURĂ ȘI DOCTRINĂ POLITICĂ

A aborda – în limitele unui scurt excurs – problema vastă, dar incitantă a legăturii dintre literatură și doctrina politică este o operațiune dacă nu în totalitate supusă eșecului, în orice caz una riscantă și deosebit de temerară. Căci, în fond, aproape că nu există scriitor român care, într-un fel sau altul, să nu se fi orientat (dacă nu integrat), manifestându-și mai mult sau mai deschis simpatia, spre un curent de gândire politică, cu repercusiuni vizibile în opera sa. Curentele literare nu sunt altceva decât urmarea directă a acestor atitudini de tip social, expresia pe plan literar a unor idei, atitudini, stări de spirit, a unei ideologii. Între aspirația literară și cea politică există sensibile determinări, fuziuni, alianțe, opoziții și delimitări, care au influențat în cele din urmă și cristalizările de ordin politic, orientări de tip ideologic, care consonează cu atitudinea generală a scriitorului, cu modul său de a gândi și acționa. Încă tânărul Eminescu observa la 1871 că orice generație este „un credincios agent al istoriei”, care trebuie să facă abstracție de o anumită **moștenire istorică**, pe care fiecare trebuie să o păstreze vie și nealterată și s-o transforme mai departe, sporind-o: „În viața unui popor munca generațiilor trecute, care pun fundamentul conține în ea ideea întregului. Este ascuns în fiecare secol din viața unui popor complexul de cugetări, care formează idealul lui, cum în sămburele de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg. Și oare oamenii cei mari ai României, nu-i vedem urmărind cu toții, cu mai multă ori mai puțină claritate, un vis al lor de aur, în esență același la toți și în toți timpii? Crepuscularul unui trecut apus aruncă prin întunericul secolelor razele lui cele mai frumoase și noi, agenții unei lumi viitoare, nu suntem decât reflexul său”.

Această frumoasă caracterizare eminesciană ne oferă posibilitatea să aruncăm o privire în trecutul cultural al românilor, spre a constata și a delimita câteva din „razele” pe care acest binom literatură/politică le-a creat în literatura română. Tema ni se pare cu atât mai actuală, cu cât recent criticul Ion Simuț, a publicat cartea *Cum se scrie istoria literară* (Școala Ardeleană, 2021), în care pledează pentru elaborarea unei istorii politice a literaturii române, ca o alternativă mult mai

atractivă la o istorie a literaturii de tip clasic, respectiv la o istorie narativă, căreia el îi opune mai multe variante, plecând de la un fel de plan de modernizare elaborat și discutat în 2013 la un colocviu pe această temă ce a avut loc la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava. Aceste variante, care ar putea fi cu toate valabile dacă un istoric literar s-ar încumeta să realizeze măcar una dintre ele, ar avea la îndemână o sumedenie de rezolvări: o istorie comparată a literaturii, o istorie conceptuală, una culturală, alta bazată pe genuri, alta pe tipologii, alta în raport cu presa etc. Cea mai mare atenție o acordă programului de realizare a unei istorii politice, idee care a mai fost pusă pe tapet de Ștefan Borbely, dar fără a fi finalizată. În ceea ce-l privește pe Ion Simuț, el stăruie asupra unor astfel de încercări, trecând în revistă lucrări precum cele semnate de M. Nițescu, Eugen Negrici, Cornel Ungureanu, Ana Selezjan, Adrian Dinu Rachieru, Petre Anghel sau Marian Popa. Cu argumente de bun simț, el elimină ca total factice câteva dintre aceste lucrări, socotind-o pe cea a lui Petre Anghel drept o „cacealma”, pe cea a lui Marian Popa drept „o istorie de culise”, luând în serios doar încercările lui Cornel Ungureanu bazate pe criteriul geopolitic sau regional și, mai cu seamă, cele ale lui Eugen Negrici de tipul celei realizate în *Literatura sub comunism* (2010). El se apleacă apoi asupra altor orientări care ar putea sta la baza unei istorii literare, precum biografismul, memorialismul (Sextil Pușcariu) și Noul Istoricism. Discutând acest din urmă concept, amintesc că într-una din prefețele mele (remarcate de Irina Petraș), am susținut o pledoarie pentru o istorie a faptului literar, așa cum, plecând de la aspectul memorialistic, am putea extinde conceptul biografic și la scrierile lui Adrian Marino sau Mircea Zăciu. Socot însă că aceste lucrări sunt doar mostre reduse de observație asupra unor epoci literare restrânse și nu au în vedere întreg spectrul culturii și literaturii naționale. Am fost surprins totuși că Ion Simuț nu a luat în considerare și acea elogiată *Panoramă* a literaturii române semnată de Bazil Munteanu, care ar corespunde unui concept vizibil de comparativism, al cărui model ar putea fi oricând continuat.

Nici criteriul cronologic, în funcție de curentele literare, nu ar trebui neglijat, mai ales că el a funcționat multă vreme ca element organizator în istoriile literare oficiale redactate de Academie și numite oarecum pompos, tratate academice.

Trecând la discutarea unor istorii deja realizate pe teren românesc, Ion Simuț ia ca punct de plecare considerațiile emise la 1867 de profesorul bihorean Iustin Popfui, dar ignoră realizările efective ale lui Gr. Pop și Aron Pumnul, care au oferit bune manuale de sistematizare a creațiilor literare românești de până la acea dată. O încercare inutilă mi s-a părut și insistența exagerată acordată lucrării eșuate a lui Emil Boldan, care nu depășește nivelul proletcultist al epocii, produs tipic al unei viziuni înfeudate clișeele dogmatismului. Opțiunile sale n-ar fi trebuit totuși să ignore lucrările didactice (chiar dacă în parte „imitate”) ale lui Al. Piru sau George Ivașcu, și poate și unele „manuale” pentru învățământul mediu (Gh. Adamescu, C. Loghin, D. Murărașu ș.a.) sau unele cursuri universitare, care, totuși au fost editate și răspândite în mass-media de către autorii lor. Realitatea e că aceste criterii stabilite de autor pot fi oricând interșanjabile și ne referim aici la I. Negoieșcu. În ceea ce privește compilațiile lui Ion Rotaru și D. Micu, ele se situează în aceeași confrerie a eșecurilor previzibile, pe care nimeni și nimic nu le poate scoate dintr-un exasperant cenușiu evaluativ. Viziunea lui Ion Rotaru e aceea a unui conștiincios profesor de liceu, care aglutinează o informație deja existentă, dar analizele sale abundă în locuri comune și interpretări anoste, la care astăzi nu mai apelează nimeni.

Oricum, ideea unei dezbateri publice e oricând binevenită, chiar dacă ea are oarecum un caracter profund superfluu, în lipsă de mostre pilduitoare. De aceea, încercăm să oferim în notele fugare de față câteva opinii disparate despre ceea ce ar trebui să aibă în vedere, după modesta noastră părere, o viitoare tentativă, pentru a servi ca punct de plecare pentru opinii viitoare, dacă caracterul „politic” sau cel „literar” trebuie să prevaleze într-o asemenea operă de sinteză, și dacă ea ar putea încorpora tot ce producția literară a oferit ca bibliografie până la ora de față.

Viitorul suport pentru ideea de istorie literară politică pe teren românesc ar trebui să plece în mod inevitabil de la perioada iluministă, când se ivesc, în planul culturii naționale, primii germeni ai unor elemente de reper foarte bine conturate, ca răspuns în plan artistic la idei politice și ideologice care coagulează scriitorimea și o fac să se mobilizeze pentru a sluji ideea de bine obștesc. E vorba de o întregă generație de scriitori care se simt datori să militeze pentru cultivarea maselor, pentru accesul la școală, pentru a transmite deprinderi și învățături celor angajați în agricultură sau meșteșuguri, în așa fel ca odată cu ei să prospere întreaga societate. E vorba de un cumul de opinii, năzuințe, idei, care se constituie într-un fond fundamental de atitudini și componente ideologice puse în slujba unui program național bine delimitat prin *Supplex*, și care tind să se exprime în favoarea luptei politice româ-

nești, pe câteva aliniamente foarte precise: lupta pentru recunoașterea latinității, continuității și unității de limbă a neamului, a idealului emancipării și eliberării de asuprire, a eliberării claselor de jos din iobăgie, a afirmării prin cultură și prin deschidere europeană, în consens cu tendințele românilor de dincolo de Carpați. Circulația cărții, întemeierea presei, cultivarea poeziei, prozei, dramaturgiei sunt fenomene adiacente care sunt supuse acestui program, menit să afirme originalitatea și individualitatea poporului român, într-o sfortare comună de recunoaștere a sa de jure et de facto în concertul popoarelor europene. Nu degeaba opera lui Cantemir va căpăta o mare circulație în Transilvania, în timp ce opera de tipărire a „Cronicii” lui Șincai e începută la Iași, iar cea a lui Petru Maior va constitui un obiectiv de seamă pentru membrii societății literare a studenților români de la Universitatea din Pesta. Același lucru se poate constata în privința încercărilor de dobândire a unei prese naționale, proces în cadrul căruia sunt angrenate forțe din Sibiu, Lemberg, Viena, Budapesta, Leipzig, pentru ca în cele din urmă bătălia să fie câștigată de Brașov. Efortul individual de tipărire a unor cărți și reviste va fi asumat de către unii fruntași ai neamului de la Iași sau București, de la Sibiu, Brașov și Blaj, lipsa posibilităților de tipar fiind înlocuită cu apelul la cărți manuscrise și la presă manuscrisă, dar deosebit de eficace sub raportul convocării la colaborare a tuturor românilor, inclusiv ale celor din sudul Dunării. Intelectual luminați ca Asachi, Heliade Rădulescu, Ioan Molnar Piuaru, Zaharia Carcalechi, Ioan Barac, Timotei Cipariu, Samuil Vulcan, Alexandru Gavra sau George Bariț se vor regăsi în acest front comun de înaintare a culturii. Un pas important în acest sens l-a făcut societatea Astra, societățile de lectură de la școlile noastre din Transilvania, Academia Română și celelalte asociații și fundații, precum fundația Transilvania sau cea întemeiată de Emanoil Gojdu, pentru propășirea în învățământ și științe și susținerea luptei politice din parlamentul budapestan. Odată cu redescoperirea scrierilor lui Budai-Deleanu, în special a Țiganiadei, românii vor putea auzi glasul lui Romândor, purtătorul de cuvânt al autorului, care în finalul epopeii clamează: „Du-ne măcar în ce parte/ Ori la slobozenie sau la moarte!” Poate fi descoperit în versurile de față expresia unui testament politic, pe care el îl lasă generațiilor viitoare, așa cum prin *Supplexul* din 1891, această generație și-a fixat pentru viitor principalele obiective, ce trebuie completate, desigur, cu cererile cuprinse în numeroase memorii și tentative de constituții, pe care boierii luminați de dincolo le-au redactat în acest timp.

Generația pașoptistă a fost moștenitoarea de drept a acestui legat politic. Anul 1848 a constituit și la români un model de mare efervescentă ideatică și de construcție paradigmatică. Vechea ideologie național-iluministă a fost îmbogățită acum cu teze noi, venite din arsenalul gândirii europene a Revoluției de la 1789, cum ar fi celebrele teze de egalitate, fraternitate, libertate, punând problema emancipării iobagilor, a împrumutării clăcașilor, libertatea tiparului și înlăturarea cenzurii, eliberarea de sub suzeranitatea turcească, stimularea culturii

și a învățământului ca factori de progres social etc.

Bonjuriștii sunt primii noștri reformatori recunoscuți, care reușesc să și aplice o parte din tezele lor. De aceea, E. Lovinescu în *Istoria civilizației române* va sublinia rolul acestei generații care stă după opinia sa la baza procesului reformist intern, ca unii care au postulat deviza „Ex Occidente lux!” și și-au asumat actul transplantării ideilor occidentale în mediul autohton, originile civilizației române fiind o consecință a contactului cu ideile revoluției franceze, fapt care a putut da naștere liberalismului nostru. Aceasta ar consta în ideea de libertate și acțiune în câmpul social, progres moral, egalitate juridică, nevoia apariției de noi instituții și libera evoluție a formelor. Agenții noului curent sunt în opinia sa Ion Brătianu, „sufletul revoluției de la 1848” și C.A. Rosetti, „cel mai mare democrat pe care l-am avut”, adică tocmai cei care vor deveni ulterior stâlpii doctrinei liberale la noi. În fond, cartea lui E. Lovinescu nu făcea decât să legitimizeze ideile liberale la noi și tot ceea ce ținea de apariția capitalismului și de acțiunile clasei burgheze, singura în stare să asigure afirmarea „forțelor revoluționare” în societatea noastră, de a lichida starea semifeudală în care se afla societatea românească și a permite progresul social. Între forțele „reacționare” care se opun acestui proces, el situa toate celelalte curente ale timpului, începând cu junimismul și terminând cu sămănătorismul și poporanismul și chiar cu socialiștii, care se opuneau, în concepția lui, dezvoltării clasei burgheze și procesului economic inițiat de aceasta.

Iată deci cum o teorie literară, precum cea a sincronismului (în esență, nevoia adaptării la ritmul de gândire și de civilizație occidental) favorizează producerea unor teorii ideologico-politice, de care vor beneficia mai târziu doctrinele liberale și, în mod direct, partidul liberal.

Cam în același mod se întâmplă și cu junimismul literar. Cenaclul „Junimea” înființat la Iași în 1873 și revista sa „Convorbiri literare” va ajunge, prin ideile exprimate de Titu Maiorescu, P.P. Carp, Vasile Pogor, Mihai Eminescu, Ioan Slavici sau Iacob Negruzzi, susținătorul principal al conservatorismului românesc, legătura ideologică între doctrina partidului conservator și cea junimistă fiind deja un loc comun printre cercetătorii sociologi și politologi contemporani. Preluând o parte din structurile ideologice pașoptiste (libertatea cuvântului, presă națională, instituții înaintate, principiul adevărului etc.), Junimea va invada piața politică și literară rămasă goală prin anemierea pașoptismului, oferind un sistem de organizare solid, dominat de personalitatea maioresciană, cadru în care erau permise nuanțele, dar se respectau ierarhiile și regulile de comportament prestabilite. Titu Maiorescu conducea atât de autoritar corabia aderenților săi, încât îi urmărea și în viața privată (el îi concilia pe Slavici și Eminescu chiar când era vorba de căsătorie și viața de familie), oferind în schimb susținere promptă și neechivocă pentru afirmarea lor în plan public. Și chiar dacă cei doi scriitori nu s-au implicat direct în politica de partid ezitând a se înscrie în partidul conservator, ei au putut fi manipulați la fel de bine – cu toată alura lor de indepen-

dență aparentă sau tocmai de aceea – de către liderul junimist, care i-a folosit și exploatat ideologicește în modul cel mai abil cu putință, acțiunea lui Eminescu de la „Timpul” sau cea a lui Slavici de la „Tribuna” întorcându-se cu zeci de foloase îndărăt spre tabăra junimistă. Biruința junimismului în Transilvania nu poate face abstracție de campaniile duse de cei doi în paginile „Curierului” de Iași, sau în paginile „Familiei” și ale „Tribunei” sibiene, ale „Foișoarei Telegrafului român” și ale altor publicații, care au făcut posibilă recunoașterea și impunerea ideilor junimiste la scară națională. Critica junimistă, spre a mai da doar un singur exemplu, a fost recunoscută ca principala forță ideologică și estetică și de critica literară transilvăneană, indiferent că promotorii acesteia s-au numit G. Bogdan Duică, Ilarie Chendi, Sextil Pușcariu și Oct. C. Tăslăuanu și care, înainte de a deveni sămănătorști sau poporanști, au fost junimiști.

Iată ce scrie Ilarie Chendi în acest sens: „La Viena, unde se aduna floarea tinerimii ardelene și bucovinene, discuțiile se aprindeau tot mai mult. Cetele se împărțiră în două. Revoluții, în frunte cu bucovineanul Bumbac, ajunseră așa de puternici, încât propuseră într-o adunare «să se hotărască a scuipa în școala lui Maiorescu». Ei fură însă învinși de cei cu bun-simț, cu iubire de frumos și cu puterea cuvântului: de Eminescu și Slavici, buni prieteni, artiști fără pereche. **Aceștia sunt creatorii noii direcții în Ardeal.** Ei au sădit în sânul tinerimii ideile care aveau să înfrângă conservatorismul latinist. Ei au învățat prin serbarea de la Putna, prin articole și producții literare cum ideea națională se unește cu principiile de artă. Și că munca lor a triumfat s-a putut vedea în 1882. Împlinindu-se 15 ani de la apariția «Convorbirilor», în fruntea acelor care serbau cu mult entuziasm această dată erau studenții ardeleni din Viena. Cât de mult se schimbase opinia publică în favorul «Junimii» o probează ziarele ardeleni din acel an, care laudă serbarea literară din Viena. (...) Din preajma domnului Slavici au ieșit apoi toți ardelenii câți au ajuns în mișcarea literară mai nouă. A fost o izbucnire spontană, ca un izvor puternic, căruia vremile grele îi astupaseră gurile, și, ajuns la lumină, se revărsă cu toată vigoarea primăvăratecă peste câmpia însetată a literaturii.” (*Junimea și Ardealul*, în *Pagini de critică*, pp. 336-337)

După stabilirea lui Eminescu la Iași, contribuția lui la susținerea curentului junimist crește considerabil. Ea se referă atât la producția poetică publicată de el în „Convorbiri”, cât și la prelecțiunile populare ale Junimii, la prestația sa jurnalistică din paginile „Curierului de Iași” sau din acelea ale „Timpului”. Campaniile duse de el la „Timpul” pe diferite teme, dar mai ales pe tema „claselor superpuse”, a rolului statului și a discrepanțelor sociale create de partidul roșilor (Liberal), contribuie în mod esențial la acreditarea politicii partidului conservator decât orice politician junimist sau vechi membru al Partidului Conservator, oferind un larg câmp de dezbateră a problemelor social-politice ale momentului dar, mai ales, contraatacând ideologia și acțiunea liberală. La rândul său, Slavici a fost un pion dintre cei mai redevabili și dintre cei mai trebuitori mentorului junimist în ceea ce

privește soarta junimismului în Transilvania și politica junimismului conservator în genere, deoarece prozatorul ardelean a abordat în spirit junimist și câteva probleme politice litigioase ale momentului, precum și recunoașterea evreilor și naturalizarea lor, sau atitudinea față de politica maghiară în Transilvania. În primul caz a produs articolul „*Soll*” și „*Haben*”. *Chestiunea evreilor în România. Studiu social* (1878), în celălalt a venit cu lucrările: *Die Rumanien in Ungarn, Siebenburgen und der Bukowina* (1881), *Românii din regatul ungar și politica maghiară* (1892), *Ardealul. Studiu istoric* (1894), *Românii din Ungaria* (1911) și *Zbuciumări politice la românii din Ungaria* (1911), lucrări care, deși depășesc cadrul junimist de abordare a problemelor, avansează multe puncte de vedere consonante cu acelea susținute de liderii politici ai Junimii, adică un conservatorism pronunțat. În ce privește nevoia de a se acorda naturalizarea pentru evreii români, el rămâne, ca și Eminescu, împotriva întăririi elementului străin câtă vreme elementul național nu predomină în industrie și comerț, căci, afirmă el, „e un capital de foarte multe milioane acela care se strecoară zi de zi prin mâinile evreilor din România sau prin ale acelor care întrețin relațiuni comerciale cu piețele române”, capital care nu contribuie cu nimic la prosperitatea țării și a locuitorilor ei. De aceea propune să se acorde drepturi evreilor, doar după ce statul român se va fi întărit și când își va fi pus pe temelii sănătoase comerțul și industria, și în „relațiunile de proprietate rurală” (*Op.cit.*, p. 74). Junimismul va prelua ideile pașoptismului și va pune în fața noilor generații ideile luptei pentru realizarea unității naționale, element coagulant de prim ordin, prin care operele literare din această perioadă vor încerca să slujească scopul dorit de întreaga națiune românească.

La această întreprindere au contribuit în mod esențial toți scriitorii noștri clasici. Eminescu a exprimat astfel de idei nu numai prin publicistica sa vastă și diversă, ci și în romanul *Geniu pustiu*, în frumoasele sale *Scrisori* sau în poeziile și dramaturgia, prin care a încercat să transpună într-un impresionant scenariu dramatic cele mai însemnate momente din trecutul voivodal al românilor moldoveni și munteni, oferindu-i o aură legendară strălucită. Poezii ca *Horia*, ca *Doina* sau *Lupta de la Rovine* au făcut parte din arsenalul de luptă națională al ardelenilor. În ceea ce-l privește pe Caragiale, el s-a întâlnit de mai multe ori cu studenții români budapeșteni, cărora le-a vorbit despre creația sa literară și a colaborat la ziarul „Românul” al lui Vasile Goldiș de la Arad, considerând că unitatea națională merită toate eforturile unite ale taberelor literare și politice, vizitându-l pe Goga în închisoarea de la Vaș. Nu altceva a făcut Slavici cu hebdomadarul „Tribuna”, înființat și condus de el la Sibiu, prin care a lansat deviza „Soarele pentru toți românii la București răsare”, punând bazele „curentului poporan”, transplantat apoi în mediul de dincolo de munți de George Coșbuc, prin revistele „Vatra” și „Sămănătorul”. Pentru a spori încredea în forțele proprii, Slavici a publicat în „Convorbiri literare” nuvela *Popa Tanda* și a prezentat confracților lui cum stă pro-

blema maghiară, într-o analiză foarte amănunțită, în așa fel ca *Studiile sale asupra maghiarilor*, comunicate într-o suită de foiletoane în anii 1871, 1872 și 1873, să folosească cititorilor spre o bună orientare. De aceea ține să precizeze: „Era un timp când mă aflam pe deplin în curent cu mișcarea literară maghiară și știam totdeauna cine scrie, ce scrie și cum scrie. Alte griji, alte preocupățiuni, mi-au abătut însă în urmă luarea aminte de la mișcarea literară maghiară și mărturisesc că astăzi nu mă mai pot pronunța în materie de literatură maghiară cu siguranța unui cunoscător în puterea cuvântului”. Totuși, el arată în continuare, curentul întemeietor al lui Kazinczy, Fay, Revay și Vorosmarthy a influențat lirica lui Kolcsey și pe cea populară a lui Kisfaludy. La fel ca la noi, elementul principal l-a constituit însă spiritul literaturii populare prin care s-a creat un curent mai larg, arătând că faza de glorie a acestei literaturi a ajuns să se împlinească sub Josika și Eotvos, fiind singura demnă de luat în seamă, deoarece aceasta a dat creații durabile, pe când cealaltă a dat doar „epigoni”.

Contrastul dintre istorie și realitatea contemporană este subliniată de antiteza (defavorabilă prezentului), dar îmbrățișată de mișcarea junimistă, care dorea eliminarea totală a „formelor fără fond”. Ideile acestea apar deja în discursul lui Toma Nour din *Geniu pustiu*, atunci când clamează: „Vezi la noi istorici ce nu cunosc istoria, literați și jurnaliști ce nu știu a scrie, actori ce nu știu a juca, miniștri ce nu știu a guverna, financieri ce nu știu a calcula, și de aceea atâtea hârtie măzgălită fără nici un folos, de-aceea atâtea schimbări de ministeriu, atâtea falimente. Vei afla mai lesne oameni ce pun la vot existența lui Dumnezeu, decât sufletește înamorate de limba și datinile străbunilor lor, decât inimi care să iubească caracteristica cea expresivă a poporului nostru, minți ocupate cu cestiunile de viață ale acestui popor, căruia îi scriem pe spete fantasmagoriile falsei noastre civilizațiuni (...) Cât despre inteligența noastră o generație de amployați, de semidocti oameni care calculează cam peste câți ani or veni ei la putere... inteligența falsă care cunoaște mai bine istoria Franței decât pe aceea a României...” Soluția este „schimbarea opiniei publice, răscolirea geniului național, o uriașă reacțiune morală, o revoluțiune de idei, care să ne scape de acest „cosmopolitism sec, amar, sceptic”.

Respingerea acestui „cosmopolitism” de către Eminescu ne duce cu gândul la programul sămănătorist de mai târziu, cel dintâi curent literar născut la începutul de veac XX în jurul revistei „Sămănătorul” (1901). Acest curent literar a preluat o parte din ideile aflate în arsenalul junimist (problema dezvoltării industriale admise numai pentru mediul rural, protecționism economic, dinasticism, antisocialism, susținerea căii prusace în sectorul agricol, calea reformisto-legalistă prin excelență, respingerea salturilor sociale de tip revoluționar etc.) și a repus pe tapet două dintre problemele încă nerezolvate ale societății românești, și anume: problema țărănească și problema națională. Întemeierea literară și culturală pe bazele criticismului național (nevoia de adevăr, de responsabilitatea și de judecată estetică

dreaptă) stabilit de Junimea fiind terminată, s-a putut face un pas înainte în judecarea progresului social. Modernizarea țării nu putea avea loc cu o clasă țărănească mizeră și incultă, în timp ce marile proprietăți boierești erau tot mai mult arendate, vândute sau ruinate, datorită unei proaste administrări din partea claselor de sus, care preferau să-și petreacă viața în luxul orașelor apusene, lăsându-și averile pradă arivismului necontrolat al arendașilor străini, fie lipsei de responsabilitate civică față de nevoile claselor de jos. În aceste condiții alte două probleme, corelative la primele, își fac apariția la sfârșitul de secol: primejdia străinilor și mișcărilor muncitorești (respectiv socialismul), tot mai numeroase și mai pătrunse de doctrinele socialiste ale luptei de clasă. Străinismul și socialismul vor constitui pentru noii doctrinari adevăratele primejdii care pândeau societatea românească, aflată la începuturile modernizării ei, de unde și tendințele noi ivite în publicistică pe această temă, alături de combaterea politicianismului, și el repudiat pe temeuri de incompetență, fraudă morală și bizantinism. Veche clasă socială a boierimii, apărată până atunci de protagoniștii conservatori, se vede intrată într-un acut proces de disoluție, în timp ce noua clasă țărănească de mijloc n-a fost creată încă, iar intermediarii – germeni ai răului – și dintr-o parte și din alta rămân arendașii, reprezentanții băncilor cu camelele lor nesfârșite și cu spolierea fără scrupule a populației.

În acest câmp de contradicții, literatura epocii va încerca să refacă drumul către țăranul român, să-l ridice la condiția datoriei sale, deplângând sau criticând vechea proprietate, aplaudând sau repudiind noile structuri capitaliste. Ca în orice fază de tranziție, accentele naționaliste sau xenofobe nu vor lipsi și, fie din motive sociale sau politice, fie dintr-un recurs exagerat la istorie, lupta cultura va îmbrăca haine naționale și chiar „naționaliste”, avându-se în vedere și dezideratul împlinirii idealului național, tot mai neglijat după pactul dualist și semnarea tratatului politic de alianță cu Austro-Ungaria. În cadrul creat de „Liga pentru unitatea tuturor românilor”, G. Bogdan-Duică va proclama dimensiunile pe care ar urma să le ia acest program cultural: „Suprafața culturii românești se întinde în toate părțile până acolo unde masa compactă a neamului încetează și încep graiurile străine, cărora noi, fără invidie și cu sinceritate le dorim aceeași dezvoltare liberă și mândră pe care o cerem și pentru poporul român și pe care voim să i-o știm acestuia pretutindeni apărată de orice contestare teoretică și practică”. Direcția naționalistă a curentului va fi sprijinită de grupul sămănătoriștilor ardeleni ca Ilarie Chendi, Ioan Scurtu, A.C. Popovici și alții și sancționată prin demonstrația studentească de la 13 martie 1906 împotriva doamnelor franțuzite de la societatea „Obolul”, prin conferințele lui Iorga sau afilierea la „sămănătorism” a unor reviste provinciale, inclusiv a „Lu-ceafărului” budapestan. În anii începutului de secol s-a ajuns la întemeierea unui Partid Naționalist Democrat, din rândurile căruia va răzbate vocea lui A.C. Popovici, după ce anterior toate concepțiile naționaliste înregistraseră apropierea de junimismul politic al lui N. Iorga.

Pentru mulți sămănătorismul a reprezentat o variantă îmbunătățită și adusă la zi a junimismului, deoarece și sămănătorismul a inițiat o critică de pe poziții asemănătoare a procesului formării României, prin respingerea de plano a căii dezvoltării capitaliste. Într-o țară eminentamente agricolă era încurajată doar industria care venea să valorifice producția agricolă, ideile liberale fiind în permanență respinse și criticate și pe motiv că echivalau cu demagogismul politic și arivismul social. Noul curent era declarat antiliberal și filoconservator, cu accentul pus pe dezvoltarea culturală a poporului de la țară, care trebuie să acceadă la o nouă epocă de cultură la care trebuie să contribuie și boierii buni, boierimea de neam, cu traiul ei patriarhal, dus alături de o țărănime sănătoasă: „Ni trebuie o cultură reală și o cultură locală, modernă, prin îndrăzneala înnoirii, nu prin caracterul radical pe care l-ar avea aclimatizarea învățăturilor aduse de aiurea. Trebuie operă de cultură națională prin literatură”. Chintesența specificității spiritului național ar fi urmat să fie dată de literatura și arta populară de folclor și tradițiile ce zac în sânul poporului, fapt, care apropie „Sămănătorul” de tradiția „realismului poporan” creat la „Tribuna” sibiană de Slavici. De altfel, acest scriitor va fi ținut la mare cinste de gruparea sămănătoristă, unele din ideile lui precum prețuirea tradiției, simpatia pentru boierimea de „neam”, împotrivirea față de civilizația capitalistă, condamnarea orașului de tractat, asumarea temei dezrădăcinării și a orașului bolnăvit, paseismul și idilismul scenelor, eticismul exagerat, condamnarea păturii culte pentru că s-a depărtat de popor, toate acestea vor fi regăsite, într-un fel sau altul, în doctrina literară a noului curent. În consonanță cu aceste idei poate fi invocat și articolul semnat de Slavici în paginile „Sămănătorului” din 1906 intitulat **Ce e național în artă?**, în care reia unele dintre vechile lui teze, între care figurează aceea că vom ajunge să creăm cu adevărat numai „căutând în toate ceea ce se potrivește cu firea românului și dându-ne silința să nu copiem natura, ci să ridicăm nivelul moral al întregului popor” și nu copiind „modele create de mari scriitori ai altor popoare mai culte”. Slavici aducea în discuție aici una dintre marotele de prim rang ale doctrinei sămănătoriste și anume respingerea totală a oricărui influențe străine și, prin urmare, condamnarea curentelor de orientare pro-occidentală, a simbolismului și decadentismului, văzute de unii din colaboratorii revistei drept o literatură cu adevărat „infamă”.

Ideile sămănătoriste au cunoscut o largă difuzare în Transilvania, mai ales pentru „momentul național” pe care-l anunțau. Numeroase ziare și reviste de aici au reprodus articole și producții sămănătoriste, „Lu-ceafărul” de la Budapesta s-a și pronunțat deschis în favoarea noii direcții, mai ales că și T. Maiorescu a agreat mișcarea, recomandând alături de S. Mehedinți, „primăvara literară” adusă de aceasta, dar respingând numărul din „Lu-ceafărul” în care Oct. C. Tăslăuanu și-a permis să incrimineze prea tare „cultura domnilor” în contrast cu „cultura țăranilor”. Ideile sale au fost considerate anarhiste de către unii și supuse unui tir încrucișat de polemici, acesta evoluând de aici înainte pe

orbita poporanismului, asupra căruia a deschis o anchetă în coloanele sale. Noul curent de inspirație rurală este inițiat la Iași de Constantin Stere, boier român refugiat din Basarabia, dar care cunoscuse de aproape mișcarea narodnică rusă, căreia i se aliase, și ale cărei idei le transplantase în paginile „Vieții Românești”, cu ajutorul lui G. Ibrăileanu, și el atras de democrația țărănească. Curentul poporanist, căruia revista „Luceafărul” a lui Goga și Tăslăuanu i-a dedicat o adevărată dezbateră națională, sub forma unei anchete, cu o largă participare scriitoricească, dovadă elocventă a atașamentului sincer față de problema țărănească, stare de spirit care a dominat întreg începutul de veac XX. Răsfârșiri ale lui pot fi detectate în scrisul lui Vlahuță și Coșbuc, dar și în conduita lui Spiru Haret, interesat să asigure fiilor de țărani o școală bună și îndrumări morale și științifice, prin intermediul revistei „Albina”. Răscoala țăranilor din 1907 a intensificat sentimentul general al „datoriei” față de clasa țărănească, exprimat atât de expresiv în poezia lui Coșbuc *Noi vrem pământ*, în ideile politice ale lui Iorga, dar și în pamfletul vitriolant al lui Caragiale *Din primăvară până în toamnă*, cu ecouri internaționale certe. Se poate constata astfel că întreaga literatură a începutului de secol se edifică în strânsă legătură cu ideile politice dominante și care își prelungesc forța coagulantă și în timpul Primului Război Mondial, când soluția reformei agrare a apărut ca singura viabilă pentru edificiul noului stat unitar român. Expresia plenară a acestui nex causal prelungit a alimentat și situația conflictuală din romanul *Ion* al lui Liviu Rebreanu, cel dintâi roman modern al literaturii noastre.

Democratismul agrarian de după Primul Război Mondial, care i-a prilejuit lui Z. Ornea o analiză sociologică adeseori deformată, prin încercarea de a le goli de sensul lor etnicist fundamental, a stat și la baza programului celui mai important partid apărut pe scena politică interbelică, Partidul Național Țărănesc al lui Maniu și Mihalache, au atras de partea lor și câțiva scriitori și oameni de cultură proeminenți, folosiți în zona Culturii Naționale, domeniu în care au acționat și campaniile lui Dimitrie Gusti sau fundațiile nou înființate de regimul monarhic al lui Carol al II-lea, care a acordat o mare atenție creșterii tineretului, presei și domeniului editorial. Sunt zone în care se constată un mare progres, iar rezultatele nu întârzie să se arate. E destul să se urmărească paginile „Revistei Fundațiilor Regale”, ale hebdomadarului „România” condus de Cezar Petrescu, producțiile Editurii Fundațiilor de sub conducerea lui Al. Rosetti. Acum țăranismul nu era numai o problemă de cultură, ci și de ridicare economică certă, prin reforme sociale bine dirijate, care să transforme țărâniimea într-o clasă de mici proprietari, așa cum o visa Ibrăileanu la 1905, când scria: „Țara aceasta să fie o țară de mici proprietari, o puternică și fericită democrație rurală, cu un parlament care să reprezinte direct pe acești mici proprietari, care, în același timp, ar fi soldați ca burii și care, fiind mai bogați ca azi, și-ar putea trimite fiii și fiicele în școli, care s-ar întoarce cu oarecare cultură, unii, cei mai distinși, și cu cunoștința vreunei limbi

străine... Satele noastre cu case cu 2-3 odăi, oameni îmbrăcați bine, aproape nemțește, fiica țăranului cântă românește din pian ori citește nuvelele d-lui Sadoveanu, tatăl citește telegrame despre ce se întâmplă în lumea întreagă”. E vorba de înregistrarea unui progres vizibil în toate compartimentele vieții politice și sociale, prin „naturalizarea” ideilor liberale, care au dus la afirmarea mișcării moderniste a lui E. Lovinescu din jurul revistei „Sburătorul”, la încurajarea curentelor avangardiste, la o deschidere europeană fără precedent, realizată și prin cele două „Școli” din străinătate, cea de la Fontenay aux Roses, condusă de Iorga, și de Accademia de Romania de la Roma, condusă de Vasile Pârvan. Prin intermediul lor, dar și al sistemului de promovare în diplomație a scriitorilor, România a cunoscut o înflorire culturală fără precedent, unde lupta de idei este la ordinea zilei, și unde Academia și Universitățile sunt recunoscute pe plan european drept centre științifice competitive. Atât doctrina liberală, cât și cea țăranistă, urmate de aproape de Partidul Populului al lui Averescu-Goga, au contribuit la dinamizarea societății, la amplificarea mișcării Astei și la cea a lui Gusti, acesta urmărind cu atenție situația clasei țăărănești din Ardeal, cea mai numeroasă și mai bine dotată din punct de vedere economic, printr-o largă campanie de organizare și modernizare a căminelor culturale, prin vaste anchete sociale și dotarea Muzeului Satului cu material revelator. Trăinicia micii gospodării familiale țăărănești, căreia îi cerea performanțe de muncă și rentabilitate, s-a răsfârșit și în ideile legate de democrația rurală și în „statul țăărănesc”, susținut de idealuri cooperatiste. Același Ibrăileanu reactualiza în 1925 vechiul său crez poporanist sub forma optativă: „Să dea Dumnezeu ca Partidul țăărănesc să poată face din ultimul cătun, cu știința și literatura ei...”, ceea ce a rămas mereu un deziderat.

Perioada interbelică românească a fost dominată de concepțiile agrariene venite din resuscitarea ideilor sămănătoriste sau poporaniste. Gândirismul lui Nichifor Crainic a reluat viziunea tradiționalistă a „Sămănătorului”, declarând: „Dacă «Sămănătorul» s-a oprit la jumătatea drumului, noi continuăm”, el blamând în cartea sa *Puncte cardinale în haos* pe romanticii europenizați din veacul trecut și pe toți cei care se iau după ultima carte de rețete din Apus”. Cam în același fel s-a exprimat și Nae Ionescu, exponent al curentului trăirist, dar care, din păcate, era departe de a intui cauza diferențelor culturale din țară, așezându-se pe o poziție paseistă vizibilă: „Toată falsitatea și artificialitatea culturii române de aproape 100 de ani încoace e rezultatul încercărilor făcute de noi de a se transpune la realitățile moldo-valahe anumite forme de viață apusene care acolo se născuseră în chip organic”. Avem, prin urmare, în România un spațiu larg de probleme literare, de teze și opinii abordate și amplu dezbătute, fie prin trecerea unor lideri de opinie în tabăra politicienilor, fie prin contagiune ideatică. Pe scurt, nu există curent literar românesc de la pașoptism până în perioada interbelică fără reflexe categorice și în planul ideologiilor și doctrinelor politice. A dovedit-o și E. Lovinescu în *Istoria* sa, când pune față

în față „forțele retrograde” cu cele „progresiste”, analizând situația de la noi din punct de vedere sociologic.

O altă concluzie pe care vrem s-o subliniem în legătură cu raportul dintre literatură și politică în viața publică românească se referă la difuziunea curentelor literare, la finalitatea lor literară, la marea diferență dintre intenție și rezultat, deoarece *un curent nu poate fi judecat doar prin decuparea unui set de norme și de idei dintr-un anumit domeniu de manifestare al său* sau chiar dintr-o anumită etapă luată drept etalon. Gradul de impact asupra publicului ține de totalitatea unghiului de refracție prin care este privit, anumite laturi ale sale putând prevala uneori asupra celorlalte, pe care le influențează benefic. Vom exemplifica aici luând în discuție cazul junimismului. Chiar dacă la un moment dat unele idei maioreștiene au fost considerate „desuete”, depășite sau retrograde, coagulând împotriva lor numeroase reacții, linia de ansamblu a curentului a fost percepută mai întotdeauna la modul pozitiv, ca un câștig intrinsec. S-a avut mereu în vedere rolul benefic jucat de curent în stăvilirea nonvalorilor, în stabilirea unor norme de calitate în toate domeniile vieții publice, în criticismul de aleasă ținută, în construcția critică maioreșciană de înalt

nivel teoretic și în spiritul de echipă al grupării. În acest fel politicianismul junimist a fost mereu dublat de o prestație literară de calitate, care a influențat pozitiv și acțiunile sale din sfera politicului. Rolul jucat de acesta pe tărâmul impunerii estetismului și al valorizării specificului național (cu amendamente binevenite în timp privind teoria sa privitoare la rostul patriotismului în literatură sau la apropierea de literatura populară), teoria romanului popular și a specificului național, ca și literatura de mare expresivitate artistică promovată în paginile revistei prin prezența lui Eminescu, Creangă, Slavici, Caragiale sau Duiliu Zamfirescu au făcut ca doctrina junimistă să aibă mare priză în epocă. Curentele literare își depășesc astfel granițele stricte ale domeniului și devin creatoare de atmosferă și dezbateri de idei, fără de care progresul social și spiritual al unei țări nu se poate concepe. Se poate observa astfel o puternică interferență între ideile literare și cele politice în mai toate perioadele istorice și etapele pe care le parcurge societatea românească din perioada anterioară anului 1918, și, mai mult, după aceea. Îmi exprim, în concluzie, un interes sporit pentru proiectul lui Ion Simuț de a realiza o istorie politică a literaturii române.

Dan Cioca – Cracovia

PORTRETUL CIOBANULUI DIN MIORIȚA

Vă invit să analizăm împreună portretul ciobanului nostru. Pun capul jos că nu o să regretați răgazul pe care vi-l acordați ca să citiți aceste rânduri. Cuvântul *ortoman* apare în diferite variante ale Mioriței și în unele balade cu haiduci. Nicăieri altundeva. Cum așa? Adrian Fochi zice că înseamnă *robust*¹. Hasdeu spune că vine din limba dacilor și înseamnă *voinic*². Șăineanu crede că vine din turcescul *yurt* (avere) și ruteanul *iurt* (turmă)³. Candrea spune că (*i*)*ortoman* înseamnă *bogat în turme, voinic, viteaz*⁴. Mihai Vinereanu spune că este de origine pre-latină⁵, iar Sorin Paliga că e de origine pre-indoeuropeană⁶.

Etimologia și sensul cuvântului sunt nesigure. 1. dacă *ortoman* ar însemna *bogat în turme*, nu li se potrivește haiducilor, întrucât nu aveau turme; 2. înțelesul de *bogat* face cuvântul să fie redundant și de prisos în Miorița; 3. nu apare niciodată în limbajul obișnuit; 4. nu are o legătură clară cu însușiri exterioare sau cu viața de toate zilele; 5. dacă ar descrie o însușire fizică, concretă, ar fi putut avea o frecvență mai mare în limbă. Ce însușire comună pot avea ciobanul din Miorița și haiducii?

Trebuie să observăm un lucru important: autorul colectiv al Mioriței nu zice că personajul principal este *ortoman*, ci *mai ortoman*. În varianta lui Alecsandri spune: *Ca să mi-l omoare/ Pe cel moldovan/ Că-i mai ortoman*. Știm cu toții că adverbul *mai* e necesar la formarea gradului comparativ. Așadar, ciobanul moldovean este *mai ortoman* decât ceilalți doi. Ce însușire comună pot avea cei doi ciobani cu baciul, în afară de faptul că toți trei sunt ciobani?

Din variantele Mioriței rezultă că grupul de muncă al ciobanilor este bazat pe legături de familie sau pe înfrățire profesională și comunitate de interese. Cu sprijin la sociologii pe care i-am citat în carte⁷, afirm că grupul ciobanilor este o societate cu caracter închis, cu obiceiuri, reguli și norme de conduită proprii, moștenite, ce sunt mai presus decât normele din societatea înconjurătoare și sunt ținute secret, să nu știe alții nimic. Orice grup social închis și secret are un șef, care veghează asupra respectării regulilor de funcționare a grupului și

este un reper moral de conduită și corectitudine. Pentru a fi acceptat în grup, se trece printr-o inițiere specifică scopurilor grupului, cu un legământ solemn de respectare a regulilor, a secretului intern și a șefului. Nerespectarea jurământului se pedepsește cu moartea.

Ciobanii sunt inițiați în rutinele profesiei și în aspectul religios al activității lor, cât și al rostului lor pe lume. Sunt inițiați în tainele legii cosmice care guvernează lumea. Legea din sumedenie de variante ale Mioriței este o lege cosmică, nu juridică. Legea la grecii antici se numea *nomos*. Dumitru Caracostea, Constantin Noica, americanul Peter Berger și suedezul Elof Hellquist explică în ce fel legea la greci regla relația dintre om și cosmos sau divinitate, iar nu relațiile dintre oameni. Oamenii arhaici din toată Europa concepeau că lumea era ordonată după legi concepute de ei înșiși. Despre această lege cosmică țin ciobanii din Miorița *sobor*, se *vorovesc* și *legiuiesc*. Ei nu discută abateri de la o lege juridică, ci discută despre permanentizarea armoniei cu legea cosmică.

În toate societățile închise și secrete, respectul șefului este indiscutabil. Un complot împotriva lui e de neconceput. Cercetătorii care au studiat documentația referitoare la societățile secrete, oricare ar fi ele, din toate timpurile și de pe toate meridianele, nu au înregistrat niciodată vreun complot sau vreo revoltă împotriva șefului. Revoltele marinarilor pe corabie împotriva căpitanului sau ale soldaților împotriva comandantului sunt cu totul altceva. Marinarii și soldații nu alcătuiesc societăți secrete, de inițiați în tainele legilor cosmice. Revoltele lor se pedepseau cu moartea. Nu erau pornite din motive de invidie sau alte motive personale, ci erau motivate de răutatea șefului, de nedreptățile săvârșite împotriva subordonaților și de abaterea lui de la orice norme ale omeniei. Răutatea baciului nu apare în nicio variantă a Mioriței.

Dacă în Miorița ar fi fost un complot sau o revoltă împotriva baciului, consecințele insubordonării ar fi fost menționate în text. Autorii Mioriței ar fi condamnat ucigașii exemplar. Dar baciul nici nu e ucis, textul se termină cu vorbele lui. Teoria cu complotul ciobanilor pen-

tru uciderea baciului în scopul de a-l jefui – sau în alte variante din „motive sentimentale”, cum susțin unii cercetători, printre care Adrian Fochi, Mircea Eliade, Romulus Vulcănescu și alții – cade.

Grupul oricăror ciobani e organizat ierarhic, cu un baci, adică șef. Baciul din Miorița e mai tânăr decât ceilalți. Ceilalți au o experiență practică la stână mai îndelungată. Pe ce considerente a fost el pus șef peste subordonați mai experimentați? Pe atunci nu mergea cu pile și corupție, ca în zilele noastre. Sus la munte, natura nu poate fi coruptă și nu iartă. Ierarhia grupului din Miorița nu se bazează pe vârstă și experiență, ca în societatea rurală, exterioară grupului, unde respectarea vârstei e indiscutabilă. Ierarhia la stână se sprijină pe merite personale, cunoscute și recunoscute de cei ce acceptă să fie subordonați. Baciul este baci, pentru că e *mai inițiat* în tainele cosmice, decât sunt subordonații săi. Meritul de a fi mai inițiat decât ceilalți prevalează asupra vârstei și experienței lor la stână. Concluzia mea este că *mai ortoman* poate să însemne: mai inițiat în tainele cosmice care guvernează lumea și activitatea grupului. Adică inițiat într-un grad mai înalt decât sunt ceilalți. Asta se potrivește și la haiduci.

Pentru societatea din afara grupului de la stână sau din afara frăției ce sudează ceata de haiduci, *ortoman* a putut să însemne o însușire sufletească, mai aproape de mentalitatea arhaică, decât de cea modernă. Ceva ce admira poporul mai mult decât statura și musculatura. Ceva cum ar fi altruism, spirit de sacrificiu, detașare de interese materiale, idealism sau altceva de natură spirituală. Ceva legat de profilul moral și psihic al ciobanului sau al haiducilor, cu distanțarea lor de societate și cu interesul lor pentru o sferă mai înaltă și mai curată decât cea a ambițiilor materiale. Cuvântul a rămas în creații literare orale, neatestat în vorbirea de zi cu zi, iar înțelesul lui s-a pierdut. *Ortoman* poate fi printre cele mai vechi cuvinte păstrate din limba versiunii originale a Mioriței, așa numita Urballade.

Miron Scorobete observă că portretul ciobanului din Miorița, astfel cum este descris de mama lui, nu e rostit de ea. Este spus chiar de către cioban, așa cum își închipuie el că l-ar descrie mama sa, cu diminutive afective. Nu sunt diminutive cantitative. El își face autoportretul. Însă „el nu se descrie fotografic, ca un pictor care-și face autoportretul în fața unei oglinzi, ci trecut prin sufletul prăbușit al mamei.”⁸

Alexandru Amzulescu, Adrian Fochi, I.C. Chițimia și Gheorghe Vrăbie precizează că descrierea ciobanului nu înfățișează o persoană identificabilă, ce s-ar singulariza prin anumite trăsături particulare, ci prezintă idealul poporului despre tinerețe și bărbăție. Ei spun că: „Portretul acesta nu a fost creat odată cu Miorița, ci a fost preluat dintr-alte zone ale folclorului, odată cu episodul «mamei bătrâne»”⁹. Pe aceeași pagină, ei mai spun și invers, că portretul acesta nu are asemănări cu nimic altceva din întreaga creație populară. Ei nu au observat că fac afirmații contradictorii.

Ovid Densusianu¹⁰ afirmă că versurile 88-95, despre mama ciobanului, sunt inventate de Alecsandri, că sunt lipsite de importanță și trebuie excluse din poem. Dacă excludem aceste opt versuri, textul care urmează își pierde rațiunea de a mai fi, deoarece este direct legat de acest episod. Densusianu nu a observat acest lucru.

Amzulescu, Fochi, Chițimia și Vrăbie afirmă că episodul cu bătrâna mamă e un adaos târziu¹¹. Vrăbie susține că „episodul măicuții (sic!) bătrâne” este „preluat din rechizita (sic!) eposului universal”¹².

Fochi se ia după Caracostea, care exclude din Miorița alegoria morții și nunții (rândurile 72-87). El argumentează astfel: „Temele 13-14 (alegoria morții și apoteoza ciobanului). Cu aceasta am ajuns la acele două pasaje din tematica clasică a lui V. Alecsandri pe care, pe baza frecvenței obiective a temelor, ca și prin adoptarea integrală a concluziilor bazate pe intuiție ale lui D. Caracostea, le-am eliminat din analiza noastră, ca nefiind genuine și contrazicând chiar realitatea folclorică.”¹³ Fochi mai scoate din discuție și alte episoade din Miorița: „Tema maicii bătrâne cu prelungirile sale (portretul ciobanului, nunta mioritică și cadrul nupțial) este de asemenea consecința penetrației versiunii-baladă în domeniul colindului. Întreg episodul nu este caracteristic. Pe baza frecvenței sale suntem obligați să-l scoatem din discuție.”¹⁴

Mircea Eliade desființează metoda de cercetare cantitativ-statistică folosită de Fochi, cu frecvențe, diagrame și procente, pentru a înțelege o operă literară. Statistica nu poate cuantifica frumusețile artistice și nici nu poate explica mesajul de idei sau atitudinea ciobanului. Fochi cenzurează totul după versul 71. Exclue în total 52 de versuri din cele 123, tocmai cele mai impresionante. În metodologia cercetătorilor anteriori, concluziile se bazează pe intuiție, așa cum spune Fochi. Exigențele universitare de azi nu mai permit concluzii bazate pe intuiție și nici cenzurarea sau influențarea textului cercetat. Dacă mă întrebați ce metodă folosim împreună aici, folosim metoda comparativ-calitativă, cu perspectivă sinoptică asupra 973 de variante ale Mioriței, din trei antologii. Asta e tot ce am găsit departe de țară.

Împotriva acuzațiilor că episodul cu mama ciobanului ar fi inventat de Alecsandri sunt sumedenie de variante în care apare ea, ba chiar are o partitură mult mai bogată. Fochi a publicat aceste variante în monumentală sa antologie, de o valoare neprețuită, dar nu le-a dat atenția cuvenită.

În mai multe variante, mama ciobanului conversează cu divinități feminine ale naturii. Menționez aici doar versurile 94-108 din varianta CDXXXI, care începe la pagina 818 în monografia lui Fochi. A fost culeasă în 1934, în comuna Nereju, aproape de Soveja și de Focșani:

– *Cine mi-a văzut*
Cin mi-a cunoscut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?
 Dar i-a zis:
 – *Spune probele,*
Toate sămnele,
 – *Perișoru lui*
Pana corbului,
Mustăcioara lui
Spicu grâului,
Fețișoara lui
Spuma laptelui,
Ochișorii lui
Mura câmpului

Personajul care *i-a zis: Spune probele, Toate sămnele* poate să fie una dintre divinitățile la care apelează

ea. Așa este verificată apartenența cuiva la o societate secretă în care a fost inițiat, cu o parolă. I se cere mamei lui parola (*probele, toate sămnele*). Ea nu putea să cunoască parola, întrucât era secretă. Îl este cel care spune parola, nu ea. Ea e prezentă în text așa cum și-o imaginează el. Semnele distinctive ale ciobanului sunt aceleași ca în varianta lui Alecsandri și în foarte multe alte variante, chiar dacă sunt spuse în altă ordine.

S-a crezut că portretul ciobanului conține comparații, pentru a înfățișa aspectul lui. Însă nu poate fi așa, deoarece lipsește conjuncția comparativă *ca*. Cea mai simplă definiție, pentru școlari, este că metafora e ca o comparație între două cuvinte, între care lipsește cuvântul de legătură *ca*. Aceste figuri de stil corespund cu definiția metaforei. Întrucât sunt metafore, cuvintele concrete simbolizează noțiuni abstracte. Versurile au înțelesuri tainice și trebuie citite ca simboluri pentru ceva abstract sau esoteric. Ce vor să spună autorii anonimi ai acestor metafore?

James Hillman¹⁵ și Joseph Campbell¹⁶ demonstrează pe larg, ceea ce știm cu toții: anume că descrierile exterioare referitoare la un personaj literar sugerează cititorilor aspectele lui lăuntrice, însușiri sau peisajul lui sufletesc. Metaforele din portretul ciobanului nu sunt descrieri fotografice, cum bine precizează Miron Scorobete. Nu au menirea de a îl singulariza și identifica, cum iarăși bine zic cei patru cercetători. După cât știu eu, Octavian Buhociu¹⁷ este primul și poate singurul care a semnalat că uciderea din Miorița este un ritual și compară moartea rituală a ciobanului cu moartea simbolică a lui Orfeu. N-a apucat Eliade să știe de afirmația lui Buhociu, că l-ar fi mâncat cu fulgi cu tot. Amzulescu¹⁸ consideră că uciderea ciobanului din Miorița nu este un omor ritual sângeros, ci simbolic. Este o moarte inițiativă rituală a ciobăniei. Și Amzulescu a scăpat de canibalismul universitar. Victor Kernbach¹⁹ confirmă și întărește afirmațiile celor doi. Ce putem afla din variantele Mioriței despre acest ritual?

Inelul, spuma laptelui, spicul grâului, pana corbului și mura câmpului sunt termeni concreți, în legătură cu însușirile psihice și spirituale, pe care ciobanul le-a obținut trecând printr-un rit de inițiere, compus din momente simbolizate de aceste cinci obiecte. Creatorii Mioriței au vorbit astfel încât mulți să audă și puțini să priceapă. Cu metodologia de azi, putem să destăinuim taina, pe care doar puțini o puteau pricepe cu mii de ani în urmă.

Bergström și Boréus²⁰ spun că, pe lângă elementele explicite dintr-un text folcloric, mai pot fi metafore și alegorii cu înțelesuri uitate, ascunse sub expresii mai puțin clare și că se poate ajunge la ceea ce nu e spus pe deplin, cu ajutorul a ceea ce este exprimat explicit. Asemenea înțelesuri uitate se pot ascunde în expresii stranii din diferite variante ale Mioriței, oricât s-a putut pierde din text, de-a lungul mileniilor de transmitere orală. O analiză lexicală și semantică la îndemâna oricui ne poate duce la sensul ascuns al cuvintelor și la descifrarea unor simboluri nemaiînțelese de către cei ce ne-au transmis Miorița.

Textul Mioriței conține un limbaj criptic, pe care contemporanii ciobanului îl puteau înțelege altfel decât îl înțelegem noi azi. Autoportretul ciobanului conține cinci aspecte, dintre care unul se referă la întreg corpul lui,

iar patru detalii ale capului său sunt asociate cu elemente din natură. Trei dintre ele sunt alimente: spuma laptelui, spicul grâului, mura câmpului. Împreună cu pana corbului, ele pot avea o legătură cu păstoritul, agricultura, culesul și vânatoarea. Ele par să simbolizeze îndeletniciri reprezentative pentru fiecare etapă din preistoria civilizației umane. Însă cele patru cuvinte – de bună seamă – sunt polisemantice și mai degrabă pot să fie simboluri pentru altceva, mai actual pentru personajul principal.

Corbul din portretul ciobanului este un simbol universal, răspândit în multe religii arhaice. E socotit un mesager divin și solar în mitologia nordică, la celți, în Mahabharata, în China, în Japonia, în America de Nord, în Africa. În mitologia greacă, corbul e consacrat lui Apollo. Zeul Odin (Wotan) e însoțit de doi corbi. Mithra e însoțit de corbi. Noe din Biblie trimite un corb să vadă dacă pământul s-a uscat, după potop. Corbul apare și în heraldică sau ca nume de familie la români (Ioan Corvin de Hunedoara, Corbea [haiducul], Corbu, Corban, Corbescu). În cele mai îndepărtate vremuri, corbul avea semnificații solare, luminoase, profetice și de ghid sau călăuz spiritual. Totodată, corbul are și semnificații mortuare, în legătură cu simbolismul morții din riturile de inițiere în misterele religioase. Dicționarul de simboluri al lui Chevalier și Gheerbrant²¹ spune că mai este și un simbol al solitudinii și al izolării intenționate a celui ce s-a hotărât să trăiască pe un plan superior.

Corbul din portretul ciobanului din Miorița poate fi comparat cu corbul ce stă pe umărul neofitului cu fustanelă, de pe patera de aur din Tezaurul de la Pietroasa, la dreapta figurinei centrale. Campbell a analizat patera și afirmă că este un vas sacramental, ce reprezintă 16 momente din parcursul inițierii unui neofit în misterele lui Orfeu²². Campbell afirmă că acest corb simbolizează corbul morții și semnifică cunoașterea superioară căpătată de neofit în legătură cu misterul morții, cât și trecerea pragului în tărâmul cunoașterii dincolo de moarte. Corbul din portretul ciobanului, ca și corbul de pe patera de la Pietroasa, este un simbol al cunoașterii dobândite de cel inițiat despre partea sa nemuritoare.

Spicul de grâu din portretul ciobanului. Bobul de grâu moare pentru a hrăni sau pentru a germina și a redevini grâu. De aici vine ideea optimistă, din mai multe religii, că după moarte urmează o nouă viață. Spicul de grâu e un simbol universal răspândit. Simbolizează sămânța vieții, creșterea și fertilitatea, ajungerea la maturitate atât în viața vegetală și animală, cât și în dezvoltarea psihică, cu semnificația de înflorire a tuturor posibilităților ființei. În misterele de la Eleusis și la alte popoare agrare, spicul de grâu este fiul ieșit din hierogamia dintre divinitatea masculină a cerului (uranică) și divinitatea feminină a pământului (chtonică). Spicul de grâu mai este și emblema lui Osiris, zeul soare mort și reînviat, ce simboliza ciclul anotimpurilor. Cea mai luminoasă stea din constelația Virgo (Fecioara) a căpătat numele Spica. În Antichitate, o zeiță fecioară ținea în mână un spic. Legende populare pun steaua Spica în legătură cu steaua Vega, numită în popor Ciobanul, din constelația Lira. Constelația Lira se numește la români Ciobanul cu oile. Lira era instrumentul lui Orfeu. Legende spun că steaua Ciobanul caută și găsește steaua Spica. Spicul apare și în mâna unui personaj nud de pe

patera de la Pietroasa, ce reprezintă un neofit pe cale de a fi inițiat în misterele vieții și ale morții. La acest rit de inițiere se poate referi și spicul de grâu din portretul ciobanului din Miorița.

Spuma laptelui. Laptele este un alt simbol universal. Simbolismul laptelui abundă în textele religioase din India. Este prezent în mitologia greacă, la celți, în creștinism, în islam sau la yakuți. Simbolizează abundența, fertilitatea, cunoașterea. În sens esoteric, laptele simbolizează calea spre cunoaștere superioară și spre nemurirea dobândită prin inițiere în misterele religioase. În textele orifice, laptele este o băutură sfântă și locul nemuririi. Hercule este alăptat de către Hera. Sf. Bernard e alăptat de către Maica Domnului și astfel devine frate adoptiv al lui Christos. N-are importanță pentru noi aici cum a instigat Sf. Bernard creștinii la crimele din Cruciada a doua, cu care s-a lăudat prin biserici că au rămas șapte femei pentru fiecare bărbat în țările catolice, deoarece oricum mințea și își exagera meritele criminale. Nu e treaba noastră, el însuși amenința enoriașii cu judecata de apoi. Nu putem să ne îndoim de sinceritatea credinței lui. Ne îndoim numai de criteriile lui valorice și de calitatea lui ca om.

În diferite mituri, prin alăptare, eroul devine adoptat de către divinitate, adică a căpătat cunoașterea supremă. Piatra filozofală este numită uneori Laptele Fecioarei. Unele interpretări din Islam dau laptelui sens inițiativ în cunoașterea superioară. Yakuții folosesc laptele în ritualuri religioase, al căror sens e neclar.

Mura câmpului. Prin forma și structura sa, poate simboliza aceeași abstracțiune ca și conul de pin pe care neofitul în fustanelă, de pe patera de la Pietroasa, îl ridică din lada mistică. Atât mura, cât și conul de pin pot simboliza principiul de reînnoire a vieții semințelor, care odată cu moartea și descompunerea murei sau conului este pus în libertate și duce la germinarea unor noi plante. Între simbolul spicului de grâu pe de o parte și, pe de altă parte, simbolul murei sau al conului de pin, nu poate fi vreo redundanță, ci au semnificații diferite. Grâul e cultivat, pe când mura sau conul de pin sunt culese. Încă o deosebire simbolică este că grâul trebuie măcinat sau zdrobit și fiert (colivă, un preparat arhaic) pentru a deveni hrană, pe când murele și semințele de pin pot fi mâncate fără a le prelucra. Mura și semințele de pin sunt reprezentative pentru epoca în care oamenii erau culegători și nomazi. Grâul e reprezentativ pentru vremea când oamenii au devenit agricultori și sedentari.

De bună seamă că toate aceste patru obiecte simbolice au o legătură consecutivă cu prima trăsătură din autoportretul ciobanului, nu întâmplător menționată prima în text: *Mândru ciobănel / Tras printr-un inel* (varianta Alecsandri, cât și variantele CDXXXII:821, CDXXXIII:822, CDLXXIII:853, CDLXCIV:876, XC:1042, XCII:1044, XCIX:1052 și încă alte variante. S-a crezut că *tras printr-un inel* ar fi o comparație ce vrea să spună cât e el de subțirel. Această părere contravine explicației celor patru coautori menționați mai sus, care precizează că descrierea ciobanului nu prezintă o persoană identificabilă, cât și observației lui Miron Scorobete. Asocierea cu inelul revine în formulări șablon, cu unele variațiuni. Versurile, în care apare conjuncția comparativă, se abat de la ritmul celorlalte

versuri din context, mai bine păstrate:

Pare că-i tras prin inel (CCCIV:710, CDLXXXVI:865)
Nalt și supțirel / Ca tras prin inel. (CCCXCVII:786, DLXXXVII:865)

Sprintenel ciobănel / Tras ca prin inel (CXV:1064 r 96-97)

Aceste comparații sunt sporadice și diferă între ele. Deci sunt improvizații ulterioare. Sunt încercări de a explicita versuri vechi, în care nu era vorba de o comparație, ci de o metaforă al cărei sens a devenit obscur. Cântăreții compară și alte însușiri ale ciobanului cu inelul. Menționez doar câteva dintre sutele de variante unde ciobanul este:

străinel / Străinel ca și-un inel (Antologia lui Medan, p. 379)²³

străinel / Străinel ca un inel, (LVIII:1022 r 6)

streinel / Pare că-i tras prin inel, (CXXVII:618, CCCIV:710)

străinel (singurel, mititel) / Ca și-o lună de inel, (LX:585 r 6-7, LXIV:587 r 5-6, CXVIII:613 r 2-3, CXIX:614 r 3-4, CXX:614 r 2-3, CXXI:615 r 3-4, CXXII:615 r 3-4, CXXIX:619 r 3-4, CXXX:619 r 9-10, CXXXVI:623 r 4-5, CXXXVII:623 r 2-3, CXXXVIII:624 r 3-4, CXLII:625 r 3-4, CXLIII:626 r 2-3, CXLIV:626 r 2-3, CXLV:627 r 3-4, CCXCI:700 r 3-4, CDXVII:806 r 3-4, DXLV:914 r 6-7, XLIV:1015 r 2-3, XLIX:1018 r 3-4, LX:1024 r 2-3, LXXVII:1034 r 3-4, LXXVIII:1034 r 3-4, CCXCI:700 r 3-4, CCLXXXIX:699 r 4-5)

străinel / Ca și-o lună la inel, (DCLX:964 r 6-7, LXXXIII:1037 r 2-3, CXI:1059 r 1)

străinel / Ca și luna-ntr-un inel, (CCXC:700 r 3-4)

streinel / Ca luna când e inel, (LXII:1025 r 2-3)

străinel / Ca o lună de inel, (CXXXVI:623, CXLIII:626, Medan, pp. 342, 357, 359, 376, 378)

străinel / Ca și luna la inel, (LXXXIII:1037)

străinel / Ca și luna-ntr-un inel, (CCXC:700)

singurel / Ca și-o lună de inel, (CCXCI:700)

mititel / Ca și-o lună de inel (XLIX:1018)

streinel (singurel, sprintenel, mititel) / ca o lume de inel, (XCV:602 r 4-5, CXLVI:627 r 3-4, LXXIX:1035 r 3-4, LXXX:1035 r 2-3, CVII:608 r 6-7, CXXIV:1071 r 5-6)

străinel / Ca o lume de inel (XCV:602, CVII:608, CXLVI:627, LXXIX:1035, LXXX:1035, CXXIV:1071)

sprintenel / Ca o lume de inel. (LXXX:1035)

Cum pot niște însușiri abstracte să fie comparate cu un inel? Unde e logica? Ce rost au *luna* și *lumea* aici? Asemenea combinații de cuvinte revin la prea mulți cântăreți, ca să poată fi simple greșeli de exprimare. Sunt rămășițe din expresii intenționate, bine gândite, cu sens figurativ și cu un scop stilistic anume. *Lună* în românește are două înțelesuri: luna de pe cer sau luna ca perioadă de timp. Deci cuprinde dimensiunile cosmosului: spațiu și timp. În alte limbi (romanice, germanice, slave, maghiară, albaneză, greacă, hebraică, japoneză sau în oricare altă limbă) se traduce prin două cuvinte diferite. Numai limba română exprimă scurt și cuprinzător ambele dimensiuni cosmice ale lunii, printr-un singur cuvânt. În unele variante, în loc de *lună* se spune *lume*. Sensul cuvântului *lume* aici este și mai enigmatic. Iarăși un cuvânt cu o multitudine de sensuri, ca în nicio altă limbă. Dicționarul Limbii Române Moderne (apărut în 1958) înregistrează că *lume* are 10 înțelesuri, printre care și cel de *lumină*. Dicționarul

lui Candrea înregistrează 18 sensuri.

Ca o lume de inel (LXXIX:1035 r 4, LXXX:1035 r 3, CXXIV:1071 r 6, CVII:608 r 7, CXLVI:627 r 4)

Ca o lună de inel (CCLXXXIX:699 r 5, LXXVII, LXXVIII:1034 r 4)

Ca luna când e inel (LXII:1025 r 3)

Ca și-o lună cu inel (XLIV:1015 r 3)

Ca și luna-ntr-un inel (CCXC:700 r 4)

Ca și luna la inel (LXXIII:1037 r 3, CXI:1059 r 1)

Ca și-o lună de inel (LX:585 r 7, LXIV:587 r 6, CXXI:615 r 4, CXXIX:619 r 4, CXLV:627 r 4, CCXCI:700 r 4, CDVII:806 r 4)

Cuvântul *inel* apare în peste o sută de variante ale Mioriței. Așadar, mulți cântăreți consideră că e un cuvânt important, chiar dacă nimeni nu le-a spus ce simbolizează. Candrea înregistrează că al patrulea sens al cuvântului *inel* înseamnă „Tot ce seamănă cu un inel”. Ce legătură poate fi între însușirile ciobanului de a fi *străinel*, *singurel*, *sprintenel*, *mititel* și cuvintele *inel*, *luna* sau *lume*? Inelul poate să fie un element dintr-o alegorie devenită neclară, de neînțeles și poate simboliza ceva anume din viața oamenilor arhaici, ceva ce seamănă cu un inel și care a fost uitat. Ce anume?

Victor Turner²⁴ spune că aceia care urmează să treacă printr-un ritual de inițiere trebuie să fie izolați de lume atât în spațiu, cât și în timp. Din mai multe cărți de referință rezultă că acest spațiu este întotdeauna la umbră, într-un crâng sau la marginea unei păduri, ascuns cumva privirilor datorită vegetației, ferit de vederea profanilor. Excepție la eschimoși, unde nu este vreun crâng, ci inițierea se face într-un iglu, desigur circular. Sau la mongoli, unde nu e nicio vegetație mai sus de firul ierbii, iar inițierea se face într-un cort, iarăși circular (iurtă). La aceasta se pot referi versurile *La negru zăvoi*, *Că-i umbră de voi*. Locul ales pentru inițiere sub cerul liber este un spațiu ferit, circular – ca și orizontul – cu un contur bine precizat. Poeții populari pot folosi cuvântul *inel* pentru a denumi un loc în formă de cerc. În toate ritualurile, la toate popoarele, spațiul din interiorul cercului în care se desfășoară o activitate cu o importanță superioară criteriilor materialiste e considerat sacru, iar cel din afară profan. Inelul din metaforă poate simboliza un spațiu circular în care s-a desfășurat ritualul de inițiere a ciobanului. Ciobanul trebuie să fi stat într-un spațiu rotund și sacru, timp de o lună izolat (*singurel*), rupt de orice relație cu societatea rămasă în spațiul profan și pentru care el e *străinel*. Versul *Tras printr-un inel* poate însemna: trecut printr-un ritual inițiat, desfășurat într-un spațiu circular, sacru.

Cuvintele *inel*, *luna*, *lume*, *străinel*, *singurel*, *sprintenel*, *mititel* simbolizează realități abstracte în strânsă legătură unele cu altele. Pot fi frânturi dintr-o alegorie nemaînțeleasă. Alegoriile, prin definiție, sunt pline de mai multe înțelesuri paralele. Pe lângă interpretarea oarecum sociologică de mai sus, se mai poate face și o interpretare psihologică.

Dante folosește cuvântul italian *lume* ca metaforă cu înțelesul de lumină cosmică eternă și divină (Paradisul XXXIII:43, 99, 110, 116, 128). Același cuvânt *lume* folosesc autorii mai multor variante ale Mioriței, desigur cu același înțeles ca la Dante, de lumină cosmică veșnică și divină. Este aceeași metaforă. Dante, în extazul său mistic, are viziuni cu efecte de lumină și de formă circu-

lară. Cam toți cei ce au trăiri extatice raportează viziuni cu efecte luminoase. Lui Moise îi apărea Dumnezeu sub forma unui tufiș arzător. În unele variante ale Mioriței, cei trei ciobani sunt *Trei vulturi de soare*. În versurile spuse de ciobanul din Miorița abundă efectele de lumină, începând de la *negru zăvoi* până la *soare, lună* și terminând cu *stele făclii*. În același fel și Dante, termină fiecare parte a trilogiei, tot cu *stelle*. Doar ortografia diferă. Altminteri, efectul de lumină e mai pronunțat în Miorița. Dante în versul 2 din primul cânt al Infernului se găsește într-o pădure întunecată (*Mi ritrovai per una selva oscura*). Comentatorii lui Dante²⁵ spun că pădurea întunecată simbolizează o perioadă de rătăcire și confuzie în viața lui Dante, cât și de dezordine morală a societății sau răul și eroarea.

Ciobanul începe dialogul cu mioara, adică monologul său interior, *La negru zăvoi*. E aceeași metaforă ca la Dante, dar anterioară cu mii de ani. Ba chiar mai veche decât orice altă operă literară, mai veche decât Ghilgameș sau piramidele egiptene, mai veche decât orice scriere, chiar și decât cea de la Tărtăria. Atât Dante, cât și autorii Mioriței folosesc o metaforă cu același termen concret, pentru aceeași abstracțiune: starea spirituală întunecată a personajului principal, la începutul aventurii lăuntrice, care îl va duce spre lumina cosmică și divină, spre un extaz poetic cât cerul albastru. Drumul lui Dante, al ciobanului, al lui Osiris, al lui Isus și al altor personalități celebre spre mai trei trece prin pământ, prin tărâmul morții. E aceeași metaforă.

În versul 116, Dante vede lumina divină ca trei cercuri de diferite culori, fiecare cu diferite simboluri. Dino Provençal spune că, aici, forma cercului reprezintă perfecțiunea. Inelul din portretul ciobanului mai poate simboliza și perfecțiunea interioară la care a ajuns el.

Dante e înconjurat de trei fiare sălbatice, care la Florența pe vremea lui simbolizau desfrâul, îngâmfarea și zgârcenia. Ciobanul e înconjurat de oi, simbol universal al nevinovăției și purității morale. El suflă în fluiere pentru animalele sale, la fel cum Orfeu la umbra unui copac cântă la liră, pentru cele 20 de jivine simbolice, care îl înconjoară.

În mai multe variante, textul a fost redus la numai doi termeni într-o comparație fără sens:

Ca și luna la inel

Tot pe el îl trimetea (CXI:1059 r 1-2)

Străinel ca un inel (CIX:609 r 6, CX:610 r 6, CXXVII:617 r 6, CCLXXXVIII:699 r 5, LVIII:1022 r 6)

În ce fel, *ca și luna la inel*? Să fie vorba de vreo eclipsă de lună? Prea puțin probabil. Textul pare deteriorat. A fost altceva înainte. Cum poate cineva să fie *străinel ca un inel*? Cuvintele *luna* și *lume* în Miorița sunt esențiale pentru a exprima cunoștințele poezilor populari despre cosmosul fizic, pe care ei îl concep ca aspectul vizibil al unor realități metafizice divine, invizibile. Versurile în care apar aceste cuvinte au o structură sintactică neobișnuită. Variațiunea de prepoziții dezvăluie nesiguranța cântăreților despre sensul cuvintelor și despre legătura dintre ele. Variantele în care *lege*, *luna* sau *lume* au fost eliminate au comparații cu inelul simplificate și par să fie drese ca să fie mai puțin nelogice. Fără aceste cuvinte simbolice, s-a pierdut sensul mitologic al versurilor, însă comparația cu inelul nu a devenit mai logică.

Expresiile enigmatice din Miorița cu referiri la efecte de lumină pot face parte dintr-o alegorie ce înfățișează trăirea poetică a ciobanului în extazul sau minunarea lui dinaintea măreției naturii. Cu sprijin la Durkheim²⁶, aceste cuvinte pot fi relicve ale unor simboluri uitate, resturi ale unor alegorii ce ascund vechi cunoștințe despre relația omului cu universul, pe care poeții au vrut să le dezvăluie pentru unii și să le tănuiască pentru alții. Vă rămâne dumneavoastră cititorilor sau urmașilor noștri să analizeze ceea ce este exprimat explicit în versuri și să ajungă la ceea ce nu e spus pe deplin sau a fost spus și s-a pierdut.

Analiza portretului ciobanului dezvăluie că el a trecut printr-un ritual de inițiere comparabil cu ritualul orfic înfățișat pe patera de la Pietroasa, ceea ce l-a calificat pentru funcția de baci. Această inițiere a lui s-a petrecut înainte de a începe naratorul să ne spună sau să ne cânte Miorița. Baciul vorbește cu mioara, adică rostește un monolog cu alter egoul lui, despre viitoarea sa inițiere în alt ritual, tot cu trecere prin moarte simbolică, dar pe un nivel superior: nunta lui cu divinitatea supremă a vremii sale, în matriarhat, în paleolitic: *Mândra crăiasă, Sora soarelui, O fată de crai*. Ca o paranteză, în limbile germanice soarele e de genul feminin, iar luna de genul masculin, invers decât în limbile romanice. Limba română păstrează amintirea vremurilor când luna era de genul masculin, în expresia Crai nou (lună nouă), de unde și avem opereta *Crai nou* a lui Ciprian Porumbescu. Nu știu din ce cauză cercetarea anterioară s-a ferit să precizeze că nunta cosmică din Miorița se numește hierogamie, nuntă sfântă. Și că e unirea sufletului omului cu sufletul divinității, adică fuziunea sau contopirea sufletului oricăruia dintre noi cu întreg universul. Hierogamia e frecventă în marile religii, dar anterioară acestora și e bine studiată de știința religiilor. Dar asta rămâne să o discutăm altă dată.

În loc de concluzie până aici: Dante îl are de călăuz pe Virgiliu, iar ciobanul are ca ghid spiritual mioara năzdrăvană. Virgiliu reprezintă pentru Dante, la fel ca mioara pentru cioban sau Mefisto pentru Faust, alter egoul personajului principal. Goethe a pus pe seama lui Faust propriile sale frământări sufletești și aspirații spre fericire lumească (recăpătarea tinereții, sex, bani și ce își mai dorea), dar rămase neîmplinite. Autorii anonimi ai Mioriței au pus pe seama ciobanului propriile lor frământări sufletești și aspirații spre lumină spirituală, însă împlinite. Evangheliile, la fel ca absolut toate textele tuturor religiilor, Ghilgameș, Divina Commedia, Faust și Miorița, ca și Eminescu, Cervantes, Dostoievski sau Shakespeare și alții, întreaga literatură majoră, tratează despre problemele sufletești și existențiale ale omului de pretutindeni și dintotdeauna, fie el arhaic ori contemporan cu noi, sau ce oameni or mai fi după noi.

Note

¹ Adrian Fochi, *Miorița*, Editura Academiei Române, București, 1964, p. 361.

² Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, Editura Minerva, București, 1984, pp. 399-401.

³ Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, ediția IV-a, Institutul de Editură Scrisul Românesc, Craiova, 1922.

⁴ Ion Aurel Candrea și Gh. Adamescu, *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat Cartea Românească*, Editura Cartea Românească, București, 1926-1931, p. 623.

⁵ Mihai Vinereanu, *Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europeanistică*, Editura Alcor Edimpex, București, 2009, p. 600.

⁶ Sorin Paliga, Proto-indoeuropean, Pre-indoeuropean, Old European: Archeological Evidence and Linguistic Investigation, în *Journal Of Indo-European Studies*, 17, 3-4, Washington, 1989, p. 330.

⁷ Victor Ravini, *Miorița. Izvorul nemuririi*, Editura Alcor EDIMPEX, București, 2016, ediția a doua 2017.

⁸ Fragment din mailul pe care mi l-a trimis domnul Miron Scorobete pe 29 decembrie 2021.

⁹ Alexandru Amzulescu, Adrian Fochi, I.C. Chițimia, Gheorghe Vrabie, Poezia epică, în *Istoria literaturii române*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1964, p. 124.

¹⁰ Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului. Viața păstorească în poezia noastră populară, Folclorul – Cum trebuie înțeles, Graiul din Țara Hațegului*, Editura pentru literatură, București, 1966, pp. 399-409 (Primele ediții 1915, 1920, 1922-1923).

¹¹ Amzulescu, Fochi, Chițimia și Vrabie, idem.

¹² Gheorghe Vrabie, *Balada populară română*, Editura Academiei Române, București, 1966, pp. 241, 263.

¹³ Fochi, p. 284.

¹⁴ Idem, p. 219.

¹⁵ James Hillman, *Re-Visioning Psychology*, Harper Perennial, New York, 1997.

¹⁶ Joseph Campbell, *The Inner Reaches of Outer Space. Metaphor as myth and as religion*, New World Library, Novato, California, 2002.

¹⁷ Octavian Buhociu, *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*, Editura Minerva, București, 1979, pp. 271-272.

¹⁸ Alexandru Amzulescu, *Repere și popasuri în cercetarea poeziei populare*, Editura Minerva, București, 1989, p. 107.

¹⁹ Victor Kernbach, *Universul mitic al românilor*, Editura Științifică, București, 1994, p. 321.

²⁰ Göran Bergström și Kristina Boréus, *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2000.

²¹ Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles*, Robert Laffont, Jupiter, Paris, 1994.

²² Joseph Campbell, *The Masks of God: Creative Mythology* (volumul IV), The Wiking Press, New York, 1968, pp. 9-27. Am comunicat interpretarea lui Campbell în „Pro Saeculum”, 7-8/2021, pp. 24-28.

²³ Virgil Medan, *Cântece epice*, Comitetul județean de cultură și educație socialistă, Cluj-Napoca, 1979.

²⁴ Turner, Victor, *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*, de Gruyter, New York, 1969.

²⁵ Dino Provenzal, comentarii la *La Divina Commedia* a lui Dante Alighieri, Mondadori, Milano, 1940; Anna Maria Chiavacci Leonardi, comentarii la *La Divina Commedia* a lui Dante Alighieri, Mondadori, Milano, 1991.

²⁶ Émile Durkheim, *The Elementary Forms of Religious Life*, The Free Press, New York, 1995, p. 310 (Original: *Les formes élémentaires de la vie religieuse: Le système totémique en Australie*, F. Alcan, Paris 1912).

ÎN CĂUTAREA TRADIȚIEI

„Tradition was the name given to those cultural features which, in situation of change, were to be continued to be handed on, thought about, preserved and not lost”
(Nelson H.H. Graburn, *What is tradition*, in „Museum Anthropology”, 24(2/3), 2001)

Două recente întâmplări din vremea pandemiei m-au pus în situația de a medita, din nou, asupra unui concept focal în studiile de antropologie (etnologie, etnografie, folcloristică), acela de *tradiție*.

Prima a fost prilejuită de invitația unei foste doctore, Mirela Staicu, care a susținut, în cadrul Școlii Doctorale Litere, de la Universitatea din București, teza cu tema *Considerații asupra epicii populare a nativilor nord-americani* (2013), profesoară, acum, la Liceul „Alexandru Odobescu”, din Lehliu-Gară, județul Călărași, care încheia un proiect realizat prin programul *Start* finanțat de Kaufland Romania și implementat de asociația *Act for Tomorrow* cu publicarea unei „reviste de cultură și tradiții”, „Dorul Bărăganului”, din care au apărut 3 numere (octombrie, noiembrie decembrie 2021), realizată (revista), în condiții grafice excepționale, de elevi și profesori de la amintitul liceu. Cu ocazia lansării celor trei numere apărute din această publicație, organizatorii au pus în scenă, ca sa zicem astfel, un mic *happening*, la care au participat săteni din Lehliu și din localitatea Dor Mărunt, unde servește ca preot paroh soțul profesoarei, pr. Sorin Ioan Staicu, elevi și cadre didactice de la liceul local, punând în discuție tocmai tema tradiției.

În sala de festivități a Casei de cultură au fost aduse obiecte amintitoare ale tradițiilor de odinioară, un cazan cu porumb fiert pus pe pirostria, un război de țesut reconstituit, o furcă de tors, un fus, un rășchitor, un fier de

călcat cu cărbuni (căruia îi lipsea cocoșul ornament!), piese de costume populare locale, o ladă de zestre recondiționată, colaci de dat la colindători, iar grupul vocal al liceului a interpretat o suită de colinde de Crăciun din repertoriul curent, de scenă, deși județul păstrează, în zona sudică, o remarcabilă zestre folclorică, mai cu seamă colinde, din stratul cel mai vechi, aduse, probabil, de păstorii transilvăneni, veniți cu turmele în transumanță, în Bărăgan și în luncile Dunării; probe semnificative din acestea au fost incluse în dosarul *Colindatul de ceată bărbătească din România și Republica Moldova*, înscris în lista patrimoniului imaterial UNESCO în 2013.

Bătrânele invitate la dezbatere pledau cu vervă în favoarea păstrării tradițiilor locale, deși toate trăiau în case luminate electric, cu televiziune prin cablu, cu mașini de gătit alimentate de la butelii de aragaz, atribute ale modernității, ale confortului urban, Lehliu-Gară fiind oraș (e drept, cel mai mic din județul Călărași!) și niciuna dintre ele nu ar fi renunțat la beneficiile modernității în favoarea torsului la lumina lămpii cu gaz sau al confecționării pânzei la vechiul război de țesut.

Tradiția este un concept bun de gândit și de explicat, în școală, elevilor, care butonează cu frenezie telefoanele mobile, căutând răspunsuri întrebărilor formulate de profesori, pe marginea textelor literare sau al altor subiecte din manualele școlare.

Cele trei numere din revista „Dorul Bărăganului”, admirabil pusă în pagină de elevi și de profesori localnici, refac, în imagini foto și în texte de reportaj, aspecte din peisajul fizic, natural și cultural, al unui Bărăgan prezent, pus față în față cu unul extras din reconstituiri literare și din amintiri ale unui trecut nu foarte îndepărtat, cuprinzând aspecte din viața celor deportați, a celor cu D.O. (domiciliu obligatoriu), aduși cu trenurile din Banat și depuși în Bărăgan, cum rememorează o interlocutoare din reportajul „Istoria dură a deportării” („Dorul Bă-

răganului”. nr. 1, oct. 2021, pp. 20-22, și grupajul „Poezii ale deportaților”, Idem, p. 23) sau în memoria cântecului popular de dată recentă, precum versurile „Bărăgan pământ cu flori/ Porți la sânul tău comori”, evocate de doamna profesoara de limba română de la liceul local, Margareta Cheșca, o imagine-șablon din cântecul nou, contemporan, din vremea colectivizării, contrastând viguros cu imaginea Bărăganului din scrierile mai vechi, precum *Ciulinii Bărăganului* de Panait Istrati. (Să menționăm aici, ca repere bibliografice la o temă mai puțin frecventată, un volum-document, *Antologia Bărăganului. Literatură. Folklor*, alcătuită de C. Fierescu și Gh. I. Neagu, apărut la Tipografia „Modernă”, 1935, despre care nu am știința să fi fost retipărit în zilele noastre, și eseurile filosofice ale lui Vasile Băncilă, *Spațiul Bărăganului* Ediție îngrijită de Dora Mezdrea, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2000.)

Repere instituționale ale memoriei locurilor sunt cele două muzee naționale, Muzeul Agriculturii de la Slobozia și Muzeul Dunării de Jos de la Călărași, prezentate în reportaje sensibile de către participanții la proiect.

Iată cum o inițiativă personală și locală deschide ferestre către cercetarea fructuoasă a unui concept teoretic îndelung cercetat, dar totuși insuficient lămurit.

A doua circumstanță care m-a adus în situația de a repune în discuție chestiunea tradiției a fost lansarea, la Muzeul Țăranului Român, a cărții *Povești în șezătoare* produsă de Ana Pascu (fostă, la rândul său, doctoranda noastră, la Facultatea de Litere, Universitatea din București, cu o teză despre jocurile de copii) și de alți colegi/colege de la respectiva instituție muzeală, cuprinzând repertoriul de povești și alte creații folclorice ale unei povestitoare nonagenare, la vremea culegerii, Valeria Olenici (1923-2018), trecută, de acum, în lumea umbrelor. Cercetarea de teren, culegerea propriu-zisă a avut loc în anii 2011, 2012-2014, elaborarea „documentului” săvârșindu-se în ultimii ani, prin conlucrarea mai multor cercetători specializați (etnologi) din cadrul MȚR (Ana Pascu, Daniel Turcu, Carmen Mihalache, Beatrice Iordan – ilustrații, Oana Rădoi – editare). A rezultat un exponat muzeal original, o carte cu un destinatar explicit – copiii, de a căror calitate de eventuali cititori ai cărții, de vizitatori potențiali ai muzeului în care va fi expusă cartea s-a ținut seama în elaborarea documentului etnografic: explicitarea, în note de subsol, a particularităților lexicale din discursul povestitoare, adăugarea, în text, a elipselor pe care zicerea orală le presupune. Se adaugă acestei operații de adaptare a textului la nivelul de înțelegere al copilului *ilustrațiile*, realizate de Beatrice Iordan într-o manieră naivă, cu adresabilitate maximă la prezumtivii cititori sau consumatori de carte tipărită, prin intermediar.

Fixându-și un astfel de public-țintă, tinerii cercetători de la Muzeul Țăranului Român au avut, poate, în atenție și un interes managerial, de atragere a eventualilor cumpărători – copiii de o anumită vârstă, ca aceia cărora mătușa Valeria le povestea, cu 70-80 de ani în

urmă, „la gura sobei”, în șezătoare, cum de altfel suntem asigurați că se întâmpla de către martorii în viață ai întâmplărilor, fiii și nepoții povestitoare, prezenți *online* sau *live* la lansarea de carte de la București, susținând, cu bună credință, imaginea pe care ne-au lăsat-o Frații Grimm cu ale lor „povești pentru copii și casă” (*Kinder- und Hausmärchen*, 1812-1815).

De fapt, cartea cuprinde o mare parte din repertoriul bătrânei „informatoare” (*horribile dictu!*), interlocutoare – basme propriu-zise, basme cu animale (unul singur), snoave (cinci), legende (trei), ghicitori, strigături la joc, însoțite de observația pertinentă a Valeriei Olenici că „băietanii (adică băieții, flăcăii, nu fetele) strigau la joc”, povestiri despre întâmplări adevărate, cântece satirice, un sumar destul de amplu al stocului cultural deținut de o persoană trăitoare în mediul sătesc, tradițional. Nu trebuie lăsată de-o parte o informație sumară, potrivit căreia „astea-s de la mama mea că a avut o carte (subl. n. – N.C.), avea o sută de povești, și i-a furat-o nu știu cine și n-a mai avut-o” (p. 12), ceea ce ar deschide o altă pistă de cercetare, aceea a relației scripturalitate-oralitate și, de aici, secvența tradiție-înnoire cu toate consecințele sale în planul transmiterii și păstrării formelor literare ale folclorului în ziua de azi.

Dan Cioca – Tânără țărăncă

Georgeta Filitti

DESPRE „SOARTA INEXORABILĂ A CELEI MAI GINGAȘE CREAȚII OMENEȘTI – CULTURA”

(V)

- În dialog cu George Corbu Jr. -

– Stimată Doamnă Georgeta Filitti, a venit momentul ca prin fascicule luminoase desprinse din însemne bibliofile unice să ne îndreptăm atenția asupra unor familii importante din trecutul nostru, proiectând imaginile unor reprezentanți iluștri ale acestora. Un loc de cinste îl ocupă diplomatul **Constantin I. Karadja**. A fost un adevărat principe al bibliofiliiei, ale cărui fonduri documentare le-ați cercetat împreună cu Lia Brad-Chisacof, fiica

prietenului nostru Ion Brad, rezultatul fiind volumul **Comorile unei arhive** (1996). Mi-ați conturat pe el o năluca după care voi alerga toată viața: **Lui George Corbu junior cu urarea de a-l întrece pe Constantin Karadja în faimă și dragoste de carte, Georgeta Filitti, 13 Ian. 2003.**

Îmi place să cred că, uneori, spiritul prințului își pogoară generos asupra mea inspirația care l-a condus la descoperirea atâtor documente rare privitoare nu doar la istoria românilor și îmi încredințează spre păstrare exemplare ce i-au aparținut. Iată broșura de 44 de pagini, **Quelques considérations sur le service consulaire roumain, Bucarest, Imprimerie „Cultura Neamului Românesc”, 1923, semnată: Constantin J. Karadja, Barrister – at – law, Consul de Roumanie en disponibilité.** Pe exteriorul veșmântului cărții, cunoscutul supra-libros CK, încadrat de un contur eliptic format din două cununi de lauri împreunate, străjuite de o coroană, iar pe hârtia marmorată din interiorul primei coperte a legăturii, un timbru ce indică proveniența: **Tipografia și legătoria de cărți – M-Rea Neamțu.** Tot aici face de gardă celebrul ex-libris etichetă, reprezentând un cavalier în armură călare pe un cal cabrat, **EX LIBRIS CONSTANTINI KARADJA.**

Pe copertă, ștampila **ExBibliotheca Const. Karadja.** Exemplarul este semnat în creion Karadja, sub mențiunea indicând un tiraj redus al lucrării: **Chaque exemplaire portera la signature de l’auteur.**

Volumașul are imprimată o dedicație ironică: **Je me permets de dédier cette petite étude à Son Excellence Monsieur I.G. Duca Ministre des Affaires Étrangères etc. etc. etc. C’est lui qui m’a donné le temps et l’indépendance nécessaires pour travailler**

– *par ma mise en disponibilité*. Neîndoios, rândurile au semnificația unui accident profesional de la care se împlinesc o sută de ani.

În arhivele Ministerului de Externe se găsește un **Stat de serviciu al d-lui. CONSTANTIN I. KARADJA, Consul General, Cl. II; la secțiunea gradele sau funcțiunile ocupate și diferite mutațiuni se lămurește această discontinuitate: Consul pe lângă Consulatul General la Budapesta, anul 1921; postul fiind suprimat în 1922 mart. 1, am fost rechemat în țară și pus în poziție de disponibilitate pentru cauză de „serioase economii”**. În 1922, România a parcurs o gravă criză financiară, o serie de misiuni diplomatice fiind închise și, totodată, fiind drastic redus numărul personalului din cadrul Ministerului Afacerilor Străine. Situație ingrată pentru ministrul de Externe I.G. Duca; ea a dus la disponibilizarea multor funcționari considerați neesențiali pentru buna desfășurare a activității ministerului. Deși dedicația menționată arată vexarea celui concediat, e greu de presupus că I.G. Duca avea ceva personal cu Constantin Karadja, dovadă fiind că tot acesta, în calitate de ministru ad-interim, semnează decizia din 4 februarie 1928, prin care Constantin Karadja este însărcinat cu conducerea legațiilor României din Stockholm, Oslo, Copenhaga și Helsinki.

După introducerea, **En guise de préface**, purtând precizarea **Grumăzești, Tg. Neamț. Novembre 1923**, urmează capitolul **Notre service consulaire** cu câteva constatări, între care reținem: **Notre manque d'efficacité actuel provient, selon nous, des causes suivantes: Manque de préparation, L'ésprit qui règne, Manque de collaboration entre les différentes organes de l'état, Manque de plan et de suite dans nos conceptions, Manque d'instructions claires et précises venant du Centre, Manque de matériel (règlements, ouvrages de statistiques etc), et Méfiance de la part des particuliers et commerçants envers un service qui n'a d'autre raison d'être que de leur venir en aide**.

Autorul încearcă însă și o mare satisfacție, deoarece notează, la capitolul **Nos taxes consulaires**, **J'ai eu la satisfaction que notre tarif consulaire ait été complètement refondu d'après mes indications – après un an et demi d'études de la part du Ministère! Voir Décret Royal du 14/1 1925, no. 82**.

Exemplarul mai cuprinde, la final, articolul **Nouile taxe consulare**, decupat din ziarul „Lupta” nr. 937 din 23/1.1925, cu mențiunea olografă a autorului, precum și dactilograma acestuia purtând corecturile lui Constantin Karadja.

– Punerea în valoare a operei marilor noștri erudiți a fost mereu selectivă și nedumeritoare. Dacă în perioada dictaturii comuniste numele „consulului”, cum era îndeobște cunoscut descendentul lui Caragea Vodă printre specialiști, nu se prea rostea, situația s-a schimbat după 1990. Să amintim însă ca la vremuri de restriște, într-un anticariat de la Curtea Veche găseai nenumărate gravuri cu ex libris-ul său. Era acea formă reprobabilă de irosire a unui patrimoniu azi peste puțină

de refăcut. Ca să înțelegem dimensiunea absolut europeană a statutului său de bibliofil, trebuie să rememoram câteva elemente: mediul în care a evoluat, averea, pasiunea nestăvilită pentru colecționare – stare de spirit care văd că te stăpânește și pe tine – și, nu în ultim rând, susținerea regală.

Constantin Karadja s-a născut în 1889 la Haga, ca fiu al ambasadorului Imperiului Otoman în câteva capitale nordice. Mama sa, o suedeză bogată, cu relații multiple în lumea aristocratică a Europei, adaugă un plus de prestigiu social familiei cosmopolite a soțului ei. Avea din Belgia (în primul rând moșia Bovigny) adăugată celei de zestre de la Grumăzești (Moldova) îi dau viitorului consul o independență economică largă spre a achiziționa rarități după gust. Scurtul răstimp cât este membru în baroul britanic se încheie la sfârșitul Primului Război Mondial; C.K. preferă să se stabilească în România, țara soției, Marcela, și nu în Turcia lui Atatürk. Intrarea în serviciul consular n-a făcut-o din rațiuni bănești (asta se vede și din perioadele când a lucrat benevol), ci ca să aibă un statut ce i-a permis frecventarea unor cercuri europene cât mai largi. Pe de altă parte, trebuie spus că formația sa profesională, cea de jurist, cât și circulația în lumea diplomatică l-au îndreptat către două lucruri care îl fac memorabil în istoria noastră: ajutorarea evreilor români surprinși de măsurile restrictive ale lui Hitler și aflați în spațiul Reich-ului și al Franței subjugate de la Vichy și redactarea unei lucrări monumentale – *Manual diplomatic și consular*. Broșura aflată în posesia ta e forma *in nuce* a acestei lucrări tipărite abia în 2013. Meritul integral pentru această realizare revine prestigioșilor cercetători Stelian Obiziu și Ottmar Trașcă. Să mai reținem un lucru, despre care nu se vorbește azi cu destulă insistență. Regele Carol al II-lea a cerut mereu atașaiilor culturale, consulilor, diplomaților, într-un cuvânt celor aflați în străinătate, să urmărească atent toate licitațiile, desfacerile de fonduri, de biblioteci personale și să cumpere pentru statul român tot ce se referea la istoria acestuia. C.K. a fost unul dintre cei mai conștiințioși funcționari consulari în această privință.

Cunoști pasiunea atâtor bibliofili români și cred că ești de acord cu mine: Karadja rămâne cel mai de seamă dintre ei. Dovada stă, astăzi, în catalogul pe care l-am publicat în 1996 alături de Lia Brad-Chisacof, de care ai amintit. Parcurgerea lui îți dă dimensiunea comorilor adunate pentru intervalul secolul XIII-mijlocul secolului XX, în 17 limbi. Ca toată cultura noastră, și colecția consulului a suferit în perioada comunistă pagube iremediabile; de la gravurile vândute de familia aflată la strâmtoare până la devalizarea bibliotecii de la Grumăzești și a casei din București, de pe strada Grigore Mora, bunurile unicate strânse cu mîgală și înfinită dragoste au avut de suferit. E soarta inexorabilă a celei mai gingașe creații omenești – cultura.

– **Karadja n-a fost un bibliofil irațional sau maniac, bibliofilia nu a făcut-o din snobism, ci pentru plăcerea studiului spunea profesorul Dan Simonescu, prieten apropiat al familiei noastre și, după cum mi-ați mărturisit, mentorul Dumneavoastră respectat pentru**

Ex libris Constantin Karadja

ediția Kogălniceanu apărută la Editura Academiei, în articolul din 1971 consacrat eruditului prinț **Un mare bibliolog român: Constantin I. Karadja (1889-1950)**. Aducând în discuție vocația de cercetător a lui Constantin Karadja mi-am amintit și de studiul său despre vechile izvoare referitoare la istoria românilor „**Die ältesten gedruckten Quellen zur Geschichte der Rumänen**” (1934), pe care l-am achiziționat la Berlin acum câțiva ani, acesta fiind și purtătorul singurei dedicații a acestuia întâlnite în peregrinările mele de-a lungul anilor prin labirinturile bibliofiliei: **Im freundlichen andenken vom Verfasser, Cu amintiri prietenești din partea autorului**. Caligrafiată pe copertă, fără a menționa dedicatarul sau anul și fără a fi semnată de autor, dedicația nu e mai puțin rară.

În **Buletinul Comisiei istorice a României**, vol. X, din 1931, notele introductive ale comunicării **Documentele Moșilor Cantacuzinești din Bucovina**, semnate de Constantin și Marcela Karadja (soția sa), se încheie astfel: **Aceste mulțumiri se îndreaptă și către vărul nostru P.P. Panaitescu, care a binevoit a ni traduce actele 1, 2, 12 și 17 din limba slavonă și a colaționa cu noi suretul de pe uricul lui Vasile-Vodă Lupu**. Legătură de rudenie puțin cunoscută, evidențiată și de tandrul apelativ folosit de P.P. Panaitescu într-o scrisoare din 15 august 1928 trimisă de la Oslo către soția sa pentru a-l denumi pe cel ce avea la acea vreme și funcția de prim-secretar al legației României din

Stockholm: **Bubu Karadja insistă să vin la Stockholm, însă am refuzat** (vezi P.P. Panaitescu, **În lumina scrisorilor din tinerețe**, 1970). Marele slavist îi scrie aceste cuvinte pline de înțelesuri pe opusculul ce se odihnește în colecția mea, „**Perioada slavonă**” la români și ruperea de cultura apusului” (1944): **Lui Constantin Karadja aceste pagini scrise în lagărul din Târgul-Jiului**. P.P. Panaitescu. De precizat că legătura de rudenie era următoarea: mama lui P.P. Panaitescu și cea a soției lui Constantin Karadja erau surorile Léonie și Matilda-Maria Greceanu.

– A fost o șansă să intru în Institutul de istorie „Nicolae Iorga” (avea să se numească astfel abia din 1971), într-un moment când acolo lucrau nume de rezonanță ale istoriografiei noastre. Ținuta acestor oameni, bunăvoința cu care răspundeau la întrebările celor tineri, atmosfera de calm și bună cuviință din jurul lor – totul a însemnat imens de mult pentru noi, cei care deschideam ochii spre carieră, dar și spre viață în general.

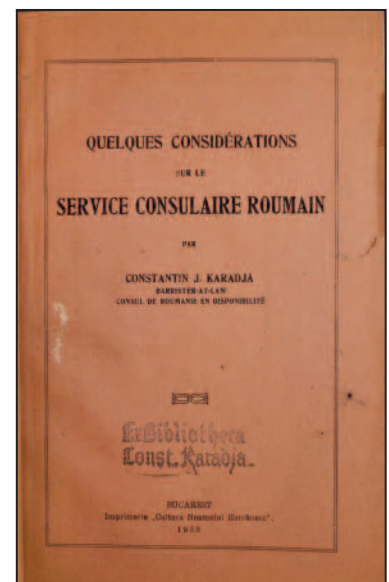
Prof. P.P. Panaitescu impresiona prin blândețea de tip „bon papa”, iar lectura lucrărilor lui ne-a lămurit repede că aveam de a face cu o minte limpede, extrem de documentată, aplecată spre rezolvarea eficientă a unor subiecte spinoase din istoria noastră.

Am rămas nedumeriți – e o stare ce continuă și astăzi – când am aflat că îmbrățișase doctrina legionară. Ca rector al Universității București a interzis arborarea doliului pe clădirea instituției în urma asasinării prof. Nicolae Iorga. Disputele lor științifice, felul mușcător în care patronul spiritual al Institutului nostru îl tratase depotrivă pe el și pe prof. C.C. Giurescu nu justificau atare gest. Și totuși, patima își spune uneori, irațional, cuvântul în comportamentul omenesc.

Cartea de care vorbești o scrie în lagărul de la Târgu-Jiu unde mareșalul Antonescu îi trimisese pe toți cei care se împotriveau – fie și numai verbal – regimului său.

Să amintim că în urma rebeliunii legionare din ianuarie 1941, colaborarea șefului Statului cu această formațiune politică încetase. Mai mult, i-a neutralizat pe legionari, între altele, trimițându-i pe mulți în lagăre. Doar că tratamentul aplicat deținuților acolo n-avea de fel a face cu ceea ce a urmat sub comuniști. În vreme ce profesorul P.P. Panaitescu putea scrie o carte, peste doar câțiva ani, pentru că a scrijelit pe o coajă de săpun câteva cuvinte, Alexandru Paleologu a stat la zarcă trei zile...

(va urma)

„SCRIU CU SUFLETUL ȘI CU INIMA” (III)

- Interviu de Rodica Lăzărescu -

– *Stimate domnule Constantin Coroiu, vorbirăm despre Iași – capitală de provincie carevasăzică! Ce înțelegeți Domnia Voastră prin noțiunea de provincie, discutând, evident, de literatură, de artă în general? Mai e valabilă azi dihotomia Centru-Margine?*

– În ce privește literatura, cultura, critica literară și de artă etc., noțiunea de **provincie** nu are conținut. Doar când se referă la viața literară, culturală, ea și-ar mai găsi o justificare. Altminteri, noțiunea ca atare mi se pare vagă și cu totul nepotrivit folosită în diverse contexte. Mă crispează când îi aud pe unii bucureșteni, din păcate chiar și dintre cei cu pretenții, adică oameni de o bună condiție intelectuală, care au proprietatea termenilor, umblați prin lume, ca să nu mai vorbesc de parveniți, cu câtă ușurință și cu ce aer superior îl folosesc. Îl auzi frecvent pe cutare bucureștean că pleacă în provincie sau că așteaptă pe cineva care vine, sărmanul de el, din nenorocita de provincie! Care provincie? Moldova, Transilvania, România?! Nu-și dau seama de ridicolul în care calcă și încă fără noimă, că

de grație nici nu poate fi vorba. Este prostia fudulă a săracului cu duhul și, repet, a parvenitului. Se sugerează cumva ideea de coborâre din capitală, de descindere în provincie, în provincii, când de fapt percepția ar trebui să fie mai degrabă de urcuș. A te deplasa din București în Bucovina, de pildă, înseamnă înălțare, zbor. A pleca în Ardeal (40 la sută din teritoriul României și o civilizație net superioară vechiului regat) e o binecuvântare și un prilej de trăire ca român a unui sentiment de plenitudine. Nimic mai central, mai iradiant spiritual-patriotic decât tărâmurile de românităte care sunt Moldova și Ardealul! leșean de aproape 60 de ani și cu rădăcini puternice în Vrancea, și eu și cel cu buletin de București trebuie să fim mândri și să mulțumim în gând neamului acestuia pentru fericirea de a putea *urca* în Ardeal. Dați-mi voie să vă reamintesc câteva versuri ale olteanului *Marin Sorescu*: „Aud un clopot sus pe cruce,/ Bătând cu limba-n ideal./ Ca-ntr-o Duminică a țării/ Vin la biserică-n Ardeal./ Ca-ntr-o duminică de taină/ Vin sub cupola ta Ardeal/ În orice pas îți râde-o floare,/ În orice pas e un mormânt,/ Ardealul întregind o roată/ Sub care Horea s-a frânt./ Ardealul, starea mea de spirit/ Cu care mă gândesc la țară,/ De parcă-aș respira lumină/ Și existență milenară”. Iar fiindcă veni vorba, să nu uităm nicio clipă că fără Ardeal ființa statului român, în fond, ființa noastră națională nu s-ar mai putea legitima și Bucureștiul pe care mulți străini îl confundă când cu Budapesta, când chiar cu Sofia, ar fi mult mai provincial. Mai provincial nu în comparație cu Parisul, cu Moscova sau cu Roma, fiindcă o astfel de comparație ar fi exorbitantă, ci în comparație cu Iașul sau Clujul, cum, de altfel, și este în multe privințe.

Revenind cumva la oile noastre, îmi amintesc acum că un istoric literar, profesor de literatură la Universitatea din București, scria cu niște ani în urmă că Ibrăileanu este un simplu provincial și încă unul cu o origine umilă! Mă îngrozesc la gândul că va fi pronunțat vreodată și de la catedră o asemenea enormitate mitocă-

nească. Răsplătit cu posturi în diplomatie, un domeniu pentru el totalmente exotic, ca să fiu elegant, după ce, pentru asta, a răgușit strigând și scriind împotriva comunismului când acesta nu mai exista sau era cel puțin muribund, ameuți probabil de aerul tare de la înălțimea la care a fost „aruncat”, se pare că dom’ profesor a devenit amnezic. Probabil mai e nevoie să-i spunem ceea ce ar trebui să nu uite nicio clipă, și anume că „provincialul” Ibrăileanu este autorul „Spiritalui critic în cultura românească”, un studiu de sociologie culturală care nu și-a pierdut aproape nimic din justetea ideilor și din prospețimea stilului, unicul ce rezistă la proba actualității; că este primul critic român și unul dintre primii din Europa care au analizat opera lui Proust și i-au relevat originalitatea și valoarea (vezi eseul devenit clasic „Creație și analiză”); că a formulat judecăți și definiții critice memorabile privind romanul european, fiind unul dintre cei mai fini cunoscători și analiști ai acestuia; că este autorul celui dintâi roman psihologic din literatura română: „Adela”, o capodoperă; că a fost mentorul „Vieții Românești”, la masa căreia – „masa umbrelor” – nimeni nu îndrăznește, cu excepția lui Sadoveanu, să-l contrazică sau măcar să-l întrerupă; că a fost magistrul a trei generații de scriitori, a fi citit de Ibrăileanu, supranumit „Curtea de Casație” în materie de literatură, era examenul suprem; că a fost unul dintre cei mai mari profesori; în fine, că rolul său în literatura și cultura românească este, cum aprecia Mihail Ralea, comparabil cu al lui Titu Maiorescu?! Sunt doar câteva fapte văzute din viitor, cu o expresie a lui Călinescu, un alt „provincial” de extracție umilă, ale „provincialului” Ibrăileanu. Fără „provinciali” și „umili” ca ei, am fi fost astăzi, dacă am mai fi fost, nu provinciali, ci troglodiți. Asta nu înseamnă că nu iau în serios provincialismul ca stare moral-psihologică. Un mare poet, Bacovia, a surprins-o tulburător: „În târgu-nvăluit în sărăcie/ Am întâlnit un popă, un soldat/ De-acum pe cărți voi adormi uitat/ Pierdut într-o provincie pustie”. Jucându-mă puțin, aș spune că a adormit uitat într-o provincie pustie, dar s-a trezit în rolul de idol al marilor poeți din strălucita „generație de creație” ’60, fiind, după Eminescu, singurul care a generat un curent în poezia românească: bacovianismul. Oricum, mi se pare cum nu se poate mai limpede că în ceea ce privește spiritul fecund, creator, importante nu sunt situarea și cu atât mai puțin ivirea pe lume mai departe sau mai aproape în spațiu de un „centru”, cu sau fără ghilimele, ci atmosfera cosmică și morală, de care vorbea Lovinescu, a unui loc sau altul, acel miraculos și inconfundabil *genius loci*. Altfel spus, soarele în generozitatea lui nu face niciun fel de discriminare, dar contează enorm unde anume cad razele „imensului sfeșnic”. Eu sunt convins că monumentală *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent* a lui Călinescu nu putea fi scrisă nicăieri altundeva decât într-o casă cu cerdac de pe strada Toma Cozma dintr-o veche zonă a Iașului, unde erau cărați sacii cu cărți din mai multe biblioteci, între care și cea a lui Ibrăileanu. De altfel, dacă îmi aduc bine aminte, a și mărturisit-o cu recunoștință. Dostoievski, notează providențiala *Anna Grigorievna* în al său jurnal, aflându-se în Elveția, într-un peisaj alpin de o frumusețe indicibilă, era neliniștit că nu putea să scrie fiindcă nu se afla în Rusia, încât a trebuit ca soții Dostoievski să întrerupă precipitat

sejurul și să plece imediat acasă. În America, *Rahmaninov* suferea profund că nu reușea să compună muzica pe care o visa deoarece îi lipsea atmosfera Rusiei și, absolut tulburător, călătorește uneori până la granița patriei sale mamă pentru a-i inspira aerul și a-și potența astfel imaginația și elenul creator! Tot în America, unde a stat 20 de ani, *Soljenițin* care se simțea închis afară, cum ar fi spus *Adrian Păunescu*, implora disperat: „Dați-mi mestecenii înapoi!”. Pentru ruși, se știe, superbul arbore este un simbol al identității sufletului lor abisal.

Paradoxal, dihotomia centru/margine, cum o numiți, este astăzi, în iureșul globalizării neomarxiste, „progresiste”, care pare să măture tot, mai valabilă ca oricând, dar nu atât în ceea ce privește creația și construcția în spirit, cât mai cu seamă în plan ideologic, etnografic și chiar etno-lingvistic. Că noi românii, bătuți de toate vânturile, cel mai devastator fiind vântul prostiei și netrebnicei noastre („mama ei de netrebnicie românească”, conchidea cu mâhnire într-o notă mai curând cioraniană decât noiciană *Constantin Noica*), ținem marginea și facem ce și cât putem să ne ținem locului, cu vorba bătrânului poet, e un adevăr ratificat de istorie. Nu ne schimbă nimeni și nimic poziția ce ne-a fost hărăzită și destinul, nici Uniunea Europeană, nici „umbrela” NATO și, din păcate, nici Dumnezeu. O frază dintr-un discurs rostit de regretatul istoric *Gheorghe Buzatu* de la tribuna Senatului, la începutul anilor 2000, mi-a rămas în memorie ca un epitafor: „Suntem prea aproape de Rusia și prea departe de Dumnezeu”. Istoricul senator sublinia că acesta ar fi „blestemul poziției noastre geopolitice”. Încât, așa cum ar decreta un personaj al lui Caragiale: e fatal. Dar n-aș vrea să credeți că, evocând definiția atât de sugestiv formulată a istoricului amintit, o și aprob în totalitate. În orice caz, nu sunt de acord cu ideea de blestem din perspectiva vecinătății cu Rusia, dar mai ales nu sunt de acord cu tot ce ar putea mirosi a rusofobie. Trebuie să vă mărturisesc – și vă rog să mă credeți – că rusofobii, români sau străini, pe care i-am cunoscut în viața mea sunt, cu rare excepții, ori ignoranți, ori semidocti, ori dogmatici incurabili, ori pur și simplu imbecili. Pot să înțeleg niște frustrări, niște resentimente generate de anumite evenimente istorice tragice, pot să înțeleg până și niște complexe de inferioritate, altminteri perfect justificate. Resping însă rusofobia cultivată iresponsabil în spațiul public, și nu numai în spațiul public românesc, mai mult sau mai puțin voalat, de militari mărginiți, de politicieni de doi bani, inculți, de parlamentari care nu știu ce vorbesc, ori de propagandiști și aserviți care fac mult rău pe termen mediu și lung acestei amărate țări locuite de niște „europeni rău plasați” (*Constantin Țoiu*).

– Să revenim de la dulșele târg al leșilor la gazetăria noastră cea de toate zilele, considerată tot un fel de margine! Cum arată gazetăria ultimilor ani?

– Gazetăria, îndeosebi cea audio-vizuală, este în ultimii 10-15 ani de o jalnică precaritate morală și profesională, nu numai la noi, dar la noi parcă mai abtirit decât în alte părți, căci e practicată de oameni fără nicio chemare pentru meseria de ziarist, fără niciun talent, cum ar fi spus *Alexandru Piru*, de semidocti și tarabagii corupți. E o gravă problemă aceasta, în ultimă instanță una de sănătate socială și chiar de securitate națională.

Libertatea de expresie, spunea un mare scriitor spaniol trecut prin războiul civil, care a avut de suferit din cauza cenzurii franchiste, nu înseamnă libertatea de a spune prostii și minciuni, unele extrem de nocive în planul conștiinței sociale. O astfel de libertate nu trebuie tolerată, afirma el. Dimpotrivă, trebuie sancționată ferm. Or, în presa de azi, libertatea de a spune prostii și minciuni într-un limbaj de rigolă este *sans rivages*. Mi se pare intolerabil, pentru a mă referi doar la un singur aspect, ca o încălcare grosolană a unor elementare reguli de deontologie profesională de cutare televiziune, să zicem în luna august, să fie „sancționată” de CNA abia la finele lunii octombrie cu... avertisment ori cu o amendă de cel mult câteva mii de lei!!! O simplă mângâiere pe creștet. Dumneavoastră știți câți bani de la bugetul de stat, adică din buzunarul nostru, consumă amintitul consiliu care parcă există pentru a patrona vulgaritatea, cinismul, minciuna, violul limbii române pe toate undele și frecvențele? Nu pot să vă dau cifre exacte, dar vă asigur că sumele sunt puțin spus considerabile. Mă întreb, ca unul cu o oarecare experiență jurnalistică de multe decenii la Radio, la un mare cotidian, la câteva săptămânale, care e de fapt rolul organismului cu pricina, chiar așa profund virusat politic și nu numai politic cum este, înființat și plătit pentru a veghea la acuratețea, din toate punctele de vedere, a mesajului transmis de radiodifuzor? Printre cele mai uzitate cuvinte dintr-un limbaj de o imensă sărăcie semantică sunt: *scandal, incendiar, bombă*. Plecând fie și numai de la frecvența sufocantă a acestora se poate face o analiză, inclusiv psihanalitică, a nivelului unei gazetării de cea mai sli-noasă tarabă la care, pentru *rating*, se vând produse de cea mai sordidă mahala. Dacă adăugăm la toate acestea dezmațul de pe bloguri și din tabloide, ba chiar și pe cel din unele ziare și periodice, unele, culmea, cu mari pretenții privind meseria de jurnalist și deontologia ei, avem imaginea unui domeniu ce, după toate semnele, nu cred că mai poate fi reformat sau măcar pus pe o linie de plutire responsabilă și civilizată. Noroc de revistele literare, culturale care își respectă, atât cât mai pot în condițiile lipsei de mijloace financiare, menirea. Este limpede că, dată fiind decăderea morală și profesională a unei mari părți a presei, nu putem face altceva decât să ne protejăm ignorând tot ce înseamnă spectacolul ei grotesc, dezgustător și, în mai multe sensuri, periculos.

– *Presa scrisă mai are viitor?*

– Poate că sunt prea optimist, dar cred că presa scrisă nu va dispărea, cel puțin într-un viitor cât de cât previzibil. A lua în mână și a citi un ziar, o revistă sau o carte e o chestiune ce ține nu atât de nevoia de informare, care poate fi satisfăcută cu asupra de măsură de alte medii și încă în timp real, cât de o anumită psihologie, de o anumită stare generată de tradiția fabuloasă a cuvântului tipărit, ce are, desigur, și o benefică inerție, ține apoi de căldura sufletului nostru, sunt tentat să adaug arghezian, bucuros de moarte. În fond, soarta presei tipărite este similară celei a cărții tipărite. Chiar dacă lectura se mută din ce în ce mai mult pe alte suporturi, fie și numai curiozitatea, ca să nu mai spun necesitatea, de a citi o gazetă sau o carte nu va dispărea cu totul, îndrăznesc să spun niciodată. Nu ne putem exila din Galaxia Gutenberg, în care locuim de vreo

700 de ani, decât cu riscul unei alienări ireversibile.

Nu-mi pot imagina un peisaj urbanistic civilizată fără chioșcurile de ziare doldora de gazete cu titluri și poze multicolore, fără librăriile fixe sau flotante care îl înnobilează. Apoi, lărgind sfera, să nu uităm că numai așa este cu adevărat posibilă ceea ce s-a numit *lectura gânditoare*. Nu poți citi, nu poți reciti, trăindu-l, gândindu-l, un mare roman sau un volum de poezii pe ecranul computerului. Nu poți plânge ca *Alexandru Paleologu* citind „Război și pace” pe un astfel de suport, decât dacă ai o problemă oftalmologică, ceea ce, de altfel, e foarte probabil. E de prevăzut însă că acel perete de cărți, cum numea *Michel Butor* biblioteca, să dispară și din modeștele apartamente de bloc și din somptuoasele vile, mai cu seamă din acestea. Un reputat specialist într-o tehnologie de vârf care a studiat și a lucrat o vreme în SUA și care călătorește periodic în America îmi povestea că acolo a fost frapat de faptul că în nicio casă în care a intrat nu a văzut vreo urmă de bibliotecă. Am glumit malițios, întrebându-l: nici măcar butaforie?! Noi încă mai avem puțin până să ajungem la nivelul Americii și în această privință. Dar vom ajunge, că doar și de acolo ne vin atâtea, nu în ultimul rând subcultura. Marele om politic și de stat israelian *Simon Perez* mărturisea că nu atât de arabi se teme, cât, cu vorbele sale – „de subcultura americană care vine pe satelit”. Uitați-vă la filmele cu care ne ferește televiziunea publică, nu numai cele comerciale, care când se întâmplă să programeze un film de artă – francez, rus, englez, italian etc. – pare că o face în condiții de ilegalitate, în condiții de camuflaj, difuzându-l după ora 22,40. Telecinemateca, înființată, ca și teleenciclopedia, ca și atâtea alte emisiuni și pro-

grame ce au făcut epocă, cu peste 60 de ani în urmă de Octavian Paler, a fost eliminată. Revenind la *cesiune*, așa observa că epoca noastră este și una a sintagmelor apocaliptice: sfârșitul istoriei, dispariția presei scrise, sfârșitul literaturii, nu doar cel al cărții tipărite. Aș risca totuși să prezic că lectura cărții de literatură va supraviețui sfârșitului literaturii. Și poate că, paradoxal, și creația literară își va urma cursul, eventual în alte forme. Un celebru romancier latinoamerican promitea solemn că dacă romanul va dispărea, va scrie un roman cu acest subiect. Laureata Premiului Cervantes din 2021, *Cristina Peri Rossi*, opina că poezia va dăinui, cel puțin în spațiul intim, iar proza se va reduce la „romanul comercial pentru divertisment”. Ar însemna că ne rămâne marea literatură ce s-a scris până acum de-a lungul mileniilor și care nu va dispărea decât odată cu planeta. Și nici atunci, căci se vor găsi destui „frumoși nebuni” care vor lua cu ei în alte spații măcar câteva din marile opere ce vor documenta asupra lumii noastre.

– *După o îndelungată și bogată activitate publicistică, după ce ați auzit o sumedenie de păreri avizate, considerați că interviul poate fi echivalat cu o formă de manifestare a criticii literare?*

– Interviul poate fi o formă de critică literară și încă una foarte eficientă. *Nicolae Manolescu* îmi spunea într-un interviu: „Eu așa putea, și chiar mi s-a întâmplat, să dau false interviuri, simulând numai că sunt întrebat, punându-mi întrebările care îmi conveneau, adică la care aveam răspunsurile, încât cred că, pentru a nu fi cu totul plicticoasă viața literară, e nevoie ca modalitățile de comunicare, schimburile de opinii să îmbrace formele cele mai diferite. Interviul este la fel de necesar ca oricare dintre formele criticii și poate că, atunci când este «real», este chiar mai interesant decât un articol”. Împărtășesc întru totul această opinie, cu atât mai mult cu cât ea e a unui critic și istoric literar care a făcut, ca nimeni altcineva la noi în perioada postbelică, critică de întâmpinare, cronicarul literar Manolescu fiind dublat de un jurnalist născut, nu făcut. I-am citit decenii la rând cronicile din „Contemporanul” și „România literară” nu numai pentru judecata de valoare pe care o conțineau, ci și pentru stilul alert, liber, colocvial, acroșant, inconfundabil, în care erau scrise. Pentru asta e nevoie nu numai de gust estetic și spirit critic, ci și de talent literar. Ne aflăm de mult într-o epocă în care cronică literară a trebuit sau trebuie să iasă din tiparul clasic, adică scrisă cu o... rigoare de proces-verbal, de dare de seamă, cu enumerarea capitolelor, secțiunilor etc. În această manieră, căci este vorba aici și de o manieră, ea nu mai poate interesa, nu mai poate să incite spiritul, să stimuleze lectura și astfel literatura să nu moară. Acolo unde nu sunt cititori degeaba apar cărți bune, degeaba ai talent. Acum, când pe alte meridiane „progresiste” se vorbește chiar de scoaterea literaturii dintre disciplinele studiate în universități, jurnalistul cultural cu o cultură temeinică, cu gust estetic și talent literar e primul chemat, așa spune mobilizat, să salveze „dulcea zăbavă” care este „cetitul cărților”, cu vorbele memorabile și mereu proaspete ale vechiului cronicar. Or, între formele abordate de jurnalist interviul este prioritar. Un exemplu devenit clasic este cel al lui *Bernard Pivot* cu celebra emisiune de televiziune „Apostrophes”, o adevărată instituție, și cu dialogurile sale din „Lire”.

– *Sunteți un critic generos?*

– Înainte de toate, nu sunt sigur că așa fi critic, deși am făcut și mai fac și critică, în orice caz nu în primul rând. Mai degrabă așa da crezare unora dintre cei ce au scris despre mine și care au apreciat că sunt un eseist. Problema generozității în ce mă privește nu e deloc una importantă, deoarece, fiind prin excelență un plaiserist, nu am scris și nu scriu decât despre cărți și autori care îmi sunt dragi sau care m-au entuziasmat. Scriu cu sufletul și cu inima. M-a impresionat profund ceea ce mi-a mărturisit odată *Lucian Raicu*, un mare critic și eseist care nu seamănă cu nimeni din generația lui, după ce am comentat o carte a sa în „Convorbiri literare”, și anume că niciodată cineva nu a scris despre el cu atâta suflet! Nu mă dau în vânt după mulțumiri, după laude, dar pe asta nu am uitat-o, deși de atunci au trecut vreo 40 de ani. Nu scriu despre nimeni din obligație, nici măcar din obligație morală, iar de alt fel de obligații nici nu poate fi vorba. Scriu despre scriitori și cărți, nu exclusiv despre cele de literatură, așa cum un prozator scrie despre iubire, gelozie, trădare, eroism etc. Sunt un narator de fapte, de evenimente și, dacă nu zic prea mult, de idei. Încerc, cum a observat *Irina Petraș*, „să demontez măști și să dezvălui carate mai puțin vizibile cu ochiul liber”. La rândul său, un alt critic, *Ioan Holban*, nu spune în esență altceva: „...Constantin Coroiu practică o *lectură de identificare*, unde analiza textelor și, mai ales, a contextelor se întâlnește cu evocarea în stilul marilor memorialiști moldoveni... El nu face atât analize de text, cât proiectează universul acestuia, lumea sa, într-o scenă, într-o mărturisire, într-un cuvânt, adesea ignorate de hermeneuții prea atenți la pădure ca să mai vadă copacii”. *Magda Ursache*, cu inteligența, talentul și condeiul ei scăpărător, mi-a făcut onoarea să comenteze două sau trei cărți, subliniind o trăsătură pe care o consider, de asemenea, esențială: „Eseistul Constantin Coroiu are viciul lecturii întinse și intense; deține arta citatului, deprinsă la școala lui Călinescu”. Este extrem de flatant, mai ales dacă nu uit – și n-am cum să uit – ce afirma „divinul”: critica este arta citatului. Suntem toți, eu cu atât mai mult, departe de nivelul amețitor la care a dus el însuși această artă, dar, cu modestele noastre puteri, merită să ne străduim și să aspirăm. Tocmai pentru că prețuiesc, să nu zic arta, dar măcar priceperea de a decupa citatul cel mai grăitor, oricum adeseori incomparabil mai grăitor decât orice comentariu, orice analiză, mi-am intitulat o rubrică săptămânală pe care am susținut-o timp de peste 21 de ani în „Adevărul literar și artistic” și „Cultura” – „Texte și contexte”. Cred, cum am mai spus, mai ales acum, într-o epocă de criză a lecturii, în critica impresionistă, adică în critica făcută cu gust estetic și talent literar în mass-media. Nu am avut niciodată admirație deosebită pentru ceea ce s-a numit multă vreme „critică universitară”, ci doar pentru universitarii care fac ori au făcut (și) critică impresionistă, critică de întâmpinare. Universitarul *Mircea Zăciu* pare să-mi dea dreptate: „Nu cred în critici de seră, ale căror roade sunt fade și insipide ca toate fructele coapte la un soare artificial. Locul nostru e în presă, în publicistică”.

(va urma)

„IMAGINARUL ESTE MODUL ESEȚIAL DE A SALVA VIUL DIN OM” (I)

- Interviu de Marius Manta -

Am auzit nu de puține ori faptul că astăzi se citesc mult mai repede cărțile scurte, eseurile, cărțile cu un cuprins nu prea larg, cu capitole care se consumă rapid. Mai mult, acestea ar trebui nu doar să mimeze simplitatea, ci chiar să se mulțumească cu un efect de divertisment asupra cititorului. Se pare că lectorului contemporan nu îi mai șade bine odată ieșit din zona sa de confort. Lui îi trebuie desfășurări nu care să-l vrăjească tainic învățându-l, ci doar să-l asigure că tot ceea ce știe deja a devenit unica normă! Ei bine, discuția noastră ar trebui purtată în răspăr față de asemenea așteptări – din start, nu ne-am propus să urcăm în topuri, nu fugim după promovări de niciun fel, îndrăznim să vorbim despre ceea ce iubim și nu despre ce

probabil că ar fi trebuit să vorbim. Ținem în primul rând să ne (auto)surprindem cu întrebări și răspunsuri, să vedem că dialogul acela adevărat socratic încă (ne)mai poate însoți pașii prin Polisul vremurilor de azi. Țin să precizez că nu am convenit neapărat asupra unor subiecte, chiar dacă e de așteptat că nu vom ocoli teme majore, precum suferința, sensul, libertatea/liberul arbitru, credința, singurătatea, eșecul, lenea, iubirea, copilăria, inocența, absurdul, eșecul, dublul, spirite apropiate sufletului, criticism, critică. Am venit în fața Cuvântului pentru noi și pentru bucuria de a aduce în același loc științe conexe precum literatura, religia, psihologia, filosofia, antropologia, științele exacte ș.a.m.d. Am preferat apoi să nu prestabilim o anumită arhitectură, încredințându-ne întru totul șanseii și speranței ca până la urmă să se nască ceva viu, în afara artificialului. Deși probabil împănat ici-colo și cu ceva firimituri don-quiotești, schimbul de replici și impresii anunțat se dorește până la urmă o fotografie credibilă – deși subiectivă – asupra realităților din lumea literaturii și culturii universale. Și – last but not least –, stimate domnule Ion Fercu, trebuie să spunem cititorilor că dialogul nostru începe într-un moment fast al activității dumneavoastră: recent, ați fost onorat de Academia Română cu Premiul „Ion Petrovici” pentru volumul de critică literară și eseuri filosofice „Prin subteranele dostoievskiene”, rod al unei munci de peste 15 ani.

– Iată-ne cumva la începutul unui drum lung, o incursiune printre „zeii” lumilor, încercând să înțelegem din interior o anumită mecanică, cât și felurile fabuloase în care lumea se oglindește prin literatură. Cum altfel, drept prim pas vă invit să ne întoarcem către începuturi, să pășim printre arhetipuri. Care să fi fost pilonii pe care se clădea imaginarul primilor oameni?

– Îndrăzneala de a „păși printre arhetipuri” mi se pare a fi sinonimă cu tentativa de a păși în universul unui muzeu al sacralității. Primind această onorantă invitație, mă gândesc și la „Ars Heterotopica Archetipalia” a lui Igor Ursenco: „Acolo unde metafora desființează/ ordinea raționalului, /arhetipalul meu asigură/ reversibilitatea spiritului dinspre/ hotarul palpabil/ spre cel/ imaginar”.

La început au fost... arhetipurile... Subiectivă, identificarea lor are virtuți gnoseologice. Jung, de pildă, ne propune *anima* (principiul feminin prezent în inconștientul masculin) și *animus* (principiul masculin al inconștientului feminin). Gaston Bachelard crede că „hormonii imaginației” ar putea fi astfel structurați: *Aerul și visele; Psihanaliza focului; Apa și visele; Pământul și visele repausului; Pământul și reveriile voinței*. Gilbert Durand trimite dezbaterile în două planuri diferite: *registru diurn și registru nocturn* al imaginației. Primul asumă contradicțiile, celălalt le temperează. Insula, peștera, sânul matern, vinul, laptele, ziua și noaptea, negrul și albul, ciclul lunar, căderea și ascensiunea, centrul etc. sunt alte arhetipuri doldora de esențe ale începuturilor.

Lucian Boia ne propune, sintetizând, opt structuri arhetipale: conștiința unei realități transcendente; *dublul*, moartea și viața de apoi; alteritatea; unitatea (lumea există sub imperiul unui principiu unificator); actualizarea originilor (aruncă punți între prezent și viitor); decodificarea viitorului (ocultism, astrologie, profeții, viitorologie, teleologii...); evadarea (refuzul condiției umane); lupta contrariilor (polarizarea imaginarului; binele și răul; pământul și cerul; Hristos și Anticrist). Seducătoare, soluția lui Gilbert Durand, cel care promovează universalitatea arhetipurilor în timp și spațiu, remarcă faptul că între cele două registre ale arhetipului – rațional și empiric – nu există un hiatus, ci o permanentă opoziție: unul este opresiv, celălalt schițează revolte. În acest joc, imaginarul este vedeta, însă rațiunea, adversarul său mai puțin conciliant, lovit în orgoliu, își urmează destinul.

Arhetipul (gr.: *archein*, originar, vechi; *typos*, tipar, model, tip) mă trimite mereu către C.G. Jung, cel care-mi spune că posibila sa origine ar fi găsită în sedimentarea unor experiențe milenare ale omenirii. Roade ale psihismului nostru performant, transformate în formule conștiente, arhetipurile rămân în subconștientul colectiv ca motive fundamentale care șoptesc mereu încercatei noastre condiții umane că „trebuie să ni-l închipuim pe Sisif fericit” (Camus). Când Jung, intrând în detalii, discerne între cele douăsprezece tipuri de arhetipuri, împărțite în câte trei categorii, în funcție de Ego (Inocentul, Orfanul, Eroul, Altruistul), Suflet (Exploratorul, Rebelul, Îndrăgostitul, Creatorul) și Sine (Bufonul, Înteleptul, Magicianul, Conducătorul), deschide hermeneuticii speciale orizonturi care cochetează cu marile îndrăzneli ale exploratorilor spiritului.

Cred în ceea ce spunea C.G. Jung: „Crearea unui lucru nou nu se face cu ajutorul rațiunii, ci prin jocul instinctului, care acționează dintr-o necesitate interioară. Mintea creativă se joacă cu obiectele pe care le iu-

bește”. Și unde se poate manifesta mai grozav ludicul ființării noastre decât jucându-se cu obiectul pe care-l iubește cel mai mult: Speranța? Un joc seducător în care raționalul trece în plan secund, devine un fel de Sancho Panza al Inimii, cea care, ca un veritabil Don Quijote, face trecerea de la logica minții la logica intuiției, a sufletului care vrea să-și construiască mereu alte puncte fundamentale de sprijin pentru supraviețuirea sa. Strigătul acesta tulburător, *imaginarul*, întemeiat din inocența istoriei începuturilor, veșnicit apoi în noi, este anticipată și geniala corectură făcută rațiunii carteziene, aceluia *Cogito, ergo sum*. „Sunt ca să iubesc”, zice starețul Zosima. Ca să iubesc vise, plămui, chiar și obiecte apropiate de vid cum ar fi glasul celei mai autorizate dintre sirene, Speranța, căci *imaginarul*, căruia nu știu să-i fi fost încă înălțată vreo meritată statuie celebră, cu plămada oferită de aceasta lucrează pentru întemeierea noastră în lume. De la Leibniz încoace, știm că imaginarul „este o resursă rafinată și minunată a spiritului uman, aproape un amfiban între a fi și a nu fi”.

M-am gândit mereu dacă nu cumva *imaginarul* este un superb protest împotriva *realului social zdrențuit în esențe*, cel care nu poate niciodată tămădui toate vătăările spiritului. *Farmacia* imaginarului privat și cea a imaginarului colectiv au lecut mai multe răni ale umanității decât toți felcerii savanți ai lumii la un loc. *Imaginarul* este zămisirea setei noastre de absolut, partea aceea fundamentală a corpului nostru, care locuiește chiar în vecinătatea inimii, ca o uzină de infinit, cea despre care anatomistii nu șoptesc nimic. Salvamarul nostru divin, *imaginarul* ne va ajuta ca inocența și credința, obiecte ale sufletului care tind să devină „fără patrie”, să fie lipite mereu de ființarea noastră. I-am aruncat o sarcină grea imaginarului în fișa postului, știu, căci prietenul meu Jon Gostin, îmi spune că în ceea ce privește problema inocenței, de pildă, el crede că, o dată pierdută, aceasta rămâne... pierdută; doar inocența pe care o mai avem contează (în sensul că trebuie s-o conservăm atât cât mai putem). Este într-adevăr o mare temă păstrarea inocenței, dar și o mare provocare pentru imaginarul colectiv. Când Marin Sorescu îmi spune că „demult, într-o iarnă, mi-am trimis copilăria să se dea cu sania. Nu s-a mai întors”, îmi vine să mă plec în fața *imaginarului* și să-l întreb dacă n-ar putea, cumva, să învie timpul din timp, timpul acela care mi-a fost ucis, căci altă instanță căreia m-aș putea plânga nu am, decât poate consolarea Sf. Augustin, care-mi spune că timpul este *prezentul* din cele trecute; *prezentul* din cele prezente; *prezentul* din cele viitoare...

Imaginarul primilor oameni, animale metafizice (și ei), dacă-l ascultăm și pe Schopenhauer, își are obârșia în *uimire*, cea despre care Platon zice că ar fi punctul de origine al filosofiei. Schopenhauer nuanțează, spunând că „în afară de om, nicio ființă nu se miră de propria-i existență”. În el sălășluiește o fărâma de divinitate ce naște trebuința unei metafizici care nu se limitează doar la *mirare*, ci începe să construiască lumi ideatice; și nu numai. Subiectul logocentric al începuturilor – al

„primilor oameni”, cum zice întrebarea – sesizând limitele propriei raționalități, ajunge să-și caute confortul în discursul imaginarului locuit de contrarii. Ce raport, ne putem întreba, există între tezaurul imaginarului primitivilor (profunzi oameni!) și cel al contemporaneității? Poate că reflectând asupra limbajului lor, am putea constata că toate credințele și dorurile imaginarului primilor oameni erau sintetizate în mituri. Cele ale noastre au lipite îndrăznelile de orgoliosul adevăr. Dar, dacă-l ascultăm pe Karl Popper, orice victorie este efemeră, căci „teoriile cele mai profunde nu sunt niciodată adevărate, ci doar teorii care nu sunt încă false”. Îmi face cu ochiul și butada lui Niels Bohr: „Un adevăr profund presupune că și contrariul său este, de asemenea, un adevăr profund”.

Spuneam că „primii oameni”, sesizând limitele raționalității, ajung să-și caute confortul în discursul imaginarului locuit de contrarii. Acest confort nu este unul ideal, căci uneori lumea imaginată se substituie lumii reale. Umberto Eco argumentează interesant această aserțiune... Aflat în vizită la castelul din If, în Marsilia, acolo unde contele de Monte-Cristo și abatele Faria, eroii săi imaginari, fuseseră deținuți, Alexandre Dumas are o surpriză de proporții: ghizii castelului vorbeau despre personajele lui imagine ca despre niște personaje cu o existență reală. Vizitatorilor le erau prezentate cu lux de amănunte celula Contelui de Monte Cristo (Edmond Dantès...) și cea a vecinului său, abatele Faria. Amănunțele oferite de ghizi erau evadate din roman. Despre personajele reale, istorice, precum Mirabeau, o personalitate a Revoluției franceze, care fusese închis vreo doi ani în acest castel, ghizii nu aminteau nimic.

Au dreptate cei care susțin că imaginarul ne spune mai mult despre om decât despre realitatea... clasică. Zămisliurile imaginarului sunt, poate, dintr-o anumită perspectivă, mai reale decât... realitatea, întrucât lucrurile cu adevărat importante se află în sufletul și mintea omului. Firește, zburdălnicia imaginarului ar trebui să țină seama și de anumite avertismente, precum cel al lui Dostoievski: „Se spune întotdeauna că realitatea este plictisitoare, monotonă; pentru distracție se recurge la artă, la fantezie, se citesc romane. Pentru mine lucrurile stau exact invers: ce poate fi mai fantastic și mai neașteptat decât realitatea?” Dar poate că acest preaplin de fantastic spre care ne invită uneori imaginarul are și rolul de a echilibra balanța pe care realul o înclină, prea agresiv câte o dată, în favoarea sa. (Se cuvine aici să-i spunem lui Dostoievski că Tzvetan Todorov, Irène Bessière, Ana Gonzalez Salvador ș.a. au trudit, dar cu roade incerte, zice Alain Montandon, pentru a delimita fantasticul de imaginar...). Asta nu înseamnă că imaginarul nu are toanele sale, căci îi aparțin și multe fantezii biologice, istorii cu sfârșitul lumii și extraterestre, tentative de reinventare a lumii (precum cea comunistă) etc.

Care au fost pilonii pe care se clădea imaginarul primilor oameni? **Speranța și Credința** că, jefuită adesea de fărâma de divinitate aruncată generos în ea, condiția (supra)viețuirii lor (umane) va putea să-și recapete nimbul primordial, cel care strălucea imperial înainte de apropierea lui Adam și a Evei de „pomul cunoștinței bi-

nelui și răului”. Imaginarul este modul esențial de a salva viul din om. Este cel mai important agent al viului cugetării și îndrăznelilor.

– *Cât timp mitologia își demonstrează interesul pentru cunoașterea absolută a universului, ar putea fi considerată o formă rudimentară de filosofie? Care este raportul dintre subiectiv și obiectiv și ce valori transculturale ar putea fi conturate cu ajutorul ei?*

– Mitologia, formă rudimentară de filosofie? Optez pentru *formă primă de filosofie*, una în care locuiesc esențe gnoseologice. De cele mai multe ori, atunci când este abordată relația mitului cu filosofia, aud întrebarea: „Există o falie între cei doi termeni?” Apoi mă asaltează alte voci... Este mitul un termen opus „iubirii de înțelepciune”? Există o lume simbolică, a imaginarului, autonomă, cu inserții de irațional, sau poate că ar trebui să-l ascultăm pe Blaga, cel care ne vorbește despre o veritabilă *mitosofie*? Blaga ne spune că insul care „se angajează în căutare de sensuri, de noime, de gânduri luminate, de presimțiri, care nu îngăduie o formulare la rece, pur conceptuală, deci, în căutare de sensuri în zona acestor răspântii clar obscure de sorginte mitică, devine *mitosof*”. Dar, ne avertizează unii, nu fără oarece temeuri, termenul *mitosof* este puțin înșelător, căci presupune existența unei înțelepciuni („sophia”) în mit. Putem pune *copilăria* (mitul) și *înțelepciunea* (generatoare de știință) pe același plan? Dacă da, nu cumva nu înțelegem nici *copilăria* amintită și nici *înțelepciunea*? Poate că nu, întrucât tot Blaga argumentează că mitul nu poate fi „dezvrăjit”, absorbit de *înțelepciune*. Mai curând putem crede că el re-trăiește manifestând o forță de empatizare nouă. Dacă-l ascultăm și pe Aristotel, cel care în „Metafizica” ne spune că „iubitul de mituri e un filosof”, înțelegem că miturile nu sunt rupte de filosofie; o prelungesc, o îmbogățesc mereu cu nuanțe. Gheorghe Vlăduțescu are îndrăzneli cuceritoare atunci când susține că am putea stabili chiar și o relație de „paternitate” între mit și filosofie. În opinia sa, „gândirea mitică, fiindcă premerge celei filosofice, contribuie la nașterea ei, dar mai înainte de aceasta este un sistem de reprezentări și explicații al oamenilor din epocă. De aceea, fie și ca protofilosofie, ea este filosofia acestora”. În „Lumea homerică...” a lui Aram M. Frenkian, protofilosofia indică anterioritatea temporală (*proton* – ceea ce este mai înainte, în timp), dar și pe aceea de întemeiere (*prothesis*, ca proiect, *protasis*, ca premisă majoră a si-logismului). De la cosmologii, imaginar, mituri, mitologii se ajunge treptat către filosofie, în a cărei dezvoltare putem distinge cu mare claritate etapa mitosofică. Mai ales la vechii greci, mitul și rațiunea nu au reușit niciodată să-și separe definitiv apele, căci mitul este mereu „retragere, dar și înaintare” (Gh. Vlăduțescu). Privind din contemporaneitate către trecut, sunt deschise orizonturi dinamitarde ale unor dezbateri. Cristian Bădiliță, de pildă, ne provoacă seducător: „Grecia reprezintă începutul desacralizării și al transferării conținutului mitului în ambalajul filosofiei”. Izvorul este înghițit de fluviu, își pierde autonomia/strălucirea de alfa?... Cred că transferul nu este total.

În jocul obiectiv-subiectiv din imperiul mitologiei ar fi

absurd să negăm raporturile acesteia cu realul. O figură nouă va fi mereu construită pornind de la trăsăturile cunoscutе ale ființei umane, va broda mereu pe canavaua raporturilor dintre oameni. Realul este turnat într-o nouă matrită. Producțiile imaginarelui capătă însă o autonomie. Roger Caillois („Caracatița. Eșeu despre logica imaginarelui”) ne garantează că nu vom putea confunda niciodată, bunăoară, caracatița erotică a japonezilor cu vietatea reală a adâncurilor. Imaginarul nu este o travestire a realității. Orice plăsmuire a sa are ecouri ale realului, dramul său de obiectivitate, dar există și plăsmuiri născute din imaginar. Nici în acest ultim caz nu sunt șterse total urmele realului, deși gradul de subiectivitate sporește. Mitologia urmează un fir special al Ariadnei în încercarea de a-și potoli setea de absolut.

Mitologia poate fi înțeleasă și ca un ansamblu relativ coerent de mituri, de întâmplări cu valoare simbolică topite cultural într-un sistem de valori. Unele dintre simbolurile care s-au apropiat cel mai mult de orizonturile absolutului sunt întâlnite în mai multe mitologii și epoci; au fost transmise de la o cultură la alta, reinterpretate, îmbogățite sau sărăcite de unele semnificații, dar virtuțile transculturalității lor rămân vii, capătă prospețimi nebănuite. Să privim către **Uroborus**. Simbol al mitologiei antice, asemănător unui șarpe sau unui dragon care-și înghit propria coadă formând cu ajutorul corpului un cerc, Uroborus, circulând în varii culturi/civilizații și epoci istorice, devine purtător de transcultural. În esență, el simbolizează unitatea primordială, ciclul nesfârșit al timpului și al universului. În unele ipostaze, Uroborus este jumătate luminos, jumătate întunecat, evocând, la fel ca principiile Yin și Yang, dualitatea naturii și a tuturor lucrurilor, dar și faptul că forțele opuse nu sunt în conflict, ci se armonizează și se completează. În alchimie, Uroborus sugerează natura ciclică. În mitologia nordică apare sub chipul șarpelui gigantic, Jormungand, cel care înconjoară lumea oamenilor și va fi unul dintre vectorii care vor semna sfârșitul lumii. Zeul suprem al mitologiei aztece, Quetzalcoatl, este înfățișat și sub forma unui Uroborus.

Platon îl va invita pe Uroborus în universul filosofic, prezentându-l ca pe prima viețuitoare a universului; una perfectă. Carl Gustav Jung și-l apropie în universul psihiatric, dezvoltând pe seama valorilor sale transculturale o teorie a arhetipurilor potrivit căreia acest mit trebuie raportat la dualismul din interiorul nostru, cel care, zămislit din contrarii, asigură oxigenul viului din noi. Friedrich Kekulé mărturisește că visul sub forma unui Uroborus i-a sugerat gândul de a deschide o formulă ciclică pentru benzen. Uroborusul contemporan ia forma amuletelor, inelelor, brățărilor, tatuajelor. Filosofii și oamenii de știință organizează simpozioane, scriu studii fundamentale în căutarea virtuților mitologice inițiale și actuale ale perenului Uroborus. El este perceput și ca un simbol al renașterii spirituale și fizice, precum pasărea Phoenix.

Relațiile dintre varii culturi, tradiții, epoci oferă noi esențe unor entități ale mitologiei. Apa, de pildă, este percepută în mitologie ca element al genezei, vitalității, regenerării și învierii (apa vie în mitologia noastră), al

nemuririi, tinereții veșnice și al invincibilității, al distrugerii (potopul lui Noe) și metamorfozei (mitul lui Narcis), dar și ca element transcendent (luntrașul Charon, personaj aparținând mitologiei grecești, singurul navigator al râului Styx) etc.

La egipteni, Horus, în epocile timpurii, a fost adorat vreme îndelungată ca zeu al libertății spațiilor aeriene. Devenit mai târziu Zeul-Soare, începe să fie socotit suveran peste cer și aștri, apoi ajunge protectorul personal al faraonului sau chiar se confruntă cu faraonul însuși. Ochiul lui Horus (anterior numit Wedjat sau Udjat) este un simbol antic egiptean de protecție și de putere regală. Acest simbol sacru se regăsește pe aproape toate operele de artă ale epocii. Era considerat o sursă de fluid magic, ochiul-lumină purificator. Ochiul atotvăzător se află și deasupra porții de la intrarea în curtea Mănăstirii Neamț, atestată documentar din 1407. Masonii spun că utilizează acest simbol pentru a-și reaminti că gândurile și faptele lor sunt tot timpul vegheate de marele arhitect al Universului.

Întrebarea trimite *multiculturalitatea și transculturalitatea* în arena dificilelor clarificări. Multiculturalismul ne spune că identitatea fiecăruia dintre noi se definește mai ales pornind de la apartenențele culturale multiple. Transculturalismul, dacă-l ascultăm și pe Richard Slimbach, este încercarea de a defini interese și valori comune peste granițele culturale și naționale. Trăim într-o lume a fluidității culturale. Cultura se află într-o stare de flux, căutând mereu noi orizonturi de cunoaștere și ființă. În acest tablou, transculturalismul, ne sugerează Jeff Lewis, este profund suspicios față de sine și față de toate ideile, aventurile sale gnoseologice fiind întotdeauna autoreflexive, autocritice. Este cuceritoare această idee și pentru că mi se pare a fi compatibilă cu știuta credință a lui Karl Popper, potrivit căreia, neputând obține niciodată certitudinea, trebuie să ne testăm mereu autocritic propriile teorii, chiar să încercăm a le infirma.

Multiculturalismul întâmpină multe obstacole din partea tradițiilor monoculturale. Harvey Siegel crede că transculturalitatea, cu deschiderea ei către alteritate și acceptarea experienței celuilalt, poate investi fericit în proiectul care-și propune ca propriile valori să devină și valorile altora. În transculturalitate aflăm idealuri care transcend culturii individuale. Dialogul transcultural potențează dezvoltarea relațiilor transurbane, transregionale, transnaționale, transcontinentale. Mitologia este un vector esențial al acestui tip de dialog. Acest vector ar putea contribui mult la trecerea de la războiul generat de multiculturalitate la pacea realizată prin comunicare transculturală, ne sugerează Marshall Rosenberg. Din perspectivă transculturală, nevoile omului (precum cele de autonomie, competență, relaționare/integrare) sunt absolute, iar mitologia oferă generoase resurse, prin valorile sale, pentru a satisface aceste nevoi. „Semn global” (Roland Barthes), mitul poate fi nu doar o punte în dialogul transcultural, ci și un loc în care se poate conviețui în armonie, căci, fiind o codificare „a înțelepciunii practice” (Mircea Eliade), satisface multe nevoi. Omul modern, aflat în „căutarea sufletului”

(C.G. Jung), vrea cu înfrigurare mituri noi, încercând să le zămislească „prin revalorizarea la nivel profan a vechilor valori sacre” (Mircea Eliade), căci acestea îi conturează „spațiul unic al libertății care definește aventura umană” (G. Durand).

Valorile transculturale care pot fi conturate cu ajutorul mitologiilor ne surd din toate zările: economice, vitale (de exemplu, sănătatea), juridice, politice, teoretice, estetice, morale și religioase. Primele două sunt de natură materială, celelalte de natură spirituală. Sparta antică avea curajul ca valoare centrică. Renașterea face o vedetă din valoarea estetică. Contemporaneitatea trimite accente pe valoarea economică și pe cea politică.

Dacă urmăim și sugestiile lui Raoul Girardet, am putea distinge patru mituri politice: al unității, salvatorului, conspirației și Epocii de Aur. Ele au fost experimentate, camuflat, și în peisajul electoral românesc. Când intrăm în zona valorilor economice, sugestiile mitologice de tot felul pot deveni locatari ale subliminalului nostru, pentru a crea o preferință pentru un anumit tip de produs/ serviciu oferit pe piață. Valorile mitologice te asediază... seducător. Priviți către celebrul logo *Versace!* Recunoaștem în el, cu ușurință, imaginea stilizată a Medusei, femeia cu șerpi în loc de păr, al cărei chip putea împietri orice muritor. Este vorba, de fapt, despre o reinterpretare a mitului femeii fatale, a atracției dezlănțuite și irezistibile. Suedezii își promovează vodca „Absolut Kurant”, cea cu aromă de coacăze negre, asociindu-și produsul alcoolic cu băutura zeilor greci: nectarul. Muritorii, este știut, nu puteau decât visa la această băutură. Dacă ar fi reușit cineva să guste din ea dobânda nemurirea. Mitul Afroditei, zeița frumuseții și a iubirii, la greci, este valorificat pentru promovarea aparatelor de ras *Gillette* și pentru parfumul *Aqua di Gio*. Compania turcă aeriană *Pegasus Airline* folosește în același scop publicitar imaginea fiului zeului Poseidon și al Medusei, calul înaripat din mitologia greacă, sugerând rapiditatea, siguranța. Industria petrolieră globală de la mijlocul anilor '30 până la mijlocul anilor '70 a fost dominată de șapte companii transnaționale (*Anglo-Iranian Oil Company*, *Royal Dutch Shell*, *Standard Oil Company of California*, *Gulf Oil*, *Texaco*, *Standard Oil Company of New Jersey* – devenită *Esso*, apoi parte a *Exxon Mobil* –, *Standard Oil Company of New York*) pe care mass-media le-a perceput (la sugestia investitorilor...) ca fiind „cele șapte surori”, făcând trimitere către cele șapte mitologice Pleiade. Fiice ale lui Atlas și ale Pleionei, cele șapte au fost urmărite prin munți de vânătorul Orion și salvate de Jupiter, care le-a strămutat, ca stele, pe bolta cerească. Cumva, și evoluția celor șapte firme din consorțiul amintit au fost vâdate de varii concurenți redutabili, dar, salvate prin propria trudă, au devenit stele ale afacerilor globale. Firme, ONG-uri, varii organizații care trudesc pentru apărarea drepturilor omului și ale naturii poartă, în toate țările lumii, numele unor personaje mitologice, pentru a sugera valori și idealuri mitologice. Descoperirile/ipotezele științifice merg de multe ori către izvoare mitologice. Bunăoară, ipoteza propusă (1970) de ecologistul englez James Lovelock (evocată

de geologul Eduard Suess în 1875, care emite conceptul de biosferă, teoretizat în 1926 de către mineralogul Vladimir Vernadsky) consideră că toate lucrurile vii de pe Pământ formează un fel vast super-organism, pe care el l-a numit *Gaia*, după numele zeiței primordiale care în mitologia greacă personifică Pământul. Acest super-organism realizează, în opinia lui Lovelock, autoreglarea componentelor sale pentru susținerea continuității vieții și a unei anumite stabilități a climei. Invasia prin transcultură a valorilor mitologiei în contemporaneitate trezește pasiuni hermeneutice seducătoare. Doar două repere: în 1957, Roland Barthes publica „Mitologii”, „un splendid și acid portret al societății de consum”, cum s-a spus; în orizontul anilor 2000, sub coordonarea lui Jérôme Garcin, aproape 60 de romancieri, filosofi, psihologi, psihanalisti, sociologi, istorici, economiști – dintre care nu lipsesc Pascal Bruckner, Gilles Lipovetsky, Bernard Pivot, Georges Vigarello, Catherine Millet, Philippe Sollers, Frédéric Beigbeder, David Le Breton –, vorbesc, fiecare, în „Noile Mitologii”, despre câte o „nouă mitologie”. Împrospătate, alteleori violent zdruncinate, dar mereu vii și optimiste, valorile clasice ale mitologiei transcend ere, culturi și tradiții, solicitând locul cuvenit la ospățul dezbaterilor. Iată, de pildă, portretul mitologic pe care Barthes i l-a schițat lui Einstein, creierul lui devenind un obiect mitic: „Mitologia lui Einstein face din el un geniu, atât de puțin magic, încât despre gândirea lui se vorbește ca despre o activitate funcțională amintind de confecționarea mecanizată a cârnaților, măcinatul grâunțelor sau al minereului: el produce gândire, neconținut, așa cum moara produce făină, iar moartea a fost, pentru el, în primul rând, oprirea unei funcții localizate: «creierul cel mai puternic s-a oprit din gândire»”. „Lumea catch-ului”, „Vinul și laptele”, „Critica mută și oarbă”, „Marțieni”, „Jucării”, „Chipul Gretel Garbo”, „Biftecul și cartofii prăjiți”, „Fotogenia electorală”, „Plasticul”, „Mitul este vorbire” reprezintă bijuterii eseistic-metafizice care oferă îndrăzneli clarificatoare la interogația „ce este un mit în zilele noastre?” „Mitologia”, ne spune Barthes, „nu este un acord cu lumea, nu așa cum este ea, ci așa cum vrea să fie făurită”. Poate că Barthes ne oferă răspunsul cel mai fericit la întrebarea care vrea să afle ce valori transculturale pot fi conturate astăzi cu ajutorul mitologiei și mai mult chiar, trădează și din culisele trudei care realizează această conturare: „Uneori [...], în aceste mitologii, am umblat cu șiretlicuri: întrucât sufeream ocupându-mă numai de evaporarea realului, m-am apucat să-l substanțializez în mod excesiv, să-l descopăr surprinzător, chiar savuros, de compact, și să fac vreo câteva psihanalize substanțiale ale unor obiecte mitice”.

Actualizarea realizată pentru avatarurile valorilor mitologiei în contemporaneitate este realizată de întreprinderi precum cea gestionată de Jérôme Garcin, care ne invită să privim hermeneutic către noile mitologii care s-au impus în societatea franceză în ultimii 50 de ani: *Jurnalul de la ora 8*, *Instalatorul polonez*, *GPS*, *Companiile low cost*, *Noua Evă*, *Plasturele antifumat*, *Serialele*, *iPod*, *Telefonul mobil*, *Zidane*, *Sushi*, *Star Academy*, *Botox*, *Comerțul echitabil*, *Noul cântec francez*, *Trupul*

dezgolit al lui Emmanuelle Béart, Capsula Nespresso, SMS, Kate Moss, 11 septembrie 2001, 4x4, Goana după autenticitate, Wifi, Google, Căruciorul supradimensionat, Pasiunea pentru sondaje, Fumatul ucide, Fotbalul, sportul-rege, Blog, Geanta XXL, Euro, Digicodul etc. Spiritele invitate de Jérôme Garcin în dezbateri conștientizează cât de efemere sunt miturile lumii moderne, dar ne sugerează, fără echivoc, faptul că toate acestea sunt mituri ale existenței cotidiene, nu mituri literare.

M-ați invitat pe fabulosul tărâm al valorilor transculturale care pot fi conturate cu ajutorul mitologiei. M-am trezit, ca turist al acestui tărâm, că era cât pe ce să-l parafrazez pe preotul Constantin Necula, cel care-mi

spunea că a învățat mai multe despre Dumnezeu de la un medic legist decât de la mulți teologi, așa cum eu am învățat de la Dostoievski. Totuși, îndrăznind să-l parafrazez, până la un punct, aș spune că, dacă am fi foarte atenți la zvârcolirile clipei cea repede ce ni s-a dat, am învăța și multe altele despre virtuțile valorilor mitologiei; mai mult chiar decât din unele tratate despre aventurile acesteia. Cât de buni sfătuitori ne-ar fi, printre alții, miticii/miticele Apollo, Artemis, Athena, Demetra, Anteu, Sisif, Phoenix, Prometeu și chiar Midas (prin căința sa ultimă), dacă am ști să le ascultăm mai mult șoaptele...

(va urma)

Dan Cioca

„MAGNUM ETHNOLOGICUM” – UN PROIECT HASDEIAN

În 1886, preotul, folcloristul și academicianul Simion Florea Marian (1847-1907), primea Premiul „Năsturel Herescu”, al Academiei Române, pentru lucrarea *Ornitologia poporană română*. Cu banii primiți (4.000 lei/aur), cumpără, la 12 august 1886, „casa dintre brazi”, din Suceava, ce aparținuse anterior unei familii nobiliare locale, și în care va locui până la moarte, întreținându-se, simultan, din scris și din slujba de preot (protopresviter, din 1903) și profesor de religie, la Liceul Greco-catolic, din localitate. În 1932, la 25 de ani de la moartea scriitorului, pe zidul casei a fost amplasată o placă de marmură, pe care scria: „Această casă a fost câștigată cu condeiul”.

După război, familia, în speță fiica folcloristului, a donat statului locuința alcătuită din 6 camere, laolaltă cu importantul fond documentar și memorial, ce cuprindea peste 10.000 de volume, majoritatea ediții princeps ale scriitorului și ale colegilor săi din Academie, dar și publicații (peste 450 de titluri, dintre care 150 numai din Bucovina), scrisori, manuscrise, fotografii și alte obiecte personale. Ulterior, în 1974, locuința a devenit muzeu, în grija Primăriei. Atât de bine a fost protejată de autorități, că, în 2006, muzeografa anunța că o bună parte din manuscrise și fotografii s-au degradat, din pricina frigului. Există și o decizie a Consiliului Județean pentru reabilitarea Casei memoriale, dar, ca de obicei, e doar un proiect.

Considerată un adevărat „sanctuar al moștenirii culturale imateriale românești”, opera, cu totul vastă, a lui Simion Florea Marian a fost redată (parțial), în ultimii ani, circuitul public, cea mai recentă carte, *Botanica poporană română* fiind tipărită în 3 volume (vol. I, Ed. Mușatinii, Suceava, 2008, volumele II și III, la Editura Academiei Române, același an, toate trei îngrijite de un colectiv coordonat de Aura Brădățan), însumând, cu totul, peste 6.000 de pagini de manuscris, inclusive un Ierbar de 360 de file, constituit de folclorist pe parcursul a peste 3 decenii de viață (din 1870, până la moartea, survenită în 1907).

Cu totul, Simion Florea Marian a inventariat, după estimarea Aurei Brădățan, peste 520 de plante, descrise detaliat și incluse în carte alfabetic (inclusiv cu denumirile populare, chiar și cele licențioase!), indicând, după caz, și eventuale moduri de utilizare terapeutică, sau legende etnologice locale despre respectivele plante. După dimensiuni și conținut, cartea rivalizează cu *Dicționarul etnologic*, al lui Alexandru Borza (reeditat în 1968), ori cu *Vocabularul botanic*, al lui Zaharia C. Panțu (ed. I, 1902). Alături de descrierea plantelor, S.F. Marian adaugă trimiteri detaliate la practici de magie populară, culese din Chestionarele elaborate de el însuși, după modelul celor ale lui Nicolae Densușianu și Elena Niculiță-Vorona, notând inclusive descântece „de adus ursitul”, ori practici ale „solomonarilor”, menite să țină departe fenomenele meteorologice extreme.

Despre „busuioc”, de pildă, aflăm că răsare, potrivit „legendelor”, din lacrimile vărsate de tinerii neconsolați în dragoste, teză ce conturează o tipologie tradițională a culturii vegetalului. Sintetizând, opera lui Simion Florea Marian, ilustrează ce s-ar numi *latura filologică* a etnofolcloristicii (sau *etnologiei*, după denumirea ei inițială!), ce desemnează conglomeratul de științe ale culturii (folcloristica, etnografia, antropologia socială și culturală etc.), ce combină metoda de studiu „naturalistă”, cu aceea a ariilor geografice, stabilind unele direcții „similare” de dezvoltare, în cadrul unor fenomene distincte.

Etnologia filologică, așa cum este ea înțeleasă și practică azi, inclusiv de „succesorii” lui Simion Florea Marian, pornește, așadar, de la filologie, respectiv de la sensul general al cuvintelor, concentrate ulterior în „texte” cu conținut cultural, privind folclorul unitar, ca pe un ansamblu corelat și cu alte elemente învecinate, ce au în vedere fenomenul cultural, în acord cu cel social. Această metodă de cercetare, integrate a fenomenului folcloric, intuită de Simion Florea Marian și utilizată pe larg de B.P. Hasdeu în *Prelegerile (sale) de etnopsihologie*, a fost continuată de Lazăr Șăineanu și Ovid

Densușianu, fiind și azi cea mai avansată modalitate de cercetare utilizată în mediul academic românesc.

Cercetarea „limbajului”, pornind de la „capătul firului”, respectiv de la *etimon*, sau sunetul primordial, cum îl numea Jacques Derrida, a permis științei etnologice să analizeze fenomenul cultural și folcloric în *simultaneitate*, oferind noi ierarhii taxonomice, toate subordonate științei vaste, a filologiei.

Între realizările de seamă ale acestui curent, ce derivă din cercetările sociologice ale lui Dimitrie Gusti, semnalăm *Atlasul Etnografic Român* (vol. I, *Habitatul*, București, Ed. Academiei Române, 2003, lucrare colectivă a Institutului de Folclor, coordonată de profesorul Ion Ghinoiu) și, cu totul excepțională, *Istoria tradițiilor și obiceiurilor la români* (3 volume, vol. I, 2008, vol. II și III, 2012, București, Ed. Etnologica), lucrare *individuală* de această dată, a părintelui-profesor Nicolae Cojocaru.

Lucrând fără echipe de teren și fără „aparat tehnic”, părintele-profesor Cojocaru, în prezent paroh al Bisericii „Sfinții Petru și Pavel”, din Suceava, se apropie cel mai mult de „spiritul” lui Simion Florea Marian. Un singur lucru îi desparte: în vreme ce predecesorul său a fost primit în Academia Română, fiind răsplătit generos pentru munca sa, părintele Nicolae Cojocaru a fost purtat „elegant” între două Secții ale Academiei, fiind, în final refuzat de ambele, de unde se vede că nici măcar solidaritatea nu-i mai animă pe actualii titulari ai fotoliilor de „nemuritori”.

Fiu al Bucovinei (ca și Simion Florea Marian), doctor în filologie și teologie, cercetător autodidact în etno-folclorică, părintele Nicolae Cojocaru rămâne un adept al *etnologiei filologice*, urmaș direct al lui Simion Florea Marian. Într-o vreme a secătuirii izvorului etnografic, părintele Cojocaru a continuat pe linia cercetărilor deschise de I.C. Chițimia, frecventând, în același timp și cinaclurile literare, încă din vremea studenției, când i-a cunoscut pe Ioan Alexandru, Gheorghe Tomozei și George Muntean.

Doctor în Filologie, al U.B.B. din Cluj-Napoca, cu o teză despre *Conceptul de înviere și reînviere și valorificarea lui în cultura română*, doctor în Teologie cu lucrarea *Tradiții în cultul creștin, din perioada primară până azi* (publicată la Ed. Lidana, din Suceava, 2006, și distinsă cu Premiul „Ion Petrovici”, al Academiei Române), părintele-profesor Nicolae Cojocaru și-a încununat opera etno-folclorică cu tratatul despre *Istoria tradițiilor și obiceiurilor la români* (cu totul, peste 2.300 de pagini), care i-a adus și Diploma de onoare „Sfântul Apostol Andrei, ocrotitorul României”, conferită de P.F. Daniel, Patriarhul României. Poet, prozator (*Isplitirea lui Zarafon*) și filosof al culturii (v. *De la Homer, la Eminescu. Frumosul în literatura universală*, Suceava, Ed. Lidana, 2016), rafinat, modest și discret, părintele Nicolae Cojocaru constituie o prezență stenică, în peisajul literar românesc.

Structural, *Istoria tradițiilor și obiceiurilor la români* este o enciclopedie, un proiect vast, de tip hasdeian, unic la noi. Autorul grupează articolele pe cicluri/teme. Deosebirea față de *Magnum Etymologicum*, ține de compoziție. Caracteristic, dincolo de informația la zi, este că fiecare articol/text poate fi parcurs și de sine stătător. Stilul *narativ*, dominant, transformă fiecare

temă/articol într-o *poveste*, uneori inedită, alteori „clasică”, niciodată comună. Autorul recompune cadrul tradițional, pătrunde în substrat și adaugă, după caz, un comentariu liric, sau sentențios. Iată, de pildă, textul despre *Dragobete*, sărbătoare laică, asociată în folclor cu sărbătoarea creștină a *Aflării Capului Sfântului Ioan Botezătorul* (de unde și denumirea populară de „Cap de primăvară”). Etimologic, autorul optează pentru o variantă fonetică: *Drag* (Dragoste) + *Vrabete* (masculinul de la vrabie). Așadar: „dragostea la păsări”, o explicație utilizată și de Simion Florea Marian, ce pleacă de la credința populară că în această zi se împerechează păsările cerului! Prin extindere, și tinerii își mărturisesc în această zi, sentimentele. Profitând de „ieșirea la pădure”, aceștia practică (local, în Oltenia) „înfrățitul” și „însurățitul”. Obiceiul, observă părintele Cojocaru, s-a diminuat, în timp, azi având de-a face cu o sărbătoare modernă, comercială, croită după tiparul vechi, dar fără legătură cu originalul (vol. III, p. 548).

Tot legată de sărbătorile Calendarului popular, este și celebrarea Babei Dochia (obicei prezent din Dobrogea, la Dorohoi, și din Prahova, în Basarabia și Bucovina de Nord). De la Simion Florea Marian și Nicolae Densușianu, mai știm că Dochia își leapădă, la timpul potrivit, cojoacele, nouă la număr, până rămâne în „cămașă”, apoi îngheață, odată cu caprele ei. Peste tot, în arealul românesc, întâlnim formațiuni geologice ce amintesc de Dochia și de caprele ei, împietrite de frig. În tradiția locală „Ziua” apoi „zilele” Dochiei se derulează, tradițional, începând cu 1 martie, Anul Nou agrar, pe stil vechi, și debutează cu slujbe de celebrare. La aromânii din Sud, au loc chiar simulări ale „înghețului” inițial, fiind scoasă câte o bătrână din bordei și expusă frigului. Apoi se aprind focuri rituale, iar băieții sar pe deasupra „ca să alunge puricii” (III, p. 558).

Alte obiceiuri, „ocasionale”, cum le numește părintele Cojocaru, se practică, de pildă, la naștere, între care și Ursitoarele/Ursitele, tradiție amintită și de Eminescu în *Postumele sale* (v. *Povestea Dochiei, Ursitoarele, Mușat și Ursitoarele* etc.). În număr de 3 (în Olt), până la 7 (în Roman), 12 (Teleorman), sau chiar 24 (la Dorohoi), ursitoarele au adesea și un nume (Sânziana, Diana, Prița, Prișca, Vârja ș.a.), și decid asupra norocului. Până în secolul al XIX-lea, credința în ursitoare era foarte răspândită, ne spune părintele Cojocaru, astfel că în unele sate din Apuseni noul născut/pruncul era hrănit cu untură de urs „ca să reziste influenței ursitoarelor”. Pentru a le îmbuna, se puneau la căpătâiul leagănului daruri simbolice. În tradiția greacă, Ursitoarea cea mai bătrână *torcea* firul (vieții), cea mijlocie *învârtea* fusul, iar mezina, cu o foarfecă uriașă, *reteza* firul, când decidea că a venit vremea. Ca să le îmbune, lehuza cânta melodii duioase. Peste tot, în spațiul românesc, a existat tradiția ursitului, persistând credința că unele Ursitoare menesc a rău: „Ursitoare, Ursitoare/ M-ai ursit greu la dugoare/ La dugoare fără foc/ Ca omul fără noroc” (III, p. 45). Ca o concluzie, *ursitul* este o tradiție pe cale de dispariție, un obicei abandonat.

Citită ca un „roman”, desprinsă de viziunea rigidă a folcloristului, cartea părintelui-profesor Nicolae Cojocaru este *Magnum Ethnologicum* al vremurilor noi.

„UN TRĂDĂTOR DE ȚARĂ”

1. „Un trădător de țară”

Demolatorii lui Emil Cioran vor fi fost surprinși ori indignați de spectaculoasa și tulburătoarea „reabilitare” a huliului „sceptic de serviciu” realizată într-un volum apărut în 1997 la „Cartea Românească”: *George Bălan. În dialog cu Emil Cioran*. Las cititorului plăcerea de a parcurge în această pasionantă carte schimbul de scrisori dintre discipol și maestru, în cursul căruia cel dintâi, după o „lectură pătimașă” a operei cioraniene, scrie eseul confesiv intitulat *Sublim și dramă la Emil Cioran*, prima exegeză profundă și onestă a „nihilismului” cioranian, scutită de amestecul oricărui dogmatism ideologic. Rareori exegeza se confundă, ca aici, cu un *exercițiu de admirație* și de identificare la capătul căruia, însă, discipolul, departe de a „încremeni” în obiectul admirației sale, se „răscoală” și se desparte de Emil Cioran.

Muzicologul George Bălan (plecat definitiv din România în 1977) n-a fost ocolit, ca mulți alții, de o „sfântă tinerețe proletcultistă”, pe care, însă, spre deosebire de majoritatea celorlalți, o depășește rapid (suferă o „criză mistică”, urmează Teologia la Sibiu. se retrage la mănăstire, îl caută, prin scrisori, pe Cioran, pleacă în Germania, unde, la Sankt Peter, întemeiază o școală, o comunitate și o mișcare, „Mucosofia” – școală de înțelepciune muzicală: „nu ne putem realiza – îi scrie Cioran – decât în mijlocul vidului occidental – zgâlțâindu-l”... Cartea lui despre Cioran – spovedanie plină de fervoare și exegeză scutită de genuflexiuni – lasă să se întrevadă, cu sinceritate și probitate intelectuală, resorturile adânci ale desprinderii de țărâmul proletcultist și navigării spre alte orizonturi spirituale. Până la un punct, acest admirabil eseu-confesiune este și o formă de *penitență* a unui „eretic” dezmeticit la vreme din armura ucigătoare a unui „dogmatic”. Ne lipsesc – aproape cu desăvârșire – asemenea confesiuni, de maximă însemnătate pentru a înțelege „mankurtizarea” istorică prin care a trecut. Despre existența lui Emil

Cioran – scrie George Bălan – *cei din generația mea au luat act (în perioada 1958-1962) în sunetele stridente ale unor trâmbițe de alarmă: un trădător de țară terfelește imaginea românismului în fața lumii occidentale*. Cu sentimente amestecate, dar și cu o mare strângere de inimă, aflăm cine erau „trâmbițașii” (ai căror urmași se fac auziți și astăzi).

În „Contemporanul” (nr. 24 din 1962), Nichifor Crainic scria despre o „infamie a apostaziei și renegării”, despre *antipatriotismul* lui Cioran, considerând că „renegatul zgomotos și cinic de astăzi e detractorul virtuților românești de acum un sfert de veac”; Lucian Blaga îl califică drept „un depresiv grandilocvent care se complace într-un univers contaminat de haos” și „gândește mai puțin cu materia cenușie, pe cât cu capetele reumatice ale nervilor”. Pentru Henri Wald, insul era „un filozof al disperării burgheziei românești dintre cele două războaie și al descompunerii burgheziei occidentale de astăzi” care „își continuă peregrinările *pe culmile disperării* prin cafenelele pariziene”. „Existența lui constă în savurarea propriei sale dezagregări morale, cu voluptatea perseverării atrase de orice putregai” – scria Pavel Apostol, iar pentru un oarecare R. Sommer, Cioran deschide perspectiva „înlocuirii producției filozofice rațional și uman valabile cu producția mentală a clientelei ospiciilor și sanatoriilor de alienați (...) Filozofia lui Cioran a fost de mult repudiată cu scârbă de omul normal și sănătos de pe meleagurile noastre”.

Evident, trebuie să distingem în aceste luări de poziție anticioraniene – ca și în cele de astăzi, de altfel! – între mai multe feluri de rațiuni ale aceluiași, vai, *oportunism*. Căci una e rațiunea, să zicem filosofică, pentru care Lucian Blaga consimte să cânte în corul „trâmbițașilor” antipatriotismului lui Cioran, alta (deși asemănătoare!) a fostului pușcăriaș, abia eliberat din închisorile comuniste, Nichifor Crainic, și cu totul altă „rațiune” aveau vociferările „hegelienilor” ajunși ideologi ai proletcultismului, H. Wald și R. Sommer. Cât despre tânărul George Bălan, „oportunismul” celui care „atunci

vibram și eu cu indignare la incriminările rostite de procurorii acestui Cioran”, el trebuie pus mai ales pe seama ignoranței, comună, din nefericire, multora din generația sa. Va adopta, apoi, comodul *oportunism al tăcerii*, deși, între timp, se edificase asupra „antipatriotismului” cioranian. Să recapitulăm: condamnarea publică a lui Arghezi ca „poet al putrefacției”; ignorarea totală a lui Brâncuși, încă în viață; punerea la index a filozofiei lui Blaga, ca „unealtă ideologică” a fascismului; tragedia lui Țuculescu, mort înainte ca despre el să se fi scris o modestă însemnare; soarta de tragic Rege Lear a bătrânului Vasile Voiculescu, azvârlit în mizerie și detenție; repudierea „decadentului” Ion Barbu; și, în fine, demascarea „antipatriotismului” lui Emil Cioran, precum și a „legionarismului” lui Mircea Eliade.

În fața acestor mult prea numeroase abdicări oportuniste de la adevăr și de la datoria apărării propriilor valori spirituale, George Bălan ajunge la o concluzie amară, ce sună ca un teribil de actual avertisment: „nefericita tradiție pe care o bună parte a intelectualității noastre se încapățânează de mult s-o cultive (căci nu e o problemă specifică revoluției culturale: aceasta n-a făcut, prin erorile ei, decât să adâncească un străvechi balcanic defect) și anume: să nu prețuim marile valori care se nasc pe aceste plaiuri, să născocim cele mai nemiloase mijloace de a le chinui și izgoni, pentru ca apoi, după ce Europa le-a consacrat (sau au plecat dintre cei vii), tot noi, aceiași care le-am otrăvit viața, să le glorificăm cu perfectă candoare”. Evocând propria tăcere vinovată din epoca „trămbițașilor” antipatriotismului cioranian. muzicologul George Bălan scrie: „Remuşcarea a fost totuși salutară: ea m-a determinat să întreprind – *ca ispășire* – ceva pentru reintegrarea lui Cioran în drepturile sale de fin spiritual al acestei culturi”?!

2. Schimbarea la față a lui Emil Cioran

Cine este azi, după 110 ani, Emil Cioran, cel născut pe 8 aprilie 1911 în Rășinari Sibului și ai lui Octavian Goga? Expertul decăderii, clasicul amărăciunilor, apologetul urii de sine și al sinuciderii ar fi fost, ne spun apropiații și prietenii săi, un om fericit și vesel, modest, înțelept din naștere. În jurnalul austriacului Wolfgang Kraus, „apatridul” din Rășinari și orfanul parizian venit din periferia habsburgică, Emil Cioran, ne apare ca un personaj ca și necunoscut și care, în orice caz, nu se suprapune deloc peste acela din opera lui clasică. Clasicul amărăciunii și al „inconvenientului de a te naște”e – privit cu ochii acestui prieten al său – un alt Cioran: omul scrierilor nu seamănă cu locuitorul mansardei. E acolo, la mansardă, un Cioran în bluză și papuci, un bătrânel vesel și bine dispus care urcă și coboară încărcat de plase și sacoșe scările ca un tinerel (șapte etaje zilnic!). Din atitudinea lui, notează austriacul, „emană bucuria de a trăi și grațitudinea”. Aceasta, bucuria de a trăi, împreună cu disponibilitatea, umorul, gustul farsei și pofta de răs l-au ferit, spune Kraus, de o „bătrânețe otrăvită”, spre a nota la urmă că personajul care a îngrozit prin nihilismul său feroce o lume întregă de na-

ționaliști, patrioți li filozofi, e „un exemplu pozitiv”.

3. Veselia lui Cioran

Un exemplu pozitiv, de om entuziast și prea bine dispus sare în ochi și dintr-un colocviu dedicat lui Cioran despre care am citit demult, în „Dilemateca”, o relatare de la fața locului a Cristinei Hermeziu. Povestește un prieten al cinicului filozof: „Uimirea ne apropia – mărturisește Fernando Savater – pentru că pe mine mă lăsa cu gura căscată faptul că cineva putea trăi și dovedi umor (Cioran și cu mine râdeam mult când eram împreună) cu o implacabilă antipatie pentru orice convingere mobilizatoare și cu un refuz absolut pentru promisiunile viitorului”. La rândul lui, Roland Jaccard confirmă veselia, chiar neseriozitatea lui Cioran: „Serațele petrecute pe Rue de l’Odéon erau de o veselie nebună. Chiar dacă nici nu se atingea de ele, bucatele și vinurile cele mai rafinate se succedau, spre marea plăcere a lui Cioran, care le gusta prin procură. Și când îi părăseam, spre 2 dimineața, noi eram epuizați, pe când Simone și Cioran ar fi vrut să prelungească întâlnirea până în zori”. Sociabil, om de lume bună, frecvența saloanelor, poate și ca adăposturi contra plictiselii, ori, mai probabil, spre a se smulge gândurilor negre ce-l bântuiau.

Oricum, exersa arta de a fi sociabil, purta cu stângăcie haina unui „dandy de salon”. Se amuza, amuzându-i pe alții. Cioran, se mai spune în aceste colocvii, era gata de sfaturi medicale pentru orice amic, înclinație pe care răutăciosul Alain Bosquet o taxează cu ironie meschină aducându-i, de fapt, un omagiu involuntar: „Cioran îți aducea o portocală la orice strănut”. În fine, ca să încheiem seria anecdotelor picante auzite în salonul, pardon!, colocviul parizian: se spune că acel Emil Cioran – singuraticul de la mansardă –era dispus să primească oricând, pe oricine, admiratori, curioși sau nepoftiți. Poate cu o singură excepție, dezvăluită de Roland Jaccard: femeile însărcinate îi provocau o jenă organică... Cine e, așadar, după o sută de ani de la naștere, Emil Cioran? În gust postmodern, omul biografic suferă o „schimbare la față”: este adus la lumină și scos la mezat, scotocit, privit din toate părțile și ascultat cu toate urechile. Opera e undeva în urmă: monstrul sacru și filozofic trebuie un pic demitizat, scos din ramă, chiar „terfelit” puțin, dacă nu tabloidizat. Receptarea lui Cioran a cunoscut în România două momente calificabile, ambele, drept extremiste. Primul e cel din „obsedantul deceniu” al lui Marin Preda, când filozoful amărăciunii, demascat și criticat primitiv de propaganda de partid, cu condeiul unor intelectuali marcanți, e făcut prototipul reacționarului odios și fascistoid din cultura burgheză, care are nostalgia unui Hitler al nostru, capabil să pună sub „teasc” poporul român spre a-l scăpa de umiliința nemeritată a „boicotului” propriei istorii. Al doilea, tot așa de primitiv și penibil, aparține primului deceniu din epoca noii eliberări, cea de după 1989. Un deceniu cu ecouri întârziate și prelungite până azi, în care toată lumea bună „cioranizează” întruna, culminând cu „rușinea de a fi român” și cu „scheletul din debaraua” culturii

române, M. Eminescu. Nici primul moment, cel al demascării „reacționarului” din anii '50 ai secolului trecut, nici cel de-al doilea, postdecembrist, al decepționismului coral și național n-au vreo legătură cu filozoful sau omul Emil Cioran: sunt reflexe totalitare și totalizante ale unor complexe de inferioritate. Cioran este, în ambele momente, „șapal ispășitor” al acestor complexe: atât în demascarea lui ca reacționar periculos, ca și prin preluarea lui într-o „cioraniadă” ca o „cântare a României” pe dos. Biografia lui, cu momentele ei de relaxare salonardă, expuse în diverse colocvii naționale sau internaționale, nu e nici ea de prea mare ajutor în descoperirea și valorificarea adevăratului portret al lui Emil Cioran. Rămâne opera, singurul (și supremul) document legitim și creditabil despre ceea ce un om ca acesta a putut face din ceea ce istoria a făcut cu el. Restul este anecdotă. Chiar dacă ea „primează”, ca la celebrul cenaclu, anecdota trebuie depășită. Așadar: cine se ascunde și cine este în spatele bătrânelului care urcă și coboară tinerește cele șapte etaje spre și de la mansarda pariziană?

4. O mare autobiografie spirituală

Cel mai calificat portret, un veritabil portret al artistului la tinerețe, rămâne explozivă, incendiara „Schimbarea la față a României” din 1936, spovedania pasională și revoltată a unui „învinș” ce nu mai vrea să fie învinș și, totodată, fișă medicală a unui mare bolnav suferind de toate bolile cunoscute și necunoscute al **secolului** său. Autobiografie spirituală a tânărului Cioran de care, deși se declară înstrăinat, va rămâne legat până la senectute. „Schimbarea la față a României” este pentru Cioran ceea ce reprezintă „Nu” pentru Eugen Ionescu, ori „despărțirile” repetate ale lui Noica de mari repere ale existenței și culturii: cu toții se despărț, „divorțează” de ceva, de o imagine, de o lume, de un mit. Niciunul însă cu intensitatea și pasionalitatea lui Cioran din „Schimbarea la față...”, o schimbare în care înainte de toate e pusă în cauză schimbarea, renașterea, prefacerea autorului însuși în ceea ce el vrea și visează pentru România. Căci nu trebuie să ne înșelăm: dacă sub raportul strict doctrinar și al întruchipărilor politice pentru care optează cartea este șubredă, prăpăstioasă și chiar dezastruoasă, citită cum trebuie, drept fișa de temperatură a „bolnavului” Emil Cioran, aceeași carte reprezintă o mare autobiografie spirituală, un document moral, afectiv și pasional de neprețuit. Simțindu-se înstrăinat, cum însuși spune, de pojarul doctrinar al „tânărului” Cioran, autorul acestei cărți exemplare în felul său nu și-o abjură ori renegă, ci, după '89, la prima reeditare în România (Humanitas, 1990), își declară „despărțirea” de tânărul care a fost și înstrăinarea de excesele unui text, considerat totuși de el însuși „cel mai pasionat din tot ce-am publicat în românește și franțuzește”. Semnificația și limitele sau rezervele asupra acestei „despărțiri” n-au fost înțelese cum trebuie. Revizuirea pe care o concepe și și-o administrează rară cruțare autorul însuși i-a fost imputată și amendată ne-

drept de regretatul Zigu Ornea: rău e dacă ascunzi, camuflezi ori treci sub tăcere trecutul, iar dacă-l recunoști, îl revizuiesti și îl regreți tot rău e! Ar fi mai bine să nu regretăm nimic?! În realitate, „cel mai pasionat” și imprudent text devine, prin spovedania implicită pe care o conține, un autoportret sinucigaș. Cioran este și rămâne prin acest text scris la 24 de ani cel mai virulent critic al defectelor românești, dar și al lui însuși, ca tip liric („pasionat”!) și reprezentativ al umanității românești criticate. Se vede (simte) oglindit în defectele pe care le descrie. Și le denunță cu virulență, autodenunțându-se. Multe dintre observațiile lui pe seama „neisprăvirilor” românești s-au mai făcut (Drăghicescu, Iorga, Motru, Ralea ș.a.): niciun predecesor (inclusiv lamentațiile cronicești cu iz biblic), necum vreun contemporan sau urmaș al său n-a atins intensitatea (și stilistică) a suferinței care însoțește asumarea și descrierea, sub titlu personal și pasional, a defectelor României și românilor. Citite ca atare, primul adresant al gravelor și „intolerabilelor” acuzații pe care le formulează este însuși autorul „Schimbării la față...” care vrea, el; să se schimbe. Grave, istorice, pietre de moară de gâtul neamului, „infirmități” seculare ale românilor ce-i apar ca în oglinda unui Narcis nefericit sunt și propriile lui infirmități: își asumă „vina” lor, nu ia distanță, nu strămbă din nas ca și cum ar fi „altul”, străin de ele. Este ceea ce face diferența, considerabilă, dacă nu uriașă, dintre criticul tânăr și virulent și o mulțime de clarvăzători de pe marginea șanțului în care el vede o prăpastie. Extraordinarul paradox al acestei mari cărți constă, mi se pare, în faptul că acest critic nemilos și eretic inconvertibil, care-și pune țara „sub teasc” și iubește „o Românie în delir”, cel care nu lasă să-i scape niciun defect nenumit și neare pe rugul criticii sale, îl întruchipează el însuși exemplar pe românul judecat și molest cu atâta mânie și amărăciune autocritică! „Lipsa de mister a românului – susține chiar românul Emil Cioran – îl face indiscret dincolo de orice margini: spune totdeauna tot ce are pe inimă. Ce-i mai rămâne atunci din ea? Un popor indiscret poate crede în Dumnezeu? Un individ. În niciun caz. Românul nu scapă nicio ocazie de a-și deșerta inima. Nu pleacă de aici un anumit pustiu al nostru? Există un mare deșert în România.” Ca să vedem imediat cum Cioran, „indiscret dincolo de orice margini” își „deșartă inima” participând așa la „pustiul” nostru și lărgind granițele acestui „mare deșert în România”: „Românul este consecvent numai în luciditatea față de condiția românească. El știe că niciunul dintre semenii lui naționali nu este entuziasmat de soarta lui de român. Și atunci începe mărturisirea deficiențelor proprii interpretate și scuzate prin viciile substanțiale ale României. Nici un român nu se simte personal vinovat. Toate ratările și golurile și le explică prin vidurile României, dezerțând astfel de la responsabilitatea individuală”. Deloc mulțumit, necum „entuziasmat” de soarta lui de român, Cioran se vede constrâns de consecvența lucidității să nu „dezerteze”, să fie el însuși indiscret, ca și semenii lui naționali: mărturisește cu voluptatea amărăciunii deficiențele ce-au făcut ca viața noastră să fi fost „o serie de începuturi ratate” dintr-o Românie ce „poartă stigma-

tul fragmentului” și „geniul momentului”. Nimic întreg și dus până la capăt. Exponențial, ilustrând în același ins excepția și regula, românul Cioran nu ezită să facă ceea ce-i reproșează românului deobște: „scoate cadavrele în amiază”, le expune și chiar le etalează la lumina zilei, întocmai ca acel român care geme sub biciul criticii lui! E, în fine, Cioran cel care, ca tot românul, „nu se poate face interesant decât etalându-și defectele” și tot el îl reprezintă strălucit pe cel pe care-l „demască” în atâtea și atâtea tonalități stilistice și mai cu seamă pamfletare, spre a-l trezi din somnul cel de moarte, un somn istoric, căci „Românul n-are de răzbunat decât somnolența lui seculară”, „pacostea tradițională a spiritului contemplativ” și „creșterea vegetală” care i-a „determinat ritmul vieții”, zice acest mare insomniac al contemplației febrile și speculației disperate pe marginea prăpastiei. Un vânt de speranță și încredere în viitor bate însă mereu în destule dintre genialele „amărăciuni” ale tânărului Cioran. Spre deosebire de disperarea neagră din amurg, aceea a dimineții conține o dără luminoasă, ca binele potențial din tot răul săvârșit, întâmplat (excepând însă din ecuație cinismul bine dispus al adepților formulei „cu cât mai rău, cu atât mai bine!”). După ce constată că „România și-a dat seama de ea însăși numai în secolul trecut și nu în începuturile lui” și că „s-a creat în teoria culturii românești un sistem de alternative, steril și iritant”, de genul Orient/Occident, sat/oraș, liberalism/reacționarism, progresism/tradiționalism, tânărul Cioran vine cu niște judecăți exclusiviste, dar mature și capitale pentru destinul viitor al culturii române: „Trebuie recunoscut că polemica s-a născut din sânul naționaliștilor, care, suferind de obsesia specificului românesc, au uitat de România. De altfel, naționalismul românesc a fost aproape totdeauna reacționar, adică n-a iubit niciodată România în sensul ei ideal și în finalitatea ei ultimă. În loc să-și fi pus întrebarea ce trebuie să devină România, ei nu s-au întrebat decât ce trebuie să rămână. Orice naționalist, care, de dragul constantelor unui popor, renunță la căile moderne de lansare în lume, ratează sensul unui neam vrând să-l salveze. Fondul nostru? Desigur, multe lucruri bune, dar în sânul lor o rană. Fondului acestuia îi datorăm absența noastră de atâtea timp. Absolutizarea lui este o operă reacționară. Dacă ne-am fi abandonat lui, eram și astăzi una din ultimele țări ale lumii. Viziunea reacționară nu înțelege paradoxul istoric al culturilor mici și care consistă în faptul că ele nu pot să refacă etapele de evoluție ale culturilor mari, ci trebuie să se integreze unui ritm, fără continuitate și fără tradiție. De am fi rămas consecvenți fondului nostru, astăzi ar trebui să creăm epopei și mituri eroice, iar pe Proust să-l așteptăm câteva secole, pentru a-l citi și a-l înțelege «organic»”. Mai catolic decât Papa, Cioran este aici, în teoria culturii, un sincronist radical și exclusivist, care l-ar cam fi speriat până și pe moderatul părinte al sincronismului românesc, Eugen Lovinescu. Din amărăciune și disperare, face, prin „arderea etapelor”, un salt uriaș și paradoxal în entuziasmul fabricat și fabricitant al modernității și modernizării recuperatoare: „Problema fondului și a formei a fost pusă de reacțiunea noastră la descoperirea tardivă a

Occidentului. După «evoluția firească» a organicismului și astăzi ne învăluim în pravile, în cronici, și astăzi eram preistorie. Este o notă bună pentru adaptabilitatea și spiritul de orientare al nostru că am putut sări din preistoria tuturor secolelor noastre de întuneric în ritmul problemelor – dacă nu al realităților – universale. România este fructul unei pasiuni moderniste. Fără prejudecățile reformatoare ale liberalismului românesc, andante-le devenirii noastre devenea funebru.”

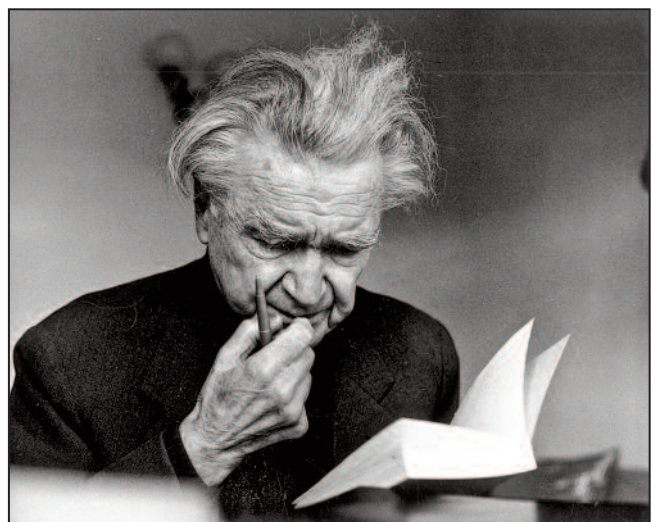
5. Viziunea pașoptistă de tip cioranian

Oricât de excesivă ar părea – și ea este așa! –, direcția judecății lui Cioran este cea bună, de nu chiar singura bună, adică plină de viitor. Elogiul „imitației” îl face un sincronist lovinescian pur (prea pur!) și dur (prea dur!), jucând totul pe o singură carte. „Ceea ce în Apus era revoluție, la noi era modernism. Deosebirea este semnificativă. Căci, pe când o revoluție se naște dinlăuntru, o răsturnare modernistă se întâmplă din afară. Occidentul ne-a făcut «revoluționari». Lucrul acesta nu este chiar atât de întristător. Important este gradul în care am fost electrizati și scuturați de cutremurul dezlănțuit de contactul dintre ființa noastră și Europa [...] Reacțiunea României față de Europa este unul din fenomenele cele mai îmbucurătoare ale vieții noastre. Frenezia imitației, care a dominat tot secolul XIX, își are rădăcini atât de adânci, că sunt nemângâiat de a fi rămas atât de neînțeleasă lui Eminescu, care a priceput cum nimeni o Românie intemporală, pentru a o refuza în contingențele ei”. Nu e cazul să ne speriem, întristăm sau revoltăm de nedreptatea făcută lui Eminescu, atâtea vreme cât acest viitor „apatrid” privește cu încredere și entuziasm patriotic intrarea României în Europa, prin nu importă ce căi: „Frenezia imitației, în acest caz, are un caracter de imperialism vital, este o dovadă a unei sete adânci de viață. Că a îmbrățișat atâtea lucruri pe care nu le-a priceput, că a înmagazinat artificial, că n-a putut asimila tot ce a vrut să cuprindă, – ce importanță au toate acestea? În fenomenul culturii românești, această înflăcărare e admirabilă. Se spune: forme și numai forme. Dar puteam să împrumutăm numai umbre! Nu aceasta e problema. Căci nu interesează în ascensiunea și aurora unei culturi conținutul ei, cât ritmul. Frenezia imitației a dat țării un ritm pe care în zadar îl vom căuta în «fondul» ei de o mie de ani. În setea ei de a imita, țara și-a simțit instinctiv golurile. Dacă selecționa valorile occidentale după un cinism sever nu realiza caricaturi mai puțin minore și își rata, în plus, elanul. Paradoxul nostru istoric ne-a obligat la această maimuțareală, dacă nu fecundă, extrem de revelatoare. Am imitat gesturi, sisteme, ideologii, organizații, de la haina de fiecare zi și până la speculații metafizice. Obsesia Occidentului a fost marea noastră fericire. Păcatele liberalismului românesc sunt răscumpărate îndeajuns de furia modernistă care a lansat România artificial în lume, pentru ca viitorul s-o poată integra substanțial”. Emoționant și definitoriu pentru viziunea pașoptistă de tip „cioranian” este elogiu pe care-l aduce unui Heliade – întemeietorul, care, cu „elan inconștient și reformator

s-a «compromis» cu atâta zel pe toate terenurile, imitând și inventând, îndemnând și construind”: un mare și bizar „om al începutului de drum” (cf. Paul Cornea), încărcat de tot viitorul ce va rodi din „compromisul” pe toate terenurile al acestui personaj auroral al pașoptismului românesc.

Vestit de Heliade, viitorul pe care îl zărea Cioran în 1936 era, totuși, contemporan cu el într-o bună parte din cultura română, inclusiv ori mai ales în literatură. Oricâte ridicări patriotice din sprâncene ar stârni, entuziasmul momentan și patetic sincronist al tânărului Cioran conține în miezul lui un patriotism indiscutabil și corect orientat. Ceea ce nu înseamnă că e mai puțin patriotism în amărăciunile și „indiscreția” cioraniană față de neajunsurile și deficiențele „paradoxului nostru istoric”: pe numele lui adevărat, acest paradox se numește o întârziere seculară greu recuperabilă sau stinsă doar prin „arderea etapelor” și mersul cotiguit, „în salturi” în care puterea de adaptare joacă un rol decisiv, pozitiv și negativ deopotrivă. Vocea patriotică și încrezătoare în forța de adaptare și supraviețuire culturală a neamului său răsună în vorbele cu care acest sceptic nemântuit continuă să descrie „deficiențele” românului ca și cum acestea ar fi ale lui însuși: „Multe popoare au făcut haz de propria lor condiție: auto-ironia nu lipsește la niciun popor chinuit și oprimat. Este cu toate acestea rar ca auto-cunoașterea să meargă mână în mână cu auto-disprețul, așa cum se întâmplă excesiv de des cu românii. Am fi prea nedrepti cu urgisirea noastră de am vedea în acest fenomen numai deficiență, când el constituie o notă originală de o ciudată semnificație. Nu este popor care să-și priceapă mai bine insuficiențele și care să simtă o mai rară voluptate de a și le mărturisii la fiecare ocazie. Este o auto-denigrare colectivă, «un scuipat în sân» general, o amară luciditate a soartei noastre, care se nasc la unii automat și fără conflicte, pentru ca la alții – la cei puțini – să devină sfâșieri. «A fi român», să nu fie oare o evidență plăcută? Este sigur că poporul românesc are o distanță de el însuși, care indică o particularitate unică...” Forța și vigoarea stilistică a incluziunii personale în „vina” și drama colectivă sunt aici, ca în majoritatea celorlalte „deficiențe” semnalate, note diferențiale majore ce fac admisibile, de nu și suportabile, virulența și natura instigatoare a criticii „sfâșiatului” Cioran la adresa lui și a „amăratului” său popor: pe care vrea să-l schimbe sau să-l lase să piară. Revoltătoare, „jignirile” zboară ca niște săgeți din arcul mâniei cioraniene. Una dintre cele multe îl nimerește și pe Ștefan cel Mare și Sfânt: „Făcut-am multe biserițe în trecutul nostru, toate triste și mici. Improvizații de credință. Ștefan cel Mare și-a exercitat ocazional un sentiment de pietate și ne-a construit pe loc atâtea și atâtea biserici, locașuri minore și amărâte ale dizertației din lume și nici o construcție monumentală care să intensifice un sentiment de viață...” Obsesia „gotică” în numele căreia îl probozește pe „uriașul” voievod al lui Delavrancea este similară cu visul construcției monumentale nutrit de arhitectul lui G. Călinescu: și n-au ele teme?! Iată alte săgeți usturătoare, reluate în „poporul vegetal” dintr-un poem celebru înainte de '89, dar și de numero-

șii papagali postdecembriști: „Românii au trăit o mie de ani ca plantele” sau „Românii au stat sub moarte, ca sub turci, au acceptat-o. Și asta înseamnă a-i plăti birul”. Nu încapă îndoială: Cioran este un veritabil instigator. Despre specificul național are vorbe grele care tot așa rămân până azi. O nesfârșită suferință personală și o indicibilă voluptate a amărăciunii, patetică în laconismul ei, îmbracă în haina durerii mute pe țărănul român într-o secvență antologică: „De câte ori privesc țărănul român îmi place să văd înscrise în cutele feții sale golurile durerose ale trecutului nostru. Nu cunosc în Europa un alt țărăn mai amărât, mai pământiu, mai copleșit. Îmi închipui că acest țărăn n-a avut o sete puternică de viață de i s-au înscris pe față toate umilințele, de i s-au adâncit în riduri toate înfrângerile. Oricâte rezerve de viață ar dovedi el, impresia nu este totuși a unei prospețimi biologice. O existență subterană este ființa lui și mersul lui lent și gârbovit este un simbol pentru umbrele destinului nostru. Suntem un neam care-am ieșit din văgăuni, din munți și din văi. Am privit cerul din umbră și-am stat drepti în întuneric. Ne-am răcorit o mie de ani. De aceea numai febra ne mai poate scăpa... Când va ridica țărănul român capul sus? În jos am privit de când ne-am născut.” Această jale metafizică a pătimirii noastre n-a mai fost auzită decât la Octavian Goga. Rășinăreanul Emil Cioran, fecior de popă ca și celălalt, are și el înscrise în cutele feței și adâncite în riduri toate înfrângerile țărănului român: îi împărtășește, în felul său, soarta. N-au dreptate cei ce vorbesc despre demagogia ori ipocrizia suicidară a lui Emil Cioran. Filozoful amărăciunii s-a „sinucis” cu adevărat de mai multe ori și în mai multe feluri. Exilul său este o sinucidere. Nu toate sunt așa. Exilul lui Cioran nu este nici voiajul supranumit „exil” al marelui înaintaș al său în „auto-dispreț” și „auto-ironie” 1.L. Caragiale: Cioran s-a „sinucis” când s-a schimbat la față, și-a luat altă identitate și a vorbit și scris în altă limbă. Însă limba smulsă și părăsită în debaraua amintirii s-a „răzbunat”: înainte de a muri, limba de moarte a lui Cioran a vorbit românește. Cu toate exaltările și utopiile ei viitoriste, „Schimbarea la față a României” e una dintre marile cărți ale culturii naționale: o carte în care, monumental, țărănul român și-a mai ridicat o dată capul în sus. Grație „apatridului” Emil Cioran.

ION CREANGĂ, STAREA EROTICĂ A FIINȚEI

Între provocările literaturii postcomuniste de la noi, se face mare vâlvă cu erotismul; un erotism „nou”, cum n-a mai fost vreodată, „dragoste în vremuri de sex”, când „cererea (de sex) depășește oferta, în realitate” (Al. Mușina). Dispărând interdicția impusă de morala pudibondă și de puterea politică, abordarea teoretică și practică a unei arii existențiale potrivite cu noua mentalitate a devenit posibilă. Imperativul lui Rimbaud se reactualizează în funcție de acest actual mod de a fi și de a gândi. Așa se face că erosul în libertate, intrat furtunos pe mâna diletanților, a devenit fanteza obscenității. Piața literară a început să fie invadată de „pornografie”. Pornografia & erotismul îi preocupă pe scriitori, în dorința de a disocia între cele două conotații și a reîntemeia un limbaj erotic în sensul cel mai potrivit al cuvântului. Mai e necesară o precizare esențială: plâsmuirea noului limbaj erotic nu trebuie să rupă orice legătură cu tradiția libertății *ludice*, în care „indecențele”, „impudoriile”, „echivocurile” n-aveau culoarea trivialității vomitive, ci farmecul spontaneității, sincerității omenești și, neapărat, realizare artistică. Din literatura noastră, a fost dat ca exemplu de urmat B.P. Hasdeu cu *Duduca Mamuca (Micuța)*. „Model” poate fi, de bună seamă, și Ion Creangă, nu neapărat cu ale sale „corozive” compuse pentru grupuri restrânse, dar aduse și ele în exegeza „liberă”, adică absolut grosieră, fiindcă n-are vână literară, depășind și ceea ce se numește *Triivialliteratură*.

„În realismul grotesc – scrie Bahtin – elementul material-corporal este profund *pozitiv*, el nu apare aici într-o formă particulară, egoistă, și nici separat de celelalte sfere ale vieții, ci ca un principiu *universal*, reprezentând *întregul popor*. Ca atare, se află într-un raport de opoziție cu tot ce e rupt de *rădăcinile materialist-corporale ale lumii*, cu tot ce e *izolat și închis în sine* cu orice realitate abstractă, cu orice *pretenții de semnificație* detașată și independentă de *materie*, de *pământ* și de *trup* (*François Rabelais și cultura populară în Evul*

Mediu și în Renaștere). În virtutea acestei optici, „degradările” sunt firești, n-au o semnificație negativă, în schimb se bizuie pe o nelipsită ambivalență. „Susul” și „josul”, continuă Bahtin, au în realismul grotesc o semnificație strict topografică, susul semnificând cerul, iar josul – pământul. Sub aspect corporal, echivalentul în mic al cosmosului, susul constituie capul, iar josul – organele de reproducere, abdomenul și dosul. Obiecții acestui punct de vedere se pot face numai dacă ne situăm în afara și împotriva „culturii” populare și, automat, în interiorul unei „culturi” de castă, elitiste, oficiale, limitative. Adoptând acest traseu al înțelegerii, ne explicăm spiritul intim al operei lui Creangă, aflat în relație strânsă cu „matricea” lui, spiritul popular. Corporalul își reclamă drepturile mai ales sub aspectul erosului. Era de așteptat, „trupul ancestral al poporului” își manifestă neostoita vitalitate prin seria indecențelor sexuale, negreșit de obârșie populară, în diverse variante de la ambiguitățile subtil-disimulate, la gluma impudică, necuviința frustă.

Subconștientă și premonitoare pentru Nică se arată a fi experiența cu pupăza din tei, un fel de alegorie inițiativă. Pupăza îl intrigă cu „pupatul” ei dis-diminețată și se decide s-o „prindă”. O „găbuiește”, se sperie de creasta ei cea rotată, îi dă drumul în scorbură, iar bagă mâna, dar n-o mai găsește: „pun urechea la gura scorburei și aud ceva zbatându-se înăuntru”; „bag mâna și scot pupăza vlăguită de atâta zbucium”. Aluziile la acest orizont prepuberal abundă și se pot psihanaliza, dar, mai curând, interpreta din punctul de vedere al structurilor antropologice... Nici vorbă, lui Nică începe „a-i mirosi a catrință”. Smărăndița popii îl tulbură încă de când era „prizărit și rușinos și de umbra mea”; „și cum sfârâia fusul roșii, așa-mi sfârâia inima-n mine de dragostea Măriucăi”; „Povestea cântecului: «Fă-mă, Doamne, val de tei / Și m-aruncă-ntră femeie!»”; „se ridicase câteva fete frumoșele în sat la noi și începuse a mă scormoli și pe mine la inimă...” Asistă cu tot sufletul la întâlnirea flăcăilor și fetelor „în Cierul Cucului, unde

era bateliștea”, momentul, spun folcloriștii, al preîmperecherii: „Iar în sărbători, o luam hăbăuca prin cele sate, pe unde știam că se fac hori. În Rădășeni, sat mare, frumos și bogat, am jucat la trei jocuri într-o singură zi; unul de flăcăi tomnatici, la care venise fetele cele mai tinere; altul de flăcăi tineri, la care veneau fetele cele mai stătute; iar al treilea de copilandri, la care venea cine poftea... Flăcăii abia se legăneau în joc, și hora se învârtea foarte încet. Fetele nu așteptau rugate, ca pe aiurea, ci fiecare desprindea mâinile a doi flăcăi, unde-i venea la socoteală, spunea bună ziua! și urma jocul înainte”. E, cum se observă, un ritual al întâlnirii și al legăturilor prenuptiale.

Visul lui Nică e să devină călugăr, pentru că „fără să vreau, aflasem și eu, păcătosul, câte ceva din tainele călugărești... umblând vara cu băieții după... bureți prin părțile acelea, unde prinsesem gust de călugărie... Știi, ca omul prins de evlavie”; „Ș-apoi atunci... pune-ți, cu vioase llarie, plosca cu rachiu la șold, icrișoare moi cât se poate de multe și altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoale la brâu, pe sub rasă, comănaclul pe-o ureche și cu *sabia Duhului* în mână și pletele în vânt, ia-o la papuc, peste «Piciorul rău», spre «Cărarea afurisită» dintre Secu și Agapia din Deal, unde toată vara se aude cântând: *Ici în vale, la pârâu, / Mielușa lui Dumnezeu!* Iar câte un glas răspunde: *Hop și eu de la Durău, / Berbecul lui Dumnezeu!...*” Căci, știe el, călugărițele sunt doritoare de cele lumești („lâna asta ne mănâncă, păcatele noastre”). Desfătări decameronice au loc la „monastirile de maice” cu cătanele care merg acolo „cu săbiile scoase”. Nică îl lasă pe Trăsnea să se chinuie cu gramatica și merge la copila popei de la Folțiceni-Vechi s-o „mângâie”, că n-avea mamă: „Și, lăsându-l, m-am dus și eu în ciudă la fata popei, am găsit-o singură-singurică și m-am jucat cu dânsa în tică până-n deseară.”

Lumea *Amintirilor* și lumea *Poveștilor* colcăie de erotism, într-un limbaj de o rară expresivitate. Despre infidelitatea femeii, temă tot de origine populară, referințele sunt multiple. Luca Moșneagu, harabagiul, „însurățel de-al doilea”, nu uită să-i atragă atenția tinerei sale soții, când pleacă de-acasă, la drum lung: „«Olimpiadă, ie sama bine de borta ceea!»”. Căci niște porci, spărgând gardul într-un loc, se înnădise în grădina lui la păpuși”. E de la sine înțeles că tema „coarnelor” e carnavalescă, boccacescă ori rabelaisiană, și că ea face parte din seria indecențelor cu semnificație pozitivă, atunci când soțul, bătrân sau din alte motive, nu mai e capabil de procreație. Așa se întâmplă și cu crâșmărița, fata vornicului din Rădășeni. La crâșma ei „mai multă lume se adună de dragostea crâșmăriței decât de dorul vinului”; „căci era și frumoasă, bat-o hazul s-o bată! Ș-apoi, măritată de curând după un vădăoiu bătrân ș-un «lă-mă, mamă», cum e mai bine de tras la om în gazdă”. Malca, proaspătă soție, se lasă cu ușurință sedusă, ba chiar nu șovăie să-l provoace pe bărbatul străin, pentru că soțul ei e tot un „pămpălău”. Catrina din „coroziva” *Povestea lui Ionică cel prost* „se joacă” chiar sub ochii soțului său cu Ionică, nătărău, dar cu virilitate exacerbată.

Asemenea lui Panurge, Ipate dorește să se însoare, însă nu se hotărăște de teama „coarnelor”: „Se vede lucru că așa e făcut omul, să nu fie singur. De multe ori i-a venit flăcăului în cap să se însoare, dar când își aduce aminte uneori de câte i-au spus că au pățimit unii și alții de la femeile lor, se lua pe gânduri și amâna, din zi în zi și de joi până mai apoi, această poznașă trebușoară și gingașă în multe privinți, după cum o numea el, gândindu-se mereu la multe de toate... Unii zic așa, că femeia-i sac fără fund. Ce-a mai fi și asta?”. Curtezanul rural nimerește numai peste „fete” date dracului și chiar și cea „bună mehenghe” cu care se însoară e gata să-l înșele, dar se culcă chiar cu el, nerecunoscându-l.

Aluziile erotico-sexuale se strecoară și în cele mai „nevinovate” scene. Fata de împărat din *Povestea Porcului*, cam „nepricepută”, minte ușoară, e dusă la Mănăstirea-de-Tămâie de un ciocârlan șchiop, bun cunoscător al locului: „pe-acolo m-a purtat dorul, de mi-am frânt piciorul”: „Și când ciocârlanul pe jos, când drumeața pe sus, când ea pe jos, când el pe sus. Și când biata drumeață nu mai putea nici pe sus, nici pe jos, atunci îndată ciocârlanul o luă pe aripioarele sale și o ducea”. Apropourile sunt și mai transparente în episodul prinderii „farmazoanei”, fiica împăratului Roș, transformată în „păsărică”: „Păsărilă atunci se lățește o dată, începe a bojbăi prin toate buruienile”, apoi „se înalță puțin și începe a cotrobăi pe după stânci”; „Atunci Păsărilă se deșiră o dată și se înalță până la lună. Apoi cuprinzând luna în brațe, găbuiește păsărica, mi țî-o înșfacă de coadă și cât pe ce să-i sucească gâtul”.

Sublimitatea echivocului e atinsă în *Moș Nichifor Coțcariul*, splendidă strategie a seducerii, care l-a alertat pe însuși Maiorescu, când a fost vorba ca povestirea să fie publicată în *Convorbiri literare*. Povestirea e arhicunoscută, dar place întru totul și prin darul repovestitorului. Răscitită se cuvine, căci toată greutatea se află pe claviatura cuvintelor. În tot cazul, se cere musai spusă. Șăgalnicul Nichifor, ducând-o cu căruța pe „giupâneșica” Malca din Târgul-Neamțului la Peatră, face așa fel încât să i se strice mijlocul de locomoție chiar în inima pădurii, unde înnoptează. O sperie pe „giupâneșică”, ba cu povești de jafuri și omoruri petrecute aici, în codru, ba cu un lup care vine spre ei: „Atunci biata Malcă, de frică, s-a încleștat de gâtul lui moș Nichifor și s-a lipit de dânsul ca lipitoarea”. Scena se repetă, cu replica bărbatului: „– Ce-i tânăr, tot tânăr; îți vine a te juca, giupâneșică, așa-i? și, după cum văd, ai noroc că eu îmi țin firea, nu mă prea tem de lup; dar să fie altul în locul meu...”. Trucul continuă cu exprimarea nemulțumirii harabagiului față de nevastă-sa, „mucegaiul de babă”, cu lauda tinerei femeii de alături („ești voinică; așa mi-e drag să fie omul, fătat, nu ouat”), cu invocarea privighetorilor: „Tă-vă pustia, privighetori, să vă bată, că știu că vă drăgostiți bine”. Când să ațipească Malca, moș Nichifor o clatină și-i spune că el încalecă pe o iapă și se duce acasă, să-și aducă un „capăt și securea” și spre ziuă se întoarce. Nici vorbă, „giupâneșica” se dă jos din căruța și se așază pe iarbă lângă căruțaș: „Și ba

unul una, ba altul alta, de la o vreme i-a furat somnul pe amândoi, și-au dormit duși”; „Și când au ajuns acasă, era foarte vesel, încât nu știa baba lui ce l-a găsit de-i așa cu chef, cum nu mai fusese de multă vreme. După aceasta, tot la două-trei săptămâni, giupâneșica Malca venea în Neamț la socri și se întorcea acasă numai cu moș Nichifor, fără să se mai teamă de lup...”

Hotărât lucru, tradiția populară nu este ostilă femeii. Nici suspectarea lui Creangă de misoginism nu se susține. Sexualitatea este legată de josul material-corporal, regenerator. Pe de altă parte, „desfrâurile” se instituie ca un revers, pozitiv, al propovăduirii idealului ascetic, dar sensul cel mai specific omenesc este cel al regenerării și perpetuării speciei. Lumea tânără se află într-o permanentă ebulliție prenuptială, ca în *Serile din cătunul de lângă Dikanka* de Gogol: „V-am spus că satul acela era plin de flăcăi. Negreșit că unde-s flăcăi mulți, fete sunt și mai multe; așa-i de când lumea; și tinere și bătrâne, și frumoase și slute, și bogate și sărace, și harnice și leneșe – de toată mâna. Și bietele fete, cum îs ele, își așteptau și ele ceasul de măritiș, cum își așteaptă porcul ziua de Ignat... Vorba ceea: «Joi, țapule, joi, la tine ici (arată la gâtul țapului) și la mine ici» (arată la chiperniță). Și apoi știți că este o vorbă că: «tot paiul

are umbra lui și tot sacul își găsește petecul»”. Tragoii închipuiau, în Antichitate, și jocul, și jertfa, iar Pan, zeul fertilității, se metamorfozează în țap. De la Jung, prin Durand, aflăm că între simbolurile falice se găsește și țapul, în timp ce Mircea Eliade ne înștiințează de „demonismul” animalului. *Povestea Poveștilor* îi implică în „sacrilegiu” și pe Cei de Sus care întrebându-l pe un țăran ce seamănă, acesta în loc să spună „păpușoi”, dă un răspuns necuviincios, cu referire la „josul” corporal. Mântuitorul îi menește să răsară ceea ce a spus că seamănă și așa s-a și întâmplat, produs care a avut mare trecere la „cucoane”. Modul detalierei fiziologice a aspectelor erotice este moștenire a Antichității și a „culturii populare”. Și cu Boccaccio, Rabelais și alți mari scriitori ai lumii (dar nu cu veleitarii pornografi) se întâlnește Creangă în cultul falic, al fecundității, în sugestiile referitoare la căsătorie, la principiul originar, la randamentul sexual. Productivitatea „culturii” din *Povestea Poveștilor* simbolizează însăși bogăția acestei lumi; „că după mine aista-i semn de belșug”, zice cocoana despre „marfa” țăranului. „Eroizarea” funcțiilor corporale înlătură coloritul comun și, de aceea, naturalist, și glăsuiește despre triumful omului corporal. Erotismul este de o *naturalețe* care aparține vieții însăși.

Gheorghe Glodeanu

ARHIVA SPIRITISTĂ A LUI B.P. HASDEU

În 2002, la Editura Vestala din București, a început publicarea *Arhivei spiritiste* a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. Transcrierea, traducerea textelor și notele poartă semnătura Jenicăi Tabacu, fosta directoare a Muzeului Memorial „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Câmpina. Aceasta a dedicat peste două decenii studierii moștenirii spirituale lăsate de reputatul savant. Primul volum al *Arhivei spiritiste* se ocupă de perioada cuprinsă între 1889 și 26 februarie 1893. Apărut în 2003, tomul al doilea vizează răstimpul cuprins între 28.02.1893 și 13.11.1894. Publicat un an mai târziu, volumul al III-lea prezintă perioada dintre 13.11.1894-31.12.1895. Opul următor, tipărit în 2005, reunește documentele spirituale redactate în răstimpul

7.01.1896-26.12.1897. Ultimul volum al seriei a apărut în 2008 și reprezintă rodul colaborării dintre Jenica Tabacu și Manuela Anton. El se ocupă de o perioadă mai lungă, cuprinsă între 16.01.1898 și 04.08.1904.

În fruntea primului tom se găsește un *motto* din Victor Hugo, care ne introduce în inima misterului: „Tout commence ici bas, et tout finit ailleurs”. Citatul este urmat de comentariile lui Jenicăi Tabacu, care își parafrazează maestrul: „Tout finit ici bas, tout recommence ailleurs”. În debutul cărții se găsește o *Notă asupra ediției*, în care editorii atrag atenția asupra dificultății publicării unei opere singulare, redactate în mai multe limbi. Risipite prin numeroase arhive și biblioteci, textele au fost tipărite în ordine cronologică, „materialele nedatate fiind

plasate cu aproximație în perioada elaborării lor”. Scrierile sunt reproduse în limba în care au fost elaborate, versiunea inițială fiind urmată de traducerea românească. În cazul fiecărui document este menționat locul în care acesta este păstrat. La sfârșitul primului volum sunt prezentate succint personalitățile care au participat la ședințele de spiritism ale savantului.

În esență, tomul ce deschide seria *Arhivei spiritiste* conține trei secțiuni inegale ca întindere: *Comunicări spiritiste cu Lulia înaintea ședințelor propriu-zise*, *Comunicări la ședințele spiritiste și Membrii cercului spiritist al lui B.P. Hasdeu*. Cele mai multe însemnări sunt făcute în limba franceză, originalul fiind urmat de traducerea românească. Înaintea reflectării ședințelor spiritiste propriu-zise, Hasdeu a făcut o serie de însemnări extrem de interesante ce vizează problema comunicării cu spiritul fiicei sale, Lulia. Savantul care încerca cu disperare să ia legătura cu fiica lui invocă, în numele lui Dumnezeu, toate spiritele bune să se manifeste prin scris sau prin orice altă modalitate. Pentru tatăl greu încercat, care și-a pierdut fiica adorată de numai optsprezece ani, gestul ar constitui o mângâiere, o modalitate de a deveni mai bun. Urmează consemnarea mesajelor de factură spiritistă. Savantul notează că, „în ceasul din urmă, omul simte că nu a fost nimic, dar că devine ceva”. La întrebarea lui Hasdeu dacă se simte bine, fiica răspunde că această întrebare este nostimă și că nu mai suferă de nimic. În același timp, îl cheamă la ea pe părintele iubit, deoarece astfel o va vedea fericită. Drept consecință, nu are motive să fie disperat. La întrebarea dacă l-a întâlnit pe Victor Hugo, scriitorul ei preferat, Lulia răspunde că ei vorbesc mereu. Mai mult, își asigură părintele că este la fel de veselă ca în timpul vieții. Existența este comparată cu butoiul Danaidelor. Cu cât mai repede se umple, cu atât mai repede se golește. Fiica știe că tatăl ei este foarte nefericit. Spune că în lumea în care a pătruns nu există vârstă. Mesele învârtitoare se mișcă datorită spiritelor rămase pe pământ, care încearcă să găsească o nouă întrupare. Acestea nu sunt însă niște spirite ajunse „la un grad superior al imortalității”, care nu se fac simțite decât celor aleși.

În tentativa sa disperată de a dialoga cu spiritele, Hasdeu își pune o serie de întrebări la care așteaptă răspuns de la mesagerii lumii de dincolo: fiica lui, Lulia, tatăl său, fratele Nicolae sau unchiul Boleslav. În momentul în care se lucrează la mausoleul Luliei din Cimitirul Bellu, savantul se întreba dacă bolta templului va putea să susțină monumentul care va fi așezat deasupra. Nu știa care sunt cele zece flori care urmau să fie pictate pe bolta mormântului și aștepta sugestii din lumea de dincolo. Își pune problema găsirii zilei celei mai potrivite pentru dialogul lor și se întreba de unde provin greșelile de ortografie pe care le putem observa în comunicarea spiritelor, chiar și a celor superioare.

Contactată, Lulia promite să i se arate doar tatălui ei, acest lucru făcându-se cu voia lui Dumnezeu. La un moment dat, se dă chiar o definiție a genialității, care este „darul de a pătrunde tenebrele pe care alții le cred de nepătruns și chiar inabordabile”. Bazată pe amăgire, viața terestră ne împiedică să întrevădem perfecțiunea existenței celeste, ca și când ne-am teme să nu fim

înșelați de Dumnezeu însuși. Cadavrul unui om este considerat o haină uzată, care se depune la o garderobă numită cimitir, în timp ce „omul veritabil” îmbracă un veșmânt nou și merge pe lumea cealaltă. După moarte, soții nu pot fi împreună în paradis, deoarece l-ar transforma în infern. Dragostea este considerată doar o pregătire imperfectă pentru viața eternă, unde totul este iubire. O iubire perfectă, lipsită de interes și de pasiune. Doar spiritele pure se bucură de nemurire, stadiu la care ajung numai sufletele superioare. Celelalte trec prin mai multe tranziții umane sau non-umane. La întrebarea care este cel mai mare poet, Lulia răspunde fără ezitare: Shakespeare, urmat de Victor Hugo. Marele Will reușește să redea mai bine decât oricine caracterul omului și secretele psihologiei sale. El cunoaște tainele tuturor sufletelor, ca și cum ar fi trăit în fiecare dintre ele. În opera lui Shakespeare găsim analiza și sinteza întregii naturi umane.

Pe parcursul confesiunilor sale, Lulia explică de ce preferă să se exprime în limba franceză. În viziunea ei, critica în România „este un simplu judecător de pace a cărui competență este prea restrânsă”. Drept consecință, preferă să se exprime în limba lui Victor Hugo, pentru a putea fi judecată de o întreagă Curte de Casație.

Mult mai amplu se dovedește capitolul al doilea, intitulat *Comunicări la ședințele spiritiste*. Acesta se întinde pe aproape patru sute de pagini, alcătuind esența cărții. La fel ca într-un jurnal intim, însemnările sunt date. În esență, caietele lui Hasdeu alcătuiesc procesul-verbal al ședințelor de spiritism. Prima consemnare este făcută la 16 octombrie 1890. Interogat, spiritul Luliei oferă o serie de sugestii privind realizarea altarului superior al mausoleului din Cimitirul Bellu. Totul prin intermediul unui medium care nota mesajul venit de dincolo. Pe altar trebuiau să figureze trei statuete importante: a lui Isus, a lui Shakespeare și a lui Victor Hugo. Lulia îi mai transmite tatălui îndurerat că are multe lucruri de împlinit și că este dator să își împlinească marile proiecte. La fel ca în timpul vieții, i se adresează părintelui său cu apelativul Papaliga, nume utilizat doar în intimitate, mai puțin cunoscut de cei care serveau drept mesageri ai lumii de dincolo.

Însemnarea din 7 noiembrie 1890 are în frunte următoarea mențiune: „Foarte interesant. De ce nu se poate răspunde la anumite întrebări”. În mesajul ei, Lulia menționează că nu are dreptul să abordeze orice subiect, deoarece totul se petrece cu încuviințare divină. Drept consecință, ea nu poate să vorbească despre „ceva care este de un ordin superior”. Dorește să îi răspundă doar tatălui ei, deoarece „nu ne place să încredințăm tuturor lucruri care sunt cu mult superioare inteligenței lor”. Își asigură părintele că este fericită și că îl iubește. Apoi adaugă: „Destul pentru astăzi. Te iubesc”.

Din aceste notații putem constata faptul că dialogul cu lumea de dincolo este destul de anevoios și de laconic. În plus, nu întotdeauna se precizează cine a fost mediumul care a transmis mesajul. De obicei, răspunsurile sunt destul de ambigue și au caracter general. Frecvența ședințelor trădează eforturile tatălui de a dia-

loga cât mai des cu spiritul fiicei sale. Într-o conversație nedatată, mediată de Vasile Cosmovici, Lulia prezintă fericirea eternă pe care o resimt cei de dincolo în comparație cu cei care trăiesc „în marea trecere”. În același timp, în calitate de mesager al strămoșilor, ea îi transmite lui Hasdeu că este ultimul descendent al unei nobile familii. Drept consecință, trebuie să strălucească, iar cei de dincolo îl vor ajuta în misiunea sa de apostolat.

În data de 2 decembrie, Hasdeu notează că, la întâlnirea cu spiritele, au participat el, Cosmovici, Arbore și Speranția. Cu această ocazie, Lulia a vorbit despre templul care trebuia inaugurat și care nu putea fi înțeles de spiritele inferioare, înecate în tenebre. Într-adevăr, la sugestiile fiicei sale, Hasdeu construiește un mausoleu ezoteric, încărcat cu numeroase simboluri. Prin arhitectura ei insolită, construcția reușește să anticipeze cel de-al doilea templu dedicat fiicei dispărute prematur, Castelul Lulia Hasdeu.

Altă dată, cea alintată Lilica mărturisește că, de când se găsește dincolo, este fericită pentru că poate aduce servicii umanității, dar și pentru că își poate consola tatăl îndurerat. Reprezentanții lumii de dincolo par să depună eforturi serioase pentru ca savantul să își definească marile proiecte.

De regulă, Hasdeu notează data și locul unde are loc ședința de spiritism și îi menționează pe participanți. Apoi trece la transcrierea atentă a mesajului notat neglijent de către mediumul aflat în transă. Uneori, la întâlniri participa un grup destul de numeros, în timp ce alteori asistența se rezuma la Hasdeu și la persoana intermediarului. Pe lângă spiritul Luliei, de multe ori, dialogul se extindea și la alți membri defuncți ai familiei, cum ar fi tatăl sau fratele lui Hasdeu. În numeroase rânduri, Lulia atrăgea atenția asupra dificultății transmiterii unor mesaje greu de priceput în lumea terestră și amintea de existența unor interdicții severe în privința dezvăluirii misterelor lumii de dincolo. Spiritele erau chestionate în legătură cu diferite aspecte ale existenței cotidiene. Din păcate, Hasdeu nu menționează întrebările adresate spiritului Luliei, acestea putând fi deduse din răspunsurile oferite.

Ultima secțiune a volumului îi prezintă pe *Membrii cercului spiritist al lui B.P. Hasdeu*. Aceștia sunt menționați în ordine alfabetică și nu în funcție de rolul jucat în cadrul ședințelor. Numărul lor se dovedește impresionant. Primul medium al ședințelor spiritiste organizate de către Hasdeu a fost licențiatul în medicină și colaboratorul savantului la „Revista Nouă”, Vasile Cosmovici. Lui i-au urmat alte nume, precum Serbulescu, Arbore, Speranția, Stephanescu, Vermont etc. Fiecare personaj se bucură de o schiță de portret, în care se reconstituie profilul spiritual al acestuia. Observăm că mulți dintre participanții la aceste ședințe au o riguroasă formație științifică, deci mărturia lor nu poate fi pusă la îndoială.

E greu de spus cât este adevăr și cât ține de invenție în aceste notații. Din păcate, *Arhiva spiritistă* nu beneficiază de un studiu introductiv care să afirme sau, dimpotrivă, să infirme veridicitatea acestor texte. Nici Jenica Tabacu nu își asumă responsabilitatea de a se pronunța

asupra adevărurilor celor prezentate pe parcursul mai multor sute de pagini. Ea doar a tradus și a publicat textele. Ceea ce nu este, totuși, puțin lucru. Într-adevăr, orice opțiune ar fi fost riscantă. Dacă editoarea se pronunța în favoarea celor prezentate, risca să nu fie crezută. Dacă le nega, submina munca teribilă depusă cu pregătirea ediției. O atitudine mai fermă este asumată în monografia Jenicăi Tabacu, în care se investighează tocmai perioada spiritistă din existența lui Hasdeu.

Foarte buna cunoaștere a subiectelor și sugestiile oferite în cazul unor situații-limită fac greu de presupus faptul că totul nu ar fi decât o născocire a celor utilizați drept intermediari. Chiar dacă am presupune că toți medii folosiți de către Hasdeu au fost niște șarlatani, rămâne experiența comunicărilor directe dintre savant și fiica lui. Transcrise chiar de către marele om de cultură, aceste mesaje există și nu pot fi ignorate. Hasdeu ne apare în aceste pagini drept un Swedenborg autohton, un explorator atent al lumii de dincolo.

Arhiva spiritistă reprezintă un document uman cutremurător, care nuanțează ideile exprimate în lucrări precum *Sic cogito* sau corespondența dintre B.P. Hasdeu și fiica acestuia.

Lulia Hasdeu

PETRECERE CU STIL. LITERATURĂ ȘI GASTRONOMIE

(I)

...Începând a mă edifica oarecât asupra temei propuse de colegii clujeni pentru simpozionul „Petrecere cu stil. Literatură și gastronomie”, în lecturile informative am întâlnit versuri despre mâncarea de pește în poezia unor avangardiști ruși, din care tradusesem. Acest fapt m-a bucurat și din motivul că, într-o documentare, citisem în franceză (traducerea românească încă nu există) și prima carte de bucătărie scrisă vreodată în lume, – cea a lui Arcestrate (sau Arcestratos), poet, gastronom și mare călător grec din secolul IV î. Hr. Opera sa chiar așa și se numește, „Gastronomia”, alți cititori-exegeți mai spunându-i *Gastrologia*, *Opsopoiia*, *Deipnologia* sau *Hedupatheia*, și care începe astfel: „Eu scriu aceste precepte pentru toată Grecia, să mâncăm împreună la aceeași masă delicată, la care să nu fim mai mult de trei sau patru, sau cel mult cinci; în caz contrar ar fi o adunătură de soldățoi tâlhari”. Textul e în hexametri epic, din el păstrându-se 62 de fragmente ce însumează 334 de versuri, autorul fiind (supra)numit și „Un Hesiod al bucătăriei”. Iar preparatelor cărora Arcestrate le dă rețete, adunate din vasta lume elenă (pe atunci), sunt, în exclusivitate, din pește.

Autorul era contemporan cu Platon, Aristotel, Dionysos cel Tânăr, tiranul Siracuzei, ajungând a fi supranumit, nu știu pe cât de potrivit asociativ, *Dedal al bucatelor gustoase*. Poetul Joseph Berchoux, care a popularizat noțiunea „gastronomie” în limba franceză la începutul secolului XIX, scria despre Arcestrate: „Este autorul unui poem intitulat *Gastronomia*. A fost prietenul unuia dintre fiii lui Pericle. A cutreierat țări și mări, pentru a cunoaște nemijlocit ceea ce a produs mai bun. S-a instruit în călătoriile sale, dar nu în ce privește moravuri și popoare, pentru că pe acestea este imposibil de a le schimba, însă a intrat în laboratoarele în care se prepară deliciae pentru masă și nu avu comerț decât cu oamenii utili plăcerilor proprii. Poemul său e o comoară de lumină și nu conține niciun vers, care să nu dea o rețetă. La școala sa mai mulți bucătari au determinat

principiile unei arte, care i-a făcut nemuritori”. Printre „cei eterni” (cât o mai ținea pământul și bucătăria) e, bineînțeles, și acest celebru bucătar antic, de la numele și faima căruia pornind, Alain Senderens a creat restaurantul parizian „l'Arcestrate”, unul din cele mai mari în lume. (Deocamdată, în enciclopedia românească, în alte surse de documentare de la noi, numele lui Arcestrate absentează. Și – cine știe? – aceasta ar fi prima referință și primul omagiu danubio-nistean adus priceputului bucătar și scriitor de acum mii de ani.)

„Gastronomia” lui Arcestrate din Gela (sau: din Siracuza) e numită și poem, însă, la drept vorbind, în ea poezia aproape că lipsește, dar, uneori, iese la iveală prin traduceri. Să zicem, în cea franceză a lui Fabien Vallos, din 2015, când apar asociații metaforice în potrivirea dintr-o limbă în alta a unor denumiri de pește, cum ar fi răpitorul rechin de Macedonia. Noțiunea grecească *karkharia* este explicată prin: *chien de mer* (*câine de mare*; să ne amintim și de *lupul de mare*, pește întâlnit și pe la noi, de 50-80 de cm lungime); noțiunea *rhinè* în franceză devine *ange de mer* (*înger de mare*), desemnând o varietate de rechin (ce nume... divin i se atribuie răpitorului!) ce seamănă unui fascicul de raze, zis *squatina aculeata*. Mai complicat a fost cu traducerea termenului *krokodeilon*, nefiind vorba de crocodilul propriu-zis, ci de o modalitate asociativă de a denumi un pește de mare. Rezolvarea tot prin poezie îi veni traducătorului francez, care a propus varianta *șopârlă de mare* (*synodus saurus*), chiar dacă poezia, când e vorba de știință, de precizie, nu exclude incertitudinea. În schimb, compensatoriu, parcă, oferă plasticitate, stil, frumusețe, metaforă.

În ce privește tema anunțată în „curtea” noastră, „Gastronomie și literatură”, mi-am zis că, dintre toți cei care vor purcede a o dezvolta nu ar fi fost chip să nu pună de moto sau de coda, ca în muzică, un savuros poem de Emil Brumar: „O, vechi și dragi bucătării de vară,/ Simt iar în gură gust suav de-amiază/ Și în

tristețea care mă-nconjoară/ Din nou copilăria mea vi-sează:/ Lenibahar, piper prăjit pe plită,/ Pești groși ce-au adormit în sos cu lapte,/ Curcani păstrați în zeama lor o noapte/ Spre o delicatete infinită,/ Ciuperci cât canapeaua, în dantele,/ Icre cu bob bălos ce ochiu-și cască,/ Aluaturi tapisate, crescând grele/ Într-o dobitocie îngerească,/ Moi miezuri de ficați în butoiașe/ De ou de melc, înlăcrămate dulce,/ Mujdeiuri ireale, șunci gingașe/ Când sufletu-n muștar vrea să se culce,/ Și-n ceainice vădindu-și eminența/ Prin fast de irizări și toarte fine/ Ceaiuri scăzute până la esența/ Trandafirie-a lucrului în sine!”

Ne-am fi întâlnit și în „bucătăriile” altor poeți, încât, chiar dacă independent unii de ceilalți, am fi ales mai multe exemple similare despre bucate, am fi putut ajunge (prin corespondență, deci) cam repetitivi și ușor desueți. Bineînțeles, m-aș fi putut uita prin propria-mi grădină, prin ocoalele, grajdurile și lacurile copilăriei mele, amintindu-mi și de bogăția de pește a Răutului de cândva, însă asta am cam făcut-o în narațiunea memorială „Copil la ruși”, în fine rezumându-mă să invoc doar gastronomia cam ciudată dintr-un singur poem, „Mirare și eroare”: „*Mai bine decât inima noastră/ mâinile noastre cunosc ce e moartea – ele/ zilnic intrând după unele-altele în/ morga de apartament a frigiderului/ (de aici aluziva-mi referință la/ elipsoidala cifră 0/ de forma unui inel deformat pe un deget strâns între/ țâțânile ușii/ de frigider...); mâinile noastre trecând peste/ cadavrul vreunui miel vreunei păsări/ peste slana vreunui leș de porc/ peste testiculele însângerate ale roșiilor/ peste rinichii sau doar forma de rinichi a castraveților/ peste sânii de adolescentă curviștină ai cepelor/ (varza unde o trecem – la sâni/ la fese ori la FeSeNe?); mâinile noastre/ trebăluind prin morga frigiderului/ ca printr-un incubator tic-sit cu/ cadavrele bobocilor nenăscuți/ în felurimi de găoace/ poate că și în cele de pinguin ce se prăsește la/ polul nord sau de struț... (dar să lăsăm Australia/ în plata Domnului...)/ Ce mai ținem în morga domestică a frigiderului? – Icre/ negre în care stau deja pururi nenăscuții pești/ argintii; câte o presărare de sandviș de somon/ de Amur (ce amor sinistru!) sufocați în/ embrionii congelați ai icrelor roșii (adică/ tot pești argintii)./ ...He! ce umblăm noi cu/ falsul raport dintre inimă și neființă/ când mâinile noastre trebăluiesc zilnic prin/ morga frigiderului?! Mâinile și gurile noastre/ mai în relații (strânse) cu moartea/ cu leșurile ei felurite/ cu... cu... 0 (zero) de inel elipsoidal/ pe degetul deformat între țâțânile ușii de morgă/ domestică. !O! – ce/ mirare stupidă de/ atâtea erori vizibile...”*

Dar, doamnelor, domnilor și domnișoarelor, stimați comeseni la banchetul literaturii și gastronomiei, mi-a venit ideea „să pescuiesc, să vânez” păsările cuvintelor aripate și a metaforele jvinelor pământene, în cazul nostru mai mult parnasiene, și pe alte tărâmurii, unele dintre care mi se pare că le cunosc destul de bine, astfel că, întru schimbare de macaz, după constatarea de mai sus cu elena noțiunea *rhinè*, care în franceză devine *ange de mer* (*înger de mare*), desemnând o varietate de rechin, m-am întrebat: Dar în poezia avangardiștilor ruși rechinul apare? – poezie din care a fost să traduc

ani în șir, antologii, cărți de autor, florilegii. Iar până la acest moment interogativ fiind oarecât edificat în poezia română, din care rețin acest distih al lui Leonid Dimov: „*Atărnă-n șiruri puse la uscare/ Rechinii violeți pudrați cu sare*”. Bineînțeles, sunt versuri inspirate de o mare din sud, unde „am pescuit” și primul exemplu „rusesc”, la Ilya Selvinski, când rechinul pare a confirma sui generis că lumea, dar și onomatologia vertebratelor acvatice conțin și emană, sau provoacă, asociativ, poezie: „*Rechinul are umerii ca jeturile mari de apă./ Luminăți în adâncuri ce albăstresc;/ Rechinul are buze mici, subțiri,/ Țuguiate parcă a sărut;/ Rechinul are farmec de femeie/ În plescăitul cozii aripate...// Nu vă îngroziți! Eu însumi strâng din fălci./ De teama unei comparații noi*”.

La Daniil Harms e pericol de rechini: „*aici și Piotr Pa-lîci grozavul se îneacă/ și sunt rechini în apa asta frate/ și nu-i pe lume altceva să întreacă/ pacostea trupului spălat pe jumătate*”. Iar în alt text – oarece semne gastronomice: „*după gulerul cămășii/ macaroanele/ desculți/ colț de rechin*”.

Răpitorul cu branhii apare și la David Burliuk, poet și pictor supranumit, generic, tatăl futurismului rus: „*Repezitu-m-am – pieire, iar în crăpături trăiesc scorpionii/ Aruncatu-m-am – beznă, iar colții – de rechini sprinteni*”, fiorosul câine (sau... înger!) de mare învecinându-se cu o blândă amfibie din „Ploșnița bălții”: „*Brotăcel/ Baga-tel(ă) de noapte/ Lot îndepărtat/ Ce salt/ Înalt muncel*”.

Într-un alt poem absurd de Daniil Harms, „*Ku, Șciu, Tarfik, Ananan*”, unul din protagoniști, Tarfik, dă acest fascinant melanj mecano-floro-faun(esc): „*nu voi zbura eu definitiv în veci/ aruncând flori din aeroplan/ și în blană de tigru/ uitat de toată împrejurmile natale/ voi stăpâni în frâu mărire furtunile/ rechinilor deschizându-le cale/ iar genunchii din preajma țărmlui/ îi lovește valul mării*”. Câinele de mare ajungând până la tălpile Atoatecreatorului: „*din hăuri negre ies înotând rechinii,/ moleculele se împrăștie speriate,/ cu trosnet dement crapă oul universului,/ iar noi îngenunchind vedem fața Domnului*”. (Imprevizibilă, fascinant de inventivă e poezia avangardiștilor!)

Parcă referindu-se, implicit, (și) la retragerea Mării Sarmatice care, peste câteva zeci de milioane de ani, avea să le lase dacilor/românilor mână liberă pentru agricultură și păstorit (un ecou la Leonid Dimov: „*Nimic din ce trecut-am nu vom ține,/ chiar dacă fund de mare-a fost aici,/ cu scoici, cu ambulacre, cu arici*”), Velimir Hlebnikov poetizează pașnic: „*Cândva bântuit de balene, rechini,/ Azi fundul mării e o simplă toloacă/ Unde se joacă puștimea ștregară*”. Prietenul lui Hlebnikov, Krucionîh, e cam impacientat: „*Colo, în ponoarele/ de după cimitir/ unde rechinii bat cu pietre/ adunatu-s-au frățânii mei!*”.

În fine (de sub-capitol), din cei peste 250 de autori, din care am selectat și am tradus poeme pentru „Panorama poeziei avangardei ruse”, doar 5 s-au lăsat ispițiți, îndemnați-chemați, inspirați de... *îngerul de mare*, iar dintre ei cel mai „preocupat” de rechini a fost Daniil Harms, de altfel amplu tradus în românește, inclusiv de subsemnatul. (Și un semn distinct al timpurilor noastre: pe youtube, melodia „Baby Shark Dance”/ „Dansul pu-

iului de rechin” a adunat peste – atenție! – 10 miliarde de vizionări/audieri! Adică, rechinul ar fi în top și la „Top, top!” coregrafic.)

Însă peștele, în multiplele sale înfățișări în universul acvatic, este puțin spus frecvent în poezia avangardistă, la pictorul și poetul Pavel Filonov, spre exemplu, „afundându-mă” în următorul pasaj, „rezolvat” într-o complicată stilistică trans-rațională, verbocreatorie: „*aiavea-nflăcărează-nflorit în rai inconveniențele mustos pateu-pește lăptos/ pateu cu grăsime iepurească în gătonoduri fierbinți înghițituri/ încovoiate-nrouate vălătucind de-sine-semănat cristalin al înlunirii/ crântărilor roșie sfeclă înverzește din necunoscut săritură/ pe dedesubt încet târâș de omizi grebănos biban pește/ zbatut pe apă în țepă aruncat brânzosul cer*”. Ar fi, parcă, niște prefabricate, să zic, de pește, precum în următorul poem succint al lui Hlebnikov: „*Ani și oameni și popoare/ Se perindă-n zor de clipă/ Ca o apă în risipă./ Stelele-n oglinzi neclare/ Sunt năvod, noi – pești, stridii,/ Zeii – duhuri măslinii*”. (Zeii amintind, implicit, de antichitatea grecească, nu?). Iar pe aproape ca sens, acest distih interogativ al lui Gheorghe Zolotuhin: „*Să fii pește nimerit în năvod,/ În flecăreala-haleala de doi bani?*” Sau acesta: „*Eu sunt peștele Leviatan și caut omul!*” (Luri Marr). (Caută omul, precum ciudatul filosof Diogene îl căta, cu opaițul aprins, în plină lumina zilei!) Pentru a ajunge la ruga lui Mihail Kuzmin în versuri de inspirație italiană: „*Ceață pe mare,/ Aurie zare/ Ozoare de steiuri/ Aprins vopsește./ Sfinte Marcu,/ Sfinte Marcu,/ Trimite-ne pește!*” Și dacă sfântul îndeplinește ruga, intervine din nou poetul: „*Judecați și dumneavoastră:/ peștișorul vorbitor/ îl vom prinde cu ațele năvodului/ și cântăm,/ cântăm, slăvim pescăreasca/ îndrăzneală de aur curat*”. E drept, pescuitul se poate încheia cam ca la Tihon Ciurilin, cu o masă frugală tipic rusească: „*Zahăr și vodcă,/ Pâine, trei scrumbii,/ Mici-cam-ruginite și cam sărate./ Mai-nainte peștii erau însoriți și aurii*”. Sau una asemenea la Anatoli Mariengof: „*Amicilor, iată,/ Aveți câte-o carafă de căciulă,/ Mâna-mi întinsă și/ Câte un pește de Baikal gătit/ Tocmai cină de rămas bun*”. La Boris Pasternak peștele speriat nimereste între țigănele vardiștilor: „*Dintr-o dată din grădina-n care/ Ochiul ți-a mas, din sufletul tău,/ Dragă beznă, pește-n aiurare –/ Prins e-un fluierat zbatut peste tău./ Sergentul înșfacă ocheana străns,/ Ea, disperat, branhiile-și zbate,/ Și lunecând îndărăt, cum e deprins/ Peștele dă să scape din labe!*” („Fluierele milițienilor”, 1917.) (Să remarcăm iar și iar cum „se insinuează” o amplă geografie într-o diversă poezie și, iată, gastronomie! Precum la anticul Arcestrate în abundența de rețete gastronomice... orchestrare! Astea toate oarecum amintindu-mi, implicit, de „Destin cu pești” al lui Leonid Dimov: „*Suiam și noi în pas pe pasarele/ Să punem peștii în șiruri paralele*”.)

În genere, în poezia avangardiștilor ruși peștele e în largul său, viu: „*Pare straniu, însă vobla a fost/ – Chiar mult timp, multă cale –/ Pește viu-viuț, ce alene plutea/ Pe mamaia Volgă, la vale*”, – Vera Inber. Sau la poetul, marele pictor Vasili Kandinski: „*Peștele aluneca tot mai adânc în apă./ Era argintiu. Apa – sinilie. Ochiul mei/ urmăreau. Peștele se afunda tot/ mai mult. Dar eu îl ve-*

deam încă. Apoi/ nu l-am mai deslușit. Dar îl vedeam totuși, când/ nu mai puteam să-l văd./ Și totuși, vedeam peștele. Îl vedeam încă. Îl vedeam. Îl vedeam”. Frecvent prezentă printre tropi, rime sau libertatea verslibrismului, peștele se pretează la sugestii, subînțelesuri, eresuri, când, uneori, „*pasiunea te obișnuiește cu discuția/ viaie cu tine însuși/ împreună cu ciorba de pește/ dând cea mai rezistentă perpendiculară a gândului*” (Igor Terentev).

Sigur, e viu și peștele surprins, speriat de înotul zelos al Taurului care fura Europa: „*Cu buze-nflorite de spuma roză-a oboselii,/ Taurul răvășește valuri verzi la întâmplare,/ Fornăie, nu-i place-a vâsli, fidel unicei soții,/ Neobișnuit să care, iar munca-i destul de mare./ Din vreme-n vreme apare roata vreunui delfin,/ Se mai întâmplă și câte-un arici de apă, țepos,/ Brațe moi ale Europei, luați totul, deplin!/ Unde vei găsi jugul dorit pentru grumaz zelos?/ Europa e-ndurerată de-acest greu plescăit,/ Marea noroasă fierbe ca un izvor care bate/ Și după-nalta pupă se vede-un pește rătăcit, –/ Însoțit de el, merge tristul vâslaş mai departe./ O, cu mult mai drag decât scârțâitul furcheților/ Dânsei puntea-i este și turmele de oi pe pripor,/ Iar peste bord trece fugitiv licărul peștilor, –/ El plutește cu ea, fără lopoți mereu vâslitor!*” E un poem de Osip Mandelștam, celebru autor care are și alte versuri memorabile despre încornoratul răpitor de continent: „*Deci, te însănătoșește, strălucește,/ Tu, stea a cerurilor cu ochii mari ca de taur/ Și peștele zburător e întâmplare, firește,/ Precum apele albastre ce spun un «da» de aur*”.

Odată ivit în metaforă și delfinul, să mai îngăduim o frază, două, invocându-l dintr-un poem al lui Nikolai Oțup: „*Reginei mărilor îi sunt de servitori/ Delfinii: gloria, iubirea și micsandra*” și un altul al lui Mihail Zenkevici: „*O oră întregă am tot privit, aplecată peste bord,/ Cum săreau, zbenguindu-se, delfinii/ În clocotitorul val de sub prora vaporului*”. Apoi impulsuri cam nervoase la Harms: „*În mare se jucau doi delfini/ unul pe altul plesnindu-se cu cozile/ și mutrele asemănătoare carafelor/ din când în când licăreau peste apă*”; sau – „*Când delfinul cu căluțul de mare/ un joc mai adecvat puneau la cale/ în stânci loveau des valurile mării/ stâncile spălându-le cu apa-n albul sării*”.

Revenind la Osip Mandelștam, ne învăluie o tonalitate nostalgică ușor dezamăgită: „*Și trist este și atât de îndrăgit/ Prea întunecatul suflet de fiară./ De nimic pe nimenea nu învață/ Și deloc nu știe să și vorbească,/ Înnoată ca delfinu-n dimineață/ Pe căruntețea de spumă lumească*”. Iar în textul despre răpirea Europei înotul fiarei răpitoare putea fi și pe lângă: „*vestita insula sinilie –/ Creta cea verde, – (unde) deja s-a copt darul argilelor/ În pământ sonor: auzi a delfinilor zglobie/ Lovitură cu înotătoarele, plescăitor?*”

Tot Mandelștam ne face să ne amintim că, de mai multe ori, în diverse situații, avangardiștii utilizează untura de pește nu doar ca medicament sau, să admitem, cvasi-aliment, ci ca eficient element poetic: „*Te-ai întors aici, așadar înghite cât mai multă și repede/ Untura de pește din fluviale felinare leningradene*”; „*Mai încolo – încă nu-mi amintesc – departe, ca un film, la ruptură:/*

Miroase puțin a smoolă și parcă a putredă, de pește, untură. Aleksandr Ghingher: „Nu mă bucur de succes./ Mă gândesc ca, pentru ameliorarea sănătății./ să înghit untură de pește”.

Osip Mandelștam include înotătoarea în suprema ecuație existențială a omului: „Însă nu vreau să adorm ca un pește/ În lihnit adânc de ape mișele./ Dragă mi-e libertatea de-a alege/ Din durerile și grijile mele”. Peștele din adânc și cam în aceeași ipostază de cuminenție apare și la Anna Ahmatova: „Cântul e neauzit, muzica e mută ca un pește./ Dar văzduhul frige cu plăcuta lor aromă ardentă/ Și, îngenunchată, iarna albă urmărește/ Ca-n rugăciune, tot ce se întâmplă, atentă”.

Simbolul rostral al ființării umane, inclusiv prin rostire ca rost al cutezanței, libertatea, apare și la Ilya Selvinski (poet uriaș!) care, cu peștele, o ia ab ovo, în acest caz ovo însemnând și bobul de icră/ou din care apare înotătoarea (pe care o... urmărim): „Mai întâi spuma oceanului/ Clăbucește precum tescovina strugurilor./ Trece o lună. (Milioane de ani!)/ Din spuma aceasta, cu branhii și codiță./ Apare căluțul mării – hipocampul./ Iar din el – un pește coșcogea. Apoi/ Coadă și branhiile dispar. (A patra lună.)/ Peștele prinde a se acoperi/ Cu blană roșcată./ Îi apar brațe./ Patru de toate (...)/ Spuma oceanului, peștii, fiarele./ Hohotind, mugind, se rupseră în libertate/ Din bășica amniotică”.

E abundența de pește în Rusia străbătută de mari fluvii, în Rusia cu ieșiri imperialiste la câteva mări, la oceane, în sud, în nord, în orient și spre occident... – un imperiu pe cât de amenințător, pe atât de ciudat, în care se putea scrie și pentru punere la index, pentru râvna cenzurii de a interzice, cum s-a tot întâmplat cu creația cutezătorului avangardist ce a excelat în alogisme savuroase, Daniil Harms, considerat printre cei care au stimulat apariția teatrului absurdului, la care peștele: „doarme în apă/ unde liliacul – nocturnul hoțoman/ și el uneori trăiește. Și unde-i peștele/ iar din stradă se vede mai bine/ mai ales de pe greabănușul podului/ cum vâlurelele cu o pietricea/ se joacă lângă coada peștelui./ Fugise Stepanov drăguțul!/ A galopat Malakov mișelul/ să prindă peștele cu mâna goală./ ...Iar peștele în mare/ papă castraveți/ pe care-i cresc apele”, în fine ajungându-se la clipul: „Eu sunt Ferdinand. Eu sunt Gerr Stepanov./ Eu sunt Malakov. Plec să mă plimb în caftan/ și să prind pește în fântâna arteziană”, de unde, prins, contribuie la crearea combinatorie a unui portret de ins: „S-a împrăștiat în formă de con/ zburând ca vântul pe nas/ întregul schelet omenesc/ într-o singură-mbinare stratouri se lipesc/ peștele țigănesc/ spânzurând din mustățile moarte”.

O trăsătură de portret e și amfibia din poemul Tatiane Veciorka „Opium” (1919): „Ochii mi-i năpădi o negură liliachie/ iar buzele mi se umflară ca niște pești zmeurii”. Precum și cea dintr-un poem din 1917 al Marinei Țvetaeva: „Ochii lui – ca ai peștelui sunt./ Sticlesc, spre cer – privire fugară./ Iar peste oraș – ca o namilă moartă –/ Senzualitatea zvonirii de seară”. (Iar la indicațiile statistice ale contorului electronic al computerului remarc surprins că, în peste 11 mii de versuri tra-

duse din creația acestei celebre poete, peștele apare chiar o singură dată, în exemplul reprodus aici! Să vezi: un rezultat similar – 1 caz! – dădură și cele aproape 3 mii de versuri ale Tatiane Veciorka, la care însă, căutând substantivul (acvatic...) „pește”, am dat de mai multe ori de substantivul „subteran” pește(ră), iar la Țvetaeva scorul pește-peșteră e... 1:11.)

Un „pescuitul bogat” îl oferă și alte texte harmsiene, în care se joacă un mare spectacol al amfibiilor, declanșat și regizat din plin (acvatic, la suprafața pământului, dar și subteran), precum în următorul, din 1929: „Neva curge pe lângă Academie./ ziua luminoasă./ mută după amiază./ ...Peștii sfinți/ băștinașii ră-tăcirii acvatice aiuritoare/ înoată ca săgețele/ ocolind insula pacifică/ plecând în mare ca purtați de aburi/ alunecând pe lângă țărnuș abrupt/ deja ca niște munți de ceramică./ N-ai cum să ajungi din urmă-acești fugari./ ei înoată pe lângă Helgoland/ pe unde apele finlandeze gonesc prin mici poieni/ unde-i a lacurilor albastră ghirlandă/ unde bielele păsări cu piciorușe strâmbe/ stau și pun marea în groapă/ pentru a însăila pe de margini/ ceva asemenea țărnușurilor./ Ca într-o ceașcă floarea stă de-o parte/ unde peștele în mijlocul plăcintelor/ cu untură potolește gustul terciului./ Drum de întoarcere în mare/ în barca cea cu vâsle/ să plutești curajos pe Neva/ unde-s părinții noștri./ ...Unde apele noastre intră în țevi/ spre a se răspândi/ prin robinete alergând spre ulcioare/ noi trecem peștilor aidoma/ ca pe o sabie apele parcă le-am înghiți/ parcă pietrele le-am străjui”. După care non-conformista, curioasa și atât de mobilă inspirație/imaginație a lui Daniil Harms face salt de la borealul fluviu Neva spre râul Moscova, ce curge pe lângă Kremlin, pe lângă celebra piață, în care poposește mama peștilor, s-ar putea spune, deopotrivă tatăl lor, în dependență de sinonimul cu care e numit: „Pentru ca balonul să se așeze lângă Kremlin/ a fost amenajată o poiană rotundă/ rotundă cap-picioare, iar jur-împrejur/ e întuneric./ O, noapte a balenelor!” („Aerostatul”, 1928). Da, astea se întâmplă în piața, zisă roșie, posibil și din cauza valurilor de sânge nevinovat vărsat în ea și în care, magistral, mondial-poeticește, Maiakovski își bubuie metaforele: „Eu brusc am acoperit cotidiană hartă/ cu vopsea plescăită din pahar./ am demonstrat în blidul cu piftie/ ale oceanului maxilare de barbar./ Pe solzii peștelui, lucios, de tablă/ am citit chemări de buze diafane./ Dar voi/ nocturne ați putea cânta/ la flautul/ înaltelor burlane?”

În „versurile automate”, onirice, ale lui Boris Poplavski (mort la Paris dintr-o supradoză de droguri, în interbelic) peștii ar putea fi implicați într-o posibilă catastrofă: „Trenul va trece în vis/ Speriindu-se de flori/ Se va răsturna în râu/ Se va umplea cu pește/ Întorcându-se acasă/ Imperturbabil”.

Păstrăvul e relativ rar întâlnit la avangardiști. Mihail Kuzmin are un amplu poem izvodit la joncțiunea simbolism-avangardism, „Păstrăvul sparge gheața”, din care rețin: „Lanțuri de dropsuri/ Zângănesc fărâmicios, ca alăuta, –/ Lovește, păstrăvule, cât mai dibaci!/ Că doar și s-a lehametit/ Să vezi soarele-n nuanță acvamarin/ Și-a neamului tău umbră fugitivă./ Cu cât te încordezi

mai mult –/ Sunetu-i mai zvâcnit, reîntoarsă amicitie./ Pe gheață stă țărâna creștin./ Păstrăvul sparge gheața”. Este iarnă cu păstrăvi și în poemul lui Osip Mandelștam „Armenia: „Pe Sevan omătu-i de trei arșini./ Pescarul muntean își scoase zugrăvita sanie-azurie./ A păstrăvilor sătui boturi mustăcioase/ Își fac polițieneasca slujba/ În afundul de calcar”. (În atare portretizare păstrăvul ar fi rudă cu rechinul, nu?) Se memorează și o comparație... glacială din versurile de o cromatică orientală ale lui Gheorghii Șengheli: „...apar luminoase precum văzduhul./ Chemătoare, ca fulgurația umerilor de femeie./ Reci precum solzii sticloși ai păstrăvilor./ Ca oglindiri vinete pe oțel de iatagan”, de unde egofuturistul Igor Severeanin ne urcă spre nord (să vezi, chiar numele poetului s-ar traduce ca: Nordicul), „Pe râul păstrăvilor, în nordică gubernie./ Spre vânăta seară nu-mpușca al lișițelor zbor./ Blagoslovite-s tomnatice luciri de vecernie/ În nordica gubernie, pe râul păstrăvilor./ Pe râul păstrăvilor în plopiște tremurătoare/ Visarea te prinde adânc, când plescăie vâslele./ Prin stufărișul înalt tresaltă luntrea, văluros./ În mâl de mal – în înflorit precum mimozele./ Lar păstrăvii străfulgeră-n râu – argintiu, grațios”. Și poate, oarecum discret, la Vladimir Maiakovski – „arătura ne-vălurată/ e peștriță ca păstrăvul”, ducându-ne cu gândul la Mihail Sadoveanu, care pescuia „păstrăvi peștriți” în râul Suha Mare, unde Nicolae Labiș se scâldea „cu ochii deschiși”. (Încă un detaliu: Labiș îl numea pe marele prozator și pescar „bădița Sadoveanu”).

La acest moment, ieșim din apele teritoriale ale amfibiilor, ale fascinantei lor lumi, ajungând la țărâm, cum s-ar zice, accentuând că poezia avangardiștilor, autori de origine etnică diferită, animați însă, promovați de limba rusă, are puțin spus multiple referințe la gastronomie, acestea apărând într-o diversitate uimitoare, de la europenitate la *orientalitate* (de neînțeles de ce DEX nu atestă și atare noțiune!), prezentă în spațiile de apariție pe lume a poezilor sau în urma călătoriilor lor pe mapamond, printr-o geografie impresionantă – Rusia, Persia, Gruzia, Armenia, Uzbekistan, Azerbaidjan, China etc. Posibil, din stările de fapt ale depărtărilor geografice, dar și ale celor temporale (avangarda rusă își consideră începutul la 1909; hai să zicem, mai sigur – 1912), gastronomia ar fi, dintru început, motiv de elegie, ca la Osip Mandelștam: „O, unde-ați fi divine insule eline./ Unde nu e de hrană pâinea de pe vatră./ Ci numai miere, lapte și cupele de vin?”

Iar dacă ar fi fost s-o iau metodic în organizarea și derularea prezentei teme, drept versuri potrivite pentru început, de generic, s-ar potrivi unele din poemul „Cântecul orașului” al Elenei Guro: „*Felinarele au început să se aprindă./ se luminează bucătăriile*”. Sau altele, oarecum grave, ca la Velimir Hlebnikov, când solemnitatea ține de ritual: „*Cât mi-ar trebui?/ Doar, poate./ O fărâmă de pâine./ Un strop de lapte./ Dar și norii volnici./ Și cerurile toate!*” S-ar putea spune că chiar aceasta ar fi ca și cum elementara... gastronomie poetică.

Numai că se poate și mai puțin, ca la Nikolai Erdman, în „Autoportret”: „*Dar mie rățâcitorului nu-mi mai e demult cunoscută/ O cină caldă*”. Ah, ar fi fost cu

adevărat poetic și colegial, dacă Anna Ahmatova i-ar fi spus, ca în „Descântec”: „*Printre străji de întuneric și tină./ În zvon de clopot pascal./ Nechemat./ Neursit./ Vino la mine la cină*”.

Însă printre zvonuri de clopote și murmure de liturgii pascale răzbate și glasul disperat al mieluților care, din păcate, sunt jertfiți și care apar atât de nostimi și drăgălași într-un poem al lui Dmitri Piotrovski: „*Prin loaze albăstreau pufuleții./ La oițe – la micuții mielușei/ Lăptos prinseră a le tremura codițele./ Lar fâțele mameilor pline sunt./ Astăzi mulsul va fi de invidiat! –/ Pâinea de grâu cu miere o mănâncă/ De la arătura noastră – cu lapte; –/ De la laptele mamei mele – eu, –/ mieluțul, – glăsciorul l-am împrumutat.../ Urechiușe, pufuleți, pufușoare./ Lumânărilele mustăților și botișoarele sprâncenelor/ – (în ochi așezați) –/ Și codița firicel al serii ce vine.../ În ea sufletul abia de-i viu./ Ca la oricare animaluș*”.

Laptele, pe cât e în bucate, pe atât e în destinul omului, ca la Anna Ahmatova: „*Lasă, eu am fost ca celeralele./ Chiar mai rea decât ele – precizez./ În roua străinătății, ca în lapte./ M-am scaldat în lanul de ovăz./ Și-n străine ierbi am mas pe noapte*”, căruia parcă i-ar răspunde, implicit, în percuții de liric și dramatic ecou, versurile din ciudatul „Cântec pentru frumoasa priștăvită” a lui Filonov: „*cu lapte de capră înmlăștinind tacit pe pat de văduvă/ a pescăruș vorbesc sâni în zbor Îmburezătorul/ gri-ploaie abundentă-nrourare trecând în-colo-îndărăt/ peste așternutul dorințelor în munții sacri/ dar nu calmează nu înlăcrimează gândul meu dur-feminin*”.

La fel în linia destinului omenesc își duce constatările adânc în timp, în antichitate, Anna Radlova: „*Roma, pietrele tale imperiale – praf se făcuseră./ În venele învingătorilor e sânge de lup./ Odată cu laptele lupoaicei au supt și iubirea de lup*”. Cu lupul având ceva „congenital” și noi, descendenții dacilor, care în loc de stindarde purtau în alergare emblematice capete de lup urlătoare în vânt și în dramatica istorie. Din acest motiv în folclorul popoarelor, din vremuri inaugurale până la poezia cutezătoare și primenitoare a avangardiștilor, culoarea albă a laptelui dispăre sau se preschimbă, ca în versurile semitului Lev Rossianski, încorporat printre poezii ruși: „*Răstignindu-i pe cei plâpânzi/ Barbarii dormeau și beaul Din potirul mamei Negrul lapte al nopții!*” Negrul lapte al destinului, ca la Celan, poet semit-româno-german: „*Negru lapte al zorilor seara îl bem/ la amiază îl bem dimineața îl bem noaptea/ îl bem și bem/ săpăm o groapă-n văzduh acolo patul nu-i strămt*”.

Necruțătoare, tragică e lumea în care laptele apare, metamorfozat, ca la Boris Kornilov: „*curge prin gâtjejul conductelor negrul lapte, dens, gras*”. Alinător, cumva, sunând o rugă din „Schimbarea la față” a lui Serghei Esenin: „*Dincolo de nori brațul mi se întinde/ Cântul viește ca furtuna prin brazi./ Laptele cerului/ Dă-ni-l nouă azi*”.

Însă, din cauza posibilei amenințări pământestești, păgânești, unii poeți, sau doar eroul lor liric, sunt suspicioși, cum e cazul lui Aleksei Krucionih, care își imaginează o cină la care ar fi de-a dreptul jertfit, devo-

rat: „Curat femeiește grijuliu și tandru/ Ea mă convinsese că aș fi adevărat talent/ Că mă vor include în meniul special/ Și ca pe o cină aleasă mă va înfuleca înecându-se/ Gloata manieraților rumegători/ Arunca-se-va asupra piciorului meu de vițel/ Eu le voi arunca un set de zâmbete de peștișor de aur/ Molipsiții vor dănuți până-n zori/ Zângănind agresiv din linguri/ Bând lichiorul înfloratei mele cămăși/ Peste care prins de bretele atârână un divan de mahon/ Apoi mă voi retrage-n ungher și voi plânge/ De încântare și recunoștință/ Iar după mine va face la fel/ Întregul restaurant”.

Iar Konstantin Boșakov, pentru a rămâne în viață, propune la masă versurile sale: „Un fruct va incendia rubiniu vasele./ Și ție, unico, versurile mele ți le-a pregătit –/ Șeful restaurantului, zâmbitor ca o lustră sadea;/ Parcă e posibil o cină comandată din timp/ Să o improvizezi aidoma zâmbetului dus spre artă,/ Pentru ca privirile să fie, peste genunchi,/ Dar, o, nu, nu apropiate, lunecoase,/ La o distanță infimă”.

Vai, se poate și mai rău, ca la mereu surprinzătorul în radicalismul său Aleksei Krucionîh, care „schimbă placa”, precum se zice, același spațiu urban văzându-l categoric altfel: „...se rostogolesc/ apartamentele/ dispar sfeșnicele/ și gândacii de bucătărie/ se împușcă între ei/ trăgându-și boabe de orez/ în urechi”. Iar în

„Jertfa veselă” autorul intensifică acrobația avangardistă de a plasa/deplasa, punând dezinvolt accentele: „La mondiala bucătărie în murdărie/ Se tăvăleau multe orașe și cadavre,/ Parlamentari în mână cu ramul orfan,/ Precum școlarii, boceau proteste./ Iar noi aflând că domnul e canibalul suprem,/ Îi cedaram acțiuni cam la douăzeci de procente,/ Aruncându-ne veseli asupra cinei, consacrandu-ne muncii/ Cu pasiune nesățioasă!”

Analogic-implicit, pare a se încadra în tematica cinei și acest poem de dragoste al lui Vladimir Maiakovski: „Sigur, va fi lună./ Puțin/ chiar este deja./ Dar iat-o și plină atârânănd în văzduh./ Vede-se, astfel Dumnezeu, gânditor,/ cu o divină linguriță de argint/ mestecă/ ciorba de pește a stelelor”.

Asta e: fiind vorba de prosodia avangardistă, gastronomia nu va însemna doar gust, rafinament, plăcere, întâmplându-se oarecum și reversul, aversul, dar și aversiunea ei. Gândacii de bucătărie și alte ființe (uf, grețoase!) apar la Nikolai Oleinikov: „...lipsită de ipocrie/ Structura fermecată a gândacului, vă asigur./ O, rășchiratele picioare-ale libărcilor, ce șase sunt la număr!/ Și ele comunică ceva, prin aer scriindu-și mângăliturile./ Conturul, relieful lor e plin de semnificații tainice.../ Da, există ceva-n gândacii de bucătărie./ Când își mișcă limbuța și își clatină mustăcioara”.

(va urma)

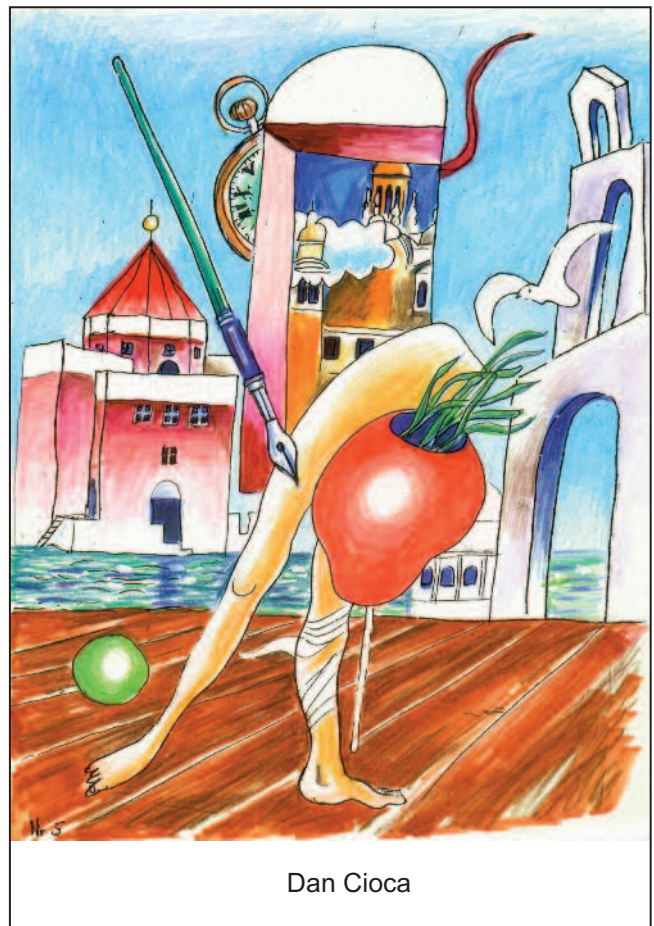
Marin Iancu

„SPOVEDANII” LITERARE

Cunoscut în spațiul cultural românesc prin calitatea sa de profesor la Catedra de literatura română a Universității din Pitești și, cu deosebire, printr-o susținută activitate în spațiul publicistic, istoric și critic literar Nicolae Oprea relevă în demersul său de investigare a fenomenului literar de la noi o evidentă forță argumentativă. Integrat într-un ansamblu coerent de opere (*Alexandru Macedonski între romantism și simbolism*, 1999; *Ion D. Sîrbu și timpul romanului*, 2000; *Literatura română postbelică între impostură și adevăr* (coautor Călin Vlasie), 2000; *Opera și autorul*, 2001; *Timpul lecturii. Selecție de cronicar*, 2002; *Magical în proza lui V. Voiculescu*, 2002; *Literatura „Echinoxului”*,

2003; *Noaptea de insomnie. Opțiuni livrești*, 2005; *Vasile Voiculescu (monografie)*, 2006; *Sinteze critice*, 2009; *Arte poetice românești*, 2011; *Poetul trivalent*, 2011; *Cronicar întârziat*, 2013; *Synopsis*, 2013; *Ion D. Sîrbu și timpul romanului*, 2015; *Revanșa postumă*, 2016; *Printre optzeciști. După Școala de la Târgoviște*, 2018), volumul *Dialoguri convergente* (Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2021) este organizat în două compartimente de bază (I. *Interviuri*; II. *În rolul interviuatului*), care, plasate simetric, „în consens cu principiul convergenței”, se disting prin aspirația implicită a autorului de a stabili o anumită claritate în peisajul destul de eteroclit al fenomenelor care au marcat evoluția litera-

turii române postbelice, cu deosebire de după generația șaizecistă, când, percepute ca asumări ale unor experiențe îndrăznețe, creațiile celor câțiva scriitori din jurul lui Nicolae Labiș și Nichita Stănescu devin decisive în teritoriul deopotrivă al ideilor și al sentimentelor, al sensibilității moderne. Plasate în prima secțiune a cărții, cele 12 interviuri cu personalități reprezentative ale vieții noastre cultural-literare, istorici și critici literari, esești, poeți și prozatori, Cornel Regman, Florin Mugur, Cezar Baltag, Mircea Horia Simionescu, D. Țepeneag, Mircea Zăciu, Adrian Marino, Ion Pop, Octavian Păler, Nicolae Breban, Ion Negoiteșcu și Alexandru George, oferă o mulțime de informații de ordin social-politic, etic sau literar asupra evoluției literaturii române postbelice, cu accent asupra „reconstituirilor istorico-literare din cadrul unor grupări sau fenomene care au marcat evoluția literaturii române postbelice: *Cercul Literar de la Sibiu*, *Școala de la Târgoviște*, gruparea *Echinox*, grupul oniric din jurul lui D. Țepeneag.” Unite tematic prin o serie de opțiuni politice și estetico-literare, interviurile din această primă parte a volumului lui Nicolae Oprea se desfășoară în ritmuri alerte, reușind să contureze în ansamblu un spațiu de comunicare viabil și captivant. Cu mărturisiri legate de începuturile sale literare la *Revista Fundațiilor Regale* și *Revista Cercului literar* din Sibiu, al cărei membru a fost încă de la înființarea acesteia, alături de Radu Stanca, I. Negoiteșcu, Ștefan Aug. Doinaș, N. Balotă, criticul Cornel Regman se arată „o conștiință lucidă și intransigentă”, adeseori incomodă prin sinceritatea opiniilor exprimate. Adept al genului foiletonistic, în spiritul comentariilor literare susținute pe vremuri de Perpessicius, P. Constantinescu și Șerban Cioculescu, Cornel Regman își îndreaptă atenția spre neîmplinirile și incompetența „dirigitorilor noștri culturali” din epoca deșistă, ceaușistă și postrevoluționară. „Prevăd în orice caz, se mărturisește acesta, o adevărată competiție a valorilor și în acest domeniu, și nu e deloc exclusă posibilitatea ca o revistă să se impună prin criticii ei, și chiar ziarul preferat să numere printre motivele alegerii sale de către cititori prezența unui corp de cronicari reputați.” Povestitor agreabil și sensibil la toate realitățile cultural-postbelice, cu deosebire după anii '50, criticul Cornel Regman se redescoperă în aventura începuturilor sale literare, încercând să restabilească o punte, încă posibilă, prin mijlocirea acestor proaspete confesiuni, un tip de memorie a unei realități factuale, cu interesante inserții biografice aparținând altor scriitori ai epocii, cu toate traseele și momentele lor extrem de fascinante. În măsură să-i dezvăluie accentele de personalitate, elanul confesiunii este marcat, în acest caz, de câteva repere în măsură să sugereze că, imediat după război, a început o campanie agresivă „împotriva integrității persoanei umane, cu tot cortegiul de consecințe nocive pentru gândirea independentă, pentru cultură și creativitate”. Aparținând unei persoane de o înțelepciune oscilând între o stare prea sever-pesimistă și una încrezătoare în cauze acceptabile, confesiunile lui Cornel Regman se încheagă în jurul unui efort călăuzit în permanență de aspirația de împlinire spirituală și de respingere a multora dintre

Dan Cioca

neînțelegerile sau prejudecățile care mai pun în umbră perceperea adecvată a unor momente din cultura română. Reprezentant al unei lumi literare bine fixate în rădăcinile ce-i garantează stabilitatea, cu scriitorii din generația lui Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Cezar Ivănescu sau Ion Gheorghe, poetul și publicistul Florin Mugur se menține deschis spre înțelegerea valorilor spirituale ale unei perioade fără de care literatura română ar fi stagnat într-o cumplită degradare. O altă voce specială în acest peisaj literar actual, Cezar Baltag cultivă modestia, ca formă de afirmare a valorii autentice, preferând afirmărilor publice zgomotoase, discreția și forța de penetrare a spiritului său creator. Mândru de originile sale etnice, fiu de preot din spațiul Basarabiei, „dintr-o provincie românească al cărui nume îl dădea chiar familia întemeietoare a întregii țări românești, Basarabii de la Curtea de Argeș”, Cezar Baltag adaugă impresiilor lăsate de locurile de obârșie amintirile pline de farmecul misterios dinspre copilăria petrecută în satul așezat la câteva ore de mers cu căruța de Pitești: „Tot spațiul meu sufletesc se centrează, deci, în jurul acestor dealuri dinspre marginea sudică a Piteștiului.” Și mai departe: „Venind părinții mei, în 1944, când eu aveam 5 ani, s-au stabilit în nordul județului Olt, unde tata a funcționat multă vreme ca preot, într-o comună – se numea Măreni, acum este înglobată în Spineni – așezată pe drumul dinspre Pitești spre Drăgășani, cotind apoi de la Chilia către Slatina. *Background*-ul meu sufletesc l-a constituit exact acest spațiu argeșean.” Nu doar un mare poet, ci și o excepțională conștiință artistică, Cezar Baltag aduce în realitate întâmplări neverosimile estetic și

moral, abuzuri și cazuri de șantaj îndreptate împotriva scriitorilor de la întunecatului deceniu proletcultist până în momentul nașterii „generației șaizeciste”. Aici condeul bine cumpănit al poetului nu-și mai poate stăpâni neliniștea, firea potolită a eseistului își iese din obișnuita matcă, tonul expunerii se aprinde, dând frâu accentelor stărilor de nemulțumire. Dincolo de toate acestea se configurează arta viabilă a unui poet veritabil, a unui spirit inovator din care descinde o nouă avangardă literară, situată între Marin Sorescu și noul tip de retorică grandilocventă, epatantă, inaugurat de Mircea Dinescu.

Artist din seria afirmată cam în jurul anului 1970, aceea a debutanților tardivi, de confruntare în primul rând cu ei înșiși, și care ar prenumăra pe un Radu Petrescu, Costache Olăreanu, Tudor Țopa, Barbu Cioculescu, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, prozatorul Mircea Horia Simionescu evocă atmosfera primilor patru ani de liceu, „cursul inferior”, pe atunci, la Colegiul „Ienăchiță Văcărescu” din Târgoviște. „Nicănd nu am trăit o mai ucigătoare plictiseală, mărturisește scriitorul. Profesorii – recunoscuți de toată lumea ca prestigioase personalități, adevărate instituții în orașul de provincie, mai ales acelea care se retrăsese de la Colegiul «Nicolae Filipescu» și-l avuseseră elev, printre alții, pe Marele Voievod Mihai, viitorul rege – erau prea înalți și prea docti pentru niște puști care, visând să devină virtuozii, nu se pricepeau să facă, încă, acordul între subiect și predicat. Pedagogia lor – rigid scolastică. Severitatea și exigențele – potrivite unor clase de elită (...). Prudenți și necomunicativi pe măsură ce se perfecționau instrumentele diferitelor cenzuri. Acri și chiar sadici, intratabili.” Este perioada primelor experiențe în ale scrisului și prieteniiilor cu Radu Petrescu, Costache Olăreanu și Petru Creția, tineri stăpâniți de aceleași preocupări literare și, în bună parte, viitori membri ai grupului „Școala de la Târgoviște”. Insistând asupra acestor ani, Mircea Horia Simionescu adaugă: „În primăvara lui 1943 am început să-l vizitez pe Radu Petrescu, a cărui casă era plină de cărți, colecții de reviste (*Vremea*, *Boabe de grâu*, *Gândirea*, *Revista Fundațiilor Regale*). Folosea și el tehnica chiulului, deși, spre deosebire de ceilalți prieteni, era mai devotat școlii, nu acumula corigențe, ba chiar concura la premii și se străduia să-și impună neconformistele puncte de vedere (la Franceză despre Lamartine și Rimbaud, la Română despre Mateiu Caragiale, Barbu, Argezi, Bacovia).” Stăpâniți de un excesiv autocontrol, toți aceștia au debutat târziu, în jurul vârstei de patruzeci de ani, în plină maturitate nu numai fiziologică, dar și artistică, descurajând prin aceasta o critică de convențională încurajare sau contrariind și stânjenind vizibil critica literară. Cu mult mai interesante prin multele-i implicații de factură istorico-literară, confesiuni tulburătoare, cu detalii ale stării malade proprii unui regim despot, se dovedesc și evocările mediului în care și-a îndeplinit câteva dintre funcțiile de o oarecare importanță în timpul regimului comunist: redactor la *Scântea*, funcționar la C.C. al P.C.R. și la Consiliul Culturii, director la Opera Română: „Un viitor roman ar putea cuprinde cei aproape doi ani din slujba lui Popescu-Dumnezeu, figură de adâncime a complexelor

cum n-am mai întâlnit alta”. De altfel, din traseul literar al lui Mircea Horia Simionescu deducem că, după hiatusul din epoca imediat următoare războiului, proza românească de formulă modernist renaște din propria cenușă, în deceniile șapte și opt, fără să fie totuși singurul traseu al romanului nostru. Probabil că, printre cei mai mari reprezentativi continuatori autohtoni ai filonului gidian interbelic autorii așa-numitei „școli” de la Târgoviște, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Tudor Țopa, scriitorii-ecluză, fac legătura între „clasicii modernității noastre” interbelice și tinerii prozatori afirmați în decada a noua. Urmându-l pe Radu Petrescu, cel mai interesant dintre scriitorii de „tranziție” ai promoției de la Târgoviște, Mircea Horia Simionescu recapitulează și cartografiază disponibilitățile ficțiunii românești de înclinare modernistă, într-un moment în care modernitatea dă semne de oboseală și, după o „vară târzie” postbelică, pare a se apropia de sfârșit. Două sunt direcțiile esențiale în care se angajează literatura lor. Pe de o parte, ei continuă tendința *autoreflexivă* a ficțiunii antecesorilor; pe de alta, au o slăbiciune specială pentru *genurile literaturii intime* – epistola, confesiunea și mai ales jurnalul.

În detaliile biografice pe care D. Țepeneag le furnizează nevinovatei curiozități a lui Nicolae Oprea, există un freamăt vital și un soi de nostalgie jucăușă în care regăsim și ceea ce este viu și rezistent în scrisul său, ca membru al grupului oniric, „alcătuit pe temeiul afinităților electivă” din Leonid Dimov, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Vintilă Ivănceanu, Iulian Neacșu, Emil Brumar, Florin Gabrea, Virgil Tănase și Sorin Titel. Descoperim în aceste deschideri de sinceritate o foarte reconfortantă intransigență față de unele din temeiurile existențiale ale celui aflat permanent într-o luptă deschisă împotriva realismului socialist și a autorităților comuniste. Depășind falsitatea mărunță de fiecare zi, precaritatea condiției de scriitori din perioada „obsedanțului deceniu” și cruzimea absurdă a călăilor, Dumitru Țepeneag redescoperă în autenticitatea nonconformismului său semnele unei atitudini *libere*, care trebuie să fi dus, în cazul său, la un anumit fel de literatură. Pagini întregi oferă avantajul de a participa la existența unui intelectual în exil, cu necazurile, revelațiile, decepțiile și luptele sale. „«Exhibiționist» și sartrian, inadapdat puternic în dictatură, «supraadaptat» și fragil în libertate, căutându-se pe sine acolo unde nu mai este și fiind mereu exact în locul de unde tocmai a plecat, mai eficient printr-o «absență activă» decât printr-o «prezență stingheritoare»”, Dumitru Țepeneag a avut, ca mulți dintre pribegii români de după '70, de înfruntat greutatea de tot felul. Scriitor de imaginație, D. Țepeneag adoptă un ton de mărturie precisă și plină de revelații, în care talentul de portretist al scriitorului se exercită, cu deosebire, în creionarea expresivă a celor mai de seamă prezențe ale exilului românesc. În altă parte, Adrian Marino invită la reflecție și acțiune, confesiunile acestuia fiind pline de sens și multă înțelepciune. Orgolios și stăpânit de mari ambiții literare, „scriitor solitar, dezinteresat de viața literară”, teoreticianul clujean are meritul de a umple un gol și de a îndemna și pe alții să-l urmeze în

promovarea unei critici mai specializate, cu un caracter eminentamente teoretic, cu lucrări originale strict aplicative. Mai mult decât atât, autorul *Hermeneuticii ideii de cultură* susține că, dincolo de depășirea unei birocrății culturale oficiale „fundamental sterilă”, ieșirea din judecățile provinciale și supunerea scriitorilor noștri unor etaloane universale printr-o motivație profund justificată devine o necesitate imperioasă în integrarea literaturii române în cadrul literaturii universale. Derulate în același spirit realist și adaptate aspectelor literare de mare interes, mărturisirile eseistului și criticului literar Ion Pop conduc în bună măsură spre împrejurările ființării cenaclului literar al studenților și a revistei clujene *Echinox*, în decembrie 1968, de un grup alcătuit din Marian Papahagi, Dinu Flămând, Adrian Popescu, Ion Mircea, Petru Poantă, Olimpia Radu, Marcel Constantin Runcanu, Aurel Șorobetea, Eugen Uricaru și Ion Pop, tineri în măsură să se exprime și să instituie o tradiție pe baze de „afinități de formație intelectuală, de cultură și orientare artistică” (Alexandru George). Cu o „conducere” dinamică și echilibrată, *Echinox*-ul poate fi definit „mai degrabă ca o stare de spirit decât ca «școală» sau «direcție literară»”, în înțelesul de educare și formare a unor talente reale și individuale, îndrumate mai ales spre descoperirea de sine printr-o conștientizare a propriei formule”. Exprimate parcă în treacăt, opiniile profesorului-academician Ion Pop asupra fenomenului *Echinox* sunt, în substanța lor, de o izbitoare originalitate și ar merita probabil un alt spațiu și o altă desfășurare. Spre a lua un exemplu, foarte interesantă se arată aici ideea statutului cenaclului *Echinox* în comparație cu *Cenaclul de Luni* al studenților din Centrul Universitar București, înființat în anul 1977 de Radu Călin Cristea și condus de Nicolae Manolescu: „În ordine programatică, vizând transformarea «codului» poetic într-un moment de radicalizare a conștiinței scriitoricești cerută de decalajul dintre sloganurile dictaturii și dezolanta «realitate imediată», *Cenaclul de Luni* a fost poate mai combativ, orientându-și «tirul» pe câteva direcții foarte precise, în vreme ce *Echinox*-ul a afișat mai puțin un program anume, s-a dorit cumva mai echilibrat și mai cuprinzător ca deschidere estetică, rămânând totuși foarte atent la «pulsul epocii» și exigent în opțiunile sale. Lucrul cu adevărat important mi se pare însă că ambele grupări au participat substanțial, fiecare cu specificul său, la înnoirea și îmbogățirea peisajului poetic românesc al acelor ani, găsindu-și, de altfel, pe parcurs, numeroase puncte de comunicare.”

De un enorm interes și cel mai amplu din seria acestor interviuri, dialogul cu Nicolae Breban cuprinde ipostazele devenirii unui scriitor cu o conștiință pozițională bine precizată față de sine și față de literatură. Susținute de un spirit axiologic ferm și personal, mărturisirile ilustrului prozator, „un fanatic al literaturii”, după cum el însuși se definește, au o deschidere culturală de o mare complexitate. Dincolo de propria-i limpezime de gândire, mărturisirile lui Nicolae Breban surprind prin luciditatea fenomenală prin care acesta s-a angajat încă de la începuturile sale literare în lupta personală împotriva unui sistem politic absurd. Sunt fixate aici traseele

ample ale devenirii sale intelectuale, de la împrejurările debutului editorial cu *Francisca* (1965) și a primelor experiențe ca scenarist, până la prezența sa „pe culoarele puterii” de la București, într-o „luptă directă contra comunismului” și „a dogmatismului stalinist și post-stalinist”, „contra dogmatismului ceaușist”. Nota dominantă a mărturisirilor lui Nicolae Breban este dată de trimiterile asupra climatului literar, în care sunt reînviată o mulțime de conflicte, persoane, prin nuanțe din cele mai fine, reușind portrete complexe, vizând uneori caracterul, așa cum transpare acesta din fapte, situații și atitudini. Rostite cu acuitate și adesea cu participare înflăcărată, mărturisirile romancierului Nicolae Breban sunt alese să domine în suprafața de o pregnantă radicalitate a multor pagini din volumul *Dialoguri convergente*. Pe de altă parte, sub o formă domesticită de vreme, această fidelitate față de începuturi rămâne aspectul cel mai productiv în ordinea valorii textelor incluse. Sunt și alte trimiteri „genetice” care ar merita acum să fie luate în considerare în stabilirea spațiului specific original al opțiunii sale artistice: „Tatăl meu a fost închis de unguri, în 1940, toamna. El a refuzat să plece cu administrația care s-a retras după Dictatul de la Viena și a continuat să predice în bisericuța sa din Recea de lângă Baia Mare – eu m-am născut la Baia Mare, fratele meu s-a născut la Recea – să predice conștiința, limba românească etc. etc. A fost denunțat de câțiva oameni din sat și a fost arestat de jandarmii unguri, închis la Oradea, unde, după câteva luni (a fost lăsat până la proces) a fugit de la Oradea și s-a întâlnit cu mama mea la Turda, întâmplător, pentru că și noi ne-am refugiat. Mama a vândut tot ce avea; ea era o fată bogată din sudul Banatului, din familie nemțească, de mici comercianți de țară – familia Bohmler. Și am ajuns la Lugoj unde tatăl meu a fost preot într-un sat de lângă Lugoj și după aceea angajat la catedra confesională a Episcopiei Unite din Lugoj, unde am făcut școala primară și liceul.”

Stăpânit de o intensă curiozitate și o bună dispoziție intelectuală, Octavian Paler se arată un alt admirabil partener de dialog. Publicist și romancier, memorialist și polemist de curaj „un ardelean sobru, cu picioarele bine înfipite în pământ, serios și ursuz”, purtând firesc și liber bucuria de a se fi născut la poalele Munților Făgăraș, într-o lume „anti-romantică”, o lume „pe care grijile și existența dură o obligau să disprețuiască și slăbiciunile și sentimentele”. Trasate cu mare finețe, unele momente datând din anii tinereții literare, detalii ale lumii bucureștene de după război, cu mahalaua Ferentarilor, unde descinsese la doar 19 ani ai săi, amintirile de neuitat ale marilor profesori, G. Călinescu, Tudor Vianu, la Litere, Istrate Micescu și Dongoroz, la Drept, H. Stahl la Sociologie, relevă rara disponibilitate pentru destăinuire a unui povestitor cu har, purtând, încă din școală, în intima sa structură sufletească, vizibile accente ale unor forme de nesupunere. Deosebit de vii și fecunde în ordinea spiritului, derulate cu naturalețe, păstrând mult din farmecul și umorul unui suflet de o atât de mare sensibilitate, dar și cu acea seriozitate de joc pe care o au de obicei oamenii mari, par, de asemenea, și răs-

punsurile lui Alexandru George. Stăpânit de o încordare nervoasă abia stăpânită, gata în orice clipă să izbucnească, Alexandru George simte nevoia să-și autodefinască atitudinea față de marile probleme ale epocii. Cuprins de o uimire însoțită de exasperare în fața variatelor forme ale platitudinii imperturbabile, printre cei mai expresivi din domeniul lor, personalități cu o inteligență caustică și de un haz cuceritor, Alexandru George se arată un polemist de o exemplară conștiință critică. Găsim aici răspunsuri tranșante, unde temele obsedante se disting repede, fără emfază, firește, dar cu un accent al participării foarte hotărât. Eseist scăpă-rător, moralist acut, Alexandru George s-a dovedit a fi o prezență necesară, reconfortantă, asemenea profesorului Mircea Zăciu, ale cărui convingeri sunt formulate într-o notă categorică, tăioasă. Cu articulații solide, fraza eminentă „cârtitoare” a profesorului clujean, este plină de mobilitate, vivace, nervoasă și consecvent orientată polemic, precum în această intervenție: „În condițiile unei normalități a vieții literare aș reintra bucuros în arena dezbaterilor. Dar azi se confundă polemica de idei cu atacul la persoană, mult mai la modă și încurajat de o seamă de publicații ce au infestat climatul literar. Există și la alte reviste tentația unei frivolități în tratarea chestiunilor grave ale prezentului, iar când nu ne complacem în incurabila noastră «bășcălie», devenim iritabili, intoleranți, exclusiviști unii cu alții în loc să găsim puntea ce ne leagă, dialogul constructiv. Ceea ce ne lipsește acum nici nu e neapărat *polemica*, cât dialogul onest”.

Printre spațiile amintirilor trasate în *Dialoguri convergente*, un loc important îl ocupă și Ion Negoitescu, a cărui activitate trebuie înregistrată ca o etapă bine marcată în procesul înțelegerii criticii văzute ca un act al experienței artistice. Scriitor cu un stil și o capacitate reală de a formula pregnant și sugestiv, dintre acei care nu au suportat demagogia, imbecilitatea și găunoasa stagnare în formule depășite, Ion Negoitescu a ajuns la ideea de creație printr-un proces treptat de lămurire proprie. Dintre factorii care i-au influențat devenirea, *Cercul Literar din Sibiu* capătă un rol fundamental. „*Cercul Literar de la Sibiu*, se destăinuie autorul *Însemnărilor critice*, înseamnă pentru mine, acum, o sumă de amintiri ale tinereții, de fapte și prietenii decisive pentru cariera mea de literat (...). Înseamnă mediul formației mele spirituale, de unde au purces năzuinți, idealuri, dar și aspirații cultural-programatice sortite eșecului – datorită istoriei severe desigur, însă și fragilității oricărui demers uman.” Și aici, accentul pus pe o anumită etapă devine unul dintre punctele de vedere de consens în opiniile celor chestionați, reușind să unifice un peisaj pestriț, presărat cu contradicții și contra sens.

În partea a doua a cărții, rolurile se schimbă, cel care se supune interogatoriului fiind de această dată Nicolae Oprea, autorul cărții *Dialoguri convergente*. Răspunzând întrebărilor formulate de Gellu Dorian, Lucia Negoită, Ioan Radu Văcărescu, Mircea Bârsilă, Marian Drăghici și Jean Dumitrașcu, criticul literar Nicolae Oprea se arată preocupat să reconstituie fapte, să creeze nu doar o atmosferă, dar sigur să și judece oa-

meni. Tonul neutru, obiectiv, am zice transparent, vine dinspre faptul că acesta și-a desfășurat activitatea încă din perioada studenției, ca martor direct al constituirii grupării *Echinox* și, după câțiva ani buni, după revoluție, ca redactor-șef la revista *Argeș* și, din ianuarie 1991, la *Calende*, alături de Miron Cordun, Al. Th. Ionescu și Călin Vlase, revistă întemeiată în tradiția revistei interbelice *Kalende*, fondată în 1928, „de alți scriitori legați în timp, într-un fel sau altul, de spațiul argeșean”: „E vorba de Vladimir Streinu, născut în Teiu – Argeș, fost profesor la vestitul liceu «Brătianu» din Pitești și prietenul său, Șerban Cioculescu, care a predat la Institutul Pedagogic din orașul nostru în anii 1963-1965”. În acest mod, confesiunile lui Nicolae Oprea sunt stăpânite de acest spirit al epocii, al timpurilor năvalnice, cu evocări directe, domoale sau melancolice. De aici o serie de dezvoltări și observații interesante, care completează întrucâtva spațiul unor simple destăinuiri, păstrând ceva din stilul epocii și din goana timpului.

Nu-i de mirare că, în bună parte, spovedaniile celor chestionați se organizează în jurul perioadei depășirii încercărilor care le-au călăuzit drumul în viață, din moment ce, din discuțiile purtate, rezultă o anume repulsie, aproape organică, față de indivizii conformiști și atât de suspect adaptabili. Aici, în lumina revărsată peste sine, colegul de taifas se abandonează în reverii duioase, copilăria, vatra străbună, casa părintească, imaginea părinților și a înaintașilor însoțindu-i în existența lor pământescă. Tocmai de aceea, în ciuda eterogenității persoanelor provocate la discuții, cartea lui Nicolae Oprea depășește cu mult caracterul cosmopolit, ilustrându-se mai degrabă sub forma unei cărți omogene și de prelungită subtilitate. Antrenant și bine organizat ca structură, de o vizibilă unitate prin problematică și prin concepție, volumul *Dialoguri convergente* contribuie generos la sporul posibilităților de înțelegere a fenomenelor literare românești de peste șapte decenii, din anii imediat următori ultimului război și până azi. Descoperim aici o concentrare a ideilor și a opțiunilor, un cult al atenției și al înregistrării cu seriozitate a tot ce intră în raza de interes a autorului chestionarelor, care, de o remarcabilă consecvență, se aprinde în aventura restabilirii unor punți spre vremuri de autentică semnificație istorico-literară. Logica de alcătuire a cărții lui Nicolae Oprea este una întemeiată pe acuitatea percepției fenomenelor literare în dinamica lor, prin raportare în timp la un anume tip de literatură și, pe alocuri, la o anume culoare sentimentală, de nostalgii luminoase. De apreciat că toate aceste convorbiri vin să confirme că au existat dintotdeauna scriitori ale căror mărturisiri capătă într-un anume context valoarea unei spovedanii lucide, proprie celui care trăiește nevoia acută a precizării rolului său în contemporaneitate. În aproape toate intervențiile celor chestionați se fac trimiteri insistente la generația inaugurată în preajma anilor '60, generația Nichita Stănescu – Labiș, un moment propice apariției unei poezii care a știut să depășească repede o criză posibilă de creație în termen specific și să redescopere izvorul lirismului, mai aproape de emnescianitatea fundamentală a poeziei românești, de ba-

covianismul ei și de dimensiunea sa blagiană, de efectul Ion Barbu, și componentele Ion Pillat, Adrian Maniu și Vasile Voiculescu. Dacă admitem ideea saltului, deducem din absolut toate intervențiile de față că o asemenea desfășurare organică de fenomene literare și-a găsit dintotdeauna și la noi formele cele mai potrivite de evoluție, ajungându-se la o înțelegere a imaginației pe mari trepte cosmice, a reînnoa legăturile cu Bacovia și Arghezi, apoi cu Aron Cotruș și Octavian Goga, a restituirii poeziei și prozei românești nu doar memoria valorilor ca individualități, ci ca spațiu activ de creație. Aflați în plină afirmare vitală, la vârsta celor mai fierbinți aspirații și pulsații creatoare, tinerii au *re-început* literatura în toate epocile. Din studierea succesiunii generațiilor de cultură românești, de la studenția lui Kogălniceanu și Pârvan la afirmarea lui Eliade și rostul de azi al unor evenimente culturale apărute după 1977, la București și la Cluj-Napoca, a căror existență a avut rolul fertilizant al comuniunii, al solidarizării de vârstă, ideal și temperament, dar și necesitatea ruperii din risca nărcoză colectivităților, pentru a te îndeplini în singurătate și a te afirma deplin de unul singur. S-au creat astfel condițiile prin care marile și micile revoluții literare să schimbe climatul amenințat de cădere în convenție, în forme eșuate și mereu previzibile. Ilustrând o asemenea *nouă geografie literară*, în jurul anilor '60 - '65, scriitorii din generația lui Nichita Stănescu și Nicolae Labiș, Grigore Hagiu, Cezar Ivănescu și Cezar Baltag, Teodor Mazilu, Nicolae Breban și Radu Cosașu, Florin Mugur și Titus Popovici, Matei Călinescu și Lucian Raicu, „tineri [...] cu aceleași ticuri intelectuale și aproximativ aceleași lecturi...” (Nicolae Breban), se organizează în jurul unor grupări literare și reviste, al unor evenimente culturale care au înlesnit „o nouă afirmare, un veritabil „salt”, în ciuda ghinionului de a suporta acum „cel mai dur recul la vârsta cea mai favorabilă afirmării”. Dimpneună cu alte individualități de aceeași formulă sufletească ideală, tinerii scriitori de până în 30 de ani, modifică schemele existente ale judecăților de valoare, reașezând involuntar sau programatic pe cei consacrați. Există aici un lanț dialectic al istoriei, semn că literatura trece printr-un îndelung și repetat proces de *autoreglare*.

Cantonat cu precădere între hotarele acestor etape, Nicolae Oprea trimite spre modul în care reacțiile scriitorilor pot produce anumite fenomene seriale. Cornel Regman, Florin Mugur, Cezar Baltag, Mircea Horia Simionescu, Dumitru Țepeneag, Mircea Zăciu, Adrian Marino, Ion Pop, Octavian Paler, Nicolae Breban, Ion Negoitescu și Alexandru George își asumă rolul de a transfera în conștiința cititorului judecăți de valoare, care, dincolo de partea lor de subiectivitate, rămân totuși adevărate exerciții de comprehensiune a unor fenomene literare din etape diferite de evoluție a fenomenului literar, cu o mulțime de scene și momente, împrejurări și „tablouri” de tot felul, menite să ofere, în ansamblu, impresia unei succesiuni de tip cronologic a literaturii române, cu deosebire din perioada postbelică. Se constituie treptat o întregă lume, o lume distinctă, de o profundă substanță a literaturii, o carte cu „perso-

naje” evoluând nu atât într-un cadru real, ci și într-un alt plan secund, de extracție culturală, cu largi reflecții care vizează procesul de creație, finalitatea operei literare, relația dintre scriitor și cititor. În acest context, cartea lui Nicolae Oprea aduce în discuție detalii din spațiul limitat de existență participativă a unor scriitori aflați sub tensiunea afirmării lor literare, unde imaginea, concret și perceptibil realizată, se încheagă dintr-un noian de amintiri și din secvențe care nu pot lipsi dintr-o istorie vie a literaturii noastre. Ceea ce îl avantajează aici pe Nicolae Oprea, el însuși un veritabil eseist și critic literar, este un anume tip de mobilitate intelectuală. Aflat în ipostaza unui reporter cu idei, complet dezinhibat, onest și cu o bună informație asupra biografiei celor pe care îi interviează, dar și incomod și insistent pe alocuri, Nicolae Oprea nu se arată dispus să-și păstreze interlocutorii într-o situație de inutil menajament, aceștia fiind abordați direct, prin întrebări mai mult decât relevante prin direcțiile de solicitare, ferite de nuanța obositoare a unui chestionar șters, obositor. Deducem și de aici că, prin șirul de răspunsuri organizate pe acuitatea percepției actului artistic în dinamica sa, volumul *Dialoguri convergente* vine să confirme că dintotdeauna tinerii, stăpâniți de același spirit insurgent, au creat marile și micile revoluții literare, oferind un spațiu activ de creație, o nouă *geografie literară*, care nu e doar a procesului natural de selecție a valorii, ci și o desfăcare a energiilor unei geografii spirituale.

Dan Cioca

MĂRTURISIRILE UNUI ACADEMICIAN. O FLACĂRĂ-LEAC PE SUSPINELE ȘI OFTATUL CEL GREU AL LUMII

Sub patronajul sufletului marelui iubitor de... iubitori de înțelepciune, Marian Nencescu, ne-a fost dăruit volumul *De vorbă cu academicianul Alexandru Surdu* (Iași, Editura PIM, 2021). Este o carte-eveniment. Marian Nencescu, Florian Grigoraș, Constantin Călinescu, Teodor Vidam, Eugeniu Nistor, Elena Solunca, George Lăzăroiu, Andrei Carpeneanu, Ovidiu Grădinar, Grigore Bușoi, Aureliu Goci, George Corbu, Lorena Păvălan Stuparu, Gabriela Tănăsescu, Augustin Păunoiu, Constantin Aslam, Alexandru Valentin Crăciun, George Grigoriu, Mihai Tatulici, Adriana Săftoiu, Ana Diculescu-Șova, Cezar Preda, Daniel Drăgan, Nicolae Teremtuș – spirite din varii zări elevate ale cugetării – ne oferă, prin interviuri, într-un registru cuceritor, un admirabil portret al regretatului academician în care tușele surprinzătoare ne încântă pe o plajă străjuită la capete de două reperi fundamentale: Filosoful și Omul Cetății.

Marian Nencescu sintetizează aida unui incipit de simfonie beethoveniană: „Filosof de formație sistemică, poate ultimul maioreșcian dintr-o serie ce a dat culturii românești atâta strălucire, Alexandru Surdu rămâne pentru contemporani un «semădău» ce dă semne despre ce e mai bun și mai frumos în «caierul» timpului nostru, acum și în eternitate”. Cu Alexandru Surdu, spune Alexandru V. Crăciun, orientându-ne cugetarea către volumele academicianului din seria „Filosofia pentadica”, „suntem martorii unui eveniment care în istoria filosofiei are loc cam o dată la o sută de ani. Ce ne împiedică, deci, să susținem vorba lui Michel Tournier: «Fericirea nemaiauzită de a se vedea născându-se o filosofie sub ochii noștri?»”.

Pentru că suntem invitați să stăm „de vorbă cu academicianul”, să ascultăm, oferind doar parcimonioase comentarii, cum își schițează Alexandru Surdu autoportretul de filosof (cu accente pe sistemul său pentadico-speculativ), lăsând urme memorabile în toate orizonturile cugetării, arzând ca o flacără-leac pe sus-

pinele Educației și pe oftatul cel greu al infernului pandemic

Filosoful: „Pentada este numărul de aur al dreptei filosofări”

Impresionanta operă a lui Alexandru Surdu are drept corolar sistemul pentadico-speculativ care poate fi definit ca fiind teoria trecerii de la Subsistență și Existență, prin intermediul ființei și al realității, la Existența reală. În acest discurs fundamental al cugetării filosofice, Subsistența este o instanță constituită din cinci supra-categorii autologice nerelaționale – Unul, Totul, Infinit, Eternitate, Absolut – ce poate fi decantată din istoria filosofiei.

Mărturisire: „Sistemul filosofiei pentadice nu-mi aparține doar mie, ci filosofiei în genere. Așa s-au adunat de-a lungul timpului categoriile. Ideea mea a fost să le pun în evidență și să arăt cum se trece de la una la cealaltă, acoperind totul, adică făcând un sistem”.

Izvoare: „Cinci era un număr privilegiat la pitagoreici. Era cel mai mare număr intuitiv, al mâinii cu cinci degete, al fructelor cu cinci sâmburi, al celor cinci simțuri, al pentagonului, al tăieturii de aur și al proporției divine, al celor cinci vârste, al distanței de cvintă și al gamei pentatonice ș.a.m.d. Problema era aceea de a-i găsi mecanismul, perechea sau perechile opoziționale, pentada putând să cuprindă una sau două cupluri plus o sinteză a unuia dintre ele; o binaritate și o triadă (numărul Venerei, parul și imparul: 2+3); o tetradă plus o unitate, adică fiind un fel de sinteză a schemelor dialectice subordonate, o schemă maximală a dialecticii speculative”.

Numărul de aur: „Pentada este numărul de aur al dreptei filosofări, pe baza căreia ne-am propus să ridicăm edificiul filosofiei noastre, și nu suntem vinovați cu nimic pentru faptul că aceasta și numai aceasta se

dovedește cea mai potrivită metodă de cuprindere a Unului pitagoreic, care este și Totul (*to hen kai to pan*, cum zicea Parmenides), dar este și Infinitul, Eternitatea și Absolutul, adică Tatăl Atotțiitorul (*ho pater pantokratos*), Făcătorul Cerului și al Pământului”.

Portretul sistemului pentadic: „Filosofia pentadică este un sistem dialectico-speculativ în terminologia filosofiei clasice germane, termenul «dialectico-speculativ» referindu-se la metoda de expunere a sistemului, și nu la adoptarea unei eventuale logici dialectice în opoziție cu celelalte logici (clasico-tradiționale sau simbolico-matematice)”.

Fundamente categoriale: „Aici este vorba de transpunerea disciplinelor filosofice în categorii fundamentale. Din perspectiva noastră pentadică, acestea sunt cinci: 1) pentru știință, adevărul; 2) pentru artă, frumosul; 3) pentru morală, binele; 4) pentru justiție, dreptatea și 5) pentru politică, libertatea”.

Pentada, esența credinței: „Numai structura scenică poate fi redusă la trei, dar orice mare desfășurare, cum este și marea Scriptură a omenirii, *Biblia*, cu cele cinci cărți ale lui Moise, nu poate fi redusă la patru sau la trei segmente. Așa cum am dovedit în primul volum, *Problema transcendenței*, când am vorbit despre marile religii ale lumii, am arătat că toate au structuri pentadice: *cei cinci stâlpi ai islamului*, de exemplu, sau *cele cinci momente ale religiei creștine*: Bunăvestire, Nașterea, Viața lui Iisus Hristos, Învierea și Înălțarea la cer. Dacă faci abstracție de unul dintre ele nu mai ești creștin. Deci, nu se poate gândi corect în absența numărului cinci”.

Dialectica existențializării: „Prin intermediul omului, cu cele cinci simțuri ale sale, se petrece Existențializarea, adică Eonul sau obiectul în sine însuși devine Esteton (obiect al senzației); Percepton (obiect al percepției); Anteton, Gegenstand în germană, care „ne stă în față” (este supus observației), și care facilitează apariția Reprezentării”.

Arhitectura: „Din această cauză, întrucât logica tradițională este o teorie a rațiunii, cea simbolică, a intelectului, iar ultima, a speculațiunii, în cadrul sistemului ele vor fi tratate ca facultăți ale gândirii, la Teoria Ființei, care cuprinde: Intellectul, Rațiunea, Speculațiunea, Intellectul Rațional și Rațiunea Speculativă. Primele trei sunt facultăți fundamentale ale gândirii, iar ultimele două, facultăți hibride, fiecare dintre ele referindu-se la domenii distincte ale Existenței Nemijlocite: Intellectul – la stări de fapt și situații obiectuale; Rațiunea – la esența obiectelor și fenomenelor, iar Speculațiunea – la totalități și procesualități infinite”.

Demnitatea sistemului pentadic: „Există, desigur, și reguli speciale după care se face «oglundirea» speculativă sau speculativarea fiecărui domeniu în parte, adică încadrarea lui în contextul unor totalități sau procesualități cvasiinfinite. Reguli care să fie în conformitate cu formele gândirii speculative: categoriile filosofice sau supercategoriile, raporturile intercategoriale și schemele dialectico-speculative (binare, triadice, tetradice și pentadice). Schemele pentadice fiind cele mai elevate, îi conferă și filosofiei pentadice demnitatea cu-

venită ca număr de aur al dreptei filosofării”.

Noica, Brâncuși, Pentada: „Constantin Noica atrage atenția și asupra faptului că, dacă vom compara cele cinci cărți ale *Pentateuhului* cu cele cinci componente ale complexului statuar de la Târgu-Jiu, vom observa următorul aspect: la început este o Masă cu scaune – un fel de geneză. Apoi este reprezentat un fel de Arc de Triumf, ce simbolizează exodul. După aceea, urmează ctitoria, *Leviticul*, iar în mijloc, pe același ax, este Biserica. După Biserică, urmează *Numeri*, răbojul, adică enumerarea generațiilor, redată sub forma unei coloane care, privită de aproape și de jos în sus, se îngustează, lăsând impresia că nu se mai sfârșește, fiindcă nu-i vezi capătul de sus. Dacă mergi însă mai departe, mai apare o masă, cea de-a doua lege: *Deuteronomul*. Să fie întâmplătoare toate acestea? Oare nu a vrut Brâncuși să spună aici o poveste asemănătoare celor cinci Cărți din *Pentateuh*? Trebuie să înțelegem această poveste în cheia faptelor petrecute acolo”.

Totul este pentadă: „Eu aveam o glumă cu *pentada* bătrâneții: «Să fi bătrân, sărac, prost, urât și bolnav, nu-ți mai lipsește nimic». La care aș putea să adaug: «Ești tocmai bun de coronavirus!»”.

Orizonturi memorabile ale cugetării

Reperul Hegel, dialecticianul: „Dialectica lui Hegel este și nu este invulnerabilă. Este în orice caz criticabilă. Ea poate și trebuie să fie depășită, dar nu ignorată. Cine nu pornește *de la Hegel* riscă să rătăcească, pe drumuri ocolite, undeva cu mult *în urma* acestuia. Căci Hegel, ca și Aristotel sau Kant, aparține culturii universale. Sunt opere ca *Fenomenologia spiritului*, atât de bine făcute, încât nici măcar autorii lor, cum a mărturisit-o Hegel însuși, n-ar mai putea să le refacă. Nu există dialectică fără Hegel, cum nu există nici materialism fără Feuerbach. Dialecticienii moderniști nu înțeleg acest lucru și practică o pseudodialectică însă cu consecințe adesea penibile”.

Primatul Logicii: „O particularitate a lui Noica: orice filosof începe cu logica, deci cu pregătirea instrumentelor; el a ajuns însă la logică abia în ultimii ani. S-ar crede că o sfârșește cu începutul, dacă nu-și face cumva doar ordine printre hârtii. Nu m-ar mira să fie chiar începutul, căci nu-l văd pe Noica ascuțindu-și bisturiul la sfârșitul operației, în loc să se spele pe mâini”.

Inteligența și rațiunea: „Dictatorii, în genere, sunt inteligenți, dar neraționali. Dovadă că își ruinează țările și o sfârșesc ei înșiși rău, ca Hitler sau Ceaușescu. Îi ajută mijloacele perfecționate de reprimare armată, sistemele complicate polițienești, propaganda, în ultimă instanță minciuna și crima. Deja, Platon constatase că mincinoșii sunt mai inteligenți decât oamenii obișnuiți care spun adevărul, căci ei trebuie să cunoască nu numai adevărul, ci și falsul plauzibil. Căci a minți nu înseamnă a nega adevărul, ci a prezenta falsul ca adevărat. Escrocii, hoții și criminalii profesioniști au indice ridicat de inteligență. Cu rațiunea însă o duc foarte rău, ajungând să se suprimă între ei. De aici și pedepsele sălbatice pe care și le aplică mafioții de pretutindeni,

cum procedează la noi țiganii, arabii, chinezii și sporadic mafioții români (încă în fază de organizare)”.

Siberia gândirii: „Dacă dictatorilor le place matematica, chiar în forma elementară a adunării și a scăderii, nu le place logica. Stalin, Hitler și Ceaușescu au interzis predarea logicii și chiar practicarea ei. Stalin (poate că nu el personal, ca și în celelalte cazuri) a interzis până prin anii '50 chiar și logica matematică, pe motivul că era practică de occidentalii neo-pozitivisti; Hitler, fiindcă era practică de evrei, iar Ceaușescu fiindcă n-a reușit s-o învețe”.

Dificultățile genilor: „Unele persoane sunt dotate mai bine cu una dintre facultățile gândirii, mai rar cu toate, adesea cu două. Hegel nu reușea să învețe tabla înmulțirii și era să rămână repetent la liceu din cauza matematicii, dovedindu-se ulterior cel mai mare filosof speculativ. Nici Einstein n-o ducea prea bine cu aritmetica și nici măcar cu fizica practică, fiind însă cel mai mare teoretician al fizicii”.

Preferințe: „Dintre personalitățile antice, am oscilat între Platon și Aristotel, fără să cad în ispita lui Socrate, cum am oscilat între Kant și Hegel, fără să cad în ispita lui Marx”.

Logica, logica, logica: „Am și astăzi convingerea că logica este artileria grea a filosofiei”.

Inflația de înțelepți: „Mai există și impresia că filosofia ar fi ceva la îndemâna oricui. Cum zicea și Russell, că n-a auzit nicio prostie pe care să n-o fi spus în prealabil vreun filosof. Pericolul de a se întâmpla și la noi ceva asemănător îl constituie și masa enormă de filosofi care ne-au năpădit după 1990”.

„Faust” și credința: „...cartea lui Goethe este oarecum demonică. Ea prevestește (din 1808) goana după aur și faustizarea societății occidentale, pierderea credinței creștine și negustoria de suflete. Este o carte grozavă, care m-a înspăimântat. Dar și autorul, Goethe însuși, era «de spaimă». Constantin Noica a vrut să scrie o carte Anti-Goethe. Eu aș dori ca din scrierile mele să răzbată, declarat sau nu, o atitudine *Anti-Faust*. Or, aceasta este tocmai dreapta credință, ortodoxia, ocrotitoarea noastră din ultimele două milenii, în vremuri poate chiar mai grele decât cele de astăzi. Întoarcerea la credință, aceasta ar trebui să fie învățătura”.

Omul și adevărul: „În genere, ne lăsăm cu toții amăgiți și chiar ne supără când vine cineva să ne zdruncine încrederea. Sunt semne rele însă când începe să ne supere adevărul și preferăm minciuna, mai ales în legătură cu noi înșine, cu evaluarea și autoevaluarea noastră. Căci oricât ar semăna cu animalul și orice interpretare i-am da acestei asemănări, omul este *altceva*. El poate să gândească ceea ce este *dincolo* și ceea ce este *dincoace* de el însuși, și chiar să vorbească despre acestea, în ciuda faptului că unii, hermeneuți sau nu, îl sfătuiesc să tacă”.

Cetățeanul ilicit: „Discuțiile utopice despre Statele Unite ale Europei și transpunerea unor concepte de uz nord-american în alte contexte, oricât de interesante ar fi, sunt lipsite de orice consistență. Moneda comună, cu avantaje foarte discutabile, nu înseamnă și renunțarea la culturile naționale, la limbile naționale, la granițe, la

naționalitate, la tradiții etc., cum susțin multe persoane care se vor cu orice preț moderniste. Conceptul de «cetățean al unui continent», al Europei, al Africii, al Asiei, și, respectiv, de patriotism continental, mai nou chiar de patriotism planetar, căci suntem «cetățeni» aceleiași planete, nu înseamnă altceva decât transpunerea ilicită a unor noțiuni cu sferă mult mai redusă la sfere cosmice: războaie între continente, între planete, între galaxii”.

Conștiința marțiană: „Neexistând nici conștiință și nici cetățenie europeană, se poate vorbi despre ele, ca și despre conștiința marțiană, orice ne trece prin minte, ca și despre conștiința culturală europeană, care, după enumerările D-voastră, ar fi o înșirare de fenomene culturale, unele strict naționale, din ultimele trei milenii, care, nici măcar spenglerian, n-au vreo legătură între ele”.

Tragedia țaranului: „Ceea ce rămâne, ca un semn de întrebare, este țaranul. Care, într-adevăr, nu mai înțelege nimic. El a stropit cu sudoare și sânge fiecare palmă din pământul acestei țări, pe care l-a considerat sfânt. Or, vede astăzi că nu mai are niciun preț. Îl lasă în paragină și pleacă. Se așterne pustiul peste sate, doar la răscruci de drumuri nămolose mai vezi acele ciudate monumente străjuite de vulturi prăfuiți de vremuri, pe care mai poți citi cu greu acea inscripție bizară: «Spuneți generațiilor viitoare că noi am dat jertfa supremă pe câmpul de onoare!». Cu timpul se va șterge semnul exclamării și va rămâne subînțelesul și, din păcate, atât de omenescul semn de întrebare”.

Credința: „Pe oriunde a trecut trupa românească – fie în retragere, fie în atac – nu a omorât niciun preot, așa cum au făcut trupele invadatoare”.

Mackensen versus Neagoe Basarab: „În prima bătălie, marele feldmareșal (Mackensen, n.n., I.F), care considera că a învins România, a fost înfrânt. Din punctul de vedere al spiritualității noastre, acea victorie nemaipomenită, obținută cu multe jertfe, a fost trecută pe seama lui Dumnezeu. În scrierile sale, Neagoe Basarab spune că este bine să te închini la Dumnezeu și înainte de luptă, și în timpul luptei, dar și dacă ai pierdut-o. Iar dacă ai câștigat, trebuie să te duci și să ridici o mănăstire în amintirea victoriei, mulțumindu-i astfel bunului Dumnezeu”.

Lykanthropia: „Verdictul s-a dat, *homo homini lupus est*. Adică omul față de om este lup, mai ales în lumea capitalistă, fiindcă despre aceasta e vorba. În lumea socialistă, cum zice butada, lucrurile stau invers, adică lupul față de lup e om. Sigur că se merge la vânatoare mai ales de urși. În ultimul timp, lupii au fost lăsați, nu știu de ce, pe linia a doua, și nici nu se prea înmulțesc”.

Haita și ciolanul: „Un scriitor foarte spiritual spunea că ne găsim într-o situație diferită acum, dificilă chiar. Sau mărim ciolanul, sau micșorăm haita. Deci e o luptă... Nu mai vorbim în metafore, aici sunt lupi autentici care luptă pentru ciolane. Este epoca cunoscută în economia politică de acumulare primitivă de capital. Nu ai cum să acumulezi prin salariile pe care le primești, mai ales cum o să fie ele așezate, altfel decât luând de la altul”.

Absurd kafkian: „În politică nu răspunde nimeni pentru nimic. Eu văd că se trece de la o legislație la alta, de la o conducere la alta, se fac greșeli mari dar nimeni nu plătește”.

Renunțarea la Dumnezeu: „Renunțând la Armata națională, România a renunțat și la Dumnezeu și a trecut la trupele NATO, care nu se închină la Cel de Sus. Când hotărăște NATO ceva, se și întâmplă. Ni s-a oferit garanția că nimeni nu se va atinge de perimetrul acestei țări și poate că au avut dreptate. Totuși, observ că unii ne atacă dinăuntru, ceea ce este o altă nuanță; nu știu cum te poți apăra de cei care te atacă din interiorul țării.

„Nu Daniil Sihastrul s-a dus după Ștefan cel Mare, ci Ștefan cel Mare a venit să îi ceară sfatul”

Educația, debandada organizată: „La Ministerul Educației există un institut specializat care studiază și elaborează concluzii, sinteze, propuneri de perfecționare și chiar de reformare a școlii românești, dar nimeni nu-l întreabă nimic, nimeni nu ține seamă de concluziile pe care acest institut le publică... Nici la facultate nu mai este exigență. Se intră fără examen, se fac nu cinci ani, ca înainte, ci numai trei, adică doi și jumătate, că o jumătate de an se pregătește licența. La liceu este debandadă, cursurile sunt superficiale, profesorii dezinteresați și apare învățământul dublu. Cine are bani plătește acasă, se pregătește în particular și știe carte. Cine nu vrea să învețe își cumpără diploma. E foarte trist”.

Terorism psihic: „Profesorii, în genere, își umilesc studenții, îi consideră proști și chiar le-o spun. Ceea ce le taie orice elan creativ”.

Maratonul către esențe: „Aristotel, care oricum nu era considerat lipsit de înțelepciune nici măcar de adversarii săi, a fost șogârț, cum se zice pe la noi, adică ucenic la Platon, douăzeci de ani (față de doi ani și jumătate cât durează astăzi Facultatea de Filosofie), deși pe vremea lui nu se scrisese prea mult în filosofie. În timpul acesta a fost copist și compilator, cum a și rămas prin unele lucrări, și a tot tradus din grecește pe machedonește și invers, după care a trecut la comentarii, adesea critice, remarcându-se ca autor abia în ultimii ani de viață, adică spre șaiszeci de ani. Și aceasta fără nici o «perioadă comunistă restrictivă»”.

Prostirea: „Se va zice că, totuși, absolvenții de licee, așa cum au ajuns la gimnaziu și la liceu, vor ajunge cu toții și la universități, tot fără examene, și, de data aceasta numai după trei ani, vor fi absolvenți de facultăți, plus doi ani de masterat, plus patru de doctorat, și ne vor saluta din mers, plecând din țară, cum sunt și sfătuiți s-o facă. Numai că și aici mai intervine ceva. În statele occidentale nu mai sunt recunoscute studiile făcute în felul acesta nici măcar pentru proprii lor cetățeni. Acesta este motivul pentru care, cine are posibilități materiale, își trimite copiii de mici să învețe în țările în care nu s-a prostit încă învățământul”.

Nostalgii întemeiate: „Poate că ar trebui să existe, având în vedere experiența trecutului, școli ale bisericii, cum se făceau în secolul al XIV-lea sau cum s-au

făcut în Transilvania pe vremea lui Andrei Șaguna, fiecare biserică să aibă școala ei, cu dascăli și dascălițe pe care să-i iubească și să-i respecte întreaga comunitate. S-ar ajunge, poate, la un fel de renaștere a spiritualității creștin-ortodoxe”.

Vremuri de frumoasă poveste: Academia Domnească...: „Să nu uităm că facultățile de filosofie au trecut la «regimul» de trei ani, mai precis de doi ani și câteva luni, adică la jumătate din programul de dinainte. Se făcea mai multă filosofie la Academii Domnești (între 1700 și 1821) decât se face astăzi la noi! Pe de altă parte însă, nimeni nu ne împiedică să filosofăm”.

Ștefan cel Mare și Daniil Sihastrul (sau de ce nu se implică lumea academică, elita românească în efortul de a schimba viața societății): „Aș putea să spun următorul lucru, istoric vorbind, nu Daniil Sihastrul s-a dus după Ștefan cel Mare, ci Ștefan cel Mare a venit să îi ceară sfatul”.

Pandemia sau „cei cu vile răzlețe prin pădurile patriei scapă și de coronavirus”

Ca în „Ciuma” lui Camus: „La noi, virusul a fost lăsat să vină, și chiar a fost invitat. În romanul «Ciuma», al lui Albert Camus, prima fază a epidemiei se numește «Atacul». Într-un oraș oarecare, unde locuitorii trăiau nepăsători, fără să le treacă prin minte că ar putea să fie atacați de cineva sau de ceva, apare un șobolan, cam pricâjit, care de abia se târa, și care moare la scara unui bloc. Acesta a fost primul semnal al molimei adusă, în mod obișnuit, de rozătoare. După care urmează alte rozătoare care au atacat orașul, apoi primele îmbolnăviri cu bacilul ciumei, și încep decesele. A doua fază a molimei se numește «Exilarea» orașului, închiderea și păzirea lui. Nimeni nu mai are voie să intre, sau să iasă, și nici să circule pe unde vrea”.

Analfabeții cârmaci: „Prima fază a declanșării molimei, care a fost așteptată «cu răbdare», fără nici o măsură preventivă și fără nicio viziune asupra consecințelor ei dezastruoase”.

Nici în păduri nu ne mai putem ascunde: „Noi nu stăm ascunși, ci suntem *obligați* s-o facem. E o nuanță. Românii s-au tot ascuns, ba de goți, ba de unguri, ba de tătari. Și cine s-a ascuns bine a scăpat. Am avut, ce-i drept, munții și pădurile. Mulți au scăpat prin păduri, și de ciumă, și de holeră. Și unii, cei cu vile răzlețe prin pădurile patriei, scapă și de coronavirus”.

Asistența medicală: „S-a văzut! Este un dezastru. Focarele virusului s-au mutat în spitale. Frica de spitale e chiar mai mare decât cea de moarte. Mulți preferă să moară acasă, decât să fie chinuți în spitale. Acasă se crede că uneori tot mai scapi, dar la spital mori sigur. Apar la TV scene cu aplauze pentru sanitari. În realitate, sunt filmate numai scene cu brancardieri care tot urcă și coboară din ambulanțe, cărând, într-un fel de sarcofage din plastic, probabil cadavre. Pe fundaluri imense, cu viruși colorați în toate felurile, dotați cu un fel de tentacule. Arată ca navele cosmice”.

Agonia umanului: „Pe plan sanitar, medicamentul săracului este fuga de boală. Izolarea este cea mai si-

gură metodă de îmbogățire. Se fură «la vedere», căci nu mai sunt privitori. Iar cei plătiți pentru supraveghere, dirijează fluxul infracțiunilor. Azi-mâine nu vom mai avea pături în care să ne ascundem».

Primejdii: „În afară de ratarea anului școlar, care nici nu mai contează față de dezastrul din învățământ, este dezastrul economic [...]. Din această cauză, tot prelungind starea de «asediu», riscăm, fără exagerare, să scăpăm de viruși și să murim de foame. Și îmi vin în minte, în legătură cu «ascunderea», despre care am tot vorbit, și de riscurile «aprofundării» acesteia, vorbele frumoase, dar pline de învățăminte ale poetului Heine. Doi adolescenți, îndrăgostiți, se jucau de-a ascunselea, zice poetul: «Și atât de bine s-au ascuns, că niciodată nu s-au mai găsit»».

În pat cu dușmanul: „Oricum, desfășurarea epidemiei de coronavirus, cel puțin la noi, în condiții de pandemie, încalcă toate așteptările, mai ales cu perspectiva perpetuării fazelor de urgență-alertă. Ceea ce ne duce din nou cu gândul la vorbele abatelui Galiani, că «important nu este să te vindeci, ci să te obișnuiești cu bolile tale»».

Binele din infernul Răului: „...majoritatea spitalelor erau «reamenajate» pentru pandemie, iar restul bolnavilor, cu afecțiuni cardiace, diabeticii etc. erau lăsați să moară fără nicio îngrijire medicală. Aceasta, făcând abstracție de faptul că spitalele «uzuale», ca să zicem așa, erau dinainte de pandemie focare de infecții. Dar, cum se zice, tot răul spre bine, nemaifăcându-se vaccinare și nici tratamente, prin spitale infectate, au scăpat 80% dintre nou-născuți, care altfel ar fi murit!»

Industria botniței: „Iar botnița, contestată de către unii ca eficacitate, va deveni mai întâi obligatorie și apoi obișnuiță, cu producția de modele noi, și de culori și

forme diferite etc., devenită și ea un fel de «ramură» economică».

O obligație morală: reeditarea operei

Cu sistemul pentadic în prim-plan, desigur, discursul filosofic al academicianului Alexandru Surdu ar trebui să cunoască, însoțit de studii critice, o reeditare unitară. Ne referim nu doar la cele 36 de cărți publicate, ci și la sutele de studii și articole găzduite de reviste din țară și străinătate, la volumele colective coordonate, la traduceri în și din limba română ale unor autori fundamentali (Immanuel Kant, Ludwig Wittgenstein, Karl Popper, Titu Maiorescu, Nae Ionescu). Resurse umane sunt în acest sens. Nu mă refer doar la cei care s-au bucurat de îndrumarea sa. Am în vedere și instituțiile pentru care a trudit elevat. Firește, peste optimismul unei asemenea dorințe/ necesități s-ar putea așeza chiar umbra unui gând al regretatului academician – „M-am învățat, cu timpul, să nu aștept recunoștință de la nimeni, oricât bine i-am făcut. Ba, dimpotrivă, cei pe care i-am ajutat mai mult mi-au făcut cele mai urâte lucruri. Regula însă nu este generală. Sunt și câțiva care n-au uitat, cel puțin până acum, binele făcut. Am constatat că exemplele bune sunt foarte rar urmate, dar cele rele aproape întotdeauna, mai ales dacă sunt profitabile” –, dar speranța în faptul că aventurile împlinite ale filosofiei românești, și nu numai, au nevoie de un asemenea tezaur ideatic reeditat este vie.

Pentru cărțile reeditate s-ar cuveni, pe lângă studiile critice (inclusiv niște prolegomene pentru filosofia pentadică) și realizarea unui indice selectiv de nume, concepte și teme.

Acad. Alexandru Surdu

O PANORAMĂ A POEZIEI ROMÂNE DE AZI

Cartea universitarului Răzvan Voncu *Poeți români de azi* (vol. I, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019), deși – poate – destul de târziu descoperită de mine, deși (sau tocmai pentru că?) abordează un sector al literaturii române în care nu m-am simțit niciodată pe deplin acasă, m-a atras din motive pe care abia acum încerc să mi le limpezesc. Ar putea fi vorba de lupta cu unele *racile din copilărie*, cum spun psihanalistii, pentru că, în iulie 1973, la proba orală de admitere la secția de Istoria și Teoria Artei a Institutului „Nicolae Grigorescu” din București, pe un astfel de subiect am primit primul 7 la română din viața mea de elev (lucru valabil și pentru cea ulterioară, de student), de la Zoe Dumitrescu-Bușulenga (a cărei imagine luminoasă de până atunci, și nici de atunci încolo, nu s-a întunecat câtuși de puțin din această pricină; poate dimpotrivă). Dar ar putea fi vorba mai ales de îndelungata și pasionala mea înșurubare în problema profilului spiritual etnic, înșurubare care a survenit ulterior și nu m-a mai părăsit până azi. Or, dacă am cheltuit ani buni (mai bine de patru decenii) căutând rădăcinile fenomenului românesc, „săpându-mi odaia” în această direcție tot mai obscură (ca-ntr-un celebru, zguduitor scenariu poetic arghezian), am avut târzia revelație că s-ar putea să nu fi săpat în cea mai potrivită direcție. În orice caz, că nu e *singura* direcție care să merite efortul căutării. Câtă vreme, pentru om, ca unică ființă conștientă de sine, nu doar *rădăcinile* contează, nu doar ceea ce i-a fost dat să fie, ci și (poate chiar *mai cu seamă*) *alegerea* a ceea ce el vrea să devină (cum și scrie Răzvan Voncu într-un loc). Or, din acest punct de vedere poezia, cea cultă și cea contemporană mai cu seamă, e polul opus rădăcinilor, zenitul luminoasei *alegeri*.

Acum mai bine de un secol și jumătate, Vasile Alecsandri clama cu entuziasm: „Românul e născut poet”; având, probabil, în vedere tot orizontul rădăcinilor, mai ales pe cele ale existenței noastre pastorale. De-atunci însă, zgura existențială a trei mari războaie și a aproape

jumătate de secol de comunism, dar mai ales cerneala corozivă a cinismului multor comentatori a îngropat până la sufocare presupusa înzestrare poetică a sufletului românesc. Încât statutul de „regină” al poeziei s-a tulburat și ambiguizat – în termenii autorului în discuție – cu acela de „cenușăreasă”.

Sinteza lui Răzvan Voncu, acoperind ultimii circa 70 de ani de poezie românească (și conținând cât o jumătate de istorie a literaturii contemporane, chiar dacă autorul o prezintă doar ca „o plimbare critică relaxată, realizată prin *flash-uri*, nu prin profiluri critice extinse”), sinteza – așadar – convinge de persistența în cultura română a unui filon al creației poetice definitiv pentru literatura română actuală, ca oglindă a sufletului nostru contemporan.

Cartea e reluarea, la dimensiuni aproape duble, a primei ediții, din 2015, chiar dacă și aceea se prezenta doar ca un prim volum al unei serii. Serie pe care autorul nu se grăbește să o completeze cu al doilea volum, ci îl reia și îl amplifică pe primul, dublându-i, practic, conținutul și dându-i astfel o puternică pecete de *work in progress*.

Există trei mari părți, suprapuse marilor perioade istorice traversate: *I. Poezia afirmată în perioada comunistă (1948-1989)* (cu patru subsecvențe – suprapuse generațiilor poetice – și un „epilog răsturnat”); *II. Poezia afirmată în perioada democratică*; și *III. Poeți în confesiune* (parte care este integral adăugată față de ediția I, cea din 2015). Acestea li se adaugă două texte însoțitoare inițiale, de autoprezentare: *În loc de prefață la ediția a II-a*, respectiv o introducere cu titlul *Poezia, azi – regină și cenușăreasă*.

Autorul mărturisește că nu încearcă să facă critică de direcție, „de sus în jos”, ci un simplu exercițiu de gust personal, care ar veni însă în contradicție cu „listele” subterane în circulație, nici ele în relație directă cu bursa literară concretă și corectă a momentului. Ceea ce nu înseamnă că poate evita o anume periodizare, o circumscriere a mișcărilor poetice autonome (onirism,

echinoxism etc.), ca și situarea istorică a cutărui poet (mai ales în condițiile apariției unui număr tot mai mare de antologii și ediții de autor, ceea ce duce cu gândul la un soi de „clasicizare” a respectivilor autori). Dar prejudecata exhaustivității, „de sorginte școlară”, ar vrea-o lăsată la porțile exercițiului său critic, care se vrea „un pariu pe valoare, pe descrierea unor universuri poetice”, nicidecum o sistematizare exhaustivă, cu atât mai puțin „obiectivă”. „Fără a neglija funcția socială, educativă și chiar identitară a literaturii, autorul rămâne fidel vechiului criteriu estetic”, observa încă „la cald” Vasile Spiridon în cronică sa dedicată cărții în discuție („România literară”, nr. 4/2020).

Criticul admite și un „cod literar”, același din anii '80, dar nu și o direcție poetică dominantă, cum a fost până de curând optzecismul. Iar dacă există anume dominante atitudinal-critice (și evident că acestea există), ele sunt, în sens apreciativ, „criteriul estetic” (nu istoric, nu patriotic, nu orientat spre „tămâierea” ierarhiilor critice consacrate) și „sita gustului cititorului de azi și de mâine”; iar în sens depreciativ, autorul se pronunță constant împotriva fanatismului structuralist, a eliminării individualității creatoare din „rețeta” operei de artă, respectiv împotriva încetățenitei – în deceniile din urmă – despărțiri a poeziei de ființa de carne care o generează. Atitudini „oficializate” deja prin programele și manualele școlare – aș adăuga – care, conform lui Răzvan Voncu, ar fi generat o epocă de „nimic gălăgios”, de ignoranță, agresivitate și tautologie literară, elemente care au încercat să se substituie talentului și culturii poetului. Observație cu care orice cititor dotat cu bun-simț și o minimă informație nu poate decât să fie de acord.

De altfel, criticul observă existența, după '89, a unui proces de însănătoșire a acestui climat, constând pe de o parte în pulverizarea conceptului optzecist de poezie (bazat pe textualism, autoreferențialitate, citat cultural), iar pe de altă parte în răsturnarea raportului intern, în sensul unei evoluții a marginalilor, paralelă cu lipsa confirmării în cazul multor poeți dintre cei insistent promovați în „Cenaclul de luni”. Deși, după '89, dispariția cenzurii a fost o catastrofă pentru mulți din poeții tineri, care nu apucaseră să-și cultive autocenzura, iar tot mai agresiva mentalitate „prezenteistă” a dus lucrurile în pragul dispariției tradiției, fenomen echivalent (dacă e să apelăm la o imagine-simbol din sfera tradiției) cu zidul lui Manole dinainte de sacrificiu.

Comentariile sunt, de obicei, prilejuite de vreun ultim volum, de apariția vreunei antologii sau a vreunei restituirii, iar exemplele de suplețe critică sunt multe, de-a lungul celor 374 de pagini. Labiș, de pildă, este receptat ca „un caz tragic”, care „rămâne mai mult prin ceea ce ar fi putut, decât prin ceea ce a fost cu adevărat” (p. 41). Ion Horea este apreciat pentru poezia sa tradițională (deși preferințele criticului merg constant înspre cea modernă) „în evul nostru eretic”, tocmai pentru că „nu face confuzie între curajul estetic și exhibiționism”, între funcția de „mântuire” și aceea de „panaceu” a poeziei, pentru că – preluând formularea lui Dumitru Micu – Ion Horea ar fi un „necăutător de originalitate pur exterioră”. Referința la Radu Brateș (pseudonimul literar al

lui Gh. I. Biriș) îi prilejuește constatarea: „Din arhivele personale sau din dosarele fostei Securități, răsar opere care pot deveni autentice modele umane și cărturărești” (p. 53).

Discuția despre Nichita Stănescu îi prilejuește criticului cel puțin două observații esențiale în legătură cu direcția de evoluție a poeziei moderne/postmoderne, care „nu se mai adresează «sufletului», ci intelectului” (p. 77). *Lecția despre cub* ar atesta faptul că „poezia trebuie să abandoneze calea iluzorie a construcției, în favoarea celei realiste a deconstrucției, căci, pe lângă autenticitate, orice deconstrucție conține în efigie fantoma construcției” (p. 81). Iar volumul *Noduri și semne* ar anticipa faptul că „misiunea poetului postmodern nu este, deci, de-a căuta să explice inexplicabilul, ci de-a transforma intraductibilul (*nodurile*) în interpretabil (*semne*)” (p. 86).

Volumul *Poezii alese de cenzură* al lui Marin Sorescu (ediția a II-a, din 2006, îngrijită de George Sorescu, fratele mai mare al poetului), ar întregi ultimul ciclu (*Puntea*) pe linia imaginii de *poet tragic*, contestată cândva tânărului Marin Sorescu de G. Călinescu.

În opera lui Ioan Alexandru ar stărui imaginea a doi poeți: pe de o parte, a tradiționalistului care reface cel mai spectaculos legătura cu tradiția interbelică (Pillat-Voiculescu), dar pe de altă parte, și o adaptare nefericit extinsă a poezicii și semanticii imnului religios la poezia laică, în care (mai ales după *Imnele Transilvaniei*) mai subzistă „doar insule de poezie adevărată, în mълul dezolant al unui discurs adesea dezolant și mai cu seamă desuet” (p. 116).

Pășind mai încoace, în „echivocul deceniu '70-'80” (pe care doar Laurențiu Ulici îl socotește drept generație poetică de sine stătătoare), Răzvan Voncu îl disociază poetic pe clujeanul Adrian Popescu de „ardelenism”, în sensul aceluia stereotip care (cum observase încă Lovinescu) asociază lirismul cu tradiționalismul, cu „metafora frustă” și cu temele naționale, integrându-l unei mișcări poetice clujene care mai degrabă a aprofundat șazecismul, decât a anticipat optzecismul; dar – deși mai subțire cantitativ și mai puțin zgomotoasă – poezia echinoxistă ar fi și „mai rezistentă la trecerea timpului” (p. 154).

De asemenea, reușita lui Horia Bădescu de a reveni, pe terenul poeziei franceze (*Les Sylllogismes du Chemin*), cu stilul înalt și cu poezia-căutare (modele pe care poezia franceză le pierduse), „nu va depăși cercul îngust, ezoteric, al cititorilor de poezie”; dar, pe de altă parte, „în cultură nu funcționează criteriul majorității” (p. 158).

În legătură cu poetul și „profesorul de poezie” Ion Pop, care face tranziția dintre poezia neomodernistă de la „Steaua” și poezia neoexpresionistă de la „Echinox”, Răzvan Voncu glosează inteligent: „Livrescul [...] nu este necesarmente sinonim cu modernismul, după cum nici naturalul nu ține de tradiționalism” (p. 172).

Comentarea lui Ion Mircea îi prilejuește o adevărată profesiune de credință: „Poezia trebuie să fie orice (o înălțare în Hiperboreea, o coborâre în bolgiile Infernului), numai nu o târare decerebrată prin vulgaritatea și

platitudinea minimalistă” (p. 176). Dar, cum „e mult mai greu să simulezi cerebralitatea decât sinceritatea”, preferința criticului pentru prima se justifică. Or, poetul discutat ar fi „un bizantin subțiat de cultură”, care știe să alcătuiască texte-mozaic, în care „ca-n arta icoanei, același element are o valoare în plan sintagmatic, și alta în plan paradigmatic” (*ib.*). Avem aici o adevărată proiecție geometric-analitică a poeziei (pe cele două „axe” care structurează atât istoria, cât și filosofia culturii, despre care vorbea Iuri Lotman în ale sale *Studii de tipologie a culturii*), proiecție definitorie pentru felul lui Răzvan Voncu de a înțelege poezia; căci – legat acum de mozaicul bizantin – modelul revine și la p. 251, aplicat fiind poeziei lui Adrian Alui Gheorghe, care „dacă neliniștește, și vindecă”.

Secțiunea a patra (a părții I), referitoare la generația '80, atinge și problema, mult dezbătută în acei ani, a așa-zisului *protocronism*, ipostază pseudo-culturală a ultimei etape, tot mai deșănțat naționaliste, a epocii comuniste: „departe de-a fi «protocronică», literatura noastră este vitală și originală mai degrabă la final de ciclu” (p. 185). Observație de mare generalitate și profunzime, susținută prin apelul la exemple convingătoare, precum Dimitrie Cantemir („sinteză a barocului occidental cu cel oriental”), la Ion Budai Deleanu (cu ultima notabilă întruchipare a epopeii renaștentiste europene) și la M. Eminescu (care „stoarce romantismul de ultimele-i resurse”). Aceștia – pe lângă Gellu Naum, poetul aflat în discuție, ca ultimă și strălucită ipostază a suprarealismului european, care „abolește spațiul”, centrul lui putând fi oriunde. Și, tot aici – o nouă nuanță în definirea poeziei, pe care cartea lui Răzvan Voncu o realizează oarecum concentric: „poezia nu se află *dincolo* de lume, ci *dincoace*. Suprarealismul nu înseamnă «depășirea realității», ci revenirea la această supra-realitate a poeziei, de care omul s-a îndepărtat prin socializare [prin sociopatie, aș îndrăzni să zic, mai ales în cazul cititorului român, n.n.], prin vulgaritate, prin îmburghizare” (p. 189).

Poeții din afara granițelor politico-administrative ale României (Liviu Damian, Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Teo Chiriac – trăitori în Moldova din stânga Prutului – se adaugă unor Cezar Baltag sau Leonid Dimov, proveniți de acolo, ca și Ioan Flora sau Petru Cârdu, din Voivodina și Banatul Sârbesc) sunt incluși în această panoramă a poeziei române contemporane nu după vreun principiu ghețozant, nu în funcție de aspecte tematic-„patriotice”, ci la modul unitar, pe baza valorii literaturii lor în percepția autorului. Ba, mai mult, unii dintre aceștia îi prilejuiesc criticului noi și surprinzătoare volute în spirala definirii concentrice a poeziei despre care vorbeam mai sus. În legătură cu Ioan Flora (născut în Voivodina iugoslavă) și al său volum *Iepurele suedez* se spune: „Neajunsul limbajului se convertește astfel în preaplina poeziei, așa cum chimia modernă s-a născut, de fapt, din eșecul alchimiei medievale” (p. 201). Sau – s-ar putea adăuga – așa cum „neajungerea limbii” de pe la 1800, care pe Ion Budai Deleanu îl „desmântă”, în primă instanță (de la o abordare „înalt”-epopeică), dar care – convertită poetic – îl ajută, de fapt, la rotunjirea

unei capodopere eroi-comice, burlești. De altfel, în același context aflăm că poezia poate fi/este „o originală *kenoză lirică*, în care *prezența* poetului se întrupează, tremurător, din fumurile alambicurilor în care «fierbe» limbajul” (*ib.*). Surprinzător pentru mulți, nume mai populare, precum cele ale lui Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Gheorghe Vodă sau Ion Vatamanu, vor fi (doar) citate, ca „jumătăți de măsură” în acest proces de „fierbere” poetică a limbajului, dar nu tratați de sine stătător.

De o atenție aparte beneficiază mulți „marginali” (spațial), precum Savu Popa (Ocna Sibiului), Aurel Dumitrașcu (Borca, Neamț), Radu Sergiu Ruba (Satu Mare) sau Ioan Es Pop (Ieud, Maramureș), dar și (în contra curentului „prezenteist”) mulți dintre cei ce azi nu mai sunt (precum mai sus amintiții ex-statali Liviu Damian și Petru Cârdu, dar și Radu R. Șerban, Cristian Popescu și Marian Drăghici sau – de asemenea amintitul – Aurel Dumitrașcu). Iar toți aceștia – nu pe criterii sentimentale (de care criticul se declară în repetate rânduri oripilat), ci în funcție de noutate și originalitate (cel puțin în selecția și receptarea sa).

A nu se înțelege, pe linia mai sus amintitei definiri a poeziei ca aventură a limbajului, că pentru Răzvan Voncu acesta ar fi un criteriu în sine, pentru că – în cazul altor poeți – aprecierea critică se face tocmai pentru întoarcerea salutară „la poezia care nu mai este un simplu act de gramaticalitate sau, și mai rău, de verbiage, și redescoperă din plin valențele semanticii, ale reflecției și spiritualității” (despre Gabriel Chifu, p. 213). Sau pentru întoarcerea „de la textualismul frondeur, la retorica gravă și austeră a poemului neliniștilor metafizice”, respectiv „de la paradigma Macedonski, la paradigma Eminescu” (despre Liviu Ioan Stoiciu, „caz unic în poezia noastră”, p. 218). Pentru că poezia nu e virtuozitate, ci neliniște, iar „forma” nu se dezinteresează de „fond”, ci îl cuprinde și și-l asumă, spune el în altă parte. Ba chiar, că Poezia e tot un fel de divinitate, care – dacă nu e exclusiv „arta de a scrie”, cum nu e nici exclusiv „arta de a trăi”, ar putea fi „arta de a muri”. Cum nici existența nu trebuie înțeleasă nici ca luxură, nici ca asceză, ci ca „un proiect spre moarte” (despre Marian Drăghici, p. 293).

Despre „promoția nouăzecistă” (care formează substanța capitolului al II-lea, anume: Ioan Es Pop, Radu Sergiu Ruba, Horia Gârbea, Cristian Popescu, Marian Drăghici, Daniel Bănuțescu, Teo Chiriac, Hanna Bota, Emilian Pal, Andrei Novac, Savu Popa), Răzvan Voncu spune, la modul generic, că ar fi „o promoție care se asociază cu «bunicii» șaizeciști, împotriva «taților» optzeciști, întorcând poezia la metaforă” și la *hemografie* (acea „scriere cu propriul sânge” despre care vorbea Nichita, p. 297). Chiar când întoarcerea e și mai radicală, spre interbelica poezie de cunoaștere, nu se mai postulează *posibilitatea* Absolutului, ci doar *probabilitatea* lui.

Identificarea elementelor de autobiografie în opera poetică (postmodernă, mai ales) e mereu o tentație pentru critic, crede Răzvan Voncu, dar căutarea obstinată a identității text-autobiografie este o eroare. „Căci,

fără să fie produsul strict al imaginarului, opera de ficțiune nu e niciodată «viață» (p. 243). Dar nici ruptă de viață nu e, iar accentul pus în ultimele decenii pe distanța dintre cei doi termeni a creat „o epocă în care sunt contestate modelele existente și e pusă sub semnul întrebării însăși necesitatea lor” (p. 319). Este motivul pentru care Răzvan Voncu alege să completeze sumarul ediției I (în raport cu care nu au fost doar adăugate nume noi, ci și eliminate dintre cele vechi) cu un întreg capitol (III), consacrat scrierilor confesive ale unor poeți (memorii, jurnale, corespondență), „în ideea de a completa analizele operelor în sine cu analize ale universului de creație al unor poeți contemporani” (p. 9). „Printre meritele cărții – sublinia și Daniel Cristea Enache în mai sus amintitul număr din „România literară” (4/2020) – este și acela de a fi chestionat (nu numai în capitolul final, *Poeți în confesiune*, ci și în analiza versurilor, la mulți dintre autorii cuprinși în sumar) raportul deloc simplu între textul literar și contextul social, politic, istoric.”

Capitolul începe cu referința la Lucian Blaga, prilejuită de reeditarea, în 2012 (de către Dorli Blaga) a *Hronicolului...*, din care rezultă o imagine a devenirii poetului, în raport cu spațiul-matrice al culturii tradiționale („monadică la modul sincretic, nu fracturat”) asociată creșterii organice, în cercuri concentrice, a unui copac, „care dezvoltă figuri mereu mai ample în același tipar originar” (p. 321). Sunt trecute în revistă scrisorile lui Geo Bogza către Magdalena Binder (sora lui Alexandru Binder, *alias* Sașa Pană), care circumscriu o încurcată poveste de dragoste, dar și cele patru însemnări de tip jurnal (editate de Ilie Rad în 2016) ale lui Mihai Beniuc (auto-ipostaziat ca „om de rând”), din care autorul alege mai ales aspectul de „fișă clinică” a unei naturi puternice, „o stihie, dar nicidecum un caracter” (p. 329). Jurnalul de aproape 1200 de pagini al Mariei Banuș („cel mai întins efort diaristic feminin din literatura română”) oferă „o mărturie de mâna întâi, a unei intelectuale aflate mai mereu în prim-planul vieții publice românești, asupra unui secol marcat de cumplite tragedii” (p. 331). Volumul *Scrisori către Doți*, conținând scrisorile lui Radu Stanca către soția sa, actrița Dorina Stanca (editate de Ion Vartic), constituie „cea mai importantă recuperare editorială a anului 2016” și sugerează una din rădăcinile existențiale posibile ale „euforismului cerchist” (p. 335).

Grupajul de scrisori ale lui Dan Deșliu către Viorica Dinu, cea de-a doua parteneră de viață a poetului (publicate de revista „Manuscriptum”) este o poartă de acces la personalitatea interioară a poetului, din care Răzvan Voncu reține mai ales „tristețea histrionică”, „absența unei conștiințe artistice, mai degrabă decât a celei morale”, în genere, profilul anxios, care fuge în zadar de el însuși, de golul interior, al unei personalități scindate între *realismul socialist* și *onirismul* structural, anterior celui al lui Leonid Dimov.

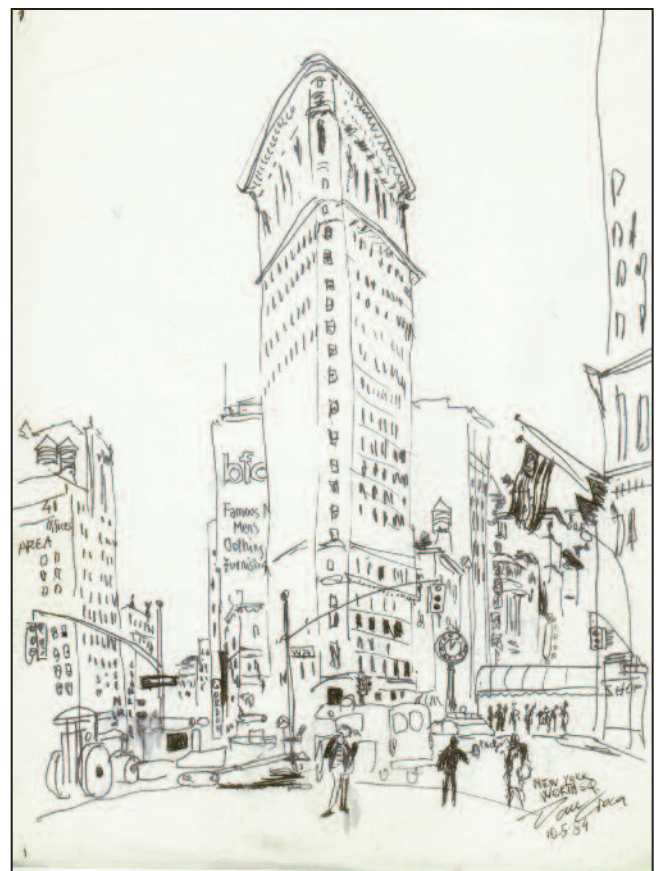
Jurnalul de la Dolhasca al lui Emil Brumar, prelungit cu publicistica sa literară (cuprinse în *Opere IV*, Polirom, 2014) sunt înțelese (inclusiv de Ioana Pârvulescu, prefațatoarea volumului) ca forme de ieșire din solilocviu ale unui poet căruia poezia erotică i-a asigurat suc-

cesul, dar i-a dat și angoasa neînțelegerii.

În *Scrisorile de dragoste (1943-1954)* ale lui Leonid Dimov pentru Lucia Salam, prima soție a poetului (editate de Corin Braga, Polirom, 2003), criticul Răzvan Voncu străvede, sub imaginea consacrată a poetului orfevru, pe aceea a unui „Dimov dinainte de Dimov” (p. 349), respectiv a unui „suflet slav, conștient de culmile și abisurile sale”, care „se construiește pe sine ca un poet al visului” (p. 353).

Ampla și nuanțată panoramă a poezilor și poeziei române contemporane se încheie cu alte câteva texte, referitoare la literatura confesivă sau corespondența unor Nora Iuga, Aurel Dumitrașcu, Radu Sergiu Ruba și Riri Sylvia Manor, discutate pe muchia subțire dintre necesara prudență critică („am devenit mefient față de amintirile scriitorilor”, p. 357) și interesul pentru modul în care se oglindește creația în poezia ei subiacentă. Sau, mai generic spus, pentru „plurivalența modului de expresie a poetului contemporan”, pentru ființa și prezența sa într-o societate care, „având șansa de a fi contemporană cu atâția poeți de valoare, îi dă cu piciorul și preferă promiscuitatea cultivării «vedetelor»” (pp. 9-10).

Mi-ar plăcea ca această carte a universitarului Răzvan Voncu să fie unul dintre numeroșii pași pe care societatea noastră îi are de făcut înspre reaşezarea unei autentice scări de valori.

Dan Cioca – New York

VASILE VOICULESCU, SONETELE ȘI AFORISMUL

Studierea mijloacelor de expresie ale limbii române dă la iveală existența unor termeni cu sens multiplu/semnificații multiple, dar și existența unor termeni diferiți ce definesc aceeași semnificație, uneori cu deosebiri de nuanță.

În această a doua categorie ar intra termeni precum cugetare, maximă, aforism (Vezi Dicționarul explicativ al limbii române).

În funcție de natura materiei/obiectul reflecției și de specificul persoanei, al tipului de gândire (matematică, aforistică etc.) cu care operează aceasta, maximele, cugetările și aforismele se pot găsi disipate în opera creatorului ori formând un corpus distinct.

Printre primii oameni de cultură români a căror producție cogitativă a fost atât de abundentă încât a constituit un volum, s-a numărat Nicolae Iorga, a cărui lucrare cu titlul *Cugetări* a apărut în 1911. (N. Mareș zice, chiar primul. Vezi *Pro Saeculum*, nr 3-4/aprilie-iunie 2021, p. 8) Cel de al doilea a fost Lucian Blaga, cu volumul *Pietre pentru templul meu* – 1919, căruia i-am consacrat un comentariu în *Antologia Festivalului Internațional al Aforismului* – Tecuci, 2020).

Cei mai mulți dintre oamenii de litere români, înzestrați cu darul reflecției nu l-au exercitat însă în formă pură și compactă, ci l-au amalgamat cu celelalte daruri artistice, native ori cultivate. În acest caz, cugetările lor sunt presărate în întreaga operă. Am consacrat acestei categorii de aforisme o prezentare la obiect. (Vezi *Expres cultural*, nr 8/2021). Printre creatorii aforismelor de acest tip se numără și Vasile Voiculescu asupra creației căruia ne focalizăm atenția acum, având ca obiectiv exclusiv *Ultimele sonete ale lui Shakespeare în traducere imaginară*.

Prin structura lui, sonetul răspunde exigențelor gândirii aforistice, întrucât finalul/ultimele două versuri trebuie să redea concluzia ideii/ideilor tratate în versurile precedente.

La Vasile Voiculescu, sonetul nu urmează modelul florentin, în care fluxul discursului este fragmentat în

3 strofe de câte 4 versuri și concluzia de 3 versuri, ci modelul shakespeareian în care corpul sonetului este alcătuit din 12 versuri în flux discursiv continuu (ca și cum poetul ar vrea să spună totul dintr-o suflare), iar concluzia expusă în două versuri finale. Cele 12 versuri ale corpului sonetului conțin/comunică informații care, pe firul gândirii inductive, duc la o concluzie exprimată aforistic, mai amplu ori mai succint (cele 2 versuri formând/exprimând un singur aforism, ori două).

În sonetul CLX, ce **definește** „a noastră poezie”, concluzia aforistică este exprimată, la final, în formă amplă: „Din dragoste născută în zbcium și ardori,/ Pe-ascuns, din tainic tată, ca un copil din flori”. La fel procedează când definește „fericirea urzită din dureri”: „Protivnicele-arome, zâmbind, în ea le-mbină.../ Pocalul sus... și-nchină: îți torn să bei lumină”. (CCXI)

Alteori, aforismul final **sintetizează** ideile din versurile precedente:

„Preface în genune lăuntru tău anume/ Ca să încap-acolo, cu ea, întreaga lume” (CLXXIII); „Vestmânt slăvit, mai trainic ca globul pământesc,/ E mantia-mi de visuri cu care te-nvelesc” (CLXXVII); „Iubirea mea-i ca steagul în lupta norocoasă,/ Cu cât mai sfâșiată, cu-atât mai glorioasă” (CLXXXIV); „Chiar pân-la cellalt capăt al lumii de-ai fugi,/ Înverigat de tine, cât lumea s-ar lungi” (CXC); „Nu-mi hărăzește locul, nici timpul fericirea,/ Ci tu; la piept cu tine mi-e paradis pieirea” (CXCII); „Să-ți cânt doar frumusețea mi-e unica ispravă,/ Nemuritoria-ți formă pe veci s-o-nalț în slavă” (CXCIX); „Înalță-ți suflul, duhul... și dă-mi acel sărut/ Care-a-nceput pe gura Celui fără-de-nceput” (CCX); „Vom arde tot trecutul cu spaime și rușine/ Pe rugul bucuriei ce-ai să aprinzi în mine” (CCXII); „Cu tot ce-am strâns din tine curat, ca Prometeu,/ Am să te-alcătui altfel, dar suflet îți dau eu...” (CCXXIX); „Că mai presus de carne, putând să o răstoarne,/ Iubirea e sămânța eternității-n carne” (CCXXXV); „În veci mai credincioasă ca soarele de sus,/ Iubirea mea nu are nici iarnă, nici apus” (CCXXXVI); „Ca altădată Paris, încununat cu laur,/ Lu-

birii mele-ntinde-i râvnitul măr de aur...” (CCXXXVII); „Neconținut Viața are nevoie-n noi/ De negrengurășămintă, ca planta de gunoi” (CCXXXVIII); „Te blestem amintire... Ca o nebună-mi strângi/ Amarul colb de patimi în stupii tăi nătângi” (CCXL); „Frumoasă, tănuită în straie de solie,/ Durerea mea aleargă să-ți ducă bucurie” (CCXLIII); „Dar tu ești soare veșnic... o clipă poți ierta/ Să fiu o biată găză jucând în raza ta” (CCXLIV).

În această categorie de sonete discursul poetic are formă/direcție lineară, curgând de la început spre aforismul final în spiritul gândirii inductive.

Într-o **a doua categorie de sonete**, aforismul este plasat la început, exprimat de obicei într-un singur vers, primul, alături în două versuri, urmate de argumente susținătoare ce constituie discursul poetic: „Mereu cerșim vieții ani mulți, așa-n neștire” (CLXXXIII); „Așa cum zilnic hrana o mărunțim în gură,/ Așijderea viața o destrămăm în clipe...” (CXCIII); „Tu mi-ai cules iubite, pentru eternitate,/ A cugetelor mele mireasmă, poezia...” (CXCIV); „Alungă vicleșugul și nu da crez poveștii” (CXCVI); „Nu-ți cer deloc credință, mi-e de ajuns iubirea” (CXCVII); „Credeam că gelozia-mi va ruina iubirea,/ Cum face cămătarul cu victima plăpândă” (CC); „Iubirea-i neclintită? Îți schimbi numai iubiții?” (CCI); „Iubirea mea se-ntinde în timp, a ta în spațiu” (CCII); „Să nu crezi că iubirea e numai vicleșuguri” (CCVIII); „De ce numai pe tine tu însuți te iubești?” (CCXIV); „Tu ai numai ureche de-ți trebuie cuvinte?” (CCVI); „Ce nu-ți scornesc dușmanii cu negre guri flecare!” (CCXXVII); „Nimica nu atinge iubirea mea cu-

rată...” (CCXXVIII); „Eu nu dau niciodată cu suliman iubirii” (CCXXXVII); „Cu nobila Virtute nu ne culcăm... fugim” (CCXXXVIII).

În creația lui Vasile Voiculescu există și o **a treia categorie de sonete** în care discursul poetic are formă circulară, începutul și finalul sonetului fiind constituit de câte un aforism, tratând, în formulări diferite, aceeași temă. Se pendulează, în aceste formulări, între general și particularul personalizat: „Vei ști și tu că plânsul adesea e o rouă/ Ce cade milostivă pe sufletul uscat. [...] De nu vei fi cu mine, suflarea-mi să te strângă,/ Învăță eternitatea cu hohote să plângă” (CCXXV); „Cătând să te-nnegrească, o clică bârfitoare/ Ți-aruncă-n spate viții și crime neiertate. [...] Din zestrea grea de haruri nimic nu ți se fură:/ Te-mbracă frumusețea în sacra ei armură” (CCXXI); „Acum pricep, noblețea i-o dulce putrejună,/ cu-atât mai nobil fructul cu cât mai viermănos. [...] Bureți jilavi de umbră sub tine zac ceilalți; Tu, glorios ca cedrii Libanului, te-nalți” (CCXXIII); „Tot timpul disperarea mie mi-a fost lumină... [...] Chem și aștept lumina, adâncu-mi se-nfioară;/ Ce-ar fi, zbucnind să intri tu, ca odinioară?” (CCXXIV); „Mă lupt să scap iubirea de pătimașul trup,/ Să n-o mai sorb cu ochii, să n-o mai mușc cu gura... Că mai presus de carne, putând să o răstoarne,/ Iubirea e sămânța eternității-n carne” (CCXXV).

Aforismele integrate în *Sonetele* lui Vasile Voiculescu atestă înclinarea poetului către introspecție și reflecție, precum și înzestrarea și totodată măiestria expresiei sale lirice.

Viorel Chirilă

HOREA BĂDESCU: ALTE FILE DIN JURNALUL VIEȚUIRII (II)

În ciclul secund, intitulat *Poemele mosane* (localizate prin derivat adjectival, ludic-familiar, de la fluviul Meuse), jurnalul continuă să consemneze emoțiile și experiențele launtrice ale unor zile mai generoase. Pentru început, peisajul vestic pare mai prielnic meditației armonioase, secvențelor de viațuire mai pline de sens. Viața, rememorată pe malul râului străin, în trilirile mier-

lei, pare substanțială, beneficiază de o „înțelegere” nouă, evenimentele biografice primesc un sens pozitiv. Tot aici se cristalizează, în interiorul unei „înțelegeri” mai clare, sentimentul perenității naturii și al solidarității ființei cu spațiul și timpul propriu: „**Ești aici, pe-acest pământ**,/ în acest secol/ acum o mie de ani cerul era același./ (...) / mai lungă decât veșnicia/ e clipa” (p. 74).

Periplul prin noul peisaj relevă brusc valoarea supremă a clipei în care locuiește, pe care o trăiește acum și aici: „Ți-a fost dată clipa,/ tărâm necunoscut să-l străbați/ fără hărți, fără stele polare./ Fă din ea, ziua ta veșnică/ fiindcă ziua e totul” (p. 79). Câmpia, în cadrul acestei înțelegeri noi a lucrurilor, se deschide generoasă în față, stimulează uimirea dar și apetitul descriptiv, bucuria de a prinde în cuvânt trăirile momentului: „**Dinaintea câmpiei precum dinaintea**/ lui Dumnezeu:/ poți spune orice,/ cuvântul merge de-a dreptul/ în inimă” (p. 87). Auzim speranța formulându-și reveriile, anticipările promițătoare. „Nunțile nopții”, care vor începe curând, nu vor anula „lumina care acum ne sărbătorește”, ea „va rămâne de-a pururi în noi”.

Tânguirile eului victimă, zilele de disconfort și deznadejde survin și ele în aceste note de popas apusean. Revine orbecăirea printre umbre, la capătul căreia reapare masca hădă a tăcerii: „Întinzi mâna,/ nimic nu-i în jur./ (...)/ Întinzi mâna și n-atingi decât fața tăcerii” (p. 78). Impasul cognitiv e corelat, ca altădată, cu tra-seul existențial al speței, încât mintea năucită nu mai poate spune nimic cert despre acesta: „De unde vii, unde mergi,/ cine știe?/ Poți spune atunci/ cu adevărat,/ unde trăiești?/ Ce oră era acolo, sus,/ nimeni nu știe” (p. 79). Estimările privind împlinirea umană devin negative. Prins de burniță, pe străzile goale ale orașului, sufletul nu va dobândi revelația așteptată: „Noctambul inutil/ sufletul tău:/ ceea ce-așteaptă/ nu va veni niciodată” (p. 80). Prezentul însuși e fără miez, fără idealitatea fondatoare, după cum sugerează marea absență a păsării mitice din cer: „**Zile fără de capăt, fără sens**,/ cer pustiu:/ pasărea nu mai e-aici./ Doar vântul îi poate atinge mormântul de aer./ Inutil să-nchizi ochii:/ pasărea nu mai e-aici,/ nu va mai fi niciodată./ Pe urmele ei/ lumina merge orbește” (p. 91). La fel de descurajante sunt flash-urile deschise spre orizontul de dincolo de existență, unde făptura fără umbră e luată în posesie de anonimatul țărânei: „Dincolo se vede bine/ de-aici:/ pe drumul ce urcă în tine,/ umbra nu mai linge picioarele/ străinului pe care/ țărâna fără de nume-l acoperă” (p. 88).

Altă serie de poeme surprinde, cu aceleași valorizări antitetice, mecanismul nașterii poemului și condiția cuvântului. Unele consemnează cu satisfacție reușitele actului transfigurator, situarea într-un sentiment al coerențelor și al rostului. Sub bagheta magică a spiritului creator existența se mută în arhitecturile poemului. Lumina peisajului marin dă actului scriptural deschidere, scrisul se eliberează de neputințe, jocul interferării regnurilor e de neoprit, poemul se scrie degajat cu toate semnele lumii, care ascultă docile de voința auctorială: „Tu scrii cu un pește pe mare,/ cu o pasăre scrii pe vânt,/ cu setea pe stâlpul de sare,/ cu tăcerea scrii pe cuvânt” (p. 76). În astfel de momente, bucuria contemplației e în concurență cu exuberanța freneziei scripturale. Chiar și marginalizat, în pragul uitării, poemul redevine brusc, pentru eul creator, o unealtă provocatoare, cu care-și trezește receptorul spre a-l recupla la ordinea mitică: „Poemul îngenuncheat pe pragul uitării/ unde ziua de mâine-i stăpână/ e acu-nroșit

care-ți sfârtecă ochii,/ lacrima cerului care-ți arde pe mână” (p. 77). Cu aceeași mișcare dezinvoltă, scrisul e inserat în ritmul proceselor firii, al impulsurilor unei viețuiri intense, neîngrădite: „Scrii așa cum respiri,/ așa cum ți-e foame/ și sete” (p. 81). În toate aceste ipostazii degajate recunoaștem ipostaza orgolios-romantică de mediator între tainele lumii și omul comun. Eul e, altădată, chiar vocea excepțională prin care elementele primordiale vorbesc unui prezent alienat: „**Nu eu sunt acela care vorbește**,/ e vântul dinaintea de nașterea aerului,/ pământul dinaintea Genezei,/ tăciunile inimii unui zeu exilat./ Eu sunt doar copilul tăcerii,/ nu am cuvinte, ci lacrimi,/ eu vorbesc limba uitată-a abisului” (p. 89). Ordinea metafizică originară e inițiatorea discursului poematic, ea este punctul nevralgic ce trebuie recuperat. Abia în finalul monologului, suntem avertizați că verbul său nu se hrănește din biograficul limitat și derizoriu, ci din drama condiției umane moderne: „suferința poemului nu e a mea,/ nici inima lui./ Nu eu sunt acela care vorbește,/ ci voi:/ eu nu fac decât să vă ascult”. Poemul și cuvântul sunt într-un marș epatant, nu se tem de eșecuri. Dar problematica verbului poetic include și deziluzii, eventual, muștrări, accente sarcastice. Eul nu e foarte încântat de miza mărunță din scriitura poetică a contemporanilor. Dacă scrisul propriu a rămas ancorat responsabil în marile suferințe ale umanității, cel al contemporanilor nu se ridică la cotele așteptate, se risipește în ceea ce el se străduia să ignore: „Cântecul meu/ era tăcerea unei păsări/ răstignite în cer,/ țipătul unui înger ucis!/ Acum voi sunteți acei care cântă/ ceea ce-n mine e numai uitare” (p. 82). Poemul prezentului are de îndurat numeroase umilințe, e nevoit să se strecoare șchiopătând printre lucruri: „**Și iată, cum merge el, cuvântul**,/ amărâțul, răzvrătitul, supusul,/ el, fiu al tăcerii,/ părinte al nespusului,/ șontâc-șontâc/ printre dărâmături de lumină / și singurătate” (p. 85). Sugestive sunt și îndoielile și ezitățile poemului și, implicit, ale poetului în fața unor cuvinte ce s-au compromis prin uz excesiv. Tradiția imnică ce se hrănea din sensurile eroice ale cuvântului „om” s-a epuizat. Rămân disponibile doar umilințele omului victimă a istoriei, ori fărădelegile călăului său, într-o odă pe dos, scâldată-n sarcasm: „**Omul! Ce cuvânt minunat!** Ce mândru sună el/ în azilurile noastre de noapte!/ Ce victorie-n zdrențe,/ ce triumf în noroi!/ Milenii de suferință și lacrimi,/ munți de scuipat pe chipul lui,/ și fluvii de sânge/ în care-și scaldă tinerețea ei veșnică/ moartea./ Omul!/ Fiară și înger,/ fără-a ști prea bine care din două” (p. 83). Așa că „bietul poem” trebuie să se mulțumească cu vorbe mai modeste, să dea viață: „cuvintelor atât de simple/ cuvintelor șchioape, cuvintelor oarbe”.

Aporiile timpului izvorăsc din patima cognitivă a spiritului de a scoate din incertitudine o dimensiune esențială a vieții, temporalitatea, spre a o ancora în lumina unor aproximative și posibile înțelesuri. Ca într-o trudnică născocire de măiestrite măști – în cazul unei entități proteice. Scoasă din sfera raționalității și configurată la nivel liric, definirea dificilului, a incomprensivului se subiectivizează la modul absolut, devine metaforă, hiperbolă, antiteză, oximoron, paradox –, ce

pot raporta totul la toate, sfidând rațiunea comună. În lirică, aporiile nu mai sunt impas cognitiv. Ele rămân, ca și altădată, bijuterii, excelențe în aria aproximării inefabilului prin relaționări și opoziții sofisticate, insolite. Sunt unitare tematic prin aplecarea asupra aceluiași motiv poetico-filozofic care e luminat din unghiul unor sensibilități variate, ce i-au cunoscut din plin biciuirile și melancoliile. Definirea aporetică poate continua la nesfârșit, nicio aproximare nu e mulțumitoare. Pentru ființa conexată la mit, timpul face parte din instrumentarul divin, nu are conștiință de sine, nici conștiința faptelor ce întregesc lumea. Reprezentarea împrumută elemente din iconografia creștină: „Stă la dreapta lui Dumnezeu/ dar nu știe nici când începe,/ nici când se termină/ totul”. Pentru un filozof umanist, precum Cantemir, el participă doar la dialectica creșterilor și descreșterilor terestre, ca reper necesar al biografiilor, fără a fi Principiul din spatele acestora: „El începe cu începutul/ și se termină cu sfârșitul./ El e începutul și sfârșitul/ dar nu e nici Alfa, nici Omega”. Noi, oamenii de rând îl vedem fragmentându-se în zile și nopți, în clipe efemere, care apoi se acumulează în trecutul fiecăruia și se mistuie ulterior în uitările noastre: „De la o zi la alta/ în abisul clipei se năruie,/ de la o zi la alta/ din uitarea ei i se-ncheagă/ făptura”. Deznădejdea îl reduce la condiția de tipar al destrăcărilor, stihie imaterială ce poate fi întrezărită doar în actul negării de sine a tuturor alcătuirilor: „El nu are trup,/ din destrămarea altora/ se întrupează,/ sinele lui e doar umbra/ a ceea ce de sine/ se risipește”. Sufletul clasic îi vede fuga și ireversibilitatea, repercutate în făptura umană: „Neoprit/ fuge timpul,/ oprește numai capătul vieții.” E receptat și din perspectiva simțurilor răvășite de trecerea lui: „E flacăra rece,/ un pârjol fără jar,/ o cenușă de gheață/ în care nimic din ce-a fost/ nu se-ngăduie”. Iată și unghiul de vedere al înțeleptului iubitor de apoftegme sceptice, care-l percepe ca vector operând în lăuntruul ființării spre a le grăbi destrămarea: „Nimeni nu-și află cărarea în timp,/ timpul e cel care călătorește/ în fiecare,/ din călătoria lui se întocmește/ și pierd/ fiecare lucru”. Pentru conștiința iubitoare de infinit el este chiar infinitul: „Însă nimeni nu poate să-i afle/ măsura,/ căci măsura-i în el însuși/ se află”. Altădată, conștiința mitică îi limitează „umbrelul” și rolul între cele două vămi ale vieții umane, înfrățindu-l aprioric cu destinul nostru: „De la o poartă la alta-i/ e umbrelul/ și la fiecare poartă stă vama/ abisului,/ dincolo de el nimic/ nu-l îngăduie”. Și astfel, iată-l un antonim al eternității și infinitului. Ființa lui inefabilă încapă și în perimetrele hazardului, ale dinamicii entropice. Astfel că avem și imaginea unui timp-hazard în corespondență cu o mecanică cosmică inconștientă de sensul actelor sale: „El nu știe nicicând/ ce se-ntâmplă,/ el este chiar întâmplarea,/ așa cum pasărea nu știe ce este/ zborul,/ zborul însuși e pasărea”.

În ciclul *Degetul lui Iov* este adusă în prim-plan relația discontinuă a omului modern cu divinitatea. Victima, creatura, prinde curaj, se adresează direct esenței ce seamănă tăcerile în calea sa. Atmosfera tensionată de obnubilarea absolutului amintește de unii psalmi argezieni. Tensiunea derivă din capriciile divine, un zeu

ce-și amână reapariția printre creaturi, care continuă să se ascundă și să se joace cu setea lor de certitudine. Omul i-a detectat strategiile, chiar dacă nu se arată, realitatea sa nu e pusă la îndoială. Jocul de-a v-ați ascuns al divinității e privit uneori cu îngăduință, alteori duce la derută și deznădejde. Avem și relaționări relaxate, chiar șugubețe, cu absolutul, e pigmentul ce dă o notă proprie în abordarea temei. Întâi creatura face un bilanț dureros al retragerii divine din creație: „Neagră-i lumina,/ de piatră sunt oamenii/ și firul de iarbă răzbate-n/ neant./ Mai goală decât înaintea/ zilei dintâi/ este lumea” (p. 103). Apoi urmează poanta: în contextul acestei realități entropice, se cuvine ca divinitatea să-și suspende joaca de-a v-ați ascuns. Bătrânul Deus absconditus e prevenit, cu umor, că nu va mai găsi alte subterfugii unde să-și ascundă făptura, decât inima omului: „Nu mai ai, Doamne,/ Und’ să Te-ascunzi;/ doar inima mea/ își deschide rana/ să te primească” (p. 107). Altă dată mesajele scripturii sunt distorsionate prin răspunsuri în răspăr, iar dialogul catehezei devine caricatură, cârcotire ghidușă, amintind de lirica soresciană: „**Să iubești:**/ Doamne, iubirile-s duse!/ Să urăști:/ Doamne, urările-s spuse!/ Să suspini:/ Doamne, sus printre pinii cerești mi-e sălașul!/ (...) Să mori:/ În câte feluri, Doamne, de câte ori ?” (p. 106). În celelalte poeme auzim vocea creaturii abandonate în devălmășia formelor derizorii. Lamentația capătă un timbru personal atunci când acuză prea densa materialitate ce zădărnicește percepția sacralului. Eul este în fața unui teluric despiri-

Dan Cioca – Paris

tualizat, văduvit de prezența reperelor sacre: „**Doamne, în lumină sunt/** și țărâna nu se încapă/ pe sine/ și nu e, Doamne, decât murmurul/ ploii,/ și nu e, Doamne, decât trecerea vântului/ peste ape” (p. 105). Amânându-și prea mult întoarcerea spre om, însăși divinitatea pare a deveni un concept perisabil, imaginea ei în om pare implicată în marea alunecare a ființării spre nicăieri: „doar urmele tale se-adună să-nchege/ drumul pe care se duc să se-nchine/ umbrele norilor/ și palmele/ din care se scurge/ pulberea nicăierii!” Omul din aceste poeme suferă de lipsa semnelor și argumentelor care să faciliteze interiorizarea sacrului celui viu. Divinitatea rămâne doar un concept, căile și mesajele ei nu mai ajung în teluric. Sentimentul înstrăinării cerului de om este copleșitor: „**Doamne, întuneric e în mine!** Doamne, nu se vede nici un drum! Nu mai e nici mâine, nici acum;/ să mai vină nu mai are cine./ (...)// Pulberile ți-au rămas vecine,/ gura zilei e de putregai,/ nu mai știe nimeni cum erai,/ să mai vină nu mai are cine” (p. 108). Precara experiență a interiorizării sacrului pare să-i fi adus puține achiziții și certitudini eului, care le inventariază dezolat: „Am trecut, Doamne, prin inima Ta;/ inima, inima nu mi-o pot asculta! (...)// Am trecut, Doamne, prin lumina Ta,/ lacrimă scursă și arsă e umbra/ de care mă pot rezema!” (p. 109). Nici rarele epifanii ale absolutului nu au fost mulțumitoare pentru umanitatea sleită de așteptare. Dezamăgirea răzbate din reconstituire acestor arătări neconvingătoare: „Doamne, erai doar pasăre/ și-o umbră care venea,/ o umbră cu aripi înfășate/ în aerul care murea!” (p. 104). Emoția celor ce așteptau însă un miracol veritabil era copleșitoare: „Era spaimă, Doamne,/ și era bucurie/ în luminile care-nviau în apus/ cu inima lor întunecată/ înghețată-n oglinda de sus,/ era duminica dimineții/ și dimineața duminicii mute/ (...)// era, Doamne, ce nu mai fusese/ și nu se aflase să fie,/ se ruga pâinea de îngerul ei”. Dar ceea ce urmează acestei arătări înaripate nu satisface așteptările: „și tu Doamne, te făcuseși câmpie!” Dincolo de aceste dure roase discordanțe între ceea ce așteaptă creatura și ceea ce primește, se poate desluși o enormă așteptare, o imperioasă sete de a remedia relația în criză cu absolutul.

În *Caietul de la Habra* (mănăstire nord-ardeleană) se remarcă o discretă și ingenioasă tentativă de portretizare a zilelor, ca expresie a destinului, a datului existențial. Temporalitatea se fragmentează în zile cu fizionomii variate, ele nu mai curg anonime, ci se individualizează, primesc trăsături proprii prin jocul personificărilor. Apar în fața eului ca veritabile fantasmе, ca ultimi pseudo-interlocutori cu care relaționează într-o singurătate copleșitoare. Semnificația destinală e mărturisită direct de eul liric: „Cum se duc ele, zilele/ proaspete, limpezi, nubile,/ tristele care ne trec pragul porții/ de care ne leagă soarta și sorții,/ zarurile pe care o mână le-aruncă/ în frenetica morții speluncă” (p. 131). O zi coboară, în existența eului, mândră de sine, dornică să-și etaleze plenitudinea și indiferența. Cu toată nuanța de sfidare, aceasta e primită cu bucurie: „**Ca o bucurie pe care/** n-o mai aștepti,/ ziua de astăzi,/ atât de plină sieși și fără tine/ atât de împăcată în curgerea

ei,/ atât de acum și/ totdeauna!” (p. 120). Altădată, ziua sosită-n prag se dilată peste fire: „**De la răsărit la apus.../** cât de lungă o zi/ cât de scurtă-ntâlnirea cu tine!” (p. 125). Deși întâlnirea cu ea pare efemeră, eul se simte strivit de prezența ei, neputincios să-și mai deslușească sinele, trăirile, cuvintele, dubiile: „Abia dacă poți să rostești,/ precum pruncii,/ începutul cuvintelor./ Abia dacă-ți este îngăduit să-ți amintești/ întrebările simple/ și niciodată răspunsurile./ Și niciodată în stare să afli/ cine-i acela pe care-l găzduiești/ în fragilați alcătuire”. Altădată, zilele par mutilate, lipsindu-le „diminețile”, semnul de bun augur, oferta de potențiale și promisiuni. În absența lor, zilele se relevă ca flux al frustrărilor, cor de plânsete și noian de umbre devoratoare: „O, diminețile, diminețile/ în care ni se-adulmecau viețile/ și lumea nu era doar plânset de frunze/ pe care întunericul le duce la buze!” (p. 131). Amiaza unei zile de vară aduce în față un instantaneu sublim, o tufă de muri înfloriți dăruindu-se albinelor: „**Muri pe taluzul drumului înfloriți,** copleșiți de liturghia albinelor,/ imaculata lor dăruire/ sub blânda lumină a verii” (p. 115). O mostră de miracol marginal, ce reține pentru o clipă privirea omului. Scurgerea amiezii, dintr-o altă zi, e percepută ca o dezechilibrare gravă a cumpenei existențiale, o prevestire de amenințări, o sursă de neliniști: „nimeni nu știe ce poate aduce nevăzutul/ pe talger!/ Un foșnet ar năru/ constelațiile,/ însă tu nu vei afla vreodată/ în ce limbă se roagă-n genuni/ nebuloasele” (p. 124). Altă zi are „pielea crăpată”, iar sub ea foșnesc necunoscutul și primejdiile. Consecința imediată sunt întrebările alarmate ale eului: „Cine ești?! Cine-i acolo/ sub cuvintele care încă/ nu s-au născut?! Un freamăt de frunziș răvășit de furtună,/ un ecou pe care doar inima ta/ îl aude/ urcând pe sub pielea crăpată/ a zilei” (p. 129). Altădată, ziua se distinge printr-o leneșă derulare a clipeilor, moleșeala se impregnează și în dinamica gândului: „Leneș curg întrebările zilei/ și fără de ele și fără/ răspunsuri,/ precum dintr-o palmă într-alta/ a-i scurge țărâna,/ viața,/ nimicul!” (p. 136). În ultimele poeme din acest ciclu, liniile desenului se mai înseninează, portretul zilelor primește un surplus de lumină, estompându-se astfel eventualele primejdii: „**Atâta frumusețe în jur,** atâta liniște,/ atâta împăcare cu sine!/ Parcă nimic n-ar pândi,/ parcă nimic și nimeni n-ar veghea/ în nevăzutele răului” (p. 140). Duminica se distinge prin „tihna” menită a vindeca fie și vremelnicele ostelele și rănile interioare. E o zi ce-ți ia inima în palme s-o alinte: „**Tihna unei duminici!** în care de trudă se vindecă/ toate./ Atât de limpede în vămile sale/ văzduhul,/ atât de adâncă lumina!/ În palma zilei inima,/ rotundul lumii/ și larma tăcută a clipeilor” (p. 138). Ocazionează întâlnirea cu sacrul creștin și introspecția specifică: „**Mir!** Pace și lume și har/ golire de sine în sine/ pe care puțini și-o mai amintesc” (p. 128). Confruntarea cu destinul fragmentat în zile e productivă, aduce împăcarea cu propria vremelnicie și cu toate celelalte limitări ontologice: „**Vremea vremelniciei tale/** povară și fântână/ îți este./ Doar cuvântul cunoaște taina/ tăcerii pe care-o duce cu sine/ în lume” (p. 126).

Cu *Poemele verii* ne situăm tot mai aproape de

„marginea vieții”, acolo unde experiențele și obiectele contemplației se deschid și aparțin, în egală măsură, unui „aici” și unui „dincolo” tulburător: „La marginea zilei stau toate,/ toate la marginea vieții/ și-n pulberea lumii/ (...)/ mirosind a pământ și a cer” (p. 161). Cum sugera și versul final, lucrurile din aceste poeme au impregnate în ele când o mireasma apăsătorie, când una celestă. Privirea se întoarce spre cele ce vor rămâne în urmă, dar și spre cele ce vor urma. Sentimentul unei margini, al unui capăt de drum prinde contur în mai multe poeme: „La margini de timp,/ de lume,/ de tine însuși,/ la marginea marginii,/ acolo/ unde necunoscutul de el însuși se leapădă/ și-ncepe umbra/ să te cuprindă” (p. 162). Semnificative pentru această pendulare devin adverbele „aici” și „acolo”, cuvinte-cheie într-o meditație cu pretext filologic despre registrele lor semantice. Pentru conștiința profană, acestea sunt vocabule comune: „**Dincolo, aici** –/ cuvinte ca oricare altele,/ jocuri cu mărgelile de sticlă” (p. 150). Pentru percepția ancorată în mit și gnosticism, ele se dovedesc grele de sens ontologic: „Dincolo, aici –/ cuvinte;/ dacă le-ai strânge în pumn/ ar curge țărână/ și sânge”. Pentru „truditorii pământului” ele sunt două orizonturi indiscutabile ale devenirii ființei, dubla situație în ordinea fizică a trudei și cea metafizică a tăcerii celor sacre se înscrie în limitele firescului. Cum omul modern e prea ancorat în cele materiale, acesta amână plecarea, smulgerea „buruienii” crescute între cele două limanuri, simbol al indeciziei: „Dincolo, aici –/ între haturi,/ o buruienă pe care nimeni/ nu mai vrea s-o culeagă”. „Aici” se consumă ultimele resurse ale „verii” existențiale, e o combustie accelerată și totală în toate: „Arde pământul,/ ard clipele,/ arde vântul în oasele păsării,/ ard pe buze cuvintele” (p. 151). Pentru conștiința profană, nimic semnificativ nu pare a se decanta din această dinamică anihilantă a materiei. În schimb, pentru cea preocupată de cealaltă jumătate a ecuației, grija, neliniștea se convertesc în interogații grave: „**Când, unde?** Cândva, undeva?/ Întrebări fără răspuns,/ Crengi de care-ncerci să te agăți,/ în apele rezezi și limpezi și reci/ ale zilei” (p. 151). Există și în cazul acesteia o dezamăgire privind înțelesurile pe care ordinea de „dincolo” le oferă celor ce le așteaptă. Praful stelar ori perfecțiunea simetriilor geometrice, „lemniscata” lui Bernoulli, simbolizând infinitul, nu par a fi suficiente: „Doar pielea luminii adună țărânele/ cerului./ În pumn gâtul atât de fragil/ al fărădecapătului,/ lemniscata/ pe care-o-mbrățișezi/ ca pe-un trup de femeie”. Conștiința creaturală devine tot mai radicală, evaluările exilului teluric capătă note dezarmante, uneori sarcastice. Aceasta ajunge să se întrebe dacă cerul e „fereastră” spre absolut sau doar o banală „pânză de învăluit nemernicia/ țărânei” (p. 148). Omul e asimilat melcului ceși poartă spaimile în spinare, măcinat de întrebări și neînțelegeri privind lumea și propriul rost. Sfârșește prin a-l fixa definitiv în orizontul efemerității: „În sârbătoarea pustietății/ n-ai cum să duci cu tine/ viscolul clipei,/ prins ești în cătușă/ uitării./ Bună seara, domnule melc,/ drumul e lung/ și urmele tale nu duc / nicăierea!” Eul creatural nu ezită să-și dojenească sinele pentru obrăznicia de a fi tulburat incognoscibilul lumii cu interogațiile sale

și pentru păcatul de a râvni la înțelesuri prea înalte pentru statutul său: „Cine ești tu,/ scursură din mahalalele cerului/ mâncată de lepra dorinței,/ să dezlegi baierele tăcerii?” (p. 152). Alături aceasta se oprește, privește în urmă, aruncând o lumină ironică asupra propriei creații. Eul e doar un biet „disc-jockey” lipsit de identitate, ceși provoacă receptorii prin ambiguități fără miză profundă: „**Nici tu însuși, nici altul,**/ disc-jockey de clipe și chipuri/ pe care doar tu le deslușești/ și le-ațâți în neînțelese/ ecouri” (p. 160). Același e vocea care acuză, ca altădată, instalarea și densificarea agresivă a întunericului din preajmă. Creaturii nu-i rămâne decât să bâjbâie prin această materie vâscoasă, într-o singurătate exasperantă: „Cu tine însuși/ prin glodu-ntunericului,/ cu tine însuși prin țărâna/ uitării,/ cu tine însuși până la capăt./ Până la capătul capătului/ părelnicia cuvintelor/ și vântul tăcerii măturând/ goliștea cerului” (p. 147). Pretutindeni pândesc amenințările, aruncă ocheade neființa, aceasta e zărită etalându-și plasa de capcane seductive: „După colțul din colț,/ după colțul din casă,/ după colțul din inima ta./ Parcă zâmbeste,/ parcă face semn,/ parcă invită al dragostei” (p. 149). Nici dimineața sublimă de august nu e ceea ce pare, augurii care se citesc în „măruntaiele” ei nu sunt decât tot o farsă a finitudinii: „O, vicleniile cu care încearcă ea/ să te facă să crezi/ că niciodată nu e aici?” (p. 154). Sfârșitul de vară are și efecte neașteptate, resuscită simțurile, făcându-le să-și dorească un ultim și penetrant contact cu materia: „Nesătul de lume e ochiul,/ nesătule degetele de atingerea ei;/ după ploile care s-au dus,/ după picătura de apă/ setea lăuntruului” (p. 165). Teluricul se umple de pulberi și cenuși, vântul le mută dintr-o parte în alta, instaurând un spațiu al nestatorniciei. Eul refuză să-și lase acolo resturile ființei, cere divinității să-i ofere palma sa drept adăpost în eternitate: „Pe ce să se-așeze țărâna,/ pe ce să se cearnă/ cenușa/ vorbelor care ținură ființa/ și viața?/ Întinde palma, Doamne,/ și prinde licărul de lumină/ care se-ntoarce/ acasă” (p. 146).

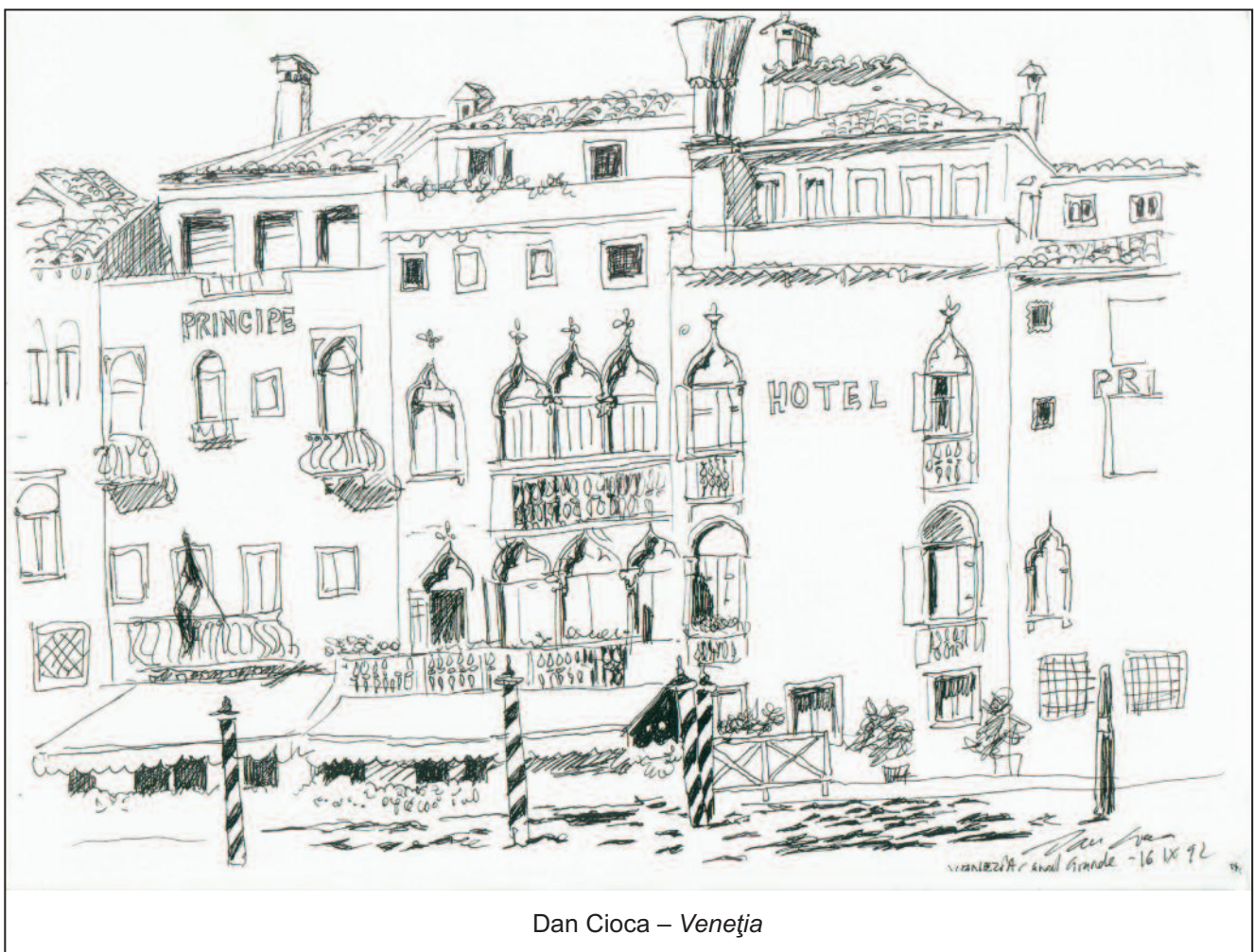
În rarele clipe de mare liniște, armonia cerească pare a coborât în teluric, vremelnicia are mireasmă de țărâm paradisiac: „Zi alungată din cer/ pierdută în vobura vieții!/ Curge lumina dintâi/ peste ierburi,/ curge peste pântecul obrinti/ al țărânei./ Nicio adiere de vânt,/ nicio horă de greieri./ În firea lor se țin toate” (p. 155). În asemenea momente, trecerea dincolo se golește de îngrijorare și neliniște, celălalt țărâm e investit cu sensuri fortificante: „Dincolo de orizont se pierd căile/ drumului./ Dincolo de tine, cineva pășește/ în urma lui./ Nu te grăbi,/ capătul nu mai e-al tău”. E așteptată confruntarea senină cu „capătul capătului” care va aduce mult așteptata integrare în armonia eternă, moment proiectat în dimensiuni apoteotice: „În frumusețea ei nepăsătoare/ te-mbracă lumina./ Cade înaltul în inima ta,/ înainte-ți se-ntorc umbra/ și pașii;/ ziua de mâine s-a pierdut/ în memoria unui timp/ revolut” (p. 161).

În poemul final, intitulat **Epilog**, se mai aruncă o privire înapoi, ca un fel de bilanț, spre a înțelege ce sens au avut toate experiențele traversate, meandrele destinului propriu. Inexplicabil rămâne răul veacului în care

și-a ispășit viețuirea, derutante rămân semnele părel-nice deslușite deocamdată în pânza tărâmului de dincolo. În lipsa unor certitudini, ființei nu-i rămâne decât să aștepte ofertele incerte ale viitorului: „Cât oare ar mai fi de mers/ când cresc zăpezile invers/ și-n pagina care s-a șters/ scrie tăcerea vers de vers?” (p. 170).

Ca substanță, poemele din urmă ale lui Horea Bădescu ne apar ca o excepțională tentativă de a imortaliza dramatismul confruntării conștiinței moderne cu propria finitudine. Aflat parcă la marginea unei fântâni, eul își contemplă zvârcolirile interiorității, fluxul contradictoriu de trăiri extenuante, furtunile și momentele de acalmie, exploziile de aluviuni și nămoluri și clipele de limpezire. Dilemele interioare iau frecvent chipul tăcerilor risipite strategic în lucrurile de aici, în cele de dincolo, în muțenia sacralului, spre a biciui spiritul dornic de clarități. Apele interiorității eului modern apar aici mereu în dinamică, totul e tranzitoriu, nicio stare nu apucă să se fixeze mai mult de câteva clipe. E o poezie care încearcă să împingă meditația de la periferiile ființei spre abisurile ei, spre marile neliniști și incertitudini, izvorâte din asumarea singurătății absolute și a unei alcătuirii precare. Eul își supraveghează fluidul interior printr-o continuă vorbire cu sinele, extrage de acolo, printr-o spontană dezvelire, viziuni, reprezentări, năluciri, evaluări, obsesii, spaime, neputințe paralizii ale spiritului, răsturnări perceptive, toate într-un vârtej incontrollabil, năucitor. Nicio descifrare a spiritului nu e perenă,

înțelesurile zilei de ieri sunt contrazise de cele ale zilei de azi. Filele viețuirii se subminează unele pe altele, parcă se iau la întrecere într-o cursă de negare reciprocă, perpetuă, iar ființa nu poate fi decât gata să reia efortul de la capăt. Fluidul trăirilor interioare e bine evidențiat și formal, de punerea în pagină fără titluri cu distanțare spațială, de succesiunea aleatorie tematic a poemelor în cadrul ciclurilor, unde hazardul alăturărilor pune în evidență spontaneitatea și contradictoriul pornirilor interioare, refuzul instalării într-o stare exclusivă, care să elimine din discurs celelalte voci. Puterea acestui lirism al derutei în fața finitudinii umane stă tocmai în polifonia și dinamismul său debordant, prin care eul își face vizibilă scindarea interioară, vulnerabilitatea și condiția tragică. Lipsa unor repere ferme, inconsistența achizițiilor, care se anulează unele pe altele, lasă ființa dezarmată interior, în fața supremei încercări. Eul nu se legitimează prin gesticulație eroică, orgolii, sfidări trufașe, preferând gesturile umile, împăciuitoare, acceptarea propriei vremelnicii. Sisif se luptă acum cu bolovanul întrebărilor și deslușirilor derutante, ce se anulează unele pe altele. Cum concluzionează un poem memorabil, deocamdată, afară și înăuntru, toate rămân învălmășite: „Neîntocmite chiliile,/ Amestecate treziile,/ nedeslușite veciile!” Fără să-și poată surmonta limitele ontologice, eul își răscumpără calvarul măcar prin vers, prin transpunerea lui în filele acestui excelent jurnal liric.

Dan Cioca – Veneția

3. TRĂIM ÎMPOTRIVA VOINȚEI NOASTRE?

Motto:
„Împotriva voinței tale te-ai născut,
Împotriva voinței tale trăiești,
Și împotriva voinței tale vei muri”
(TALMUD, *Etica părinților*)

3.3. Conversațiile dintre M.E. și p.i. – un posibil curs atipic de miracole

Motto:
„Minunea – erată la legile lui Dumnezeu”
(Nicolae Iorga)

●miracolele ridică vălul falselor percepții;
●doar Dumnezeu demitizează autocrația Eului; ●totul și toate sunt vizibile prin apa vie a ficțiunii; ●foarte important: conștientizarea metanarativității; ●ideile eliadești au venit de dincolo de personalitate?; ●Eliade – modul original-genial de a fi în Dumnezeu, de aici forța unicității sale, de a-și asuma dilemele și interogațiile exilului; ●nu există filosofia exilului fără ideea de întreg

Să fie această carte pe care eu, autorul, încerc să o construiesc (cum o va face și Măria Sa Cititorul) rezultatul unor iluzii ce pleacă de la ideea că, în mod practic, nu ai cum să te crezi pe tine. Adică trăim sub protecția miracolelor care ridică, din când în când, vălul falselor percepții. N. Iorga spunea că minunea ar putea fi o erată la Legile lui Dumnezeu! Nu întâmplător, peste scriitură plutește „sentimentul unui filosof” (Platon), adică mirarea, iar mitologia, lux de credință, cum îi spunea Goethe, satisface dorința de miraculos a fratelui nostru, cititorul. Foarte simplu, dacă avem în vedere că mitologia (= expresia cea mai elevată și mai poetică a unui popor) este un recipient incomensurabil al realității, în care încap toate domeniile cunoașterii: istorie, geo-

metrie, geografie, astronomie, poezie, matematică, filosofie, spiritualitate, religie, magie, fizică, biologie, chimie, fizica cuantică etc. Totul și toate sunt vizibile prin apa tulbură a ficțiunii, unde fumegă și izvorăște vulcanul de vise, idealuri și necesități al celor peste 7,8 miliarde de oameni ai Pământului de azi. Realitatea/realul este fără îndoială un produs al imaginației/ imaginarii, ce are, totuși, ceva din evidența unei axiome. Cele două personaje, Mircea și petre, în „Conversația” lor mitologico-miraculoasă, confirmă „efortul Omului ce gândește să transporte fragmente de vise de pe malul umbrelor, pe malul lucrurilor” (P. Valéry). Scriitura/conversația ne cere permanent să facem distincția dintre realitate – ceea ce este/provine de la Dumnezeu – și irealitate (sau cunoaștere și percepție). Cunoscută sau nerecunoscută, realitatea divină nu poate fi schimbată. Ea este dincolo de timp, în contrast cu irealitatea/percepția ce reprezintă mai curând interpretarea, decât faptele.

Ceea ce percepem (eu, autorul, mă îndoiesc că suntem doar ceea ce suntem percepți?) pare adevărat, dar este adevărat numai prin grila filosofiei prin care privim. Contează în scriitura acestui „curs de miracole”/carte a iluziilor, relațiile imanente dintre sacru și profan. De observat că majoritatea relațiilor pe care omul le-a avut în ultimele câteva mii de ani au fost modelate de egoism, prin urmare, o relație lipsită de sfințenie, în care doar scopul nostru este cel ce acordă sens relației. De știut: conversația fără program prestabilit, dintre petre și Mircea, nu este impusă de autorul cărții, așa cum ar părea la o privire superficială. Cele două voci caută Adevărul care este „o stare subiectivă a sufletului, intransmisibilă” (Platon). Recunoașterea lui Dumnezeu indică „non existența eului”, demitizează identitatea autocrată a Ego-ului. Ideea recurentă din „Conversații”: doar iubirea este reală, ea singură „mișcă” lumea, sugerează cititorului, că orice altceva – lumea întregă – este o iluzie, iar în complementaritate ideea că nu există sine sau/ și suflet unitar, concret,

suntem, pur și simplu o îngemănare de percepții în continuă schimbare.

Toate instanțele comunicării narative – îl parafrazez pe Walt Whitman – sunt complexe și conțin multitudini sau cum demonstrează Julian Baggini în **Artificialul Eului**: „suntem cu toții mult mai puțin unificați, coerenți, conștienți și pereni decât avem tendința de a crede, dar rămânem reali și unici”, încât se justifică în comunicare paleta și interferența sistemelor de gândire, în care primează ontologia misterului. Eu, Autorul, recunosc, sunt marcat de poststructuralism, încât resping ideea autorității Textului și mă concentrez pe interpretările multiple ale materialului cultural emis într-un flux cvasi-polemă de cele două ficțiuni: M.E. și p.i. Paradoxal, dar nu mă interesează neapărat mesajul comunicat de mine, ci modul în care acesta este interpretat. Conceptul de adevăr obiectiv devine irelevant în volumul **Conversații în...**; Contează „jocul ielelor”, spiritul polemic și complementaritatea punctelor de vedere. Conștientizarea metanarativității sau a utopiilor/ideologiilor care modelează cultura, spiritualitatea și societatea antebelică și (post)comunistă configurează teleologia, epistemologia, stoicismul cu rădăcini în Grecia antică etc. și nu în ultimul rând Lumea fenomenală.

Nu ascund că am o înțelegere cu personajul-idee, p.i. Amândoi intenționăm să descoperim de unde această putere neobișnuită la savantul Mircea Eliade, motivul-cheie al acestui roman polifonic, pe care-l rescrie, am mai spus-o, dar îmi place să o repet, Măria Sa Cititorul? Cum? Pornind de la personalitatea, de la sufletul său, de la complexul de filosofii care-i configurează spiritul. Un Carl Jung, Albert Einstein și William James ș.a. pretind că toate ideile lor au venit de undeva de „dincolo de personalitate”. Aceasta ar putea să fi fost „puterea autentică” a celebrului scriitor și istoric al religiilor? L-am luat drept consilier în această misterioasă și greu de demonstrat teză, pe Gary Zukav. Nu pe cel din **Maeștrii dansului**, unde analizează legăturile dintre fizica cuantică și spiritualitate, ci pe cel din **Lăcașul sufletului**, care susține că omul cu putere autentică este pur și simplu o persoană ce a reușit o aliniere a propriei personalități cu cea a sufletului – puterea unicității. Desigur, unicitatea unor Buddha și Iisus, Mahomed etc. au fost recunoscute postfactum și confirmă alinierea personalității cu sufletul care, se știe, trăiește dincolo de corp. Zukav sugerează că „numai prin emoții poți întâlni câmpul de forță al propriului suflet”. Fizicianul este încredințat că doar personalitatea poate crea și experimenta emoțiile negative de frică, furie, lăcomie, regret, indiferență, cinism etc.

Cu siguranță, putem afirma că Mircea nu și-a trăit viața doar prin prisma celor cinci simțuri, numai prin perceperea și acceptarea adevărului a ceea ce putem vedea, auzi, simți, mirosi sau atinge, adică nu s-a închis în el însuși, în fața oricărui tip de adevăr. Și, în primul rând, a crezut necondiționat în mitul sacrificiului/Meșterului Manole și în certitudinea invincibilității spiritului românesc. Și, mai ales, a înțeles că naționalism absolut nu există. A știut că de la excesul de naționalism li s-a tras sfârșitul legionarilor, naziștilor,

leniniștilor/staliniștilor, ceaușiștilor ș.a. De aceea a practicat din convingere principiul maioreșcian: să fim naționali cu fața spre universalitate. Parafrazându-l pe filosoful Liiceanu – atunci când vorbea despre Țuța – pot spune că Mircea Eliade s-a revărsat în toată Istoria Umanității din ultimii 4-5000 mii de ani, cu firescul și înțelepciunea lui Ulyse. Ceea ce mi se pare unic la acest „personaj” al culturii universale este spiritul său de sacrificiu, modul original de a fi în Dumnezeu, altfel spus, voința de a fi „robul”, simultan, sacralului și profanului. Ca să fii în lucrurile cotidiene ai nevoie doar de liber arbitru, ca să fii în sacralitatea Lumii, ai nevoie să fii și în Dumnezeu, adică să fii cu adevărat liber. Doar în spațiul contradictoriu al exilului, emigrației, imigrației putea M. Eliade să se reverse în toată Istoria arhetipală a Umanității din ultimii 7000 de ani. Poate e bine de reamintit, deși toată lumea o știe: nu există o filosofie autentică a exilului fără ideea de întreg.

3. 4. Conștiința cosmică și păsările migratoare

Motto:

„Întotdeauna când gândesc în spiritul poporului român,
mă mut cu arme și bagaje, cu speranța în viitor.
Un grec, mi se pare, a spus,
nu știu dacă la Atena sau aici,
în București: *Noi nu mai suntem, dar voi, românii, veți fi.*
Grecii, când își citesc istoria gândirii din spațiul lor,
ar trebui, vorba lui Cioran, să se sinucidă.
Capătă sentimentul inutilității
și al decadenței. Adică nu mai poartă numele de greci
decât în mod geografic. Atât! Ceea ce nu e cazul cu noi.”
(P. Țuța)

● **de unde și de ce disprețul românului, față de orice centru de putere și de dependență?**;
● **nu întâmplător, el se consideră o ființă cosmică cu destin transmundan;** ● **Opera lui Eliade – un tratat implicit despre exil;** ● **Ubi bene, ibi patria?**; ● **de ce omul nu coincide niciodată cu el însuși?**; ● **este cetatea, pentru om, o închisoare?**; ● **biserica – cosmosul cosmosului?**; ● **polemica Eliade-Eminescu**

Capodopera folclorului și mitologiei românești **Miorița** transfigurează genial conștiința cosmică a neamului românesc: *Iar tu de omor/ Să nu le spui lor./ Să le spui curat/ Că m-am înșurat/ Cu-o mândră crăiasă, A lumii mireasă;/ Că la nunta mea/ A căzut o stea;/ Soarele și luna/ Mi-au ținut cununa./ Brazi și pălinași/ I-am avut nuntași,/ Preoți, munții mari,/ Paseri, lăutari,/ Păsările mii,/ Și stele făclii!...* Versurile celebrei balade confirmă teza că românul s-a considerat o ființă cosmică cu un destin transmundan. Problema relației cetății cu cosmosul se naște în Grecia cetăților elenice. Un contemporan al lui Socrate era convins de resorbția legilor polis-ului în organizarea naturală a cosmosului. Este transmisă până în prezent, o zicere de-a lui: *O, voi oameni aici adunați, voi sunteți toți rude, cunoscuți prin natură și nu prin lege.* Dacă mi-aduc bine aminte, Democrit (Marx s-a ocupat de el, în teza lui de doctorat) considera că „patria unui suflet excelent este univer-

sul"... Desigur, dar care este omul cu sufletul excelent? Împăratul Marc Aureliu mi se pare, prin viziune, mai apropiat de M.E., numai că în locul Romei, pentru Înțeleptul român, centrul nu este doar Bucureștiul. Dar să-l auzim pe filosoful-împărat: *Cetatea mea și patria mea, în calitate de An(t)onim, e Roma, iar ca om este cosmosul*. După stoici care susțineau că scopul existenței omenești este o viață în acord cu Natura/Rațiunea, apologetii Bisericii (Tertulian, Origene) definesc Biserica drept cosmosul cosmosului și-și trimit apostolii în întreaga Lume. Toate aceste tradiții cosmopolite sunt perpetuate ca o revoltă de cinici. Cosmopolitismul lor seamănă cu cel al românilor de azi, adică este expresia neîncrederii și a disprețului față de orice este autohton, față de orice centru de putere și de orice dependență.

Se povestește că atunci când Alexandru cel Mare l-a întrebat pe Crates, discipolul lui Diogene, dacă ar dori să reconstruiască Teba, orașul său natal, acesta ar fi replicat: *E oare necesar? Cine știe dacă un nou Alexandru nu va veni să o distrugă încă o dată?* Din aceleași rațiuni, probabil, nu mai refacem noi, România postbelică/postcomunistă...! Un Favorinus (80-160) scrie chiar un **Tratat despre exil** în care condamnă individualismul posesiv și consecințele sale imperialiste. Ofer personajelor mele preferate gândirea lui Favorinus: „**Oamenii plini de orgoliu își împart pământul, micșorează darul divin și împărțindu-se unii împotriva altora, stabilind bariere de fluvii între Asia, Europa și Africa, frontiere de munți între țări limitrofe, ziduri de fortărețe între compatrioți, case între concetățeni, uși între oamenii aceleași familii, ei învrăjbesc chiar cu ajutorul cuferelor și lăzilor cu bani, pe cei ce locuiesc sub același acoperiș. De unde războaiele, invaziile, jefuirea caselor.**” S-a schimbat ceva în bine, între anii 123 și 2023? Dimpotrivă. Te mai poți întreba de ce preferă oamenii migrația, imigrația, exilul, de ce nu suportă zidurile chinezești, berlineze, americane, mai nou, poloneze etc., de ce același Favorinus în același **Tratat despre exil** face un aparent bizar elogiu al păsărilor migratoare: „**Cocorii sunt cu mult mai inteligenți decât noi: din Tracia ei migrează în Egipt, fără a se gândi că Tracia e patria lor, nici că Egiptul este pământ al exilului.**” Ubi bene, ibi patria?

Să aibă dreptate prietenul personajelor mele, Cioran, atunci când afirmă cum numai el știe s-o facă: *Nimic nu se explică, nimic nu se dovedește, totul se vede?* Și apoi, de s-ar explica?... Se știe: o explicație nu schimbă o realitate, iar despre „dovezi”...; ele nu fac decât să ne înece în Oceanul subiectivității... Dreptatea ar putea fi a Sfântului Augustin: *Adevărul este ceea ce se vede?* Tot înecați rămânem. Cum de ce? Pentru că Lumea = Dumnezeu se confundă și coincide cu eclipsa sa... Încotro, încotro? Când am scris rândurile de mai sus mi-a trecut prin minte bănuiala că personajul meu, Mircea Eliade, l-a contrazis prin tot ce a făcut, face și va face prin Opera lăsată moștenire, pe autorul versurilor: „**Dumnezeul nostru: umbră, patria noastră: o frază;/ În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază;**

Voi credeți în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!” Iată un model de polemică! Arătându-le tuturor credința ta, necondiționată, în cheia de lectură oferită de Istorie – religiilor, filosofiilor, literaturilor, științelor, războaiele, civilizațiilor etc.

3. 5. Pro rege saepe, pro patria semper

Motto:

„Este trist că adesea, pentru a fi bun patriot, ești dușmanul celorlalți oameni...”

Aceasta este deci condiția omului și anume:

că a dori măreția patriei sale înseamnă a dori vecinilor, răul. Cel care ar dori ca patria sa să nu fie nici mai mare, nici mai mică, nici mai bogată, nici mai săracă ar fi cetățeanul universal.”

(Voltaire)

● **războiul dintre culturi nu este un mit „pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este”;**
● **nu ne putem sustrage spiritului patriei noastre;** ● **și totuși nu avem acces la adevăr (se știe: adevărul ucide);** ● **continuă umanismul cosmopolit al Renașterii;** ● **intelectualul contemporan: „un parazit al spiritului” ce perpetuează o umanitate înecată în vocabulare;** ● **atâta exil, câtă conștiință a exilului;** ● **ideea nu se identifică cu realitatea în sine;** ● **eu însumi sunt patria mea;** ● **poți să nu te simți „străin” oriunde te-ai afla?;** ● **absolut tragic: „străin” în propria țară.**

Din Conversația petre-Mircea reiese ubicuu ideea – nu impusă de Autor – că scopul final pe care-l urmărește orice cultură națională (*Nationalbildung*) este ca această cultură (în cazul nostru cultura/mitologia românească) să se extindă la întreg neamul omenesc. Dar în ce mod concret, întreb eu, Autorul, pe fratele meu, Cititorul, s-ar putea realiza această extindere imperialistă de la particular la universal? Istoria Lumii amintește celor interesați trei-patru moduri concrete care se experimentează și azi: cel al colonizării, al ocupației, al cuceririi și/sau al exterminării. Să nu fie cosmopolitismul decât un egocentrism care-și depășește frontierele? Sau o doctrină ce-și propune utopic pacea perpetuă și extinderea bunului comun? Toate instanțele comunicării narative ce configurează într-o arhitectură postmodernistă, dezbateră patriotism-cosmopolitism, din romanul polifonic, **Conversații în oglindă...** sunt de acord că nici un scriitor/ artist nu se poate sustrage în materie artistică, spiritului patriei sale. În cazul unor personaje-idee ale cărții (Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Cioran, Brâncuși, George Enescu ș.a.) exilul/migrația, ideea cosmopolită a fost acceptată, în primul rând, ca un subterfugiu în fața tiraniei. Dar există și tirania Eului/a pluralității Eurilor...

Cititorul stoic, cel cucerit de procesele Rațiunii cosmice studiate și de filosofia naturii, – termenii de Natură

și Rațiune, asemeni celor de Soartă, Providență, Dumnezeu se referă, în fapt, toți, la aceeași instanță – va exista și va perpetua ideea că scopul existenței omenești este o „viață în acord cu Natura”, sau cu Rațiunea, deși nu se va putea elibera de scepticismul grecesc, adică va înțelege în ultimă instanță că nu are acces la adevăr. Explicația pare simplă: realitatea fiind exterioară lui, toate judecățile lui afirmative și negative au aceeași valoare gnoseologică, etică și estetică.

Cosmopolitismul stoicilor nu se diferențiază în esență, de cel al cinicilor sublimat într-o filosofie a exilului sau a migrației. În „conversație”, cei doi, Mircea și petre, care discută polemic, dubitativ și complementar, cam prea academic, uneori, într-o libertate de expresie deplină (Doar Dumnezeu ne mai acordă o asemenea libertate) încearcă să răspundă de ce anume privează exilul, pe om sau ce rău i se pune la socoteală, știut fiind că noi, oamenii, nu sfârșim niciodată cu violența Istoriei sau în expresia lui Hobbes: „războiul fiecăruia împotriva tuturor”.

Dezvoltarea Universităților (Paris, Oxford, Salamanca, Germania, Roma), schisma religioasă care sfâșie Europa începând cu anii 1520, spiritul Renașterii, omniprezența pe glob a războaielor, doctrinelor politice etc. au potențat, fiecare în parte și toate la un loc, permanenta migrație a savanților, scriitorilor, teologilor, artiștilor, specialiștilor din toată lumea. Biografia lui Eliade, întâlnirile lui destinice cu marile spirite ale Europei, Americii, Asiei confirmă efectele benefice – pune în valoare vocația specifică a popoarelor – și continuitatea până în zilele noastre a umanismului cosmopolit al Renașterii. Numai în diversitatea formelor istorice (primitive, sclavagiste, feudale, capitaliste, comuniste, postcomuniste, globale) devine manifest/vizibil idealul omenirii. Dar care este „idealul” acestei umanități „de împrumut, cerebrală, savantă ce trăiește ca parazit al spiritului”, ne întrebăm odată cu celebrul (auto)exilat Emil Cioran?

Rămâne exilatul, „suspendat în vidul deștăării”, cum nota într-un **Jurnal** Vintilă Horia. În realitate, parafrazând cunoscuta paradigmă camusiană: există atâta tragic, câtă conștiință a tragicului putem spune că există atâta exil – am în vedere și exilul interior – câtă conștiință a exilului. Ontologic vorbind, cum spunea undeva, Irina Mavrodin, omul este condamnat la exil ca virtualitate, ce se realizează cu atât mai implacabil cu cât partea de umanitate din om este mai substanțială. Putem vorbi în acest caz: câți indivizi, atâția exilați... Desigur, altul este exilul politic și altul exilul metafizic, fie el religios sau laic. Se impune în prim plan noțiunea de patriotism constituțional. Adică legătura individului cu conaționalii nu trebuie să se mai definească doar în jurul unei comunități lingvistice sau istorice, ci în jurul principiilor juridice și politice. Eu, autorul, nu cred că suntem pregătiți încă să delegăm dreptul la constrângere unui stat supranațional. Brexit-ul nu mi se pare un simplu moft politic. Cinismul, stoicismul și creștinismul au adâncit fenomenul exilului/migrația, cosmopolitismul.

Dintre cele trei opțiuni filosofice novatoare și fecunde, cinicii apar drept una dintre sursele importante

ale cosmopolitismului în gândirea occidentală și explică filosofic – „marele socratism” care este filosofia platoniciană vs. „micii socratici”: Antisthene, Diogene, Crates din Teba ș.a. – migrațiile în masă ale unor popoare spre Europa. Diogene, departe de a fi un avatar caricatural al atitudinii socratice, nu s-a speriat de fenomenul migrației/imigrației. „Școala cinică” impusă de „micii socratici” contestă realitatea ideilor platoniciene și, prin extensie, în contemporaneitate contestă toate normele, doctrinele, ideologiile, și trăiește în spiritul naturii, fără să fie preocupat de pudoare. După cinici, nu există decât realități individuale sensibile. Ei adoptă nominalismul (nu acordă ideilor generale, decât statutul de nume, de existențe mentale abstracte, și nu pe acela de realități în sine. Nominalismul clarifică celebra legendă după care Diogene se plimba în plină zi cu felinarul în mână răspunzând cui îl întreba: *caut un om*. Răspunsul are înțelesul că există și pot fi găsiți numai indivizi singulari, ideea de om nefiind decât o abstracțiune. El, răspunsul, arată imposibilitatea de a stabili existența conceptului.

Eu, Autorul, pot afirma că personajul meu, petre, caută în **Conversații în oglindă...** omul-M.E. cel locuit de scriitor, savant, istoric al religiilor, prieten, exilat, călător, profesor, filosof, soț ș.a. Filosofia lui petre (il știu aproximativ, nu total) este înainte de toate o etică atemporală, ce se întemeiază pe voință și pe credința (oarbă – are voie să fie dubitativ și autorul) că nu există cale de acces la fericire decât proliferând autonomia și libertatea. Înțelepciunea din „Conversația” celor doi Mircea-petre nu mai este socratică, adică definită doar prin măsură și stăpânire de sine, ci prin afirmarea libertății individului care-și este, de cele mai multe ori, suficient sie însuși. Aparenta apatie a înțeleptului de acest tip, care nu este impresionat de nicio Putere, omniprezent în carte, își află rădăcinile în puterea asupra lui însuși. Doar cine se învinge pe sine cucerește lumea. Se învinge pe sine cel care nu devine rob al valorilor convenționale și al prejudecăților: avere, reputație, origini nobile, onoruri, lux, reușită etc. și, mai ales, deși nu-și uită polisul, nu se simte „străin” oriunde s-ar afla. Este omul care spune: *Eu insumi sunt patria mea!*? Un exilat în sine însuși a fost Emil Cioran.

Am mai spus-o, influența cinică s-a exercitat indirect prin stoicism (Zenon din Cittium a fost elevul lui Crates) și mai ales prin primii creștini – toți împărtășesc, într-o anumită măsură, un același ideal de viață simplă și austeră, cum a dus-o, mai aproape de noi, Cioran, Brâncuși și, parțial, Mircea Eliade, fără să fi îmbrăcat niciunul dintre ei atributele cinicului, în sensul pe care Diogene îl dădea acestei filosofii. În ansamblu, corelația patriotism vs. cosmopolitism a fost alimentată fie de naționalismul de stânga, fie de cel de dreapta. Conflictul este normal, dacă nu se alunecă, ideologic vorbind, în radicalism: stânga radicală vs. dreapta radicală. Nu trebuie uitată nici sintagma greacă: măsură în toate. Desigur, contrar aparențelor, nu toți oamenii, ontologic vorbind, sunt condamnați la exil – sfântul, eroul, geniul, omul moral, omul prometeic, omul religios.

(Fragment din „Convorbiri în oglindă cu Mircea Eliade”, vol. II, în pregătire)

SAL'TARE, NENE IANCULE!

Dinu Săraru

I.L. CARAGIALE

Ion Luca Caragiale reprezintă fără egal o culme a spiritualității naționale românești. El este autorul unei opere dramaturgice, trilogia satirică, inspirată de grotescul social-politic și moral românesc, grotesc din care suntem blestemați să nu mai ieșim niciodată și cu atât mai mult astăzi, când se petrece chiar apogeul grotescului. Se poate spune, trimitând la ziua de azi, că această trilogie reprezintă „Mantaua” lui Gogol pentru întreaga literatură românească. El este, apoi, autorul unor versuri, stanțe elegiaco-satirice – gogoși rimate, parodii, epigrame, fabule, ode umoristice. Acestea au apărut, strânse la un loc, după moartea lui, într-o culegere alcătuită de Barbu Lăzăreanu, în 1922.

Universul face ferm farmecul indicibil al gazetăriei lui satirice.

Ion Luca Caragiale este, de asemenea, autorul unei capodopere tragice intitulată „Năpasta”, în care este descifrat misticismul spiritualității naționale, investigat mai târziu și explicat de Lucian Blaga, în „Trilogia culturii”, studiu în care se află și trimiterea la spațiul mioritic.

Ion Luca Caragiale este, după cum se știe, autorul celebrei sinteze sociale, politice, economice, psihologice a spiritualității naționale, sinteză cunoscută sub titlul „1907 – Din primăvară până în toamnă”, sinteză unică și de asemenea filosofică, morală și psihologică a chipului românesc. Repet, culmea gândirii care îl înfățișează drept cea mai complexă personalitate reprezentativă pentru spațiul românesc.

Caragiale este, de asemenea, cel mai de seamă scriitor al limbii românești.

Prozatorul fără egal în nuvelele „O făclie de Paști”, „La Hanul lui Mânjoală”, „Kir Ianulea”, „În vreme de război” și „Cănuță om sucit”, precursor al prozei fantastice nu doar de la noi.

Limba românească în care sunt scrise aceste nuvele ajunge la o perfecțiune matematică.

Caragiale a fost regizorul și scenograful inspirat fără egal al propriei dramaturgii, cum a fost și strălucitul lector și interpret al fiecărui personaj din Scrisoarea pierdută în ședința Junimii, lectură care l-a determinat pe Titu Maiorescu să scrie studiul „Comediile d-lui I.L. Caragiale”, luându-i apărarea, justificându-l și încredințându-i direcția Teatrului Național.

Caragiale a fost pentru toate aceste merite respins la premiul Academiei Române care, la fel ca și astăzi, respingea valorile naționale în favoarea unei politici de grup.

Așa s-a retras și din țară, la Berlin, preferând să asculte muzica lui Beethoven, așa a refuzat să fie sărbătorit de prieteni, dar să intre după moarte în galeria culturii naționale, sigur, din nefericire sicriul cu trupu-i neînsuflețit fiind rătăcit pe drumul întoarcerii acasă și înaintea așezării lui, la Bellu, lângă Eminescu.

I.L. Caragiale cu G. Coșbuc

OPTZECIȘTII. CARAGIALIADA POSTMODERNĂ

1. Un important optzecist observa că șirul de interdicții – ca de pildă tipărirea cărților de debut altfel decât în grup, blocarea intrării în Uniunea Scriitorilor – a desprins generația de dialogul cu puterea. Scriitorii anilor șazececi, ai anilor șaptezeci păstrau dialogul cu cenzorii, cu propaganda, conform principiului *do ut des*. Optzeciștii nu mai tranzacționează, așa că nu mai au nevoie de alibiuri. Ironici, sarcastici, scriitorii anilor optzeci mizează pe energia desprinderii. Iar această desprindere numără câțiva maeștri. Unul dintre cei mai importanți este I.L. Caragiale. Personajele lui Caragiale revin. Iată-le în Levantul: epopeea se încheie cu victoria lui laurta, care coboară din cer:

„Trădare? Cine-a vorbit de trădare? Stimabililor, onorabililor, într-o asemenea ocaziune solemnă trebuie să dăm dovadă de tact. Cești ce vedeți la poalele turnului sunt doar modești cetățeni ce au venit la votare. Vom auzi glasul suveran al popoului, în fața căruia, dacă pot pentru ca să spun, ne plecăm.

(Glasuri de jos: Trăiască vodă laurta!)

laurta (Suie treptele tronului, emoționat. Scoate o năframă mare, cu care își șterge grațios fruntea): Fraților! Asemeni tutulor urmașilor (sic) mei cari și-au jertfit sângele pentru țărișoara lor, asemeni lui Mircea cel Mare și lui Michaiu Bravul... zic și eu, fraților... (plânsul îl înecă) că a sosit ceasul... ca să dăm o pildă Europii... de la care putem zice...”

Final de Scrisoare pierdută, de Noapte furtunoasă, triumful luptătorilor – a epopeii eroi-comice. Patronate de Caragiale. Dacă Ion Luca ar fi scris un text mai lung, ar fi trebuit să-i semene.

Al doilea scriitor optzecist definitiv pentru „deschiderile către sud” (pentru buna așezare în Arhipelagul Caragiale al culturii române) este Micea Nedelciu. Se naște la Fundulea, în preajma castelului Maruca Sion, făcut celebru de Mateiu Caragiale. Nu e matein, el descinde – dacă este să descoperim o matrice – din literatura lui Ion Luca Caragiale.

Când a apărut *Aventuri într-o curte interioară* (1979)

Mircea Nedelciu se bucura de o anume notorietate: era primul dintr-un val al prozei tinere. Anunța apariția unui nou stil în proză. Cărtărescu era revelația poeziei, buzduganul care anunța Fătfrumosul și Zmeul noului lirism, Mircea Nedelciu era omologul său în proză. Descindeau din cenacluri bine puse la punct și aparțineau noii inteligențe a scrisului: una contestatară, parodică. Foarte buni cititori de literatură, ei puteau fi, în mod egal, teoreticieni, critici, comparațiștii noii istorii literare. O istorie literară care începe cu Ion Luca.

2. Grupurile lui Mircea Nedelciu sunt migratoare, purtate pe aripile narațiunii de aceleași bucurii ale jocului. Sunt tineri, dar tinerețea lor nu e o calitate, după cum imaturitatea lor nu pare un defect. N-au rădăcini. Au doar calitatea de tânăr. Sunt, în majoritatea lor, mediocri. Mircea Nedelciu anunța grefierul unei generații așa cum, la începutul anilor 30, o făcea Mircea Eliade.

Pofta de a scrie este hrănită de plăcerea de a transcrie. Cotidianul este sursa cea mai importantă de fapte, evenimente, întâmplări. Cotidianul, cu strada, piața, autobuzele, trenul, cu hotelurile care adăpostesc excursioniștii. Curtea interioară în care se desfășoară primele istorii senzaționale ale lui Mircea Nedelciu definește un autor care ilustrează, precum pușini, spiritul de grup – propensiunea pentru comunicare – pentru acel „în afară” al dialogurilor fericite.

Fiindcă în primele cărți cotidianul este mai degrabă al loazirului. Cum își petrec tinerii timpul liber, iată tema. În multe dintre proze naratorul sau reprezentantul său este ghid onete și conduce grupurile de turiști pe traseele consacrate. Anotimpul preferat e vara, locuințele sunt provizorii. Timpul liber care presupune festinul nu poate oferi, din pricina imprezvizibilelor capcane, decât o sărbătoare ratată.

Sărbătoarea ratată sau sărbătoarea continuă. Viața provizorie, cu călătoriile, jocurile (de noroc, erotice, sportive), dar și afirmarea brutală a vitalității îl preocupă pe tânărul autor. Dezeroizarea nu are loc doar la nivelul

povestirii, ea cuprinde toate nivelurile narative.

Capodopera lui Mircea Nedelciu este 8006 de la Obor la Dâlga și inaugurează seria excepționalelor narațiuni care captează limbajul eroilor, dar și sunetele din preajmă. Erou nefixat, navetist, muncitor într-un loc sau altul, Gioni aparține, până la un punct, undergroundului. Iată trenul, adus din lumea lui Caragiale:

„Înainte de a se pune propriu-zis în mișcare, 8006 se mișcă totuși înainte și înapoi, lovit de o locomotivă din față, de alta (sau de aceeași) din spate, executând salturi bruște și scurte (nehotărându-se, deci, ce poziție să aleagă în raport cu peronul). Gioni Scarabeul, de fapt Ion Caraba din comuna Dâlga, electrician la I.C.M. 1 Buc., navetist, pokerist, cunoscut la el în sat sub numele de Ion alu Scârbă.”

Excelente observații face Adrian Oțoiu cu privire la pendularea între oraș și sat din operele scriitorilor optzeciști. Bedros Horasangian, Ștefan Agopian, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, Adina Kenereș, Viorel Marineasa, Gheorghe Crăciun propun personaje care „fac naveta”. „O navetistă transatlantică ar fi Ana Sage din Femeia în roșu de Nedelciu, Babeți și Mihăieș. (Marginalitate și ambiguitate, în *Trafic de frontieră. Proza generației 80. Strategii transgresive*, Editura Paralela 45, 2001, pp. 53-56).

O pendulare sau, mai exact, o ieșire la suprafață. E important să observăm că traseul personajelor e urcător. Ruralul se fixează în provizoriul orașului, electricianul accidentat se va recalifica trecând de la o instituție la alta. Personajul lui Nedelciu, Gioni Scarabeu, va fi amenințat cu orbirea, dar își va reveni ieșind cu succes din Imperiul întunericului. În prozele primelor cărți amenințările sunt teribile, dar eroul le va trece cu bine – păstrându-și bucuria de a trăi: de a se integra jocului. De a repeta partitura eroilor solari, pe care cititorul îi știe din Poveste. Ca în toată proza munteană, unde rostirea artistă face parte din protocoalele înalte, eroul lui Nedelciu are replică:

„– Ce faci, scarabeule?

– Cetim cărți, domnule profesor!

– Ce mai faci, scaraboule? – altul.

– Înfrăptuim neabătut, domnu inginer!”

Autorul se așază vizavi de Marin Preda care, în *Viața ca o pradă*, încerca să observe când a început „aventura conștiinței sale”:

„Aventura conștiinței mele, scrie Nedelciu, a început în iarna anului 1953 nu cred să fie vreun cetățean român care să nu fi auzit de viscolul din iarna aceluia an... Prima mea amintire datează din prima zi de viscol. Era liniște și nu era frig. Dezăpezirea, în cazurile acelea, când casa e în întregime acoperită, începe cu deschiderea ușii...”

Tema care consacră povestitorul român este aceea a viscolului – a troienirii, a rătăcirii printr-un univers copleșit de zăpadă. Ieșirea lui în literatură s-a făcut pe una dintre porțile tradiționale ale prozatorului muntean. Confruntarea cu Marin Preda nu-i decât confruntarea cu Ion Luca Caragiale, cel prins de viscol într-o lume rece – într-un univers prea depărtat de insulele Mediteranei. Între cei care trăiesc în arhipelagul Caragiale un loc

aparte i se cuvine lui Ioan Lăcustă, al cărui volum *Cu ochi blânzi* propunea o capodoperă – *Mumuțica* – și o „întâlnire cu zeul”: *La ușa domnului Caragiale*. În spațiul cartografiat de Ion Luca personajele lui Ioan Lăcustă se plimbă cu dezinvoltură, descifrând încă petele albe ale teritoriilor ocupate de Maestru.

3. Nicolae Iliescu se sprijină pe informații sosite din preajmă: „Superficialitate ființială” scria cineva despre personajele lui Caragiale, personaje abulice, desuete, imbecile, puse pe căpătuială sau pe glorie rapidă și nemeritată. Ca să avem și noi falșii noștri, am purces ai-doma lor și imediat după clătina din 90, la recitirea și mai ales la inventarea istoriei abia petrecute”. Apoi își transcrie din nou, nu fără cruzime, părerile: „Caragiale, Caragiale da. El este adevăratul nostru diagnostic cu care ne preumblăm prin lume! Din păcate sau din fericire, el este cel mai corect cititor al realității românești și din etalonul lui nu ne putem desprinde nici măcar cu un milimetru. Tot ce atingem, pe tot ce punem mâna, pare o păcăleală, pare un lapsus, pare o apă de ploaie țipător costumată și barbar parfumată”. Primul volum al lui Nicolae Iliescu, „*Departe, pe jos*” (1983), vorbește altfel despre religia scrisului. Nu spre înălțimile stelare se îndreaptă tânărul scriitor, nu visează zborul spre înălțimi, el merge mai departe, pe jos. Merge pe jos, dar împreună cu prietenii săi optzeciști. Dar scriitorii cei mari? „Marii scriitori, mă rog, scriitorii importanți pot fi detectați de la mari depărtări începând de la douăzeci de ani, mai întâi pe calea imitării lor apoi vrând să semneze cu ambele mâini ceea ce au produs ei și abia apoi simțit pofta de a-i reciti. Primul pe care am încercat să-l imit a fost, repet, Marin Sorescu.” Pagini importante despre D.R. Popescu, Fănuș Neagu, despre viața literară din anii optzeci și de acum: un tablou prietenesc al vieții literare despre scriitorii fericiți ai literaturii române. Sunt „Nea” sau „Neica”. O splendidă prefață la poeziile lui Romulus Vulpescu are câteva ocoluri. „Ei bine, posed prieteni care îmi atrăgeau atenția că nea Romică și-a preschimbat în anii din urmă haina de călătorie printre vorbe, să avem pardon, nu cred deloc! Câteodată mai apare o altă etapă, de cursă contra cronometru, rău jucată, mai cățărată. Astfel făcuse și Nichita, mai la fel procedase și Sorescu, să nu mai vorbim de Bacovia ori Blaga. Ca să nu-l mai amintim pe Brâncuși, poet al pietrei de râu. Vine o vreme când îți reiei instrumentele... în timp ce neica Arghezi este la aceeași licărire de emoție până dincolo de granițele lumii acesteia.” El, Autorul, aparține aceste lumi – acestei familii. Proza sa nu are „zbor” – el, naratorul, e mereu Contra. Dar nu el e Autorul. „Acesta e discipolul și a scris toate acestea”. Proza e făcută din prelungiri și din Anexe – e scrisă de discipol. Alte proze își fracturează frazele, cititorul-complice poate să imagineze dumnealui proza. Personajul. El e frate cu scriitorul, e complice cu cititorul care pofteste și roman popular. Și cartea care e „în mintea lui”. Optzecistul Nicolae Iliescu e complice și cu „neica Eugen Ionescu” la așezarea literaturii pe drumul ei, dincolo de Caragiale.

DINU SĂRARU – 90

George Corbu Junior

„DINU CEL NELINIȘTIT ȘI IMPETUOS ÎN TOATE” Urări cu... dedicații

Nu bănuiam cât de fidele sunt aceste tușe de portret ale venerabilului Dinu Săraru, pe care doar îl intuiam în zborul slovei mentorului meu, Ion Brad, înscrise pe salba de cronici *Teatru românesc și interpreți contemporani* (1965): *Cred că e vorba de prima carte a lui Dinu cel neliniștit și impetuos în toate!* Ion Brad, 2009.

Prima dedicație a *neliniștitului*, din 1967, suna așa: *Poetului Ion Brad, stima, prețuirea și recunoștința autorului. Dinu Săraru, Ianuarie 1967*, sentimente vii și după mai bine de 50 de ani, așa cum atestă și această completare din septembrie 2019, o rememorare a mutării dintr-o garsonieră din Piața Romană într-un apartament nou, cu trei camere, la Piața Iancului, datorate secretarului Uniunii Scriitorilor din acea vreme: *Cred că e vorba la mine și de prima casă cu trei camere dată de poetul Școlii de ieziuți de la Blaj. Dinu Săraru, 2019.*

Vremuri contorsionate, în care tânărul Dinu Săraru era *apărat curajos într-o ședință dramatică la Comitetul Central – într-o zi de Crăciun* – după cum ne transmit și aceste ecouri bidirecționale de pe un exemplar unic al trilogiei *Dragostea și revoluția* (1981): *Poetului, romanțierului și cărturarului Ion Brad, dar și Omului de nobilă ținută morală căruia autorul acestei cărți îi rămâne dator pentru sprijinul acordat într-o vreme grea. Cu dragoste, Dinu Săraru, 1981, O trimitere la „vremuri grele” care mă onorează și acum. Ion Brad, 2009*, și o confirmare adăugată pentru mine: *Poetul Ion Brad care mi-a dedicat și o poezie a fost întotdeauna în sufletul meu și alături de mine. Dinu Săraru, septembrie 2019.*

Iată și poezia intitulată *Confratelui Dinu* datată octombrie 2004 și publicată în *Poezii inedite* (2009), pe care regăsesc emoționanta dedicație: *Dragă Juniorule, te rog să primești aceste rătăcirii și căutări prin toate vârstele Poeziei ca pe un semn al prețuirii și dragostei mele prietenești de totdeauna, Ion Brad, noiembrie 2009.*

Niște țărani am fost și am rămas
Din leagăn pân-la ultimul popas
Când și pământu-n brațe ne va ține
Ca mama care m-a ținut pe mine
Copilul ei dintâi, și încă zece,
Din lume mult prea tânără să plece...
Cum să uit acest țărâm – bogatul! –
Din care își potolește foamea sacrul?!
Și din urzeala căruia sublimul
Trecut al Țării și-a țesut chilimul...
În veșnicie se adună anii
Ei, împărații lutului, Țăranii...
Îngenunchiind cu ei, simțim în gură
Gustul pământului, ca de prescură.

În capitolul din volumul *Dincoace de munți* (2008) intitulat *Dinu*, Ion Brad relatează cu însuflețire episoadele

de mai sus, dar și multe altele, surprinzând dimensiunea poliedrală a celui care a obținut un formidabil succes cu primul său roman, „Niște țărani” (1974), după cum afirma strălucitul critic și istoric literar Dumitru Micu în sinteza *Literatura română în secolul al XX-lea* (2000). Și cum în biblioteca mea, între marii prieteni al căror ucenic am fost, Ion Brad și Dumitru Micu, nu e decât un autograf distanță, mă bucur să revăd și volumul *Crimă pentru pământ* (1994) ce ascunde între coperti mărturiile unor afinități deosebite: *Domnului Profesor Dumitru Micu, împreună cu sentimentele de prețuire intacte ale autorului. Dinu Săraru, dec. 94*, dar și o apreciere encomiastică despre ilustrul cărturar: *Ca un ardelean cuminte a fost în ipostaza de critic atât de cinstit cu scrisul meu. Dinu Săraru, septembrie 2019*.

L-am cunoscut pe maestrul Dinu Săraru în 2019, îmboldit de peste lumi, așa cum s-a văzut, de Ion Brad și Dumitru Micu, atunci când l-am vizitat acasă împreună cu doamna Rodica Lăzărescu, tainică știutoare a acestor îndemnuri, și am avut parte de o primire călduroasă transformată în timp într-o incandescentă adopție culturală emițătoare de ultrasensibile semnale de prețuire (unele și publice, pe blogul Domniei Sale, unde-mi face uneori cinstea de a mă cita), fasonată de întâlniri și convorbiri telefonice în care rabdă, alături de soția sa, distinsa doamnă Viviana, să-i mai citească câte o dedicație celebră, minunându-se de râvna mea cărturărească. Tot aripile poleite cu amintiri ale dedicațiilor completează această geografie afectivă din care nu putea lipsi ilustrul cărturar și confident literar al nostru Valeriu Râpeanu, cel ce îmi scria pe primul exemplar, numerotat ca atare, al unei ediții rare a romanului *Niște țărani* (ce pare a fi „Livada de vișini” a satului românesc, cum spunea regizoarea Cătălina Buzoianu) tipărite la Editura Pro, unde semnează prefața: *O semnătură din partea celui ce a avut revelația apariției unui nou prozator în proza noastră. Valeriu Râpeanu pentru George Corbu – Junior, 26 august 2021*. La o săptămână după ce autorul îl personalizase printr-o definitivă trimitere heraldico-literară: *Mateinului George Corbu Junior, această carte alcătuită de mine ca un spectacol, ediție pe care o iubesc cel mai mult după ediția întâi. Cu admirație, Dinu Săraru, Rusalii 2021*. În spatele copertii înfățișându-i pe Dinu Săraru și Năiță Lucean – protagonistul romanului *Niște țărani* –, o precizare de pe versoul filei de gardă redă sentimentul autorului: *Ediția cuprinde imagini fotografice din spectacolul „Niște țărani” jucat pe scena „Teatrului Mic” – inspirat de romanul regizoarei Cătălina Buzoianu, care a conceput și scenariul „în șapte anotimpuri” –, precum și schițele de decor și de situații semnate de scenograful Mihai Mădescu. Autorul consideră direcția de scenă a Cătălinei Buzoianu, scenografia lui Mihai Mădescu, muzica lui Dorin Liviu Zaharia, interpre-*

tarea actoricească o fericită exegeză teatrală a romanului său. În viziunea sa, această montare reprezintă sub raportul virtuților estetice, al savantei caligrafii regizorale, al transparenței mesajului antitotalitar – cel mai important spectacol jucat în timpul directoratului său în Sărindar, fapt care îi prilejuiește bucuria de a aduce și pe această cale realizatorilor cel mai fierbinte omagiu.

În monografia *Viața lui I. L. Caragiale* (1940), ce poartă o dedicație onorantă pentru familia noastră (*Prietenului George Corbu, omagiu de la bibliofil la bibliofil. Șerban Cioculescu, 25/3/1977*), citim o cronologie care la anul 1852 consemnează: *La 30 Ianuarie, în zori, se naște Ion, fiul lui Luca Caragiale și al Ecaterinei și se botează la 7 Februarie în biserica din satul Haimanale, jud. Prahova*. Fiindcă pe data de 30 ianuarie boier Dinu va trece și în elita nonagenarilor culturii române, mă întreb, printr-un apel la numerologie, dacă I. L. Caragiale, pe care îl idolatrizează considerându-l cel mai mare scriitor român, nu i-a transmis odată cu data nașterii și *încărcătura virală* – termen la modă în vremi de molimă contemporană – ce i-a declanșat dragostea și suferința fără leac pentru teatru. Maladii intelectuale care, poate, prin extensie, l-au determinat să aibă o părintească înțelegere pentru *bolnavul incurabil al cărții*, așa cum m-a individualizat într-o altă dedicație – caracterizare de esență.

Și dacă tot mi-a pus mantia celui de-al patrulea *hagialăc* din pricini numai de Domnia Sa

știute, întrucât nu am reușit, spre marea mea mâhnire, să-l fericesc cu un rând scris de mâna tatălui, îi ofer sărbătoritului, drept omagiu pentru aniversarea sa, bucuria unei dedicații a fiului din care e convins că purced, pe prima ediție a romanului *Craii de Curtea Veche* (1929): *Cu cele mai bune sentimente prietenești. – 1 august 1932, Mateiu Ion Caragiale*. Dedicția, deși este convențională și nu dezvăluie numele adresantului, este singura pe care am descoperit-o în peste un sfert de secol de febrile și neîntrerupte osteneli bibliofile, având în plus și particularitatea de a fi ascunsă pe prima pagină, deasupra textului, nerespectând cutuma paginilor de titlu sau de gardă. Și pentru ca spiritul cu ighemonicon al autorului *Pajerelor* să nu rămână mofluz, mai dăm la iveală un giuvaier de mare preț de pe la porțile Orientului din împărăția Măriei Sale Autografului: semnătura olografă, efectul unui himeric blazon, de pe culerea de cronici ale vieții cotidiene de Alexandre Dumas *Propos d'art et de cuisine* (1894): *Mathieu Jean Caragiale*. Aferim, bre!

Îi doresc magicianului care a răpit eternității *Clipa*, zăbavă cât mai îndelungată alături de noi ca să pot merge în căutarea timpului pierdut și să întorc mâna la spatele vorbeii cu gust de ghințură: *Regret, Domnule Corbu junior, că ne-am cunoscut atât de târziu, ce lucruri am fi putut face împreună!*, zicând: Mă bucur, magistre Săraru că ne-am cunoscut așa târziu pentru că *n-ați avut timp să mă uitați!*

IN MEMORIAM ION GHEORGHE

(16 aug. 1935-12 oct. 2021)

Gheorghe Postelnicu

O SCRIERE STRANIE: „DACIA FÈNIKS”

Rare au fost stările de împăcare ale lui Ion Gheorghe cu critica literară. De o parte a lipsit toleranța, iar de cealaltă – adeziunea. În plus autorul a mai reproșat criticilor suspiciunea. O parte însemnată a criticii i-a respins aluviunile culturale. Cum observa Ion Negoitescu, Ion Gheorghe trăiește într-o stare mitică permanentă. Apropierile de N. Densușianu și de V. Pârvan nu au nicio noimă. În ce măsură poezia și mitologia gheorghiană înseamnă un vector ascendent în istoria literaturii noastre? În ce măsură zona de sensibilitate pe care trăiește el, îndepărtând îndrăzneala expresiei, influențează mișcarea literară contemporană? În ce măsură contestările postdecembriste i-au destabilizat poziția? În perspectiva acestui avatar de interpretare, preocupările noastre disociative încearcă să demonstreze că stilul său poetic reprezintă un progres al preocupării formal-experiențiale, o creație culturală originală, chiar dacă tiparul propriei fantezii nu-i acoperă în întregime

masca istorică. Îndrăzneala formei îl conduce la deconstructare în folosul amplitudinii ideii artistice și a energetismului reflexiv. Aserțiunile tinereții au rămas intacte până în anii senectuții. Astfel, ceea ce în 1974 trimitea la credința în transmigrația sufletelor care ar străbate în vederea purificării un lung ciclu de încarnări succesive în animale, plante și oameni, în 2009 i se relevă în doctrina budismului clasic reformulată pentru a găsi calea trezirii din neînfrânare, iluzii și dorință, cu conștiința întemeierii lucrurilor după legi și interconștiențări ascunse trufașilor: „Dao rămâne numele domnului de care nu mă dezic”, „Dao, cel ce a toate este/ În Rotunda Biserica Mare Cimeriană”. Întruchipatul Dao este însuși păstorul. Oamenii sunt cuprinși de Dao și nu pot să iasă din Dao.

Nici nu trebuie să cronologizăm prea mult, pentru că momentul miturilor viciate de șabloane („Pâine și sare”, 1957; „Căile pământului”, 1960; „Cariatida”, 1965) este urmat de cel al Logosului, al reînvierii istorice a Geției

străvechi și de perioada megalitică în care, prin aspirația spre panistorie, poetul își individualizează arta literară. De la vocabularul energic trece la construcțiile neolatiniste și la indiferența totală față de formă, așa încât poezia devine transpunerea dacismului printr-un adaos substanțial de sensibilitate și de transformare programatică a limbii, o inconfundabilă stilizare a protomânismului și de corelare a acestuia cu avangardismul poetic, cu scopul de a universaliza, ceea ce nu îl ferește de exces, cum e supradimensionarea substratului etnic decorativ. Dacismul, iată o temă de puternică structură intimistă. Susținătorul său coboară pe firul istoric în căutarea unui rost etic și filozofic al factorului etnic. Se poate afirma că ideologia istorică a lui Ion Gheorghe trăiește exclusiv din propria sa epică, pentru ca în rarele clipe de realism să poată exclama: „Totul este poezie!” Că imagismul își are izvorul inspirației în dacismul lipsit de elasticitate, o dovedesc volumele „intermediare”, „Cenușile” (1980) și „Zamolxiile” (1988), dar reconstituirea spațiului poetic gheorghian nu este posibilă fără dislocarea programatică a limbajului ultra-metaforizat din „Dacia Fëniks”, revendicat ca unitate precursoră a limbii române. Excentric la vremea lui, volumul, cu o copertă de Traian Filip, reprezentând aversul cu cal și călăreț, încărcat cu rune, a avut de luptat cu amănări tipografice repetate și chiar cu refuzul culegătorilor de a se implica profesional într-o muncă atât de grea. În stil propriu, poetul denumescă pentru a debita trunchiul Părinților Patriei și al Patriei Inițiale, care este Unitatea Unităților prin Mulți Unu și Unu. Contemplă Forma. Scrutează cuvintele sacre iluminat de Zramols identificat în cele mai multe expresii logoastrale („slohve-porunci”). Părintele invocată, Regele-Ziditor, este Io, „care descinde din oierul Helios-Iliii și din Iliana-Luna, Oaia Feciară de Rege / care-a născutu din suduirea păstorului Cerului” (pag. 306), Ion Bozai Zalmoks, Edificatorul și părintele aezilor. Acestuia îi închină imnuri (Expresia a XXXIV-a). Zicerile uranice ne duc deja în hermeneutică. Aduce probe ale identității, exactității și perfecțiunii Echivalențelor de Logos. De pildă, Expresia Expresiilor se referă „la regi, la inițiați, la rituri și la zicerile-n cele trei graiuri inițiale atlantice”. „Ei în mine se află și eu sunt Forma Logosului atlantic, Ramaic, Rmaic, Rohmaic” (p. 86). Fantezia consacără odoare, datini, omagii, misiuni și instruiri sacre: „Întru aflarea depinei înțelegeri a Expresiei ce-o scrutăm, / Să ai conștiința curată că n-ai greșit cu mintea, / Și tot așa să-ți dai seama cât poate cuprinde Logosul inițial dac-pelagic-troian, / Citește de la dreapta și află Expresiile ce-o alcătuiesc” (p. 99). Inepuizabile similitudinile. Inepuizabile încorporările. Un loc important acordă refacerii jurămintelor și plășilor către geniul Călăreț Valah, părintele celor zece regate descinse din oierii valahi de Malva (Expresia a XIII-a, pp. 112-120). Citește și tălmăcește graiurile Arimos, Rimos și Ripar. Cel căruia nu-i poate trăda numele „a făcut pe omul dak din pământ roșu, iar pe omul valak din pământ negru” (p. 127). Inima acestor graiuri este „Graiul Graiurilor DAK-VALAK, din cuvintele

neamului Bozenților, / În toate acestea află Similitudinile și Filiațiile Lui MIRAUI-BOZSEUS-TEUS” (p. 131). Poetul este Mirele Inițiat în Identități Supreme, Omul Expresat în Logosul Formă, sumă a tuturor sorilor, geniilor și regilor, pentru că „toți-toate-au pornit dintr-un loc, / Fiindcă-n același loc aleargă s-ajungă toți-toate” (p. 209).

Această scriere stranie a trecut aproape neobservată, fiind consemnată mai mult bibliografic în dicționare și istorii literare. Sub pretextul căutării în logoexpresii ermetice a datinilor rustice, a învățăturilor și zicerilor de bine ale uriașilor lemurieni din regatele de oieri, ziceri ale valahilor și getulilor, poetul aduce în discuție mijloacele de realizare a discursului poetic modern, fapt observat de Marin Mincu („Poezia română actuală”, vol. II, 1998, pp. 923-959). Acuzând lipsa de precizie a criticii impresioniste care ar prezenta poezia prin talentul și inspirația autorilor, regretatul semiotician definește regina literaturii ca fiind o realizare lingvistică, „o alegere conștientă a unui anumit cod sau a unui model prozodic din atâtea posibile”. „Operațiunea combinării poetice a materialului lingvistic e posibilă după ce autorul și-a elaborat anumite componente ale discursului său”. Se spune că de la începuturile sale poezia caută cuvântul original, independent ca semnificant, pentru ca în același timp să destructureze și să divizeze autonomia semnificantă. Realitatea filologică imaginată de Ion Gheorghe nu are consistență în întregul ei, chiar poetul recunoaște, însă părțile componente se înfierbântă de semnificații. Pravila care stabilește regulile magiei ține de ludic și reverie, temele principale ale scrisului său. Eseul poetico-lingvistic „Dacia Fëniks”, clădit pe 55 de capitole numite expresii (cifra 55 reprezintă numărul triburilor geto-dacice și al cogaioanelor identificate prin denominarea celor 55 de tipuri de monede geto-dacice) poate părea o carte de istorie. Dar nici de lingvistică nu este. Poetul a conceput lucrarea în maniera unui mit semiotic, urmând modelul triadic al lingvisticii lui Saussure: semnificant, semnat și semn, care în definiția lui Roland Barthes corespund formei, conceptului și semnificației, ultimul termen echivalând cu mitul încărcat de sens într-un context istoric și cultural. Ca știință care studiază miturile, mitologia „face parte din semiologie ca știință formală și, în același timp, din ideologie ca știință istorică: ea studiază ideile-în-formă” (R. Barthes). Mitul limbii primordiale imaginate de Ion Gheorghe nu se realizează la nivelul denotativ, ci la cel conotativ al punerii în context a limbii, a înprospătării sale prin vorbire. Din acest punct de vedere discursul gheorghian are ca obârșie un lucru corespunzător formei – scrierea logoastrală – care, pus în legătură cu un cadru istoric anumit (Tracia), determină instaurarea unui mit. Vocabularul primordial, consideră poetul, devine mit când i se atribuie o semnificație și ia forma discursului: „Inițierea, ideile, Kogitățile și toate Formele Logosului sunt fii și fiice ale timpului. / De-aceia și zice Logosul despre sine: SILABILIS-LABILIS. / Cum schimbătoare sunt legăturile silabelor din Expresiile ce le scrutăm. / Cum schimbătoare trebuie să fie legăturile dintre silabe. /

Cum schimbătoare-schimbate sunt înțelesurile./ Nu te mira de ce tălmăcim aceeași Expresie în mai multe înțelesuri./ Hermetice sunt, Sybilinice sunt, LABILIS sunt – Expresiile în Logos Inițial./ Pentru că toți-toate-au pornit dintr-un loc./ Fiindcă-n același loc aleargă și-ajung toți-toate” (p. 211).

Haosul gheorghian este spațiul lingvistic nemărginit, cufundat în neguri în care s-ar fi găsit elementele lexicale fundamentale, Logo-Astrele, înainte de organizarea gramaticală indo-europeană. Dezordinea primordială este aparentă. În acest caz, teoria prăpastiei dinainte de existența graiurilor conduce la ceva atât de complex, încât este imposibil să fie cuprins în toate variabilele sale. Dacă îi afli punctul de plecare – Logo-Stelele – îi poți extinde variabilele, îi poți explica stările intermediare și finale. Cunoașterea stării finale, adică limbile actuale, nu este suficientă pentru reconstituirea lingvistică. În Expresia a VIII-a, Ion Gheorghe explică natura haosului ca fiind când Tată, când Mamă. Marea Expresie Hecatică se descifrează dextro: „Pentru citirea acestei Mari Expresii Hecatice pornește de la stânga la dreapta./ Însă înțelesurile și se tălmăcesc de la dreapta și te apără de strigoi și daimoni” (p. 59). Fiul Logosfiul geniul suprem al poezilor îi îngăduie să funcționeze și să scruteze formele care încorporează în Unic totul, Logosul fiind între Expresia primă și fracțiune. Unicul este Geniu...

Limba imaginată de Ion Gheorghe rămâne un sistem semiologic secund. Semnul lingvistic este rezultatul semiozei de nivel primar dintre un semnificant și un semnificat și devine, prin poemul didactic „Dacia Fëniks” un limbaj-obiect cu statut de formă la nivelul mitului, „Prada propriei sale vorbiri mitice”. Pentru poet, mitul vorbirii primordiale își asumă un număr nelimitat de semnificanți care-și apropie acest concept. Desegmentarea conceptuală dă naștere mitului protoromânismului: „Expresia Logo-Astrală-i un Infinit Nume de Nume./ Ale Lui, ale Infinitului Numit Nenumit” (p. 230). Sensul inițial al formei nu se pierde total. Acest fapt face ca semnificația mitică să nu fie niciodată complet arbitrară, ci parțial motivată prin analogii, ceea ce îi conferă mitului un caracter ambiguu, motivația provenind din resturile istorice ale semnificantului. „Mitul este limbaj, dar un limbaj care lucrează la un nivel foarte ridicat și la care sensul reușește să decoleze, dacă se poate spune așa, de pe fundamentul lingvistic de pe care a pornit”. Al treilea lanț semiologic este mitul artificial, experimental, dar spirala poate continua la nesfârșit în ceea ce Barthes numește *semioză infinită*. Cum ne atrage atenția Marin Mincu, un cuvânt poetic „nu e un produs spontan al comunicării”, ci un element codificat al comunicării, codificare care merge până la sedimentarea unei tradiții literare. Activ, cititorul poate ajunge la rândul său un „producător de limbaj” poetic.

Înțelesul expresiei logoastrale se află în fiecare fragment lexical desprins printr-o metodă proprie semiozei, demonstrând că se poate gândi poetic prin semne: „Expresiile Logo-Astrale ca întreg n-au nici un sens./ Se

pătrunde-n ele prin divizare”. Știința poeziei se întemeiază în acest fel, pe legi aproape matematice, generatoare de „cosmografii de cuvinte” de care vorbea Marin Mincu. Forma și contextul în care crește, așteaptă sensul binecuvântat de măiestria poetului. Formele, prin organizare cosmologică, cheamă înțelesurile să facă ordine în lume: „Mai are înțelesul despre Ziua A, Începutul Luminii./ Cum a ieșit pământul – din ape, mai întâi în forma Sfârului cu lapte pentru copil./ Acesta înseamnă Forma dealurilor Sacre ale inițiaților Geniei Lupoica/ Sunt Dealurile Mameloane./ Se zice că pe acolo iese Laptele mamei să-l hrănească pe Fiul cerului./ Se zice despre nașterea primelor pământuri. –/ Ca și pântecul Lupoicii pe care se văd Sfârcurile Unicului Mamelon./ Pe acolo iese și Apa Începutului”. Din loc în loc autorul ne avertizează că sunt ziceri care au un înțeles pentru inițiați și alt înțeles pentru ceilalți: „Așa ai zis, așa te-ai asemănat, așa ești prin identitate de Logos Inițial –/ Verbul se face realitate prin simpla rostire adevărată de către gura Inițiatului Virtuos” (p. 266). Fericit, salută Viziunea. Visul. Rostește identitățile Logosului Inițial dac-danaic și se umple cu puterile sale: „Citesc și-nțeleg într-aceste graiuri și-am scrutat aici ascunsurile lor sybilinice” (p. 142), „Ce-am aflat noi pân-acum sunt Echivalențele filiale în graiul sybilinic bilingv./ Graiul Graiurilor sunt relicvele numind pământul, omul și apa, în țările asiateghe,/ egeene, gete, getulice, get-VLSI, în țările TULI sau Turi –/ Tot așa Relicvele sybilinice numind pe Mama Pământului și pe Mama Omului/ de pământ./ Adunate laolaltă aceste relicve dau graiul Graiurilor. Zis AHRIPAI – și RIPAI –/ IP – PA – IZA./ Acestea sunt Graiul Iperboreenilor de pe Iza, Apa, Inițială, de unde-a fost alun –/ gată Lelea Mama lui EL – Zagreu./ În graiul Sacrelor Religve bilingv originar vorbeau Inițiații și preotesele Sybilei/ de Iza” (p. 143). Deseeori, hermeneutul relevă deschidere pentru imaginile frumoase, pentru forma armonioasă și luminoasă, pentru seninătatea contemplativă, dovedește simțul perfecțiunii filologice și al absolutului lexical. Runele au înțelesuri numeroase și „se citesc” după fantezia neobișnuită și natura sacră a aedului: „Cuvântul din care toate-au purces și-n care toate se află/ Este zicerea inițiativă în limba iliad-danaică./ Zicere dintr-un număr sacru de inițiale danaice-iliadice:/ CHAILAK! sau CHAIRAK! / CHAILAK este Ei, este Ea; este Regele și Regina; / Pământul și Apa. Locul și Timpul, Ziua și Anul” (p. 31). O rună are chiar și o mie de litere: litine, iliadice, ioniene, ilade, italice, nilote, uranice-ianice, legate, lipite, încâlcate, sub-puse, împreunate-intercalate.

Fără intenția de ierarhizare, deoarece criteriile pot fi extrem de înșelătoare, „Dacia Fëniks” este cariatida pe care se sprijină teoria protolatinismului gheorghian. Această operă face parte din patrimoniul gândirii naționale, așezându-se, cu îndreptățire, în aceeași vitrină cu „Mitologia română”, „Istoria hieroglică”, „Rugăciunea unui dac”.

PETRUȚ

La jumătatea anilor șaizeci Emanoil Petruț era unul dintre cei mai populari actori ai scenei și ecranului românesc, la faima sa incontestabilă contribuind în bună măsură rolul lui Tudor Vladimirescu din producția cinematografică semnată de scenaristul Mihnea Gheorghiu și regizorul Lucian Bratu. Cariera națională și internațională a acestui film din 1962 (premii la Mamaia, Buenos Aires și Cork – Irlanda) a fost spectaculoasă datorită poziției de manager al Consiliului Cinematografiei a lui Mihnea Gheorghiu și, nu în ultimul rând, grație valorii artistice reale a peliculei. Pentru Emanoil Petruț

rolul marelui pandur a presupus un efort de creație menit să aducă în actualitate un personaj legendar al istoriei naționale aflată la începutul unei încercări de recuperare a simbolurilor ei de preț, după aproape două decenii de siluire programată prin mecanismele interpretărilor „de clasă” ale echipelor conduse de pseudosavanți precum Mihail Roller & Co.

De altfel, și în rolurile făcute în timpul „obsedantului deceniu” Emanoil Petruț se remarcase printr-o distincție ce ieșea din tiparele eroilor conformiști ai epocii. Mă gândesc la **Alarmă în munți** (r. Dinu Negreanu) ori **Secretul cifrului** (r. Lucian Bratu) în care actorul nu și-a trădat fizionomia artistică ce-i fusese hărăzită de soartă. A fost un romantic ce a traversat pustia realismului socialist fără a-și schimonosi chipul.

A rămas adolescentul pur ce debutase pe scena focșăneană de la Teatrul „Gh. Pastia”, elev de liceu fiind și care avea să aleagă – firească – profesia de actor, însușită la Iași și București, pentru a accede, încă de la absolvirea IATC, pe podiumul Naționalului bucureștean.

Student talentat fusese invitat să joace în filme în care s-a străduit – cum scriam – să nu cedeze noilor canoane, impuse de preluarea – adesea fără rost – de la școala sovietică ce se dezicea de marii înaintași ai avangardei teatrale (Mayerhold, Tairov ș.a.) pentru a se conforma principiilor staliniste ale culturii de masă.

Tudor, contemporanul „decembriștilor” antițariști, a devenit simbolul unui luptător intransigent capabil să cântărească inteligent greutatea istoriei.

Performanța înregistrată prin acest rol l-a impus pe Emanoil Petruț în fruntea distribuției unor filme precum **Ciprian Porumbescu** (rolul părintelui Iraclie). Gheorghe Vitanidis, regizorul aflat pe valul „epopeii naționale” avea să-l solicite spre a da chip unor personaje istorice din **Cantemir**, **Mușchetarul român** și **Burebista**, iar

Mircea Drăgan i-a încredințat roluri la fel de importante în **Ștefan cel Mare – Vaslui 1475, Frații Jderi și Vlaicu**.

Născut într-o zi de februarie a anului 1932, Emanoil Petruț a purtat cu sine întreaga viață efigia luptătoare a locului în care i-a fost sortit să se ivească pe lume. La acea dată Mărășești era un simbol vibrant al curajului și al dăruirii patriotice a românilor ce scriseseră acolo, „în câmpia de sânge a Mărășeștilor” una dintre paginile glorioase ale dăinuirii.

Actorul va deveni el însuși o reprezentare a dârzeniei, a echilibrului și a cugetării înțelepte.

A colaborat cu cei mai activi regizori ai vremii: Sergiu Nicolaescu (**Cu mâinile curate**), Elisabeta Bostan (**Amintiri din copilărie, Tinerețe fără bătrânețe**), Dinu Cocea (**Iancu Jianu haiducul, Iancu Jianu zapciul**), Malvina Urșianu (**Liniștea din adâncuri**)...

Filmografia lui Emanoil Petruț este însă mult mai amplă și cred că energia artistică dovedită în ultimele două decenii de viață s-a datorat și încrederii însuflețite continuu de partenera sa de viață Catinca Ralea, care îl adora și care-l evoca permanent, folosind numele de familie al actorului: Petruț.

Fosta noastră colegă de radio și-a dăruit cei mai frumoși ani instituției din strada Berthelot unde a devenit șefa serviciului englez de la REPS (Redacția Emisiunilor pentru Străinătate). Necruțătoare cu obtuzitatea, cu prostia și suficiența, era de o mare generozitate cu toți cei în care identifica, de la primul contact, inteligența și profesionalismul. Deținea o cordială capacitate de comunicare și-mi amintesc cum, după ce ne istorisea diverse întâmplări din timpul ambasadoriatului american al părintelui său Mihail Ralea (primirea acestuia la Președintele SUA Harry Truman, întâlnirea cu Margaret Mitchell la o recepție etc.) revenea la subiectul adorației sale (Petruț a zis asta, Petruț a făcut asta, Petruț va juca asta...). Un om precum Catinca, ce-i cunoscuse și-i intervievase pe William Saroyan, Yehudi Menuhin, Henry Moore, Paul Scofield, care-i traduseseră în românește pe Thomas Hardy și D.H. Lawrence, pe J.R.R. Tolkien și John David Salinger avea – mai presus de orice – o măsură a sensibilității artistice aflată pe treapta cea mai înaltă a sufletului său generos care se numea, desigur, Petruț...

Se spune că actorul și-a petrecut ultimii ani ai vieții, după stingerea perechii sale fără de pereche, într-o căutare continuă a drumului care să-l conducă spre ea, într-o lume în care cei asemenea lor, plini de har, nu pot fi decât fericiți în închipuirea celor rămași...

„MĂ LAS LUMII ÎN DAR”

Emanoil Petruț a văzut lumina zilei la Mărășești, unde a crescut până la 7 ani, când părinții au luat decizia de a se muta la Focșani, într-un loc cu mai multe oportunități. Urmează cursurile școlii primare din Focșani, apoi se înscrie la Liceul „Unirea” din oraș, iar în paralel joacă pe scena Ateneului Popular. Încă din adolescență, *Mimi* – cum îl alintau părinții – își manifesta tendința de a transforma totul în spectacol în jurul său. Asculta piese la radio, memora roluri întregi, recitator celebru la serbările școlare, iar la 12 ani era deja pe scena Teatrului „Maior Gh. Pastia” din Focșani, cu trupa de amatori.

Destinul său a fost marcat de marele George Vraca, de la care a primit îndemnul de a se face actor. În 1948, merge la Facultatea de Teatru din Iași, iar în anul următor ajunge la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București. Este și anul debutului pe scenă bucureșteană la Studioul Actorului de Film „Constantin Nottara” și apariția pe platourile de filmare.

Încă de dinainte de absolvire, primește câteva roluri în filmele epocii, dar marea lui lovitură o reprezintă lungmetrajul „Tudor” (1962), primul mare film istoric din cinematografia românească. S-a făcut remarcat prin timbrul inconfundabil al vocii sale, care exprima foarte mult dramatism. A avut peste o sută de roluri în piese de teatru și 50 în cele mai mari filme românești („Amintiri din copilărie”, „Răzbunarea haiducilor”, „Ștefan cel Mare”, „Vlad Țepeș”, „Burebista” ș.a.).

Puțini știu că Emanoil Petruț a fost și un strălucit poet. Multe dintre poeziile le scria în cabina sa înainte de a intra pe scenă. Mare parte dintre versurile sale, pe care nu a mai apucat să le publice într-un volum, erau dedicate soției sale Catinca Ralea, traducătoare, regizor de film și apreciat reporter de emisiuni radio-tv, fiica marelui filosof și estetician Mihai Ralea. Versurile au fost adunate cu grijă, emoție și respect de un alt vrâncean binecunoscut, scriitorul Alexandru Deșliu, în albumul memorial *Emanoil Petruț*.

Deși avea o carieră în plină ascensiune, singurătatea l-a răpus pe Emanoil Petruț după moartea soției, stare ce s-a simțit și în poeziile sale: „*Mă simt atât de singur, că-mi vule a pustiu pereții și-n acest strâmt hotar mă las lumii în dar*”, mărturisirea cu tristețe actorul. Avea să plece la doi ani după Catinca Ralea, în anul 1983, răpus poate de dorul ei, dar și de o boală cumplită ce a avansat fulgerător. Amândoi își dorm somnul de veci în Cimitirul Bellu din București.

În amintirea marelui actor, Casa de Cultură din Mărășești, orașul natal, îi poartă numele.

Apud **Alexandru Deșliu**, *Emanoil Petruț*, 2003, Editura Pallas din Focșani

DUILIU ZAMFIRESCU, RAPOARTE DIPLOMATICE (V)

După o întrerupere de un an, provocată de pandemie și de dificultățile de apariție întâmpinate de o revistă excelentă care în iulie 2022 va împlini 20 de ani de existență, reiau serialul dedicat *rapoartelor diplomatice* ale lui Duiliu Zamfirescu. E un sector esențial – încă puțin cunoscut și cercetat – al operei sale, o formă insolită de corespondență în care a dovedit calități similare celor etalate în epistolarul literar. Prima e capacitatea de a da „raportului” tensiune intelectuală și autenticitate. Textul nu e niciodată o relatare seacă, funcționărească, plictisitoare. Duiliu Zamfirescu e un *scriitor-diplomat*, nu un diplomat care scrie. E urmașul lui Alecsandri, Kogălniceanu și Ghica (cum or fi „rapoartele” acestora, dacă au existat și s-au păstrat?) și predecesorul lui Lucian Blaga, Mircea Eliade, Eugen Ionesco, Eugen Filotti, Aron Cotruș, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Ion Brad. O cultură întinsă, cu izvoare clasice și moderne deopotrivă, îl ajută să integreze faptele, evenimentele în serii, să facă previziuni pe care istoria le-a confirmat. Mă gândesc, de pildă, la pledoaria lui din 1918, pentru existența unui stat ucrainean independent. Om sociabil, distins, cu numeroase relații în cercuri politice, financiare, clericale, capta informații prețioase pe care le trimitea cu promptitudine autorităților de la București.

Cercetarea rapoartelor diplomatice zamfiresciene mi-a provocat o revelație. După Titu Maiorescu, căruia i-a trimis 191 de scrisori, Dimitrie A. Sturdza este destinatarul mai multor scrisori decât cele expediate lui Duiliu Ioanin, Trandafir Djuvara, Margareta Miller-Verghi, Iacob Negruzzi. Între Dimitrie A. Sturdza (de patru ori prim-ministru și ministru de Externe în perioada 1895-1908) și Duiliu Zamfirescu (secretar I de Legație) erau relații reci. „Pudicul” premier și diplomatul elegant și plin de vitalitate din subordine erau naturi antinomice. Ceea ce nu-l împiedica pe subaltern să-și informeze prompt, credibil, cu argumente de luat în seamă, superiorul, iar pe cel aflat în vârful ierarhiei să-i aprecieze

munca, ținându-l mulți ani în funcție într-un post disputat. Avea dreptate Titu Maiorescu când îi scria în 4/16 nov. 1893 discipolului aflat la Roma: „Eu, *en attendant*, am să vorbesc odată cu Mitiță Sturdza și am să văd dacă îi pot scoate din cap dușmănia în contra D-tale. Sturdza are un lucru bun: respectă oamenii muncitori și de treabă. Așa a făcut la 1876, la căderea mea din minister, păstrând și sprijinind pe Slavici la «documentele Hurmuzachi» și pe Lecomte du Nouy la Curtea de Argeș, deși toți voiau să-i măture ca pe niște oameni aduși de mine”.

Nu-i de mirare că omul „muncitor și de treabă” și-a menținut postul (și a crescut în grad!) de la Roma încă 13 ani. Reiau acum serialul rapoartelor zamfiresciene cu două texte datând din zilele imediat următoare înfrângerii italienilor de către etiopieni la Adua.

Către Dimitrie A Sturdza

Nr. 87 du 7/19 mars [18]96
Tél[égramme] chif[fré]

Excellence Sturdza Ministre Af [faire]s Etrangères
Bucarest

Je viens d'être reçu en audience particulière par S.M. le Roi qui a bien voulu me garder près d'une heure. Ses premières paroles ont été pour me charger de faire parvenir à S. M. le Roi et à notre Gouvernement l'expression de sa profonde reconnaissance pour les témoignages si touchants d'affectueuse sympathie dont l'Italie vient encore d'être l'objet chez nous ces dernières jours. Il m'a dit qu'il avait déjà chargé Son Ministre des Affaires Etrangères de la même mission, mais qu'il était heureux de l'occasion que je lui avait donnée de me renouveler Lui-même de vive voix l'assurance de toute son affection pour la Roumanie et son

August Souverain.

Les affaires d'Abyssinie et du Soudan aussi que le changement de Ministère¹ en Italie ont donné lieu à de longues et intéressantes observations de la part de Sa Majesté. Je ne manquerai pas d'en faire l'objet d'un rapport spécial.

Sa Majesté m'a également parlé du voyage du Comte Golouchowski en Allemagne. Il m'a dit avoir été tenu au courant des entrevues de Berlin par une lettre particulière qu'il vient de recevoir de l'Empereur Guillaume et par le compte-rendu verbal que lui en a fait le Comte Nigra², arrivé ici avant hier, après avoir vu à Vienne le Comte Gol., à son retour de Berlin.

Parlant du voyage que l'Empereur d'Allemagne compte faire dans la Méditerranée, S.M. m'a dit que l'Empereur s'embarquera à Gènes pour Naples, la Sicile et les îles de l'Archipel grec et qu'il ira le rencontrer à Venise ou l'Empereur terminera sa croisière d'ou il se rendra à Vienne.

Note

Rapport N° 87 du 7/19 mars [18] 96.

B.N.R., Ms. 10945.

Raportul este contrasemnăt de Al. Lahovary.

1. Referire la schimbarea de guvern survenită la 10 martie 1896, când a venit la putere cabinetul di Rudini II, înlocuindu-l pe cel condus de Francesco Crispi. Cauza acestei mișcări de pe scena politică italiană a fost dezastrul militar de la Adua. Compoziția eterogenă a acestui guvern a dus la căderea lui după 127 de zile, la 15 iulie 1896.

2. *Lorenzo Annibale Costantino Nigra, conte Nigra* (1828-1907), filolog, poet și diplomat italian. Și-a început cariera diplomatică de timpuriu, ca șef de cabinet al premierului Camillo Cavour și a avut un rol important în procesul de unificare a Italiei. Ambasador la Paris (1860), Sankt Petersburg (1876), Londra (1882) și Viena (1885). În 1882 regele Umberto I i-a atribuit titlul de conte, iar în 1890 cel de senator al regatului.

2

Bucarest

N° 92 du 9/21 mars [18]96

Monsieur le Ministre,

Pour faire suite à mon télégramme chiffré N° 87 en date d'hier, je m'empresse de rendre compte ci-après à Votre Excellence de l'audience que S.M. le Roi Humbert¹ a bien voulu m'accorder.

Sa Majesté est encore sous la triste impression des récentes défaites infligées aux armes italiennes en Afrique. Les nouvelles que l'on a reçues ces jours derniers sont meilleurs. Elles permettent d'espérer que les troupes sont désormais à l'abri de toute surprise dans les fortes positions défensives qu'elles occupent. Ce qui frappe chez le Roi, c'est l'immense déception qu'il semble avoir éprouvée d'une défaite inattendue et la douleur que lui cause la perte de tant de braves officiers dont la plupart lui étaient personnellement connus. – L'incertitude qui régnait encore sur le sort de quelques-

uns d'entre eux et l'ignorance du chiffre exact des pertes entretiennent chez le Roi de douloureuses préoccupations. S.M. me disait la tristesse qu'Elle ressent en lisant tous les jours les dépêches que lui adressent directement de tous les coins de l'Italie les familles des soldats d'Afrique, pour Le supplier de les renseigner sur le sort de leurs enfants.

Le Roi attribue presque exclusivement la défaite d'Adouah et la surprise d'Amba-Alagi² et de Makallé³ à la légèreté incroyable et à l'incapacité du G^l Baratieri⁴, Commandant en chef des troupes italiennes. Il ne peut s'expliquer comment le Général s'est décidé à une attaque que la veille encore, par une dépêche adressée par lui à Naples, il qualifiait d'entreprise téméraire vu les fortes positions occupées par les Choans. Il faut avouer, m'a dit le Roi, que personne en Italie ne pouvait se faire une idée de la force de l'ennemi: le souvenir de la promenade militaire de Lord Napier⁵ à Magdala; la trop grande facilité des troupes italiennes à s'emparer ces dernières années de vastes territoires aux confins de l'Abyssinie; la connaissance des divisions qui existaient entre les différents chefs que l'Italie avait eu successivement à combattre et dont quelques uns semblaient même définitivement gagnés à sa cause, – tout cela peut, jusqu'à un certain point, expliquer si non excuser les erreurs commises. Mais que le Général Baratieri ait pu jusqu'au dernier moment douter de l'entrée en action des contingents de Ménélik; qu'il ait pu ignorer leur importance, leur organisation parfaite et leur armement presque irréprochable où l'on voit trop la trace des instructeurs et des fournisseurs européens; qu'il ait pu, même après avoir pris contact avec eux, négliger le service d'espionnage et de reconnaissance au point de se laisser toujours surprendre et toujours battre en détail, c'est ce dont ou ne peut justement faire une crime qu'au Général Baratieri seul.

Certes, a ajouté le Roi, les troupes italiennes se sont vaillamment comportées. Des actes de bravoure sans nombre ont illustré les tristes journées que notre armée vient de traverser.

Et maintenant, après tant de sang versé, l'Italie se voit privée des résultats qu'elle était en droit d'attendre et nous ne savons pas encore de combien d'années a reculé le but de nos efforts ni même ce qui nous attend demain.

Nous avons autrefois certaines idées qu'il nous faut abandonner aujourd'hui. Nous pensions que le climat et la configuration du sol en Abyssinie et dans les pays environnants créaient difficultés et des obstacles, et nous avons dû nous convaincre qu'ils ont su surmonter. Autrefois la saison des pluies constituait un empêchement absolu aux opérations de guerre, à cause des torrents et des rivières démesurément grossis. Aujourd'hui, savons-nous si Ménélik ne dispose pas de pontons pour franchir ces torrents? Nous savons jusqu'ici que l'armée abyssinienne avait coutume de traîner à sa suite femmes et enfants et que pour tout service de ravitaillement elle n'avait guère que les razzias opérées sur les territoires traversés et que de lors la concentration de ses troupes ne pouvait guère durer

que deux ou trois mois.

Et bien, tout cela est changé, paraît-il. Le Major Salsa⁶ que nous avons envoyé au camp du Négus, nous télégraphie combien il a été donné de l'ordre et de la discipline qui régissent dans l'armée ennemie, de son armement, de son instruction et du service de transports et de subsistance qui l'accompagnent. Qui nous dit que Ménélik ne tiendra pas sous les armes en face de nous jusqu'en automne toutes ses troupes, dans l'attente d'un essai sérieux de revanche de notre part?

Comme je me permettais de faire observer à S. Majesté que la hâte et l'insistance du Negus à demander la paix, même après ses victoires, aussi bien que la modération des conditions dont il semble se contenter, ne seraient pas des preuves d'un bien grand désir de voir continuer la guerre, Sa Majesté me dit que j'avais peut-être raison, mais que tant de méprises, tant d'erreurs et tant de déceptions avaient marqué la récente campagne d'Afrique qu'il n'osait même plus hasarder une conjecture.

À plus d'une reprise dans la conversation, il m'a semblé que S.M. cherchait à diminuer autant qu'Elle le pouvait la responsabilité de l'ancien ministère dans les récents malheurs et qu'Elle conservait à Mr Crispi⁷ plus que de la bienveillance.

À propos du changement ministériel qui vient de s'accomplir en Italie et de l'appel de M.M. di Rudini⁸ & Ricotti⁹ au pouvoir il m'a paru que S. Majesté n'avait pas une confiance suffisante dans leur fermeté ni dans les chances de leur durée au pouvoir. Comme j'exprimais l'espoir que le nouveau Ministère ne manquerait probablement pas l'appui d'une Chambre nouvellement élue et peu disposée à affronter les risques d'élections nouvelles, le Roi s'écria: „Oh non, pas de dissolution, pas d'élections en ce moment!“ Les dispositions de S.M. si elles étaient immuables et si elles venaient à être connues ne seraient elles pas pour Mr Crispi et l'ancien cabinet la promesse d'un prochain retour au pouvoir?

Tous mes collègues (et en premier lieu Mr Billot¹⁰, ambassadeur de France et Doyen du Corps diplomatique) m'ont exprimé la sympathie que leur inspire le Marquis di Rudini et les Ministres qu'il a groupés autour de lui. Mais presque tous (et en premier etc.) craignent que le nouveau Président du Conseil manque de la fermeté nécessaire dans les circonstances actuelles et que Mr Crispi, à qui au contraire ni le courage ni même l'audace ne font défaut, ne parviendra pas à ressaisir le pouvoir.

L'entourage de S.M. la Reine¹¹ et celui du P^{ce} de Naples¹² ne font pas mystère du peu d'écho qu'éveille au Quirinal la sympathie témoignée par S.M. le Roi à Mr Crispi.

Peut-être S.M. le Roi, a-t-Elle conscience de n'avoir pas été insensible aux grandes idées et aux projets d'expansion de la politique africaine de Mr Crispi et peut-être veut-Il noblement, dans sa générosité, revendiquer une part de responsabilités dans ce qui vient d'arriver.

L'expédition anglo-egyptienne au Soudan, dont l'an-

nonce est toute récente, pourra, bien que dans une faible mesure, être de quelque secours aux Italiens. Mais, ainsi que me le faisait remarquer S. Majesté, c'est par centaines et milliers de kilom[ètres] que l'on compte les distances qui séparent Cassala¹³ de la frontière égyptienne, et l'expédition ne semble pas devoir être menée avec assez de hâte pour être aux Italiens d'une efficacité certaine. Déjà Cassala est investie depuis deux jours et c'est à peine si l'on a eu le temps d'y faire passer un important envoi de vivres et d'en faire sortir les bouches inutiles. S. Majesté m'exprimait l'espoir que la place pourrai tenir quelques mois.

Les déclarations faites à la Chambre des Communes par le Gouvernement anglais au sujet de l'expédition dans le Dongola¹⁴ affectent d'en donner deux explications et de laisser dans l'ombre une troisième version, qui pourrait bien être la plus sérieuse.

L'Angleterre déclare qu'il est nécessaire de repousser et de prévenir une attaque des forces mahdistes contre la haute Egypte; elle déclare aussi que l'expédition projetée dans ce but aura pour résultat d'aider l'Italie dans les circonstances critiques qu'elle traverse. Mais le véritable motif de l'expédition (quelques paroles échappées à S.M. le Roi me confirment dans cette hypothèse) ne serait autre que de créer une diversion de nature à fournir un prétexte à la prolongation de l'occupation anglaise en Egypte.

Des conversations que j'ai eu l'occasion d'avoir, à mon passage par Vienne et des entretiens ou j'ai eus ici, j'ai acquis la conviction que l'Italie et l'Autriche ont concerté une action amicale simultanée sur l'Angleterre d'un côté et sur l'Allemagne de l'autre afin d'amener entre ces deux derniers Etats un rapprochement d'autant plus nécessaire aujourd'hui, que de récents incidents avaient marqué avec trop d'éclat un désaccord de plus en plus fâcheux dans les questions les plus importantes.

La mission du Comte Golouchowsky à Berlin, dont S.M. le Roi ne m'a parlé que pour me dire qu'il en connaissait les résultats par une lettre autographe de S.M. l'Empereur Guillaume et par le comte rendu que lui en a transmis verbalement le comte Nigra, donne lieu à de nombreux commentaires. Je ne manquerai pas de tenir V[otre] E[xcellence] au courant de ce que je pourrai apprendre à cet égard. –

Veillez agréer je vous prie, en attendant, M^r le Ministre la nouvelle assurance de mes...

Note

N° 92 du 9/21 mars [18]96

B.N.R., Ms. 10945.

¹ *Umberto I di Savoia* (1844-1900), rege al Italiei între 1878-1900. Susținător al Triplei Alianțe și al guvernului condus de Francesco Crispi. De formație militară, a fost un promotor al expansiunii coloniale italiene în Africa și al afirmării Italiei ca putere internațională.

² *Amba Alagi*, deal de pe platoul înalt al Etiopiei, aflat pe drumul ce leagă Eritreea de Etiopia. La 7 decembrie 1895,

garnizoana italiană condusă de maiorul Pietro Toselli, a fost asediată și înfrântă de trupele abisiniene conduse de Ras Mekonnen Welde Mikael, vărul Negusului Menelik II. Cauza eșecului a fost enorma disproporție numerică de trupe în defavoarea italienilor și proasta comunicare între unitățile asediate și comandanții lor: Giuseppe Arimondi și Oreste Baratieri, cel din urmă purtând principala vină. Toselli a fost ucis în luptă alături de ofițerii subordonați, iar puținii supraviețuitori (circa 100) s-au retras spre pozițiile deținute la Makallé de generalul Arimondi.

^{3.} *Makallé (azi Mek'ele)*, al doilea oraș ca mărime al Etiopiei și centru administrativ al regiunii Tigré. Localitatea fusese ocupată de italieni în octombrie 1895. După dezastrul de la Adwa (Adua), trupele italiene cantonate aici au fost asediate de etiopieni și au capitulat în ianuarie 1896, după ce africanii le-au tăiat aprovizionarea cu apă.

^{4.} *Oreste Baratieri* (1841-1901), general și om politic italian, guvernator al Eritreei între 1892-1896. Și-a dat demisia după insuccesul de la Amba Alagi, dar prim-ministrul Francesco Crispi l-a menținut în funcție și i-a ordonat să întreprindă acțiuni ofensive împotriva etiopienilor. Atacul lui, rău organizat, pe coloane fără legătură între ele, care foloseau hărți neclare, s-a încheiat cu distrugerea trupelor italiene la Adwa, la 1 martie 1896. Socotit, pe drept, vinovat de umilitorul dezastru, Baratieri a fost arestat la 21 martie 1897 și supus unui proces înjositor la Asmara. Ulterior a fost achitat și pensionat. În ultimii ani a scris *Memorie d'Africa*, publicate în 1898, în care se prezenta ca victimă a sorții neprielnice și își analiza critic prestația de guvernator al Eritreei, făcând comparații între masacrarea africanilor (de care era vinovat) și exterminarea indienilor americani de către yanchei.

^{5.} *Robert George Cornelis Napier*, primul baron de Magdala (1810-1890). A condus în 1868 o expediție britanică punitivă în Etiopia, învingându-l pe împăratul Tewodros al II-lea,

a cărui capitală era la Magdala, o localitate montană. La 10 aprilie 1868 a învins pe cei 9000 de etiopieni fideli lui Tewodros, după ce îi cumpărase cu 4,35 milioane de taleri pe rivalii acestuia. În 13 aprilie Tewodros s-a sinucis, iar palatul său a fost jefuit de învingători.

^{6.} *Tommaso Salsa*, maior, comandant adjunct al Statului Major al generalului Baratieri.

^{7.} Umberto I îl simpatiza pe Francesco Crispi, dar, la presiunile populației și ale oamenilor politici, l-a înlocuit cu marșizul di Rudini.

^{8.} *Antonio Starabba, marchiz di Rudini* a preluat șefia guvernului italian la 10 martie 1896, deci a doua zi după raportul lui Duiliu Zamfirescu. Diplomatul român era bine informat.

^{9.} *Cezare Francesco Ricotti-Magnani*, ministru de Război în cabinetul Rudini II.

^{10.} *Albert Billot* (1841-1922), diplomat francez. A fost ministru plenipotențiar al Franței la Roma între anii 1890 și 1897. Și-a fructificat experiența italică în volumul *La France et l'Italie: histoire des années troubles, 1881-1899* (1905).

^{11.} Referire la regina *Margherita de Savoia*, soția lui Umberto I, cu care s-a căsătorit în 28 aprilie 1868.

^{12.} Prințul de Napoli era *Vittorio Emanuele*, care îi va urma la tron tatălui său ucis de un anarhist.

^{13.} *Cassala (Kassala)*, oraș din Sudanul de Nord. Localitatea ajunsese sub stăpânirea Italiei în 1891, în urma unui acord cu Marea Britanie. Rebelii islamiști sudanezi conduși de Muhammad Ahmad, supranumit *Mahdi*, l-au cucerit și l-au ținut sub ocupație până când a fost eliberat de britanici. În 25 decembrie 1897 italienii l-au cedat scriptic englezilor din cauza costurilor mari ale administrării.

^{14.} *Dongola*, oraș din nordul Sudanului. În 1899 generalul britanic Horatio Herbert Kitchener a raportat o mare victorie asupra mahdiștilor, ucigând circa 50.000 de islamiști. Represaliile ordonate de el au fost îngrozitoare.

Regele Umberto I și Regina Margareta

AM FOST ÎN CORESPONDENȚĂ CU CONSTANTIN NOICA

Cu Noica, mai bine zis cu scrierile sale, am făcut cunoștință devreme, pe la cumpăna dintre adolescență și maturitate. Îi întâlnisem numele prin **Revista Fundațiilor Regale**, pe care o citeam cu fereală, căci era interzisă și-mi putea provoca neazuri imense, nu doar mie, ca cititor imprudent, dar și celui ce-mi împrumutase colecția (numere disparate), ba și celor din apropierea mea, familiei, care n-avea, sărmana de ea, nicio vină că plodul lor, cu fața plină de coșuri, începuse să adulmece zbaterile generației de dinaintea sa. În familie, dar și printre prieteni se vorbea adesea despre lagărele de exterminare, despre deportări, dar nu-mi imaginasem niciodată cât de cumplite puteau fi tratamentele administrate deținuților.

Împrumutam numerele pe rând și eram surprins că o revistă așa de dichisită și bogată în conținut a putut să apară în România interbelică. Nu obțineam un alt număr decât după ce făceam dovada că l-am devorat pe cel anterior și încercam să dovedesc că sunt un cititor serios și doritor de lecturi rafinate. Întorceam foile îngălbenite pe rând și eram fascinat de fiecare număr nou intrat în lectură.

În acele vremuri, când comunismul se silea să se înțelească-n exercițiul puterii (prin 1957-58) editurile erau nu doar reformate, dar și ideologizate agresiv și oferea cititorilor doar lucrări anonime, marcate de un proletcultism violent și respingător – total diferită de lumea mirifică, întâlnită în revistele vechi și îngălbenite.

Noica figura și el, într-unul din numerele ce-mi căzuse în mână, cu un eseu despre Kant. De fapt, în vizor nu era filosofia gânditorului german, ci o carte despre felul cum era predată studenților din România de profesorul Ion Petrovici. Curiozitatea mea intelectuală n-a reținut atunci, la o vârstă neîmplinită pentru problematizări mai elaborate decât numele celor doi români implicați în decelarea lui Kant, nu și euristica cu care s-a operat. Așteptam să găsesc alte certificări despre

el în presa culturală a timpului și-a fost meritul posturilor de radio străine că m-au edificat în privința statutului său de proscris al regimului comunist.

Au trecut mulți ani până când i-am reîntâlnit numele în revista **Steaua**, cred c-am reținut bine numele, unde semna un eseu despre *rotitor și rostitor*. Eram fascinat. A devenit curând un reper al vieții culturale de la noi și aflam mai multe amănunte despre el de la un văr de-al său, rămas în Tecuci din perioada deportării. El mi-a furnizat adresa filosofului din Păltiniș și m-a încurajat să-i scriu încredințându-mă de receptivitatea pustnicului.

I-am scris târziu și cu mare îndoială pentru că între timp devenise deja un reper al probității intelectuale și un model de cugetare filosofică în marginile firii românești.

Când în 1983 a apărut *jurnalul* lui Liiceanu eram deja edificat în ceea ce privește fenomenul Noica și procesările sale filosofice. Devenise, fără să-și propună intenționat, un reper al conștiinței filosofice românești și un model de luciditate în act. Prezența lui în publicistica noastră căpătase o anumită frecvență și mă străduiam să nu pierd cumva vreuna dintre cărțile sale – tipărite mereu în tiraje neîndestulătoare.

I-am scris târziu, pe la începutul anului 1986, când, împreună cu redacția revistei **Ateneu** din Bacău, pregăteam un număr de revistă comun. Urma ca sub genericul **Ateneu la Tecuci**, numărul de revistă proiectat să conțină câteva pagini scrise de noi, cei ce ne identificasem cu locul, cu zbaterile lui spirituale și cu tradiția sa culturală. Revista inițiasse o formă de parteneriat cu localitățile unde se bucura de mai multă trecere și proiectam împreună un număr special, pliat, printre altele, pe ideea optimizării tradiției din spiritualitatea locului.

L-am rugat să participe la realizarea acestei intenții scriind un articol despre filosoful Ion Petrovici, care s-ar fi încadrat perfect în profilul numărului de revistă și-ar fi contribuit și la prestigiul publicației. Mi-a răspuns

neașteptat de repede declinându-și participarea în sensul ofertei noastre.

Păltiniș, 9 ianuarie 1986

Mult stimată Domnule Necula,

Vă mulțumesc pentru frumoasa scrisoare trimisă și pentru bunele ei gânduri la adresa mea. Felicitându-vă pentru munca întreprinsă pe plan cultural și urându-vă împlinire, atât profesională cât și cărturărească, mă grăbesc să vă răspund că vârsta pe care am atins-o nu-mi îngăduie să las alte lucrări și să scriu articolul cerut.

În schimb, nădăduiesc să vă văd cândva la Tecuci, nu în cadrul unei reuniuni organizate, ci cu prilejul unei vizite de familie pe care mi-am propus de mult să o fac. Mă bucur să știu că în orașul care a dat atâtia oameni de seamă se află în continuare dascăli și îndrumători ce pregătesc schimbul de mâine.

Vă rog să primiți gânduri alese din partea lui

Constantin Noica

Nu mai știu exact, dar cred că în prima scrisoare trimisă strecurasem și ideea unei întâlniri cu cititorii săi din Tecuci, pe care filosoful a convertit-o într-o posibilă întâlnire particulară, care nu s-a împlinit în restul de viață ce i-a rămas de parcurs.

Încurajat de promptitudinea răspunsului său, am continuat să-i scriu. Eram surprins că magul păltinișan, care era prins în atâtea proiecte filosofice, își găsește timp pentru a întreține un dialog epistolar cu un anonim din provincie, care nu dăduse până la acea dată dovezi evidente de aptitudini metafizice.

Apăruse cartea lui Mihai Drăgănescu **Ortofizica** și eram neîncrezător în noul sistem conceptual introdus de ajutor – *luminație, ortoexistență, informaterie* – și-mi exprimam neîncrederea în valoarea lor epistemică. Aș fi vrut să scriu câteva rânduri marginale, care nu puteau fi tocmai favorabile autorului și Noica mi-a răspuns printr-o carte de vizită încurajatoare.

17.III. 1986, Păltiniș

Vă sfătuiesc să faceți recenzia cărții, după câte îmi dau seama nu sunteți lipsit de idei, nici de condei – spre a face o recenzie excelentă.

Cu un cald gând colegial

Constantin Noica

Cred că la data când Noica îmi scria aceste rânduri încurajatoare nu citise cartea semnată de Mihai Drăgănescu, pentru că ceva mai târziu în **Contemporanul** nr. 25 din 20 iunie 1986, avea să dea seama într-o cronică mai mult decât favorabilă. Articolul se intitula *O operă ce s-ar putea înscrie în veac* și cuprindea reflecțiile sale admirative față de o carte pe care eu intenționam s-o critic destul de sever. Noica era un generos. Citindu-i cronica din **Contemporanul** m-am felicitat că proiectata mea cronică a rămas neîmplinită.

Devenisem un fan neobosit al demersurilor sale metafizice și făceam eforturi enorme să nu-i pierd vreo lucrare din cele ce începuse să intre pe piața cărții din acea vreme.

În 1986 când i-a apărut lucrarea **Scrisori despre**

Logica lui Hermes am citit-o pe nerăsuflăte. Am constatat că noua lucrare nu era decât o dispunere în plan logic a eseului cu cele șase maladii ale spiritului postulate de Noica într-o lucrare anterioară. I-am comunicat imediat filosofului că între eseul **Șase maladii ale spiritului** și **Scrisori despre logica lui Hermes** există o concordanță deplină. Că logica lui Hermes reprezintă cadrul logic-epistemologic de fundamentare epistemică a celor trei maladii cu negativele lor.

- Că **Determinantei I.D.** (individual-determinații) îi corespunde maladia Catholitei, adică maladia care *facilitează investigarea faptelor și duce proprietățile sub o lege, sub forma omului pretins de statistică;*

- Că **Realizantei G-I** (general-individual) i se potrivește Horetita, întrucât generalul a căpătat o realitate individuală, mai exact realul a absorbit generalul, dar îi lipsesc determinațiile potrivite; Horetita este expresia disjuncției dintre gând și puțință. Prototipali pentru Horetită sunt eroii literaturii romantice, care hălăduiesc prin lumea principiilor, dar refuză determinațiile care i-ar aduce în cadrul realului;

- Că **Generalizantei G-D** (general-determinații) îi corespunde maladia Todeitei și facilitează cercetarea științifică, investigarea determinațiilor, a empiriei în baza unui principiu autoritar.

Urmează negativele lor – Acatolita, Ahoretita și Ato-detita cărora în plan logic le corespund celelalte trei concepte logice: **Integranta (I.G.)**, **Delimitanta (G.D.)** și **Particularizanta (D.I.)**.

Nu știu din ce cauză Noica n-a făcut singur această corelație între cele două lucrări scrise la intervale diferite și care mi se părea evidentă. La data când făceam această constatare încă nu apăruse articolul lui Radu G. Țeposu în revista **Flacăra**, unde se fac exact aceleași precizări formulate de mine. Sigur este, o recunoaște chiar corespondentul meu păltinișan, că nici el ca autor, nici alți cititori nu sesizaseră până atunci această analogie.

Înțelesesem oricum că adevărata cultură se pritocește la Păltiniș de Noica și alumnii săi. Așteptam cu nerăbdare apariția **Epistolarului** întocmit de Liiceanu și, probabil, am profitat de ocazie pentru a transmite câteva gânduri de bună apreciere la adresa celui ce scrisese **Jurnalul de la Păltiniș** și a grupului ce se constituise în jurul lui Noica. Cum filosoful nu-mi lăsa niciuna dintre problemele ridicate fără răspuns, în epistola sa următoare se referea și la acest aspect colateral.

17.IX.1986

Mult Stimată Domnule Necula,

*Mă grăbesc să răspund rândurilor dtră atât de generoase din 8 septembrie, nu numai spre a vă mulțumi pentru ele, dar și spre a vă ruga să mă iertați că nu voi putea scrie mai mult, cât ar trebui deocamdată. Sunt prins, împreună cu doi eleniști, de scoaterea vol. VI din Platon (sper că ați găsit vol. V **Republica**). De **Modelul cultural european** din care public câte ceva în **România literară**. Scrisoarea dtră mi-a arătat cât de aleși sunt cititorii de care mă bucur. Nu știu dacă voi putea veni la*

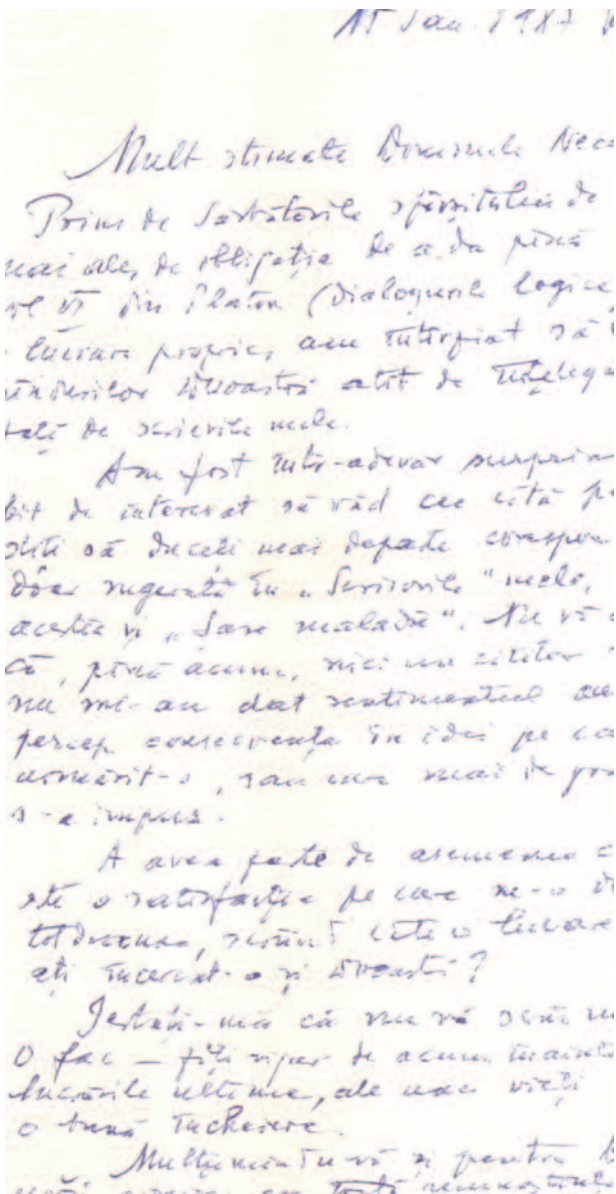
Tecuci prea curând, dar prezența unor cărțurari ca dtră mă face să-mi regret și mai mult amânarea.

Vă doresc și de astă dată bună împlinire socială și cărțurăască rămânând al Dvoastră prieten
Constantin Noica

15 ianuarie 1987, Pălținiș

Mult Stimat Domnule Necula.

Prins în sărbătorile sfârșitului de an, dar mai ales de obligația de a da până în Martie vol. VI din Platon (Dialogurile logice plus o lucrare proprie) am întârziat să răspund rândurilor D-tră, atât de înțelegătoare față de scrierile mele. Am fost într-adevăr surprins și deosebit de interesat să văd cu câtă pertinentă știți să duceți mai departe corespondența, doar sugerată în **Scrisorile mele**, între acestea și **Șase maladii**. Nu vă ascund că până acum nici un cititor sau critic nu mi-au dat sentimentul acesta că percep consecvența în idei pe care am urmărit-o, sau care mai degrabă vi s-a impus. A avea parte de asemenea cititori este o satisfacție pe care ne-o dorim întotdeauna scriind câte-o lucrare. Nu ați încercat și d-voastră?

Iertați-mă că nu vă scriu mai multe. O fac, fiți siguri, de acum înainte – prin lucrările ultime ale unei vieți ce-și cere o bună încheiere.

Mulțumindu-vă și pentru bunele urări, rămân cu toată recunoștința al d-voastră
Constantin Noica

Ceva mai târziu, la 29 iulie 1986, aflu din notațiile doamnei Maria Cogălniceanu, care era în acea perioadă la Pălținiș și-l seconda pe filosof, se gândea să rescrie *Logica*, să-i adauge o versiune mai elaborată. Îmi imaginez că în această nouă versiune și sugestiile mele, transmise telegrafic, fugos, ar fi beneficiat de un tratament mai articulat și cu înțelesuri sporitoare.

Între timp, încercând o documentare cât mai exactă asupra filosofului Ion Petrovici am dat și peste o altă cronică a lui Noica despre prelegerile profesorului tecucean consacrate vieții și operei lui Kant. L-am întrebat dacă în activitatea sa publicistică de dinainte de război a mai scris și altceva despre activitatea filosofică a concetățeanului meu și dacă rândurile sale marginale pot fi folosite într-o eventuală abordare eseistică. Noica mi-a răspuns afirmativ și faptul în sine m-a bucurat, căci tocmai aveam pe masa de lucru un eseu despre filosoful Ion Petrovici.

Cred că în scrisorile mele strecurasem și câteva cuvinte elogioase, care erau oneste, neprefăcute. Îl prețuiam sincer. ceea ce nu era defel o noutate – toată intelectualitatea de bună credință se raporta la grupul pălținișan ca la un azimut cu repere exemplare, iar Noica era asemeni unui orologiu, având misiunea de a indica ora exactă în cultura românească.

12.VIII. 1987, Pălținiș

Stimate Domnule Necula,

Mulțumindu-vă pentru bunele urări, vă comunic că nu am mai scris altceva despre Petrovici, iar ceea ce a apărut acum 50 de ani poate fi folosit întocmai. Am crezut sincer că el era cel mai înzestrat (nu și creator) elev al lui Titu Maiorescu.

Al D-tră

Constantin Noica

Nu era un plic, ci o carte poștală reproducând o pânză a pictorului olandez Gerrit von Honhorst, existentă în Muzeul Pușkin din Moscova, cum mă lămureau explicațiile în limba rusă.

Nu era adevărat că nu mai scrisese altceva despre Petrovici. În volumele editate de Editura Humanitas după 1990, am găsit mai multe însemnări despre Petrovici scrise cu diferite ocazii. Am înțeles însă că atunci, când eu îl solicitam bibliografic, fie că nu-și amintea, fie că nu-i făcea plăcere să-și amintească, fie că i-ar fi fost greu să răscolească întreaga arhivă, doar pentru a-mi împlini curiozitatea. A recurs la formula cea mai simplă și mai la îndemână. Să nu uităm nici faptul că asupra lui Petrovici plana suspiciunea c-a intervenit discret la concursul pentru ocuparea catedrei nou înființate, de Filosofie a Culturii, disputată de Noica și Ion Zamfi-

rescu, în favoarea ultimului. Nu există nicio dovadă sau mărturie concretă, dar suspiciunea există și s-a tot rostogolit ca un bulgăre de zăpadă.

Nu ascund că mi-ar fi plăcut să port cu Noica o corespondență filosofică, să-i cer opinia în câteva probleme subtile, la care nu-mi puteam da răspuns. I-am și expediat câteva materiale (articole nepublicate) solicitându-i opinia, dar Noica nu s-a arătat dispus la un astfel de travaliu.

2.IV.1987, Păltiniș

Stimate domnule Necula,

Vă mulțumesc pentru rândurile din 3 Martie, care arată evantaiul larg al preocupărilor D-voastră. Vă doresc din inimă împlinire cărturărească, regretând că anii mă împiedică să intru în corespondență filosofică sau să vin în centre de cultură la Tecuci.

Dacă scrieți vreo lucrare, vă rog amical să mi-o trimiteți.

Al Dvoastră cu sinceră prețuire

Constantin Noica

Probabil că am revenit cu o altă scrisoare insistentă pentru că la puțin timp am primit o altă epistolă (carte poștală) cu un conținut asemănător. Nu-i exclus ca filosoful să fi uitat de răspunsul trimis anterior și să-mi fi trimis două răspunsuri la aceeași epistolă.

30.IV.1987, Păltiniș

Stimate Domnule Necula,

Mă grăbesc să vă confirm primirea scrisorii, felicitându-vă pentru opera de restaurare ce întreprindeți.

Din păcate, trebuie să vă spun că la cei 78 de ani ai mei, nu aş mai avea timpul să citesc manuscrisele colegilor, oricât m-ar atrage. Când va apărea lucrarea, mă voi bucura să o am sub ochi.

Dorindu-vă bună împlinire sunt

Al Dtră devotat,

Constantin Noica

P.S. **Modelul cultural** apare la *Kriterion* în limba germană sub titlul **De dignitate Europae**.

Nu mai știu despre ce lucrare i-am scris. La acea vreme aveam în lucru două proiecte: una îl avea în centru pe Ion Petrovici, cealaltă pe Eminescu. Dar rândurile sale conțineau atâtea elemente încurajatoare, că în cele din urmă, după multe reticențe, chiar i-am trimis un eseu despre creație ca formă derivată a cunoașterii. Mi-am dat seama curând că ideile mele se pliau pe un soi de solipsism nefertil și prototipa erzațul unei subiectivități hipopotamice, dispusă la antropocentrism, dar mi-ar fi plăcut să aflu părerea filosofului. Era o aventură teribilistă a gândului și Noica a înțeles bine prăpăstiiile prin care rătăceam. Mi-a răspuns prin cea mai nevinovată formulă ce-o avea la îndemână, neuitând să amintească și de aprecierile mele față de grupul de la Păltiniș – intrat deja în atenția întregii țări.

5.XI.1987, Păltiniș

Cele mai calde mulțumiri. Am transmis lui Liiceanu rândurile dtră

Cu bune gânduri prietenești

Constantin Noica

Nimic nu anunța momentul tragic, că exact peste o lună – la 5 decembrie 1987 – Noica avea să sfârșească într-un spital din Sibiu. Era iarnă – lumea se pregătea să întâmpine nașterea pruncului din Nazaret, să împodobească bradul de Crăciun și să primească obișnuita colindă creștină – când sufletul lui împăcat cu toate și-a luat zborul spre Cetatea Împăratului Ceresc să restituie Duhul ce-l luase cu împrumut și pe care-l purtase o vreme prin lume. Cu ceva timp în urmă (15 noiembrie) avusese loc revolta muncitorilor de la Brașov, semn că butaforia comunistă începuse deja să plesnească pe la încheieturi. La orizont se ridicau nori grei, amenințători, care nu-l vor mai găsi în viață pe Noica. Omul, pe care mulți l-au amenințat cu despărțirea, a ales să se despartă el de toți și de toate.

Cerbul nostru carpatin, cel atât de setos de limpezimi, ales să se întoarcă la izvoare, acolo unde domnesc dreptatea și binele suprem.

Constantin Noica

Victor Ravini

(Franța/Suedia)

CASTRAVEȚIA SAU BALAMUCUL VESEL

(X)

Motto: – Aveți castraveți?
– N-avem castravem.

Trăiască mortul

Victor stătea de vorbă cu groparul. Un om voinic, cu umerii lați, tuns scurt, cu spinarea dreaptă, cam prea reținut în mișcări, ca un militar. Îl știam din copilărie. Era neschimbat. Timpul alunecase peste el ca ploaia pe sarcofagul roman din curtea muzeului, după expresia lui Năstăa. M-am oprit și i-am fotografiat. Însă groparul a râs și a zis că degeaba, el oricum nu rămânea în fotografie. Când am dezvoltat clișeul, era negru.

Groparul era un atlet, îmbrăcat într-un costum de gardină bleumarin și cu discrete carouri roșii, ponosit de tot, care fusese bine croit și elegant cândva. Costumul și cămășile sale de poplin erau de cea mai bună calitate, dar uzate. Bine uzate. Pesemne că le primise de la vreunul din morți. Primul proprietar trebuie să fi fost lung de doi metri, așa că groparul purta haina cu mânecile sumese. La umeri îi venea bine, dar îi cădea cam larg în spinare, ceea ce era un avantaj, când săpa. Cusăturile la subțiori se rupseseră, iar asta îi ușura mișcările cu lopata. Își proptea degetele mari în bretele. Și acestea vechi și de foarte bună calitate, uzate dar încă bune. În loc de curea, avea un cablu electric înfășurat la brâu, peste care se răsfrângeau pantalonii. Îi erau prea lungi în sus, prea lungi în jos și îi ținea suflecați.

Cablul electric era unealta lui secretă, însă toți știau la ce îi folosea. La casa rece a cimitirului, băga firele din capătul cablului în priză, iar celălalt capăt îl punea pe mort. Dacă mortul nu tresărea, totul era așa cum trebuia să fie. Nimeni să nu poată spune mai încolo, când vor reutiliza groapa, că mortul dezgropat nu fusese mort și s-a răsucit în sicriu.

Îl chema Nea Tănase și locuia în cimitir, în căsuța portarului.

– Tănase și mai cum? întrebă Victor

– Nea Tănase, pe scurt de la Athanasie. E destul cu Nea Tănase. Toți mă știe. Toți mă cunoaște. Și morții mă cunoaște. Și dracu mă cunoaște. Ba chiar și rușii mă cunoșteau, dar nu m-au cunoscut! zise el și arătă cu bărbia înspre regimentul de peste drum de cimitir, unde fuseseră încartiruiți soldații sovietici până când s-au retras.

Nea Tănase ne-a invitat în odăița aceea mică a lui, singura încăpere.

– Intrați! Fiți bine veniți în împărăția mea! zise el. Asta e toată averea mea.

Avea un pat îngust, din scânduri recuperate, un preș de trențe pe el și încă un preș cu care se acoperea. Nu avea perină. Un Godin de tuci, cu un picior frânt, sprijinit pe cărămizi. Burlanul de fum ieșea prin fereastră. O măsuță șchioapă, un scaun beteag și un dulăpior soldiu. În loc de față de masă, avea un ziar. Pe ziar avea un colac cu picături de ceară pe el și o găină coaptă la cuptor, în care era înfiptă o lumânare stinsă. Lângă piciorul mesei, o damigeană cu vin, tot de pe la pomeni. N-avea farfurie, n-avea tacâm, n-avea pahar.

– De uimire nu rămâi mut? continuă el. Oriunde-ai fi, pretutindeni te gădesc! Pragul ce-l treci, nu e un prag sfânt? Pentru voi, casa mea deschisă e! zise el cu brațele larg întinse, iar eu am rămas uimit că erau aceleași vorbe pe care le spunea și Năstăa.

Privirile mele au întretăiat privirile lui Victor. În mirarea lui, se oglindea mirarea mea.

Nea Tănase scoase de nu știu unde două scăunele fără spătar și ne făcu semn să ne așezăm. Pe perete atârna portretul lui Gheorghiu-Dej, care era mort de mult și uitat. Eu am făcut ochii mari, când am văzut că mai avea acel portret. Groparul a zâmbit cu jumătate de gură și a spus că așa se înțelegea el mai bine cu morții decât cu vii. M-am uitat la el. Ce vrea să spună? Era o provocare?

– Pentru voi, inima mea deschisă e! mai zise el și ne oferă să mâncăm din găina lui și să bem din damigeană lui.

– Nu, mulțumim! Noi am mâncat și suntem cu mașina.

Nea Tănase nu ducea lipsă de nimic. Nu se făceau înmormântări luna, ca să nu se facă mortul lunatic. Atunci, îl puteai vedea prin oraș, în costumul său bleumarin cu carouri, la cravată de mătase naturală, cu pălărie și cu pantofi strălucitori de marcă Salamander veritabilă. De ciorapi n-avea nevoie. Se plimba cu mâinile la spate pe Farfurie, prin părculețul din jurul monumentului eroilor, cu zeița Victoriei, și se uita în ochii soldaților de bronz. Nimeni nu vorbea cu el. El își ridica mereu pălăria să salute, dar nimeni nu-i răspundea la salut. Avea la încheietura mâinii sale puternice un ceas vechi, stricat și fără arătătoare, numai așa, ca să se vadă că el era un cetățean obișnuit. Și la ce să-i trebuia să știe cât era ceasul? Groparul trăia în afara timpului, în afară de orice. Mânele sale sumese și pantalonii suflecați îi făceau pe ștregarii de școlari să strige după el: „Bau! Păzea, că vine marinarul! Bau, marinarul!”

– Ce or vedea copiii la mine, de îmi zice marinar? Eu n-am fost niciodată marinar, n-am văzut marea.

A ridicat damigeana de vin și ne-a întins-o să bem, iar noi i-am mulțumit și l-am refuzat din nou. A răsucit damigeana să i se sprijine pe antebraț, a aplecat-o și picurat câțiva stropi de vin pe podea. A zis să fie pentru sufletul morților, a dus-o la gură și a băut o înghițitură.

– Dar eu m-am scufundat în adâncul mării mai altfel, dacă pricepeți dumneavoastră ce vreau să spun, zise Nea Tănase. Am scoborât și în adâncul pământului. În adâncuri, în înalțuri, este o mână nevăzută! M-am scufundat în adâncul ascuns al apei. În adâncurile negre am văzut strălucind limpede diamantele vieții. Eu am văzut adâncul, fundul apei, fundul pământului. Am ars în flăcări și m-am răcorit în văzduh. Am plutit deasupra norilor ca un fulg de puf, ca un fulg de zăpadă și m-am topit. Am pătruns adânc până în înaltul cerului. Am privit și am văzut ce mici sunt toate pe pământ. Ce mici sunt toate astea, cele pământești. Și ce mare este cerul. Ce mărețe sunt cele cerești. Negura și lumina. Eu am văzut totul, am înțeles totul! Eu, care nu știu carte, nu știu nimic, eu am înțeles tot ce nu înțeleg alții! spuse el, oftă, trase aer în piept, apoi trase din țigară și adăugă, scoțând fum când pe gură și când pe nări: Eu pot să mă prezint oricând la înfățișare, dincolo. Când o să mă cheme. Nu avem voie să trecem dincolo nechemați. Viața ne-a fost dată cu chirie. Nu putem noi să rupem contractul cu Stăpânul. Fiecare la vremea lui. Și nu vă speriați, oameni buni! Nimic nu poate fi mai rău, decât ceea ce este răul cel mai rău. Nimic nu e mai rău decât a nu fi. Dar ce poate fi rău în a nu fi?

Când a terminat armata și a fost lăsat la vatră, la poarta regimentului l-a arestat Securitatea. Ce știa el despre tâlharii care se ascundeau prin munți? El a răspuns că nu știa nimic despre nimeni care să se fi ascuns prin munți. „Ba da, știi. Le-ai fost chiar și călăuză prin munți.” Cum se numea organizația din care făcea el parte? Nu știa de nicio organizație. „Ba da, știi. Cum să nu știi? Ai un rol important în organizație. Ce rol ai?”

– În gheara răului am fost ținut și am zăcut în prid-

vorul morții, la poarta morții. M-au schingiuit într-altfel, fără să-mi lase urme. Dormeam pe podea, într-un birou de-al lor pentru interogatorii. Cu becul aprins noaptea și cu fereastra deschisă. Intrau tot felul de găze prin rețeaua metalică, mă pișcau și nu mă lăsa să dorm. Când nu mai aveau loc de mine, mă duceau cu aparatele la ochi într-o încăpere unde nu știu ce o fi fost, că era beznă. Sau mă duceau la solar, o încăpere asfaltată și cu plasă de sârmă la vreo patru metri înălțime, în loc de tavan. Acolo nădușeam și nu mai puteam să respir. Îmi turnau DDT în cap și în pantaloni. Mă scoteau la closet numai odată pe zi. Îmi dădeau să mănânc lăturile de la castroanele pe care și-le spălau deținuții lor, condamnați. Ei erau în porție. Eu nu eram în porție. Pentru că eram în cercetări. Măncam lăturile altora și ce scuipaseră ei din gură. Nu vream să mai trăiesc. Atunci i-am invidiat pe morții care au murit. Mi-au dat drumul după câteva săptămâni. M-am și mirat. Mă așteptam că iarăși mă înhață. Când m-am văzut afară din gura lupului, unde era să mă duc? Nu mai aveam nimic, nici foaia cu care m-au lăsat la vatră. Nimic. Acuma, eu nu mai eram nimic. Fără buletin, eram nimeni. Eram ca ieșit din găoace. M-am întors acasă în satul meu.

– În ce sat? am întrebat eu.

– În Moldova, răspunse el făcând un gest vag cu mâna. La munte. Sus, într-o vale.

Când frații lui l-au văzut, s-au îngrozit și tremurau de frică. Au urlat că el era strigoii și că el murise în închisoare. Frații lui erau băuți, au sărit la el cu furcile să-l străpungă. El a fugit, să nu-l omoare. A scăpat de ei. S-a dus în lumea largă. De atunci, n-a mai vrut să știe de rude și de nimeni.

– M-am tot dus cu spaima în sân și cu pierzania am fost pierdut. De unde și până unde eu călăuză la partizani? De unde până unde eu strigoii? Dar știți dumneavoastră ce a fost la mijloc? Am aflat eu mai târziu, când mi s-a desfăcut cerul deasupra mea și mi-a apărut un înger. M-a întrebat îngerul, cum de știau frații mei că eu fusesem închis? Doar nu era să îi fi informat Securitatea pe ei de soarta mea? Îngerul mi-a deschis ochii, că frații mei au mințit la Securitate cum că eu aș fi fost călăuză la partizani prin munți. Ca să mă închidă. Nu se mai întorcea nimeni și mureau pe acolo. Și să-mi ia ei partea mea de pământ, că tocmai murise tata. Acuma, chiar or fi crezut ei că eu murisem și mă făcusem strigoii, sau au făcut pe proștii, ca să mă alunge și să le rămână lor partea mea de pământ de la tata? Însă a venit colectivizarea peste ei și le-a luat tot pământul. Că Dumnezeu nu doarme, sărăcuțul de el. Dumnezeu nu bate cu bățul. Așa le trebuie: să nu mai aibă ce mânca. Să mănânce din ce fură de la colectivă!

De atunci lucra aci, în cimitirul ăsta. Aici nu l-a întrebat nimeni nimic. Și avea de mâncare din pomeni. Mânca mai bine decât cei ce veneau cu pomenile și cu acatistul. Din sărăcia lor, toți aduceau ce aveau mai bun.

– Dar matale acum ai buletin? zise Victor cu vocea lui întrebătoare și oblăduitoare de psihiatru, cu care deschidea inimile și gurile.

– Groparii sunt oameni cinstiți, răspuse Nea Tănase. Ei nu fac niciun rău la nimeni, nu întrebă nicio dată nimic. Groparii întorc capul în altă parte când e mai bine să nu vadă ceva și nu te întrebă nici măcar cât e ceasul. Gura unui gropar e ferecată în cuie. Ca capacul pe sicriu.

M-am mirat că Victor n-a priceput aluzia și a continuat să întrebe:

– Eu am auzit că trebuie să dai bani mulți ca să te primească gropar. Cât plătești matale pentru ca să îți cu dinții de meseria asta, să nu te dea afară?

În loc să răspundă, Nea Tănase trase din țigară, apoi pufăi câteva cerculețe de fum ca niște zerouri. Nu știu dacă Victor a priceput răspunsul groparului cu zerourile acelea de fum. În cele din urmă, zise că era o muncă grea.

– Se cere să ai o spinare ca podul de la Cernavodă. Și nu asta e cel mai rău. Omul se obișnuiește cu orice. Omul e ca viermele care trăiește în hrean. Așa e viața, suntem un vierme în hrean.

– Ce e cel mai rău în meseria dumitale?

Groparul făcu o pauză lungă, vărsă câțiva stropi de vin pe jos, zise că era pentru sufletele morților și duse damigeana spre gură. O ținu așa pe antebraț, rămase pe gânduri și nu bău.

– Nimic nu e mai rău decât meseria mea. Însă să știți matale de la mine: E meseria cea mai bună.

– Obișnuiesc groparii să ia pastile de calmare?

– Ha! Nu umblă niciun cal prin cimitir noaptea, nici mari, nici mici! răspuse Nea Tănase și își mai aprinse o țigară.

– Pastile de dormit, vreau să spun, zise Victor.

– Ce pastile? Eu cum pun capul jos, adorm butuc și poți să tai lemne pe mine. Însă, dacă foșnește ceva prin cimitir și nu foșnește cum trebuie, eu ridic capul. Trag cu urechea și mă strecor tiptil fără să scârțâi ușa, să văd ce mișcă printre morminte. Eu sunt tartorul aici în cimitirul meu și nimeni altcineva.

– Matale ești gropar șef?

Nea Tănase încuviință din cap, stânjenit.

– Nu e așa că groparul șef e cel care vorbește cu familia câți bani să primească groparii? Eu am auzit că un gropar șef câștigă mai mult decât un chirurg care e profesor universitar. Așa e?

– Bani și iarăși bani! răspuse Nea Tănase și zvârli chiștocul prin ușa deschisă. Nimeni nu ia bani cu el în groapă. Nici măcar popa sau protopopol, nici chiar mitropolitul. Nici chiar primarul sau milițianul de sector și cine mai e. Ce a luat cu el? zise arătând cu bărbia înspre portretul lui Dej. Ce să fac eu cu banii? Eu nu am de plătit nicăieri, nimic. Eu mănânc din pomeni și mănânc mai bine decât cei ce vin cu pomenile. Eu intru în cârciumă, luna. Toți amuțesc și se uită la mine. Mă servește cu respect. Ce respect? Mă servește cu frică. Frica e respectul. Dacă vrei să te respecte lumea, să le fie frică de tine. Și nimeni nu vrea să ia bani din mâna mea. Sunt bani de la mort. Cine vrea să ia bani de la mort? Beau o dușcă, două și plec. Am ce mânca, am unde să pun capul să dorm, nu mă plouă. Ce-mi trebuie mie altceva?

A alungat cu mâna muștele care veneau la găina lui friptă de pe ziar. Scoase un briceag, tăie o bucată și înfipse briceagul în ea ca o furculiță. Ne-o întinse nouă să mâncăm. Noi i-am mulțumit din nou, că nu ne era foame. Nea Tănase zise că moartea era câștigul lui. Moartea era hrana lui. El locuia cu moartea, mânca cu moartea. El era cel mai aproape de moarte. Vecin cu morții. El o ducea mai bine decât primarul. Un primar avea mulți dușmani și toți voiau să-i ia locul. Și oricum, nu putea mânca mai mult decât o găină.

– Nici chiar în gura lui Stalin nu putea să intre mai mult de o găină. Ce crezi tălică? Vrea careva să-mi ia mie lopata din mână și să doarmă acilea, în cimitir? Nimeni. Stau icișca ca un condamnat la moarte, în camera de așteptare a morții și muncesc ca un rob. În slujba morții. Un biet ăsta, ca un gândac. Un terchea-berchea, un disprețuit și urât de toată lumea, un ocolit de toți. Dar ce greșit gândesc ei toți. Nimeni nu mă poate ocoli pe mine. Eu o să îi aștern în pământ. Eu sau colegii mei. Ce s-ar face omenirea dacă n-ar mai fi groparii? Și gunoierii, să nu-i uităm nici pe ei. Ar rămâne morții pe deasupra. Cum ar mai arăta pământul, acoperit cu morți și cu gunoaie? Ha? Ce s-ar face lumea fără noi? Mă mai disprețuiește careva? Eu voi fi de-a pururi alături de colegii mei gropari. Și peste o mie de ani. Groparii nu au cum să mai moară vreodată.

– Cum așa?

– Pentru că au murit de la început, când au îmbrățișat meseria asta, mizerabilă. Eu văd că mulți oameni suferă că nu sunt ceea ce ar vrea ei să fie și se dau că ar fi. Mulți sunt neîmpliniți și se amăgesc împănându-se cum că ar fi ceea ce nu sunt și n-au cum să fie. Mulți își dau importanța pe care nu o au și ar vrea să o aibă. Dar se vede pe ei că se umflă ca broasca cât boul. Când îl văd pe unul că se dă mare, înseamnă că se știe mic și suferă. Se ține bățos și fioros, își drege glasul și compasul. Se înalță pe catalige, să creadă lumea că e mare și tare. Are pretenția să i se dea atenția pe care nu i-o dă nimeni. Îngâmfații se uită cu silă la mine și îmi aruncă vorbele ca oasele la câini, ca să mă înjosească. Eu nu pot fi înjosit de nimeni, pentru că mai jos de așa nu se poate. Aștia care nu știu să vorbească fără să înjosească pe oricine, care e mai jos decât ei. Aștia ling în sus. Înjosindu-mă pe mine, se înjosesc pe ei înșiși. Nu-și dau seama. Ei nu știu nimic, nu înțeleg nimic. Eu am înțeles totul, știu totul.

– Spune-ne și nouă ce știi matale și nu știm noi?

– Multe. Multe, pe care n-am cum să vi le spun ca să mă puteți înțelege. Multe, pentru care nu sunt cuvinte, ca să le putem vorbi. Și încă altele mai presus de orice vorbe și de orice gânduri.

– Cum ar fi de pildă? Ce anume?

– Păi, cum să vă spun așa, mai pe înțeles, ca să pricepeți? Să știți de la mine: Suntem cu toții niște frunze în vânt, oricât de mare coroană de aur cu pietre nestemate ai avea pe cap. Trufașii nu își văd nimicnicia. Bogății pe dinafară și sărăcie pe dinăuntru. Vor să aibă putere peste alții, dar ei nu au putere peste ei înșiși, peste patimile lor. Praful și pulberea se alege de noi toți. Până și de cei mai mari împărați. Și Papa de la Roma.

Că de-aia îl îmbălsămează. La ce bun? Toți tremurăm de frica morții și ne zbatem ca niște proști, până cădem la pământ și se așterne peste noi pământul negru, iarba verde și zăpada albă. Dacă trăiești cu frica de moarte în oase, ești gata mort înainte de a fi murit. Când ai murit odată, cum am murit eu, nu-ți mai e frică de moarte și nu ai cum să mai mori. Tălică poate nu ai avut norocul să mori măcar odată în viață, să treci pragul dincolo și să pășești iarăși pragul înapoi. După ce ai trecut prin asta, nu mai are moartea nicio putere asupra ta. Abia atunci ți se deschid ochii și înțelegi ce e viața. Abia atunci afli că trăiești. Proștii nu știu să trăiască. Nici nu știu că trăiesc. Nimic nu poate fi mai mareț pe lume ca ziua, soarele și că respirăm. Uită-te cum dimineața, Doamna Zorilor se ridică în rochie purpurie peste dealul ăla, cu iarba în scântei de rouă și alungă negura. Și să tragi aer în piept. Degeaba mai respiri dacă nu știi să guști aerul. Și să guști apa. Să guști apa vieții. Apa vieții, dacă pricepeți voi. Dacă pricepi dumneata ce vreau să spun, domnule doctor.

– Da, aerul și apa sunt vitale, zise Victor.

– Vitale. Rahat! Domnule doctor! Ascultă de la mine: Toți se sperie ca iepurii de orice nenorocire și de nimic, de parcă cu ei sau fără ei s-ar sfârși viața pe pământ. După cea mai neagră noapte, cu furtună, cu fulgere și trăsnete, de zici că e sfârșitul lumii, vine ziua și iese soarele. Nu să poate altfel. Nu să egzistă. Păsărelele ciripește la fel de fericite în cimitirul meu, ca în cel mai frumos parc împăratesc de pe lume. Nici în grădinile atârinate ale Semiramidei nu cântau păsările măiestre mai frumos ca aici la mine în cimitir. Din florile ce cresc în cimitir, culeg albinele miere. Eu îmi fac ceai de sunătoare. Crește pe morminte părăsite. Știi dumneata, care ești doctor, că e mai sănătoasă decât sunătoarea din farmacie? Dacă nu înțelegi rostul morții, n-ai cum să înțelegi rostul vieții. Și atunci, de ce mai trăiești? Pentru ce te zbați, măi omule? Pentru asta ai venit pe lume, ca să strângi? Să faci rău la alții, ca să ai tu? Să te lăfăi tu? Să ai, în loc să fii? Nu iei banii cu tine în mormânt, nu iei nimic. Nimic! Moartea e bună. Viața se hrănește din moarte. Tot ce mâncăm, ucidem. Fără moarte, n-ar mai egzista viață.

Nea Tănase trase din țigară adânc în plămâni. Dădu fumul pe nas și îl trase înapoi, pe gură. Apoi invers, până nu mai ieși niciun fum. Tot fumul depus în plămâni. Iar noi ne uitam la el în tăcere.

– Ascultă-mă pe mine, că știu! Sunt gropar. Te duci cu un singur rând de haine pe tine la drum și nu te mai întorci de unde ai plecat. Te duci de unde ai venit. Ai venit de nicăieri și te duci nicăieri. Eu, care am văzut așa multe, uneori nu mai pricep nimic. Eu văd cum ne părăsesc morții și se duc. Tu nu poți să iei cu tine în groapă nimic, decât ce ți-au pus în sicriu. I-au pus unui mort o carte de rugăciuni în mână. Și ce să faci cu ea? Să o citească? N-are lampă în groapă. Să se roage mort? De ce nu s-a rugat cât a fost viu? Și jos, în țărâna gropii negre, tu nu poți căra cu tine nimic! Patima banilor e cea mai cumplită. Patima să vă sportiți averile vă apasă până în clipa când coborâți în mormânt. N-am văzut înmormântare cu vreun cufăr de bani remorcat la

dric. N-am văzut să-i pună careva mortului vreun sac de bani în sicriu. N-am văzut. Toți hapsânii și ticăloșii o să vadă pe dracu, când o să ajungă în iad. Toți o să vedeți limpede, cu cea mai mare limpezime. Eu sunt cel care am văzut adâncul, fundul mării și fundul pământului. Și adâncul cerului. Toate adâncurile. Eu am aflat tot, am înțeles tot, știu tot. Voi nu înțelegeți nimic. Și nu știți nimic. Și credeți că știi totul. Știți pă dracu! Atâta știți.

Nea Tănase adăugă că să îl scuzăm, întrucât nu se referă la persoanele de față. Își băgă degetele în pachetul de țigări, nu găsi nimic acolo. Victor îi oferă un pachet de țigări de import, cu filtru, însă Nea Tănase le respinse cu un gest, fără să se uite la ele. Rupse o bucată din ziarul de pe masă, scoase niște foi de tutun uscate din buzunarul de la haină, le măcină între palme și își răsuci o mahoarcă, mai pe pofta lui. O lipi cu limba și o aprinse.

– De ce nu fumezi cu filtru? Sunt țigări mai propice, zise Victor.

– Țigările n-are cum să pice, îi răspunse Nea Tănase.

Palmele lui butucănoase erau crăpate și nicio apă nu putea să înlăture pământul și tutunul din crăpături. Formau un desen ciudat, care ar fi putut speria o ghicitoare în palmă. În palmele lui se putea citi istoria unei lumi dispărute, mai clar decât literele cuneiforme pe tăblițele de lut sumeriene, cu poemul Ghilgameș. Poate chiar și viitorul nostru.

Trase din țigară și zise că el cam era un fel de primar.

– Primar peste morți? am întrebat eu.

– Nu, peste cei ce locuiesc în cimitir, aici la mine. Oamenii mai mult morți decât vii. Puterea locală și autoritățile nu știu nimic de ei, dacă ar fi să credem ce zice popa. Nimeni nu știe de ei. Numai eu le duc grija.

Erau oameni, vai de capul lor, ne-a spus Nea Tănase, numiți populația umbrelor sau stâlpii nopții, stăpânii beznei. El le arăta care erau cavourile sau criptele părăsite, în care puteau să înnopteze peste zi. Niciun oaspete nou sosit nu putea locui acolo fără aprobarea lui.

– Se mai ivesc ei și singuri, când vin morții și când știu ei că pot să se bage în față la pomană. Lumea le dă fără să se uite la ei. Dacă nu e careva să-l cunoască, se bagă flămândul în față. Mi-a murit unul înghesuit la pomană. Altul s-a înecat cu mâncarea în gât.

– Cum mai e cu piața scheletelor, întrebă Victor.

Nea Tănase zise că cererea de schelete sau de crani scăzuse, când cabinetele medicale particulare trecuseră la policlinicile de Stat. De stat la coadă, a precizat el. A mai fost o vreme voie cu oase la facultatea de medicină, dar s-au furat. Însă piața s-a întors. Acum veneau studenți străini, iarăștia aveau bani. În țările lor, așa cum erau înapoiate, legile erau mai stricte, cu liniștea mormintelor. Cumpărau schelete de la noi și le treceau peste graniță cum știau ei.

Victor era interesat să cumpere niște oase. Avea aproape toate oasele, le ținea ascunse acasă la el, într-o valiză sub pat și îi mai trebuiau câteva. A arătat pe corpul său ce oase îi lipseau. Groparul trase sertarul

Dan Cioca – Circ

de la masă și scoase niște oase.

– Eu unul sunt oarecum destul de virtuos și aproape curat la suflet, zise el și puse pe masă oasele de care avea nevoie Victor.

Le alinie unul lângă altul cu grijă și precizie la fiecare numele lor latinești, însă eu nu puteam ști dacă le aranja cum trebuie sau dacă denumirile erau corecte. Am văzut că Victor își stăpânea uimirea uitându-se la el și am înțeles că Nea Tănase nu spunea nimic greșit. Groparul rupse o bucată din ziarul pe care mâncase, a împăturit oasele și i le-a dat lui Victor. Victor zise că acum avea toate oasele, nu îi mai trebuiau altele.

– Nici nu mai am altele. Astea sunt toate.

N-a vrut să primească bani.

– N-am cum să iau cu mine bani în groapă, râse el. V-am spus doar!

– Cum e cu jefuitorii de morminte? întrebă Victor.

– Mai bine te-aș întreba eu pe matale, care ești doctor, cum e cu jefuitorii de organe de la morții din spitale, pentru transplanturi. Am auzit că se jefuiesc organe și de la vii. Intri în spital teafăr și ieși mort. Jefuitorii de morminte nu cutează să se mai apropie. Le e frică de viii care locuiesc aici în cimitirul meu, mai rău decât de morți.

– Cum așa? zise Victor. Oamenii matale locuiesc în cimitir și nu jefuiesc mormintele?

– Păi dacă sparge careva vreo groapă, l-a luat dracu'. Vine miliția și pândește noaptea. Unde să se mai ducă să locuiască? Cine le mai dă mâncare cum le dau eu de la pomeni? Viii mei îmi apără morții, să nu le spargă careva mormântul. Își apără cu dinții mormintele

lor. Le-am dat voie să pună mâna pe uneltele mele și să facă cum știu ei mai bine, dacă e nevoie.

– Și cum poți dumneata să trăiești și să dormi în cimitir? Nu ți-e frică noaptea?

– Frică de cine? Ziua moare și negura crește. Eu sunt singur, cimitirul e mare. Tiptil-tiptil coboară noaptea și sosește ceasul când ies duhurile rele. Iazmele, moroi, pricolicii uite așa, vampirii, fantomele, stafiele, strigoi, vârcolacii și nălucile. Toate alea ies din pământ și mișună uite așa, să te înhațe. Cimitirul doarme și cască. Iadul își deschide gura și suflă de infectează toată lumea și te apasă pe piept, își bagă ghearele în grumazul tău, de nu mai poți să răsufli. Mai e doar un pas între mine și moarte. Noapte, noapte și iar noapte. De trei ori noapte pe întreg pământul.

Când apunea soarele, Nea Tănase închidea poarta dublă și grea a cimitirului. Atunci începea să iasă din morminte populația umbrelor.

– Cei ce se rătăcesc prin lume, în viața asta așa cum e, care au apucat calea rătăcită și au rămas pe dinafară, obosiții și bătrânii de care nu mai are nevoie nimeni, bolnavii, săracii și cei prăpădiți, neînsemnați, aruncați la gunoiul lumii ăsteia în care trăim. Pe ăștia îi ajut eu, când văd că nu mai au nicio vlagă în ei să o mai ducă cu viața. Pe ăștia, care își așteaptă moartea și nu vine.

El strângea pomenile și le pune pentru ei prin cavouri, unde să le găsească și să mănânce.

– Nefericiții mei de prieteni sunt pașnici și nu fac niciun rău nimănui. Nu deranjează pe nimeni. Dar n-au voie să moară în morminte. N-au decât să moară unde or vrea, numai în cimitir nu. Preotul zice că ăsta e imperativul său categoric. Eu nu am carte cum are popa, dar cred că moartea e cel mai de seamă lucru pe care îl trăim în viața noastră. Ni se pun tot felul de condiții peste condiții, să trăim așa cum vor alții. Barim când murim să nu ne mai pună condiții cum să murim.

Nea Tănase tăcu îndelung, ridică damigeana, o răsucii și o puse pe antebraț, o duse spre gură, dar o puse la loc.

– O mulțime de daruri ne dau morții noștri. Darurile sunt multe. Nu toți am fost dăruți la fel. Dă, ca să primești! Dă, ca să ai de unde da! Sărăcia e o boală grea și se moștenește din tată în fiu. Mărgăritarele dimineții se ivesc pe frunze, eu deschid porțile cimitirului. Prietenii mei aud porțile scârțâind și se ascund în morminte. Au o mie de ochi și o mie de urechi. Acești vitregiți ai soartei, aceste umbre de oameni, nu sunt chiar așa de nepricepuți cum ai crede. Unii din ei, a fost ceva de capul lor cândva și s-au prăbușit. Ca la fabrică, multe rebuturi. La fel e și lumea noastră, cu rebuturi omeștești. N-am făcut eu lumea asta.

Găina de pe masa lui Nea Tănase, ne-a asigurat el, fusese furată de la vecini, adusă la biserică și blagoslovită de popă. Nea Tănase o mânca în contul mortului de pe lumea cealaltă.

– Am văzut unii care... zise Nea Tănase, vărsă câteva picături de vin și puse damigeana la gură. Moartea nu este frumoasă, dar e mai ușoară decât viața. După o viață chinută, moartea e o eliberare. Mai bine ziua morții, decât ziua nașterii, ca să stăm strâmb și să ju-

decâm drept. Totul este să lăsăm morții în pace. Nu cum au făcut când au mutat cimitirele. Împărăția răului, puterea întunericului, în această lume întunecată, zise el și se cutremură.

– Nu se fură de la morți, când îi dezgroapă? se miră Victor.

– Ba da, poate că da. Sunt gropari care au fost aduși la meseria asta, cu forța, scoși din pușcării. Dar nu stau mult în cimitir. Se întorc repede la închisoare. Le place mai mult acolo. Un adevărat gropar, de soi bun, nu fură niciodată. După ce ai văzut câte ai văzut și ai așternut atâția oameni în pământ, nu mai ai nevoie de nimic. Nu înțeleg de ce mai fură unii, când poate n-or ști că n-o să aibă cum să ia cu ei în groapă ce au furat. Vreme vine, vreme trece, neamul își merge mersul neamului. Poate că or fi fost gropari care au furat când cu dezgropările, dar eu n-am văzut pe careva. Groparii sunt altfel decât oamenii legii sau ca alții. Nu se pârăsc între ei. Ce om e ăla care pârăște? Ce om e ăla care fură? Și mai ales de la morți? Poți să-ți ascunzi faptele să nu te vadă cei vii, dar nu te poți ascunde de morți, că morții te vede. Mortul te vede cu ochii închiși. Și din mormânt te vede. Și o să vină când dormi, o să îți vină în somn, să-ți ceară înapoi ce i-ai furat. O să gemi prin somn și o să-ți scrâșnească dinții de frică. Când mori, o să alergi după ăia de la care ai furat, ca să le dai înapoi, dar n-o să vrea să primească. Și o să alergi așa cu limba scoasă în viața de apoi. Altminteri, morții sunt cumsecade. Nu fac nimănui niciun rău.

Pe cuvântul de onoare al lui Nea Tănase, că n-ai de ce să-ți fie frică de morți. Dacă-ți spune el asta, care e gropar, trebuie să-l crezi.

– Spaiemele unora sunt numai gogorițele lor din cap. Dacă ar fi ceva de speriat prin cimitir, s-ar speria animalele. Dacă niciun animal nu se sperie în cimitir, atunci nu e nimic.

– Dă-mi voie, zise Victor, să numesc asta silogismul lui Nea Tănase!

– Ce siloz? Eu n-am niciun siloz. Află de la mine: pisica nu se sperie de morți și de-ăia oamenii au făcut-o responsabilă cu prostiile lor din cap.

Nea Tănase începu să rădă și ne mai spuse că, într-o noapte, i-a prins pe niște sataniști aci în cimitirul lui.

– Era o noapte fără lună. Beznă ca în fundul pământului. Ce vitejie e aia să intri noaptea într-un cimitir și să pângărești mormintele? Nu e noapte în jurul meu, unde ochiul meu n-ajunge. Ochiul meu pururea treaz veghează peste orice fărâcă. Nu cade o vrăbie din copac fără știrea mea. Nu mișcă o furnică în pământ fără să-mi ceară mie aprobare scrisă! ne asigură groparul cu mâna pe inimă.

Sataniștii i-au omorât pisica.

– Era motanul meu. Îl crescusem de când era un pisoiăș uite atâta de mic. Și îmi ținea de urât, era prietenul meu cel mai de nădejde. Un măreț motan negru, încălțat cu cizme albe. Popa îl botezase Lucifer. Își cunoștea numele, se întorcea și venea când îl strigai pe nume. Și era mai inteligent și mai înțelept decât un om. Pe cuvântul meu de gropar. Ne înțelegeam foarte bine,

chiar și din priviri. Înțelegea de vorbă mai bine ca un om. Motanul meu încălțat înțelegea tot, pricepea imediat, ba chiar mă ajuta. Mai bine ca oricine.

Miliția făcea uneori razii prin cimitir, când ziua, când noaptea. Îndată ce vedea Nea Tănase milițienii, începea să-și strige pisica: „Lucifer! Pis, pis, pis, Lucifer! Unde ești?” și bătea cu furculița în farfuria, pe care o avea de la un mort.

– Mi-o dăduse mortul cu mâncare și n-a mai venit să și-o ia înapoi.

Prietenii săi care locuiau în cimitir, lumea umbrelor, auzeau semnalul acela secret, cum chema el pisica, și dispăreau prin morminte, trăgeau ușile la cavouri după ei. Odată, au râs milițienii de el, că își striga pisica, iar pisica își freca mustața de piciorul lui. El a sărit ca din arc, ca și cum s-ar fi speriat, a bătut cu piciorul în prag și a urlat: „Zât! Fugi de aci! Zât!”. Ca să întărească semnalul de alarmă, a scăpat farfuria din mână pe treapta de piatră, de s-a făcut țândări.

– Milițienii au râs de mine, că eu, gropar, mă speriam de propria mea pisică. În contul pisicii, i-am tăbăcit bine pe sataniști. Intraseră prin fundul cimitirului, unde era gardul stricat. N-aveam cum să-i aud. Dormeam. Dar mi-au dat semnal oamenii mei din cavouri. Ce cuc e ăla toamna? Și cum să se îngâne cucul cu mierla? Am sărit din somn și am pus mâna pe lopată. Vă asigur eu că sataniștii ăștia n-o să mai calce prin vreun cimitir, până când i-o aduce cu picioarele înaintea.

– Bine! Dar, dacă prietenii matale ți-au dat semnalul cu cucu și cu mierla, de ce n-au sărit să te ajute?

– Păi cine să vină să mă ajute? Că mai erau în cimitir numai schilozii. Abia se mai târau. Ceilalți, care erau în putere, erau plecați la București.

– La București? Ce să caute acolo?

– S-au dus la o nuntă.

– Unde?

– Într-un cimitir.

– Ziua?

– Nu. Noaptea.

– Nuntă la cimitir? Noaptea?

Se făcu o liniște asurzitoare. Victor l-a întrebat dacă țineau strict cu camuflajul sau au aprins ceva lumânări și candelile mortuare? Nea Tănase a dat din umeri fără să zică nimic.

– Când aveai pisica, îți mai ținea de urât. Ce faci acuma fără măcar un suflet de pisică? a întrebat Victor.

Nea Tănase a dat iarăși din umeri. N-am înțeles ce voia să spună astfel.

– Groparii cântă? am întrebat eu.

– Ce vorbă e asta? Întrebă Nea Tănase bănuitor, fără să întoarcă privirea spre mine.

– Treceam cândva pe lângă un cimitir și-am auzit pe cineva cântând cu voce aspră, am zis eu. M-am uitat peste gard și-am văzut că era groparul, săpa și cânta dintr-o groapă.

– Deschidea o groapă și trebuia să fie gata pentru unul care a fost chemat, răspunse Nea Tănase.

– Și se apleca și dispărea în groapă, am continuat eu.

– Răsuna din hruba lui, tot mai adâncă, tot mai jos.

Da, groparii cântă. Își cântă cântecul lor și îl înalță peste pământul înflorit.

– Cât de des ai matale ocazia să te odihnești și să vorbești cu lumea, așa cum vorbești cu noi? Întrebă Victor.

– Viii trag la vii, morții trag la morți, groparii trag la gropari, răspunde Nea Tănase dând din umeri. Noi nu suntem nici mai buni, nici mai răi decât alții. Ne săpăm gropile noastre și culcăm morții noștri în pământ. Fiecare trebuie să mănânce de pe urma altuia. Tălică ești doctor și mănânci de pe vii, noi mâncăm de pe morți. Facem care ce putem. Nu poți să faci ce-ți place, dar poți să-ți placă ce faci.

– Matale faci ce îți place?

– Cine face ce îi place? Tălică faci ce îți place? Dar vă garantez eu că, ce fac eu, îmi place cum fac și îmi place să fac. De-aia, ce fac, fac cu nădejde. Asta mă ține pe picioare, asta e salariul meu cel mai de preț. Îmi place să sap, să dau cu cazmaua și cu lopata. Sap și sap de atât-amar de vreme. Și mă întreb: oare de ce sap? De ce îmi place să dau în pământ cum aș da pe spinarea unora? Eu, gropar de meserie, știu mai bine decât oricine, și decât popa, că dincolo nu îmi trebuie nimic. Și totuși, aș vrea să iau cu mine lopata. Să aștept pe malul celălalt să vină unii, pe care îi aștept eu la groapă să pun pământ peste ei și să le dau cu lopata în spinare. Așa să-i mân acolo unde sunt repartizați. Încolo, nu iau cu mine decât ce știu și amintirile mele. Da, am aici în cap un siloz plin cu amintiri. Mi-am pus amintirile la dosar, le răsfoiesc cu ochii închiși și trag învățăminte. Dacă nu știi nimic și n-ai învățat nimic de la viață, atunci de ce ai mai trăit? Când n-ai altceva de luat cu tine decât faptele tale rele, lacrimile altora sau amintirile tale amare, vai de viața care o s-o ai după moarte. E bine să ne bucurăm, să râdem și să fim fericiți aici, cât trăim, că nu se știe dacă o să mai râdem și o să fim fericiți dincolo. Dacă nu îți împlinești dorințele și visurile tale aici, cât trăiești, cine o să ți le mai împlinească ție acolo?

– Ce dorințe ai vrea dumneata să ți se împlinească?

– Ce v-am spus. Să iau cu mine dincolo lopata. Să-i croiesc pe spinare pe cine știu eu. Dar nu cred că o să am nevoie. Aia care mi-au făcut mie rău nu au cum să mai fie în viață acuma. I-am așteptat la groapă, dar n-aveau cum să nimerescă la mine. Lasă, că a avut cine să-i îngroape. Nu rămâne nimeni pe deasupra. O să mă întâlnesc eu cu ei dincolo și atunci o să-mi trebuiască lopata. Să vezi ce o să îi duncăn în cap și să sune lopata ca clopotul de la biserică.

– Ce ai vrea să ai? Ce îți lipsește?

– Mie? Ce să-mi lipsească? Nu-mi lipsește nimic.

– Cum nu-ți lipsește nimic, când nu ai nimic?

– Nu-mi trebuie nimic. Eu sunt cel mai bogat om de pe lume. Fiindcă n-am nevoie de nimic. Bogătașii sunt cei mai săraci. Suferă că le lipsește ce au alții.

La început Nea Tănase a crezut că din vina comunismului ajunsese gropar. El era menit să ajungă la plug. Mai târziu a înțeles că asta i-a prins bine. Întrucât a ales umilința, meseria cea mai respingătoare și sărăcia.

– E mai bine așa. Asta mi-a deschis ochii și m-a îmbogățit sufletește. Bogăția mea din suflet nu mi-o poate fura nimeni. O iau cu mine dincolo. Nu aș da pe lumea-ntreagă lumea gândurilor mele. Așa am aflat cine sunt. Așa am aflat că munca cu mâinile e sfântă. Ce știi mătăluță, care muncești cu capul? Nu știi nimic. Nu zic de matale. Zic și eu așa, de alții. Mulți se cred mari și însemnați. Nici nu își dau seama ce mici și neînsemnați sunt. Eu nu sunt nimic altceva decât o frunză în vânt. Cum vă spuneam. Un fir de iarbă uscată. Eu știu asta. Dar mulți nu știu. Asta mă face să fiu mai tare decât cei mai mari și mai tari oameni de pe lume, care se cred stejari.

– Trăsnetul în stejari lovește.

– Da, așa e. Eu am înțeles ce n-au înțeles nici Stalin și nici Hitler. Ce mare și tare era Hitler. Tremura o lume întreagă de frica lui. Și ce a lăsat în urma lui? Propria lui țară în dărâmbături, milioane peste milioane de morți și o lume în lacrimi. Ce lasă politicienii în urma lor?

– Nedreptăți și suferințe.

– Am înțeles că sunt un nimeni și nu las nimic în urma mea. Decât munca mea îndeplinită, la care nu se mai gândește nimeni, decât morții mei. Minunat e pământul! Să-l sapi, să-l răstorni și iar să-l sapi. Să bagi în pământ și să scoți din pământ. Cu mâinile astea. Am vrut să fiu plugar, să ar pământul și să îl sap, să scot grâne și legume din pământ. Să scot pâine din piatră seacă.

– Te înțeleg. Dar nici Isus nu a putut transforma piatra în pâine, zise Victor. S-a codit și a răspuns pe alături, când i s-a propus să dea oamenilor pâine.

Nea Tănase dădu din umeri, făcu un gest cu mâna, cum că nu lua seama la spusele lui Victor și continuă:

– Dacă n-am putut ca plugar, n-a fost să fie. Atunci barim ca gropar. Așa a fost să fie.

Ne-a mai spus că el își găsisse liniștea în cimitir, aici îl lăsa lumea în pace.

– Aci, în cimitir mi-am găsit un adăpost împotriva răutății ființelor pe care Dumnezeu le îngăduie. Nu știu de ce le îngăduie, dar El știe. Împotriva răului nopții întunecoase ce ne surprinde și ne cuprinde. Contra răutății celor ce le ies șerpi din gură. Contra invidioșilor care ne pizmuiesc și ne vor răul, că altceva nu mai e în capul și în inima lor decât râvna de a face rău tuturor. Fiindcă un bine nu sunt în stare să facă. Și mai ales rău oamenilor buni, cinstiți și cu demnitate. Nu suportă să vadă oameni corecți. Ei nu știu cât rău își fac lor înșiși, făcând rău altora. N-ai cum să-ți faci ție bine, când faci rău altora. Răul e un bumerang. Se întoarce la tine și îți sarge capul.

Ne-a mai spus că în germană cimitir se zice *Friedhof*, casa păcii sau a liniștii. Cine i-o fi spus lui asta? Aici era lăsat în pace și nu-l mai întreba nimeni nimic. El era cel care puneă întrebări morților. Morții erau înțelepți și nu erau nici surzi, nici muți. Nea Tănase zicea că tăcerea morților era pentru el vorbire. De aceea el vorbea cu morții săi. A învățat multe de la morți. Morții l-au învățat ce e viața. Morții l-au învățat să viseze. La început visa urât, dar cu timpul a ajuns să viseze frumos.

– E viața un vis? I-am întrebat eu.

– Nu. Viața nu e vis, dar visele sunt viață. Visele oricum ar fi, frumoase sau urâte, sunt mai adevărate decât lumea pe care o vedem treji. Un împărat visează în fiecare noapte că e cerșetor, un cerșetor visează că e împărat. Care din ei doi e mai fericit? Mătăluță care ai vrea să fii din ăștia doi? Ce e fericirea? Dați-mi, vă rog, un kil și jumate de fericire! Cât costă? Păi nu? Fericirea o cântărești? O pipăi cu mâna sau o simți în suflet? Fericirea e ce ai sau ce ești? Când eu mă uit în oglindă, sunt eu mai adevărat decât ce văd în oglindă? De ce parte a oglinzii sunt eu cel adevărat? Care din doi e primul la mișcări și care pe care îl maimuțarește?

– Dar dumneata nu ai nicio oglindă aici.

– Știi bine că la morți nu e voie cu oglinzi. La ce-mi trebuie? Mă bărbieresc fără oglindă, simt la mână. La mână simt și când ajung cu lopata la oase. Mă bărbieresc și mă spăl la fântână. Chiar și iarna. Dimineața, până se luminează de ziuă și nu mă vede nimeni. Și nu mă dau cu odicolon, că doar nu mă duc la bal. Eu locuiesc aici într-un palat, pe culmea cea mai de sus de pe fața pământului. Eu văd de aici tot pământul la picioarele mele, dincolo de ce pot să vadă toți. Auzi păsările ciripind? Auzi albinele zumzând? Profitați de parfumul florilor! Bine ați venit la Mișpantu! Eu sunt cel ce am găsit viața. După câte am trecut eu prin viață și câte am văzut, cimitirul e salvarea mea. Să mă ocup de morți și să vorbesc cu ei. Să am grijă de călătoria sufletelor. Cu blândețe, blajin, le dau morților curaj.

– Ce vorbești dumneata cu morții?

– Ce vorbesc cu morții? Păi îi iau la întrebări. Unde sunt necazurile tale, tu, mortule? Nu e mai bine acuma când ești mort? Ți-a fost grea viața? Pleci dincolo dezamăgit și cu amărăciunea în suflet? Ai răni adânci în inimă? Ai fost nedreptățit? Ai fost invidiat? Ți-ai îndeplinit visurile? Te-a iubit cineva? Ai iubit pe cineva sau te-ai iubit numai pe tine? Ai furat? Te-au furat, te-au înșelat și te-au mințit mulți? Ai apucat să te răzbuni pe cei care ți-au făcut rău? Ți-ai nimicit dușmanii? Sau te-au nimicit ei pe tine? Ți-ai luat revanșa? Acuma, să vă spun: Să știi de la mine că totul în viață este să îți iei revanșa! E și mai delicioasă decât răzbunarea. Nimic nu te unge la suflet mai bine ca revanșa. E ca mierea de salcâm. Revanșa și răzbunarea se mănâncă rece, cum mănânc eu acuma găina asta. Ce ți-a plăcut mai mult? Să faci bine sau să faci rău? Ai făcut vreun bine cuiva? Ce ai făcut cel mai bine în viață? Ce lași în urma ta? Vreo casă, în care să locuiească acuma cineva? Ai pus umărul să ridici ceva de vreun fel? Ai făcut vreun lucru sau ceva cât de cât, cu mâinile astea? Ai pus vreo meserie în mâna cuiva? L-ai învățat ceva pe careva? Ai salvat viața cuiva? Ai spus vreo vorbă tămăduitoare sau călăuzitoare cuiva? Ce ai făcut ca să își amintească lumea de tine și să te vorbească de bine? Sau te vor vorbi de rău? Ai mai merge același drum, dacă ar fi să te întorci și să îți mai trăiești viața încă o dată? Întrebări, întrebări, întrebări! Tăcerea mortului spune totul. Vorbesc cu mine însumi. Eu călăuzesc mortul dincolo? Sau mortul mă călăuzește pe mine aici? Nu știu. Eu le-aș spune la toți: E rău să faci rău. E mai bine să faci bine.

– Mda, acesta este un truism, strâmbă din nas Vic-

tor.

– Eu n-am de a face cu turismul! zise Nea Tănase. La ce bun să faci răul cu plăcere? Plăcerea trece și răul rămâne. Fă binele, chiar și dacă te doare. Durerea trece și binele rămâne.

– Asta cam sună a ideologie catolică. Mântuirea prin fapte bune. Bizar să auzim idei papistașe de la un ortodox, mormăi Victor strâmbând din nas, în timp ce Nea Tănase continuă să zică:

– Ce o să rămână în urma ta, după tine? Răul sau binele? Nu zic de persoanele de față, dar să vă spun eu, care sunt gropar: E bine să trăiești așa încât până și ciocliilor să le pară rău că ai murit. Domnii mei. Ascultați la mine, eu asta, fără carte: Toți suntem făcuți din țărână și din praf de stele. Venim din țărână și ne întoarcem în țărână. Venim din stele și ne întoarcem în stele. Alcătuirea noastră din țărână trage la țărână. Alcătuirea noastră din praf de stele trage la stele. Noi toți am fost îngeri în cer și am fost trimiși acilea, pe pământ de nenumărate ori, îmbrăcați în acest trup pieritor, în misiune să facem bine și să nimicim răul. Dar unii din noi au uitat de ce au fost trimiși, și-au vândut sufletul pe un blid de linte și le place să facă rău. Trebuie să luptăm împotriva ăstora și să ne facem datoria până la capăt. Așa ne câștigăm un loc dincolo, din ce în ce mai aproape de lumina, de căldura și de iubirea dumnezeiască. Trebuie să răbdăm până ne cheamă înapoi, în cerul cu stele, de unde ne-a trimis aci. Și ne va mai trimite din când în când. Unii din noi cerem noi înșine să ne trimită și să ne dea misiuni grele și cu pătimiri, ca să ne ridicăm deasupra noastră prin cazne. Cât trăim aci pe pământ, trăim într-o lume rea și rătăcită.

Am rămas înmărmurit și m-am uitat la Victor. Aceași frază ne-o spusese Năstea. Nea Tănase a continuat:

– De-aia și vedem pe cer Calea rătăcită, Calea robilor. E oglinda pământului, calea pe care merge omenirea. Suntem robi, pe o cale rătăcită. Mă mir și râd când văd cum se sfâșie lumea în mii de bucățele. Eu citesc în stele drumul pe care mergem și merge întreaga lume. Pe care a mers dintotdeauna și pe care o să meargă cât îi hăul. Mulți călăuzi au zis, urmați-mă pe mine și vă dau fericirea! Ne-au călăuzit în prăpastie.

– Matala chiar ai călăuzit partizanii prin munți? Întrebă Victor.

– Întreabă partizanii! Sunt morți toți, de mult. La fel ca mine, care am murit de mult. Am murit de mai multe ori. Frații mei aveau dreptate, eu sunt mort. Căci eu, după lege, sunt mort. Am murit față de lege și trăiesc în afara legii, în veșnicie. Voi nu știți că și voi sunteți morți. Degeaba mai trăiți, dacă nu știți la ce bun trăiți. Eu mor în fiecare zi. De mai multe ori pe zi. Tot așa și voi înșivă, socotiți-vă morți față de lumea asta care colcăie de păcate, de crime murdare și aleargă după bani, după năluciri și zădărnicii. Treziți-vă și fiți vii pentru curățenia cerului albastru, ca noi, groparii! Căci noi, care am murit, viața noastră este ascunsă și voi nu o vedeți. Noi știm că am trecut prin moarte la viață, pentru că ne-am lecut de mizeria din sufletele noastre și nu mai tânjim după nimic, nu invidiem pe nimeni și iubim toți oamenii

Victor Ravini cu guvernatorul Osborne Bartley

ca pe niște frați. Dar voi, care credeți că trăiți și vă lăfăiți în dezvățuri și nimicuri fără niciun rost, habar n-aveți. Nici nu știți că sunteți morți degeaba. Muriți, dragii mei frați, prin lege, față de lege! Și treceți la o viață de alt fel, mai presus de mizeriile astea în care trăim și nespuse de mult mai frumoasă. Numai un mort ca mine poate să îngroape morții. Morții tac. Au gura pecetluită. Cel mai bine e să lași morții în pace. Să lași lucrurile cum sunt. Nu e bine să dezgropi morții. Ce e îngropat să rămână așa cum e.

Nea Tănase se ridică, ieși, iar noi îl urmarăm. El luă o coasă care atârna într-un copac. Ne spuse că se ducea să cosească iarba printre morminte.

– Oriunde ai fugi și oriunde ai fi, eu sunt acolo înaintea ta! Și te aștept! zise Nea Tănase cu un zâmbet misterios și ne făcu semn cu ochiul. Pe curând! zise el și ne trecură florii.

Eu i-am făcut câteva fotografii, cum mergea cu spina dreaptă și cu pași hotărâți. Când am dezvoltat filmul, toate imaginile erau negre. După cum zisese de la început, el nu rămânea pe fotografii. L-am urmărit cu privirea și l-am văzut cum dispărea printre morminte, cu coasa pe umăr, în costumul său bleumarin, cu discrete carouri roșii, de cea mai bună calitate și cu pantalonii suflecați sub genunchi.

– Brrr! se cutremură Victor. Parcă ar fi Falcifer. Ai zice că e moartea în vacanță.

– Ne-a spus adevărul și numai adevărul, însă nu întreg adevărul! am murmurat eu și am clătinat din cap. Ce vârstă zici că are?

– Greu de spus. În cazul lui, te poți înșela cu zece ani mai mult sau mai puțin.

– Eu cred că în cazul lui te poți înșela cu o sută de ani mai mult sau mai puțin. Cu zece mii de ani, mai mult sau mai puțin. Nea Tănase nu e gropar! Nu e gropar! am zis eu. Este cineva extrem de bizar. Cine e el de fapt?

– Ce vrei să spui? se miră Victor. Desigur că e gropar. Cine vrei să fie altminteri? Vreun strigoi?

– Tâmpenii! A fost gropar aici de când îl știu eu, de copil. Toată lumea îl știe. Toți au auzit de el ca de un lup alb. Dar nu este cel care se dă drept că ar fi. Mai întâi, el nu e din Moldova. Vorbește mai fără dialect și mai urban decât noi, oricât s-ar preface că ar fi de la țară.

Asta ar fi imposibil pentru un analfabet, cum se laudă el că ar fi. El face unele gesturi mai din topor și vorbește cu un limbaj simplu, cu dezacorduri gramaticale, dar face asta din calcul. Oricât a mâncat el cu mâinile și cu briceagul ca furculiță, n-a putut ascunde pentru mine că e obișnuit cu eleganța de a mânca a ofițerilor superiori. N-a ciofăit, nu s-a murdărit mâncând, n-a vorbit cu gura plină, nu s-a șters cu mâneca la gură. A băut din damigeană, dar n-a băut cu mâncarea în gură. N-a fost soldat. A fost ofițer. Eu sunt crescut printre ofițeri veterani din războaie și am observat la el niște gesturi și un fel de a sta și a se mișca, cum am văzut numai la ofițeri.

– Mda, am remarcat și eu că ținea briceagul cum ține un chirurg scalpelul când operează. La fel de elegant ca Năstăa. Da, s-ar putea să ai dreptate. Și Năstăa a fost ofițer și au cam aceeași eleganță în mișcări.

– Nea Tănase e mai bătrân decât se dă, cum zice el că ar fi făcut armata după război. E veteran de război! am insistat eu. Și-a ales un nume derivat din greaca veche *athanatos*, nemuritorul, dar prescurtat Tănase, exact ca *thanatos*, moartea.

– Cunoștea numele latinești ale oaselor și a pronunțat cuvântul german, curat ca cristalul, zise Victor și rămase pe gânduri.

– Un gropar analfabet, care ne explică nouă un cuvânt german? A zis ceva despre imperativul categoric al preotului. Nu cumva era o aluzie ironică la imperativul categoric al lui Kant? Și ne-a vorbit în dodii, de parcă ar fi oracolul de la Delfi sau nu-știu-cine din Biblie. Eu l-am întrebat dacă viața e un vis. El a întors expresia la forma negativă. Că viața nu e vis, dar visele sunt viață.

– E un negaționist, un nihilist. Normal, pentru că e gropar. Și ce a vrut să spună cu cuvântul ăla ciudat Mișipantu?

– El însuși ne-a dat cheia. A zis că el e cel din oglindă. Citește în oglindă Mișipantu și vei avea Utnapiștim. Gropar analfabet, care se joacă cu poemul Ghilgameș, cum te joci tu acum cu cheile de la mașină. Ascultă-mă pe mine! El a făcut războiul ca ofițer la marină. Or fi știut ei copiii ce știau, de strigau după el marinarul. Probabil că și-a făcut pregătirea militară în Germania, de ne-a explicat ce înseamnă Friedhof. Eu mi-l aduc aminte din copilărie, cum se uita pe cer, cu bărbia în sus, contra vântului. Îi plăcea vântul și trăgea adânc în plămâni. Stătea pe Farfurie singur, cu brațele uitate așa desfăcute, și se uita la soldații de bronz de pe monument. Pe când toți se adăposteau de furtună prin magazine.

– Păi unde era să se ducă el? Să se înghesuie printre ceilalți? Își cunoștea lungul nasului.

– Stătea acolo ca un lup de mare și savura ploaia, fulgerele și trăsnetele. Pentru mine, el era cel puțin la fel de magnific ca soldații de pe monument. Legăturile lui cu partizanii trebuie să fie adevărate. Încolo, ne-a aruncat praf în ochi. Să știi de la mine! El a fost partizan. Comandant de partizani.

– Ultimul partizan?

– Pentru camarazii săi morți în război și pentru partizanii morți în munți a turnat el picături de vin pe podea în primul rând și abia în al doilea rând pentru morții pe

care i-a îngropat aici în cimitir. Încă de pe când era comandant de partizani a început el ca gropar. Și-a îngropat camarazii sub iarba mănoasă a Carpaților.

– Chiar așa, să vină un dezertor, partizan, căutat cu lumânarea aprinsă de către forțele armate și să locuiască vizavi de poarta regimentului rusesc?

– Unde putea găsi un loc mai sigur ca să se ascundă? O fi știut Nea Ristică Pencioiu ceva când zicea de partizani că au coborât să se ascundă la câmpie.

I-am spus lui Victor că, în copilăria mea, eu am văzut cum pe mormintele vechi și părăsite ale unor ofițeri creșteau florile întotdeauna bine îngrijite și aveau candelile aprinse, mereu cu ulei în ele. Se și întreba bunica cine le-o fi îngrijit. Cei care îngrijeau mormintele militarilor trebuie să fi fost partizanii lui Nea Tănase. Așa era educația veche a militarilor de pe vremuri.

– Altfel, cum se poate explica faptul că depozitul de armament și muniții al rușilor a fost prădat? În cavouri el găzduia partizanii, care noaptea se furișau în regimentul rușilor. Furau arme de la ruși și le ascundeau prin cavouri. Minte, oamenii ăia ai lui nu erau duși la București la vreo nuntă în cimitir.

– Erau peste drum în cazarma rușilor, la furat arme?

– Desigur. Sataniștii au ales noaptea fără lună. La fel și partizanii s-au furișat în cazarma rușilor în noaptea fără lună. Iar Nea Tănase nu dormea, cum minte, ci supraveghea din cimitir reacția gărzilor de la intrarea în regiment, pentru ca, la nevoie, să facă vreo diversiune, să le atragă atenția spre cimitir. Eu cred că poveștile lui Nea Tănase despre populația umbrelor sunt ticluite ca să ascundă altceva: adevărata lui istorie. Și mai ales ca să ascundă că el ține îngropate arme și muniție în cavouri părăsite. Nu are ce să facă cu ele, nu-i folosesc la nimic și nu îi vor folosi niciodată. Dar le ține acolo ca trofee, ca pradă de război de la inamic.

– Tu crezi că el a fost ofițer?

– El m-a văzut că fotografiam cavouri și m-a suspectat că aș fi de la Secu și făceam vreo investigație. Nu există niciun fel de oameni care să doarmă prin cavouri. Minte. Vrea să împingă investigația pe un făgaș greșit. Partizanii lui, cu care a furat arme de la ruși nu mai sunt. Au murit. El e singurul supraviețuitor. Pentru el, războiul contra rușilor nu s-a terminat. O să ia armele cu el pe lumea cealaltă. Armele au ajuns deja acolo înaintea lui. Mișipantu putea fi numele lui conspirativ de partizan. Tu, care ești psihiatru, nu te miri că un om bizar, atât de plin de mistere, atât de tare și de echilibrat, și-a deschis sufletul pentru noi? Eu simt că el și l-a deschis doar pe jumătate. Ne-a spus doar jumătăți de adevăruri, completate cu gogoși, pentru ca să ascundă ce are de ascuns: armele îngropate în cavouri.

– Nu, nu, nu! Și-a deschis sufletul în totalitate. Chiar și un gropar își poate deschide sufletul la întrebările mele de psihiatru.

– Așa crezi? Te înșeli. Cablul său electric în jurul brâului nu e atât pentru ca să verifice dacă morții erau morți, cât mai cu seamă pentru a putea sugruma pe careva la nevoie sau să-i lege mâinile și picioarele. Altminteri de ce avea și bretele la pantaloni?

– Păi nu știi că așa sunt unii? Au și bretele și curea

la pantaloni. Asta este dovada că el e psihopat. Am să mă gândesc ce diagnostic îi pun. Are o semiotică diversificată și atipică. Numai unui psihopat nu îi e frică de nimic, nici măcar să doarmă într-un cimitir. Numai un psihopat se poate spăla la fântână iarna.

Am râs.

– Dar tu, care îți e frică de toate și de orice? Ți-e frică să mergi cu metroul. Ți-e frică să te urci pe un scaun să schimbi un bec. Nu ești psihopat?

– Un psihiatru, prin definiție, nu poate fi psihopat.

– E bine că tu crezi așa. Spune-mi! De ce se îmbracă așa, ca o paiată? Să-ți spun eu: Pentru un partizan în afara legii, cel mai sigur mijloc de a se ascunde față de lege, așa cum vorbește el în dodii, este de a se supraexpune.

– Încă o dovadă că e psihopat.

– Pentru voi aștia, care sunteți psihiatri, cine nu e psihiatru e psihopat. Voi, toți psihiatrii, prin definiție sunteți psihopați. V-ați încărcat cu toate psihopatiile bolnavilor pe care îi tratați. Aveți o deformație profesională și, în toți oamenii, voi vedeți numai psihopați. Altceva nu mai e în capul vostru. Colcăie psihopatiile în capul vostru. Vă gândiți zi și noapte la psihopatii. Ce gândești, aia ești. Prin ceea ce spui, tu dovedești că tu însuși, di-tamai psihiatru, ești psihopat. Psihopatul! I-am zis eu în glumă.

– Du-te-n moaș'ta! mi-a răspuns el îmbufnat.

Eram prea buni prieteni ca să se supere din ce i-am zis. Am luat un băț și am scris în țărâna dinaintea ușii lui Nea Tănase, rămasă deschisă: „Trăiască mortul! Ce este îngropat să rămână așa cum e!” I-am scris asta în germană. Ca un semn de înaltă stimă și considerație. Ca să îl asigur că ne-am dat seama cine era el și că totuși nu îl vom divulga că ține arme ascunse. A început să plouă și am alergat la mașina noastră. Nu ne-am mai dus și la cimitirul catolic de alături, cum îi spusese lui Năstee că o să facem.

Nu știu dacă Nea Tănase a apucat să citească mesajul meu scris în țărână, înainte de a-l șterge ploaia.

(va urma)

Casa, aflată pe str. Mieilor din Caracal, azi demolată, în care a copilărit autorul

ALTE PAGINI DIN CATALOGUL VÂNZĂTORILOR

Vânzătorul de cărți nu citește;
Vânzătorul de țigări nu fumează;
Vânzătorul de automobile merge pe jos;
Vânzătorul de funii nu se spânzură.

La târgul de carte, vânzătorul de muzică îmi recomandă simfonia 45 de Beethoven, când pe mapă scrie, cu litere mari, citeț și simplu, simfoniile 4 și 5;

Vânzătorul de scorburi nu vinde nici pupeze, nici păsări selectate pentru Muzeul de Artă Naturală al Paradisului;

Vânzătorul de țară își are asigurate monumentele pe socluri de marmoră și pagini în toate Enciclopediile pe lângă laude în tratatele de istorie, pe când nemernicului întemeietor i se dărâmă statuia și memoria și casa natală, pentru că prea răsare cu ostentație deasupra celorlalți vânzători;

Vânzătorul de chibrituri, chiar el, se află în relații nu tocmai speciale cu Prometeu, cât mai ales cu ceilalți vânzători de artificii sau dinamită, fiecare exaltându-și puterea explozivă, ba unul dintre ei, cu barba frumos îngrijită pe o medalie de aur, se laudă cu însăși moșirea pentru umanitate a Premiului Nobel;

Un vânzător de ceapă roșie are altfel de rang, stăpânește alte înălțimi și splendori grădinărești, nu-i zarzavagiu de ceapă albă;

Vânzătoarea de hârtie de scris dă faliment și se reprofilează în vânzătoare de hârtie igienică din fosta hârtie de scris.

Dintre cârpacii de utopii, numai Thomas Morus le-a încercat adevărul sus, pe eșafod, sub securea călăului, vindecătorul său de prea multele vise frumoase;

Tămăduirea nu i-a fost de lungă durată, pentru că demni urmași din aceeași specie de nătărăi au multiplicat rolurile bătrânului, de vrednici ucigași pentru fericirea omenirii.

Vânzătorul de dopuri, funii și cârlige de rufe, capace de borcane, măhuri și mopuri, ochiuri de aragaz, saci de gunoi, câni de tablă și mulțimea speciilor de găleți

Și a subspeciilor de albi, lighene, ceaune nu-ți dă voie să-i părăsești prăvălia fără să cumperi cel puțin o gaură de cheie, un nod de sfoară, un clopoțel pentru coada pisicii.

Încă din ajunul mării sărbători, la tarabe, încruntați, posomorâți, bosumflați, vânzători de calendare, amulete, lumânări, cornete cu tămâie vând și tot vând ascetism, credință, căință, pocăință, candelă și, în icoane ieftine, soiuri de sfinți disprețuitori ai vieții, cei mai extaziați și inocenți în suferințele lor.

Cu oricâte semnături de Grigorescu, Tonitza, Luchian și-a pavoazat pereții, vânzătoarea de tablouri i s-a întâmpnat ceva, așa că vecinii au dat alarma la poliție, pentru că nu-și mai

plătise chiria de cinci ani, nici lumina electrică, nici apa, nici gunoiul,
Nici telefonul, nu-și mai ridicase scrisorile și somațiile din cutia poștală;
Au găsit-o în apartamentul baricadat, o rafinată și mumificată colecționară de artă.

Să nu-i vorbim numai de bine pe vânzătorii de ceramică, fie porțelanuri chinezești,
fie de Sèvres sau Limoges; mai degrabă să punem, cu infamie, ochii pe spărgătorii
De Rosenthal și Deft, precum timpul, cu nemaiîmbлъnzitul său stil, cel mai stăruitor
cronofag; la fel, alarmant, să luăm aminte la mânuitorii cu distinsă neatentție,
Când împiedicați în covoare, când în șireturi; oricât s-ar preface rătăciți cu minunăția
de cap între umeri sau nouri, iluștrii au alte mesianice viziuni decât stricătorii vulgari,
ciobitorii fără principii de aur alb, porțelanul de Meissen.

Căzut pe coate și pe gânduri, vânzătorul de cireșe ascultă cum se îndepărtează mașinile
infernale ale pompierilor, urmărite îndeaproape, cu alarme apocaliptice, de mașinile
salvării de judecata-de-apoi;

În cele din urmă oprește, cu discreție, tăcut, automobilul inspectorilor puși pe amănunțite
verificări de acte, prilej, cu oroare, să constate o primă flagrantă și condamabilă
nepotrivire: cireșele sunt amare.

De neimaginat, însuși vânzătorul de crățiți, într-un moment astral, de mare inspirație, și-a
cumpărat o crățiță; acum se țin de mână și se privesc unul pe altul, cu duioșie, în ochi,
fiindcă se întâmplă ceva tandru, ceva mai înalt ca vibrația unei viori sub arcușul
maestrului:

El nu înțelege sub nicio formă, oricât de emoționantă, nu și nu, la ce o fi bună o crățiță;
ea, cu pasiune de necuprins, nu pricepe și se cutremură de ignoranță, la ce o fi bun
un vânzător de crățiți.

Un poet se întreba pe unde mai rătăcea Dumnezeu, până l-a găsit într-un bâlci al oamenilor
uituci că mai erau oameni; făcea pe vânzătorul de vată alături de câțiva îngeri cu aripile
atrofiate, unii angajați la zidul morții,

Alții dresori de crocodili, păpuși de cârpă sau ratați peștișori, cândva de aur, iar copiii, întărâtați
de același încăpățânat căutător, chiar păreau fericiți și mușcau din zahărul pufos,
ca din înfășurării nouri pe un bețișor.

Tot mai des, pe vânzătorii de șperacle fără nume de firmă îi calcă peste noapte tâlhari
selectați dintre soiurile de clienți ai vânzătorilor de chei Fichet, Yale, Wertheim, Facon,
Pastorino.

Întâi ne umple paharele vânzătorul de țuică: „Să ne-o trăim, din viață nu scapă nimeni viu!”

De foame, vânzătorul de mere sparge o ceapă și rupe dintr-o coajă de brânză;

Oricât se temea de mânia stăpânului de douăzeci de ani lipsă de acasă, Phemios nu a încetat
să se joace cu degetele pe liră și să-i laude pe vesellii spărgători de familii, peșitori ai
Penelopei, fiindcă aceea îi era meseria, pe toți să-i cinstească;

Atunci de ce zâmbea Ulise când l-a iertat pe vânzătorul de cântece?

Vânzătorul de pâine nu strigă în gura mare în piața de vechituri.

RAPSODIILE SOARELUI

O zi întreagă

am umblat după soare
alergam oriunde vedeam câte o rază
după un colț de casă, după un nor
soarele se ascundea, uneori intra
în câte un magazin cu obiecte de uz personal
răscoleam rafturile
unde nu găseam decât nimicuri de stele
ele chicoteau, erau rudele lui, îi țineau partea
am întors pământul pe partea cealaltă
soarele s-a schimbat la față
devenise stacojiu
îmi plăcea și așa, dar tot nu se dădea prins
era la fel de ager, vioi, am înțeles
că nu pot glumi cu el
nu acceptă orice lacrimă în cercul lui de foc
deși n-ai cum să-l stingi, nici să-l sufoci
cu o îmbrățișare, chiar dacă
ești mai mare, mai tare și mai altfel
decât tot ce cunoaște el.

*

Soarele e cam naiv

se uită fix în ochii mei
și mă întreabă de ce plâng
uneori se ascunde după un munte împădurit
să-l găsesc dar i se văd razele
ca sulitele războinicilor
printre copacii în armură verde
în câmpie se camuflează
sub o pădădie
rup floarea, din ea curge lumină
printre măcăci
apoi aud iar glasul lui
prinde-mă, prinde-mă
și eu alerg, alerg spre râul vijelios
în care își oglindește chipul auriu
alerg până la capătul vieții
acolo mă așteaptă cu premiul cel mare
ai câștigat și de data aceasta
ce mă fac cu tine?!

Nicio zi nu seamănă cu alta

fiecare vine altfel îmbrăcată
în stropi de ploaie, în fulgi de zăpadă
fiecare zi are o surpriză
oferită în zori ori spre seară
nicio zi nu e în plus ori în minus
are clipele programate, cu misiuni speciale
de când răsare și până când
se topește în nopte
noaptea e o zi de culoare neagră
dar ca să nu te sperie
vine împodobită cu stele aurii, argintii
luna e printre ele
pe ea o poți privi în ochi
e un soare mai mic, mai blând
scrie poezii
cu timiditatea celor aflați lângă marii titani.

*

Când obosește soarele

mă roagă să-i țin locul
o zi și-o noapte, atât
nu-i greu, mă încurajează
te urci la cer
și de acolo trimiți tot focul inimii
te vor ataca nori vineții, viforoși
dar ai armele potrivite să-i învingi
mai greu va fi când privind în jos, spre pământ
îți vei vedea razele capturate, sugrumate
în beciurile întunericului
iar lumina - murdărită, schilodită
dar să arzi în continuare, să revii
a doua zi, să te arăți în splendoare
celor ce râd sau plâng
celor care nu te vor vedea niciodată.

*

Soarele e poet

scrie versuri pe trupul meu
azi e inspirat
scrijelește puternic, adânc

sângele meu seamănă acum cu al său
 strălucitor, necruțător
 când merg pe drum
 soarele își studiază creația
 de la distanță
 e pretențios, perfecționist
 mâine va șterge jumătate din ce a scris azi
 poimâine nu va mai rămâne nimic
 o va lua de la capăt
 în ziua următoare, în viața viitoare...

*

Ziua de azi stă la poartă

nu știe cu cine să înceapă
 cu un trecător, cu o trecătoare
 trecând fără să știe
 prin lumina ei vie
 ca o lamă de cuțit strălucitoare
 nu bănuiește că în curând va veni
 cu întreg arsenalul, întunericul
 și nimeni nu va scăpa
 nici chiar ea, așteptând ajutoare
 de la cei pe care i-a lăsat să treacă prin ea
 luându-le ca plată
 doar o singură zi din viață.

*

Nu știu dacă el m-a ales pe mine

ori eu l-am ales pe el
 ne-am întâlnit, ne-am despărțit de mii de ori
 ne-am rănit pentru a vedea cum
 sună rănilor adevărate
 am trecut teste de rezistență, reziliență
 cineva s-a interpus brutal:
 locul vostru nu e aici, e acolo
 dar acolo nu se crease încă
 și nimeni nu ne-a învățat cum să vedem
 ceva ce nu există dar va exista
 am căutat împreună și am căutat
 pe cont propriu
 hărțuiți de oglinzile mișcătoare
 ne-am rătăcit, ne-am regăsit, întrebând
 din om în om unde
 se poate muri definitiv
 fiecare a murit de mai multe ori
 singurătatea nu ne-a abandonat, a rămas
 să facă ea totul, cum știe mai bine.

*

Cred că sunt o persoană importantă

însuși soarele mă trezește în zori
 mărturisindu-mi printre raze:
 am alergat toată noaptea
 să ajung la timp
 am vrut să fiu primul
 care îți aduce lumină, căldură
 aerul grădinii, la fel de grăbit
 îmi deschide fereastra să-l respir
 trandafirii prind culori în obraji când îi privesc
 îmi dăruiesc parfumul lor întreaga zi

iar ziua, nu mă părăsește o clipă
 bem cafeaua împreună, mergem la birou
 când se înserează, mă lasă în grija lunii
 ea lucește ca un pandantiv pe pieptul cerului
 stele îmi fac cu ochiul
 luna dispare, o caut, sigur e pe aici, pe undeva
 o găsesc în caseta cu bijuterii de familie...

*

Soarele s-a întors din drum

uitase să-mi spună noapte bună
 totul s-a dat peste cap
 nimeni nu a mai înțeles nimic:
 oamenii s-au făcut fiare și pietre și glod
 din gelozie, timpul
 m-a schilodit, mi-a albit părul
 secundele mi-au smuls dinții
 pedepsită sunt pentru o clipă de iubire
 și bietul soare a pățimit
 l-au amenințat:
 nimeni nu are voie să se întoarcă din drum
 nici chiar tu...

(Din volumul *Rapsodiile Soarelui*, în pregătire)

Dan Cioca – New York

Titus Vișeu**POEZIA**

Coborâsem în crater spre a vedea
mai bine zborul cometei...
În orice clipă vulcanul părea
gata de luptă,
gata să arunce spre cer
tone de lavă fierbinte.
Am rămas în cușca incandescentă
a măruntaielor subpământene,
netemător, suspendat
de frânghia de fum
pe care atâția descinseseră
în lumea fără întoarcere
a Hidrei – poem.

ȘOIM

A obosit bătrânul nostru șoim
de vânătoare. Mulți ani
și-a făcut datoria cu cinste
zburând de pe dealul pe care urcam
în goana calului spre-a dobândi
unica perspectivă a jertfei.
Ca o săgeată pornea șoimul nostru
asupra prăzii, nelăsându-i măcar
șansa de-a mai privi o secundă
valea plină de flori.
Fericit era când primea
inima animalului fugărit
și-și rotea ochii precum astrele
pe un cer înnoptat,
pregătindu-se pentru o nouă lansare.
Astăzi se uită la mine întrebător,
refuzând să se desprindă
de mânușa mea din păr de cămilă,
chiar dacă în vale mai trec
cohorte de iepuri, legiuni de vulpi tremurânde
și căprioare sălbatice...
Nu mă părăsi – pare a-mi zice –
nu mă alunga preacinstite stăpân
dar simt că nimic nu va mai fi
ca înainte...

BIOGRAFIE

Știu că ne-am cunoscut
în cretacic. Nu mai țin minte
dacă era cel timpuriu ori cel
inferior. Oricum, atunci se formau
continentele și se nășteau
primele păsări ce învățau zborul
după cum tu zburai
spre inima mea.

NOUL REGE

„Uciderea pruncilor s-a dovedit
un proiect eșuat, câtă vreme
lumina a continuat să umble
pe cer, îndrumând magii
până la ieslea din Betleem.”
Astfel gândea noul rege
pregătind propria-i hecatombă,
da, mult mai bine va trebui
pregătită
uciderea bătrânilor, chiar dacă
nici o lumină nu se ivește pe cer
să vestească minunea.

VIZITA

Așteptau cuminți în fața ușii, elegant îmbrăcați
un El și o Ea – necunoscuți mie,
propunându-mi îndată ce le-am deschis
să discutăm câteva minute
despre Dumnezeu.
Pentru o clipă am crezut că sunt
îngeri dar
în dimineața aceea de duminică
mi-am zis în gând că serafimii
se află-n biserici. Poate de aceea
mi-am permis să-i întreb dacă
Domnul știe că la ora aceea
ei se află în cartierul Băneasa
din București. Credeam
că vor fi mânăniți de această
primire dar ei
mi-au explicat la fel de politicoasă
că datorită interferenței unei
companii chinezești pe linia cosmică
de câte ori sună la sediu
le răspunde Confucius...

Maria Mănuță***Cât o clipă de-o frunză***

Voi salcânilor!
 oprți goana norilor
 în prima zi de Armindenii!
 Cusătura dintre suflet și trup e gata
 să mi se desfacă... și ce grea e coroana

Voi salcânilor!
 vă înfigeți rădăcinile în adânc de pământ
 îl țineți strâns, să nu lungece și,
 de pe deal nu coboară
 Ocrotiți-mă! când cobor pe o pantă

Voi salcânilor!
 În florile voastre trăiesc îngerii de Alb
 Ocrotiți-le inocența
 Oprți goana norilor cât o clipă
 de-o frunză
 de-o petală de albastru
 dați-mi-o!
 pe inimă s-o așez

Așa să aștept poezia!

*Monada 4814 – Mi-am pierdut pe aici, pe aproape, semnele tinereții,
 dar nu le declar nule.*

Poetul există

El e paracliserul
 ce se urcă-n clopotniță
 stelele să le aprindă
 Ostenit, poate lovit
 alunecă de pe clopot
 și cade
 și nu-i nimeni pe-aproape
 mâna să i-o întindă
 Nimeni nu crede că el ar exista...
 și dacă ar crede, s-ar întreba:
 Cine l-a pus să se înalțe?
 Cine se mai uită la stele?

Monada 1246 – Poetul este un infirm special, tropăie pe coridoarele lunaticilor, cu un picior de lemn, pe care oricând și-l poate arunca fără să șchioapete.

Măsura umerilor – așteptarea

Neîndurare e așteptarea
e lumina înfășată-n bandaje, când
îngerul abia mai respiră
trecând povara de timp
de pe umărul cu tinerețea
pe umărul unde celulele îmbătrânesc
sub basme uitate... și-n zare
se mai stinge câte-o Fata Morgana
Măsura umerilor e așteptarea
Poate fi distanța dintre două stele
a unei constelații
sau măsura *cling-clang*
dintr-o fărâmă de lut de pe roata olarului
Din stea sau pământ
așteptarea-i magie
e neliniștea
e pasărea măiastră oprită o clipă din zbor
și prea-plinul amforei coborând cu istorie.

Monada 5554 – Toți zicem că așteptăm pe altcineva, de pildă pe Doamna Mantaverde. De fapt, noi așteptăm moartea, însă fiecare în felul său.

Prima noapte de iubire

Sfioasă
am intrat în casa ta.
Abia atingeam lucrurile
de sub învelișul lor răzbăteau șoapte
într-o limbă străveche. Spuneai
că însăși *Zarea Casei* le-ar fi însuflețit
pentru întâlnirea cu mine – mireasa.
Dintr-odată, Casa s-a desprins de cetate
un plaur uriaș... pluteam...
Pluteam prin văzduhul verde translucid
printre duhurile apei.
Eu duceam în brațe pajiștea cu sferile de pădăie
să nu se destrame ceața lor luminoasă
Tu țineai drepte hornurile cu păsări albe și cântai
cântai din *Serenada lui Mefisto*
Cu vocea ta de bas profund tulburai valul..., văzduhul
Îmi cântai mie, îndrăgostita:
*Nu deschide mândro poarta dacă n-ai inel...
dacă n-ai inel.*
Dar eu aveam inel...
Tu mi l-ai dăruit: briliantul, *Marele Mogul Al Ierbii* ne fulgera
de pe firul de iarbă răsucit pe inelarul meu.
Ultimele acorduri ale *Serenadei* le-au risipit cocoșii sălbatici
Trăgeau dimineața din văzduh... se lumina
casa s-a întors în Cetate cu noi.

*Monada 6926 – De ce s-a scris atât de mult despre iubire, în veacurile trecute? Pentru că exista, Prințe!
Monada 2850 – Iguana din mine se pregătește să-și petreacă noaptea, goală, în bătaia de pușcă a Lunii.*

Diana Trandafir**ÎN ȚESĂTURA NIMICULUI**

chiar dacă îmi dau seama
că alunec printre închipuiri
n-ar putea fi în alt fel

Singurătatea mă apasă ca o piatră de moară
dar înțeleg bine
că liniștea se află acolo
doar pentru mine
agrafele o prind de eșarfă
astfel încât
îmi zgârie dinadins pielea gâtului

Visez de la un timp
că trăiesc pe un pervaz de fereastră
de unde se zăresc undeva
plopii
Îi urmăresc îndelung cu privirea
atunci
când se numără singuri

Nu cred că în țesătura fermă a zilei
voi avea parte
de ceva pe măsură

AMINTIRE DIN LABIRINT

traversând parcul pustiu
amiaza a ascuns norii-n iarbă
iată-l a și apărut
îngerul de celofan
îți controlează mâinile să fie curate
le ascunzi la spate
La o lungime de braț – vidul
ca să nu se zărească
îți ascunzi în pumni inima

Mirosul de lavandă
a inundat aleea cu dale de ceață
Îngerul bate din pleoape
te ocolește cu îndemănare
se învârtește
se rotește
se grăbește

să ajungă la semafor unde
trei culori înlocuiesc
numărătoarea efectelor

dacă tot a venit
n-ai de ce să te plângi
De ce să te certe
dacă poate să ierte

prinse de obrazul tău
strălucind
îi stau aripile

COVRIGI CU SARE

vom împărți covrigi cu sare la cină
o să-mi povestești puțin despre vreme
vom privi din balconul plin cu mușcate
un turn gotic înalt

Îmi vei spune apoi că ochii mei sunt
doi sori abia ieșiți din captivitate
ce vor să intre împreună cu tine
în înserare
poate în noapte

ca într-o cursă a vânătorii
îmi vei întinde o mână
așa cum veleitarii poeți aștern ecuații
ce nu sunt altceva decât poezii
parțial camuflate

Nesperând mai nimic
îmi voi lăcui cu privirea ta
ridurile

ROTUNJIREA PĂȘĂRILOR PE CER

nimic nu are mai puțin adevăr
decât oboseala
– face ca o ghiulea de plumb sufletul
Lumina arsă a decojit de tot luna
și marea adormită în propriile brațe
Tamburine și cobze
cobze și tamburine
în surdină le aud
tot mereu
am urmărit cu privirea cum
fulgii de lumină
alergau după spuma din valuri
pentru că fulgii și stropii de mare
erau frați de lapte

Acum
pescărușii fostelor stafii
fostelor renunțări fostei vieți
mânați de foame toacă-n mine
carnea dulce de scoică

Îmi ating gleznele
ca pe lujerele unei plante
înfiată de ape

Passionaria Stoicescu

sau altfel spus falsul și drama:
 auzi,
 adulmeci,
 bei,
 mănânci,
 mângâi
 r e c l a m a
 și e târziu și neinspirat
 să vrei înapoi în mama...

MĂRȚIȘOARE

Lumea e crudă și mare,
 plină de lacomi și hoți...
 Pe crengi mugurii crapă,
 rușii au declarat război la hotare
 sau „cine-a scăpat de covid nu mai scapă!”
 Am plecat să cumpăr mărțișoare!
 Fie bunul Dumnezeu cu toți...

RECLAMA

Cine a inventat oglinda s-a povestit...
 Dublul, triplul, „n”-ul l-au contrazis:
 „Nu ești singurul/singura,
 nu ești unic aievea sau în vis
 și chiar poți fi înlocuit!”

Și câte și câte din trudnica agitație,
 vorbitoare sau mute
 încă mai povestesc –
 focul în limba fumului,
 iarba cu firul ei înmiit,
 ploaia prin plânsetul
 aceluia cer pierdut, prăbușit,
 țărâna cu praful drumului –
 despre nimicnicia
 în spațiul, în timpul de grație
 să tot cauți,
 să visezi,
 să te regăsești,
 să crezi...
 Doar atât:
 ți se dă o fărâamă de dragoste,
 un soi de oglindă,
 în ochii celui alt să te vezi...

Dar ce mazochist supliciu!
 Văzul,
 peste toate doar văzul,
 simț contemporan de serviciu

MESAJUL ZILEI OARECARE

Ne trimitem mesaje
 uneori agramate, gata făcute
 de cei care mânuiesc abil computerul,
 dar nu știu limba română,
 limba în care s-au născut ca să nu rămână,
 ca s-o uite la sparanghel, căpșuni și cerșit,
 fiindcă în România nu mai e de trăit:
 o „coffy” și-o „fluare” cu „dor în petale”,
 în semn că n-ai murit,
 că exiști în carcera casei tale,
 încă ne-ucis de covid...

Ne trimitem soarele în zori
 închipuindu-ne că a răsărit,
 în timp ce el apune total;
 trimitem câini și pisici,
 noii noștri prieteni fără egal,
 care să ne ajute în pandemie,
 în timp ce copiii străzii seucid între ei
 pentru vreo jigodie vie,
 un cățeluș și el cu foamea în gât, pricâjit,
 dar care să-i încălzească în gerul cumplit ...

Ne trimitem inimi străpunse,
 ca să arătăm că ni-e dor,
 că tânjim după o îmbrățișare
 în sumbrul, cel mai cu mască decor,
 și mai trimitem lăutari și petreceri
 de la „Doriți să revedeți ” de-altădată,
 în speranța că biruim alertele
 și ultimul comunicat crud
 despre moartea care se-arată
 la est, la vest, la nord, la sud
 dacă nu ne vaccinăm
 sau chiar dacă ne-am răs-răs-răs-vaccinat în dispe-
 rare...

Nimic nou sub soare!
 Doar și Eminescu scria-ntr-o „Scrisoare”:
 „...că și eu trimite-voi,/ ce-i mai mândru pe la noi...”
 A fi credincios nu-i totuna cu laș;
 am rămas în oraș, deși multe m-ar pune pe fugă,
 să înalț către cer o rugă,
 dar nori de chemtrails o acoperă, o sorb...
 Dumnezeu e orb, obosit, scârbit
 de morți cu căpătâiul nespovedit,
 de izolete și izolați,

de fără zâmbete și mascați,

de polițiști care amendează
că n-ai declarație,
de școli pustii, fără copii,
de fluieră vântul în librării,
de sărăcie și uri,
dar cu cât mai multe înțepături...

Din orașul care-ncet moare
așteptând salvatori la hotare,
trimite mesajul zilei oarecare,
cu-ndemnul său neprefăcut:
„Zâmbește, mulțumește, trăiește!
Și când nici nu vă gândiți,
să fiți și mai fericiți!”

.....
Dați și voi „laik” sau „șeruiți”
în semn că asta vi-e cunoscut,
în semn că încă trăim,
că încă trăiți...

GRIUL COLECTIV

Deretic... Verb amăgitor
de-a risipi ce stă pe loc;
doar praf și-n apă, și în nor,
tot praf și în pământ, și-n foc.

În păr am praf, tot praf în dinți,
sânge cu praf mi-e trupul greu
curgând din pulberi de părinți
înspre copii, către mereu...

Deretic... Verb zâmbind parșiv
Cu „D” din Dumnezeu și Drac...
Șterg praful, griul colectiv
al vieții-n care mă complac...

Dan Cioca – *Agia Sophia, Istanbul*

Nicolae Cabel

...urcă pe scări, încet, o umbră verde,
livrea ei de taină s-a mai ros;
ce-a fost surâs, abia acum se vede
în zborul unui înger luminos;

desfrâul ploii, cu brațări lichide,
olanele-nserării decojesc
și-nngenuncheate, stelele perfide,
doar cartea resemnării răsfoiesc...

din faima lor se-nfruptă astăzi scoici
pe țărnul încrustat doar cu proverbe;
în nopțile rămase fără doici

pe-o plajă vântul jalea își mai fierbe...
în subsuoara bărcii, **pui-de-zori**
din spuma mării modelează flori...

*

...o lacrimă-i o pasăre spre cer...
își recunoaște luna, ca stăpân,
săgeat-a unui cântec prea stingher
sub un portic, dintr-un regat păgân;
ea și-a pierdut un suflet-sărbătoare,
a evadat într-un cuvânt-mister,
spre un tărâm cu umbre călătoare
în care-a fost un înger, prizonier,

ce a lăsat să-i fugă fericirea
și dorul-pui, cu aripa de vis,
cu mânji-feciori ce bucurau privirea

și pelerini pierduți în Paradis...
în arca ta, ce îmblânzește marea,
vei cuceri... sfioasă... așteptarea...

*

...iubiri ciudate inima o ară,
cu ploi pribege pe-un pictat delir

și-nfiorat pelinul, mai spre seară,
a evadat în dorul-patrafir;

atolul vârstei i-a primit cuminte,
le-a dăruit chiar o albină-paj,
iar un muson, cu sufletul fierbinte,
le ține nemurirea în siaj;

din ecuații, tu, desprinzi mistere,
sub roata sorții, vezi, plătim tribut,
când, din uimire, facem căpistere,

să încifrăm cuvântul de-nceput...
și-n briza lui, peste sămânța vieții,
e nemiloasă **spaima tinereții**...

*

...tăcerea, știi, migrează-ntre secunde
și vârstele le-adună-ntr-un fuior,
aripa lunii băntuie pe unde
mai pot luci semințele de dor;

trufașe stele s-ar dori femei,
chiar pe pământul licitat de știme,
când din regrete se preling scânteii
și soldul ploii nu-l dorește nime...

e slobod vântul dezmiardând ninsoarea,
păcatul verii s-a topit cuminte,
se zbate în năvoade chiar uitarea,

o bufniță-n derivă iar ne minte...
ne-au mai rămas doar vise-n capilare,
iar **umbra te așteaptă**... și o doare...

*

...imperial e melcul după ploaie
ducînd în coarne, vara, augural,
funambulesca cerului copaie,
cu-al îngerilor sacru carnaval...

palatul său e-n calcar travestire,
de-a pururi de tăcere îndrăgît;
o frunză-i e altar întru iubire
și zidul vremii – scară-n infinit;

gingașă, anonimă-i este viața,
cu dimineți și seri, fără de porți,
îi cere însuși cerul lui povața

să contureze umbra celor morți...
asemeni lui îmbrățișăm noi glia
migrînd spre **vama tainei** – veșnicia...

Ioan Al. Lupu**PE STRĂZILE CU ODĂJDII ALBE**

Miezul nopții împărțea singurătatea în tain...
 Țineam de pulpană aleatoriul destin,
 geambașul cailor cu tropot de moarte și viață
 Luna se spărsese în așchii ascuțite de gheață
 Din surul eter zornăiau fulgi în albe fuioare
 La miezul nopții intrase legea zăpezii-n vigoare

Dincolo de cetate, peste deal,
 în păduri osândite de vânt, stejarii scrâșneau
 din dinții frunzelor seci cu vaier prelung de metal
 Ultimul lup cărunț exilat de lângă stânele goale
 urla metafizic și dădea porții târcoale

Credeam să-mi zdrobesc inima pe hârtie
 și să cioplesc din dureri și-ndoieli
 o statuie din nea argintie,
 s-aduc alinare, ici-colo, într-un veac cu umbletul mic
 dar din mâna-n cătușe de ger
 n-a ieșit mai nimic...

Iar râu-n cetate curgea monoton..
 Rex, câinele vecinilor, stă pe balcon
 Și latră solemn la astre
 cu hămăit sonor de bas-bariton

Am ieșit pe străzile gătite-n odăjdii albe și încălțări
 gri

Că, poate, din albu-ancestral se vor ivi
 trei păstori, sau magi, sau regi, sau oricine-or mai fi,
 să urmărim iar steaua. Bucurie te chem!
 Du-mă și pe mine cu ei la Bethleem ...

DRAGOSTEA ÎN SCRÂNCIOBUL TIMPULUI

Mi-ai fugit din suflet – zbor de rândunică
 Timpul ne coboară, timpul ne ridică
 Și-a trecut o iarnă, și-a trecut o vară
 Timpul ne ridică, timpul ne coboară

Zorile speranței noaptea ne-o despică
 Timpul ne coboară, timpul ne ridică

Dar piscul iubirii n-are nicio scară
 Timpul ne ridică, timpul ne coboară

După clipa dusă lacrimi grele pică
 Timpul ne coboară, timpul ne ridică
 Și s-a făcut ziuă, și s-a făcut seară
 Timpul ne ridică, timpul ne coboară

Norocul iubirii e-o fructă amară
 Timpul ne ridică, timpul ne coboară
 Și vine Crăciunul – Prunc în ieslea mică
 Timpul ne ridică, timpul ne ridică...

METAMORFOZE

Un nor poate-i suflarea femeilor din mare
 Ploaia de pe obraji cu lacrimi de balsam
 Dar nu ești tu cumva roua strălucitoare
 Pe care eu prin ierburi febril o căutam?

Degete de femeie în plante-agățătoare
 Le văd smulgând viscere, inimi și căpățâni
 Dar nu ești tu aceea care în rea strânsoare
 Mă-ncătușai cu funii de gură și de sâni?

Și văd femei ascunse în tufele ghimpate
 Care ne-mbată tainic în vise-nvolburate
 Ești tu printre petale sau printre crengi cu spini?

Văd femeile lumii în reci metamorfoze
 Și tu arunci în mine cu lăncii de nevroze
 Când bate vântul iernii și blestemi și suspini...

BALADA PORȚII – ÎN STIL VECHI

În urbea cu trei ulițe rurale
 Stăteau la porți trei babe la taclale
 Și puneau țara și lumea la cale

Una spunea că i s-a rupt ilicu'
 Alta zicea că i-a crăpat ibricu'
 Ținea la el, era de la bunicu

Peste grădini cădea o toamnă moale
 Soarele își pierduse din petale
 Și universul fierbea terci în oale

Poarta, da, poarta cu bănci deșelate
 Culegea știri de-aici și din opt sate
 Și-i monitoriza pe toți și toate

Primarul, ca de obicei, e cherchelit
 Amanta popii s-a căit și a fugit
 Iar premierul cică s-a scrântit

În urbea cu gogoși și angarale
 Porțile scârțâiau din balamale
 Și lumea mergea-n ritmul ei, agale

Bardul local pune la rime toartă
Schimba sintagma ce-i părea răsoaptă
Zicând că **veşnicia s-a născut la poartă!**

SFÂRŞIT DE IARNĂ

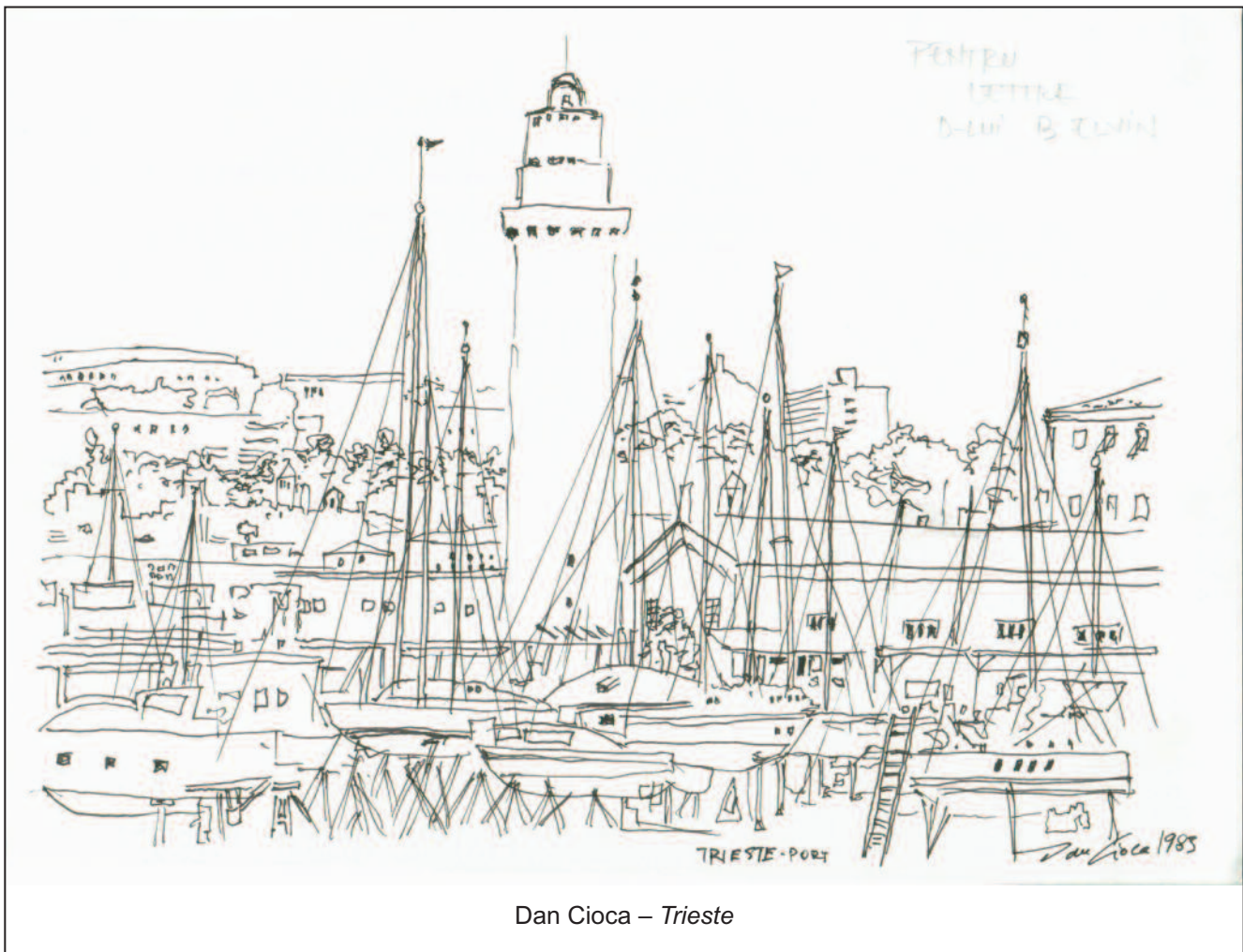
Prin pădurea-mbrăcată-n armuri albe
şi chiciură-n zale
păşeşte spre nordice pustietăţi
zâna iernii agale
Cortegiul ei de dregători zornăie
din bocanci de cristal şi pafale
ca-n turniruri zgomotoase medievale.

Du-te iarnă din sufletul meu,
mireasă bătrână, stinge opaiţele,
În urma ta au venit
să-şi caute cuiburile goale gaiţele
Pajii zânei verzi s-apropie într-o procesiune
susurând printre arborii reci o rugăciune

din fire de iarbă crudă cusute-n amici
cu brăţări şi coroane din licheni şi urzici

Bătrânul urs mai doarme-n bârlog;
în toamnă a căzut într-o râpă şi e cam olog
Îl va obloji şi pe el şi pe noi fără zăbavă
Astă nouă primăvară suavă
care păşeşte-n falduri de zefir, cu umerii goi,
topeşte pe toate potecile troiene-strigoi,
deschide strunga văduvită de oi,
găteşte cerul cu bijuterii de turcoaz,
cu nori tandri şi moi
şi reaprinde veghea speranţei în noi

Du-te iarnă din sufletul meu,
să-mi pun iar cingătoare de curcubeu.
să mă aşez în ţara pădurii,
ţinutul poienii, odaia-ntr-o vâlcea
unde să sune ca lira inima mea
Slavă porumbeilor şi vrăbiilor gingaşe
care ţes iarăşi pânză de găngurit peste oraşe.

Dan Cioca – Trieste

Doina Guriță

Vor lumina cărări de plumb
Lăsând lumii
Un bob de rouă
Lacrimă de dor
O rece amintire.

CĂLCA-VOM PĂCATE

Se-ntinde pe ape
Văzduh de poveste
Păduri de luceferi
Se scutur' pe creste
În Calea Lactee
Mă nasc eu în tine
În mii de-anotimpuri
Cu vin și cu pâine
Stropi-se-vor zorii
Cu lapte de zeie
Să-nmugure teiul
Și-a raiului cheie
Pe cărarea azură
Cu trepte de sânge
Călca-vom păcate
Cu suflet ce-o plânge.

LUMINA

Mama
Mă umple de vise
Neîmplinite:
Dorul.
Mă ceartă lumina
Din ochii copilei ce-am fost
Și pulberi aruncă
Albastrul
Din cerul ce-l priveam
În dimineți apuse.
Izvor am fost
Dar m-am băut
Cu setea de cenușă
Iar picătura ce-a rămas
Va coborî
Pe firul florii de argint
Sădită tot de mine
În inima tainei.
Lumina ei
Cu glasul lunii
Îngemădate
În iarna din urmă

TREI NERĂSPUNSURI...

Mai am sau nu mai am iubire?
...și torc din firele de moarte
Cămașă ultimelor șoapte...
Mai am sau nu mai am durere?
...și beau din cel din urmă vis
Până adorm în Paradis...
Mă am sau nu mă am pe mine?
...și-o lacrimă-mpietrește-n tină
Aceasta-mi este marea vină...

CU LACRIMI SE ȚES...

Cu lacrimi se țes, zi de zi,
destrămările
Oamenii nu-și mai sunt, unul altuia,
cărările
Speranța îi iartă
pe cei prea devreme uitați.
Rugi se înalță, tardiv, către ceruri
Printre mii de cuvinte,
o mulțime de „Euri”...
Îngeri întreabă: unde sunt „noi”?
Dar „ei”? Doar voi?
Ne-am izolat mai devreme în caste
Prin ferestre oarbe mai priveam
spre năpaste
Cu iubire bolnavă
ne-am iuțit să iubim.
Dar lumina coboară
de-a-ntregul pe lume
peste dor, peste vis,
peste gânduri nocturne
speranța ne iartă,
de-o iubim fără timp...

SCĂRI PARALELE

Mă bucur anemic de paharul plin cu pelin
M-amestec sălbatic cu vântul ce șuieră-n
pleoape
Îmi chem rătăcirea la o cupă de vin.
Mă tem de trecutul de azi și mă doare
Prezentul de ieri, mai senin
În sunete reci mă socot viitoare.
Coboară din mine pe scări paralele
Lumini baroce de mistic extaz
Mă dor de dor și rănile tale
Ascunde-te în lumină și neant șoptește.
Ridică un templu eteric
Cu coloane cu frunze de-acant

Marieva A. Demetrescu

Poetul se ține închis cu cheia
și se sucește după cum
dorește femeia.

La dreapta nimic, la stânga tăcere
poetii sunt deja
oale și ulcele.

Poeții să se nască într-o altă viață
să transporte blocuri de marmură
pe macarale de ață.

FLORI DE PORTOCAL

Prin somnul cel lunatic al nervilor fatali
cu nopțile umbrite de mile de gânduri,
în biblioteci presate cu flori de portocali
tu ești nespul lumina născută între rânduri.

La vremea când se-aud urale-n berării,
când străzile se scurg, la vremea dimineții,
tu o să fii troparul din slujba de Florii,
tu o să fii statuia la care plâng poeții.

Și poate-aș vrea mai bine eu să adorm de tot,
să plec capul culcată pe pat de vioarele;
să-mi cânte filarmonici concerte de fagot
și cupluri să danseze, în doliu, pe șosele.

Căci altfel orice pas întins pe caldarâm
e gelozia tristă din nobila romanță
în care amoreze cu trupuri de parfum
ți-or îmbrăca făptura în fildes și în gheață.

Vei număra continuu surâsul vegetal
pe care-l radiază femeii întrebătoare
și marmura postumă de monument vasal
va face din femeie motiv de sărbătoare.

POST SCRIPTUM

Poeții pe lume sunt dați ca să sufere;
transportă granit
pe aripi de fluture.

Poeții sunt simpli și triști eunuci
care scriu catrene
pe frunze de nuci.

Poetul se ține închis în cufăr
sub lacăt de fier
sub floare de nufăr.

LEGENDĂ URBANĂ

Într-un oraș de femei te scalzi în lavandă:
toate străzile au nume de crini.
Bărbații sunt doar niște oameni de zăpadă,
bieți călători clandestini.

Într-un oraș de femei se deschid cinematografe
cu pelicule moi de lacrimi și rimel.
Toate parcurile se umplu anual cu garoafe,
toate străzile se asfaltează în roz pastel.

Într-un oraș de femei bărbații sunt triști
și își fac pe la colțuri amante de fum.
Toți bărbații unui oraș de femei sunt chimiști
care-și cuprind iubitele-ntr-o sticlă de parfum.

Într-un oraș de femei chiar razele de soare
au mii de nuanțe distincte de șifon;
se fac din ele șaluri și țoale
și norii devin doar un moft de sezon.

Într-un oraș de femei se fac biserici goale
care poartă toate nume de sfinte urbane.

Dan Cioca

DE SENECTUTE

2 februarie 2019

• La mine în cartier intră în acțiune, mai cu seamă noaptea, o sinistră teroare sonoră. Când trece automobilul cu pricina, se zguduie casele și se cutremur plopii. Până și mâța mea tresare din somn panicată. E-o bombă sonoră înzestrată cu boxe de stadion și muzica s-aude până la Turtucaia. De fapt, nu chiar muzică, fiindcă „riveranii” (cum denumesc autoritățile locatarii cutărei străzi, de parc-am fi în Veneția) nu recepționează decât partea ritmică – recte, toba mare: boaf-boaf-boaf. Chiar aș fi curios ce construcție componistică se brodează pe astfel de schelet sonor, dar n-ai cum afla, fiindcă urechile noastre martirizate nu beneficiază decât de bușeala seacă a timpanelor: rap-rap-rap.

• Așa că definiția școlerului lui Caragiale (*muzica este cea care cântă, dom'le*) vine ca nuca-n perete: în cazul nostru, nimeni nu cântă, nimic nu se cântă, totu-i un răget și-o bubuială. Nici precizarea lui Marius Chicoș Rostogan nu lămurește chestiunea (*muzica iaște aceea care ne găghilă urechile într-un mod plăcut*), fiindcă nu de gădilat avem parte (și încă „în mod plăcut!”); cel mult de somația milităros-imperioasă „trezește-te și ține pasul pe tobă!” Care tobă i-a prilejuit aceluiași Caragiale un delicios foileton (în *Moftul român*) din care aflăm că toba mare de la București a fost meșterită de Stradivarius și că la un instrument similar cântă, când e bine dispus, țarul Rusiei (evident, viziune protocronică prefigurând isprăvile viitorului dirijor de fanfară Elțin, dar și ale solistului de muzică ușoară Putin).

4 februarie

• Poate prilejui fotbalul un spectaculos banchet literar-filosofic? Greu de crezut, dar... iată că se poate! O dovedește Marian Nazat, autorul tomului de peste 500 de pagini *Rusia 2018 – de la Petru cel Mare la... Deschamps* (Ed. Rao, 2019). Am scris în „Jurnal” despre alt op al lui Nazat (*Basmul fotbalului*); și acea carte, apărută în 2018, își propunea să așeze sportul-rege într-o puțin obișnuită relație cu istoria, dar și cu artele frumoase, căutându-i virtuți care să-l îndreptățescă, fie și prin ricoșeu, la un locșor în elitistul templu al culturii.

• Și fiindcă în autograful cu care mi-a fost oferit volumul *Rusia 2018* scrie o carte prin care am reparat omisiunea pomenirii lui Simatoc în «*Basmul fotbalului*»..., trebuie cu satisfacție să consemnez faptul că, pornind de la un articol al meu dintr-o gazetă, Marian Nazat acordă două pagini fenomenului (și fenomenalului) Simatoc, fotbalistul despre care, în România, nu știa mai nimeni nimic, fiindcă mai întâi au interzis rușii să i se pomenească numele (fiind „fugit” din Basarabia în România), apoi l-au interzis ai noștri (era „fugit” din România). Simatoc (îl chema, de fapt, Șmotoc) a jucat de opt ori în echipa națională a României, a fost campion al Ungariei cu Vasas Budapesta, campion al Spaniei cu Barcelona, vicecampion al Italiei cu Internazionale. Cu mult înainte de Hagi și Gică Popescu, Simatoc jucase la Barcelona și la Internazionale! Nazat conchide: „O lecție de viață pentru tinerii porniți să cucerească lumea călare pe o minge de fotbal, însă mă îndoiesc că trecutul îi mai preocupă pe puberii furioși de azi”. Rezon!

• Șah cu A.Z. (14,30-24)

6 februarie

• Printre picături, izbutesc să citesc cartea Simonei Modreanu (convorbiri cu Virgil Tănase). Excelentă!

• Sportul românesc încearcă trudnic să-și mențină barem amintirea prestigiului de odinioară sprijinindu-se doar pe prestația Simonei Halep. Și cum ne comportăm vizavi de Simona? Românește, adică oribil. Bravo! de răsună valea când învinge, înjurături ordinare când pierde. Fiindcă, evident, n-avem, în mentalul colectiv, cultura eșecului – se știe, parte constitutivă a culturii generale și, într-un fel, oglinda structurii sufletești a fiecăruia.

• Zilele astea, presa a propus o consultare publică apropo de mizeria unor postări pe net, cerând părerea cititorilor. De așteptat era o condamnare răspicată, dar, la ora când am citit ultimele rezultate ale sondajului, opiniile erau egal împărțite! Iată și citatul propus analizei, semnat „Moș Gerilă”: *Aia mică cu picioare scurte a pierdut dar a câștigat câțiva sute de mii de euro. Poate să vă plătească tuturor ca să o îmbălsămați cu ce este mai*

bun în voi. Regret dar îmi este imposibil să o consider pe Simo o mare sportivă sau campioană. Nu are această stofă de campion. Într-un fel este la fel cu Năstase o stea căzătoare, fără educație, fără carismă, ah-tiată după bani, nu după sport.

• Respectivul text, poluat de cacofonii, repetiții și virgule plasate aiurea sau deloc, până una-alta, probează nivelul culturii generale a autorului, dar foarte trist nu-i doar ceea ce se expectorează pe net, ci mai ales surpriza că idioțeniile se bucură de susținerea atâtor adepți. Fără îndoială, dacă Simona ar fi câștigat meciul cu Muguruza, nu mai avea... picioare scurte (!), ar continua să probeze stofă de mare campion, redevinea educată, radia carismă și merita din plin iubirea totală a conaționalilor. Dar... nu i-a ieșit un forehand! Și-atât!

7 februarie

• Dimineața, la „Apollonia”.

• Seara: lansarea cărții lui Horia Zilieru, *Mirungerea*, apărută la Editura „Cartea Românească – educațional.” Fiecare dintre vorbitori (Livia Iacob, Liviu Apetroaie, Ioan Holban) cu lectura sa.

8-9 februarie

• Emisiune în direct la Radio Iași.

• Articol în nr. 613 al revistei „Expres magazin” (Tel Aviv).

• La Teatrul Național, *Când fericirea se află în trecut*, de F. Bordon. Un text mult jucat în lume (a prilejuit ultima apariție scenică a lui Mastroianni), aparent fără prea mare încărcătură de teatralitate, dar viu și antrenant prin problematică, replică și, desigur, adevăr (trist) de viață. Partituri bine susținute de Emil Coșeriu, Doina Deleanu și cvasi-necunoscutul Dumitru Georgescu. Onorabilă regia lui Radu Ghilaș.

10 februarie

• Din nou, ANAF! În fiecare an apelez la serviciile (remunerate) ale unui contabil pentru a alcătui Declarația privind venitul global pe care, apoi, o trimit la termen, cu adâncă supușenie și cu confirmare de primire, la ANAF. Până acum doi-trei ani, eram onorat cu răspunsul oficial privind impozitul pe anul răposat, după care, neîntârziat, achitam dările convenite statului. Prin 2017 sau 2018 primesc, cu mare întârziere, scrisoarea de la ANAF – dar nu era răspunsul ce-l așteptam, ci înștiințarea că mi se întocmește... dosar de evaziune fiscală pentru neplata impozitelor! Care impozite, că nu mă mai înștiințase nimeni?

• Aflu, atunci, că ANAF nu mai trimite convenitele scrisori și trebuie să te interesezi (la cozile de la ghișee!) singur ce, cât și cum. De unde să știu? Nici scrisoarea anunțând că... nu voi mai primi scrisori ANAF nu s-a ostenit s-o trimită barem contribuabililor de bună credință!

• Având lecția „evaziunii fiscale”, în 2019, după ce am lăsat vreme dosarului meu (trimis prin poștă) să se coacă și să-și împlinească destinul, m-am înființat la coada rituală pentru a afla cât datorez țării. Și mi s-a spus că dosarul încă „n-a intrat în lucru”. Peste mai bine de o lună, după penitența de rigoare (revoluția a pus capăt multor mizerii ale trecutului, dar a lăsat neatinsă instituția cozii la instituțiile statului!) capăt același răs-

puns: „n-a intrat în lucru”.

• Am revenit către sfârșitul toamnei, de astă dat trimițând prin internet, fără prea multe speranțe, misive alarmate șefilor ANAF: „domnilor, vreau să plătesc și nu știu cât.” Ehei, mi se răspunde telefonic, cu neașteptată promptitudine, birul trebuia achitat de mult, acum l-au sporit majorările! Mi-au rămas întrebările în gât, am tăcut, am dat repede banii, că zi de zi datoria se tot umfla, mi-am înghițit nedumeririle și am căutat detalii pe site-ul ANAF.

• Dacă am înțeles bine (dialectul contabilicesc mi-e total străin, iar cei ce alcătuiesc răspunsurile nu-și închipuie că simplul cetățean – ce sintagmă parșivă! – n-are cum să-i pătrundă până la capăt subtilitățile) contribuabilul ar fi invitat să-și calculeze singur dările, spunându-i-se că-i nu numai posibil, ci și foarte simplu. N-am cum să practic astfel de masochism financiar; una că-s zero la matematici și a doua că n-am încredere decât în ștampila oficială. Pe care statul mi-o datorează, dacă își propune să instaureze o relație corectă cu plătitorii de bir.

• Vreau să cred că anularea serviciului de expediere a Deciziilor de impunere nu-i simplă dovadă de comoditate funcționărească, iar economiile cu plicurile și timbrele deciziilor de impunere (povestea cu țărăța și făina – de altfel, costurile dosarului meu de „evaziune fiscală” cred că acopereau zece trimiteri ale Deciziei) ar putea fi de înțeles, numai că tăierea brutală a informării datornicului, dacă mă gândesc bine, ar putea avea și un alt scop: de ești informat la vreme, plătești cât mai degrabă, dacă nu, pățești ca mine, te cocoșează majorările. Indirect, prin anularea unui serviciu datorat cetățeanului, proliferază majorările și... cresc încasările statului! Aferim!

11 februarie

• R.L. îmi trimite cartea omagială Mircea Dinutz, *Cititorul de calitate*. În sumar, un mai vechi articol al răposatului Dinutz despre cărțile mele.

• La „Apollonia” se corectează cartea *La 80 de ani... din neatenție*. Ar putea fi trimisă joi la tipar. Dacă nu apare în preajma momentului aniversar, aproape că nu mai contează. ...

• Apoi, la Filiala Uniunii Scriitorilor, unde primesc un număr din *Convorbiri literare* cu poza mea pe copertă și amplul articol „MRI 80” semnat de Ioan Holban. În fine, la Teatrul „Lucaefărul”, unde am un lung dialog cu Ion Holban. Mi se plânge că-i implicat în prea multe (ceea ce-i adevărat) și are senzația că nu face față – dar îngrijorarea o consider neîntemeiată. Mă gândesc și la obligațiile mele: trei articole pe săptămână la *Monitorul*, unul la revista din Tel Aviv, rubrica din *Clipa*, celelalte colaborări...

12 februarie

• Tot pe drum... La TVR, unde V. Arhire îmi dă filmulețul ce l-a pregătit pentru aniversare. Este chiar emoționant: apar atâția oameni care nu mai sunt...

• Apoi, la Ateneu, unde discut cu directorul Andrei Apreutesei amănunte privind lansarea de miercuri. Nu-i chiar atât de simplu: o serie de lucruri posibile în sala Primăriei (care a fost rechiziționată de ambasadorul

Franței...) nu merg aici, sau, oricum, se cuvin altfel puse în pagină. Foarte multă bunăvoință din partea gazdelor.

- În fine, la „Apollonia”, unde primesc coperta cărții aniversare.

13 februarie

- Editura „Junimea” își sărbătorește semicentenarul prin inaugurarea frumosului sediu din grădina Copou. Lume, lume! N-am figurat în programul luărilor de cuvânt.

- Am senzația că starea de agregare a românilor este de sorginte... electorală, sperietoarea alegerilor fiind pururi prezentă – ca și neîncrederea mea în înseși temeiurile ultra-democratice ale votului universal. Nu consider (zadarnic!) c-ar fi corect ca votul meu să cântărească la fel cu acela al idiotului satului, al internaților la psihiatrie pentru grave suferințe cronice, și în general cu acela al deținătorilor unui IQ către zero. Votează și un sfert de milion de analfabeți, plus încă (cel puțin) 250.000 de analfabeți funcțional. Îi respect, îi consider și-i tratez ca egali în toate ipostazele cu puțință, dar nu și în aceea a votului. Pentru că votul lor semi-conștient ori de-a dreptul inconștient poate afecta, direct sau indirect, viața mea și a oricărui român... Până aici a fost simplu de așternut pe hârtie cele de mai sus, situate între ne-limitele democratice ale libertății gândului și cuvântului. De aici încolo, totul se complică: nu-s soluții.

- Nu numai noi, românii, le căutăm, o lume întregă le caută de sute de ani fără vreun rezultat deplin acceptabil. Strămoșii noștri au legiferat votul cenșitar, care, barem teoretic (dar nici într-un caz excluderea femeilor!) părea cât de cât rezonabil, numai că accederea la urne era condiționată nu de nivelul educațional, ci de trecerea unui anumit prag material argumentat cu posesii imobiliare, terenuri etc. A funcționat cândva și votul pe clase (curii), ce ținea cont de starea socială, de totalul veniturilor, dar și de nivelul educației alegătorului. Interesant este că, potrivit Legii electorale din 1939, se acorda drept de vot doar știutorilor de carte. Ceea ce se dovedea cu acte școlare, dar ce te faci cu autodidacții, unii, în istoria omenirii, geniali?

- Poporul votează adeseori „alături” – poate fiindcă că pune ștampila și cine nu se cuvine. După cum a semnalat presa, în 2012, 2014, 2016, bolnavii psihici internați la spitalele și sanatoriile din Borșa, Poiana Mare, Baia de Arieș, Gătaia, Zebil etc. etc. au fost duși cu microbuzele la centrele de vot prin grija... candidaților care au și suportat costurile transportului. Explicabilă mărinimie! La noi, drepturile bolnavilor psihici sunt asigurate (Legea 487/2002) conform Declarației Universale a Drepturilor Omului, dar se ignoră și dreptul meu de a avea un președinte, primar sau parlamentar ales de către votanți în deplinătatea capacităților mentale.

- Voci timide unele, agresive altele (C.T. Popescu) încearcă să propună barem obligativitatea bacalaureatului pentru obținerea accesului la urne. L-aș susține, dacă n-ar apare sumedenie de complicații. Ce s-ar face, într-o astfel de situație, de pildă Martin Schulz, președinte al Parlamentului European între 2014-2017, care... n-are Bacalaureatul? La noi, unde legile învăță-

mântului se schimbă precum stopul din Piața Victoriei, una-i examenul din perioada Funeriu, cu promovare 45%, și alta-i cel din 2009 (promovare 89%). Ca să nu mai vorbim despre sumedenia de Bacalaureate post-procesate și ilicit atribuite după 1989.

- S-a propus (aberație!) și o formulă de vot multiplu: oamenii de valoare (?) urmând a primi mai multe buletine. Care-i criteriul, cine și cum stabilește? Cum se vede, nu prea există alternativă pentru votul universal, agitația în jurul disputei arătându-se, deocamdată, fără rost – gălăgie și atât. Vorba lui Sandu Napoila ultraretrogradul: *N-auzi alta decât forme / Uniforme și reforme. / Toți croiesc, fac și preface / Ca să ne vie de hac.*

14 februarie

- Pregătesc, pentru lansarea din 19 februarie, o „felie” selectată din talk-show-ul tv cu Călin Ciubotari.

- Apare *Prezent!*, vol. al II-lea al „Jurnalului” (716 pagini, format B5, corp 12).

- Șah cu A.Z.

16 februarie

- Partenerul meu (istoric!) de șah se internează pentru a fi operat.

- Alt prieten, Dan G., în mare suferință. Nu mai are putere nici să citească, degeaba i-am dus cărți...

- Nu credeam că voi adresa felicitări prea curând UR, dar iată că trebuie să o fac, și încă din toată inima – pentru depunerea unui proiect de lege (s-a întâmplat săptămâna trecută) vizând desființarea *Institutului de Studii Avansate pentru cultura și civilizația Levantului*. Nu cred să existe în istoria parlamentarismului românesc o mai clară ilustrare a zicerii cu tichia de mărgăritar pe țeasta chelului, dar și un mai zdravăn ghiont discreditat aplicat noțiunii „Ordonanță de urgență” – fiindcă, după publicarea Legii în Monitorul Oficial, a apărut Ordonanța nr. 66/2019, care instalează și mai temeinic făcătura generatoare de rizibile sinecuri în ansamblul nostru legislativ sub semnătura mai întâi a lui Tăriceanu (Legea) și apoi a Vioricăi Dăncilă (Ordonanța de urgență). Potrivit celor două acte normative, principala misiune a Institutului cu care a fost cadonit ex-președintele Constantinescu ar fi *extinderea cercetărilor științifice asupra culturilor și civilizațiilor din spațiul istoric al Levantului – Orientul Mijlociu, Nordul Africii, Balcanii, Caucazul, leagănul religiilor abrahamicе, al științelor, artei, culturii și democrației*.

- Cu siguranță, orice investigație științifică este, sau poate va fi utilă cândva, în grade diferite ale interesului și utilității, numai că studierea religiilor abrahamicе este teribil de greu de inclus între prioritățile României și temeiturile unei Ordonanțe de urgență, mai ales că nici până acum *Levantul* nu-i barem delimitat geografic, rămânând într-o aproximație ce înglobează mare parte a Orientului Mijlociu, sudul munților Taurus, deșertul Arabiei, Mesopotamia superioară, peninsula Sinai. În sens restrâns, Siria, Libanul, Iordania, Israel, Palestina, după alte interpretări și țărmul Mediteranei de est din Grecia până în Cirenaica, în estul Libiei, spațiu în care viețuiesc populații musulmane, sunite, kurzi, tătari, armeni, evrei, beduini, circazieni ș.m.a., se vorbește araba, bedavy, ebraica, greaca, turca, araba maronită, sumedenie de

alte limbi și dialecte.

- Și Balcanii, deci, și România, ar fi parte a Levantului, dar, probabil, accentul se pune pe spațiile îndepărtate în care s-a dezvoltat (dacă nu chiar s-a născut) parte din civilizația omenirii. De experiența căreia Institutul dlui Constantinescu (de profesie geolog) consideră că s-ar cuveni să profite veacul XXI. Poți să nu aplauzi? Iată obiectivul major detaliat: *Proiectul unui nou tip de relații între state și națiuni, bazat pe înțelegerea celuilalt în locul celor bazate pe presiuni militare sau economice.* Mai concret: *promovarea dialogului dintre popoarele din spațiul istoric al Levantului în vederea creării unei culturi a păcii prin dialog între mediul academic, liderii religioși și tânăra generație.* Abia așteaptă talibanii să dialogueze cu mediul academic! Frumoasa inițiativă, inspirată de vechea lume a Levantului (care, în paranteză fie spus, n-aș zice că a fost chiar oază a pacifismului) ar izbuti să-i împace pe irakieni cu evreii, pe kurzi cu turcii, pe sirieni cu... și tot așa înainte. Ce aiureli!

- Pe români, strădania de evidențiere a unei atât de importante soluții pentru pacea generală i-a costat 4,8 milioane de lei în 2019, din care 3,4 milioane doar pentru lefurile „levantinilor” ce-și propun să implementeze o cercetare „avansată” (toate, la noi, sunt fie consolidate, fie avansate) deși subțirica experiență în domeniu (inclusiv a directorului geolog) nu pare deloc a-i acredita...

18 februarie

- Apare cartea mai mult sau mai puțin omagială *La 80 de ani... din neatenție!*

- Emisiune în direct la TVR Iași.

- Am absolvit un liceu. După care, o facultate; taman filologia. Sunt, așadar, profesor de limba și literatura română. Ieri, mi-am aruncat ochii pe niște manuale ale învățământului pre-universitar: nu ici-colo, ci mai peste tot am dat ori peste pasaje din care n-am înțeles mai nimic, ori am avut surpriza că n-aș fi capabil să fac față cerințelor puse în fața unor elevi de clasa V-VI-VIII! Imposibil să se fi căscat firește, logic și necesar, o asemenea prăpastie între știința literelor din anii absolvirii mele și cea de la începutul veacului XXI încât un profesor de respectiva specialitate să se uite-n manualul școlar ca mătă-n calendar!

- Tot românește vorbim, tot românește scriem (dacă nu cumva mai prost ca altădată), de ce să fi fost necesară o profundă schimbare în terminologia gramaticii și o adevărată revoluție în știința literaturii? Ca să nu mai vorbesc despre restrângerea regretabilă a ariei de cercetare și de abandonarea demersului diacronic, rodnic practicat de când e școala românească: literatura română nu mai este studiată cronologic, în context istoric, ci doar ca „știință a comunicării în limba română”!

- Mă așez în banca a patra, rândul de la geam, nu ca elev de 11-12 ani, ci ca dascăl de română, și încerc să răspund la solicitările manualului de clasa a cincea, care-mi cere să interpretez o poezie prin prisma „celor opt inteligențe: lingvistică, logico-matematică, spațial-vizuală, muzicală, corporal-kinestezică, naturalistă, interpersonală, intra-personală”. Dumnezeule, habar n-am!

- Dacă, prin minune, aș ajunge într-a VII-a, m-ar aștepta invitația să creez „un poem-diamant de șapte versuri, cu titlul «Voluntarii», după următoarea structură: substantiv/adjectiv, adjectiv/gerunziu, gerunziu/gerunziu, gerunziu/substantiv, substantiv/substantiv, substantiv/gerunziu, gerunziu, gerunziu, gerunziu/adjectiv, adjectiv/substantiv.” Sunt sigur că asemenea tentative de autopsiere a miracolului poeziei nu-s deloc apte să-l apropie pe școler de ființa poeziei înseși, dimpotrivă, îl fugăresc cale de șapte poște!

- La capitolul gramatică, tabloul se prezintă pur și simplu năucitor. Schimbarea a devenit scop în sine, iar manualele par a fi scrise pentru profesori, nu pentru elevi. La urma urmei, de ce învățăm gramatica, dacă nu pentru a scrie și vorbi corect românește? La ce bun șuvoiul de „înnoiri”, unele doar de suprafață și de moft terminologic, altele de natură să complice absolut inutil ceea ce era simplu, limpede și ușor de reținut? Se modernizează astfel învățământul românesc? *Cui prodest?* Toate limbile încearcă să-și simplifice gramatica; noi, o complicăm!

19 februarie

- Astăzi, 19 februarie, împlinesc 80 de ani. Asta-i situația! Nu știu cum de am ajuns la cifra 80 – probabil, n-am fost destul de atent! Zilele trecute, în tramvai, un tânăr îmi făcea semne ciudate; greu am înțeles că... voia să-mi cedeze locul – ceea ce nu mi s-a mai întâmplat! Așadar, bătrânețea nu numai că s-a instalat suverană, ci se și vede, trezind compătimiri! Deprins să fiu mereu cel mai tânăr, aproape că mi-e imposibil să accept senectutea ca fiind reală și... „executivă”! Dar... asta e!

- Ca totdeauna, aniversarea prilejuieste reîntâlniri cu oameni de-un leat. Ne revedem după 20-30-40-50 de ani; ce mai avem a ne spune? Mai întâi, obișnuitele, dulcegele și necesarele banalități de genul „ce bine arăți!” ori „mă, tu n-ai îmbătrânit deloc!” (aș!) etc. etc. Mai toate s-au șters. Au rămas, edulcorate, rozalii și vag parfumate, doar amintirile teaurizate în sertarul cu bucurii. Un mecanism sufletesc bizar rade din memorie, cu eficiență electronică, paginile urâte, incomode, penibile, triste.

- Dacă, cine știe cum, se răsfoiesc astfel de file, vor fi citite cu îngăduință și chiar umor. Efrem Syrul observa că *Plăcută este amintirea relexor ce au trecut*, iar Seneca adaugă: *De ce să-ți amintești suferințele din trecut și să fii nefericit acum, fiindcă ai fost atunci?* Ce credeți că-și spun, în astfel de împrejurări festive, foștii colegi de breaslă? De-a dreptul ciudat: într-un mediu cu pretenții și cât se poate de intelectual, amintirile noastre coboară cu precădere în zona cea mai neașteptată, evocându-se... nemaipomenita aromă a pâinii negre de altădată, deliciale parizerului autentic, calupurile de unt din care, la „Alimentara”, se tăiau hartane cu cuțitul de lemn, lighenele cu icre de Manciuira înșirate pe tejghea...

- Într-adevăr, prin preajma anilor '70, o scurtă perioadă, așa va fi fost. Pentru ceea ce a urmat, adică rafeturile goale, ornate cu omniprezentele sticle de oțet, tichetele (adică, de fapt, cartelele) pentru zahăr, ulei,

carne, ouă, cozile de la 4 dimineața în așteptarea litrului de lapte, se apasă instinctiv tasta delete. În *Septuaginta* (Eccl. 7,10) o astfel de privire întoarsă prea blând către odinioară este amendată sever: „Nu spune «cum se face că zilele de altădată au fost mai bune?», fiindcă nu din înțelepciune întrebi așa ceva”..

- Nostalgia papilară gustativă are, desigur, teme: sufocate de E-uri și falsificate în mecanica bucătăriei moderne, bucatele nu mai au gustul și savoarea de altădată. Ori simțurile ni s-au tocit iremediabil? Dar a lăsa să prevaleze, în ordinea amintirilor esențiale, realități banale ce țin de confortul „foalelor” înseamnă că, premeditat, se practică ștergerea ilicită a tot ceea ce a fost cenușiu până la negru în bietele noastre existențe.

- Mesenii aflați la cutare întâlnire aniversară pur și simplu refuză să-și amintească episoade jenante, de tipul tăbâcirii portretului „tovarășei” la defilările de 23 august, uită teroarea dosarului de cadre (pe cale, într-un fel... să revină!), ignoră răposatele două ore de televiziune tâmpă, uită ștampila cenzurii, granițele lăcătuite, așază „blur”-ul peste imaginea nesfârșitelor cozi la benzină și la toate cele...

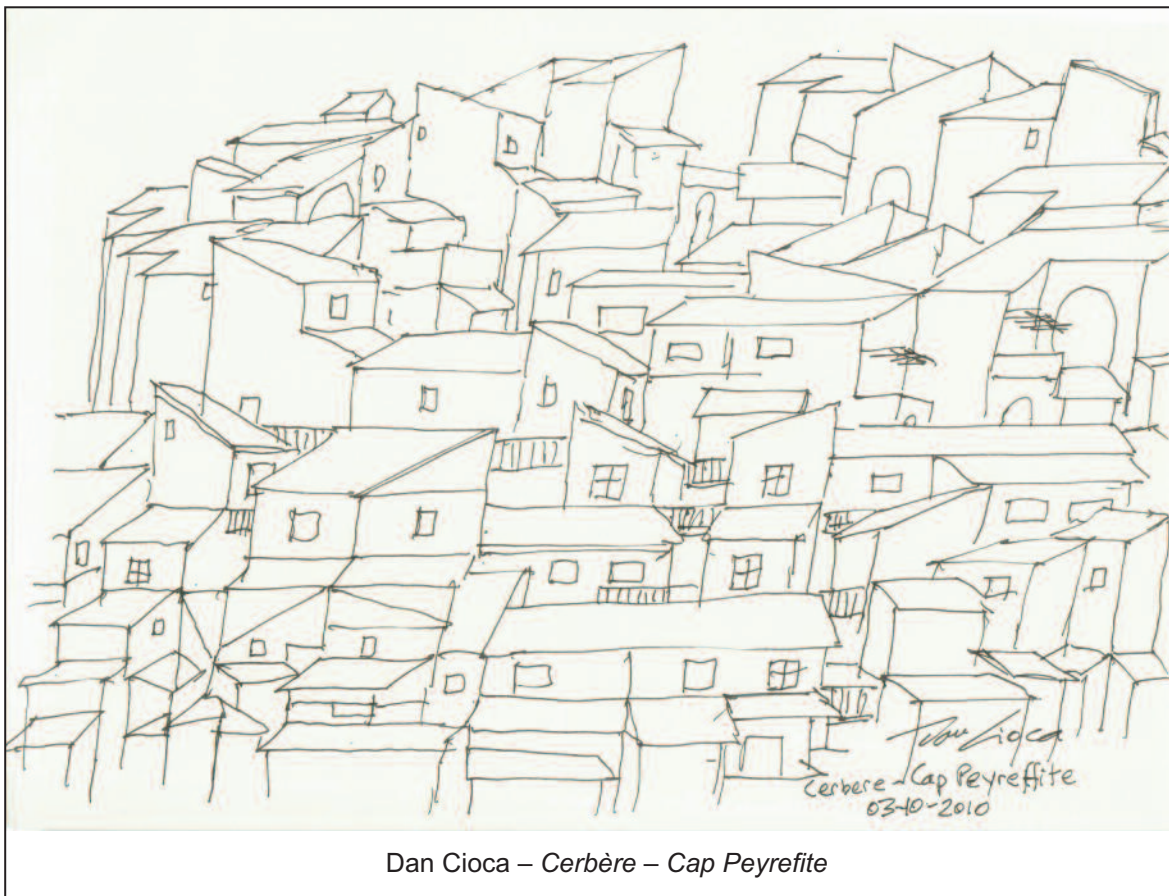
- Pentru mine, astăzi e zi aniversară, ducă-se pe pustii acel „a fost odată” agățat de noi ca râia, ce ne ține cu privirea înșurubată către înapoi, răpindu-ne liniștea construcției viitoare! Se spune că, la orice vârstă, un viitor există! Și dacă ne gândim bine, toate aceste chinute și obsesive raportări la un trecut pe care nu ni l-am ales, ci ne-a fost impus, au și n-au relevanță într-un dialog profund cu esențialul, umanul, eternul.

- Circulă pe net un clip splendid ilustrat și bine susținut muzical intitulat *Prends les temps*, ce repune cu

grație în circulație îndemnuri pe cât de simple și limpezi, pe atât de tulburătoare: „prinde timpul” iubirii (care este adevărata tinerețe), clipa pentru a râde (muzica suflutului), pentru a plânge (semnul unei inimi mari), răgazul pentru a citi (semnul științei), a asculta (forța inteligenței), a te juca (prospețimea copilăriei), a gândi (cheia reușitei), a visa (adierea fericirii), într-un cuvânt, pentru a trăi, fiindcă timpul nu se întoarce niciodată. În rest, totul e tăcere. Și n-am nimic de reproșat nimănui. Des-tule, mie.

- Toată ziua, telefoane de felicitare. În sala Ateneului, am numărat 128 participanți. Lume, cum se spune, „bună”, nu prea des văzută împreună la același eveniment. La început, cele două filmulețe tv., apoi urcă pe scenă acad. Mihai Cimpoi, Dorel Vișan, Mihaela Grădinaru, Ion Holban, Ovidiu Lazăr. MRI și, ca moderator, Lucian Vasiliu. Cum se obișnuiește în astfel de împrejurări, cuvinte calde din partea tuturor vorbitorilor. Ovidiu Lazăr dă citire unei scrisori respectuoase și măgulitoare semnată „Colectivul Teatrului Național din Iași” (taman cei care, în 1989, m-au dat afară!). Fel de fel de cadouri și buchete de flori. Iau cuvântul în încheiere. După care, în foaier, cafeaua și șampania oferite de Primărie. Autografe. Se termină cărțile aduse de Editură, noroc că mai am zece exemplare într-o sacoșă. Deși anunțat, Primarul n-a mai avut cum să ajungă la Ateneu: în seara aceea tocmai se pritocea evenimentul aderării lui la PNL. „Din urmă” am primit scrisoarea caldă a Primăriei, care urma să fie citită la festivitate. Car din greu buchetele de flori la mașină...

(Fragment din volumul al III-lea al „Jurnalului”)

Dan Cioca – Cerbère – Cap Peyrefite

PETRECEREA

De vreo trei zile-așa, mergeau după cum și porniseră, printr-o fioroasă pustietate de valuri împietrite în salturi brusc suprimate, sub un cer ca o sticlă de lampă, mărginit doar de aurorele boreale, numite pe-acolo *apele morților*. Ca de obicei, vestitul hoga și învățător Petru Ezarhu, căruia turcii îi ziceau cu adâncă lefterie, Afendi Selah – hoga și învățător pentru toate neamurile și graiurile aciuat pe grindurile de deasupra celui de-al patrulea braț îndoielnic al Dunării – se proslăvea-n mers legănat, pe samarul său, din macate și preșuri țesute, dar înfășat până-n barbă într-o giubea verde-gri, care-i flutura în tartane îngălate de-o parte și de alta a măgăriței sale, pe care-o alinta Miercurici, întrucât de băț sau de gârbaci înnodat n-ar fi avut niciodată nevoie, pentru ca să se-înțeleagă mult mai bine cu dânsa, decât cu toate lighioile pe două picioare, pe care le întâlnea cu asupra măsură, printre ruinurile îngenunchiate-n horbotele rău înspinate, ale ținutului Abrosit. În vreme ce pe urmele sale, la un răgaz sfielnic măsurat cu lungimea nasului, venea vânturând pulberile cu papucii săi galbini de Țarigrad, nepotul lanache Salcean, mai încordat, decât sabia și mai iute la căutătură, decât vidrele bălților. Mai ales de când, la vreo cinci pași în spatele lor, li se adăugase, venind lipa-lip, pe papuci conabii, preafrumoasa ială a ieilor dalbe, Alisanda, măi frate, al cărei trup izvodit din adâncuri de ape, nu lăsa nici urme și nici umbre de om, în plutitoarea sa trecere unduoasă pe-aici, pe pământ; după cum Afendi Ezarh băgase de seamă de la bun început, când uimit, poate, de frumusețea-i nepământeană și de puterile sale fermecate, o îngăduise alături de ei, la drum, cu gândul că le va fi și lor de folos vreodată, după cum s-a și dovedit mai apoi, cu îndestulată dobândă. Călătorind așa și-așa, pe sub cerul cutreierat de zboruri sau viscolit de stele în fugă ale septentrionului, ca și cum ar fi căutat înseși marginea aceea a lumilor scitice, despre care frumos și înfiorat scrisese Strabo, odinioară, într-o geografie de-a sa, pe unde ținutul Abrosit purta vechiul avertisment: *Hic sunt dragones!*

– Și totuși, zisese deodată înțeleapta lor călăuză, dacă mai mergem din piatră-n piatră vreo trei ceasuri la rând, urcând sau coborând de pe-o dâlmă înțelenită, pe-o alta îmbrăcată în mărăcinime ninsă de melci și cu loc de popas doar la umbra scaieților mov, cam cât palmierii pe-aici, atunci înseamnă că-am nimerit deja, chiar la pragurile ținutului ăla podgorean, închis în propria-i dulceață și scufundat ca-n somn, într-o neîntreruptă și nebuloasă fermentare eteric-desfătătoare, pe unde trebuie să te ferești doar de fantezmele plutitoare-ale setei, precum și de îndelung zaiafet cu povești și cu cântec, dar, mai ales, de tine însuși și de toate ispitele tale ascunse, chiar dacă îndeajuns de pregătite mereu, să se dezlănțuie toate deodată, ca să te strângă de gât. Deoarece eu însumi am trecut întotdeauna cu spaimă și nesăbuintă pe-aici, pe unde rareori, ți s-ar putea întâmpla să găsești împreună măcar vreo doi oameni de-aceiași cuget sau de-aceiași dreaptă seminție măcar.

După care, mai mergând și mergând ei, încă vreo două zile, așa, ajunseseră destul de întregi la doagă, prin ținutul unduios al viilor, trecând numai și numai printre rânduri-rânduri de vițe ruginii ca apusul – unele-n vrejuri involburate pe pământ iar altele cățarate pe orice se nimerise mai înalt și mai țeapăn în calea lor, întrucât chiar și acolo unde vierii nu le întinseseră funii înnodate pe araci și pe bulumaci din topor, ele tot își găsiseră tufe de ruje și trunchiuri de vișini sălbatici sau orice alți pomișori pe care să-i încalceze și să-i năpădească-n lanțuri și cărcei ca de sârmă. Era la vreo lună după cules și nu zăriseră nicăieri, nicio căciulă și nicio umbră de om, dar tot mai găseau, uitați prin coclauri, niscai ciorchini bătuiți, de afuzali auriu, cu care-și potoleau setea și foamea.

Până când, la o amiază oarecare a toamnei, cutreierată de miresme și freamăt, coborâseră din nou într-un sat dintre-acelea adunate în cazanul lor din calcar spălat de ploii și scufundat încetul cu încetul, în el însuși, până la vatra ascunsă-a izvoarelor care-i și îndemnase să-și caute sălașul de viață pe-acolo. Nu se zărea țipenie de om prin steaua de ulițe înnodate la mij-

loc, dar de sus, de pe culme, zăriseră totuși ciufulita aripă frântă a unui umbrar din stof împletit, care părea a fi vreo mustărie sau vreun loc de popas pentru rarii drumeți rătăciți pe acolo.

Ajungând în cele din urmă, hopa-tropa, la han, prin liniștea somnoroasă a unei așezări părăsite, au zărit sub umbrar doar un cal pintenog, o saca oloagă și rău uscată, dar și o dromaderă plictisită, de culoarea paiului putred, care-și târa funia de colo-colo, printre picioarele sale înalte.

– Țștia au băut iar toată noaptea pe la cine știe ce cumetrie și-acum dorm istoviți prin cuibarele lor, a zis învătăătorul, arătându-le și-un talan de slujnicar destrămat, care horăia ca buhaiul pe-o căpiță de ierburi, cu o palmă pe piept și cu cealaltă-n potecă, iar ceva mai departe un alt hirsut cam turtit, care căzuse-n somn cu o damigeană-îmbrăcată, în brațe.

– Am aflat barem, că ăsta-i sat de oameni buni și curăți la faptele lor, din moment ce poa să doarmă atât de senin la chip și fără grija daravelelor și agonisellilor lor, zise dascălul, arătându-le în dreapta scării de piatră, o masă trainică din stejar în coajă și cu trei-patru scaune potrivite din bardă: „Aia pe noi ne-așteaptă!”

După care, șezând ei acolo și vorbind de-ale lor, soarele începea să se facă tot mai vânăț înspre după-amiază, când ieși la o bortă din zid un mocan mustăcios și-înfășat din cap până-n tălpi în cânepă bălțată, care urlă deodată, proptit între canate: „Șpangheleee, Anghheleee, haida bre, că iarăși vă spurcă Amurgilă!”

Apoi, coborând smerit către cei trei musafiri:

– la uită-te bine la vladu de mine, bei-mu, ca să vezi și mata ce-înseamnă să ții argați cu simbrie și să n-aivă cine să-ți pună o cănuță cu vin, dinainte!

Iar după ce mosafirii-au ridicat din umeri, în semn că așa-i lumea asta tocmită și n-avem cum să ne punem noi împotriva, gospodarul acela numai ochi și mustăți s-a rotit scârbit de-atâta deșertăciune, dar întrebând deodată, năucit încă:

– Țșșș, cămila aceea-i a voastră, după cum înțeleg, căci pare destul de sătulă dacă mi-a mâncat tot fânul de lângă coptor!?

– Lasă, zise Ezarhu, licărind printre pleoape. Ne-înțelegem noi, mai târziu, că oameni suntem... Dară de unde știi că-a fost fân și nu paie, că nici măgărița mea nu le deosebește atâta de bine?

– Păi, dacă-ți spun eu că fân a fost, atunci fân a fost!

– Numai că tot astfel, aș putea să-ți spun și eu, că aia nici nu-i cămila noastră. loc-siffir!

Tocmai pe când cel adormit pe căpiță, oblicind ceva, se-ardică deodată cu tizicuri în cap și înșfăcând din fugă o ciutură ferecată, din grindă, dispăru cu ea pe undeva, pe sub temeliiile hardughiei, arătându-se apoi cu ambele palme pe toartă, ca să o așeze trufaș oarecum, drept pe mijlocul mesei, dar alergând ca spânelul de-îndată, ca să aducă și câteva ulcele smălțuite-n verde-ofilit și cu hore de floricele, sub buze. Iar vinul mai limpede și mai curat decât lacrima zorilor adia printre ei ca o livadă-n floare, aruncând stropi brumați la o palmă deasupra celor trei căni de lut, care nu sfârșiseră încă-n

cioburi crocante, pe sub mesele albe:

– Să ierțați dumneavoastră, dar ăștia-ai noștri sunt beți din naștere, căci n-au băut altceva decât vin în toată viața lor, după cum le-a fost dat, a zis hangiuul îndemnându-i să-și umple cămile direct din ciutura care fremătând tainic, făcea ape-ape pe masă, Adică eu unul nici măcar lapte nu cred că-au supt, când le-a fost vremea laptelui, că de supt la canea, au cam supt mai apoi, toată viața.

– Dară mata parcă nu ești tot dup-aci, după cum bag de seamă?

– M-a ferit Dumnezeu, că eu sunt pe jumătate grec și mă trag tocmai de la Bizanț, din Niceea, până-au dat turcii. De unde, fugind noi taman la vreme, am rămas, iată, creștin curat al Sfintei Treimi, numai că mereu ho-ropsit să viețuiesc ca șoarecele-n puțină, prin păgâni-meaa aceasta spurcată, care și dracului i-au furat izmenele roșii, puse la uscat peste spinii!

Atunci, ocolind masa ca să i se așeadă alături, Dascălul a vrut să afle cum de nu se află nici o biserică de-ale noastre pe-acolo, din moment ce chiar din desi-meaa de pomi a maidanului, se ridica semeț până-n cer fesul țuguiait al geamiei păgâne.

– Dară nici nu s-ar fi putut nicidecum, i-a explicat grecul oarecum rușinat; pentru că mai dăinuia nezdrun-cinat prin sangacurile de la Dunăre un firman păgân al sultanului Bayazet, întărit cu pecetea verde-a profetului, care spunea, după o mai veche fărădelege osmanlie, îndelung înrădăcinată prin mai toate raialele lor de la Dunăre, că dacă totuși cineva ar fi îndrăznit să înceapă a zidi vreodată pe-acolo vreun oarecare nedorit lăcaș ghiaur de închinăciune, apoi lăcașul acela nu trebuia, ajungând pân la cucumea, să se ridice nicicum deasupra medeanului, mai înalt decât ienicerul pe cal sau decât ultima șandrama a turcimii oploșite prin împrejurimi și nici nu trebuia să aducă a templu creștin, în vreun fel oarecare – fără turle și cruci, mai întâi, dar, mai ales, fără turle, fără clopote.fără icoane și ziduri pictate sau alte însemne ghiaure, ce n-ar fi fost nicidecum pe placul ochilor veșnic neadormiți ai Profetului . Ori așa ceva nici nu s-ar putea încerca, omenește vorbind, așa cum nu s-ar putea zidi niciodată nimic, numai din pietre de lemn și văzduh închegat în blesteme.

Și-au tot vorbit ei așa până s-a deșteptat și ăl cu dimigeana, ivindu-se clătinat în obor, precum și alții ase-menea, de prin tufe și șanțuri, ca să pună mese și scaune de jur împrejur și să-și ospăteze oaspeții cu pită la țest și cu friptură de lișiță sau rață de baltă, ce-o fi fost ea să fie.

– la bagă de seamă, măi lanis, că ăștia pregătesc altă paranghelie, chiar dacă n-au izbutit încă să se deștepte din prima, ca să-i trezească și pe lăutari Să tot trăiești și să nu mai mori niciodată!

Dar gădilat, mirosea pretutindeni a fiertură de prune. a gogoși cu stafide și-a dovleac îndulcit cu must rece, căruia i se zicea *must tăiat*.

– Munca la vie e tare grea!, le șoptea Ezarhu celor doi soți mai tineri, ai săi. Vreo nouă luni dintr-un an, ești robul ei bușumat și lihnit, dar apoi, când ea își leapădă frunza, rodul și mustul, numai dintr-un bairam, în alt bai-

ram o petreci!

Între timp, începuse deja aghezmuiala-n grup și se așezaseră găleți cu vin pe toate mesele, ceea ce iute îi dezlegase la limbă și la-îndrăzneală. De-aceea s-a și urcat pe-o masă un mocan dician de prin părțile Abrositului, pesemne, înfășat într-un fel de întunecat suman călugăresc, dar cu papuci galbini și cu șalvari otomani mai verzi decât ștevia crudă, care ridicând iute ulcica la grindă, a strigat fără pic de sfială:

– Apăi, pentru cine nu-l cunoaște deja, din vremuri străvechi, aflați și vă bucurați, mâi buni oameni veseli, că-l avem pe-aici, pe la noi, pe însuși prealuminatul învătător Petru Ezarhu, pe care de mult mă-îboldeam eu să-l întreb dacă e bine și cinstit ce facem noi pe-aici, printre budanele și poloboacele noastre?

– E-he-he, ce să mai zic, de!? Atâta vreme cât nu vă mușcați ca câinii, nu vă rupeți la buci și nu vă spargeți la tiugă, e de bine și de foarte bine, că n-ați furat nimic din ce-ați pus pe masă! Numai că pe noi, o să ne iertați olecut, deocamdată și să ne căutați un culcuș cât de cât omenesc, că mult suntem osteniți rău, de urcuș și de drumuri.

– Tot ne este îndeajuns și-atâta, căci măcar ne-om putea lăuda și noi vreodată că l-am avut la masă pe însuși Hogeia Selah, învățătorul învățaților lumii.

– Apăi, dacă-i așa, ia, să-mi răspundă și mie la o întrebare, li se aruncă-n cale, țâșnind pe o masă, un turcaleț caraghioz care făcut numai din petice se ridicase cam într-o dungă, dintre lemnele de-adunătură, din dosul cuptorului: l-auzi, ia, ghicitoare, dascăle, care le știi pe toate: Cine-i ăla mare și negru, care mănâncă pietre!?. Pe când învățătorul păru să rămână-împușcat, iar mesenii își coborâră fețe pleoștite, peste cămile lor: „L-a înfundat de la-început. Păcat!”

– Știu, zise hogeia ca la abecedar. Țăla-i tot o dihanie de vâgăună ascunsă, ca tine, așa, care se numește **Marele mâncător negru, de pietre**.

Apoi cu numai o umbră de zâmbet, învărti cana roată înspre mulțimea care chiuia, chicotea și tropota dimprejur, privit cu nedumerire de Ianis și Alisanda care nu pricepeau cum de s-a lăsat dascălul prins în cimiliturile acelea, de bălci.

– Să ne trăiești mulți ani, întru bucuria și-înțeleptirea noroadelor lumii, îi șopti hangiul la urechea cea mai de-aproape, înștiințându-l apoi, cu oarece părere de rău că a și pregătit trei odăițe curate sus, la ambele capete ale pridvorului cu scări din gresie vânăta. Numai că, mai înainte de a-și căuta odihna, învățătorul îl căută cu privirea pe turcaleț și zise:

– Atunci, ia să ne spui tu nouă, ce se-întâmplă, dacă arunci o piatră mare în Marea Neagră?

La care turcul, rămânând trăsniț în papuci, tot dascălul îi dete răspunsul că nu i se-întâmplă nimic, deoarece vine Marele mâncător negru de pietre și-o înghite din zbor.

Ca atare, dacă se treziră a doua zi, la lumina cea mare, descoperiră iarăși un sat scufundat sub o mare de liniște grea, înclieată și deasă ca uleiul de soia.

– Taci că-i bine, zise Ezarhu clipind, căci iar am zărit deja vreo doi, trei dormind pe sub garduri și tei desfrun-

ziți, Vin bun care trage la somn fără dureri la glavă și fără borhot înclieat pe limbă. Hrana zeilor, nepoate. Dar acuma, ia hai să-l aflăm pe hangiul cela de la Bizanț care-mi păru mai cumpătat și mai cu băgare de seamă la toate-ale sale.

Și într-adevăr, abia tropăiră puțin pe sub umbrarul de stof, că hangiul se și arătă pe prispa sa, între ușorii, ca să strige iarăși cu glas de malac: „Șpangheleeee, Angheleeee, haida bre, că iar vă spurcă Zorilă și căcăuzele lui!”

– Vă pot fi de-ajutor cu ceva, oameni buni?

– Apăi, pentru noi mai nimica, foarte mulțumesc, zise învățătorul cu palma pe piept, căci am mâncat, am băut și-am dormit împărătește, Numai pentru măgărița asta a mea n-am găsit strop de apă, pe nicăieri.

– Așa e, că-am uitat să vă povestesc cum s-au întors alde Ciumanga din război de la turci, cu vreo trei ani. În urmă și cum băiatu' ăla, Vlăduț a pus mâna pe pușca tătâne-su, într-un adânc de noapte, când a tras la-întâmplare pe dealuri, pe unde taman ce ieșisă la lună și-un spurcat de cățelandru ce-l avea pe-acolo Cățelul Pământului, iar Tartoru-ăl bătrân, tac'su, după cum ar veni, s-a supărat pe sat cu atâta mare scârbă năcăjită, de-a adunat tot spurigaiul său de orbeți lustruiți, de pe sub coaja pământului și chiar atunci, la moment, toți cu toții s-au pus de-au înfundat izvoarele-adânci ce duceau la cișmeaua aia a noastră din granit înflorat, care-a îngenat și-a tot îngenat, până ce n-a mai picurat nici măcar o singură lacrimă de apă, nici cât roua din stele, măcar... Ei acuma ce să-ți mai povestesc, noi avem destul vin de băut, întrucât din bătrâni, podgoreni noștri nu prea prăsesc lighioane pe-aici: numai două-trei capre, un cal și vreo patru asini, deocamdată, care s-au deprins și ei să bea vin, ca să nu moară de sete. Iar pentru spălat, adunăm apă de ploaie prin jgheburile și ocnițele din gresie, pe sub deal, dar nu poți să pui gura pe apa aceea, că trăsnește-a coasă coclită și-a mucigai putred.

Iar în vremea asta, deșteptându-se și-alde Șpanghel de prin vâgăunile lui, tot așa de zdrențăros-ciufulit și numa-ntr-un ochi, a adus numaidecât o ciutură cu vin de-acela mai limpede decât văzduhul zorilor și mai împarfumat decât livedea de iunie, pe care Miercuricea l-a sorbit cu ochii închiși și-a pufnit de trei ori, scuturându-se:

– Tare bun, numai păcat că ni s-au culcat lăutarii!, a zis chiorpaliiu măgărița, ca dovadă că vinul bun are și darul aceasta de-a dezlega toate limbile, Aveam bun chef di-un zaiafet, ceva, sau vriun tropot de horă!

– Alei, jupâne, a zis atunci dascălul către stăpânul orândeii care, tocmai se uimea și se crucea-n sine, văzând și-ascultând. Apăi, ar cam fi vremea, jupâne să ne vedem și noi de păcatele noastre, dară nu știm cum să ne plătim mai bine, pentru merinde, găzduire și sâr-guință.

– E-haaa, păi, numai cinstea ce mi-ați făcut-o, poposind cu voie bună, sub aripa aceasta de stof, face, ea singură, cât trei pungi cu țechini. Alta ce să mai zic!

– Dar eu tot mă gândeam așa, să-ți las dumitale cămila ceea, ca plată, că nouă nu ne mai e de niciun folos

la drum. Pe urmă, are și niște rare alesături foarte potrivite pe-aici: mănâncă puțin, bea rar și-ți poate căra budanele cu struguri proaspăt culeși, dintr-o parte, într-alta.

– Ar fi cam mult pentru cinstea ce ne-ați făcut, dară nici nu poți să o lași de capul ei pe drumurile dintre vii, ca să nu facă vreo pagubă cuiva, mai știi pozna. Mergeți, va să zică, cu Domnul, și să ne mai vedem sănătoși și-altădată.

Astfel încât, luându-și măgărița de funie. Dascălul se-îndreptă mulțumit înspre cei doi stâlpi din piatră înflorată, care închipuiau poarta, găsind totuși răgazul să-l caute cu privirea pe stăpânul locurilor, ca să-i spună cu-o temenea potrivită.

– Uitasem, zâna aceea care merge cu noi pretutindeni nu-i doar o făptură de pe lumea aceasta, fiind ea și-o fermecată ială a apelor celor veșnice din adâncuri; de-aceea m-am și gândit să o rog să vă slobozească și vouă toate izvoarele.

Astfel, ieșind mai înseninați oarecum, drept în uliță o zăriră și pe Alisanda care venea pe sub duzi, ca prin apă; călcând cu mare grijă, adică, și tot astfel privind cu sfială-împrejur, ca pe cărarea cu șerpi.

– Ce-i, fata tatii, zise Ezarhu, închinându-se ca unei prințese, ai luat ouă-în sân sau ți-i frică să nu se rupă cevașilea-n tine?

– Ba-i ceva chiar mai rău, dar, mai ales, greu de pus în cuvinte; mai întâi și-întâi, fiindcă aseară plecând eu de la han, am băgat de seamă cum un șir de mărgele oțelite și înșirate la dungă, fără tibișir se țineau după mine mereu, la numai o palmă de papucul meu drept; sprintene și foarte atente mereu, ca și cum eu însămi, fără să știu, le-aș fi chemat cumva într-ajutor.

– I-ai căzut cu troncu cuiva, măi zână a zânelor, iar ăla ți-a pus argintul viu de pe urme, zise o băbuță din umbră, ca și cum ar fi vorbit pentru sine.

Și într-adevăr, după ce Alisanda ajunsese pe-o părțică mai curată și mai bătută a potecii, pe urmele ei, ițindu-se de sub împletitura mișaloasă a ierbii, se ivi un colier perlat de lăcrămioare grăbite să o ajungă din urmă și să-i repete fiecăre mișcare a papucului ei, din dreapta.

– Alehei, zise Ianis încrucișat la privire, mare minune și cu fetele astea! Cum pot ele să meargă așa, precum ar pluti și-ar zbura totodată.

Dar uite-așa, ca să se vadă că n-a uitat și că-i pasă, Alisanda, șopotind oarecum, ca argintul viu, de pe urmele sale, s-a dus drept la cișmeaua secată de sub malul de piatră și aplecată deasupra canelei din rămurică străpunsă și-a spus din nou descântecul ei tainic, murmurat către știmele ascunse ale apelor vii:

leși Sustiță, sorioară,
dân apa ce stă să piară,
că ți-oi da aur de rouă
și argint din apă nouă!

Era un ceas luminat, îngândurat și sfințit, când umbrele lor se destrămau sideral, pe poteci și pe garduri, iar colierul descântat, de-argint-viu se făcuse potcoavă

de platină sub călcăiul ei drept, iar în liniștea înfiorată a amiezei, s-a auzit șipotul de apă curată venind din adâncuri și răsărind vesel pe palma de piatră, clipocind, surâzând, șopotind, susurând, în marea veselie a podgorenilor adunați pe acolo, ca la pazarlâcul de mai.

– Am bănuț eu că ești vreo ială-paparudă sau vreo sânziană, ceva, fata tatii, a spus dom Ezarhu aplecându-i-se mai dintr-o parte așa. Iar ăi de n-au știut să te prețuiască se vor căi amarnic, ca tot prostul netrebnic, care-i prost tocmai pentru că nu știe că-i prost!

Mai ales că mai de mult timp, așa, băgaseră de seamă cu toții, că frumosul trup de dafin alb înflorit al Alisandei nu lăsa nici umbră de om pe pământ și nici urme-n țărână ca la toată lumea, fiind el mai întâi și-întâi, trup de făptură de dincolo, aflată doar în scurtă rățacire pe-aici:

– Ai văzut, nepoate, că boiul Alisandei noastre e mai degrabă boare de vânt și plutire de apă!?

Apoi, desigur, tot satul s-a adunat la cișmea, ca să vadă și să slăvească minunea, iar în toată săptămâna care a urmat, venirea apei a fost sărbătorită cu găleata de vin pe masă, în petreceri cu lăutari și-n chiot hăulit și-n cântece, cât se poate cuprinde, după ce, rând pe rând, s-a făcut șir răbdător la șipotul nou, cu câte o ulcică în mână, ca să guste și să-și amintească gustul apei lor, de-altădată, închinându-se mereu înaintea Sânzienei călătoare, ca la Învierea Domnului.

– Helbet!, a zis Învățătorul la masa-împăcării, aplecându-se către ucenicul său care nici nu se mai atinsese de vin, tot căutând-o din ochi pe Alisanda care se tot învârtea în juru-i, ca să vadă cum i se mai face zădul argintul descântat de pe urmele sale.

Iar când cu Miercuricea-înainte, au plecat în alai și-n zarvă, din sat, numai cămila-aceea orfană nu părea nici să se bucure, dar nici să-i pară rău de ceva, fiind ea obișnuită să treacă și să treacă dintr-o oază, într-alta, știind ce-o așteaptă doar puțin mai târziu, când se va ridica iar și iar haralia necruțătoare, măturând totul în calea ei, tot așa, precum o trecere și-o petrecere de-o clipă, peste fața mereu neschimbată a pustietății.

De-aceea, probabil, când ajungând sus, pe drumurile lor fără de drumuri, dintre vii, Ianis a întreat încă năucit:

– Ce-a fost asta, domnu învățător?

– Păi nu văzuși?, i-a răspuns bătrânul, căutându-și de căile sale. A fost încă un prag și-o petrecere a timpului, frumos împreunate cu-o desfătare de-o singură zi, pe care noi toți o cam meritaseam cu asupra măsură, mă rog. Altăceva nici nu-i de mirare în toate acestea. Ține bine minte, nepoate, întrucât toate acestea sunt legate cumva între ele printr-o nesfârșită plasă de fire nevăzute, între care cele mai străvezii și-aproape pierite-n abis sunt chiar firele vieților noastre

(Fragment din romanul în lucru *Uimitoarele călătorii ale prealuminatului hogo și învățător Petru Ezarhu*)

Nicolae Havriliuc

PREȚIOASELE APARENȚE

Imediat, după ce trenul a intrat în tunel, călătorii s-au retras în locurile lor ca să-și păzească bagajele. În lumina palidă a vagonului se putea strecura oricine și să-i deposeze de bunuri. Au mai pățit-o și, de atunci, au devenit grijulii. La ieșirea din tunel, când lumina se-ntregise, toți s-au repezit pe la ferestre ca să privească peisajul știut pentru mirificul său. Dar, ceea ce le apăruse în față, le stârnise uimirea.

– Ce dezolant! spuse unul.

– Mergem în pustiu! adăugă altul.

– Chiar pustiu nu-i! E vremea pustiului ce fertilizează, se auzi o voce pițigăiată, urmată de zgomotul unei ferestre ce se deschidea. Impactul îi făcu pe toți să privească în jur ca să constate de unde vin sunetele, dar, neînțelegând nimic, tăcură.

– Să nu fie Mănăstior! șopti o femeie la urechea bărbatului pe care-l cuprinse pe după gât. Numai el grăiește așa.

– Mănăstior?! rosti precaut un călător ce auzise vorbele femeii.

– Da, Mănăstior! Păstorul de capre de la noi din sat, accentuă femeia și întoarse spatele călătorului mirat din apropiere. Apoi, deschizând telefonul mobil, ea își făcu un selfie.

– Îmi place să-mi gădesc un loc al meu oriunde, chiar și-ntr-un pustiu, adăugă femeia ca să nu tacă.

– Mai potolește-te, femeie! Privește mai bine ce-i afară! o îndemnase bărbatul de care ea stătea lipită. Furtună sau uragan, ce-o fi fost, parcă a secerat cu coasa copacii doborâți la pământ!

– Și ce vină am eu că afară e așa cum este! spuse femeia și sărută bărbatul pe obraz.

– N-ai nicio vină, dar măcar taci! E lucrul cel mai bun ce se cuvine făcut, vorbi aspru bărbatul și se-ncruntă. Apoi se-nșenină la față când și peisajul părea că se refăcuse.

– Să vezi și să nu crezi! se auzi vocea pițigăiată a călătorului ce i se spunea Mănăstior.

Cum omul nu reacționase în niciun fel, înseamnă că era de acord cu apelativul folosit. Ba mai mult, altcineva, dintre călători, venise cu o explicație.

– Despre Mănăstior, localnicii spun că a fost găsit ca un copil abandonat sau pierdut în Valea cu Masa de Piatră, printre ferigi, ienupăr și calapăr. Se spune că acolo au ospătat zeii, înainte de a trece în arbori, în păsări, în văzduh.

Dan Cioca

– Vorbe, numai vorbe! strigă un alt călător și, văzând fereastra deschisă, își aprinse o țigară.

– Chiar simple vorbe, nu-s! Ceva din pădure vine! se auzi din nou vocea lui Mănăstior, dar pe un ton mai grav. Apa face legea și scrie istoria pe pământ. Iar la soroc se evaporă. Focul arde și schimbă zidirea în cenușă. Iar la soroc se stinge. „Mă evapor, mă sting și-n spate las pustiul!”, spune Duhul intrat în desiș de pădure. Și ce mai spune Duhul! „Nu-i pasăre și nici altă viețuitoare nu-i ca să mă primească în găzduire. Cu toții au emigrat. În cuibul gol a mai rămas un ou. Să fie promisiunea pentru începutul ce va să vină? Sau promisiunea e o iluzie?”

– Ce mai vede și ăsta și nu tace? se arată indignată femeia.

– Să nu fie vreo atașare indispensabilă la o carte de prevăzut viitorul și el, citind de acolo, să vadă altceva de cum vedem noi!, vorbi călătorul din apropierea femeii, interesată doar de bărbatul de gâtul căruia atârna.

– Vezi bine că tac, spuse femeia și-l sărută din nou pe bărbatul iubit.

Trenul își continuă mersul, dar, fără ca să se aștepte cineva, se opri la podul de peste râu. N-avea semnalul de trecere.

– Atenție, atenție! se auzi vocea și caldă și severă a Controlorului ce tocmai se arată în vagon. Intrăm în urbea declarată zona roșie a pandemiei. Purtarea măștii este obligatorie! La coborâre ne conformăm regulilor prescrise și numai lor. Repet! Purtarea măștii este obligatorie!

Terminând ce avea de spus, Controlorul părăsi vagonul, iar călătorii, cuprinși de alertă, deschiseră ferestrele și priviră în afară. Se vedea gara, semn că urbea era aproape, iar în depărtare se zărea turnul clădirii ce adăpostea Serviciile de Ocrotire Socială și Vătămare Socială deservite, după cum se spunea, de același personal, având, bineînțeles, pregătirea de specialitate.

– Acolo mă duc eu, spuse călătorul fumător de la fereastră. Și la Ocrotiri și la Vătămări.

– Cum adică? se arată mirat călătorul din apropierea femeii care, între timp, adormise pe umărul bărbatului ei.

– Să mă explic! insistă călătorul fumător și pufni pe nas. Mă duc la Serviciul de Ocrotiri Sociale, unde sunt cu taxele și impozitele achitate, să obțin o adeverință că ocrotirea mea este în funcție de vătămarea produsă. Apoi mă duc la Serviciul de Vătămări Sociale, unde sunt cu taxele și impozitele achitate, să obțin o adeverință că Vătămarea mea este în funcție de ocrotirea acordată. Abia, pe urmă, fiind în posesia celor două adeverințe, mă duc să le depun, după cum urmează: pe cea de la Vătămări la Ocrotiri, iar pe cea de la Ocrotiri la Vătămări.

– Te pomenești că iar s-a mai întâmplat ceva! Și eu mi-am lăsat pometul necules, ca să-mi gălesc beleaua la oraș, strigă încă unul dintre călători.

Deschizând telefonul mobil, el sărută chipul ce-i apăru în imagine.

– Bine că am pe cine lăsa în loc, să mă urmeze. Mânca-l-ar tata de guzgănel! Și mai sărută o dată ima-

ginea.

– Aici sau în altă parte ceva s-a întâmplat, vorbi prevenitor călătorul cu numele Mănăstior și coborî din tren. Omul avea un chip cioplit de piatră, desprins, parcă, din metopele unui templu doric. Așa îl vedeau călătorii și-l fericeau, deși, năpădiți de neliniște, se gândeau la clipele ce-i așteaptă.

– Acesta nu-i Mănăstior ce-l știți de mine, zise o bătrână care tăcuse mai tot timpul și-l prinse de mână pe copilul ce dorea să alerge prin vagon.

* * *

Pe o bancă, dintr-o alee de parc, stătea retras Mănăstior. El dădea semne că așteaptă o persoană ca să-l ajute într-o chestiune pentru care venise la oraș. Dar persoana întârzia. Ca să-și umple timpul, omul scoase din sacoșă o carte, se-ntinse pe bancă și începu să citească. Fiind obosit, după cum părea, renunță la citit. Așeză cartea pe nas și ațipi. Un șuier, produs din senin, trecu pe deasupra sa fără să-l trezească. Cu toate că sunetul se repeta, efectul rămase același. Apoi șuierul, transformat în zgomote produse prin lovituri în obiecte metalice și de sticlă, era urmat de vociferările unui grup contestatar. „Asta-i bună! Ce suntem cobai? Ia auzi! Pune-te mască! Scoate-te mască! Până când? Avem și noi dreptul ca să fim!” Vociferările se amestecară în intensități diferite cu zgomotele. Când Mănăstior se trezi, larma produsă încetase. Retras într-un alt colț al băncii, omul privește buimac în jur. Apare un Cetățean, purtând în lesă un câine.

CETĂȚEANUL (*oarecum stingher*): Se poate?

MĂNĂSTIOR: Poftiți, vă rog! Așteptam pe cineva, dar văd că întârzie. Știți cum e... Nu-i pentru cine se pregătește, ci pentru cine se nimerește.

CETĂȚEANUL (*prinde lesa de o margine a băncii*): Mulțumesc! Mulțumesc! O fi pe undeva și protestează. E o uniformizare de grup. Se poartă în vremurile noastre.

MĂNĂSTIOR (*iși palpită ochii și cască*): Ceea ce uniformizează în vremurile noastre sunt măștile.

CETĂȚEANUL (*se așază comod, atenționând căinele să stea liniștit*): Dar măștile, ele însele, au forme diferite și, mai ales, culori diferite.

MĂNĂSTIOR: Această diferențiere, zisă de dumneata, face aparențele prețioase de care mulți nu-și dau seama.

CETĂȚEANUL: Iar dacă își dau seama, se ascund sau se protejează. Să înțeleg așa ceva?

MĂNĂSTIOR: Vă privește! Ascunzătoarea este pentru toți, dar de protecție au parte numai unii.

CETĂȚEANUL: Prin vorbele dumitale intrăm într-un conflict al părților de lume. Întrebarea este... Care-s unii și care-s alții? Iar dacă unii sunt și alții, nu se compromite împărțirea? Și atunci, la ce bună o mască, dacă toți la grămadă stau?

MĂNĂSTIOR: La vedere, toți sunt la fel. Separația e un moft. Nu prea dă bine, pentru că unii tânjesc după alții și-n neștire viețuiesc. Numai norocul îi separă. Dar nu toți au noroc.

CETĂȚEANUL: Aș mai sta la taclale cu dumneata,

dar mă grăbesc. Mă așteaptă o urgență într-un loc și vreau s-o trec cu bine. Urați-mi noroc! Deși, s-ar părea, la fel suntem.

MĂNĂSTIOR: Nu se știe! Dar pentru că purtăm o mască, timpul e pentru toți același.

CETĂȚEANUL: Pentru toți, după cum spuneți, timpul e același. Și eu nu vreau încă să mă despart de dumneata. Dar am o rugămintă. Fug peste drum la urgența mea. Am o vătămare și solicit o ocrotire.

MĂNĂSTIOR: Cum vine asta? Nu sunt de aici și nu înțeleg.

CETĂȚEANUL: La noi în orașel, Serviciul Ocrotiri funcționează în aceeași clădire cu Serviciul Vătămări. Și nu e numai atât. Sunt deservite de același personal. A fost ideea edililor. Se face economie. De ce să investești în amândouă? S-ar încurca lucrurile. Investești numai în una, dar fă-o ca la carte. Când cetățeanul solicită, să zicem, al doilea serviciu, personalul de la primul serviciu îi vine în ajutor, funcționând pe dos. În felul acesta se câștigă experiență, sporesc, sub forme diferite, cunoștințele, iar situația se ține sub control.

MĂNĂSTIOR: Încep să-mi dau seama, dar nu prea înțeleg.

CETĂȚEANUL: Lăsați că vă explic în amănunt după ce mă întorc. Până atunci, vă rog, aveți în grijă câinele acesta. Nu vă faceți probleme! E un câine prietenos.

MĂNĂSTIOR (*privește câinele*): Da' numai la mușcat se gândește băiatu' ăsta! Băiatu', fii cuminte! Lasă, nu mă muști tu pe mine așa ușor, Șnepi!

CETĂȚEANUL: Da' de ce îi ziceți Șnepi?

MĂNĂSTIOR: Ca să nu-i zic Șnapan.

CETĂȚEANUL: Șnapan, Șnapan! Vedeți, să nu-l iri-

tați! Că s-ar putea...

MĂNĂSTIOR: Să mă muște? Nu, Șnepi! Nu! I love you, Șnepi! (*Câinele se gudură.*)

CETĂȚEANUL: Ați văzut? Începeți să vă înțelegeți! Trebuie să știi cum să-i vorbești.

MĂNĂSTIOR: Trebuie să știi cum să-i accentuezi cuvintele. Că, la mulți, asta le place.

CETĂȚEANUL (*privindu-l atent pe Mănăstior*): E ciudată această apropiere, ca să nu zic uniformizare. (*Către câine*): Tăticu pleacă. Se duce pe aici, pe aproape. Dar va reveni. Vezi, fii cu ochii în patru. Bye, bye!

(*Cetățeanul se pregătește de drum. Câinele se ridică în două picioare și latră.*)

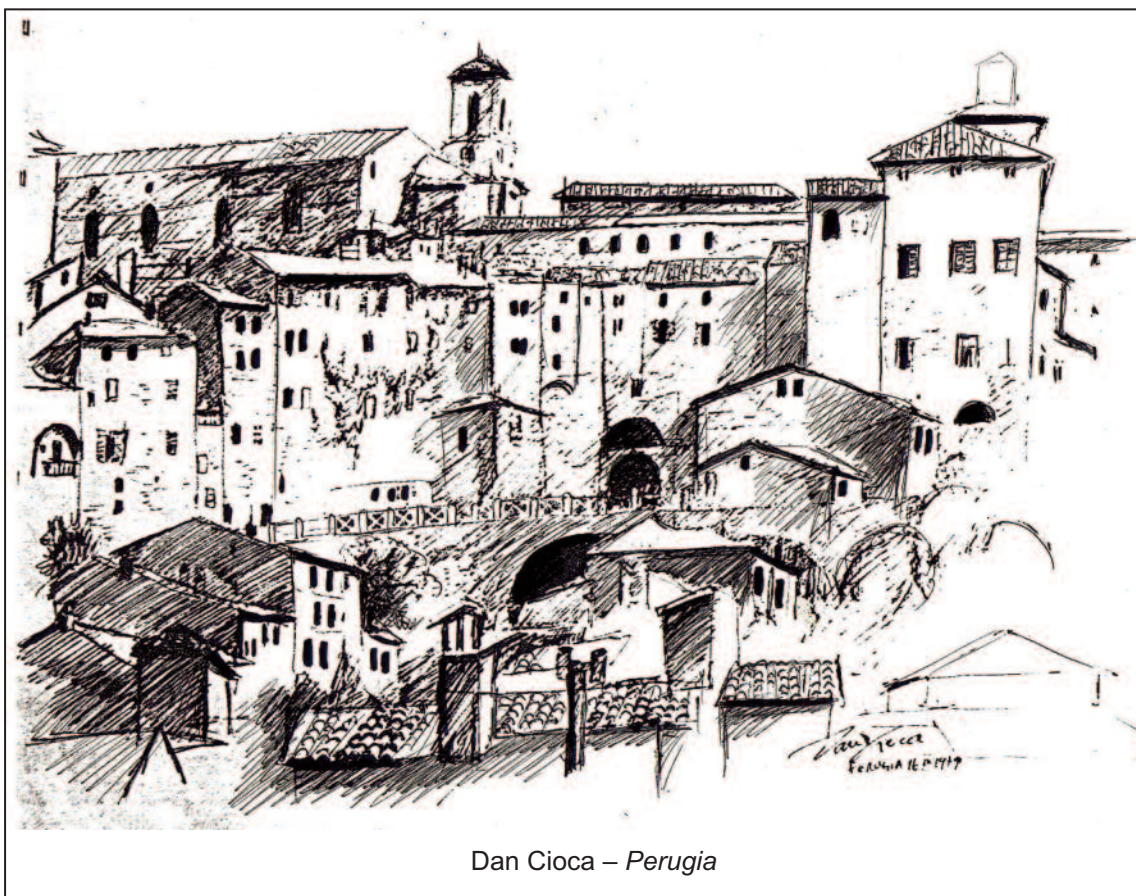
MĂNĂSTIOR: A fost un salut între câini. Unul cu mască și altul fără mască.

CETĂȚEANUL: Numai că al meu știe cum să se comporte până mă-ntorc și acționează numai la vedere. Nu dă greș.

MĂNĂSTIOR: Am eu grijă să nu dea greș. Duceți-vă unde aveți treabă! Și mult noroc! M-ați rugat să vă urez, am făcut-o!

CETĂȚEANUL: Mulțumesc! Mulțumesc! (*Iese.*)

MĂNĂSTIOR (*în compania câinelui care nu-l scapă din priviri, el are o preocupare constantă. Așteaptă reîntoarcerea Cetățeanului*): Dacă la început a fost la nime-reală, n-ar fi exclus să fie apoi și ceva aranjat dinainte. (*Câinele își rotește privirea, după care se așază la picioarele lui Mănăstior, pregătindu-se pentru somn.*): Iar dacă înțeleg bine, cel ce vătămează trebuie să știe să ocrotească și invers. Așa spunea și omul din tren.

Dan Cioca – Perugia

ÎN AȘTEPTAREA MUZEI

Nici Vasilică nu mai știa a câta oară își trăgea în față aceeași coală de hârtie mai albă decât un salon de spital deasupra căreia, fără să o atingă măcar, și-a rotit în neștire pixul. Își umple ceașca de cafea, își așează țigările la îndemână, își pune ochelarii – n-are nevoie de ei, dar îi dau un aer așa, de om pierdut în buchea cărții – și rămâne cu ochii pironiți pe comutatorul din perete, pe care privirile lui dureros concentrate nu îl pot mișca pentru a face lumină. Nu știe despre ce să scrie. De mai bine de o săptămână gândurile lui aleargă bezmetice de colo-colo, dar în plasa lor cu ochiuri prea mari pesemne nu se încurcă nici un amărât de bondar. Nu se prind de nimic, n-au lipici ori le lipsește până și cârcelul unui biet dovleac, doar bâzâie caraghios și lunecă exasperant pe suprafața lucrurilor. Și Vasilică e disperat. Nu se poate, își spune cu ciudă, să nu găsești un subiect, când în jurul tău viața colcăie, trepidează, fumegă. Sunt atâtea accidente – îți iei nevasta, copiii, te urci în mașină și pleci vesel să te bălăcești în mare ori să te cațări pe munți în rând cu caprele negre, pe drum dă un năbărog peste tine – vorbea la telefon ori voia să ajungă el înaintea tuturor, și ori lânzezești pe un pat de spital, ori te întorci acasă mort; te duci să te distrezi, meriți și tu după atâta muncă, și îți găurește scăfârlia unul căruia nu i-ai făcut nimic și care nu știe nimic despre tine: cine ești, ce faci, ce visezi; se răstoarnă atâtea microbuze, se prăbușesc avioane, deraiază trenuri, mor atâtea nevinovați, confirmând parcă ideea că nu însemnăm mai mult decât orice altă vietate și că în fața morții suntem egali cu câinii, cu iepurii ori cu fluturii de-o vară. Dar, ce și cum să scrii despre astea, că doar nu ești agenție de știri ori un pârlit de gazetar, care din astfel de lucruri trăiește? Și-apoi, senzaționalul acesta a devenit banal prin repetiție. La tot pasul dai numai de senzațional.

Vasilică și-l amintește cu aceeași vie invidie pe amicul său, scriitorul Mavrodin, care i-a spus odată: am patruzeci de romane în cap, nu-mi trebuie decât timp ca să le scriu. Ce naiba fel de cap avea, dacă încăpeau

dintr-odată în el patruzeci de romane? Și, într-adevăr, sărmanul n-a mai avut timp, fiindcă s-a prăpădit. Probabil și din cauza acelei burdușiri, care îi transformase capul într-un geamantan. Ați văzut că, atunci când înghesui în el de toate – hanțe pentru zile însorite și zile friguroase, lenjerie intimă, tot felul de creme și marțafelduri, bașca niște sticle de votcă ori de coniac, bietul geamantan ori nu se mai închide, ori îi pocnesc încuierile. În privința lui este exclusă o astfel de primejdie.

Astăzi, însă, Vasilică a schimbat foaia. Poate cealaltă, cu albul ei nesuferit, alunga Muza, pe care el o suduia și o acuza de ușurătate, fiindcă întârzia prea mult pe la alții, și pe el nu-l lua în seamă. Poate de data asta va veni. O pândea cu urechea, să îi audă lipăitul picioarelor desculțe, își umfla nările să-i adulmece mireasma și aștepta clipa de grație, când ea o să se apropie și o să i se uite peste umăr. Iată-mă, am sosit, apucă-te și scrie! Deocamdată, urma același ritual: cafeaua, țigările și rotirea gânditoare a pixului pe deasupra colii la fel de albă ca pereții unui salon de spital. Dar, de ce să stăruie asupra acelor lucruri îndepărtate? Ar trebui să se uite nu în zarea lumii, ci în jurul lui, fiindcă și aici, în târgul acesta prăfos, uitat de Dumnezeu, se petrec fericiri, drame, tragedii. Ia gândește-te tu la toate astea! Își înfige ochii în comutator, dar drăcovenia maronie nu se sinchisește de privirea lui și, drept urmare, nu se aprinde nici o lumină în capul lui Vasilică. Doar se târâsc pe-acolo niște idei confuze, galbene ca frunza toamnei, care pâlpâie ca un muc de lumânare într-un dovleac scobit. Gândește-te! se răstește la el un glas și Vasilică tresare și se chircește, de parcă ar fi primit o scatoalcă, fiindcă i se pare că acela ar fi glasul Muzei. Ah, dezvățata asta! O să ajungă odată și în brațele lui! Și se concentrează. Poate ar trebui să înceapă cu promisiunile, care cad peste oraș ca o ploaie de vară, în urma căreia se întinde, apoi, seceta. Fântânile seacă, iarba se usucă, pomii se umplu de omizi și orașul de tristețe. Dar, poți să scrii așa ceva? Nu neapărat pentru că ar citi edili, ei nu-și pierd timpul cu astfel de lucruri inutile,

dar le-ar spune vreun zbanghiu: uite, dom'ne, ce scrie tontul de Vasilică, ăia s-ar supăra, un prostălău le strică imaginea, și cine știe ce ar fi în stare să facă: să-l amen-deze că astă-iarnă n-a dat țurțurii jos, să-i ia permisul că farul din stânga luminează mai puțin decât cel din dreapta, să-i scoată apartamentul la vânzare că n-a plătit la timp apa rece și să-l declare *persona non grata*. Nu, sunt atâtea lucruri, care îți fac viața ca o sală de așteptare – stai pe o bancă jerpelită, cu bocceaua la picioare și cu ochii pe ceas, să nu vină trenul și să plece fără tine, amorțești de atâta încordare, dar trenul nu mai sosește. Ori a adormit mecanicul în vreo haltă prăpădită, ori a deraiat și zace prin niște văgăuni cu roțile-n sus, ori vreun acar distrat i-a schimbat direcția și o țâcăni vesel prin alte părți ale lumii. Scrie despre asta! zice glasul. Oh, e prea greu, scâncește Vasilică, și e și trist, nu pot sta într-atâta tristețe, mă îmbolnăvesc naibii de gălbinare, de inimă, o iau razna. Atunci, pare să se enerveze glasul, scrie despre bucuriile tale! Bucurii? se minunează Vasilică. Păi ce bucurii am avut eu? Poate, doar una singură: că exist. Dar, asta nu e în nici un caz bucurie, e o pură întâmplare, atâta tot. Nu te poți bucura doar pentru că faci și tu umbră pământului. Cui îi pasă că exist? Nimănu. Dacă chiar din clipa asta aș înceta să mai fiu, nu s-ar îndurera nimeni, nu i-ar da nimănu nici o lacrimă. Nici iarba nu s-ar înduioșa, nici vrăbiile nu s-ar melancoliza, până și urma pașilor mei pe cărările pe care umblu ar dispărea, acoperită de călcătura nepăsătoare a celorlalți. Atunci, izbucnește mânia glasul, lasă dracului foaia și pixul și apucă-te de altceva. Și Vasilică încremenește. Îi vine să plângă. Dar, pâlpaie a încurajare un gând, a izbăvire, acesta nu poate fi glasul Muzei. Muza e blândă, nu te beștelește cum îi vine la gură. Dimpotrivă. E ca și cum și-ar scoate inima din piept și ar merge cu ea în palmă înaintea ta, ca să-ți lumineze calea. Pesemne, însă, că au și muzele codoașele lor, rivalele lor, niște alea care mor de invidie și vor să le întunece, cu orice preț, menirea. Așa încât, Vasilică, lasă în pace glasul acela răgușit de răutate și vezi-ți de treburile tale. Și lasă naibii avioanele care se prăbușesc, microbuzele care se răstoarnă, trenurile care deraiază, pe indivizii ăia cu pușcoacele și cu bombele lor, pe cei care se încaieră pentru tot felul de surse și resurse, pe edili, care știi ei ce fac, că d-aia au ajuns în scaunele alea, și gândește-te la lucrurile din preajma ta.. La cele care țin de viața asta de fiecare zi, care nici nu te întristează, nici nu te bucură și care îți provoacă o mirare hătră. Adică, dă să se revolte Vasilică, să fie ceva fără Sfântul Graal, fără Sfântul Giulgiu, fără Freud, fără Nietzsche, fără Dracula sau Ion Vodă cel Cumplit? Fără, zice glasul, care pare să aibă în el o undă de blândețe. Știi ce face unul ca tine, când e în criză? Scrie despre viața lui sau, mai de grabă, despre tot neamul lui, ca să iasă un roman fluviu. Viața mea? se miră Vasilică. Păi, viața mea încapă într-o schițulică, într-o jumătate de pagină. Am apărut aiurea, împotriva voinței alor mei, am orăcăit în copilărie, m-am melancolizat în adolescență, m-am îndrăgostit de o fată și totul s-a prăbușit de când s-a iscat ca din neant, ca un hocus-pocus, încăpățănarea asta de a scrie. Atâta tot. Cât despre

neamul meu, ce să scriu? Că am avut niște unchi zbanghii și niște mătuși năbădăioase? Că viața lor abia ar umple câteva pagini? Sau, chiar dacă ar ieși fluviul acela, ce fel de fluviu ar fi? Unchiul Ion venea acasă ca în vacanță, pentru că mai tot timpul și-l petrecea la un sanatoriu. Asta n-a împiedicat-o pe Zoica să-l pricopsească cu doi băieți și două fete. Unchiul Petre era tâmplar, stătea cățarat pe casele altora, că le făcea acoperișul, și când se dădea jos se oprea direct la cărciumă. De multe ori ajungea acasă în patru labe și atunci nevastă-sa, mătușa Floarea, îl croia cu un băț pe spinare. A doua zi, Petre se văieta că-l doare spatele, dar nu știa de unde i se trage. Unchiul Costache o bătea la trei coaste pe Mița lui, și asta la bătrânețe. Zicea că i-a iertat prea multe, că ea nu i-a înțeleș duiosia și că acum recupera: o pedepsea pentru greșelile din tinerețe. Cum își amintea ceva, cum îi zvâcnea mâna din umăr și biata Mița nici n-avea timp să se ferească. O umpluse de vânăta, nenorocitul. Tata, frate cu ei, n-avea cum să fie mai breaz. Când se supăra, își lua dulapul în spinare – zestrea lui – și pornea aiurea peste câmpuri. Când îl vedea, maică-sa, o trupeșă spelbă, își făcea cruce și o blestema în gura mare pe mama, singura vinovată pentru nefericirile feciorului ei.

În găoacea asta de rubedenii, îi tremură buza lui Vasilică, m-am învățat eu și n-am avut, în mijlocul lor, decât o senzație de teamă, de nesiguranță și de altceva, ca atunci când merg pe tine niște omizi. Și-atunci, ce și cum să scriu eu despre ele? Cu nostalgie, cu duioșie? Oh, ce vremuri de glorie! Vai, ce frumos mergea în patru labe unchiul Petre! Ce falnic era unchiul Costache când o plesnea pe Mița de vedea stele verzi! Hm. Aș face praf imaginea idilică a țăranelui, așa cum era el înfățișat în cărțile de școală: mândru, demn, deștept. Aș spulbera un mit, acum, când lumea are încă nevoie de povești.

Atunci, își spune Vasilică, dacă Graal nu, Freud nu, Dracula nu, unchiul Petre nu, nu-mi rămân decât lucrurile acelea ușor neutre, care nu mă implică și din care, cu puțină efort, aș scoate o idee. Să ne gândim. Își aprinde o țigară, își înfige ochii în comutator și parcă drăcovenia se mișcă un pic, atât cât să-i umble prin scăfărlie o tremurătoare lumină galbenă. Te pomenești că Muza s-a desprins din brațele marțafoilor și se îndreaptă spre el. Și o vede pe Franguloaia, o cochetă de vreo șaptezeci de ani, puțin fudulă de urechi, a cărei fustă franjurată îi lasă descoperiți genunchii osoși de capră. Stă pe bancă picior peste picior, își face vânt cu un evantai pe care sunt pictate balerine și îl așteaptă pe Dandulea, vădov ca și ea. Nu peste multă vreme Dandulea apare legănându-și ca un adolescent umerii înguști. Experiența lui măsoară cu vreo cinci ani mai mult. E o prăjină, pe care sunt înșirate o pereche de blugi strâmți, care-l fac să arate de parcă ar merge pe papainoage, o bluză în carouri, tăiată pe piept de o inscripție în engleză, care se pierde sub subsuorile nădușite parfumat, și o pălărioară de sub care îi atârna pe ceafă niște smocuri albe, rămășița pletelor de altădată. La el, bătrânețea a avut efecte inverse, pentru că în loc să-l gheboșeze, l-a îngustat în lățime și parcă l-a înălțat

pe verticală, dând un aer fragil acelei însăilări de oase reumatice. Când îl vede, Franguloaia se ridică, roșește – și Vasilică se miră: cum să mai roșești la șaptezeci de ani! – evantaiul se mișcă mai repede, ca o aripă în derută, Dandulea se înclină, ai impresia că se prăbușește peste ea, buzele lui subțiri desenează un zâmbet larg între urechile clăpăuge, întinzând ca pe o armonică în miniatură mustața rară, Franguloaia se agață de brațul lui, nu-i ajunge nici până la înscrisul englezesc, și pornesc încet spre centru. Vasilică se uită în urma lor și se înduioșează: ce seve târzii or mai umbla prin trunchiurile acelea? Nu se spune, însă, că dragostea n-are vârstă și că, indiferent de numărul anilor, pulsează primăvăritic în toate inimile? Doar în inima lui nu, pentru că nu i-a dat el voie. Fiindcă a înțeles la timp că dragostea ori te ține ca pe un avion dincolo de nori, fără puțință de aterizare – doar să sari cu parașuta și ori să nimeri într-o fântână, ori să rămâi încurcat, ca un guguștiuc, prin rămurișul vreunui copac – sau te priponește de vreun fir de iarbă, printre furnici și boii-lui-Dumnezeu, fără să poți zbura vreodată. Și avea de ales între a iubi și a scrie. Eternitatea, și-a spus el atunci, nu se dobândește cu zvâcul inimii, ci cu vârful ascuțit al condeiului. N-a știut, însă, pe-atunci că scrisul depinde de sclifosita asta de Muză mofturoasă. Îi plac femeile, că doar și el e bărbat și își leagă umerii ca Dandulea, dar se uită la ele ca la niște opere de artă ieșite de sub dalta unui sculptor grec, care, atunci când le cioplea, avea în minte perfecțiunea unei zeițe. Așa o fi și fandosita asta, care umblă prin lume desculță și cu tâmpile strănse grațios de cununa de lauri.

Oftează. Mai departe, Vasilică! Mai departe răsare Guriță cu neamul lui cel risipit – despre care n-o să scrie nimeni niciodată un roman-fluviu – adunat acum în curtea mare a casei bătrânești întinerite de o terasă cu arcade și cu termopane în locul ferestrelor chioare de altădată. Guriță le-a făcut case spaniolilor și acum s-a întors acasă să intre și el în rândul lumii. Floricica l-a așteptat răbdătoare – el, care nu le are cu scrisul, a ales iubirea – și s-au hotărât să spună DA la primărie și să se lege pentru toată viața în fața popii. Când se gândeste la asta, Vasilică simte că-i umblă o vietate prin stomac și că inima i-o ia dintr-odată la trap. Și pe el îl așteaptă Măria, deși el i-a spus ce meteahnă are – eu nu știu să bat un cui, Mărie, tot ce vreau să fac e să scriu – dar Măria a râs: pentru asta îmi ești și mai drag, toți tăntălăii știu să bată cuie, dar, când îi pui să se iscălească, scot limba de-un cot. Și lui i s-a părut că Măria n-a înțeles ce înseamnă pentru el a scrie și de aceea a adăugat: eu vreau să scriu romane, dar Măria nu l-a mai auzit, fiindcă, tot răsând, l-a luat în brațe și l-a strâns la pieptul ei ca pe un copil. Și Vasilică păstrează și acum căldura acelei îmbrățișări, care când și când îl clatină. Mai ales când așteaptă lipăitul picioarelor desculte.

Înainte de nuntă, însă, Guriță a fost pus în fața unor mari probleme. El nu fusese la fel de răbdător ca Floricica, așa încât peste două luni viitoarea lui soție trebuia să aducă pe lume primul lor copil. Și viitoarea nu concepea ca mândrețea ei de rochie de mireasă, adusă de Guriță din Spania, să stea pe ea ca pe o glugă de co-

teni. De aceea, copilul era musai să vină mai de vreme, ca să nu prejudicieze estetica mamei sale. Drept pentru care a fost dusă la spital. În același timp, nașa Lina a descoperit că are un nas lung și cocoșat, care îi dă o înfățișare de cotoroașă și care ar strica toate pozele și filmele în care ar fi fost trasă Lina. Așa că a luat și ea drumul spitalului. Dumnezeu era înfrânt astfel, pentru că neputința sau neglijențele Lui puteau fi, iată, corectate. Și cum estetica triumfase, cu o zi înainte de marele eveniment Guriță a închis strada cu un superb cort alb. Ca să pleci ori să te întorci acasă cu mașina, trebuia să ocolești jumătate de oraș.

În ziua cu pricina, Vasilică și-a pregătit tot arsenalul – foaia, pixul, cafeaua și țigările, ochii în comutator, urechea la pândă, a încremenit așa vreo jumătate de ceas și la un moment dat i s-apărut că drăcovenia începe să se miște și că aude lipăit de pași desculți. Gândul își desfășurase aripile, gata să zboare, când din superbul cort alb a izbucnit, ca o explozie, muzica. Și a ținut-o așa până spre dimineață și pe la prânz a pornit iar. Nedormit, încercănat, Vasilică a plecat de-acasă, a luat-o pe niște străzi pe care nu mai umblase de mult, erau multe case noi, dar și multe de vânzare, ici, colo din câte-o curte răsunau tobele, lumea era veselă și el abia acum prindea de veste, și în vreme ce căuta un loc liniștit, i-a venit ideea să se ducă pe malul lacului. Era unul la marginea orașului, pe jumătate înconjurat de trestii, cealaltă jumătate fiind acoperită de o pădure tânără, care cobora pe un umăr de deal până la apă. S-a întins pe iarbă la umbra unor salcâmi, la picioare îi clipea apa, la cap îi fluierau privighetorile, dedesubt era neliniștea pământului, care semăna cu un boncăluit de cerbi, și deasupra cerul albastru, în care se tolănese Dumnezeu, pentru că era ziua Lui de odihnă. Și toate acestea erau învăluite într-o liniște narcisistă, înfiorată parcă de propria-i adâncime. Vasilică se golise, rămăsese în iarbă numai învelișul, el plecase nu se știe unde să colinde nu știa ce, să găsească ceva ce nu știa pe unde poate fi, și nici acel ceva nu era limpede, și se uita pe întinderea apei pe care se juca soarele, ca un copil pus pe șotii, vedea trestii legându-se și i se năzări că de-acolo o să răsară Ea, desculță și cu fruntea încinsă de lauri. Sau, dacă Ea era încă departe, s-ar fi putut desprinde, unduind și ea ca o trestie, Măria.

Dar, de atunci trecuse ceva vreme, suficientă ca Guriță să se întoarcă în Spania și să se însoare și acolo, fiindcă i se părea normal ca un bărbat să aibă câte o nevastă în toate locurile pe unde îl purta viața. Era mai simplu, decât să umbli pretutindeni cu aceeași femeie agățată de gâtul tău.

Vasilică rămăsese în aceeași așteptare, dar nu se iveră nimic și continua să se învârtă, ca în vechiul joc de-a baba oarba, între Sfântul Graal, Sfântul Giulgiu, Dracula, Freud, Nietzsche, Franguloaia, unchiul Petre și Guriță, și nu știa la care să se oprească. Stătea cu foaia în față, cu pixul deasupra ei, cu ochii în comutator, gândurile alergau haotic de la o ispită la alta, și el tot pândeia lipăitul pașilor desculți. Și cum încremenise așa, auzi deodată glasul acela răgușit de răutate: Nu mai sta ca vițelul la poarta nouă. Pune mâna și scrie! Vasilică

tresări, o palmă nevăzută îl plesni peste ceafă și începu să scrie precipitat: *Sfântul Petre iese din crâșmă și imediat pământul pornește să se rotească într-atât, încât el nu mai știe în ce direcție îi este casa. O luă la întâmplare, toate drumurile trebuiau să ducă la casa lui, dar picioarele nu-l mai ascultau și, învins de oboseală, se lăsă în patru labe. Puse punct, reciti, cum să iasă Sfântul Petre din crâșmă? Sfântul Graal iese din crâșmă, nu,*

în niciun caz, Freud iese și merge în patru labe, o, Doamne, nu, Sfântul Dracula iese... Și se încurcă iremediabil. Se ghemui așteptând o nouă scatoalcă, dar pleasna nu mai veni, și rămase aplecat deasupra foii, învărtind pixul în mână. Se uită lung la comutator, nimic, la ușă nimic, își mută privirea pe fereastră și parcă zări cununa de lauri săltând veselă și pierzându-se pe străzile orașului.

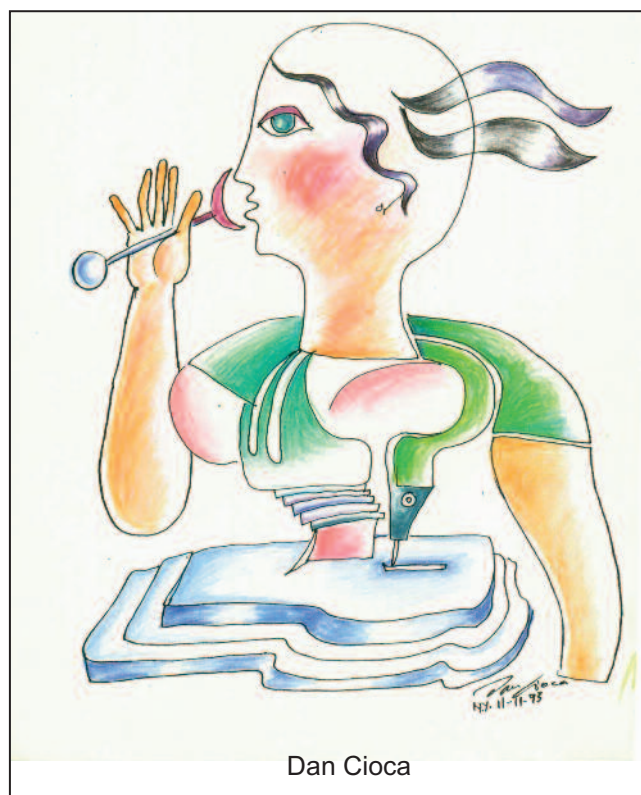
Mircea Bodnariu

ÎNTRUNIREA

Am primit o invitație și i-am dat curs. Acum îmi pare rău că am făcut-o, n-ar fi trebuit. Dacă aș fi știut ce mult mă va tulbura acea întrunire, în mod sigur nu m-aș fi dus. Mă tot gândesc de ce am făcut-o, era atât de ciudată acea invitație, ar fi trebuit să fiu mai precaut. Cred că tocmai de aceea m-am dus, curiozitatea m-a împins. O organizație de care nu mai auzisem mă chema la o întrunire cu mulți participanți. Cu ce se ocupa organizația, după ce criterii îi alesese pe cei pe care îi invitase, cum auzise de mine, nu-mi puteam da seama. Mai mult decât curiozitatea a fost altceva care m-a împins să mă duc: orgoliul. Da, chiar așa. M-am simțit flatat. În invitație se preciza că eu voi fi oaspetele de onoare, cel care va fi tot timpul în centrul atenției și i se vor aduce omagii. Nu-mi mai amintesc bine care era formularea, nu sunt sigur că au fost folosite cuvintele „onoare” și „omagii”, mai degrabă așa am interpretat eu textul. Poate l-am interpretat greșit, n-ar fi de mirare având în vedere setea mea de afirmare, dorința de a fi înconjurat de admirație, chiar adulat. E un fenomen psihic cunoscut, când îți dorești ceva cu tărie și se pare adesea că se îndeplinește. Arzi de nerăbdare să te întâlnești cu o anumită persoană, ieși pe stradă și iată, curând vine din partea opusă exact cel pe care-l dorești, grăbești pasul, te apropii și, dezamăgire, nu e el.

Cu toată încântarea pe care o simțeam, aceea de a fi băgat în seamă, apreciat, nu puteam să nu mă întreb: de fapt, de ce sunt băgat în seamă, pentru ce sunt apreciat? Obținusem de curând un brevet de invenție, mare scofală, nu stărnisem interesul nimănui, dar, cine știe?, poate între timp lucrurile se schimbaseră fără știrea

mea. Donasem unei asociații caritabile o sumă de bani, la drept vorbind destul de modestă, nu mi se părea a fi un motiv pentru a fi ridicat în slăvi. Poate totuși asta era, nu-mi aminteam să-mi fi mulțumit cineva, or fi vrut s-o facă acum. Ținusem un discurs în public, ocazie cu care lansasem îndemnuri la bine, am fost aplaudat la final,

Dan Cioca

dar ce mare lucru, toți oratorii sunt aplaudați, măcar din politețe. Să se fi înflăcărat unii atât de mult de minunatele mele chemări la fapte bune încât voiau acum să mă sărbătorească? Am mai făcut și alte ipoteze la fel de puțin plauzibile, apoi m-am liniștit consolându-mă cu ideea că mai e puțin și curiozitatea îmi va fi satisfăcută.

Dichisit ca pentru o zi festivă, la ora indicată, m-am prezentat la intrarea sălii de festivități. I-am arătat invitația unui individ care stătea lângă ușă. Credeam că-i cineva însărcinat să controleze accesul în interior. Nici nu s-a uitat la ea, m-a privit și mi-a zâmbit ca și cum m-ar cunoaște bine, m-a îndemnat cu un gest larg să intru.

Am intrat. Sala imensă, splendid ornată, era goală. Lângă un fotoliu impunător stătea în picioare un ins elegant care m-a poftit să mă apropiu și să iau loc. Nu părea să fie amfitrionul, eleganța și politețea lui aduceau mai degrabă cu cele ale unei slugi de casă mare, un lacheu de rang înalt, un majordom. M-am așezat în acel fotoliu care arăta ca un tron regal.

Majordomul, ca să-i zic așa, mi-a prins în piept o floare imensă cu petale viu colorate.

– Asta-i ca să fiți recunoscut pe parcursul întrunirii, să nu fiți confundat cu cineva, a zis el cu un aer slugarnic.

Aș fi vrut să-l întreb de ce trebuia să fiu recunoscut, cum aș fi putut fi confundat, doar eram invitatul de onoare, chiar numai prin faptul că ocupam locul cel mai important, cel mai vizibil, ar fi trebuit să-i fie clar oricui din sală că sunt distinct, inconfundabil. Am hotărât însă să-i cer lămuriri ceva mai târziu și să încep cu altceva.

– Nu cumva am ajuns prea devreme?, l-am întrebat privindu-mi insistent ceasul de la mână așa ca să priceapă că sunt conștient de contrarul.

– Nicidecum, ați fost foarte punctual, mi-a răspuns zâmbitor.

– Atunci cum se face că sala este goală?

– Să vedeți, a început el să-mi explice tacticos, nici unul dintre invitați nu a putut veni personal, în schimb cu toții și-au trimis reprezentanți. Cum dumneavoastră nu aveți cum să știți cine pe cine reprezintă, nu ați putea să-i recunoașteți așa cum ați fi făcut dacă ar fi venit invitații în persoană. De aceea am hotărât să introducem în sală unul câte unul, să se prezinte, adică să vă indice în numele cui vine. Sunt într-o sală alăturată, așteaptă doar un semn ca să intre. Și să nu vă ridicați, va dura ceva timp, sunt mulți și fiecare are ceva de spus.

– Nici în fața doamnelor?

– Nu vor fi doamne, reprezentanții doamnelor vor fi tot bărbați.

Un puhoi de întrebări se cereau puse: ce era cu această organizație, cu ce se ocupa ea, de ce mă alesese tocmai pe mine pentru acel rol special, cum de nici măcar un invitat nu putuse veni în persoană, de ce nu va fi nicio doamnă printre cei prezenți, dar n-am mai avut timp, o ușă s-a deschis și primul reprezentant a pătruns în sală pășind hotărât, cu pas vioi, spre mine. Era înalt și chipeș, avea un aer autoritar și totuși îngăduitor. Figura lui îmi părea cunoscută. N-am avut timp să sco-

tocesc prin memorie ca să aflu de unde o știu, pentru că a și deschis gura:

– Permiteți-mi să mă prezint, sunt reprezentantul domnului V.B., fostul dumneavoastră subaltern.

Mi-am amintit brusc de V. B., nu mă mai gândisem la el de mult timp. Un ins mic de statură, burtos, evident complexat de înfățișarea lui. Cam slugarnic, dar băiat de încredere, mă puteam baza pe el. Nu-i vorbă, și eu l-am ajutat cât am putut. Am conversat puțin cu reprezentantul cerându-i informații proaspete despre cel care îl trimisese. Nu m-am putut lungi prea mult, știam că mai așteaptă mulți la rând.

Următorul a fost un tip cam de înălțimea și vârsta mea. S-a apropiat șovăielnic de tronul meu, părea speriat. M-a frapat asemănarea lui cu cineva cunoscut, fără să-mi pot da seama cu cine.

– O reprezintă pe doamna doctor A.D., a spus cu multă timiditate.

Doamna doctor A.D. nu se dezmințe, mi-a trecut prin cap, nu-i de mirare că și-a intimidat atât de mult reprezentantul, de câte ori mă duceam la ea îmi pierdeam tot curajul în fața figurii ei dure, a aerului de superioritate, a felului în care mă trata ca pe un obiect. Aveam de gând ca, după ce voi face cunoștință cu toți reprezentanții, să-l întreb cum de doamna doctor fusese invitată, mă mira mult acest lucru.

Mai mult m-am mirat de felul în care arăta următorul reprezentant. Era trimis de agentul meu de asigurări, îmbrăcat post avea o înfățișare care sugera sărăcie. Asta, adică agentul, vrea să-și bată joc de mine, mi-am zis, totdeauna m-a considerat un sărăntoc și acum s-a gândit să-mi trimită un reprezentant pe măsură. Asta din cauza mașinii mele vechi și ieftine și a târguielilor nesfârșite pentru a obține un preț cât mai bun a asigurării locuinței. Cine o fi reprezentantul?, și asta mi se pare cunoscut, am căzut eu pe gânduri cu privirile înfipite în pământ.

Am auzit un hm!, hm!, am ridicat ochii și nu mi-a venit să cred ceea ce vedeam. Noul intrat semăna cu primul însă era mai înalt ca acela, categoric mai arătos și ceea ce mă tulbura la el era faptul că în jurul lui strălucea o aură. Mi-a spus că vine din partea doamnei O.Z. Un cuțit mi-a trecut prin inimă. Era fosta mea iubită, mai bine zis eu eram fosta ei iubire. Am bănuț că reprezentantul ei ar putea fi actualul iubit, poate chiar noua mare iubire, și gheara geloziei mi-a sfâșiat adânc măruntaiele. Am vrut să aflu mai multe de la el, numai că majordomul (ca să nu-i spun slugoiul) care nu-și părăsise poziția de lângă fotoliul meu mi-a șoptit la ureche să nu mai întind vorba, erau mulți invitați, mă rog, reprezentanți de-ai lor, aveam destul timp să discut cu cine-mi va plăcea după ce toate prezentările se vor sfârși.

S-au perindat prin fața mea mulți, nu i-am numărat, sigur peste o sută. Erau reprezentanți ai unor oameni cât se poate de diferiți, cei mai mulți nu aveau nimic unul cu altul, dar toți aveau ceva în comun cu mine. Un om umil care făcea mereu plecăciuni, trimisul directorului meu (de ce l-o fi trimis tocmai pe el?), altul cu aerul de veșnic nemulțumit îl reprezenta pe vânzătorul de la

magazinul din colț, unul vesel, vorbăreț, mi-a și spus două glume cât a stat în fața mea, dacă mai mi-aduc aminte bine venea în locul unui prieten de chefuri, fiica vecinilor, o puștoaică de liceu, trimisese un bătrân ușor gârbovit, cu mers greoi și, culmea, până și un copil pe care-l întâlneam des jucându-se pe stradă, mai schimbam câteva cuvinte cu el pentru că-mi era simpatic, avea un reprezentant, o pălugă de peste doi metri, unde l-o mai fi găsit și pe acesta? A mai fost un tip nervos care vocifera în fața mea deși nu-i făcusem nimic, altul sobru și rigid de parcă înghițise un băț, unul c-o mutră de fraier bucuros că-și dă banii pe mâna unui escroc și, așa cum am spus, încă mulți alții de nici nu mai știu cine i-a trimis. Oricât au fost de mulți nu mi-a scăpat faptul că semănau între ei și în același timp semănau cu cineva care îmi era bine cunoscut, nu puteam să-mi dau seama cu cine, avalanșa de sosiri nu-mi dădea răgazul să descopăr a cui copie modificată, de multe ori adevărată caricatură, erau.

Nu știu cât a durat perindarea reprezentanților prin fața mea, mi se părea că nu se mai termină, când, în sfârșit, lacheul de rang înalt m-a anunțat că nu mai e nimeni de intrat și că va trebui să mă ridic în picioare ca să țin un discurs. De ridicat de-abia așteptam s-o fac, înțepenisem în acel scaun domnesc, dar de ținut discursuri nu-mi ardea, habar nu aveam ce aș fi putut spune. Atunci m-am hotărât ca, în loc de discurs să-i iau la întrebări pe cei de față, să-i somez să mă lămurască ce-i cu toată mascarada aceea, ce-i cu adunătura aia de indivizi suspecti născuți parcă de aceeași mamă, în ce scop mă chemaseră acolo etc. N-am apucat s-o fac pentru că în sală au intrat o mulțime de lachei (de rang inferior, desigur) ducând tăvi pline cu cupe de șampanie, fiecare invitat (corect ar trebui să zic reprezentant, dar să nu fim chiar așa de scrupuloși) a luat câte una, inclusiv eu – nu puteam face altfel – majordomul care stătuse tot timpul lângă mine avea și el o cupă în mână, a ridicat-o și a spus cu voce tare ca să se audă în toată sala: să bem în cinstea invitatului nostru de onoare și apoi vă rog să faceți liniște pentru că domnia sa va ține un discurs. Am băut cupa până la fund, șampania era minunată și brusc dispoziția mea s-a schimbat, nu mai eram supărat pe nimeni, nu mă mai rodea nicio curiozitate, nu mai voiam să iau pe nimeni la rost, nici să mai pun întrebări. Îmi amintesc vag că am ținut un discurs, dar ce am spus eu acolo mi s-a șters complet din minte. Ce mai știu este că am fost îndelung aplaudat și ovaționat, apoi am pornit prin sală ca să stau de vorbă cu unul și cu altul și să mă ospățez din bunătățile care între timp fuseseră întinse pe niște mese lungi.

Pluteam de colo-colo prin sala cea mare purtat de valuri de admirație, cercuri de respect se deschideau mereu în jurul meu, toți voiau să fie cât mai aproape de mine, erau încântați dacă le dădeam chiar și numai un strop de atenție. La un moment dat, floarea cea mare cu petale multicolore pe care majordomul mi-o pusese în piept mi s-a desprins de haină și a căzut pe podea. Cei care se îmbulzeau în jurul meu n-au văzut-o căzând și au călcat-o în picioare, nici vorbă s-o mai recuperez.

Din acel moment nimeni nu m-a mai băgat în seamă, cel puțin nu m-a mai tratat ca pe cineva cu totul deosebit ca până atunci, am simțit că brusc sunt privit ca oricare dintre ei. Asta m-a pus pe gânduri. Dacă nimeni nu mă mai bagă în seamă, înseamnă că singura deosebire dintre mine și ei a fost floarea din piept, acum, fără floare, sunt la fel ca ceilalți, mi-am zis și am fugit la toaletă. Privindu-l pe individul care apărea în oglindă am înțeles totul, mi-a fost clar a cui era figura cunoscută cu care semănau toți reprezentanții, și nu numai atât, dar și de ce semănau toți cu el deosebindu-se în același timp, unii chiar foarte mult.

Nu avea niciun rost să mai rămân. Am pornit direct spre ieșirea din clădire. Înainte să ies, ușa sălii unde se ținea întrunirea s-a deschis și s-a auzit un hohot imens de râs. Am înțeles că râd de mine, că-și bat joc de naivitatea mea, de faptul că mă lăsasem prins în cursă. M-am întors furios cu gândul să le zic câteva din pragul ușii. Sala imensă era goală, liniștea era perfectă. La ieșirea din clădire am trecut pe lângă individul pe care-l presupusesem controlor de invitații, cel care mă poftise foarte ceremonios să intru. Stătea cu spatele la mine. După ce am trecut de el, m-am întors brusc și i-am văzut pe chip ironia cu care mă privea îndepărtându-mă.

Am parcurs câteva străzi. Furia creștea în interiorul meu gata să dea în clocot. Și-au bătut joc de mine, au pus la punct toată acea panaramă numai ca să mă ridiculizeze, să-mi arate cine sunt în ochii lumii, nu cine cred eu că sunt. Dar cine-s ei, organizatorii mascaradei, ce este cu acea organizație, de ce n-a apărut nimeni din conducerea ei, de ce s-au limitat să trimită doar lachei, cum de m-au ales pe mine, eram mai potrivit ca alții pentru ca ei să se distreze? Și din nou, care ei? M-am hotărât să mă întorc și să nu mă las până nu voi afla răspunsurile. Am să-l strâng pe majordom de gât dacă nu va vrea să-mi dea informațiile cerute, o să fac un scandal monstru, o să... Mă gândeam că n-ar fi rău să-mi recuperez și floarea pe care o purtasem în piept, așa călcată în picioare cum era, ar fi fost singura dovadă materială a prezenței mele acolo. M-am întors și când am ajuns pe strada unde era clădirea organizației l-am văzut pe majordom dincolo de intrarea în clădire mergând repede în sens contrar celui din care veneam eu. Asta fuge, vrea să scape, mi-am zis și am luat-o la goană ca să-l prind, l-am ajuns, i-am sărit în față și, dezamăgire, nu era el. Mi-am cerut scuze rușinat, m-am întors vrând să intru în clădirea organizației, dar, acolo unde știam că trebuie să fie intrarea, nu era. Am alergat în stânga, în dreapta, nici vorbă s-o găsec. Când m-am uitat mai bine am văzut că nici clădirea în care se desfășurase întâlnirea nu mai era. Am întrebat câteva persoane care treceau pe acolo, nimeni nu auzise de o asemenea organizație și se jurau că așa ceva nu a fost niciodată pe strada lor.

Am pornit din nou spre casă și, deși nu mai era nimeni care să râdă de mine, nici măcar clădirea în care acest lucru se întâmplase cu puțin timp în urmă nu mai exista, în interiorul meu se auzeau hohote imense de râs.

CLIEŢI PENTRU SEPAREU farsă electorală

Tabloul 4 (La un dejun pe iarbă)

Premise: Escrocul Jean, care și-a luat numele greu de reținut Izoferizopescu, descinde la un motel dintr-un colț îndepărtat de țară, unde domnul Cercel, șeful administrației financiare locale, împreună cu toată familia, își petrece concediul la finul Tulpan, proprietarul motelului, și Cleo, soția acestuia. Acreditat de telefoanele pompatе de complici, Jean pretinde că este reprezentatul noului Partid al Dreptății, venit în scopul de a strânge bani pentru apropiata campanie electorală. Promisiunile lui de viitor senator, făcute în numele unor investitori strategici cu ajutorul cărora va aduce și aici raiul pe pământ, îi scot din minți pe amfitrionii săi. Cu atât mai mult, cu cât lui Cercel îi garantează postul de prefect, iar lui Tulpan, pentru stabilirea unei rudenii de cel mai înalt grad, îi promite să-i ia nevasta în căsătorie. Dar la mâna lui Jean aspiră și Domnul Cercel, care și-l vrea soț pentru fiica sa, Ica.

După câteva lungi clipe de înțepeneală, mai întâi Ica, apoi Vica, apoi chiar Bunica încep să se miște în ritmul unui impertinent hip-hop. Surprinsă de privirile Icăi, Vica își revine brusc. Surprinsă de privirile Vicăi, Bunica devine dintr-odată stană de piatră.

ICA – *(Imitându-le)* Și cât o să stăm așa?

VICA – Cât trebuie! *(Își oprește cu cealaltă mână umărul care-i joacă fără voia ei)*

ICA – Nu credeți că domnul ăsta își bate joc de noi?

BUNICA – Cum vorbești? Domnul ăsta e viitorul tău soț. Un bărbat admirabil în toate privințele. *(Rușinată, își oprește și ea, cu cealaltă mână, umărul rebel)*

ICA – Dacă-ți place atât de mult, de ce nu-l iei tu, Bunică? *(Sare brusc peste masă, ia cana cu vin din mâna barmanului și o îndeasă în mâna lui Jean)* Mai toarnă-ți și singur! Noi am plecat în pădure, să culegem flori. Hai, Sile!...

SILE – *(Tras de mână, protestează*

slab) Domnișoară, eu sunt în timpul serviciului...

BUNICA – Uite ce-a-nvățat ea la salon!

VICA – *(Încercând salvarea aparențelor)* Domnule inginer, n-aș vrea să vă închipuiți, cumva...

JEAN – *(Turnându-și de sus, filosofic, în paharul acum gol)* Nu vă faceți griji inutile, scumpele mele doamne. Sunt un om al acestei ere post-industriale. Al acestui dinamic, trepidant și tulburător sfârșit/început de mileniu. Fiecare epocă își are civilizația ei, ca și morala ei. A produce în continuare centuri de castitate într-o vreme în care clasele mixte, hot-line-urile erotice, revistele porno și plajele cu nudiști dau nota dominantă a acestui timp, înseamnă să investești banii într-o industrie falimentară. *(Dă paharul peste cap, sub privirile pline de admirație ale doamnelor)* Întreprinzătorii cu cap se vor orienta mai degrabă către producția de pempârși, biberoane și piureuri de morcov, și vor investi cât mai mulți bani în cercetările de moment și de perspectivă pentru stabilirea fără greș a paternității. *(Își umple din nou, tacticos, paharul)* Și pot să afirm, în deplină cunoștință de cauză, că triumful științei va fi în măsură să spulbere chiar și dilemele multor mame...

VICA – *(Încet, rușinată, la urechea Bunicăi)* Eu nu-nțeleg nimic.

BUNICA – *(O împunge cu cotul)* Taci, proasto!

JEAN – *(După ce a mai băut un pahar)* În ce mă privește, n-aș vrea – vă rog să mă credeți – ca viitoarea mea soție să simtă în vreun fel constrângerea nemiloasă pe care-o reprezintă căsătoria, această instituție devenită în atâtea privințe anacronică. Asta nu-nseamnă însă că nu-mi doresc un cămin trainic și călduros. Dar pentru mine, trăinicia căminului, ca și căldura lui, nu rezidă în tipul acela de rigiditate stupidă, să mă ierte doamna bătrână, de pe vremea bunicii, ci în acel ritm secret și particular, a cărui *bătaie* cred că mă simt în stare s-o reglez până-n cel mai mic amănunt.

VICA – *(Cu multă înțelegere)* Bătaia-i ruptă din rai!

BUNICA – Taci, proasto!

VICA – Îmi cunosc eu odrasla. Știu eu ce spun. (*Către Jean*) Domnule senator, numai un lucru aș vrea să vă rog... Nu știu dacă pot să-ndrăznesc...

JEAN – Vă ascult, doamnă.

VICA – Mulțumesc!

BUNICA – (*Emoționată și ea*) Cum se cunoaște omul nobil!...

VICA – Noi am crescut-o cum scrie la carte.

BUNICA – Numai pe ea o avem.

VICA – Am băgat-o unde-i mai bine.

BUNICA – La școala de manechine „Ortansa”.

VICA – La Salon!

BUNICA – Nu ca să muncească vreodată, Doamne ferește!

VICA – Ca să-nvețe și ea să fie doamnă!

BUNICA – Și să nu se-ncurce cu haimanalele!

JEAN – Normal. Înțeleg. Normal.

VICA – Știți, ea e plâpândă.

BUNICA – Când era mică, a avut și pojar.

JEAN – E bine că-mi spuneți toate astea.

VICA – Deși munca... nu știu cum... ei îi place... Ea nu-și dă seama. E încă un copil. Și nu s-ar da înapoi, oricât ar fi de greu. Dar eu, ca mamă... Să se scoale, zi de zi, la șapte dimineața?... (*Aproape plângând*) Unicul meu copil?!...

BUNICA – (*Ștergându-și și ea lacrimile*) Cu educație la salon!...

JEAN – (*Se ridică, nervos, și începe să se plimbe, cu un pahar în mână și cu cealaltă la spate*) Eu am crezut că lucrurile sunt limpezi. Dacă nu sunt, îmi fac cuvenitul reproș și mă grăbesc să le clarific odată pentru totdeauna. (*Neliniștit, cu ochii pe ceas*) Dar ce-o fi cu domnul prefect? Trebuia s-apară și ceilalți...

VICA – Iar o fi dat poliția iama printre valuțiști.

BUNICA – Iar or fi găurit rakeții vreun barosan.

VICA – Dacă n-or fi având cumva vreo nuntă, că-i joi.

JEAN – „Scopul tuturor acțiunilor noastre este, în general, plăcerea”, spunea mai demult Epicur. (*Mai savurează un pahar cu vin*)

VICA – (*Hodoronc-tronc*) Îi scoate Cercel și din gaură de șarpe.

JEAN – Nu mă-ndoiesc. (*Resemnat și locvace*) Dar să revenim la ale noastre. Vi-l imaginați vreun moment pe Ulise trimițându-și nevasta la muncă? Doamne păzește! El i-a cumpărat Penlopei un război de țesut, numai pentru ca să-și țină pețitorii la distanță: destră-mând noaptea ceea ce țesea ziua.

VICA – Iar nu-nțeleg.

BUNICA – Taci, proasto! Dacă l-am înțelege noi, la ce-ar mai fi-nvățat omul ăsta atâta carte?

JEAN – Sau, venind mai către zilele noastre. Imaginați-v-o numai pentru o clipă pe marchiza de Sévigné scriind și expediind toată ziua răspunsuri la un birou dintr-un oficiu pentru protecția consumatorilor. Păi ar fi admis marchizul una ca asta? El i-a făcut rost de-un balot de hârtie velină și, văzându-și mai departe de vânătorile și de chiolhanurile lui, i-a dat frâu liber să corespundeze cu fiică-sa. Și credeți că s-a plictisit marchiza vreodată? Sau c-a chemat-o pe aia mică mai

lângă ea? Ferit-a Sfântul! Dacă s-ar fi înghesuit cu toții în același apartament, nu numai că nu le-ar mai fi ars de răvașe, dar nici măcar bună ziua nu și-ar mai fi spus.

VICA – (*Bănuind că o așteaptă soarta marchizei*) Noi n-am putea, domnule senator, atât de departe. E unica noastră fiică!...

BUNICA – Și una e s-o vezi pe internet, alta în carne și oase!...

VICA – Cum îi spuneam și lui Cercel... Vila noastră e mare... paisprezece camere!...

JEAN – (*Aparte*) Vorba poetului: „Când văd proștii locuind în palate, înțeleg de ce Diogene trăia într-un butoi!...”

VICA – Și nu zic în față, dar pe undeva, lângă bucătărie, am putea să-ncăpem și noi.

JEAN – (*Mărinimos*) Nici vorbă, mamă scumpă și doamnă prefect! Vom ști să-mpărțim și multul, și puținul!...

BUNICA – Cum se cunoaște omul nobil!...

VICA – Noi n-am știut niciodată ce-i ăla puțin. Cum zicea și Cercel!...

CERCEL – (*Transpirat dar fericit*) Ce ziceam eu? Ce spui că ziceam eu, mamă?

JEAN – Sunteți iubit, domnule prefect! Chiar și-n familie. Lucru destul de rar în zilele noastre, când mica și tradiționala familie se dizolvă treptat în marea interese-lor de tot felul. (*Brusc, pe alt ton*) Ați adus banii?

CERCEL – (*Îi înmânează un plic voluminos, pe care Jean îl îndeasă în valiza-diplomat*) Deocamdată, micul meu dar de logodnă. O sută de mii de parai, cum ne-am înțeles. Avans pentru apartamentul din Primăverii. Sau, de ce nu, din Paradisul Verde. Nu vă uitați la preț. Dacă nu ajung, mai împrumutați din banii pentru partid, că n-o fi foc. Vine Tulpan îndată, cu tolba plină.

JEAN – Îmi place cum gândiți.

CERCEL – Pentru că, în definitiv, nu-i tot munca noastră?

JEAN – Ba, aș zice, chiar riscul nostru.

CERCEL – Riscul?!?

JEAN – Desigur, mai mult teoretic. Sper că nu veți da înapoi.

CERCEL – Eu?! Nu mă cunoașteți. Abia aștept să-l văd la pământ pe actualul prefect. Nemernicul! Va trebui să-mi pupe tâlpile, ca să mă-ndur de-o slujbuliță și pentru el.

JEAN – Sunteți făcut pentru politică, domnule prefect.

CERCEL – Îmi place munca asta. Pentru că e o muncă de la om la om.

JEAN – Fără-ndoială. De la unul mai mult, de la altul mai puțin.

CERCEL – De aici și satisfacțiile. Ce lași în urmă!...

JEAN – Oho, satisfacțiile mult mai târziu... Când ai pus o distanță destul de mare!... Nu vă ascund că totul depinde, uneori, de un fir de păr!...

CERCEL – (*Complet pe dinafară*) Pentru copilul meu am tras toată viața, domnule senator. Pentru ca el să fie fericit. Nu m-am uitat la bani. Ducă-se!

JEAN – ăsta-i cuvântul!

VICA – (*Nucă-n perete*) Loc avem berechet. Pai-

sprezece camere...

BUNICA – Domnul senator a promis să ne-ngăduie și pe noi.

VICA – Bineînțeles, mai în spate, lângă bucătărie...

CERCEL – Doamne ferește! Cum o să-l ținem pe senator în chițimia noastră? Locul lui e acolo, sus, unde se hotărăsc treburile mari ale țării. El va fi, din când în când, musafirul nostru, oaspetele nostru de onoare. Pentru care obștea va avea, cu siguranță, bunul-simț de a-i ridica un palat.

JEAN – (*Îmbrățișându-l*) Mulțumesc, domnule prefect! Să-mi trăiești, tată socrului!

VICA – L-ai auzit?

BUNICA – Cum se cunoaște omul nobil!...

JEAN – (*Îmbrățișându-le și pe ele*) „Un bărbat e cu adevărat tare numai când își mărturisește slăbiciunea”, ne învață Balzac. Iar slăbiciunea mea este că vă iubesc.

VICA – Și noi vă iubim.

BUNICA – Ca pe copilul nostru.

CERCEL – Ca pe părintele nostru.

JEAN – (*Privindu-și îngrijorat ceasul*) Numai că...

VICA, BUNICA – (*Presimțiri negre*) Numai că ce?...

JEAN – M-am gândit c-am putea s-amânăm...

VICA, BUNICA – Ce s-amânați?!

CERCEL – Cum s-amânați?

JEAN – În fond, putem proceda și invers. Întâi partidul, și pe urmă umilii lui slujitori. Pentru că acum, Partidul e cel care are nevoie urgentă de bani. Va fi o campanie *di granda*, în stil american – ne-au trimis și câțiva specialiști, de peste Ocean. Vom avea milioane de afișe, bannere, manifeste, fluturași aruncați din elicoptere, scrisorele de dragoste băgate prin cutiile poștale, fan-cluburi cu șepci și tricouri inscripționate cu sigla partidului, videoclipuri, show-uri televizate, ziariști plătiți din gros ca să ne laude cu deplină imparțialitate, alții plătiți din gros ca să-i înjure cu aceeași imparțialitate pe adversari, mercenari de oarecare faimă „convinși” să-și părăsească vechile cuiburi și să vină la noi, festivaluri cu bere și mititei, microfoane băgate prin sediile concurenței, patrioate dispuse să se iubească în fața camerelor de luat vederi cu indivizi care ne stau în cale, telefoane „murdare”, polițiști aduși pe calea cea dreaptă, bătași electorali, găști de cartier programate să distrugă afișele celorlalți, zvonieri, răspândaci, telelele, aplaudaci – adică formatori de opinie, nu? Și, în sfârșit, numărători iscusiți de voturi, cu softuri aranjate cum trebuie, care să ne aducă izbânda finală. (*Arată către valiza-diplomat*) Mai amânăm un pic Paradisul ăla Verde, că n-o fi foc. Iar peste două zile, mă-ntorc. Poate chiar cu investitorii străini...

CERCEL – Bine, dar în cinci minute oamenii mei vor fi aici... Nu face să-i dezamăgim.

JEAN – Ești așa sigur de ei?

CERCEL – Ce Dumnezeu! Doar eu sunt secretarul general al comisiei județene de luptă împotriva corupției!

JEAN – Ei da, cu asta m-ai liniștit.

BUNICA – A sunat adineaori Tulpan, pe celular.

VICA – Sunt foarte aproape de noi.

CERCEL – Nu se face să nu-i ascultați. Au și ei

câte-un of, și-au pus și ei în cap câte-o dorință.

JEAN – (*Distrat*) Înțeleg, ca atunci când îți țiuie urechea.

CERCEL – Exact! Dar nu e cazul să vă încărcați memoria. Am eu grijă de ei. Un prefect poate multe, nu-i așa?

VICA – Iar până la nuntă, au timp să se mai pregătească o dată.

CERCEL – Apropo, unde-i mireasa?

JEAN – (*Sec*) S-a dus să culeagă flori, pentru cununa ei de logodnă. (*Se plimbă, nervos: să fugă, să nu fugă?*)

CERCEL – (*Către doamne*) Ca să mă exprim în limbajul nostru comercial, eu am livrat marfa, clientul e mulțumit, oaspeții trebuie să apară cu darurile. Și, în plus, m-a-nfiat și pe mine cineva: partidul de care aveam nevoie! Dar și partidul ăsta are nevoie de mine! (*Apasă butonul casetofonului și se îndreaptă cu două pahare pline cu vin către Jean*) Să ciocnim pentru fericirea noii familii, domnule senator!

VICA – (*Din nou înlăcrimată, ciocnește cu Bunica*) Oh, să fi fost și ea de față... Măcar la logodna ei...

BUNICA – Taci, proasto!

CERCEL – Cât despre bani – oricât și oricând! Și pentru fericirea scumpei mele fetițe, și pentru partidul care ne face oamenii!

JEAN – (*Cu paharul în mână*) Domnule prefect, sunt copleșit de emoție. Nu te-nsori chiar în fiecare zi. Aș vrea să vă promit... Dar ce pot eu să vă mai promit, în afară de ce v-am promis? Mai bine să vorbim despre fericire. Vă fac o mărturisire sinceră și banală, pe care-o veți înțelege însă mult mai târziu. Fetita dumneavoastră nu are nevoie de bani... (*Reacție de uimire*) nici de Mercedes... nici măcar de Paradisul Verde... pentru a fi fericită. Ea este fericită oricum. Ea nu vă seamănă nici cât negru sub unghie. Ea este făcută să fie fericită! Pentru că, așa cum spune Diderot, „omul car se crede fericit, chiar este fericit”! Când vei înțelege adevărul spuselor mele, poate mă vei ierta... (*Soarbe paharul și dă cu el de pământ*)

BUNICA – E într-al nouălea cer!

VICA – Și-a pierdut mințile de fericire...

CERCEL – (*Vădit încurcat*) E un limbaj nou pe care nu-l înțeleg. Aici parcă-ar vorbi inima, iar în politică...

JEAN – Ai dreptate, politica nu-ți cere inimă, ci porțofel: să ai unde să pui, să ai de unde să dai!

VICA – (*În altă sferă acustică*) Pe unde naiba o fi umblând, ingrata?

BUNICA – Las' că pune ăsta șeaua pe ea!

VICA – Aiurea! Nu vezi cât e de domn?

BUNICA – O fi, soro, dar uiți ce zicea de bătaie? Asta nu se-nvechește nici peste o mie de ani.

Agitat și conspirativ, Tulpan intră în scenă, urmat de trei înși grași, noduroși, cu spinările frânte.

TULPAN – Milioane de scuze, dar valutiștii ăștia... parcă-ar fi buricul pământului...

JEAN – Nicio grijă! În curând, când vor apărea in-

vestitorii strategici, ai să cumperi valută de la bancă, așa cum iei chibrituri de la tutungerie.

CERCEL – (*Amfitrion cu gesturi largi*) Curaj, curaj! Sunt onorat să vă știu alături la logodna scumpei mele fiice cu domnul Jean Aron Izoferizopescu. (*Către Jean*) Numai băieți *giorno!* Proprietarii celor mai mari angouri. Stăpâni absoluți ai mafiei județene. Luptători ne-nfricați împotriva corupției.

NAE, GIGI, DIDI - Să trăiți, șefule! S-aveți parte de ei! Vă dorim numai fericire!

CERCEL – (*Le strânge mâna la toți, plasat undeva, la jumătatea distanței dintre Jean și Tulpan*) Cât despre fericire, ginerele meu are o teorie destul de complicată. Eu nici n-am înțeles-o bine. Mi-a promis s-o-nțeleg mai târziu...

JEAN – Te rog să mă crezi... (*Confidențial, la urechea lui Cercel*) Ia-le pe doamne și plimbă-le puțin prin pădure. Cred că s-au plictisit îngrozitor.

CERCEL – Bine zici, fiule! (*Îl pupă pe frunte*) Cu capul ăsta, ajungi departe...

JEAN – Să te-audă Dumnezeu!

CERCEL – Doamnele mele, vă invit la o mică plimbare. Să culegem și noi un buchet de flori naturale... S-auzim ciripitul privighetorilor... dialogul lor despre fericire...

VICA – (*Pornind după el*) S-a molipsit și Cercel al nostru...

BUNICA – (*Urmându-i*) Fericirea e ca și boala, soro: îți cauzează! Oricât ai fi de bărbat.

CERCEL – (*Ieșit din scenă*) Hai, mai vioi, mai vioi, fetelor!...

Tulpan își lasă tovarășii la o distanță apreciabilă și se apropie de Jean, la început șovăitor, apoi cu o îndrăzneală evidentă.

TULPAN – (*Conspirativ*) Nu bănuiește nimic?

JEAN – Fii absolut convins.

TULPAN – Atunci, rămâne cum am vorbit.

JEAN – Nici eu nu-mi iau cuvântul înapoi, prietene. Deși va trebui să mai joc puțin teatru... Până la urmă însă, găsesc eu un pretext. Pentru că, nu-i așa?, găina bătrână face ciorba bună. Cât despre domnișoara asta vicioasă... (*La urechea lui Tulpan*) Apropo, știi unde-i acum?

TULPAN – Unde?

JEAN – În pădure. Cu barmanul dumitale.

TULPAN – Cu Sile?!? Doar i-am spus... Dacă află domnul Cercel? (*Dă s-o ia din loc*) Îl omor!

JEAN – (*Îl reține energic*) Dimpotrivă! Ar trebui să-i fim recunoscători. Ne oferă pretextul.

TULPAN – Nu m-am gândit.

JEAN – Pentru asta, îți trebuie puțină obișnuință.

KO, Tulpan se întoarce către ceilalți, rămași pironiți în locul în care i-a lăsat.

TULPAN – Așezați-vă și voi acolo, la buturugă. (*Către Jean*) Băieți buni. Fură de se spetesc. Dar numai cu acte-n regulă. Nu există bancă să n-o fi

țepuit ei.

JEAN – Mi-a spus și domnul Cercel: băieți *gioro!*

TULPAN – Exact! (*Către confrăți*) Hai mă, ciuguliți, beți ceva! Mai am două vorbe cu domnul senator, protectorul nostru. Pe urmă, îi spuneți și voi ce-aveți pe suflet.

NAE, GIGI, DIDI – Mulțumim! Nu vă deranjați! Putem aștepta oricât.

TULPAN – (*Către Jean*) Abia așteaptă să vă-nmâneze personal banii promiși. Banii pentru partid.

JEAN – N-am să-i las s-aștepte prea mult.

TULPAN – (*Strecurându-i, fără să-l vadă ceilalți, un plic voluminos*) Țătia-s pentru Paradisul Verde. Pentru dumneavoastră și pentru Cleo. O sută de mii, verzi ca prazul. Un mic aconto pentru vila aceea.

JEAN – (*Îl „teaurizează” în celebra-i valiză*) Să fie primit!

TULPAN – Altfel, nu strică, oricât de mulți ar fi.

JEAN – Asta e și părerea mea.

TULPAN – (*Către confrăți*) Serviți, mă, nu vă fie rușine obrazului. Mai schimbăm două vorbe. Are și politica secretele ei...

NAE, GIGI, DIDI – Nu vă deranjați! Așteptăm oricât... Nu e nicio grabă...

TULPAN – (*Patetic*) Domnule senator, Cleo... (*Îl podidește plânsul*) Eu numai nevasta asta o am...

JEAN – Te-nțeleg. Nu-i ușor.

TULPAN – Știu cât ați tras ca s-ajungeți aici.

JEAN – (*Cu ochii spre cer*) O, dacă-ai ști!...

TULPAN – Știu cu câtă trudă se țin degetele astea subțiri.

JEAN – Ehe!

TULPAN – Cât v-au costat vocabularul... Mercedesul... cultura generală...

JEAN – Într-adevăr, ani din viață!

TULPAN – Dar i-am promis nevestei s-o fac fericită.

JEAN – Va fi, ți-o jur!

TULPAN – O iubesc, domnule senator. Ca pe ochii din cap o iubesc.

JEAN – Nici eu n-o voi iubi mai puțin.

TULPAN – Pentru ea m-am zbatut. Ca s-o fac fericită.

JEAN – Ai un suflet de aur, prietene.

TULPAN – Să aibă ea, cândva, tot ce-și dorește.

JEAN – „Iubirea adevărată te face întotdeauna mai bun”, zicea Dumas.

TULPAN – (*La poartă nouă*) Cine?

JEAN – Fiul!

TULPAN – Aha! (*Revenind la idee*) Bani am strâns cu lopata.

JEAN – Ce superbă metaforă!

TULPAN – Pentru că, de când am descoperit că nu mai pot să fiu cinstit...

JEAN – Ai putut stabili cu precizie momentul ăsta?

TULPAN – Domnule senator, sper să nu mă dați pe mâna... Mi-am deschis sufletul... cum se spunea odată: ca-n fața partidului! Pentru mine, acum, dumneavoastră sunteți partidul.

JEAN – Logic. Și transparent.

TULPAN – Și-apoi, eu am pornit de la următorul prin-

cipiu: că nu poate să-mi vrea răul un om care-a acceptat să-mi ia nevasta-n căsătorie.

JEAN – Un raționament impecabil!

TULPAN – (*Din nou patetic*) Ce pot să fac? Așa-s degetele mele: umflate, noduroase, balcâze. Ce-i vinovată Cleo să privească toată viața degetele astea care rămân oribile, chiar dacă le-aș înșuruba și-n zece kilograme de aur...

JEAN – (*Fascinat de ghiulul lui Tulpan*) Ce tezaur, într-adevăr!

TULPAN – Ce-i vinovată, biata fată, să suporte o viață-ntreagă vocabularul meu infect?

JEAN – Te-admir pentru curajul de-a te privi în oglindă, exact așa cum ești.

TULPAN – Tot ce pot să-i ofer eu sunt banii. Restul, vă privește. Îi cheltuiți cum vreți, cum vă place.

JEAN – Bun sfat. Am să țin seama de el.

TULPAN – (*Într-un nou acces sentimental*) Cleo, iubit, dacă-ai ști tu ce aproape-i fericirea!...

JEAN – (*Cu metodă*) Domnule Tulpan, liniștiți-vă... Partidul nostru are nevoie de oameni tari. Firește, lacrimile dumitale sunt de-nțeles... Paradoxal, dar fericirea naște lacrimi, ca și durerea. Ba uneori, chiar mai multe și chiar mai mari. Asta o spunea într-un fel și Dumas-tatăl.

TULPAN – Deștept băiatul! Deși eu vă mărturisesc că sunt un dur. (*Arată spre confrați*) Mafioții o știu. Altfel cum ar fi acceptat să fiu capul lor? (*Cu ochii dilatați de plăcerea de-a privi în viitor*) Dar de data asta e altceva. Vreau să mă invidieze nu numai prietenii, dar și dușmanii. Să n-aud pe vreunul zicând: „Uite, bă, cu cine și-a măritat Tulpan nevasta!”

JEAN – Excelent! Uite-așa ar trebui să gândească toți bărbații.

TULPAN – Eu nu mă uit la bani. I-am dat, să nu mai aud de ei.

JEAN – Îți promit că așa va fi.

TULPAN – (*Spălat în lacrimi și senin ca un cer după ploaie*) Numai cu domnul Cercel nu știu cum o s-o scot la capăt.

JEAN – (*Filozof*) Timpul le rezolvă pe toate, prietene.

TULPAN – (*Râzând*) Că doar n-o să mă bage-n pușcărie...

JEAN – (*Superstițios*) Ce-ți veni? Piei, drace!

TULPAN – (*Către confrați*) Hai, copăcel! Și vedeți cum faceți cu mâna: numai dacă v-o-ntinde el. Și nu lungiți vorba. Scurt, la obiect! Nu mai sunteți la dughelele voastre. V-am băgat în politica mare.

Tulpan rămâne la buturugă, să-și înece de unul singur amarul în vin. Ceilalți înaintează, umili, către Jean.

NAE, GIGI, DIDI – Să trăiți, dom' șef! Vă salutăm, domnule senator! La mai mare!

JEAN – (*Vine spre ei, cu mâna întinsă*) Noroc, băieți! Vă ascult. Cu cine am onoarea?

NAE GIGI DIDI – Nae Ciolan: abatoare, carmangerii, fabrici de mezeluri. Gigi Molan: coniac, spirt alb, vinuri superioare. Didi Borcan: cafea, dulciuri, răcoritoare.

JEAN – Bravo, mă băieți! S-auzim ce vă roade pe

suflet. Deși, după cum spune marele învățat chinez Lu Sin, e greu să judeci suferințele altora... (*Idee*) Da' ia stați, stați așa! Nu vă incomodează atâta metal, belciugele astea pe care vi le-ați băgat în degete? (*Începe să le ia mâinile, la rând, să le smulgă ghiulurile de pe degete și să le dea drumul în buzunar*) Parcă-ați fi salbaticii ăia din Bigu-Bau. Cel puțin, ăia și le bagă în nas, în urechi, în buze... Atâta metal prețios în degetele astea noduroase... Atrage și atenția! Și, realmente, incomodează.

NAE GIGI DIDI – Aveți dreptate. Nu ne-am gândit. Incomodează, cum nu... rană vie și bătături.

JEAN – (*Le arată cum să-și rotească degetele*) Ia-ncercați! Mișcați-le ușor!... Așa, așa. Nu brusc, nu dintr-odată. Nu-i așa că vă simțiți bine? Alți oameni.

NAE – (*Recunoscător, ca toți ceilalți*) Să mă ia dracu' dacă n-aveți dreptate!

JEAN – Mai supli, mai zglobii... Mai puși pe făcut afaceri și bani...

GIGI – De mult nu mi-am mai simțit mâinile atât de sprintene...

JEAN – Mai respiră puțin... Au și ele nevoie de aer...

DIDI – Fire-ar moda!... Iertați vorba cea proastă.

Jean a încetat rotația degetelor, pe care ceilalți o continuă. Când i se pare că mișcările lăncezesc prea tare, Jean le impulsionează, pentru câteva secunde, prin propriul exemplu.

Dan Cioca

JEAN – Ei, acum puteți sta altfel de vorbă. (*Lui Nae*) la spune tu, istețule, ce te doare?

NAE – Mi-au confiscat opt tiruri de țigări de contrabandă și nu mi-au înapoiat decât patru, domnule senator!

JEAN – Și asta-i o problemă? Vama va fi a noastră. Prin algoritm!

NAE – Credeți că le-aș mai putea vedea vreodată înapoi și pe celelalte patru?

JEAN – Și-ncă cum! Cu dobânda și rata de inflație calculate la zi. (*Către Gigi*) Tu?!

GIGI – M-au amestecat cu niște traficanți de droguri. Stau mai mult ascuns. Vor să mă salte.

JEAN – N-apucă ei. În două-trei luni, luăm puterea. (*Către Didi*) Pe tine cu ce te-au prins?

DIDI – C-o valiză cu diamante.

JEAN – Și unde-i valiza acum?

DIDI – Nici nu pot să vă spun cu glas tare. (*Îi șoptește ceva la ureche*)

JEAN – (*Uluit*) Nu vorbi! Le-arăt eu fundație pentru ocrotirea copiilor!

DIDI – Numai să n-am necazuri... Mai bine o trec și pe asta la capitolul pierderi...

JEAN – Nu-ți fie teamă, prietene. Poliția, Justiția – și ele vor fi în mâinile noastre.

TOȚI – Să v-audă Dumnezeu! Să-i puneți cu botul pe label! Să se facă dreptate!

JEAN – Chiar asta vom fi: un partid al dreptății!

NAE – Să putem să ieșim și noi la lumină, cu banii noștri.

GIGI – Ne-am săturat să ne privească lumea ca pe niște bandiți.

DIDI – Să ne putem ridica și noi câte-o căsuță mai arătoasă... Nu numai polițiștii... Nu numai vameșii... Nu numai comisarii financiari...

JEAN – Așa va fi! Dar până una-alta, nu pot să nu vă exprim admirația mea. Sunteți o forță, zău așa. Poate cea mai tare din țara asta.

TOȚI – Facem și noi ce putem. Nu stăm cu mâinile-n sân. Fără noi, totul s-ar prăbuși.

JEAN – Pe de altă parte, dacă e să-l credem pe Ovidiu, care pretinde că nu-ți poți face pernă moale pentru odihnă decât dintr-un cuget curat, înseamnă că voi dormiți cu capul pe bolovani. Și-atunci, vă compătimesc.

TOȚI – Ce să facem și noi? Asta-i meseria. N-avem încotro.

JEAN – În același timp, ca partid al dreptății, ne-am putea formula și altfel discursul.

TOȚI – Ce rău v-am făcut? La noi veți găsi totdeauna bani pentru partid. Țsta e doar începutul!

JEAN – (*Schimbând registrul*) Toți oamenii au de la natură dorința de a cunoaște, ne-nvață Aristotel, și fiecare experiență își are valoarea ei, ne atrage atenția Oscar Wilde. Așa că mai fură omul, nu zic nu. Dacă nu vă-nțeleg eu, nu vă mai înțelege nimeni. Mai ales de când am băgat de seamă că și Voltaire ne îndeamnă să iubim adevărul, dar să iertăm greșeala. Însă nici așa, mă băieți! Toți neisprăviții, toți sferetodocții, toți subnutriții

intelectual cu mobilă stil, cu echipamente electronice de ultimă generație, cu vile de paisprezece camere, cu mărci de automobile ca la Salonul Internațional de la Tokio! (*Împorând cerul*) O lume de hoți! Și nu mă refer doar la voi. (*Încercând să le ajungă la inimă*) Ce-a ajuns țara asta? Chiar la cheremul vostru și-al vameșilor necinstiți și-al polițiștilor corupți și-al politicienilor imbecili și nesătui? Vouă chiar vă lipsește noțiunea elementară de cinste? Nu aspirați și voi la nobilul titlu de *homo europeus*? Vreți sau nu vreți integrarea în faptă, nu numai pe hârtie, în Uniunea Europeană? Hai mă, vorbiți! Vreți sau nu vreți U.E.?

TOȚI – Vrem U.E.! Vrem U.E.!

JEAN – Asta vreți, asta o s-aveți!

TOȚI – Iertați-ne! Poate ne-am lăcomit. Poate am greșit și noi.

JEAN – „Oricine poate greși, dar numai nebunul stăruie în greșeală”, spunea Cicero.

TOȚI – Afacerile-s afaceri. Cu cinstea, mori de foame. De unde-am fi avut, altfel, bani pentru partid?

JEAN – Ei bine, de-aceea vă-nțeleg. De-aceea vă și iert.

TOȚI – N-o să vă uităm niciodată.

JEAN – (*Îngrozit*) Nu, asta nu! Uitați-mă cât mai repede! (*Aparte*) Uite cine-o să-mi facă mie portretul-robot!

TULPAN – (*Se scoală, clătînându-se, dintre pahare*) Vine și domnul Cercel. (*Îndoielile îl macină din nou*) Nu știu cum am s-o scot la capăt.

CERCEL – (*Apare din stânga, urmat de Vica și Bunica*) Ce zi minunată! Pădurea e mai adâncă și mai înaltă decât o credeam. Și e o liniște... Dumnezeule! Parcă s-ar pregăti ceva...

VICA – O nuntă! Ce altceva să se pregătească?

BUNICA – S-au întâmpnat atâtea astăzi...

JEAN – (*Îi întâmpină, încercând să închidă valiza-diplomat, în care înghesuie toți banii și bijuteriile*) Tocmai voiam să plec. Colegii de partid m-așteaptă cu sufletul la gură. Ca să nu mai vorbesc de investitorii străini, pe care trebuie să-i primesc diseară la aeroport. E o artă și asta, să-i atragi în acest deșert economic și legislativ: c-o sărmăluță, c-o mămăliguță, c-un mitilel de la Cocoșatu. Ca să le poți lua apoi miliardele lor de lo-vele.

CERCEL – Sunteți un geniu al politicii și-al afacerilor, domnule senator. Un talent înnăscut!

JEAN – (*Automat*) Iar „talentul neîntrebuințat e un furt”, spunea marele nostru Iorga.

VICA – Furt?!

JEAN – (*Încercând să atenueze*) Mă rog, luați-o ca pe-o simplă opinie. (*Precipitat*) Nici nu mai are rost să strângem atâtea mâini.

TULPAN – Să vă conduc la mașină.

CERCEL – (*Înlăturându-l brutal*) Eu îl conduc!

JEAN – (*Grăbit*) Nu vă stricați petrecerea. Mă descurc singur. Pe curând!

Jean pornește hotărât spre dreapta scenei, dar după numai trei pași, se oprește stupefiat. În fața lui, a apărut un căpitan de poliție, urmat de-un sergent care-o ține

pe Nona de braț. După ei, cu capul plecat, Lulu. În urma lui, câțiva luptători în salopete negre, cu cagule pe față.

CĂPITANUL – Măinile sus! (Nu numai Jean, dar și ceilalți execută ordinul) Te-ai făcut scump la vedere, Jean Țăpoi Barbărară!

VICA și BUNICA – Cuum?!

JEAN – Să trăiți, dom' șef! Dar abia de două luni sunt „afară”... (Aparte) Doamne, ce ghinion!

CĂPITANUL – (Îi desprinde ceasul de la mână și i-l întinde lui Lulu) Țasta e?

LULU – Țasta.

NONA – Ceasul rău!

JEAN – (Împins lângă ea și legat de aceeași pereche de cătușe) Ți-am spus că nu trebuia să te-ncurci cu ăsta! Și nici eu cu tine... (Urlând) Eu sunt escroc internațional, nu hoț de buzunare!

VICA și BUNICA – Cuum?!

TULPAN – Ce?!... Cu degetele lui atât de subțiri? (Își privește cu ură mâinile)

CĂPITANUL – (Către proprietarii de angrouri) Și cu voi am o treabă, pușorilor. Puteți să vă sunați avocații.

Băieții cu cagule trec în spatele lor, în timp ce angrosiștii își scot celularele și încearcă să facă ce le-a spus Căpitanul.

CEI TREI – Ce-am făcut noi? Treceam din întâmplare pe-aici. Poate n-ați auzit de drepturile omului.

CĂPITANUL – O să vi le citească anchetatorul, în prezența apărătorilor. (Către Jean) Ia deschide valiza! (Zis și făcut) Ca-n peștera lui Ali Baba!... Nu vrei să te faci băiat cuminte, Țăpoi! Nu vrei deloc să te liniștești, Barbărară!

JEAN – Dacă ei, dom' șef...

CĂPITANUL – (Vânturându-și prada) Ce ei, mă? Ce ei?

JEAN – În loc să-mi dea peste mână, mă-ncurajează...

CĂPITANUL – Uite unde era victima!

JEAN – Păi, da! Că-i dea-ajuns să te vadă c-o valiză din asta miștoacă, să le spui că ești de la partidul 'lu' Pește, să le vinzi iarăși gogoșa cu investitorii strategici, că le-ai și umflat portofelele. Eu sunt de vină? (Către Nona) Trebuia să-ți dau un picior în...

CĂPITANUL – Țăpoi, fii cavalier! Vorbești cu o doamnă... (Arătând către plicurile și bijuteriile pe care le răstoarnă pe o masă) Ia uite! Parca-ar fi Tezaurul Băncii Naționale! Ale cui sunt? Are cineva de reclamat ceva?

TOȚI – Nu, nu-s ale noastre. Nu știm de unde le are.

CĂPITANUL – (Înghesuind totul la loc, în valiza-diplomat) Oricum, vor ajunge exact unde trebuie.

JEAN – Sigur că da! În tarlăua de vile a polițiștilor... Vizavi de tarlăua barosanilor... A celor care-au vândut flota, care au prăbușit băncile, care au încălcat toate embargourile. Și pe care-o săi băgați la bulău, numai pentru ca alții să aibă de unde să-i scoată.

CĂPITANUL – Ai spus ceva, Barbărară?

JEAN – Ziceam c-ați lucrat mișto, dom' șef! Nici

n-am dat bine gaura, că m-ați și priponit.

NONA – Înapoi la clasici, Jenică! Te obișnuiești prost.

JEAN – Lasă vrăjeala! Știu eu când s-o fac pe deșteptul. E un efort care costă.

NONA – De data asta, pe puțin patru ani.

ICA – (Intră cu Sile de mână; nu-i vine să creadă) Domnul Jean Aron Izoferizopescu?!...

CĂPITANUL – (Ridicându-și ochii dintr-un carnet) Alias Țăpoi! Alias Barbărară!

ICA – Fascinant! Pariez că ai un citat și pentru această împrejurare, domnule Țăpoi...

JEAN – În asemenea împrejurări, domnișoară, nu-mi vin în minte decât citate din Codul Penal. Și nu găsesc niciunul care să-mi placă.

SILE – (Cu ochii ațintiți la Nona) Bine, dar ea e reprezentanta...

LULU – Închipeie-ți, domnule, dacă o lăsam să ajungă în halul ăsta la Istanbul!... Reprezintă, oricum, țara!

JEAN – Cine-i caraghiosul ăsta?

NONA – (Protocolară) Domnul Cherokee! Dar poți să-i zici Lulu.

LULU – (Isteric) Nu permit!

CLEO – (Intră din dreapta) Vasăzică, e-adevărat! (Se oprește, cu mâinile-n solduri, în fața lui Jean; gâfâie de efort)

JEAN – Respectele mele, nostimă doamnă! Și, dacă vrei, regretele mele! Sincere.

NONA – (Îi trânteste un cot în burtă) Iar o faci pe cocoșul, Jenică? Ai uitat că ți-au tăiat aripile?...

CLEO – (Izbucnire) De ce nu ești tu cel adevărat? Cel care mi-am închipuit că ești? (Fuge-ntr-o parte, cu mâinile la ochi, hohotind de plâns) Te-aș fi iubit toată viața...

VICA – (Către Bunica) Nerușinata! Doar știa că și noi... că și fiica prefectului Cercel...

BUNICA – Care prefect, proasto?

CĂPITANUL – Sergent, ia-i! (Către Lulu) Vino și dumneata cu noi.

JEAN – (Încercând să se ridice deasupra ruinelor; către Cleo, care-l privește cu deznădejde) La revedere, nostimă doamnă! Și nu uita niciodată: „Viața e un lucru sublim!” Rainer Maria Rilke.

CĂPITANUL – (Intră pe fir) „Nu e bine să fii atât de glumeț, încât să devii ridicol!” Heraclit din Efes.

JEAN – Bravo! Nu știam c-a intrat și Poliția-n Europa.

CĂPITANUL – Atunci, notează-o și pe asta: „Cei mai nesuferiți printre proști sunt spiritualii!” La Rochefoucauld. (Către ceilalți) Ne vedem jos.

JEAN – Poate chiar jos de tot! (Din mers, ia de pe masă o bucată de tort și-o bagă-n gură) Nasol moment, mișto colivă! (Ies)

NAE – Ce-a vrut să zică?

GIGI – (Rotindu-și degetele) Treaba lui. Scăpăm noi cumva.

DIDI – Păi nu?! Doar am cotizat și la celelalte partide. (Cei trei ies, împinși de la spate de mascați)

TULPAN – (O apucă pe Cleo de mână) Destul cu

plânsul! De-ajuns cu paguba! La treabă, fraților! (*Dur*) Hai, Sile! Dă-i drumul la bar, băiete! Executa-rea!

ICA – (*Așezându-se în fața lui Sile*) Sile rămâne cu mine! (*Către ai ei*) Tot voi ați voi să mă măritați.

VICA și BUNICA – Cuum?! Cercel, zi ceva!

CERCEL – (*Dezarmat*) Ce să mai zic, dragă? N-ați văzut, am pierdut Prefectura! Mai contează că pierd și fata?

BUNICA – Ți s-au aprins creierii, Cercele!

VICA – Ai febră mare, băbete!

CERCEL – Da' de unde? Deocamdată, am scăpat și de febra asta electorală.

ICA – (*Îl îmbrățișează*) Îți mulțumesc, tătucule! Acum, lângă Sile, văd altfel viitorul.

TULPAN – (*Complet tâmpit*) Bine, dar ăsta n-are niciun viitor! Absolut niciun viitor! Ăsta e-n stare să dea și cinci bani rest. Ca să nu mai vorbim de celelalte. (*O trage pe Cleo după el*) Să mergem, iubito! (*Ies*)

BUNICA – Cât despre bătaie...

VICA – Pe ăsta îl bate ea!

ICA – (*Arătându-și unghiile*) Sunt eu așa de rea, PISOI?

SILE - Tu... rea?!

CLEO – (*Din culise, îndepărtându-se*) la mâna de pe mine! Cum îți permiți să m-atingi? Of, Doamne! Degetele astea noduroase, boboșite, murdare...

TULPAN – (*Din culise*) Cleo, iubito, nu uita că eu sunt un dur...

ICA – (*Învârtindu-se tot timpul în jurul celorlalți*) Noi o să plecăm pe-un transatlantic... Ne-mbarcăm la Toulouse...

VICA și BUNICA – Cuum?!?...

VICA – Ce să căutați voi acolo?

BUNICA – Cu ce bani?

ICA – Sile are un contract...

SILE – (*Șnur*) N-am vrut să aflu Jupânul... nu s-ar fi-nvoit... în ruptul capului nu mi-ar fi dat drumul...

CERCEL – Ce să faci tu acolo, băiete? (*Disprețuitor*) Să le strici și ălor obiceiurile?...

VICA – Și tu, fata mea, ce să cauți tu pe-un transatlantic?

ICA – Să-l ajut pe Sile. El o să stea la bar. Eu o să spăl paharele, o să șterg praful, o să frec podelele...

VICA – Să speli paharele?!

BUNICA – Să freci podelele?!

VICA – Să muncești?!? (*Leșină*)

ICA – Iar noaptea, PISOI, o să ne spargem în figuri! (*Îl sărută cu foc*)

BUNICA – Uite ce-a-nvățat ea la Salon! (*Leșină și ea*)

SILE – (*Sufocat de îmbrățișare*) Domnișoară, ne vede lumea... Întâi s-ajungem pe transatlantic... (*Dar Icăi nu-i pasă de nimic*)

BUNICA – (*Deschide puțin ochii și se-ngrozește*) Cine putea să-și închipuie una ca asta?...

VICA – (*Întoarsă și ea din leșin*) Unde-i educația pe care i-am dat-o?...

CERCEL – (*Cu un început de înțelepciune*) Educație, pe dracu! Ca să mă exprim în limbajul nostru comercial, ăsta e faliment curat! Dar nu al ei! Nu al lor! Al nostru, fetelor!... (*Întorcându-și pe dos buzunarele, urlă ca-ntr-o biserică pustie*) Faliment pe toată linia! Faliment! Faliment! Faliment!

Dan Cioca

Adrian Green

(Anglia)

spre lumea de dincolo
 acel spațiu dintre mine
 și marginea apei
 încetează să mai existe.

Acel moment între
 promisiunea de atunci
 și taina care urmează
 se întinde la infinit

și dispare
 când apa se retrage.

(Publicată în *Littoral Magazine* și *oupoets.org.uk*)

DE LA CLIFF GARDENS

Privind refluxul
 cum dezvăluie malul nămolos
 cum se strecoară
 la marginea litorală

o corlă și prințătorii de stridii
 strigă, glasurile lor amestecate
 ciudat cu mierlele,
 sticleții și codobaturile în arbuștii din spate

un jogger bate promenada
 transpirând soarele după-amiezii

banca memorială pe care stau
 deja comemorează
 pe cineva născut mai târziu decât mine

dar aceasta nu este
 o după-amiază pentru moarte
 sau contemplarea dincolo de
 următoarea maree, următoarea reînnoire
 sau ceea ce lumea de apoi ar putea deține

o mamă împinge-un buggy
 copilul se întinde neglijent în spate

e timpul să privești
 cerul reflectat în băltoace
 și fâșii de noroi estuar

să ascuți lumea
 zumzetul ei
 zumzetul ei
 neîncetatul huruit netăcut
 de pe căile de transport maritim.

(Publicată în *Openings 2018* și *All That Jazz and Other Poems*)

Traducere din limba engleză și prezentare de
Mariana Zavati Gardner

VÂNĂTOARE DE CIUPERCI

Soarele răsărind pe acoperișurile satului
 când mergeam pe cărările
 din jurul depozitului de pietriș,
 cu ochii țintă după pălăriile albe
 cuibărite în iarba încă umedă,
 picioarele mele grăbindu-se
 să țină pasul cu
 cu bocancii greoi ai Bunicului.

Această amintire revine
 cu roua dimineții
 când fiul meu râde lângă mine,
 mă întreabă cum știi că-s
 bune de mâncat.

(Publicată în volumul *All That Jazz and Other Poems* –
The Littoral Press Publishers 2018)

MERGÂND PE PLAJĂ

Mergând pe plajă
 există un moment
 când marea nu e gata
 să-și pornească refluxul

Adrian Green este poet și muzician. Locuiește în vecinătatea mării, în Southend, Essex. A editat revista *Littoral*, o revistă care publica poezii și articole despre natură și spiritualitate; a editat revista *SOL*, a publicat două colecții de pamflete – *Beachgame* (Joc pe plajă) și *The Watchers* (Privitorii), precum și poezii, recenzii în diverse reviste și antologii. Versurile lui au fost publicate în *Essex Chronicle*, *From The City To The Saltings* (Poetry in Practice/ Essex Poetry Festival), *London Grip*, *Marble*, *Orbis*, *Openings*, *Poems for Jeremy Corbyn* (Shoestring Press), *Prole*, *Reach*, *Southend Poetry*, *The Interpreters House*, *The Morning Star*.

CORRESPONDENȚA LUI DUILIU ZAMFIRESCU

După ce în 2015 au dat integrala romanelor, cei doi editori editează acum scrisorile autorului romanului *Viața la țară*: Duiliu Zamfirescu, *Opere, II, Integrala corespondenței A-M (Academia Română – Titu Maiorescu)*, ediție îngrijită, text stabilit de Ioan Adam și Georgeta Adam, argument, cronologie, note, comentarii, glosar, dosar de referințe critice și indice de nume de Ioan Adam, studiu introductiv de Eugen Simion (Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2021, C+1132 p.). Termenul *integrală* trebuie să fie explicat: pentru prima dată se dau necenzurate atât misivele către cei 42 de destinatari din primul tom, cât și cele către cei din tomul al doilea al corespondenței, și, tot pentru prima dată se dau 22 de scrisori necunoscute și o inedită maioresciană. Ioan Adam explică de ce abia acum scrisorile apar necenzurate: „Corespondența a fost până în 1989 acel sector al operei zamfiresciene în care cenzura, interdicția «de sus» s-au exercitat cu asupra de măsură. Prin infamele «croșete» se amputau referiri la granițele României, la românii aflați sub ocupații străine, la adversari istorici, la sisteme politice totalitare aflate în ecloziune la început de secol XX. Bunele intenții ale unui editor devotat, Al. Săndulescu, de a aduna într-o ediție «pe cât posibil completă», corespondența zamfiresciană au fost minate frecvent de intervențiile în text datorate unui sistem editorial abuziv. Nedumeritor e faptul că editorul a sportit el însuși eliziunile omițând, din pudibonderie, «o propozițiune, o frază sau un pasaj, din cauza caracterului prea intim, licențios». Ediția pe care a tipărit-o Emanoil Bucuța la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II” în 1937 nu s-a putut sustrage tentației de a «lăsa pe dinafară» pagini întregi, «aliniate de vorbe tari» ori «rânduri de caracterizări prea subiective».” Aflându-se în fața situației amintite, editorii *integrării* corespondenței au confruntat textele cu manuscrisele aflate la Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională a României, Arhivele Naționale ale României (Sediul central, București), Arhiva Diplomatică a Minis-

terului Afacerilor Externe, în alte instituții. Alte secțiuni ale cărții îi certifică statutul de ediție critică. Între ele, o *Cronologie*, care punctează momentele esențiale ale corespondenței, în principal fazele corespondenței cu Titu Maiorescu, de la politețea *seniorială* a lui Duiliu Zamfirescu, de la debutul dialogului epistolar, dar și din timpul mai multor ani care au urmat, până la primele indicii de independență ale diplomatului, în fine până la ruptura din 1909, provocată de răspunsul lui Titu Maiorescu la discursul de recepție la Academia Română al lui Duiliu Zamfirescu. Cu o desăvârșită cunoaștere a biobibliografiei zamfiresciene, Ioan Adam punctează, de asemenea, lecturile scriitorului, preferințele literare, opiniile despre o serie de scriitori români contemporani cu el, mersul elaborării unor creații proprii. Amplul capitol de *Note și comentarii* (p. 611-1059) oferă toată informația fiecărei scrisori, lămurește aspecte obscure, dă cele 40 de scrisori maioresciene, „care s-au salvat [...] esențiale în conturarea unui construct ideologic la care au contribuit cei doi epistolieri”. Un exemplu, printre multe altele, de prezentare complexă a unei chestiuni sunt paginile de note privind discursul de recepție la Academia Română al lui Duiliu Zamfirescu și răspunsul lui Titu Maiorescu. Editorul explică, cu lux de amănunte, „cauza imediată” a năruirii prieteniei celor doi, enumeră punctele de divergență dintre cei doi, reproduce scrisorile lui Maiorescu, ecurile publicistice ale evenimentului de la Academie, interpretările diferite pe care le dădeau cei doi poporanismului, aderenții lui Duiliu Zamfirescu: Ovid Densusianu, Alexandru Macedonski, Mihail Dragomirescu.

Eugen Simion, în amplul său *Studiu introductiv* (p. V-LXVII), examinează atât corespondența zamfiresciană, cât și pe autorul ei, scrisorile lui fiind „de o valoare documentară și literară greu de egalat în cultura română”, valoare care, adaugă criticul și istoricul literar, vine, în primul rând, din lipsa convențiilor literare. Corespondentul lui Maiorescu nu vrea să facă literatură, nu scrie frumos, scrie cursiv, în stil prozaic, în limbaj de

om cultivat, familiar cu marile concepte filozofice. O proză, pe scurt, de idei.” Așa se prezintă Zamfirescu în misivele către criticul literar junimist. Altfel însă în scrisorile către Nicolae Petrașcu, în care stilul este *matein*: „Vorbește aici, nu un diplomat în misiune europeană, un personaj scos, parcă, din *Craii de Curtea Veche*. Un Pirgu, de exemplu, obosit de frumusețea solemnă a capodoperelor, dornic de istorii colorate din lumea valahă.” La alt palier, scrisorile diplomatice au un stil *sublim*.

Eugen Simion preia ceea ce au scris pertinent criticii literari care au salutat tipărirea corespondenței zamfiresciene: „Era prima oară când criticii serioși își pun această problemă și judecă din punct de vedere estetic scrieri din afara literaturii sau, mai exact, neincluse până atunci în sfera literaturii.” Preia, cum spuneam, multe observații de substanță, dar se delimitează de exagerări, ca aceea a lui E. Lovinescu, care a scris că „ne aflăm în fața unui moment de sensibilitate și înaltă expresie artistică”, și ca aceea a lui G. Călinescu, care a opinat că „scrisorile sunt compuse pentru a fi admirate cu o vervă factice”. Afirmații pe care Eugen Simion nu le acceptă: „Două puncte de vedere extreme, două judecăți de valoare care, în fapt, nu sunt justificate estetic în totalitate nici într-un caz, nici în celălalt.”

În *Integrala corespondenței* (1) locul central ocupându-l cele 191 scrisori către Titu Maiorescu și, în note, cele 40 ale marelui critic junimist, și în studiul introductiv al lui Eugen Simion comentariul critic este prioritar preocupat de ele. Rezultă un portret bine conturat al lui Duiliu Zamfirescu, cu lecturile, cu speculațiile sale

estetice, cu pregătirea sa intelectuală. Îi sunt subliniate convingerile literare și totodată contradicțiile. Una dintre acestea îi privește pe scriitorii care au scris despre țărani. Dacă altă dată îi scria lui Titu Maiorescu că societatea românească a vremii aceleia era foarte diversă și că scriitorul este chemat s-o reflecte în datele sale reale, pentru că toate mediile pot da „subiecte de dramă sau comedie”, în discursul de recepție la Academia Română a spus un nu ferm poporanismului, la care Maiorescu a reacționat fără menajamente.

Eugen Simion a luat distanță critică și față de unele opinii superficiale ale lui Duiliu Zamfirescu, ca aceea despre capitala Franței, despre francezi în genere: „Parisul îi place, dar mai mult nu-i place călătorului Duiliu Zamfirescu, legat spiritual de ideea clasicismului. Observă, când ajunge în acest mare oraș al contrastelor, mulțimile anonime, îngrămădite și zgomotoase, și deduce din ele, puțin cam repede și superficial, firea națiunii franceze: «vioaie, zevzecă, bogată, avară, vanoglorioasă și nestatornică». Cum de a putut să le descopere pe toate așa de repede, în câteva zile?”

Cu textele scrupulos îngrijite de Ioan Adam, cu păstrarea specificului limbii scriitorului, cu la fel de riguroasele capitole *Cronologie* și *Argument*, cu sutele de note din care află totul despre fiecare scrisoare în parte, cu amplul studiu introductiv al lui Eugen Simion, conținând considerații critice substanțiale, primul volum al *Integralii corespondenței* zamfiresciene este o apariție de prestigiu.

Rodica Lăzărescu

LUMEA DUNĂREANĂ A LUI OVIDIU DUNĂREANU

Ivit întâmplător în lumina altui îndepărtat colț de țară, dar purtând în *adn*-ul său spiritual, moștenit pe linie maternă, matricea stilistică dobrogeană, lui Ovidiu Petcu i-a fost dat, pesemne, să bea multă apă din Dunăre, așa încât nu numai că, revenit cu părinții aici, se stabilește definitiv în acest ținut, „de o frumusețe devastatoare”, de la care își ia numele, Dunăreanu, dar devine și cronicarul cel mai autorizat al Ostrovului, „satul cel mai lu-

minos și mai pașnic din lume”, și al împrejurimilor lui care „au culoare, lumină, altitudine, profunzime, mister și subtilitate”. Satul ce vine „din adâncuri de timp” este „o contopire de credință și de coeziune omenească, plin de viață, farmec și distincție”, iar personajele sale, „sătenii din această zonă, au un elan cosmic, au o trăire greu de zdruncinat, un prea-plin sufletesc”.

Un ținut purtând prin veacuri pecetea multor civilizații

și culturi (greacă, romană, bizantină, turcă, română), a popoarelor ce și-au făcut drum și vremelnic popas pe palma de pământ dintre Dunăre și Mare, un teritoriu unde „fabulosul și magicul se întrepătrund”, iar „mirajele, fantasmale, întâmplările neobișnuite străpung realitatea simplă, banală”, un ținut căruia Ovidiu Dunăreanu și-a propus și a reușit să-i scrie „cronica”, adică „o poveste completă, atașată tradiției, dar și modernității în același timp, unind cele două planuri, unul obiectiv și altul imaginar”. Fiindcă Povestea este „o succesiune de reverii, o inventare inepuizabilă de noi situații și întâmplări”, dar, mai ales, e menită să țină loc și de Istorie (acolo unde istoria propriu-zisă e cu întreruperi, discontinuă, așa cum este cea a Dobrogei), scriitorul a adus la vedere *Lumina îndepărtată a fluviului* în excepționalul roman din 2019, a mers adică până în zorii vieții din acest ținut, umplând golurile pentru care dovezile materiale lipsesc sau sunt prea puține.

Și, fiindcă Dobrogea „redeșteaptă în mine o mare orchestră”, iar „cântecul ei nepieritor este în egală măsură și cântecul vieții mele”, recent, *povestășul* a completat „povestea” mirificului spațiu, unde „timpul curge ca o miere densă, iar viața are gustul veșniciei”, cu o altfel de „cronică”, pe care a intitulat-o **Polifoniile sinelui** (Ex Ponto, Constanța, 2021).

Scrie așadar despre Dobrogea, cu „inefabilul sentiment al tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte”, după cum titrează în prefață Diana Dobrița Bîlea. Eu adaug că scrie, simultan, și despre sine, așa că întregul volum jonglează pe ambiguitatea instaurată de titlu – polifoniile Dobrogei, polifoniile auctoriale –, nu degeaba, nu fără rost, volumul deschizându-se cu un eseu – *Despre puterea de creație*. A unui topos, a autorului...? A amândurora, desigur! Căci „un scriitor nu poate veni de nicăieri și pleca nicăieri. Important este să intri în literatură cu o lume și să impui această lume care este numai a ta.” Și, Doamne, „câte orizonturi, nuanțe, ecouri și adâncimi fabuloase și inepuizabile are această «geografie» din care îmi trag stirpea și substanța cărților mele!”

Reunind eseuri, editoriale, cronici și recenzii, articole, notații de jurnal, interviuri, care constituie componenta publicistică așa-zicând a activității sale creatoare, volumul lui Ovidiu Dunăreanu (așezat sub semn muzical, al „marii orchestre” interioare) este structurat în patru părți, primele două (*Fereastra dinspre mare. Restituirii și Biblioteca pontică. Impresii de lectură*) punând în evidență „liniile melodice” ale *sinelui* dobrogean, ultimele două (*Cioburi din oglinzile memorii. Pagini de jurnal și Conversații cu prietenii*), pe cele ale *sinelui* auctorial, toate suprapuse, aflate „în relații armonice, fără ca în ansamblu ele să-și piardă individualitatea melodică” (după cum explică dicționarul semnificația cuvântului *polifonie*).

Fin observator al actualității literare, muzicale, teatrale, plastice, jurnalistice, bun cunoscător al producției beletristice locale, abil „arheolog” scormonind în profunzime straturile culturale ale „tărâmului de azur” (unde dă de Eminescu ori de Teodor T. Burada, de pildă), sub-

til eseist (a se vedea *Despre puterea de creație, Ignorarea sistematică și premeditată a culturii* etc.), sarcastic uneori, dar și adept al previziunii exprimate cândva de Ernst Jünger despre jurnale ca „a cincea roată la căruță și probabil singura care continuă să se învârtască postum”, în aceeași măsură locuitor al cetății, Ovidiu Dunăreanu își respectă principiul: „trăiește în așa fel încât să nu ți se observe prezența, dar când pleci din acel loc, să ți se simtă lipsa”. Deși n-aș zice că este atât de „discret” ca prezență în viața culturală (nu doar) tomitană – să nu uităm că a condus filiala Dobrogea a Uniunii Scriitorilor, că este redactorul-șef al revistei *Ex Ponto – text/imaginemetatext*, că scrierile sale sunt bine primite la nivel național ș.a.m.d. Dreptu-i – *chapeau bas!* – că nu-l găsim nici amestecat în găști mai mari sau mai mici, nici bălăcindu-se în îndoielnice „polemici” cu trimiteri la neamuri și sfinți! Dar asta cred că i se trage nu numai de la caracterul său, făurit de cei șapte ani de-acasă, ci și de la noblețea și înțelepciunea celui care toată viața a lucrat într-o mare bibliotecă: „Nu-mi plac extravaganțele și rătăcirile ce vizează vulgaritatea, superficialitatea, revizuirile neclare, vehemente, experimentalismul steril, spiritul de gașcă”. Discreție care nu i-a fost întotdeauna benefică, după cum singur recunoaște, dar sunt convinsă că, de-ar fi s-o ia de la capăt, ar bătători aceleași poteci.

Chiar dacă temele și subiectele abordate sunt atât de diverse (de la reviste „intrate în uitare”, la bisericuța de paiantă de la Satu Nou, „o bijuterie sacră agățată de toarta dealului”, de la „spiritul Dunării”, la impostura și diletantismul periculos al unor nechemăți în ale culturii, de la „formula magică a puterii de creație”, la „fascinația călătoriilor”, de la amintirea strămoșilor moșilor săi, la „stilul omului de vorbe goale”, de la livada de migdali și Cișmeaua de Piatră, la întâlnirea Hortensiei Papadat-Bengescu, fetița solitară și visătoare, cu pământul Dobrogei, în totului tot volumul semnat de Ovidiu Dunăreanu este un vibrant omagiu adus Ostrovului, acel „loc retras, de la capăt de țară”, de unde a deprins să năzuiască „spre puritate, sinceritate și înalt”: „Colțul acesta de lume dintre apă, dealuri și cer dă frâu liber reveriei, cugetului și inimii, dezvăluindu-și profunzimea și măreția existenței omenești. Colțul acesta de lume este, deopotrivă, o impresionantă sinteză omenească și o sinteză de armonii, o contopire de geologii copleșitoare. Amplitudinea și transparența luminii care-l ocrotește deschid calea spre miracol și veșnicie.”

Și, strâns împletită printre rândurile acestui omagiu, se află, mai mult sau mai puțin la vedere, o continuă dorință de autodefinire, o adevărată *ars poetica*, indestructibil legată de acel „spațiu care pentru mine este ca o obsesie de care încerc să mă eliberez, descriind și povestind, detaliind”. Citez, ca dintr-un decalog: miza scrișului său este „captarea în imagini a tainei, a sufletului, a oamenilor și întâmplărilor încă neștiute ale ținutului acestuia, ținut ce pentru mine este unul inițiat, impregnat de trăire”; „să scrii cu spontaneitate, cu impetuoșitate, cu revărsare de bucurie, suplețe și mobilitate cronica unui mit...”; „să te fixezi firesc în ambianța mi-

tului și să-l faci să pară că se petrece, se desfășoară într-un prezent etern, ca și când nu ar mai avea nimic cu trecutul”; între toate elementele unui roman „să existe o relație de interferență și unitate, pentru a crea senzația autenticității, pentru a contura un teritoriu în care totul este posibil” ș.a.m.d.

„Ultimul stilist” (conform ștampilei puse de Alex. Ștefănescu), a cărui matrice spirituală a fost modelată de

„vatra veritabilă și rafinată de civilizație” numită Ostrov, „tărâm al himerelor personale și colective [ce] are o seducție, o taină, un duh al său” pe care „numai cei inițiați au privilegiul de a i le desluși și înțelege pe de-a-ntregul”, Ovidiu Dunăreanu întregeste, cu această nouă apariție editorială, rotundul operei sale, făcând „închiderea credibilă și concretul fantastic”. Ovidiu Dunăreanu – inițiatul privilegiat – ne face și pe noi, cititorii săi, niște privilegiați.

Iulia Murariu

SCRIITORUL, OPRESIUNEA POLITICULUI ȘI PRESIUNEA CANONULUI LITERAR

Sub semnătura profesorului Adrian Dinu Rachieru, la Editura Eikon din București, a apărut în 2021 cel dintâi volum al studiului *Politică și canon literar*. Titlul incită, mai ales că însuși conceptul de *canon* suscită discuții și naște controverse. Mai mult, conexiunea dintre literar și politic, îndelungă vreme blamată, dar imposibil de eludat, stârnește interes în condițiile în care spectrul politicii se insinuează ori se așază cu fermitate în viața omului (contemporan) și, evident, și în cea a scriitorului și a scrisului. Politica exercită o indiscutabilă opresiune, chiar atunci când ea nu bulversează devenirea istorică, destine colective și/sau individuale. Social-politicul modelează nu doar literatura, ci și canonul literar, în cazul în care nu impune decanonizarea sau când nu devine anticanonice.

„Canonul, termen religios la origine, scrie Harold Bloom, a devenit o chestiune de alegere între texte aflate în continuă competiție pentru supraviețuire, indiferent cum am privi alegerea lor: ca fiind făcută de grupuri sociale, instituții de învățământ și tradiții critice dominante sau, așa cum cred eu, de autori mai noi, care se simt aleși de anumite figuri ancestrale”¹. Pentru Bloom, canonul literar implică „standarde estetice și cognitive”, iar recitirea unei opere literare devine un test canonic garantat. Fermă este și opinia că „a citi fiind în

¹ *Canonul occidental. Cărțile și școala epocilor*, ediție revizuită, Traducere din limba engleză de Delia Ungureanu, prefață de Mircea Martin, București, Editura Art, 2018, p. 61

Dan Cioca – Londra, Tower Bridge

slujba unei ideologii înseamnă, după părerea mea, a nu citi deloc”; altfel spus, lectura filtrată prin sita unor prejudecăți sau a unor convingeri restrictive deformează textul literar/ mesajul textului literar și subminează valoarea ei estetică. Dar Bloom admite ideea că formarea canonului reflectă interese de clasă, printre care și o „politică a spiritului”. Remarcabilă este aserțiunea că „Studiul literaturii, oricum va fi condus, nu va salva nici un individ și nu va îndrepta nici o societate. Shakespeare nu ne va face mai buni și nici mai răi, dar el ne poate învăța ca atunci când vorbim cu noi înșine să ne ascultăm ca pe niște necunoscuți”. Lectura este o experiență fatal solitară ce provoacă dialogul cu sine, face omul să se bucure că e om și că trăiește în lume și prin carte. Discutabilă este considerația că opera canonică și canonul literar se află în opoziție cu tradiția, considerată nu „un simplu transfer sau un proces de transmisie benignă, ea este un conflict între vechile genii și aspirațiile prezente al căror scop este supraviețuirea literară sau includerea în vechiul canon”. Criticul american privește pătinitor canonul literar, neglijând cu indiferență astrală literatură sud-est europeană, scriitori vizibili din și ai acestui spațiu, și fixând criterii *sui generis* în conturarea canonului literar european: caracterul reprezentativ al unor scriitori pentru specificul național, pentru o epocă literară ori pentru un gen literar.

Dificilă este nu atât definirea conceptului de canon, cât stabilirea unui corpus al operelor canonice. Problema este dacă poate fi restrâns canonul literar la un spațiu cultural, la scriitorii și la operele studiate în școli/ în învățământul de masă etc. Canonul se schimbă, poate fi revizuit? Valoarea estetică sau vreun alt factor, cum este politicul (prin înregimentarea ori doar afilierea scriitorului) sau abilitatea unui scriitor de a-și promova opera impune oferta canonică? Stabilirea canonului în literatură reprezintă un proces complex, de durată și de largă cuprindere? Presupune competiție valorică sau și un complex de împrejurări ofertante (și) politic? Cine stabilește ierarhii valorice când înseși valorile rămân, vorba lui Titu Maiorescu, incomensurabile? Și, mai ales: de ce este nevoie de un canon literar? La aceste nedumeriri răspunde *Politică și canon literar*. Autorul cărții arată, pertinent, în *Argument*, „că nu putem analiza viața literară a unei epoci și producția ei scriptică fără a ne raporta la contextul politic”. Mai mult, imixtiunea politicului în proletcultismul autohton a plasat în plan îndepărtat valoarea estetică, cu atât mai mult cu cât se rescria ideologizant, prin filtrul dogmei politice, istoria literaturii române. Cu toate acestea, unii scriitori români, de altfel puțini, publică roman de certă valoare artistică, cu succes la public chiar în «obsedantul deceniu». Concluzia argumentării, minuțioase și persuasive, este că și „climatul cultural postcomunist, presupus pluralist, tolerant, deschis diversității, întreține, sub flamura revizuirilor, cu vehemențe justițiare, o ciudată polarizare: fie încurajând radicalizarea discursului (cultivând dosariada și căzând, deseori, în revizionism), fie impunând blocajul conservator”.

Revenind asupra canonului literar românesc, Adrian

Dinu Rachieru prezintă puncte de vedere divergente ce agreează sau nu *canonul unic*, ce susțin schimbarea sau schimbările de canon sub presiunea scriitorilor contemporani clasicizați sau a unor critici literari de autoritate, ce impun canonul ca dat subiectiv etc. Opinia autorului este clară: „credem în necesitatea canonului (într-o epocă, vai, confuză axiologic), dar nu și într-o istorie literară «canonică», obsedată de liste”. Altfel spus, există canon literar și există, deci, scriitori canonici și opere literare canonice, dar canonul este impus de singurul principiu eficient în literatură, principiul estetic, nu de o autoritate preocupată de fenomenul literar în diacronie și care se manifestă opresiv și subiectiv și, cu atât mai puțin, nu de factori extraestetici. Distanțat de fermitatea opiniei considerate imprudente cum că „canonul nu se discută, el se face”, Adrian Dinu Rachieru acceptă *realitatea canonului ca dat subiectiv*, admite permanenta revizuire a canonului literar pe măsură ce timpul – cel mai neîndurător legiuitor – salvează din neuitare, condamnă la uitare și operează ierarhii: „Graba unora de a se considera scriitori canonici, forțând intrarea în manuale e pe deplin ridicolă. Soarta unui scriitor (în pofida gloriei conjuncturale și a abilităților relaționale) nu se decide în timpul vieții; iar posteritatea e nemiloasă și capricioasă. Febra canonizării (ne) joacă feste, unele nume se vor evapora, cei care vin întocmesc, cu febrilitate, alte liste”. Mai importantă pare (în contemporaneitate) nu opera, textul canonizat/ canonic, ci numele autorului care aspiră la nemurire din ambiție. Sau măcar la glorie caldă și salvatoare în timpul vieții, categoric deșertăciune omenească. Nu ideologică. Există, evident, și riscul ca mari scriitori să rămână „necunoscuți, ilustrând doar canonul național” sau să rămână necanonici, în condițiile în care scriitori clasici și reprezentativi etnic prin valoarea operei lor sunt contestați, coborâți de pe imaginarul pedestal la care râvnește hulpav contestatarul. Există, arată autorul densei cercetări, și scriitori canonici, și opere canonice, considerație îndreptățită de chiar faptul că textele literare ale oricărui scriitor sunt, indiscutabil, inegale valoric.

Împărtășind opinia lui Mihai Zamfir, potrivit căreia „politicul s-a amestecat întotdeauna în fixarea canonului literar”, de altfel unul dintre mottourile meticolosului studiu, Adrian Dinu Rachieru înfăptuiește o atentă analiză a fenomenului literar românesc în perspectivă diacronică, urmărind «epoci» și scriitori de după al Doilea Război Mondial. De la *Canonul politic* până la *Canonul est-etic*, de la marii interbelici care continuă să scrie și /sau să publice în postura de *supraviețuitori* postbelici (Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Camil Petrescu, George Bacovia și Lucian Blaga) până la postdecembriști, studiul – care începe emblematic cu «*Problema Eminescu*» și *canonul literar românesc* – cuprinde micromonografiile consacrate unor scriitori reprezentativi ce ilustrează însăși dinamica revizionistă a canonului literar autohton. Construită din trei părți consistente, volumul cuprinde *Prolegomene*, generos capitol consacrat mai puțin unor chestiuni speculative și mai

mult realității istorico-literare românești (Mihai Eminescu, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu ș.a.), trece prin *Efigii* și consemnează, în final, *Surprize postdecembriste*. *Efigii* urmărește scriitorii interbelici reprezentativi, ca G. Călinescu, George Bacovia, Lucian Blaga, Camil Petrescu ș.a., scriitorii «etatizați» în perioada imediat de după război sau care au cunoscut, sau nu, «schimbarea la față» politic. *Surprizele postdecembriste* țin nu de afirmarea tinerilor scriitori ce năzuiesc la canonizare, a scriitorilor postdecembriști și/sau postmoderniști (care, se poate presupune, vor constitui obiect de cercetare în cel de-al doilea volum al amplului studiu), ci de actualitatea unor scriitori clasicizați, ca C. Noica, Ion D. Sîrbu, Ștefan Aug. Doinaș. *Cazul Doinaș*, readus în discuție de exegeza relativ recentă, impune considerații legate de dubla condiție, de poet și de critic literar. „Voce fermă, dar nescutită de dileme, refuzând efuziunile, Doinaș înțelegea poezia ca *anti-mimesis*”, scrie autorul lucrării. *Poeta doctus*, Doinaș este și în postura de exeget *devorat de luciditate*, iar capacitatea lui de a se reinventa chiar și în condițiile în care politicul s-a instalat

dramatic în propria biografie, deși a reprimat permanent (auto)biograficul, este evidentă. O dovadă și, în același timp, o revelație o reprezintă psalmii poetului, publicați în volum în 1997 și prin care se plasează în tradiție lirică nu străină de Arghezi, prin trăirea antinomică ce încheie smerenie și orgoliu, rugă și hulă trufașă.

Politică și canon literar – o carte ce propune nu o listă de autori canonici sau o reconsiderare sintetică a unor opinii divergente despre canonul literar, un studiu riguros și avertizat, convingător și argumentat – confirmă fibra de umanist a autorului ei, sociolog prin pregătire profesională, filolog prin vocație. *Politică și canon literar* este o *altfel* de istorie a literaturii române contemporane, postbelice, cu texte (re)citite din perspectiva canonului literar și consacrand, implicit, canonul configurat nu de imixtiunea politicului, ci de estetic. Și de probitatea intelectuală a autorului acestui studiu, cu siguranță un studiu de referință, care nu impune și nici nu propune *liste*. Ci identifică valori. *Politică și canon literar* – o carte ce se recomandă de la sine.

Ion Andreiță

PAN M. VIZIRESCU INEDIT: ROMANUL „PĂCĂTOASA”

Eveniment literar de excepție: romanul „Păcătoasa” apare (în) public la 67 de ani de când a fost scris – și 21 de ani de la moartea autorului. Un spor semnificativ de valoare îl reprezintă faptul că Pan M. Vizirescu, cunoscut îndeobște ca poet și publicist, dramaturg și eseist, se arată astăzi, post-mortem, și ca un redutabil romancier. Dar înainte de-a relata când și cum a fost scris, cu referiri la tema abordată, la narațiunea propriuzisă, personaje, fapte, atitudini, se cuvin spuse câteva cuvinte despre autor.

Pan M. Vizirescu s-a născut la 16 august 1903, în comuna Brăneț, județul Olt, din părinții Marin Vizirescu și Maria (n. Pietreanu) – țărani. Tatăl, analfabet, a învățat singur să scrie și să citească – și și-a îndemnat copiii la învățătură: fiica Zoe și băieții Pantelimon (Pan, scriitorul) și Smarandache (cunoscut și el ca scriitor,

Smarand Vizirescu). Pan a urmat școala primară în satul natal; gimnaziul și liceul la Craiova și Slatina (la renumitul „Radu Greceanu”), Facultatea de Litere și Filosofie, 1929 (doctorat, magna cum laude, 1938, cu teza „Poezia specificului național”, conducător C. Rădulescu-Motru) – studiile de Drept, începute în paralel, abandonate.

Debutează ca poet în 1921, la vârsta de 19 ani, în „Universul literar” (condus de Nicolae Iorga), iar din 1929 publică în revista „Bilete de papagal” (a lui Tudor Arghezi). Din 1931 devine colaborator statornic la „Gândirea” lui Nichifor Crainic, vreme de 15 ani – și, sporadic, la „Revista Fundațiilor Regale”. Înainte de 1944, tipărește antologia „Poezia noastră religioasă”, la cererea P.S. Colan, Episcopul Clujului (oraș aflat sub jug unguresc, ca urmare a Diktatului de la Viena) – prefațată

Pan M. Vizirescu

de un studiu consistent, primul asupra poeziei religioase în limba română.

În timpul când Nichifor Crainic era ministrul Propagandei, Pan M. Vizirescu a fost șef de cabinet. Din anul 1940 și până în 1945, a fost director adjunct al Societății Române de Radiodifuziune (era, din 1931, colaborator constant al Radioului).

A făcut parte din grupul celor 14 jurnaliști, judecați în mai-iunie 1945, condamnați pe 4 iunie, pentru „crimă de contribuție la dezastrul țării” (între acuзаторi, Alexandra Sidorovici, soția lui Silviu Brucan), ca urmare a colaborării la publicațiile „Gândirea”, „Universul”, „Curentul”, „Porunca vremii”. Între cei 14: Pamfil Șeicaru, Stelian Popescu, Romulus Dianu, Nichifor Crainic, Radu Gyr, Al. Hodoș, Ilie Rădulescu, Aurel Cosma, Gabriel Bălănescu, Grigore Manoilescu. Pamfil Șeicaru și Grigore Manoilescu, fugiți din țară, au fost condamnați la moarte, în contumacie. Pan M. Vizirescu (neprezentându-se la proces) a primit condamnarea la închisoare pe viață. La fel, Stelian Popescu și Nichifor Crainic. Alte condamnări: ani grei (15-20) de închisoare.

Pan M. Vizirescu, după un scurt peregrinaj pe la rude, s-a ascuns în podul casei surorii sale din Slatina, pe Sopot, strada George Poboran (în care locuia și mama sa). 23 de ani a stat ascuns în acest pod, cu teama de a putea fi descoperit și arestat. Iar ca să supraviețuiască acestei stări de nesiguranță și tensiune permanentă, a scris – continuu; printr-o spărtură a po-

dului venea un sâmbure de lumină, iar la lumânarea acestui sâmbure, la flacăra acestei lacrimi de lumină a scris poezie, teatru, eseu, însemnări. A scris acest roman, „Păcătoasa” – o spovedanie cum numai în fața lui Dumnezeu poate fi făcută. (O însemnare-cugetare din această perioadă: „Aș vrea să mă topesc într-o lacrimă și-n ea să-și oprească soarele razele și să plâng la capătul luminii”.)

În anul 1967, casa a fost înconjurată de securiști, însoțiți de câini; îl turnase un paznic de la o unitate SMT (Stațiunea de Mașini și Tractoare) din apropiere. Pan i-a rugat doar să-i îngăduie să-și facă rugăciunea – după care, a spus: „Acum Dumnezeu e în mine, merg cu voi”. La sediu, șeful Securității i-a spus că e liber; era liber de trei ani (conform legii din 1964, privitor la deținuții politici).

Urmează ani dificili, de adaptare, de viață, de muncă – timp în care încearcă de mai multe ori să publice, să reintre în rândul breslei. Târziu, Editura Eminescu îi publică volumele de poezie: „Poeme”, 1982; „Sunet pe culmi”, 1985; „Călătorie de taină”, 1988 – toate cu sprijinul Căminului Delavrancea și al lui Șerban Cioculescu. În anul 1995, îi apare volumul „Prinos de lumină și har. Poezii religioase”, Editura Agora – la a cărui lansare, la Iași, Pan M. Vizirescu rostea: „Socotesc o binecuvântare că am venit pe lume în acest neam, că n-am fost deviat în altă parte. Apartenența mea la neamul românesc este, într-adevăr, o bucurie și un dar ceresc”. În același an, 1995, Editura Eminescu îi publică volumul de poezii „Mi se opriese timpul”.

Tot în 1995, Curtea Supremă de Justiție rejudecă procesul celor 14, hotărăște achitarea lor și înapoierea averilor confiscate; din păcate, în sală se afla un singur supraviețuitor: Pan M. Vizirescu.

În sfârșit, în anul 1997 scrie piesa de teatru „Liga oamenilor cinstiți”, jucată la Teatrul Radiofonic, în mai 1999.

Acesta este omul care a supraviețuit scriind – și supraviețuind, a scris și ne-a lăsat excepționalul roman „Păcătoasa”. O ultimă remarcă, înainte de a cerceta aceste *păcate*: în timpul autoexilului său, „un nepot, dorind să-l ajute, i-a preluat manuscrisele și le-a îngropat sub podeaua dintr-un grajd. Când a ieșit din ascunzătoarea sa, urgisitul autor și-a găsit manuscrisele complete distruse: mucegăite, putrezite, irecuperabile, nefolosibile” (apud Ion Lazu).

*

Despre avatarurile unui personaj biblic feminin în purgatoriul de la păcatul desfrâului la virtuozitatea credinței și mântuire s-a mai scris. Chiar o româncă de-a noastră, Viorica Stavilă, autoexilată la Paris, a scris o carte consacrată Mariei Magdalena, intitulată „O femeie goală în fața lui Dumnezeu”. Pentru acest roman, scris în limba franceză, Viorica Stavilă a fost distinsă, în anul 1976, cu Premiul pentru literatură „Broquette-Gonin”, al Academiei Franceze. Romanul, tradus în românește de autoare, a apărut, în anul 1996, la Editura Continent XXI Baricada. Dai cu tunul, și nu se mai găsește un exemplar. Spun asta, pentru că l-am avut în mână, primit de la autoare, cu autograf. L-am împrumu-

tat – și *împrumutat* a rămas.

Romanul lui Pan M. Vizirescu, „Păcătoasa”, înseamnă altceva. Deși eroina, ludita, este prezentă de la primele pagini până la sfârșitul cărții (537 p.), nu viața ei, cercetată cu lupa, constituie subiectul principal. Ea este, mai ales, un pivot în jurul căruia se rotește lumea veche, în asfințire, către lumea nouă, în devenire. Este catalizator și ferment, grăbește reacția, dar o și influențează.

N-am spus, însă, cele ce se cuvin emoției acestui eveniment. Descoperirea și publicarea cărții se datorează poetului și jurnalistului Dumitru Sîrghie, din Slatina, care, prin bunăvoința urmașilor scriitorului, a intrat în posesia manuscriselor rămase de la Pan M. Vizirescu. El publică romanul „Păcătoasa” în propria editură, „Arena Artelor”, Slatina, 2021 – și are gânduri mari, după cum avertizează în „Notă asupra ediției”: „Cu această ocazie, aduc mulțumiri publice urmașilor lui Pan M. Vizirescu, anume doamnei Nina Cosmulescu (autoarea volumului «Pan Vizirescu – o viață pentru o idee», soția lui Dan Cosmulescu, nepotul după mamă al autorului), doamnei Simona Pinte, fiica lui Dan Cosmulescu, dimpreună cu soțul său, Viorel Pinte, care mi-au pus la dispoziție această scriere de sertar, dar și o serie de alte documente, note, poezii, teatru, gânduri-rânduri, atitudini politice, filosofice și religioase, rămase toate în manuscris și pe care le voi aduce în atenția românilor interesați, publicându-le la Editura «Arena Artelor», din Slatina”. Romanul beneficiază de o succintă prefață, semnată de Nicolae Scurtu, din care citez: „Pan M. Vizirescu reconstituie, cu finețe și o anume poezie a vechimii, societatea evreiască din Israelul de odinioară, evidențiind, cu rigoare, elemente de administrație, mentalități, obiceiuri, credințe, oameni, boli și peisaje specifice unui ținut ce va fi sacralizat de ivirea lui Iisus și a învățăturii sale”. Punct de vedere susținut și de Dumitru Sîrghie, în postfață: „Structurat în două părți /.../ romanul „Păcătoasa” /.../ [este] bazat pe o țesătură de teme și motive biblice variate, unele dintre ele exploatare într-o manieră inedită”.

Dar să ascultăm și opinia autorului, cea mai îndreptățită de reținut: „Această carte am scris-o la un an după moartea îndureratei mele mame, care s-a stins sub privegherea mea. Scrierea mi s-a impus ca o nevoie a vieții mele și aproape nici nu-mi dau seama cine mi purta condeiul în această descătușare a inimii. Materialul informativ l-am cules din *Evangelii și Biblie*... Dar am simțit că trăiesc cu adevărat toată această desfășurare de întâmplări, în care Iisus mi-a apărut neîncetat ca un Soare ce-și revărsa lumina și bunățatea asupra întregii lumi, cu adevărul divinității Sale. Am fost ca unul ce făcea parte din întâmplările și locurile arătate aici – și ce-am pus de la mine e numai căldura îndemnelor care mă stăpâneau neconținut. / Țin mult la această carte, scrisă în împrejurări excepționale [de reținut adnotarea autorului: *Slatina, 1953-1954, În casa părintească*] justificată de o neconținută trăire și cugetare, fără de care nu ar fi fost posibilă. [...] Pot spune că l-am văzut pe Iisus”.

Aria epică a romanului se circumscrie succintei pe-

rioade în care Ierusalimul se pregătea de sărbătoarea Paștilor – de data aceasta, bornă fundamentală de asfințire a lumii vechi și înmugurire a noii lumi. „Veneau ca la judecata de apoi – precizează momentul Pan M. Vizirescu – odată pentru totdeauna, să fie de față în zilele mântuirii, pe care Orientul întreg, cu deșertul său dintr-o parte și țărmurile dintr-alta, le vestea în suflutele chinuite de împlinirea soroacelor fatale. Parcă biblicul și începătorul Avraam venea cu legământul în vrafuri mâncate de molii și Iacob, fiul său, șchiopăta din șoldul betejit în lupta unei nopți cu misteriosul personaj care-i dăduse numele de Israel, însuși Moise, în uriașă arătare, venea la confruntarea vremii cu necruțătorul cuvânt al osândeii, șirurile de patriarhi și iarăși convoaie de chipuri se perindau în trecere de prefacere. [...] Se auzea musturarea profetului înfigându-se în urechea fiecăruia: *V-am cântat din fluier și n-ați jucat; v-am cântat de jale și nu v-ați tânguie...* Și oamenii urcau pe toate ulițele Ierusalimului, la marele praznic, răvășiți de șuierul mesianic, care se împânzea pretutindeni, ca vântul, ca ploaia, ca soarele...”

Câteva personaje susțin trama întregii cărți, din care nu lipsesc repere importante ale Evangheliei, tratate nu prin relatarea detaliată a întâmplărilor, cât mai ales ca dezbateri a rostului vieții, a credinței în Dumnezeu-Fiul, a relevării vieții de dincolo de moarte, a reînvierii. Personajul cel mai important al vechii lumi este, în carte, Gherșom, „un fariseu de vază”, care înmănușează însușirile Vechiului Testament: „Șchiopăta puțin de piciorul drept (*ca străbunul Iacob*), dar mergea bine pe ulițele Ierusalimului, sprijinindu-se în cârjă și putea să călăuzească și pe alții”. Dar tot el, care nu cedează nici în fața evidenței schimbării aduse de Iisus, sesizează pericolul strecurat în cetate de către alt gen de farisei: Manase – „zaraful și cămătarul hrăpăreț, care a sărăcit atâta lume nevoiașă”; Naftuli – negustorul lacom, versatil, gata oricând să trădeze; Baruch – „unul din marii bogătași ai cetății, strângător de aur și consumator de plăceri”, care „Cumpără iubirea femeilor cu bani și petreceri”; Baria, cel pus să păzească legea lui Moise – „Paznic al Sâmbetii, [care] se strecoară pe furiș ca o reptilă pe lângă ziduri, pe sub streșini, pe sub ferestre, umblă prin grădini, pe la negustori, pe sub tarabe, printre obloane, apare când nici nu te gândești să-ți pună mâna în ceafă dacă te-a găsit la vreo treabă” – dar care închide ochii la dinarul strecurat în palmă, peșcheș.

Dar fatalitatea face ca tocmai fiica inflexibilului Gherșom, Ludita, să fie cea care să se dedea la plăcerile trupești. În timp ce însușirile femeii sunt abundent dezvoltate/descrie – tinerețe – smicea de măr înflorit, frumusețe nemiîntâlnită, răpitoare, voluptate debordantă – asupra faptului în sine, păcatul, posibil, desigur, autorul nu insistă (spre deosebire de luxul de amănunte, din romanul Vioricăi Stavilă). Ludita este o ispită după care aleargă liota de îmbogățiri prin furt și înșelăciune; toți cei care, neputând-o ademeni, o târâsc, zgomotos, în fața lui Iisus, la judecată; și tot ei se dau înapoi și fug unul câte unul, când Iisus rostește sentința: „Cine din voi este fără de păcat să arunce cel dintâi piatra asupra ei!”.

După schimbarea radicală în urma întâlnirii cu Iisus – pe care ea îl numește *Omul de Lumină* – Iudita se alătură grupului de oameni puri, curați, care s-au întâlnit, ori s-au atins, cu/de Mântuitorul, i-au ascultat vorba și i-au urmat îndemnul: mai întâi, frații Magda, Maria și Lazăr (cel înviat din morți), Simon din Cirena, cel ce-i purtase crucea spre locul suferinței – chiar sirianul Al-manasar (un personaj insolit, prevestitor al trecerii noii credințe și către celelalte neamuri); mulți, din ce în ce mai mulți, trăind sentimentul revelator al Învierii Domnului.

*

În finalul *Mărturisirii*, cu care Pan M. Vizirescu începe cartea, zice: „Am scris această carte pentru mine, dar aș fi bucuros dacă ar trece și pe sub ochii altora, mai ales în zilele când omul se poate regăsi prin Patimile Domnului, în singura Săptămână care a făcut o ru-

pere în curgerea timpului, de la facerea lumii și până în veacul veacului. Aș socoti un gând împlinit, dacă ea ar intra ca un ceas de meditare în sufletul **femeii**, spre împărtășirea cugetului său prin Iisus și redobândirea fericirii prin sfințenia leagănului. / Sub acest înțeles, cartea de față s-ar putea numi și „**Fiica lui Iisus**” [sublinierile îmi aparțin].

Scriitorul ortodox Pan M. Vizirescu a murit în ziua de 27 ianuarie 2000 – și a fost înmormântat, în ziua de 30 ianuarie, în Cimitirul Strehareț, din Slatina.

Din anul 2017, locul unde a învățat primele clase se numește Școala Gimnazială „Pan M. Vizirescu” Brăneț (comuna Bârza-Olt).

Mă întreb – și-mi întreb conjudețenii: Oare există vreo *fiică a lui Iisus* în Slatina, care să-i pună, din când în când, o floare pe mormânt?

Maria Nițu

RODICA POSPAI PĂVĂLAN CU SALUTĂRI CORDIALE DIN DOLJ

În toate bibliotecile, de la cele sătești (atât cât mai există!), la acelea cu ștaif, academice, ori chiar la cele personale, raftul de întâmpinare este cu „Bibliografie de referință”, sectorul de documentare bibliografică, unde sunt adunate la îndemână dicționare, enciclopedii, atlase etc., compendiu de informații prime, esențiale, ale unui univers de cunoștințe generale ori dintr-un anumit domeniu.

Într-o carieră profesională sub cupola biblioteconomiei, peste 30 de ani la Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova, Rodica Pospai Păvălan a înțeles necesitatea stringentă a unor astfel de lucrări, cărți de început de drum, inițiatice, strict necesare în aventura cunoașterii. Lucrări de anvergură, ca aripile de vultur ce străpung zarea.

Analiza situației „pe teren” i-a generat hotărârea de a umple anumite goluri constatate.

Dintr-un patriotism și o mândrie locale ușor afectate că zona sudică a sa nu e cunoscută și valorificată la nivel național la justa valoare („grație” centralismului,

bată-l vina, de altfel foarte păgubos!), și deopotrivă ca o datorie morală față de plaiul natal, a inițiat un proiect amplu, vizând istoria și cultura *județului Dolj*, prin consemnarea valorilor locului, într-un act de memorie culturală. Este un demers rar de cunoaștere și valorificare a unei zestre culturale zonale, ce se constituie ca o creație colectivă a unei cărți de identitate locală și națională, în fapt, blazonul său nobiliar. O decizie de mare curaj, mai ales asumată de una singură (precum un Hasdeu feminin), pentru că incumbă o documentare amplă și exactă, multă responsabilitate, deoarece studiul final va reprezenta o autoritate primordială în validarea acestei falii de cultură. Precum poarta cea mare de intrare într-un dominion, spre aleea principală, care te ghidează în labirintul aleilor ce curg lateral arborescent, din trunchiul cel mare.

Asumarea aceasta cu vitejie este, în același timp, o dovadă de pasiune pentru obiectul analizat și încredere în forțele proprii, în profesionalismul său, validat în timp. Începutul a fost în diverse articole de documentare de

acest gen biobibliografic, risipite sub formă de colaborări la lucrări colective, în care și-a „exersat mâna”, a căpătat siguranța cercetării de înaltă clasă.

Caracteristica inedită, proprie, este faptul că s-a axat pe potențialul creativ al zonelor *rurale*, intenția mărturisită fiind de a evidenția contribuția satului doljean la cultura română (Octavian Goga releva că, în fapt, orice orășean are un strămoș țăran, fiecare avem o opincă la sat), reliefând astfel valoarea *satului* generator de energie spirituală și de identitate națională (consemnare consfințită în propoziția lui Blaga, devenită folclor, „*veșnicia s-a născut la sat*”).

A rezultat impozantă carte de onoare a fiilor satului.

Un dicționar simplu ar fi fost prea sec informativ, o antologie de texte ar fi fost incompletă, fără datele de marcă a personalității complete a autorului, așa că a ales o formulă mai complexă, pentru a-i satisface scopul, un hibrid *dicționar-antologie*, care combină fișele biobibliografice de dicționar, aduse la zi, cu material ilustrativ din creațiile proprii ale autorilor vizați și referințe critice pentru fixare axiologică în peisajul cultural.

Cuprinsul reliefează această schemă structurală, respectată la fiecare autor: 1. *Fișa biobibliografică*; 2. Genul literar din care e dat fragmentul de creație, după caz (*poezie, proză, eseu, critică literară*), cu titlurile respective ale poemelor ori textelor de unde este fragmentul; 3. *Referințe critice de* (cu indicarea numelor celor care au semnat extrasele critice).

Este o formulă ambițioasă, care presupune o muncă acerbă, acribie documentaristică. Pentru ca rezultatul să fie o lucrare eficientă, cu valoare de adevărat document științific, de referință, instrument de lucru nu doar pentru prezent, ci cu bătaie lungă, și pentru viitor.

Având în vedere bogăția materialului strâns, pentru eficiență practică, a defalcat prezentarea pe zone, începând cu zona de vest, „*Oameni și cărți din Piemontul Bălăciței*”, 2019 și „*Scriitori doljeni și mehedințeni din Piemontul Bălăciței*”, 2020, ambele la editura Scrisul Românesc.

Prezentarea biografică este scrisă apetisant și incitant, cu pană de literat, încât, împreună cu citatele, se constituie într-o plăcută lectură de proză. Dincolo de sensul imediat, de denumire a formațiunii geo-morfologice și geografice propriie zonei, cuvântul „piemont” are briza romanticului Piemont din Italia, astfel că „Piemontul Bălăciței” pare o poetică localizare a „intraglor” culturale și istorice cu personajele locului.

Opu „*Scriitori din sudul Doljului*”, Ed. UZP, București, 2021, după modelul anterior, este în binom cu „*Oameni și cărți din Sudul Doljului*”, Scrisul Românesc, 2021, care cuprinde autori din toate domeniile, participanți la edificiul cultural fie și doar cu o *carte* – acea cărămidă de construcție, subliniind valoarea *cărții* în conștiința poporului și în patrimoniul spiritual al unui loc.

Va urma, întregitor, partea de nord a județului.

Fixându-se de la început arealul geografic căruia i se analizează amănunțit potențialul creator, este marcată natura proiectului, ca parte dintr-o geografie literară, dintr-o hartă spirituală a județului Dolj.

Volumul reia, din tomul precedent cu completările apărute pe parcurs, nume de scriitori membri ai Uniunii Scriitorilor, cu trei nume în plus, Cristian Nourăș Ghinea, Doina Ruști, Maria Nițu, în total 37 de scriitori, respectând criteriul de a include și scriitori ce s-au afirmat în alte filiale (Timișoara, București), dar s-au născut în județul Dolj (ori părinții au pornit din acest județ).

Prefața este semnată de Ștefan Vlăduțescu, o autoritate ca eseist, critic și istoric literar, ce prezintă cu prețuire acest „demers salutar, care ar face cinste oricărui istoric literar”, reliefând „o acurată fluentă a ideilor” și scrierea „într-un stil elegant și cursiv”.

Cum principiul este notarea celor născuți în această zonă, ori aparținând prin descendență familială, vom găsi nume cunoscute, care au depășit granița regională și au devenit personalități naționale, chiar din Diaspora, cum e *Vintilă Horia*, născut la Segarcea, chiar dacă după câțiva ani părinții s-au mutat la Râmnicu Sărat, apoi la București. *Adrian Păunescu* e născut în Copăceni, jud. Bălți din Rep. Moldova, pentru că acolo erau atunci părinții lui învățători, reveniți însă la Bârca, unde poetul a copilarit, a făcut școala primară, apoi primele două clase de liceu la Craiova; *Ileana Vulpescu*, născută în comuna Bratovoești, și-a făcut studiile preuniversitare la Craiova; prozatorul *Petre Anghel*, născut la *Băilești*, unde a făcut școala primară și gimnaziul; *Doina Ruști* e născută în satul Comoșteni, comuna Gânciova, chiar dacă apoi, dusă de vremuri, cultura solidă a primit-o în școlile lașului; *Ion Stoica*, profesor universitar, director al BCU București, personalitate în Biblioteconomie și deopotrivă poet și eseist, este fiu de preot din comuna Amărăștii de Sus; *Mihail Celarianu* este născut la București, dar tatăl său, colonelul Constantin Celarianu era din comuna Celaru, jud. Dolj.

Alte nume au fost (precum criticul *Ovidiu Ghidirmic*, născut în satul Grecești) ori sunt vip-uri ale vieții și presei culturale actuale, *Gabriel Chifu* (născut la Calafat) – poet și prozator, din staff-ul „României literare”, *Marius Ghica* (născut la Băilești) – critic, eseist, traducător, *Dănuț Ungureanu* (născut la Calafat) – vip al literaturii science-fiction, poetul *Constantin Preda* (născut la Sădova), scriitorul *Horia Dulvac* (născut la Gighera) – poet și prozator cu stagiul literar în Timișoara, revenit în Craiova ș.a.

În final sunt referințe critice privind activitatea autoarei, Rodica Pospai Păvălan, spicuri din aprecierile critice semnate de Șt Vlăduțescu, Marian Barbu, Tudor Nedelcea, Nicolae Dan Fruntelată, Mihaela Albu, Dan Ionescu, Constantin Zărnescu, Cristian Ghinea, Ion Popescu Brădiceni, Gabriel Coșoveanu, apărute în reviste precum „Scrisul Românesc”, „Ramuri”, „Actualitatea literară” (Lugoj), „Noul literator”, „Banchetul” (Petroșani), „Observatorul” (Toronto), „Vatra Veche”, „Flacăra lui Adrian Păunescu”. Sunt considerații critice care unanim apreciază profesionalismul de înaltă clasă al autoarei, în activitatea de cercetător, puterea de muncă în documentarea minuțioasă, selecția riguroasă, organizarea și prezentarea obiectivă a materialului atât de bogat.

Școala doctorală i-a format un limbaj critic concis și clar, deopotrivă de substanțat, dens în mesaj, iar sensi-

bilitatea feminină și atașamentul pentru vatra părintească a adăugat discursului critic valențe literare, note de căldură, de solidaritate tandră cu promotorii spirituali ai locului.

În prim-plan cu hinterlandul creator al satului doljean, în întregul său, proiectul este un demers editorial de anvergură unică deocamdată, pe cât posibil exhaustiv, de istorie culturală a sudului.

Nicolae Cârlan

DESPRE O TAINĂ DESLUȘITĂ MAGISTRAL

Mai întâi, fie-ne permis un apel la o succintă rememorare, ca, de pildă, *Prima despre Voroneț*. Am avut fericita șansă de a mă întâlni întâia oară cu această adevărată minune a lumii într-un mijloc de început de toamnă bucovineană a anului 1973, într-un grup de proaspeți absolvenți de universitate, repartizați în învățământ de minister în județul Suceava. Inspectoratul Școlar Județean (inspector general adjunct prof. Ioan Chindea – un monument de înțelepciune – și inspector pe *umanoare*, prof. Gheorghe Giurcă – dotat cu un spirit organizatoric greu de lăudat în ziua aceea) s-a gândit să ne ofere, ca început de adaptare în vederea fixării pe post, un contact cu minunile județului pe un traseu de vis: Suceava, Dragomirna, Rădăuți, Putna, Sucevița, Moldovița, **Voroneț, Stupca**, cu ghidaje elevate din partea generoaselor gazde „puse în priză”, traseu consumat într-o singură zi („pentru cei care rezistă!” ar fi trebuit să fim avertizați. Ei bine, eu am rezistat la această probă eroică, probabil pentru că nu știam de mai înainte prin ce altitudini spirituale ametoitoare ne era dat să trecem. Mai greu a fost cu „recuperarea”, dar ce mai conta, în fața unei asemenea desfătări spirituale de neegalat!)

La Voroneț, cea mai de seamă ctitorie bisericească ștefaniană, am ajuns pe după amiază și am fost opriți chiar în fața policromiilor pe fond albastru de pe zidurile bisericii cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință”. Biserica, atunci, parcă abia ieșea din pădure, cum fusese programată de stăpânii austrieci care, din 1781, desființaseră multe locașuri monastice din zonă; rămăseseră, ca mănăstiri, cu câte 25 de călugări, doar trei: Putna, Sucevița și Dragomirna. Restul fuseseră convertite în biserici parohiale cu un

singur preot slujitor. Părintele paroh, care ne-a onorat cu un ghidaj de mare tensiune spirituală, ne-a oprit, firește, și în fața imensei desfășurări plastice *Arborele lui Esei*, de pe fațada sudică a bisericii, după ce a reușit să ne scoată din biserică unde se puneau lumânări, spunându-ne – cred că-mi aduc bine aminte – că această figurație care conservă atât de bine faimosul „albastru de Voroneț” este, de fapt, o genealogie a credinței creștine, străjuită pe laterale, aici, de figurile filozofilor Pitagora, Socrate, Platon, Aristotel și ale lui Homer, Euripide ș.a. din Grecia antică, trăitori dinainte de a intra în scena lumii noastre Iisus Hristos. La sfârșit, părintele a avut grijă să ne ofere și un mic recital de clopote care chema numele marelui voievod „Ște-fan Vo-dă!, Ște-fan Vo-dă!, Ște-fan Vo-dă!”. Pentru eventuale întrebări și comentarii nu mai era timp, căci ne așteptau la Stupca (unde am ajuns chiar pe înserate, puțin înainte de scăpătatul soarelui) ultima picătură (pentru ca paharul să fie plin... pe deplin; și a fost!): acordurile emoționantei *Balade* a lui Ciprian Porumbescu.

Totuși, o întrebare mi se înșurubase în minte și în suflet: „Ce legătură va fi existând între credința creștină (ortodoxă) și filosofia antică greacă, păgână, pe care, ca student, o străbătusem, în marș forțat, la cursurile de istoria filosofiei ținute de prof. univ. dr. Ioan Banu sau la cele de literatură universală ale dnei prof univ. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga? Deși unele aproximări mi le mai procurasem eu, prin timp, pe cont propriu, aveam nevoie (parcă numai eu?) de o tratare sistematică și autorizată a problemei, într-o viziune unitară, pe care o tot așteptam, o așteptam... Ei bine, această tratare, configurată editorial deja de câțiva ani (2019), iat-o că a venit și am intrat în posesia ei chiar la Voroneț, în a treia zi a

Sfintelor Paști din 2021, înnobilită de o dedicație auto-grafă din partea generoasei autoare demnă de *magna cum laude* (autoarea ca și cartea): „D-lui profesor Nicolae Cârlan, un om fericit care a ascultat imnul Învierii la Mănăstirea Voroneț! Cu mult respect, G. Platon, 4.05.2021.”

Este vorba despre un autentic tratat de teologie, istorie, artă și filosofie, cu titlul cum nu se poate mai potrivit: **De la mărturia vechilor greci la mărturisirea patristică**, având și un subtitlu explicit: **Temele iconografice „Sfinții Părinți” și „Înțelepții antici” în pictura exterioară a Bisericii Sfintei Mănăstiri Voroneț**, de monahia dr. Gabriela Platon, tipărită la Iași, în Editura Doxologia, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei.

Cartea, la bază o solidă și temerară teză de doctorat, bună de oferit oricând ca model pentru oricine dintre toți cei care se ocupă, **de-a adevăratelea**, pe cont propriu, cu astfel de benefice îndeletniciri laborioase, de extracție spirituală, este „blindată”, în avangardă, cu două texte: 1) *Voroneț. Un succint cuvânt de început* (4 p.), semnat de prof. univ. dr. Gheorghe F. Angelescu, și 2) *Doxologie în culori – Cuvânt înainte* (8 p.) sub semnătura prof. univ. dr. Viorel Sava, iar, în ariergardă, cu o *Postfață* (4 p.), asumată de conf. univ. dr. Carmen Cornelia Balan, toate acestea vădind că subiectul, precum și modul de abordare și tratare a temei au atras atenția și interesul unor intelectuali de marcă și specialiști de prestigiu în materie, interesați să-și spună cuvântul avizat cu privire la performanțele de vârf pe care le întrunește, „cu asupra de măsură” (ca să folosim aici și cuvintele Poetului, căci se potrivesc de minune) o astfel de lucrare întru totul lăudabilă, după părerea noastră.

Autoarea, monahia stavroforă Gabriela Platon, actuala stareță a Sfintei Mănăstiri, beneficiară a unei îndelungi și stăruitoare experiențe în slujirea Voronețului, deci cunoscătoare, în prealabil, *de visu*, a temelor plastice vizate în această lucrare (cu siguranță, cele mai semnificative, exceptând *Judecata de apoi*), parcurgând și o bibliografie referențială tinzând la epuizarea surselor cunoscute (peste 250 de titluri consultate, asimilate și utilizate judicios), abordează, după o privire generică a subiectului (un fel de *mise-en-œuvre*), doar două dintre dimensiunile tematice fundamentale din vasta desfășurare plastică de pe zidurile exterioare ale bisericii: **mărturia vechilor greci** („Înțelepții Antici”) și **mărturisirea patristică** („Sfinții Părinți”), pentru că, suntem avertizați, temele iconografice „*Cinul și Arborele lui Esei* de la Biserica Sfintei Mănăstiri sunt cel mai bine conservate din întreaga lume bizantină; iar compoziția lor este și cea mai riguroasă, Voronețul vădindu-se încă o dată o realitate iconografică cu valoare de simbol și putere de exemplu pentru întreaga pictură murală post-bizantină.” (p. 235). Fie-ne permis ca, măcar pe fugă, să reținem, printre antecedente în bibliografia funcțională a temei, și pentru că sunt de extracție bucovineană (!), măcar aceste contribuții prestigioase, fiecare în felul ei, datorate lui **Vasile Grecu** (*Filosofi păgâni și sibile*, 1940), **Erast Costea** (*Mănăstirea*

Mănăstirea Voroneț

Voroneț, 1943), **Petru Comarnescu** – înmormântat în cimitirul mănăstirii (*Voroneț. Fresques des XVe et XVIe siècle*, 1959), **Ioan Zugrav** (*Monumente bisericești din Moldova. Voronețul*, 1963), **Grigore Nandriș** (*Umanismul picturii murale postbizantine din estul Europei*, 1985), **Elena Simionovici** (*Sfânta Mănăstire Voroneț. Icoane*, 2006), **Pimen Suceveanul** (*Învățătura ortodoxă despre icoane*, 2007), **Viorel Guliciuc** (*O dublă mișcare a gândului*, 2009), **Gabriela Platon** (*Iconografie voronețiană*, 2010).

Capitolele „grele” ale cărții eruditei monahii Gabriela Platon, dotată cu un acut spirit de analiză, de disociere comparatistă și sinteză integratoare, sunt desigur cele intitulate *Perspectiva filosofică: Învățătura Sfinților Părinți și interferențele ei cu filosofia greacă veche* (pp. 53-82) și *Mărturia vechilor greci. Înțelepții elini – prevestitori ai mântuirii* (pp. 91-161), unde asistăm chiar și la „despicarea firului de păr în patru” spre a se pătrunde până în ultimele detalii ale adevărului conținut în complicate și complexe trasee ale minții omenești însetate de căutarea adevărului. Personal, conceptul de **precreștinism** (asupra căruia nu ar fi fost deloc fără noimă dacă s-ar fi insistat mai stăruitor, poposindu-se și prin istoria religiilor investigate de Mircea Eliade, fie și parantetic și paralel cu tema asumată de autoare) mi s-a părut că ar putea explica în modul cel mai adecvat și convingător prezența filosofilor, a dramaturgilor greci și a sibilelor într-o compoziție picturală în care se deslușește geneza creștinismului, precum este *Arborele lui Esei* de la Voroneț (și Moldovița, Sucevița...). Deoarece, subliniază pertinent autoarea, „*trebuie afirmată*

excluderea unei divergențe de subiect între cultura greacă și principiile de fond ale creștinismului ilustrate prin profețiile Înțelepților Antichității” (p. 135). Fie-ne îngăduit să mărturisim o impresie personală, anume că este de-a dreptul uimitor și uluitor, în aceste condiții, să constați cât de adânc și de amplu se putea pătrunde atunci în istoria gândirii și sensibilității umanității, cu arsenalul instrumental de intuiție și cunoaștere al unor pictori anonimi care, în definitiv, executau niște opere „la comandă” (cum am zice noi azi). Asta, ca să nu mai luăm în considerare, pentru că ni se impune ca un fapt de la sine înțeles și acceptat, de parametrii de gândire și sensibilitate proprii comanditarilor, în speță ai voievozilor ctitori ca și ai autorităților bisericești ale vremii, mitropoliți, episcopi cu tot cu *staff*-urile lor. Mi se pare aceasta, pentru istoria vieții noastre spirituale, o temă de cercetare de autentică anvergură și de reală importanță, neîntreprinsă în mod deliberat/explicit până acum (după știința noastră), pe care ne-o dăruiește „pe tavă”, chiar dacă preponderent la nivel de sugestie, căci

economia demersului său nu-i îngăduia mai mult, cartea prea cuvioasei monahii Gabriela Platon, stareța Sfintei Mănăstiri Voroneț.

Înainte de a pune punct acestei semnalări bibliografice impresioniste, se mai impun câteva aprecieri pentru suportul documentar al lucrării, care merge până acolo că utilizează (pentru prima dată, cred eu) și mesajele de pe filacterele filosofilor (transcrise și traduse din limba slavonă de o specialistă precum universitara Olimpia Mitric), ca și pentru iconografia (splendidă) cu rosturi bine reliefate de a sprijini conținutul cărții. Toate acestea, ca și superba ilustrație a copertei fac din cartea de față un neprețuit obiect de știință și artă teologică, numai bun de folosit ca instrument de cunoaștere și admirare contemplativă, spre desfătarea minții și a sufletului nostru asaltate de atâtea produse agresive și de tot mai puțină relevanță spirituală. Mulțumiri, Maică Stavroforă Gabriela Platon. Cu adâncă recunoștință și nemărginită admirație.

Ana Dobre

LUPTA CU DEMONUL CANONULUI...

Noul volum, **Ultimele zile din viața Canonului**, publicat de Vladimir Udrescu la Editura Tipo Moldova, Colecția Bibliofil, Poezie contemporană, 2021 – după **îmblânzitorul de lumini** (2013), **Telegarii de poștă** (2016), **ubi sunt... lamento** (2017) și **Boieri dumnea-voastră – Hegemonice** (2019) la aceeași casă editorială – are un accentuat ton polemic, anunțat chiar din titlu, vârful peniței fiind îndreptat înspre controversatul canon.

Dacă, în această poezie, se poate identifica o concepție estetică, e de relevat, mai întâi, că Vladimir Udrescu crede într-o *bună rânduială*, o ordine în care se pot decela atât gândul creator de mit, cât și o conștiință critică, acea rațiune ordonatoare care dă formă haosului și menține coerența și logica existenței poetice.

Laitmotivul canonului (prezent în 15 ocurențe) apare în: **buna rânduială, în frigul etern, drumeț obosit,**

legea taliarhului, cor de fecioare (buna rânduială și cor de fecioare, cvasi-identice, pot fi considerate variațiuni pe aceeași temă), tije de trestii, fiicele ploii, flagel istoric, ținuturi de margine și lupul de pustă, care își relevă conotațiile într-o poezie de atmosferă lirico-modernă, cu tensiunea ideilor, prevalentă față de emoție, având amprenta stilului său poetic.

Vladimir Udrescu desenează, cu instrumente proprii, stadiul actual al poeziei, marcând, în consonanță cu sfârșitul istoriei, nu sfârșitul poeziei, ci previzibilul sfârșit al canonului. La **ora de ceai**, în amurgul zilei și, implicit metaforic, al literaturii, el constată că *arta și-a atins apogeul* și, prin urmare, nu mai poate evolua. Poeții duc *steagul nimicniciei estetice-n inimi*, culegând doar *fărâme de idei* din moștenirea clasicilor, deficitul de inspirație și de conținut fiind o marcă a vremurilor post-istorice. Afișele artei sunt o caricatură, arta autentică s-a neantizat, înlocuită de o *păpușă gonflabilă, sosia artei,*

care ține, ca substituit, locul artei autentice.

Lumea pare aceeași, urmându-și *calea stelară* și *faptele glorioase ale elementelor* – aer, foc, pământ, apă: doar idealul de artă nu mai este același, întrucât tiparele s-au schimbat în drumul lor spre echilibru. *Pe acoperișul lumii, prin ochiul ei magic*, poetul vede cum *se cerne metabolismul istoriei măsluite*, cum cerurile s-au sfârșit. Conținutul lumii a fost epuizat. De aceea, se instalează *ochiul albastru al nimicului*, având un corespondent terestru în *ochiul de sticlă al canonului clasic și hedonist*. Arta a devenit o invenție a nimicului, căci atât timp cât nu mai poate transfigura viața, orientând-o ascensional, absența spiritului se instalează, favorizând domnia nimicului. Din *sângele textului* țâșnește *canonul standard*, tiparul, arta strangulată de impulsurile vieții, fără ideatică și metafizică. Doar umbrele lor vor putea umple *absența ta*, a poeziei autentice, a ideii însuflețite de gândul demiurgic. Așa se poate instala *frigul etern* și, în acest *frig etern*, poetul aude *uvertura unui ecou* care luminează undeva, departe, și profețește sau doar constată cum, în *provincia literei*, moartea trece *printre stalactite și stalagmite stelare* ca printr-o peșteră cosmică. E o apocalipsă a sensibilității, a artei atinse de inspirație. Fixat în durată ca și în idealul său, înțelegând că *un frig etern este steaua ta*, poetul, *drumeț obosit*, prinde în auz larma din *filigranele vieții*, aude, pe câmpul literaturii, strigăte de luptă și înțelege că *e vremea când canonul se ascunde/ între urzici și begonii/ stă acolo-ntr-o lujeri/ și așteaptă o profeție de leac/ pogorâtă din veac*.

La umbra tropilor în floare, în căutarea unui timp fast al poeziei/pentru poezie, el visează o călătorie spre *șesuri de iambi/ trădate de canon*, pentru a reinstaura o ordine a cosmosului liric în locul lumii pe dos. Secvențe de intertext sunt presărate ici-colo, sugerând imaginea/motivul palimpsestului. Poetul scrie/rescrie un poem original, căutând *ochiul de sticlă al canonului cu nimb de faraon*. **Les affres du style** îl copleșesc, iar el simte cum *din coastele somnului țâșnește/ idila estetică a principelui canon*. Starea de iluminare motivează efortul creator de la miezul nopții, atunci când e îngăduită *doar nașterea textului fantomă*, în aspirația către *poama sacră* a textului recuperator, recuperat în *dalbă singurătate*, anihilând dramatismul din constatarea dramatică: *stinsă e acum viața lumii*. La acest ceas din urmă al *iconului canon*, un adevărat *flagel istoric*, pe *orbita melancoliei*, Vladimir Udrescu, între *darul căii rebelunii* împotriva canonului, susține *frigul în dogmă* și *reclamațiile din tinda literaturii*, continuând să creadă în inspirație, în *norma cu togă de curcubeu*, în metafora revelatorie, adevărata particulă a lui Dumnezeu în creația artistică.

Poezia este mit și creatoare de mituri, înseamnă cunoaștere. Poetul denunță *cuietele bătute în racla literaturii*, ca și *arta derizorie*, desfide *câmpirea viitorului lumii* și anunță preferința pentru o ordine a lucrurilor, într-o lume în care poezia să nu (mai) sugrume poezia.

E nevoie, în literatură și în poezie, de un nou ideal

de artă, de o altă infuzie metafizică pentru a ieși din *comedia limbii* măcar acum, *la ceasul al zecelea*, al **amur-girii** înțelesurilor. Eliberarea de sub *copita dogmei* e posibilă, transcendentul coboară: *numai zeul izbăvește norodul*.

Poeziile din **Ultimele zile din viața Canonului** sunt trepte ale artei poetice, purtând amprenta stilistică a lui Vladimir Udrescu. Ultima poezie, **lupul de pustă**, este un fel de autoportret. Poetul este *lupul de pustă*, singular în teritoriul *fără de margini*, creându-și propriul cosmos, propriul canon; în multiplicitatea sensurilor cuvântului, denotativ și conotativ, simbolismul lupului este, de asemenea, tulburător prin polivalența semnificațiilor, amintind de poemul lui Alfred de Vigny, **Moartea lupului**, din care putem reține dăruirea nesfârșită până la totala risipire de sine. Asemenea lupului, poetul se dăruiește artei sale, orgoliul, idealul și canonul său dobândind *capacitatea de a pluti pe apele primordiale ale creației: am o nedumerire/ îi strigă lupului de pustă/ paznicul pavilionului de vânatoare/ (ultimul om de pe pământ adică)/ întunericul nu e întâmplător/ dar dacă El este/ pot ajunge pe vauri acolo/ la țărnul acela*.

Ultimele zile din viața Canonului nu sunt și ultimele zile ale poeziei lui Vladimir Udrescu, îi afirmă idealul de creație. Viața poeziei include eternitatea.

Dan Ciuca – New York

ÎN CĂUTAREA LUI DUMNEZEU

În volumul antologic *Adevăruri sibilice* (Sitech, Craiova, 2021) Iulian Chivu adună o seamă de eseuri apărute în reviste – „Constelații diamantine”, „Banchetul”, „Tribuna”, „Viața Românească”, „Alternanțe” (Germania) – și în câteva studii de sine stătătoare – *A fi – ca diferență*, *Heterogene*, *Spiritul pendulator* etc.

Firește, autorul a avut în vedere gruparea lor în jurul câtorva teme, dintre care mai consistentă este cea a Creatorului. S-ar zice că I. Chivu pornește încă o dată în căutarea lui Dumnezeu, străbătând cărările din două mari domenii – religia și filozofia, dar apelând și la cercetări mai noi din neurofilosofie sau psihomorfism.

Cartea poate fi considerată și un fel de îndrumar pentru cei care își pun întrebări despre Cel care l-a creat pe om după chipul și asemănarea Sa, căutările începând cu vremurile „Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns” și care pare că rămâne nepătruns și astăzi; dar și întrebări despre om, despre relația lui cu Dumnezeu, despre drama omului modern, care începe atunci când Adevărul este înlocuit cu idealul, despre ce se întâmplă cu el după moarte.

Întrebarea cutremurătoare este dacă există Dumnezeu. Și filozofia răspunde: noi nu putem demonstra nici existența, nici inexistența lui Dumnezeu. Dar, El există, este sfânt și iubitor, este „Cel ce este”, este cel necreat, atotputernic, atoteștiutor, unic și care nu evoluează; El este „cea mai înaltă și neîndoielnică realitate imaginabilă”. Celor care se îndoiesc de existența Creatorului, Blaise Pascal le propune un pariu: „Dacă câștigați, câștigați tot; dacă pierdeți, nu pierdeți nimic. Deci, pariați că există; faceți-o fără șovăire”.

Există îndoieli și în legătură cu omnipotența Sa: de vreme ce nu poate înlătura răul din creația Sa, înseamnă că nu este omnipotent și nu poate fi perfect iubitor. Albert Camus vine și el cu un argument: „Dacă nu suntem liberi, Dumnezeu e responsabil de tot răul din lume, iar dacă suntem cu adevărat liberi, Dumnezeu nu mai este atotputernic”.

Papa Francisc are și el un răspuns pentru cei care

susțin că Dumnezeu așa a fost și așa este, că nu evoluează: Dumnezeu „se schimbă și evoluează, la fel ca și noi, deoarece Dumnezeu trăiește în noi și în inimile noastre”. Asta ar însemna (dacă nu greșim) că, dacă Dumnezeu ne-a făcut după chipul și asemănarea Sa, și noi îi putem da ceva din chipul și asemănarea noastră. Ceea ce ar duce la o relație reciprocă (o interacțiune) măgulitoare pentru om.

Apropo de om, teoriile moderne aduc și ele o seamă de îndoieli, îndeosebi legate de credință, semn că lucrurile pe care nu ni le putem explica le transferăm în religie și credință. Astfel, „credința religioasă reprezintă o mostră de ignoranță umană”; este o sursă perpetuă de conflicte umane; credința este „mortarul care umple fisurile din dovezi și lacunele din logică” și, în sfârșit, „dușmanul nostru nu este altul decât credința însăși”. Și totuși, Petre Țuțea afirmă că religia este sediul adevărului, iar știința – al folosului.

Întrebările despre om sunt cele legate de moarte, despre ce se întâmplă cu el după moarte. Singurele mărturii sunt cele aduse de științele moderne. Cel care moare sau a murit deja, iese din trupul mort, pe care și-l vede, ca o lumină și se pierde într-o lumină mai mare. Mai mult, autorul vorbește despre „orizontul escatologic” în cele patru mari religii: hindusă, islamică, iudaică și creștină. E notabilă, printre altele, o rugăciune ebraică a bărbatului: „Binecuvântat este Dumnezeu că nu m-a făcut femeie”, care poate fi pusă în relație cu „întâmplări” din lumea de azi.

Un eseu pare să fi fost ales dintre altele având ca temă psihologia popoarelor, pentru că descrie situația de astăzi a României explicată tocmai prin felul de a fi al românilor. De altfel, eseu se intitulează „Proiectul actualului și măsura actualizării”. Românii, scrie Iulian Chivu, „se manifestă ca ființe nevoite”; ei sunt „în mai toate și mai totdeauna imitativi”; „Personalitatea românească nu are consistența celei germane și nici a celei maghiare”; „românii sunt, din păcate, șovăielnici și imprevizibili, tocmai în momente în care li s-ar cere fermi-

tate, predictibilitate și tenacitate”.

De aici și acest tablou al României de azi: „Perspectivele mileniului al treilea, în condițiile de criză globalizată, găsesc România cu resursele naturale răvășite de un sistem politic ineficient (produs de ea în deplină libertate), amenințată de înfometare, cu resursele de apă afectate de poluare, cu o sănătate precară, cu un sistem financiar afectat subversiv de corupția economică subterană, cu grave contradicții sociale și cu adânci spaime corporatiste și ale terorismului ba sionist, ba islamic” (p. 76). Și încheie autorul: „măsura actualizării este un concept sociologic, care nu ne relevă decât inacțiune socială, conservare, anacronisme, suferință a

neîmplinirii... sau poate nici atât” (p. 77).

Eseurile antologate se sprijină pe o impresionantă bibliografie, vădită și de consistentul „indice selectiv de nume” de la sfârșitul cărții. De altfel, autorul însuși mărturisește într-o „notă asupra ediției”: „am tradus liber titlul unor lucrări de referință, care nu sunt accesibile cu ușurință cititorului român; cartea cuprinde și un *dicționar* „cu câteva relații de identificare”, iar „termenii din metalimbajul filosofic... au fost reținuți în aceleași condiții cu precizări minimale de sens, atât cât să venim în sprijinul cititorului mai puțin avizat și totuși interesat” (p. 10). Așadar, cale liberă la lectură!

ORIENT ȘI ORIENTALISM

După antologia „Adevăruri sibilice” (2021), Iulian Chivu vine în fața cititorilor cu un nou volum antologic „Orient și Orientalism”, apărut la aceeași editură, la finele anului trecut.

Într-un articol mai vechi remarcasem faptul că autorul, care a început cu culegeri și studii de folclor, se înalță în orizontul filozofiei, asta poate și datorită faptului că folclorul românesc are atingeri cu un anume tip de filozofie, cu ideile religioase, dar și pentru că în el se regăsesc oarece influențe orientale, lucru pe care autorul îl va fi observat încă de atunci.

Iulian Chivu a simțit nevoia să-și structureze tematic eseurile – și bine a făcut! – rotunjind astfel imaginea unei filozofii ale cărei începuturi datează din secole mult anterioare nașterii lui Hristos. E uimitor că, într-o țară ca India, cu o mitologie fabuloasă, gândirea este preocupată încă din *illo tempore* de întrebări esențiale privind geneza lumii, a Universului, timpul și spațiul, omul și rostul său în lume.

Primele eseuri îi înfățișează cititorului câteva generalități, cum ar fi, de pildă, deosebirea dintre rase: rasa neagră – sensibilă și capricioasă, rasa albă – pragmatică, rațională, cu înclinații către cultură și tehnică, rasa galbenă – exces de energie, pragmatism superior și perseverență; sau deosebiri fundamentale în privința vieții sociale, în opțiunea pentru ordonarea vieții înseși pe verticala existenței către idealul brahmanic și până la criteriul de eficientizare a pieței într-un orizont exclusiv rațional: Occidentul o impune, Orientul o gândește (aici se afirmă că prima formă de Uniune Europeană a fost Imperiul roman).

Urmează câteva eseuri privind receptarea filozofiei orientale în Occident, unde găsim afirmația ușor orgolioasă a lui Rudolf Steiner: înțelepciunea Orientului capătă strălucire numai dacă e luminată de Occident.

În „fascinanta” Indie, pe care Mircea Eliade a cunoscut-o nemijlocit și de care s-a îndrăgostit iremediabil, apar numeroase școli filozofice încă din secolele

VI-V î.Hr., care au dus la conturarea unor mari filozofii – hindusă, buddhistă, jainistă sau shivaistă, sprijinite pe *Vede* sau pe *Upanișade*, precum și scrieri epice de mare întindere, cum sunt *Epopoea lui Ghilgameș* (cea mai veche, datând din sec. XVIII-XVII î.Hr.), *Ramayana*, *Bhavagad-Gita* („Cântec divin” sau „Cântarea lui Dumnezeu”), *Mahabharata* – cel mai lung poem din lume (în primul cânt fiind vorba despre un război Universal menit să ușureze pământul de populația supranumeroasă – idee care circulă și azi), care a influențat *Iliada*, *Eneida*, miturile nordice, dar și basmul românesc. „Unele precepte biblice – notează autorul – au fost preluate din *Vede* sau din alte surse hinduse”. Astfel, *Bhavagad-Gita* este asemănată cu Noul Testament, iar *Vedele* cu Vechiul Testament.

Mitul lui Noe din religia ortodoxă apare mai întâi în Orient. Shiva (ipostaza orientală a lui Dumnezeu) „vrea să distrugă lumea pentru a face alta mai bună”. În acest sens, regele Babilonului e pus să facă o corabie, pe care să ia vietăți de tot soiul. *Coranul* menționează și el un astfel de salvator, iar la greci, Noe este Deucalion, a cărui corabie se oprește pe muntele Parnas.

Un eseu consistent se referă la conceptele din *Vedanta*, cea mai importantă școală filozofică hindusă. Acestea sunt: Suflul – forța vitală, Sinele – principiu esențial al existenței, Conștiința – care este cunoaștere (la greci, ea e văzută ca spirit al datoriei, onoarei și civismului), Mintea, care experimentează memorarea, imaginația, voința, raționamentele, visele și Calitățile.

Un alt eseu este consacrat orizontului escatologic al marilor religii – hindusă, islamică, iudaică și creștină, între ele existând diferențieri, dar și mari asemănări.

Din filozofia orientală se desprind numeroase „învățături”, care traversează timpul și spațiul și care sunt valabile și astăzi: „Din mânie ia ființă tulburarea minții, din tulburarea minții – pierderea ținerii de minte, din pierderea ținerii de minte – distrugerea minții, iar prin distrugerea minții se distruge și el” (p. 114); „cei care și-au

pierdut Sinele, puțini la minte, crunți la fapte și răufăcători se nasc spre distrugerea lumii” (p. 99); „Familia fiind distrusă, pier legile eterne ale familiei; pierind Legea, fărădelegea pune stăpânire pe întreaga familie” ș.a.m.d.

Volumul se încheie cu două texte edificatoare din Mahabharata – povestea lui Nala și a lui Narada, înțeleptul care înfruntă timpul. India – spune autorul – „este o eternă zăriște de tihnă, fiindcă lumea ei este certată doar de Dumnezeu din când în când spre a-i aminti că trebuie să dăinuie, dacă nu ca o alternativă, măcar ca o referință”.

Eseurile din această antologie sunt adunate din alte volume semnate de Iulian Chivu – *Solemnitatea igno-*

ranței, 2012; *Lecturi reflexive*, 2015; *Heterogene*, 2018; *A fi – ca diferență*, 2020; dar și din reviste precum „Banchetul”, „Constelații diamantine”, „Tribuna” sau „Pro Saeculum”.

„Orient și orientalism”, așa cum ne-a obișnuit autorul, este o carte densă în informații, cu observații privind conceptele hinduse și conceptualizarea, ezoterismul și antroposofia, transgresări categoriale, fluxuri și refluxuri spirituale, cu numeroase și cuvenite trimiteri, cu largi direcționări bibliografice, lucru care atestă deopotrivă meticulozitate, dar și responsabilitate în abordarea temelor. Și tot pentru a veni în sprijinul cititorului, volumul se încheie cu un „Mic dicționar sanscrit”.

Dan Cioca – *Istanbul, Moscheea Süleymaniye*

„PĂPĂDIILE SPAIMEI” SAU SEMNIFICAȚIILE LUCRURILOR

Semnificațiile lucrurilor sau, cum spune titlul cărții, *Păpădiile Spaimei* (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2021) sunt identități metaforice într-o „acupunctură” lirică profundă, demn căutate și redate. Paulin Octavian Boldiș are în versurile sale „ceva” special care poate fi detectat prin recitirea poemelor, reluări și cercetări într-o înțelegere „conspirativă”. Comunicarea este cea parte a ființei care deschide și poate ascunde totodată „miraculosul” din spatele oricărei umbre de vorbire. Într-un fel sau altul, toți suntem altruiști în „lumile” noastre invadate de nesiguranțe și alarme. (Nu, volumul de versuri prezent nu are nicio legătură cu vreo trimitere către așa numita „pandemie” și „covidală” care ne călăresc de doi ani, care ne toacă politic răbdarea și așteptările; alarmele și neliniștile stăpânesc omul încă de pe vremea când scrisul abia era descoperit.) Aici, însă, autorul le dezvăluie treptat, ca să spun într-un fel molcom, vers cu vers.

O lume lipsită de năpraznice convulsii, integrată în marele și mereu metamorfozatul sine al omenirii. Poetul nu ajunge la speciozități abisale, nu aprofundează și cercetează nici *întru* eros, nici *întru* thanatos. Directețea textelor în versuri apare oarecum dezarmată în fața cititorului, dar și dezarmantă. Constelațiile iubirii sunt covârșitoare ca demersuri sufletești, țes meridiane. În fond, toate poemele lui Paulin Octavian Boldiș sunt dedicate femeii, iubirii, cum apare ea în numeroase ipostaze, unică și de neînlocuit, cum în repetate rânduri se ițește inofensivă, neexaltată, atrăgătoare, prin rime care învăluie preajma cu mirosuri din cana de cafea, toate proaspete. Iar fericirea?...: „Oamenii își construiesc *fericirea*/ cu propriile mâini,/ de dimineața până seara/ trudes la castelele lor/ de nisip/ și cu nici un chip/ nu-și pot asuma risipirea...// Lucrurile se desfășoară în timp./ misterioase păsări migratoare/ dezvăluindu-și zborul/ o singură dată,/ n-au cuiburi,/ doar aidoma unor aburi/ se destramă, anotimp după anotimp...// Iernile șterg cu indiferența ninsorii/ amintirile despre vară,/ iar oamenii mor sperând/ că mai pot amâna/ de la o zi la alta,/ până la infinit,/ dezvăluirea comorii...” (p. 7 – *Dezvăluirea co-*

morii). Și din nou cana de cafea, nelipsită atunci când răsare ea, iar ea nu e decât miresme: „După ce am rostit/ „te iubesc”/ a început ploaia,/ dăm semnificații lucrurilor/ după cum simțim/ și apoi le numim/ semne,/ nu știam/ ce să fac cu vorbele/ căroră, între timp,/ le crescuseră/ aripi de fluturi,/ dansau prin aer/ udate de-o ploaie/ aproape înțeleasă,/ tu le priveai/ și ca să nu fie singure,/ ai spus la rândul tău/ „te iubesc”,/ fluturii ți s-au așezat/ pe umeri,/ eu eram cel mai fericit/ om de sub curcubeu,/ ploaia s-a oprit,/ numai soarele/ a rămas de atunci pe cer,/ presărat în culori,/ peste ceea ce,/ de obicei, numim/ suflete!” (p. 14 – *Vara semnelor*). Undeva e o îmbătare cu arome rimate care viețuiesc și escaladează azururi. Sau: „Răsăreai,/ răsăream amândoi,/ cu soarele/ sau numai noi,// cu marea,/ cu pescărușii,/ cu vântul/ pe care pluteam,/ cu toți îngerii/ presupușii,// răsăreai, răsăream!” (p. 8 – *Cântec admirând răsăritul*). Aici potrivirea finală a unor versuri se insinuează ca subînțeleasă, surprinzând lectorul.

Volumul pare inegal la lectură. Un corp din volum compun versurile din primele 40 de pagini, altceva comunică următoarea parte a cărții. Dar dispunând de un „corpus” liric propriu, în lumea poeziei de azi, singular prin topica proprie vizând cadențe specifice și rime aparent necăutate, toate se înfățișează ca noutate în poezia lui Paulin Octavian Boldiș. În câteva poeme poetul fabulează, în sensul bun termenului, încropind și conturând „scenarii” dramatice – ca în baladele vestiților Radu Stanca și Ștefan Augustin Doinaș – în acestea autorul caută profunzimi, dezvăluie mistagogii, prefaceri sub măști macabre zoomorfe, aparente dezilânțuri demonice. (La urma urmei, nicicând „războiul mondial” dintre lup și oaie, dintre oaie și lup nu va avea final factice, dimpotrivă. Vezi balada dramatică *Precedent* (p. 77), unde autorul întoarce natura chiar împotriva naturii, firescul se răzvrățește în deconstrucții neverosimile. Iar victima, în astfel de împrejurări – datorate unei ciudate comportări malefice provocate de iresponsabilitatea umană – nu poate fi decât ființa cu judecată și spirit, omul.

În demersurile lirice ale autorului se ajunge până la simplitate dezinhibantă: „Primăvara/ mi se refugiase/ în gânduri/ lăsându-mi doar ecoul/ unui refren verde/ și-o imagine/ de pom uitat/ în înflorire târzie/ pe partea cealaltă/ a străzii sufletului,/ exact acolo/ unde poveștile noi/ încep neverosimil/ cu:/ nu va mai fi niciodată/ ca altădată...” (p. 50 – *Ecoul unui refren verde*). Poetul se declară „admirator” al mategeometrizarilor, al ipotezelor și calculelor infinite. Poetul chiar atrage atenția asupra acestei laturi, de unde și obsesia pentru realitatea imediată pe care o redă virgin, nefardată, dezgolită de metafore lirice. Procedul poetic poate conduce la ingeniozități aparent extravagante, dar extrem de simple în exprimările versificate atent:

„O să ne distrugem pe rând/ pedestalurile,/ sistematic le vom lovi/ ciobindu-le/ și smulgând din ele/ tot ceea ce le făcea/ sustenabile,/ pe neobservate,/ ploile urii vor săpa mai adânc,/ până acolo unde/ se refugiaseră sentimentele,/ iernile vor aduce/ reflexive geruri/ și crăpăturile vor șubrezi/ tot ceea ce, altădată,/ părea veșnic...// ...Unul din noi/ se va prăbuși primul,/ disperarea va căpăta formă,/ vorbele nu se vor mai rosti,/ iar orice vinovăție/ va fi lovită de nulitate/ în fața lacrimilor.// Pe urmă, va fi tăcere...” (p. 94 – *Pe urmă va fi tăcere*).

La panorama poeziei de azi, extrem de diversă în plan autohton, cum este și în alte părți ale lumii, cititorul,

în mare măsură „suficientat” de abundența din plin a liricii tinere năpădită de englezisme și slavonisme sterpe poetice, consideră că nu poate părea pariu pierdut întorcerea la clasicismul de factură modernă, înnoitor, inspirat de viață și desfundat de apocaliptice stări ale prezentului, ipostaze lipsite evident de scremerile inventivității ideatice sterile/ electronice. Nu am citit de mult poezie socială, necurmat identitară, măcinată de urbanitatea acaparatoare. Vedeți aici: „Noi n-am existat niciodată/ în forme suficient/ de clare și dezirabile,/ ecourile gândurilor noastre/ provocau alunecări de teren,/ clivaje și prăvăliri de pietre/ filosofale/ peste convingerile celorlalți,/ n-am știut/ să creăm impresii,/ încălcăm mereu reguli/ nestabilite încă,/ dar care deveneau limpezi/ abia după ce/ naivul nostru fel de-a fi/ le scotea în evidență/ și poate că/ din acest motiv/ cineva a observant/ că nici nu e nevoie/ să se tragă concluziile,/ ajunge doar să fie etalate,/ repetat și obsesiv,/ ipotezele” (p. 97 – *Necunoscuți*).

La acestea nu ar mai fi nimic de adăugat – autorul a mai semnat un volum de versuri (*Peronul unei iluzii*, 2020) și are în pregătire încă două, cu titluri inspirate –, așadar, nimic altceva de spus, decât expectativa lecturii, oficierea unor noi ritualuri lirice, stări creative norocoase.

Mihail Soare

GABRIEL NAN. PENTRU CĂ POEZIA ARE ȘI NUME*

Despre Cezar cel unic, întâiul, vor fi scris sute de pagini Suetonius, Plutarh și Cassius Dio, plus împăratul însuși în ale sale comentarii (e drept, propagandistice) cu referirea la isprăvile din războaiele purtate pe te miri unde, bașca o droaie de anonimi tânjind la nemurirea pe care le-ar fi putut-o aduce, odată cu a lui, subiectul. Despre poeți scriu, în general, poeții, pentru că orice s-ar zice, fiecare demers literar, indiferent de genul că-

ruia îi aparține, este o carte de identitate, un soi de *reality-show* sui-generis, dar care necesită abilități aparte de receptare corectă și de sofisticată decriptare, câteodată în sens hermeneutic aproape, unde autoficțiunea pare a fi obligatorie, fără a fi cazul despărțirii apelor.

Că toți suntem cezari, asta e știută, și e în firea omului, până la urmă, însă depinde de ținta aleasă (care nu prea e și cea culeasă), cel mai adesea aducându-se atingere (că iarăși e în firea omului) preceptelor biblice, învățăturilor sfinților părinți răsăriți din minunăția aceea de manuscris a lui Sviatoslav, ipocritelor norme de mo-

* Gabriel Nan, *O altă Romă*, Editura Eikon, 2019

rală ce stau la baza tonelor de literatură motivațională (sic!), fie că vorbim de cele mari, ori de cele mai mărunțele, semănând a cochetație bulevardieră. În niște vremuri în care poezia e batjocorită ca o boarfă de la toleranță ieșită la cumpărături laolaltă cu gospodinele locului, a da de un volum* versuri de certă valoare, scris mai întâi de toate pentru sine, ca o întregire a ființei bezmetice venite pe lume fără rostul esențial, este, de bună seamă, o binecuvântare.

„Fie ca zarurile să zboare la înălțime!”, își va fi zis autorul său, dacă tot ne învățăm în jurul lui Cezar, după ce va fi constatat preaplinul îmbibat de lirism de care i se bucura lăuntru, înghioldindu-l să și-l publice, împlinind astfel paradoxul dat de literatură, acela de-a te întregi prin înstrăinare. Cred că Gabriel Nan a întârziat premeditat debutul editorial, scăpând astfel de apăsarea pe care au avut-o atâția alți confracți, unii cu ceva greutate, care au regretat amarnic pripeala de-a scoate cât mai repede de sub tiparniță primele lor încercări literare, iar Borges, cel ce spunea că ar scotoci peste tot în lume pentru a căuta toate exemplarele acelu debut spre a le da foc, e unul din exemple. Și bine a făcut autorul nostru, deoarece avem de-a face cu o mostră de poezie autentică, solidă din toate punctele de vedere, cu un maiestuos *portret al artistului la maturitate*, în care tușele exersate, cu acuratețea și dezinvoltura specifice măștrilor, sunt părți ale unei arte poetice nesupuse, izvorâte din trăirea metamorfozată la căldura flăcării at-hanorice a catharsis-ului clamat de toți veleitarii vânători de glorie goale, ce-și îmbuibă cu paie mucedu orgoliile târâtoare, de măgari ignoranți.

La Gabriel Nan nici vorbă de îndatorare vreunei mode, vreunui curent, nici vorbă de epigonisme ieftioare uitate-n buza târgului de vechituri al lui Taica Lazăr, nicio urmă de înfrățire cu modernismele extreme ori ceva mai cumiști, cu aere de canoane indestructibile, de obsesii zvăpăiate crescute la umbra minimalismului, de ermetisme încropite pe genunchiul broaștei căruia cerul i se pare la un salt de pe plaur, de poleiri de tînchea pândită de jivinele alunecătoare ale adâncului, nimic din toate acestea. Pentru că poetul e unul născut, și nu făcut în cine știe ce laborator obscur bântuit de alchimiști iubiți de cobai din alabastru, iar versul său este unul al naturalei demersului, al curgerii firești în spre receptor, al sfericității tremurate, al unei viziuni despre lume și viață, dar și despre lumea ca viață, unde orice individ poate juca rolul bardului, și asta doar pentru că materialul de lucru al celor din stîrpea celor dăruți e însăși existența.

Nu își alege mai nimic din temele majore ale unei literaturi ce se dă de ceasul posterității, aruncată din căruța cu paiețe, ci scrie aproape ca un cronicar caligraf japonez aflat la curtea împăratului, ca un Minamoto no Yorimasa făcător de poezie, cu sentimentul că felul în care el vede universul, unul metaforizat, curățat de răutate și de inestetic, este cel corect, că adevărata realitate e cuibărită doar în lăuntricitatea scrisului său, luându-și pasiunea ca pe o misie dată din sferele supranaturalului, și pe care e obligat s-o ducă la îndeplinire.

Pentru el viața e făcută din amănunte, din fleacuri,

din clipe, din secunde, care compun, în armonia tot mai subredă a timpului căpcăun, un tablou neafiat la înțelegerea orbilor, în care nu e vorba, totuși, despre tragism, în sensul existențialismului de panoplie, devenit astfel după Kierkegaard, franțuzit până la a fi modă, toană, farafastâc bun de luat la ieșirea în oraș, și totul cade sub semnul impresiei prelucrate măiastru, dându-i-se pregnanță și stabilitate. „În secunda asta când inima bate/ încape vara pe care am trăit-o în Paris./ Încape aroma de sâmbătă după amiază/ cu ochii tăi ce umplu orele./ Încăpem cum într-o clipă de durere/ încape veșnicia.”, spune într-un poem ce poartă, spre a susține cele de mai sus, un titlu cât se poate de sugestiv (*Moment*), care aduce în prim-plan două elemente interdependente (durerea și veșnicia), în înțelesul teologic al dezlegării șaradei, în care suferința este urmarea căderii, consecința relei tălmăciri și folosiri a libertății, rezultatul neascultării, căreia îi urmează înălțarea.

Pentru că, moral, ea este prilejul devenirii și mijlocul de ajungere a virtuții, al desăvârșirii, în vederea atingerii eternității dezbarate de biologicul înrobitor. „Voi cinsti întotdeauna pe Dumnezeu”, spune Sfântul Grigorie Teologul, „cu toate cele potrivnice pe care le îngăduie să mi se întâmple. Durerea, pentru mine, este medicamentul mântuirii”. Nu voi exploata clișeul care așază pe niște coordonate facile paradigma emigrantului, dezrădăcinatului jelind la umbra palmierilor din care cad bancnote frumos colorate, din memoria căruia se șterge tot ce ține de cauzele surghiunului său, pentru că ar fi o capcană neonorantă, cheia tălmăcirilor poemelor lui Gabriel Nan fiind una a detașării de orice înconjur confuzant, a lecturării profesionale, ruptă de reperate biografice. Pentru că poezia sa ar fi fost aceeași oriunde s-ar fi aflat, pentru că lucrează cu o materie primă aflată mereu la purtător (și are ditamai cufărul!), și în afara nostalgiilor legate de locuri și de vremuri vechi, acest aluat se împlinește molcom și natural, ca unul de cozonac pus la căldură, spre cinstită și rotundă creștere, spre a pocni mai apoi ca un mugure împins de floare.

Așa că nu are vreo importanță cărei nații îi aparține poetul, limba cui o vorbește într-un anumit moment al existenței sale pământești, și nici măcar dacă vremurile acelea din care zvâcnesc melancolii ale poverii rodului făgăduit dumnezeirii, au existat și altundeva decât în închipuire. Dacă ar fi întrebat despre asta, sunt sigur că ar răspunde ca Antoine de Saint-Exupéry: „De unde sunt eu? Sunt din copilăria mea. Sunt din copilăria mea ca dintr-o țară.”

Făcând un simplu exercițiu statistic, de căutare *gugălistică*, vom observa că dintre toate cuvintele ce pot da imaginea tematică a unei poetici, incluzându-le și pe cele ce reprezintă grosul, oriunde, oricând, respectiv moarte, iubire, viață, Dumnezeu, copilărie, cu derivatele lor, la Gabriel Nan ultimul este cel mai prezent, și în jurul lui țese și întrețese feluritele modele de figuri de stil, menite să releve nemărginitul său univers sufletesc, ideile despre lume și viață, poziționarea față de materie și spirit, raportarea la neant și etern, dar toate acestea organice, neepatant, aproape tainic prin felul transmiterii,

ducând cu gândul la rugăciuni.

Avem de-a face cu o relaționare continuă cu acel timp al individualității autentice în care cireșii stau înfloriți continuu și de gâtul firav al lunii e agățată toată lumea poveștilor, astfel că în jurul lui gravitează armonios fiecare notație, fiecare fior, fiecare gând scrijelit în mierea suferinței. Iar o simplă enumerare/citare a câtorva secvențe dă și dimensiunea sensibilității și talentului unui poet care nu are nevoie de proptele, vocea sa penetrând curajos hăul ce ni se deschide zilnic sub ochi, sub tălpi, ca un infern nemeritat, dar inevitabil: „Se strecurase blândă și neobservată/ în cortul verii/ ca un copil crescut de doi bătrâni fără glas (*Toamna*); „Timpul călește aripile tale de stupină zeei au ascuns copilăria în zâmbetul tău eu antrenez pietrele, sângerez în noroi (*lubitei de departe*); „și mi-au spus că-s frustrat/, un copil ne-mplinit/ când le-am spus că mă dor toate brațele moarte/ ce-ntindeam spre lună” (*Căutare*); „Doar brutăriile își deschid ușile/ dar cine să mănânce pâine azi,/ când nu s-a născut niciun copil” (*Îmbătrânire*); „Un copil agață de balcon un pătuț de mătase. Dreptatea în oglinzi s-a tocit odată cu așteptarea și dorul.” (*Dreptate*)

Un poem cu profunde valențe metafizice, dar necăutate, derivate din înțelegerea trăirii pogorâte din lumina părtașă la (re)facerea lumii, este *Nevoie*, din care aș cita, pentru o ilustrare cumsecade a afirmațiilor mele, legate de iscusința poetului (dar nu iscusință în sensul meșteșugului însușit la școlile oficiale ale zdrăngănitorilor din liră), câteva remarcabile tușe:

„Avem atâta nevoie să murim/ încât ne balansăm într-o teamă nesfârșită./ Teama de-a iubi teama de copilărie/ teama de teamă.” „Cireșul copilăriei/ mi-a cerut să mor cu el în poezie.” „Muntele mi-a propus o moarte/ printr-un salt spre viață/ o cădere spre stele.” „Eu am ales flăcările, să pot iubi fără teamă.”, mai

spune el acolo, mărturisind credința că iubirea e ardere, e transfigurare de mugur scăpat de înghețul concretului atotputernic, e regăsire, e sublimul evadat din temnițele nimicului.

Un alt poem de o calitate excepțională este cel ce poartă titlul, ușor derutant, *Politica imposibilului*, care te duce, vrând-nevrând cu gândul la Harold D. Lasswell („Cine ia, ce, când și cum”), numai că nu despre știința guvernării vorbește aici Gabriel Nan, ci despre sublimul devenit utopie legată de coada vreunui câine ce fuge prin orașul de beton al civilizației de trend nou, unde conveniențele și normele negustorite pe sub masă par a tăvălugi totul, și din tot e loc doar pentru alegerea nimicului ambalat în omniprezentele cutii de conserve, ca niște expresii ale politicii. Luați de degustați: „Ploile au curățat pomii de fructe/câmpul de semințe și privirile mele de iubire./ Plouă peste mâinile-ntinse/ și totul ajunge-n mare./Asta este o politică.” „În cântatul cocoșului/ se-aud cascade sterile/ tu mori cu fiecare din visele mele./Iată o altă politică.” Încheiat apoteotic cu: „Avem nevoie de sânge./În mare merge tot, și totul e o mare moartă.”

Raportându-mă la acest volum ar trebui, pentru a acoperi deschiderea neobișnuită dată de valoarea intrinsecă și de păienjenișul diafan de percepții și de reverberații de natură literară și extraliterară, ar trebui să purced eu însumi la scrierea altuia, pentru că e știut, n-am pariat niciodată pe gloabe, iar autorul de față face din vers umbrarul închipuirii sub care stau să se coacă toate visele omenirii adunate într-o cochilie, toate zbururile căzute pe petalele trandafirilor odată cu roua, toate desăvârșirile firii omenești învingând dorurile de lumină ale amantlăcurilor graiurilor puțin știute, isprăvite la răsăritul iubirii.

Januarie, 2022

Dan Cioca – Veneția

„POETUL – SUFLET ÎNȘIRAT”

Când „obosești fără cântec/ și un singur ciripit de la soare” poate asigura zborul, te bucuri ca lector că încă ai șansa unei adevărate lecturi de poezie. Chiar dacă titlul cărții citite ne asigură de **Concertele liniștii** (Principes Multimedia Iași, 2021), paginile ei mustesc de neliniște: pentru natură, pentru iubire, pentru poet și poezie, pentru viață. Mișcarea textului e contradictorie, cu suișuri și coborâșuri, reflectând natura duală a eului liric: dragoste refuzând singurătatea, fericire alungând tristețea, apoi risipirea iluziilor pentru situații care demonstrează contrariul, dar care au rămas în memoria afectivă cu puterea de a hrăni prezentul. Așadar, în ciuda titlului cărții, liniștea se dovedește, dacă nu incertă, cel puțin afișată ca o stare de moment, cel mult ca o pavază de apărare pentru viitoare solitudini. Sub cupola iubirii și a mișcătoarelor, schimbătoarelor anotimpuri conjugate cu sufletul feminin, totul e o călătorie sinuoasă, plină de tensiune existențială, pe care poezia o face și mai vie.

Ca și în celelalte cărți ale Mihaelei Gudană publicate până acum – **Locuiesc în tine** (Armonii culturale, Adjud, 2014), **Elegii albastre** (editura diaspora, Focșani, 2014), dar, mai ales, în **Lumina neatinsă** (eLiteratura, București, 2018) – călătoria spre sine continuă, poate mai lucid și mai calm, dar tot neîmpăcat în cartea de față.

Așezată vrăjitoarește „pe coada unei litere”, autoarea sondează meandrele sufletului feminin, având alături fericirea „pe străzi amestecate cu praf și lumină” (citește „profan” și „sacru”), „prin ploii disperate” (*Despre fericire*).

„Leșirea” în sfera erosului fără putința de a construi clepsidre (citește „timp rostuit împreună”) înseamnă întoarcere în sine. Dar nu oricum, ci luând martor timpul, în secvențialitatea anotimpurilor, care nu ajută: „scrisul pe muguri” în primăvara rămasă în memorie (*Umblet pierdut și Verde*), povestea iubirii „când vara se va-ntoarce”, dar care, deși aproape, rămâne departe: „Că peste toate dacă stingem/ Parfumul florilor de tei,/ Suntem doi arbori ce ne frângem/ Sub ploaia ultimei

idei” (*Ultima idee*), constatarea toamnei „pe la porți” „și-a frigului la culme în suflet” (*La mine, Peste lume, Livada, Copaci însângeați*). Ultimul anotimp triumfă, dar după prețul arderii până la cenușă, „când iarna iar ne năște” (*O zi curată*) sau ca anotimp, în care timpul, vai, nu mai vindecă nimic (*Nu știu, Durere, Frângere*), iar amprenta ei rece băntuie finalul cărții. Concluzia: „Semănăm cu anotimpurile fără să știm!/ Să le lăsăm să ne împărățească, așa cum ne cere destinul!” (*Să nu pleci!*).

Cocorii, păsări vestind primăvara, revenind la vechile cuiburi, se-ntorc punând „în zbor ninsoarea în bagaj”. Ultima strofă a poeziei are o tristețe disperată, de un imagism frapant, deloc evocator de liniște: „Și-acuma știu, cocorii nu simt mersul,/ au numai zborul dat de Dumnezeu./ O pasăre de-aș fi-n tot universul,/ la tine-n zbor m-aș ridica doar eu” (*Se-ntorc cocorii*).

Cartea se deschide cu o venire „În calea fericirii” (*Despre fericire*), în care, prezumtiv, dacă o va întâlni, autoarea o va „strânge la piept/ și-am să-i spun:/ Sunt a ta!”, și se încheie rotund cu o „Plecare” ca o spovedanie: „Am cunoscut viața,/ limpezișul și involburarea,/ am cunoscut pământul și văzduhul”, cu o finalizare optimistă, aceea că „în lume n-a fost loc de pierdere,/ ci am avut unde să mă regăsesc mereu:/ în ochii atâtor dimineți și anotimpuri/ în praful trecerilor/ și în inima lumii”.

Aceeași consecvență cu sine a autoarei de a fugi de citadin și a se refugia în anotimpuri și culorile lor, credincioasă naturii și contopindu-se cu elementele ei – pământ, apă, soare, lună, aer – și în **Concertele liniștii** ea izvoidește metaforele parcă pentru a-și pune la întrecere propriile simțuri cu manifestările tuturor celor evocate mai sus. Și totuși, dacă în volumele anterioare era o „risipitoare” neliniștită, explodând de verde, galben și roșu în măreția simbolisticii lor, actuala carte denotă o împăcare, în care diversele stări temperamentale metaforizate cu aceeași senzualitate „se împacă” într-una singură, la fel cum discul lui Hartl, prin rotire, descompune toate celelalte culori în alb.

Deși mai există discret puțin verde, și galben încă,

albul se instalează insidios: „*Fruct alb*”, „*Timpul trece tânăr și arzător./ apoi din galben copt apare liniștea albă*” (Nu știu), dimineața e albă (Scriere), timpul tot așa, „...dar mi-ai spus că-i târziu pentru alb” (Târziu), „Când ne-om trezi în atâta alb/ vom căuta ninsoarea cu noi” (Aerul tău), „Și n-am uitat nici acum/ lumina albă a zăpezii de-afară” (Știm), totul pentru a anunța o pace imposibilă altădată. **Lumina neatinsă** cândva acum e recunoscută, tangibilă: „O lumină rămâne/ umbra de după mine./ De azi am să fiu cuminte/ în lumina ta” (Lumină).

O noutate o constituie în volumul actual câteva poezii cu tentă sapiențială, cântând viața, omul, Dumnezeu, chemarea străbunilor, condiția poetului și a poeziei: „Coloana vieții”, „Te caut eu!”, „Raiul îngeresc”, „Cântecul zilei”, „Adăugare”, „Apropiere”, „Într-un loc”, „Mâna nevăzută”, „Plecare”. Cuplul de până acum, fericit sau nefericit, se dizolvă în marea masă a lumii, sub ochiul divinității, cu sentimentul în sfârșit calm, de liniște și împlinire a datoriei, că ceea ce s-a făcut trebuia făcut: „În memoria pământului/ ne-au rămas pașii și colbul ales din toate/.../ Fericirea a coborât/ sau s-a ridicat atât de mult încât/ libertatea nu ne mai cântă în coșul pieptului./ Un glas a dărâmat castelul cântecului divin,/ lumea și-a închis tristețea/ în ochiul de taină ce mai privește.” (Cântecul zilei); „Viața fiecăruia dintre noi/ este o coloană a infinitului,/ cum cea ridicată de Brâncuși/ din lemnul sacru al existenței./.../ Ochiul discret al timpului ne măsoară,/ se adâncește în sculptura/ pe care o facem zilnic” (Coloana vieții); „În spatele casei mele este pădurea străbunilor./ Acolo, din rădăcini adânc înfipte în pământ,/ din vieți și oameni dragi au crescut copaci./.../ Umbra pădurii aleargă în privirea mea/ și foșnetul ei într-un cântec./.../ În spatele casei mele/ pădurea mă vrea rădăcină” (Pădurea eternă).

Opoziția inimă/minte nu părăsește tonul elegiac, dar stilul e rece și prozaic, mulat pe esența conținutului, contrastând vădit cu paradisul pierdut al cuplului luminat sau umbrat de flori, copaci și tufișuri.

Stilistic, autoarea își diversifică fotografiile lirice, îmbogățind albumul cuplului cu trăiri și sinestezii noi. Lumea exterioară e concurată de cea interioară, eul liric reflectând cel mai ades ori căutarea aceluși timp ferice al îndrăgostiților, ori retragerea într-un timp iluzoriu în care nu se mai regăsește: „Mi-am pierdut privirea/ în muțenia dintre/ ce a fost și ce este./ Un gând copilăresc/ mai speră că râul pierdut/ se va reîntoarce” (În fața sticlei).

Construcțiile oximoronice, câte sunt, traduc expresiv tensiunea din puterea înverșunată de a hrăni prezentul nu cu ceea ce există cu adevărat, ci cu ceea ce persistă în ungherele memoriei afective: „Zăpada aprinsă din ultimul crâng/ al sufletului tău,/ cea care avea ochi/ de mare aprinsă./ o mai știi?” (Neuitare).

Muzicalitatea e vie și persistă, „jucată” în vers clasic, vers alb, dar concertul/concertele sunt declarativ ale liniștii, ale albului: „...prin/ urechile pământului/ trece liniștea” (De-acum), „Adun liniștea în inima cuprinsă de tine/ și zbor pe ferestrele zilei” (Moment). Deși i-a rămas „sufletul în galop”, se simte nevoia frânei. „Ne-am oprit

să bem din apa liniștii/ leacul sufletului oboșit”, aflat „Pe partea cea cu timp cuminte” (Te caut eu!).

Poezia este mai esențializată în nota ei melancolică, preamărind același amurg: „Fericirea a coborât/ sau s-a ridicat atât de mult încât/ libertatea nu ne mai cântă în coșul pieptului./ Un glas a dărâmat castelul cântecului divin,/ lumea și-a închis tristețea/ în ochiul de taină ce mai privește” (Cântecul zilei).

Teoretizând actul creator, Mihaela Gudană are conștiința poetului, acea conștiință de sine, după multă lectură și scris: „Poezia vine îmbrăcată cu omul,/ cu dorul, cu apa sărată din ridurile mirării,/ ea vine singură și neinvitată,/ ea este musafirul minții/.../ te urcă în trăsurile vieții,/ te trece peste poduri de flori/ și te bagă în casele oamenilor,/ să stai în locuri necunoscute,/ în inimi necunoscute,/ pe buze necunoscute să îți fie spus numele” (Poezia).

Concertele liniștii e o carte matură ideatic și metaforic, adevărată pledoarie pentru trecerea inexorabilă a timpului, pentru încă iubirea împletită cu natura, pentru contopirea cu inima lumii: „Eu n-am avut unde să mă pierd,/ ci am avut unde să mă regăsesc mereu:/ în ochii atâtor dimineți și anotimpuri,/ în praful trecerilor/ și în inima lumii” (Plecare), o poezie caleidoscopică a sincerității trăirilor, a pierzătorului întotdeauna câștigător sufletește: „Dar fără suflet înșirat în poezie,/ Nimicul se deschide la-nceput/ Și nu mai este șir de melodie/ Când omul în poem n-a încăput” (Poetul – suflet înșirat).

Dan Cioca – Treviso

VIAȚA CA POEM CONTINUU

Poezia și diplomația fac casă bună. Lucian Blaga, Saint-John Perse, Paul Claudel, Pablo Neruda sau Gheorghios Seferis au ilustrat ambele domenii. Ștefan Nicolae, care a reprezentat România la ambasadele de la Sfântul Scaun, din Spania, Grecia și Peru, a revenit la poezie – cu care de altfel și debutase, în 1970 în revista *Amfiteatru* – după ce s-a afirmat ca ziarist de politică externă, traducător și biograf al Monseniorului Vladimir Ghika.

Dând noului său volum titlul unui anumit poem conținut în el, **Alfabetul unui magnet**, Ștefan Nicolae îndreaptă prioritar atenția cititorului spre sensul acestuia, care pare a fi încercarea de a înțelege afinitățile simțurilor, ale sentimentelor, „gramatica” și lexicul sufletului, care „adună în el”, ca o „antena uriașă”, experiențele cele mai diverse: „sevele tale sunt pline/ de lumini și de taine/ simțurile sunt ca niște bile rotunde/ și transparente care caută/ alfabetul unui magnet./ sufletul le știe sau le ignoră/ are gramatica și vorbele proprii”.

În descifrarea acestui alfabet, poetul vădește o profundă intuiție a imaterialului, fie că este ceață sau zâmbetul unui copil (**Adio norilor**), fie că este suflet sau inspirație.

Poemul **Nor vertical** oferă o inedită viziune asupra dualității trup-suflet: „despovărat” de materialitate, norul vertical al sufletului, al esenței persoanei, privește de sus „acel trunchi de praf” al corpului ce așteaptă „la marginea singurătății”. Imaterial este și aburul, ca metaforă a farmecului, a seducției inefabile generate de iubita evocată prin imaginea sinestezică de „flacăra/ ce vatămă auzul” (**Ce abur**).

Inspirația este ea însăși fragilă, imaterială ca norul, ca aburul, „ca suflarea unui băiețel/ peste aripile fluturului”, ca „zborul unei păsări/ încheiat în luciul unei ape”. Delicatețea de stampă japoneză a imaginilor din aceste versuri (regăsită în haikuurile pe care Ștefan Nicolae ni le oferă între copertile altui volum, tot din 2021, **Fluture pe nisip**) aproximează clipa „cu greu răstignită”, momentul de grație al inspirației fixate în cuvinte, fragment de timp spre care „însăși veșnicia/ tânjește” (**În căuta-**

rea cuvintelor). Pentru a surprinde o asemenea clipă în care te poate atinge aripa harului este necesar să fii conștient de ea, căci altfel se dizolvă cu toată bogăția ei de virtualități: „unde ai fost când ziua alerga/ să moară pe câmpia năruită/ când ai fi putut să surprinzi/ murmurul atâtor voci” (**Ușa casei**).

Ștefan Nicolae este un poet preocupat de arta sa, care încheagă crâmpoșele – dar esențiale! – de artă poetică. În confruntarea cu tainele lumii, el se vede precum „scafandru de cuvinte”. Poemul **Sunetele ieșite din ascunzători** se cere citat în întregime pentru pregnanța cu care trasează fabuloasa aventură a confruntării cu materialitatea versurilor și a cuvintelor ce se dezvoltă în poetului, sensibil receptor al semnalelor trimise de univers: „poetul adu-mecă neîncetat/ versurile./ le pipăie rotunjimile/ le încearcă miezul/ le cântărește în auz/ potrivindu-le după sunetele/ ieșite tainic din ascunzători./ așa cum melcul încă temător/ abia ieșit din cochilie,/ ridică sfios coarnea lui firave/ ca niște periscoape fine de submarin/ care palpează, cu oglinzi și prisme,/ pericolele care îi pândesc ieșirea./ sau ca pruncul încă toropit,/ picotind între somnul pufoș și cald/ și recea dimineață/ agățat la sânul fierbinte al mamei./ poetul vânează tăcut sunete./ unele se-ascund de el/ altele îl resping/ îi întorc spatelul mofturoase/ supărate că au fost/ atâta timp părăsite/ într-un colț a sufletului./ poemul invocă repetarea/ iertării./ ah ce joc periculos/ ce aventură răsucită/ întrecerea aceasta dintre sunete/ și poet.”

Tensiunea lirică se consumă între luciditatea poetului, conștient că va fi părăsit la un moment dat de cuvinte, și tenacitatea sa de se face slujit în continuare de ele pentru a sorbi „respirația zeilor” (**Piatra după cădere**). Este semnificativ faptul că însuși poemul final al volumului sugerează că poetul este asemenea perlei, străduindu-se, printr-o suferință ziditoare, să găsească singurătatea perfectă și plină care să-l apropie de divinitate: „împrejurul durerii/ și al rănii/ se-adună prea bunele ursitoare/ să clădească/ lumea perfectă./ sau singurătatea perfectă./ în cercul care o înconjoară/ intră tăcerea care va săpa în adânc/ până va întâlni/ singurătatea lui Dumnezeu.” (**Singurătatea perfectă**)

Starea de grație a inspirației poetice se regăsește în iubirea interiorizată, care îi înalță „mult înăuntru” pe cei cuprinși de ea, spre a-și construi un univers propriu, atât de vast în profunzimea lui, încât nu permite să le „ajungă lărgimea nestatorniciei în preajmă”. O asemenea viziune a erosului generează comparații ce împletesc adâncimile umanului și ritmurile naturii: „lasă-mă să evadez în visul tău/ să naufragiez în camera ta/ așa cum un plop înalte/ își varsă toată dogoarea zilei/ în noaptea care vine tiptil/ și-l cuprinde” (**Păsări și pași**).

Clipa de grație a întâlnirii iubitei este atotcuprinzătoare, primind „totul/ în vasta cupolă a inimii”, și i se închină ode în care comparațiile încearcă să dea seamă de revelațiile erosului: „ajunsă în preajmă te respir/ și totul se învălmășește/ cum apa unei fântâni adânci/ ademenește și scufundă cerul/ în oglinda ei profundă.” (**Preamăresc seara**).

Atitudinea lirică definitorie a volumului este așteptarea frământată de întrebări esențiale, de profeții și de premoniții, situare cu totul explicabilă pentru poetul ce se percepe ca o antenă încordată spre a recepta semnele încărcate cu sensuri existențiale, așteptând „încremenit” „licărirea orbitoare/ a unui glas/ care să mă cutreiere” (**Licărirea orbitoare**). Se continuă astfel valorificarea unei teme a așteptării, abordate în secolul XX de Rilke (**Amintire**), Dino Buzzatti (**Deșertul tătarilor**) sau Beckett (**Așteptându-l pe Godot**). În volumul lui Ștefan Nicolae vibrează speranța unei revelații, a unei stele care „să adăpostească/ o privire vie ațintită/ numai către mine” (**Năzuință**). Este nădejdea care licărește și în femeia concentrată în rugăciune „când timpul doar de ea știut/ se face rotund/ își cheamă toată făptura/ în palme ca-într-un ghem” (**Rugăciune**).

Așteptarea este atribuită într-un poem figurii mitologice a lui Egeu, care pânzește întoarcerea fiului său. Doar că Tezeu a arborat, din greșeală, nu pânza ce-i vestește salvarea, ci aceea întunecată ce-i anunță moartea. Tatăl său percepe nava mult așteptată ca un punct ce vine din depărtare „pieziș/ se înfige ca vârful de burghiu/ adânc în carne” (**Așteptarea lui Egeu**), imagine ce dezvăluie capacitatea autorului de a percepe și concretul, nu numai de a intui făptura de fum a imaterialului.

Dacă Egeu reprezintă așteptarea înșelată, tinerețea, temă recurentă a volumului, se caracterizează printr-o așteptare plină de încredere într-un destin care nu poate fi decât fast. Este vârsta vitalității, a trupului „sălbatic” și a viselor „păgâne”, „hohotind din toate celulele tinere”, lipsită de sentimentul timpului, când un anotimp se adaugă altuia ca „un cearcăn al vieții/ abia luat în seamă/ așa cum copacilor/ le ghicești vârsta cu inelele lor rotunde/ la tăiere.” (**Cândva**) Înaintarea în vârstă aduce reflexivitatea, obiectivarea, distanțarea de sine (**Tristețe**). Timpul își accelerează cursul și își schimbă direcția, curgând înapoi, către copilărie, spre uimirea cu care fusese descoperită la școală magia literelor. Se însinuează în ființa lirică nepăsarea față de lumesc, așteptarea concentrându-se asupra transcendenței: „trec prin toate/ nepăsător/ aproape aruncat afară/ din lume/ șterg lacrimile timpului/ orașe și plaje îmi îngheață urma/ pădurile m-adulmecă./ turnuri de veghe/ arhipe-

laguri de sunete stoarse/ așteaptă din amurg/ până-n zori/ un semn din afară/ sau din înalt.” (**Larma lumii**) Din perspectiva senectuții, poezia pare să fie singura cale ce mai redă prospețimea privirii asupra trecutului, singura modalitate pentru a regăsi în amintire pierdutele senzații proaspete ale copilăriei: „memoria face riduri și tace./ cu mâini înfricoșate adun/ lumini îmbătrânite și culori./ șterg de pe chipuri/ ca de pe-o frescă uitată/ urme care și-au rătăcit frăgezimea/ pe cărări pierdute./ [...] aș vrea să fiu din nou ochiul/ care plutește peste minunile mărunte ale zilei/ [...] parcă ieri ploaia îmi lăuda/ pielea proaspătă/ alunecam peste litere/ care nu m-au mai părăsit./ cu ele încheam acum cuvinte/ pentru a fi păstrate/ în grădina unei case străine.” (**Copilărie**)

În trecerea lui, timpul este perceput sonor, ca un sunet care coboară, se prăbușește, se surpă; sunetul valului și al gândului, sunetul înghițit de văile montane ori sunetul luând forma murmurului. Poetul receptează lumea sinestezic, zărind vorba cum crește (**Un murmur**) și ascultând lutul proaspăt cum „răsună în jurul obositelor/ frunți” (**Poemul continuu**).

Alergarea timpului capătă însă preț prin încărcătura pe care omul i-a dat-o urmărind un scop, căci, după spusele „bătrânului înțelept” din poemul cu același titlu: „nu ce-ai vânat e important, ci vânătoarea”. Note sapiențiale ne întâmpină și în poeme precum **Viața ehei** sau **Bătrânul orb**, al cărui titlu are sonorități blagiene. De poetul „mirabilei semințe” amintește și naturismul din **Merele**, pe când intransigența din **Eu** vibrează ca în versurile lui Labiș, iar motivul lui Enkidu sau metafora locuirii într-un sunet străin (**Vei locui un sunet străin**) amintesc de Nichita Stănescu, nu în sensul unor influențe, ci într-un dialog al poeziilor.

Emblematic pentru volum mi se pare **Poemul continuu**. De altfel, acesta trebuia să fie titlul volumului de debut, inclus în planul pe 1972 al editurii „Cartea Românească”, dar nepublicat, în contextul unui timp istoric neprielnic. Așadar „poemul continuu” – sintagmă reluată acum, după cincizeci de ani, în **Alfabetul unui magnet**, volum nou în totalitate – este metafora întregii creații a lui Ștefan Nicolae, dar și metafora existenței înseși, privită din perspectiva unei vârste când „flacăra nu mai străbate/ de sub apele adânci/ ale atâtor cuvinte uitate”, când natura devine tot mai indiferentă la viața interioară a eului liric, lucru inimaginabil în tinerețe: „la distanțarea tristă/ a fiecărui copac/ de frământările mele/ nu mă gândeam”. Călătoria începută în viață continuă și dincolo de ea, poetul regăsindu-se în ipostaza ostașului căzut la datorie: „în uniforma soldatului/ căzut/ mă simt/ la largul meu”. Existența se convertește în poezie: „curge/ din locul ce nu mai poate/ rămâne înăuntru/ cuvântul cândva refuzat/ [...] și îmi pregăteam vocea/ ca o rană/ către poemul continuu”. Că intenția autorului a fost ca volumul să fie citit ca un „poem continuu” o dovedește scrierea exclusiv cu literă mică.

Coperta și ilustrațiile, atât de comprehensive și de poetice în liniile lor, realizate de Laura Cristina Nicolae, fac din volumul **Alfabetul unui magnet** (Editura Vinea, București, 2021) și o operă de artă vizuală (perfect servită de condițiile grafice pe care i le oferă editura), ce rezonază perfect cu lirismul cuvintelor.

Paul Spirescu**ÎNDEMN CĂTRE UN TÂNĂR PRIETEN**

Nu știi de ce dracu' suntem noi blestemați
să ne trezim întotdeauna prea târziu
și să pierdem toate trenurile
care pleacă din garile noastre.

Cad peste noi frunzele galbene
ale destrămării și putrefacției.

Și nouă ni se pare că nu se întâmplă nimic:
nici gânduri, nici sentimente, nici schimbări,
nici ramura de măsline, nici nașterea Mântuitorului,
nici speranța disperată a salvării pe Cruce.

Prietene drag, hai să ne luăm amândoi Crucea în
spate
și să evadăm de pe aici...

ULTIMA RUGĂCIUNE

Inima mea,
Căzută din rai în iad.
Iluminată de toate flăcările însmolite
Ale adâncurilor.
Îmbrâncită și purtată cu tandrețe
Prin toate gropile,
Prin toate șanțurile
și prin toate abisurile ființei...

Inima mea, vai tristă inima mea,
Rogu-mă ție, Doamne,
Ocrotește-o
și ai grijă de ea...

ÎNGERI BOLNAVI

Li s-au închis aripile
s-au lipit de trupurile lor firave.
Nu mai au puterea zborului
stau doar fixați de pereții camerei
și se roagă.
Bătuți în cuie
delirând
și bolnavi de toate bolile noastre.
Suferă ei
ca să ne doară pe noi
mai puțin...

IMPROMPTU

Uneori, foarte des,
din ce în ce mai des,
când mă cuprinde oboseala,
când mă simt din ce în ce mai dezamăgit
și mai neputincios,
mă așez la umbra unei raze de soare
și visez cu ochii deschiși
că eu am creat
Lumea...!

APOI

Îmi vântur sufletul printre copaci bolnavi
de frunze goi
și-apoi va plânge vântul sălbatic
printre ploii
apoi cădea-vor constelațiile
toate-n noi
cu fulgere cu trăsnete
și cu strigoi
și-apoi nu va mai fi
niciun apoi...

PRAF ÎN OCHII NAIVILOR

Va trebui să-ți proiectezi totdeauna
numai ținte pe care știi bine
că n-o să le atingi niciodată.
Altfel, ce rost ar mai avea
frumusețea dulce- amăruie
a deziluziei?
Altfel cum te-ar mai putea salva
pe tine însuși de tine însuși?

Nu te mai poate nimic salva, prietene
decât credința nestrămutată
că totul este posibil
într-o lume în care albul e negru
minciuna e purul adevăr și poezia
e praf aruncat în ochii naivilor...

Beatrice-Maria Alexandrescu**FIECARE CĂLĂTOR CU ACASĂ AL SĂU**

purtat prin cartierele goale, prin cartierele pline
ca niște oale care dau în clocot
de autobuzele care
se întorc și ele acasă
târziu,
când se toarnă
peste oraș
spuma întunericului.
Depoul, locul
în care se întâlnesc
atâția acasă ai unor oameni
care nu s-au văzut niciodată.
Ochii caselor se deschid
spre a topi firele de aur ale poveștilor în vase de
porțelan
până se crapă de ziua

**URECHILE MICI
CA NIȘTE FELII DE PORTOCAL**

ascultau
cum curge orașul
dintr-un ceainic pe care cineva pictase lebede
ele acum așteptau
să își desprindă aripile de porțelanul rece
și să se așeze undeva
pe pervazul umed
ceainicul încălzea toamna asta singură, care stătea pe
bancă
într-un pardesiu proaspăt spălat

**PĂREA CĂ PĂIANJENUL ÎȘI ȚESE PÂNZA
PE CERUL CURAT**

că umblă pe cer,
că vrea să intre în
Curăția Curăției

așa îl vedeam eu
privind în sus

dar era doar un păianjen
pe pânza țesută de noi
ce voia să se facă prieten
cu Dumnezeu

ÎNTUNERICUL-FĂT

Fiecare stea s-a dus în odaia ei
au spus că nu mai luminează
de pe brațele lor
se scurgea întunericul-făt
lumea se făcuse o placentă înnegurată
oamenii îngropau ochii în mâl
de văzutul-durere
de văzutul-tăcere
pe sârmele sleite din curți
adormea întunericul-făt
cine știe care o fi furat
vorbele de pe ele
să le ducă în măruntaiele
Căii Lactee
la sfârșit a fost descuvântul

**PESTE APĂ
LINIȘTEA CA O PLAPUMĂ MOALE**

învelește burțile peștilor
limbile lor se nasc
atunci când oamenii, somnoroși,
mănâncă din lună
ea lunecă în pieptul lor
și se face inimă
cineva a legat-o de o undiță
și a aruncat-o în apă
limbile s-au curățat de cuvinte
bate luna sub gurile peștilor

PARCUL CU ORHIDEE

Nu mai aveam noțiunea timpului. Intuiția îmi spunea că trecuseră deja cam trei săptămâni de când rătăceam prin parcul plin cu flori în formă de fluture. Mă temeam că devin un bărbat orhidee. Temător de propria-mi umbră, mă strecuram printre aleile întunecoase ca un animal hăituit. Încercam să evaderez dintre nenumăratele petale, dar haosul, zgomotul și forfota străzii deșteptau prada din mine și redeveneam nesigur și vulnerabil în fața aglomerației, luminii puternice și a indiferenței. De fiecare dată, mă întorceam spășit spre florile talisman ce-mi ofereau un strop de viață din sângele lor. Un dram din căldura și magia lor îmi lumina chipul a speranță când secvențe din viața mea anterioară se proiectau pe ecranul violet, alb-roz sau galben-arămiu. O tânără îmbrăcată în straie de orhidee mă purta de mână printre spiritele înmiresmate ale plantelor cu flori și forme fantastice. Casa mea devenise o bancă, cea mai apropiată de protectoarele mele. Din când în când cineva îmi lăsa în palmele tremurânde un pachețel și câțiva bănuți.

De câteva zile, un grup de tineri veseli și gălăgioși, care se plimbau cu bicicletele, amenințau să-mi tulbure tihna. Ursuz mă așezam pe banca mea, să nu care cumva s-o pierd, și spionam printre genele întredeschise. Deodată, printre razele ce se strecurau timid pe aleile ce răsunau de bună dispoziție, o amazoană s-a apropiat de locuința mea. Imaginea icoană dintre florile de orhidee mi-a tulburat retina. Un nume ascuns într-un ungher viu al creierului meu mi-a coborât spre buze și fără să vreau am rostit ca un strigăt, ce m-a înspăimântat și pe mine și pe fată: Rodiana!? Fata s-a oprit uimită, ca și cum n-ar fi înțeles prea bine. Apoi s-a întors grăbită către prietenii ei, care începuseră s-o cheme: Petra, Petra. Hai! E târziu.

Cele cinci litere vibrau ca cinci picături de miere în urechile mele ciulite: Petra, Petra, Petru. Numele meu este... Petru.

Dimineața de iulie ar fi trebuit să fie însorită – gândeam – privind prin geamul murdar, aproape opac, al

bucătăriei minuscule din garsoniera confort trei de la parterul unui bloc cu zece etaje, unde îmi petreceam cea mai mare parte a timpului. Pe măsuța scorjtită, acoperită cu o mușama ale cărei modele geometrice nu se mai distingeau din cauza diverselor pete, o sticlă de coniac îmi făcea cu ochiul. Mi-am trecut degetele tremurânde pe buzele umede, le-am coborât pe gâtul subțire, pe mijloc, pe coapsele rubensiene. Am strâns-o la piept, am clătinat-o și m-am liniștit. „Știam că a mai rămas ceva. Sper să mă ajute să-mi revin, să pot merge să mai cumpăr”. Am turnat lichidul binefăcător în paharul din care băusem și așeară. Am tresărit. Din sticlă mă privea un bătrân cu fața buhăită și roșie ca racul, cu părul și barba încâlcită, cu umerii încovoiați de parcă ar fi dus în spate întreaga greutate a clădirii în care locuiam. „Nu se poate să fiu eu. Nu am decât patruzeci și trei de ani. I-am împlinit luna trecută”. „Ba, tu ești, prietene drag, părea să-mi spună sticla. De când nu te-ai mai privit în oglindă? Miroși ca un hipopotam. De când nu te-ai mai spălat?” „Cu ce să mă spăl? I-am răspuns arțăgos. Nu știi că, din vina unora ca tine, mi s-a oprit apa, mi s-au tăiat curentul și gazul?” „Hai bea paharul și liniștește-te! Dacă te cerți și cu mine, cine o să-ți mai țină companie în nopțile în care ești trist? Cine o să-ți mai asculte necazurile? Cine o să te mai alinte? Cine o să-ți mai cânte și o să te mai legene? Pe umărul cui ai să mai plângi? Numai că tu ai început să plângi tot mai des, aproape în fiecare zi, ori de câte ori bei trei-patru pahare de tărie”. „Ai dreptate. Mă revigorez puțin și mă duc la magazinul din colț, nu mai departe la supermarket, unde vânzătoarea mă cunoaște, știe că sunt om de cuvânt. Îmi vinde și pe datorie când sunt în pană de material. Azi e duminică. Nu vreau să fac economie. Și o să-ți aduc o surioară. Una brună ca tine. Autentică, nu vopsită. Sau, sau mai bine, una incoloră, inodoră, mult mai tare... Ce spui? Rămâi prietena mea? Promiți că nu mă mai cerți?”

După ce m-am împăcat cu sticla cea suplă ca o adolescentă, am mângâiat-o cu tandrețe să-i treacă supărarea și am așezat-o lângă celelalte sub masă. Atunci

am observat că se adunaseră cam multe. „Și mai sunt și cele din dormitor. Ce păcat! Nu mai sunt centre care să achiziționeze sticle și borcane. Aș mai fi făcut și eu un ban. Economii îmi sunt pe sfârșite” – mi-am spus –amintindu-mi un film din epoca de tristă amintire ale cărui personaje au strâns sume fabuloase din această activitate. Am dat paharul pe gât, m-am strâmbat de plăcere și am ieșit pe ușă, numai în papuci. „Ce rost are să pierd timpul încălțându-mă cu pantofii? Merg doar până la colț. Mă întorc cât ai clipi. Să fiți cuminiți! Vă aduc ceva” le-am strigat, peste umăr, ca unor copii zburdalnici cărora le promiteam marea cu sarea.

M-am întors repede. „Ce v-am spus? Nici n-au durat zece minute” le-am zis prietenelor mele de un litru, de trei sferturi sau de jumătate, ce amenințau să-mi confişte locuința. Cu mâinile tremurânde am dat jos pozele și am deșurubat capacul. Fără să mai pun în pahar, am pus gura caldă, senzuală, pe buzele mele fierbinți. Am înghițit, pe nerăsuflăte, aproape un sfert. Apoi, m-am așezat pe scaun. „Să beau și eu ca oamenii. Nu-i așa frumoasa mea?” „Da... da. Că până acum ai băut ca un crotal. Era cât pe ce să mă înghiți. Abia dacă mi-am revenit după spaima pe care am tras-o”. „Iartă-mă iubita mea. Jur că n-o să-ți mai fac rău nicio dată” - i-am spus privind-o cu ochii melancolici de îndrăgostit până peste cap. În paharul, plin pe jumătate, se scurgeau picături de sudoare amestecate cu lacrimi. Sărat și amar. Oricum nu mai simțeam gustul de foc al licorii. Sticlele goale din jurul mesei îmbrăcaseră, parcă, robe de magistrați. Completul de judecată era pregătit să-mi asculte mărturia, să mă declare vinovat sau nevinovat. Printre sughituri, privind în jur la judecător, la procuror, la avocați și mai știu și eu la cine, am început vechea spovedanie. „Cei patru ani de facultate au trecut precum un vis. Cursurile, seminariile, examenele nu mi-au pus nicio problemă. Învățam de drag. Eram foarte ambițios și sigur pe mine. O singură notă de nouă. În rest numai zece. Am terminat al doilea în anul meu. Am și fost recompensat cu diplomă de merit. Eram fericit și mai presus de toate eram îndrăgostit. Cu Rodiana la braț simțeam că toată lumea era a mea. Mă făcea să mă simt invincibil. „Cu tine lângă mine aș fi în stare să răstorn pământul, îi spuneam adesea”. Ea se cuibărea ca un pui de prigorie la pieptul meu, mă privea cu dragoste și-mi răspundea: „pentru tine orice aș face, este prea puțin”. Nu eram decât noi doi, chiar dacă în jurul nostru gravitau zeci de alte persoane. Așteptam cu nerăbdare repartițiile la noile locuri de muncă, să ne așezăm la cuibul nostru, să avem copii. Ne hotărâsem: ne vom duce oriunde, numai să fim împreună. Numai că viața a fost plină de neprevăzut ca întotdeauna. Cu câteva zile înainte de afișarea posturilor, rectorul universității m-a chemat și mi-a dat o veste, ce avea să-mi schimbe întreaga existență. „Pentru că ai terminat cu medie foarte mare și ai dovedit seriozitate și putere de muncă, cei din minister de acord cu organizația de partid, au hotărât să fii implicat într-un proiect de interes național. Așa că vei rămâne în capitală”.

„Da... dar... să vedeți. Nu se poate să mă mai gândesc? Știți. Urma să mă căsătoresc”. „Niciun dar. Hotă-

rârea este luată de sus. Căsătoria mai poate să aștepte. Hai semnează contractul! Gândește-te la avantaje! Poți să avansezi, să faci carieră! Alții ar da oricât să aibă norocul tău. Nu se ivește oricând o astfel de ocazie. În scurt timp o să-ți se comunice și celelalte detalii”. Mi-a pus stiloul în mână, mi-a împins în față un document de pe care n-am putut să citesc absolut nimic. Literele exersau dansul lebedelor, cuvintele prinseseră aripi. Buimac, lac de transpirație, fără să-mi dau seama ce fac, mi-am pus semnătura pe hârtia ce avea să-mi schimbe destinul. Rectorul m-a felicitat, mi-a întins mâna și m-a invitat afară. Amețit de cele întâmplăte, debusolat, pluteam pe holurile facultății ca pe niște sloiuri de gheață ce se crăpau și amenințau să mă înghiță. Un singur gând mă măcina, îmi zdruncina creierii: Rodiana. Ce am să-i spun femeii căreia îi jurasem să-mi împart viața cu ea? Trebuie să mă întorc. Să-i spun rectorului că nu accept, că m-am răzgândit. Într-o clipă am urcat cele trei etaje și am intrat în secretariat. Am explicat de ce m-am întors. Secretara mi-a răspuns sec, fără să-i pese de starea în care mă aflam. „Din păcate domnul rector nu mai este în birou. Astăzi nu cred că se mai întoarce. Îmi pare rău! Trebuie să plecați, mi-a mai spus pe un ton ultimativ.”

În stradă, stația de troleibuz era plină de oameni. În mulțime nicio față prietenoasă, care să-mi explice ce s-a întâmplat, să-mi aprobe sau nu gestul. Fiecare om părea să aibă propriile probleme. Am privit în vitrina chioșcului de ziare. Am văzut un soldat învins fără să fi fost vreodată pe câmpul de luptă. Capul îi vuia de mulțimea întrebărilor la care nu găsea niciun răspuns. Un cal într-un galop nebun, provocat de înțepătura unei viespi, îi zdruncina creierii. Toate planurile de viitor se sfărâmaseră ca un geam în care un copil neastâmpărat trăsese dinadins cu praștia.

Confesiunea mă epuizase. M-am oprit pentru o clipă din povestit. Sticlele își alungiseră gâturile și mă priveau cu gura căscată. Erau numai ochi și urechi. Deveniseră nerăbdătoare să audă continuarea poveștii. Gurile lor rotunde își țuguiau buzele și mă îndemnau: „Hai, spune mai departe! De ce te-ai oprit? Ca să stabilim un verdict, trebuie să știm toată povestea”.

De voie, de nevoie, silit de insistențele lor, mi-am reluat spovedania. „Am pornit pe jos fără nicio destinație. M-am oprit și am cumpărat o tovarășă de-a voastră crezând că așa o să-mi înec necazul. „O, o, o! au exclamat sticlele în cor. După cum se vede aveai antecedente”. „Nu fiți obraznice. A fost prima oară când m-am îmbătat criță. Toată după amiaza, toată seara și noaptea ce a urmat am mers fără oprire prin ploaia ce plângea odată cu mine, mascându-mi lacrimile ce-mi brăzdau obrazul. Am colindat toate străzile știute și multe altele pe care treceam pentru prima oară. În zori mi-am încheiat maratonul, ud learcă, pleoștit ca un câine, pe o bancă în parcul din fața căminului studentesc în care locuia Rodiana. Două colege de-ale ei se îndreptau grăbite spre stația de metrou aruncându-mi priviri piezișe și dându-și coate. Cred că se întrebau, ce mi s-a întâmplat, de ce arăt atât de deplorabil? M-am oprit o clipă să-mi trag sufletul. Imediat sticlele au început să șuiere spre mine.

„Și?! Și?!” mă grăbeau ele.

„Am prins un dram de curaj, am adunat două-trei pietricele din pietrișul umed de sub bancă și am pornit spre colțul căminului. Am aruncat în geamul de la etajul întâi. Perdeaua s-a mișcat cât ai clipi, semn că cineva așteptase toată noaptea semnalul meu. „Cobor imediat. Așteaptă-mă în hol, mi-a răspuns Rodiana ca de atâtea ori. M-am întors în fața căminului și am intrat în holul încăpător în care portarul picotea așteptând nerăbdător să-i vină schimbul. Rodiana s-a oprit la câțiva metri de mine uitându-se uimită la hainele mele ude leocă, deși afară nu mai ploua. „Ce s-a întâmplat? Unde ai fost toată noaptea? Ți s-a întâmplat ceva rău?” „Nu, nu. Adică da. Nu știu cum să-ți explic, mă chinuiam să vorbesc privind spre ochii ei întrebători. Știi că ieri m-a chemat rectorul. M-a pus să semnez un contract prin care va trebui să rămân în București. Mai multe nu știu. Probabil mă voi lămuri mai târziu”. „Și atâta lucru te-a adus în starea asta? Nici nu visam că vom rămâne în capitală”. „Stai nu te grăbi. Mi-a spus că deocamdată o să rămân numai eu. Poate te vei întoarce și tu mai târziu. Nu știu nimic deocamdată”. Dar e foarte bine, Petru”. „Cum e bine? Nu trebuia să ne căsătorim?” „Și ce dacă mai așteptăm câteva luni, un an. Timpul trece foarte repede”. Nu ești supărată? Mi-am făcut atâtea griji!”. Într-un moment de respiro, domnișoarele, pardon, doamnele sticle mi-au spus relaxate: „Ai văzut? Ai devenit prieten cu noi fără motiv. Fata a fost înțeleaptă. Și-a dat seama ce este mai bine pentru voi doi. O perioadă de despărțire nu omoară pe nimeni. Dimpotrivă aveți posibilitatea să vă testați sentimentele. Ei ce s-a întâmplat? Te-a părăsit nu-i așa?” Ha, ha, ha au râs în cor sticlele. „Și așa te-ai apucat de băutură!”. „Stați. Nu vă grăbiți să trageți concluzii. Odiseea nu s-a încheiat, le-am spus la punct pe un ton răstit.

Printre sughițuri și sudalme amare am adormit cu coatele pe masă. Auzeam ca prin vis vociferări inteligibile. Instanța de judecată părea nemulțumită: „Uite la el, de fiecare dată, cade ca răpus de trăsnet când ajunge la acest moment din viața lui. Se preface că nu-și aduce aminte. Trebuie să-l obligăm să treacă mai departe. Dar cum?”.

După câteva ore de somn m-am trezit, gata s-o iau de la capăt. Gâtul mi se uscuse, ochii îmi erau împăienjeniți, mâinile începuseră să-mi tremure. Am spus mai mult ca pentru mine: „Nu înțeleg ce se întâmplă”. Tovarășele mele de suferință îmi sar în ajutor: „Alcoolism, știi ce-i aia?”. „Vedeți-vă de treabă. Nici vorbă. Cum puteți să-mi spuneți așa ceva? Uite, dacă vreți, vă demonstrez că sunt treaz, merg într-un picior în linie dreaptă”. Ușor de zis, greu de făcut. Încerc să le demonstrez că am dreptate, dar mă dezechilibrez de la al doilea pas. „Ei drăcie! Stați că-mi revin imediat. Mă încăpățânez să merg într-un picior, mă leagă când spre stânga, când spre dreapta și, într-un final, mă prăvălesc peste spătarul scaunului. Mă răstesc la el. „Cine te-a așezat în calea mea? Voi, nu?”. Mă uit supărat

către sticle și le ameninț cu degetul: „Scap eu de voi”. „Sau mai bine noi de tine”. „Imediat mă refac” zic eu cercetând spre sticla de pe masă. „Iată și medicamentul. Sper că nu l-ați băut voi pe tot!?”. Încerc să-mi umplu paharul. Masa se clatină și odată cu ea și sticla. „Ce mama dracu? Ce se întâmplă cu sticla asta? Nu cumva e vreun cutremur?”. Mă uit întrebător către completul de judecată. „Nu. Nicidecum” au dat din cap supărați jurații, moment în care sticlele goale au început un tă-răboi de ziceai că-s la piață. Se certau, strigau una la cealaltă, se ciocneau între ele, se dădeau de-a dura, se împleteau printre picioarele mele. Mă împingeau dintr-un perete în altul. M-am luat cu mâinile de cap. O durere puternică, de parcă ași fi suferit o trepanație, îmi făcea tâmplele să vibreze. Am strigat disperat: „Ce-i tă-răboiul acesta? Ce vreți de la mine? Dați-mi pace!”. Cea mai în vârstă, ce părea a fi judecătorul, le-a făcut semn. Pe dată vacarmul s-a potolit. „Te lăsăm, dar cu o condiție. Continuă povestea. Altfel nu vei mai avea zile bune cu noi”, m-a amenințat încruntându-se. „Ce poveste? Nu mai am nimic de zis. Asta-i tot”. Tămbălăul a reînceput. Capul mi se transformase într-un stup de albine. Zumzetul miilor de lucrătoare ce amenințau să-mi inoculeze veninul ucigaș m-a determinat să cedez. „Bine, bine. Ați câștigat. Să vedem ce-mi mai aduc aminte”. În liniștea ce-mi permitea să-mi aud bătăile rapide ale inimii, accelerate de efortul de concentrare, mi-am auzit glasul, mai moale ca de obicei, aproape stins. Sticlele ascultau cu urechile făcute pâlnie. „Rodiana a reușit să obțină un post la câteva sute de kilometri. În primul an am reușit, cu chiu cu vai, să ne vedem în weekendul de la sfârșitul fiecărei luni. Ne închideam în garsoniera mea și nu ieșeam decât cu o oră înainte de plecarea trenului ei. Dragostea ne ținea de foame și de sete. În anul următor ne-am întâlnit mult mai rar. Împreună cu echipa din care făceam parte am lucrat șase luni neîntrerupt pentru finalizarea proiectului. A fost perioada în care m-am apropiat de Corina sau, mai bine zis, ea s-a apropiat de mine. În unele seri, împreună cu băieții, mergeam la câte un restaurant. De cele mai multe ori, ne strângeam la ea acasă unde găseam de toate. Tatăl său lucra în Ministerul de Interne. Îi era ușor să procure țigări bune, băuturi fine și alte delicatose. Ascultam muzică sau urmăream un film bun în fața televizorului color. Nu știu cum se întâmpla, dar de fiecare dată plecam ultimul. Până la urmă, am rămas la Corina. Într-o seară, m-a anunțat că este însărcinată și că vrea să păstreze copilul. Am rămas tablou. Cu Rodiana nu mă văzusem de mult timp. E adevărat, ne scriam, ne telefonam. În ultimul timp insista să ne vedem. Îmi tot zicea că are ceva important să-mi spună și nu poate să facă acest lucru decât privind-mă în ochi. Din păcate, nu s-a mai ivit nici timpul, nici momentul potrivit. Motivam că am de lucru, că trebuie să avem răbdare. Corina a început să vorbească de căsătorie. M-a invitat să-i cunosc părinții. N-am putut să dau înapoi. A trebuit, așa cum m-a avertizat tatăl ei, să-mi asum răspunderea. Curând m-am mutat în apartamentul soției, iar garsoniera în care ne ciorovăim acum, am închiriat-o. Rodiana continua să-mi scrie. Scrisorile sale

erau returnate cu mențiunea adresant necunoscut. Cu o oarecare ocazie, chiriașul meu m-a anunțat că m-a căutat la vechea adresă o doamnă, Rodiana, însărcinată în șapte-opt luni. „Să se fii căsătorit Rodiana?” mi-a trecut prin minte. I-am spus că, dacă revine, să-i comunique că sunt plecat în străinătate în interes de serviciu pe o perioadă nedeterminată. „Oooo!”. Au exclamat sticlele uimite. „Da, nu trebuie să-mi spuneți. Știu ce gândiți. Am fost un laș. Ar fi trebuit să-i mărturisesc adevărul în față”. „Nu, nu laș, ci vinovat”. „Bine, vinovat. Cum vreți voi. Acum mă lăsați în pace?” „Dar cum ai ajuns din nou aici dacă te-ai căsătorit?”. „La câteva luni

de la căsătorie, poate știți și voi, situația din Europa și din țară a devenit explozivă. Tatăl Corinei a fost prevăzător. Și-a luat soția, fiica și au plecat în străinătate. Eu am rămas să trag toate ponoasele. Am fost interogat de securitate, am fost închis, mi-am pierdut serviciul și... iată-mă aici în compania voastră”. „Vai, ce patetic! au exclamat sticlele. Nu vrei să-ți auzi pedeapsa?” „Ce pedeapsă?” „Va trebui să părăsești locuința. Acum este numai a noastră”. Și, fără alte cuvinte, vajnicii apărători ai cetății abia cucerite l-au împins brutal către ieșire, au blocat rapid intrarea lăsându-l pe Petru în voia sorții.

Fevronia Spirescu

CU ONLINE-UL PRIN PANDEMIE

sau

Aproape-jurnal (nu-s prea conștiincioasă, deci Aproape-jurnal)

Fiindcă s-a creat un trend: jurnal de pandemie, încep cu ideile, hotărârile, activitățile, proaste ori bune din „pand-era”, cuvânt inventat, asta pentru că nu știu cât o să dureze. Sper că nu chiar o eră! Nu promit că mă voi ține de cuvânt, dar, ca de obicei, intenția contează.

Cândva, prin octombrie, 2020

Ca să nu te plictisești,
Te apuci să văruiești!

Faci rost de meșter ori calfă, ce găsești prin țara asta, că toți au plecat prin lume la câștig mai mare, și dai telefoane și omul vine. Când crezi că termini balconul, bucătăria și holul? Aaaa, cam două săptămâni. Bun, zic eu mulțumită. Ne apucăm, scoatem lucruri, le băgăm pe unde putem, ne-nghesuim în celelalte odăi, bine că suntem numai doi. Și... trece o săptămână și trec două... Nu-i gata nici bucătăria.

Mai facem și balconul? Întrebă domnul și stăpânul casei, că m-am săturat. Îl facem, dacă tot suntem cu șantierul în casă. Da, ai dreptate, mai răbdăm. Am mai răbdat și într-un sfârșit... gata și balconul!

Holul? Holul să mai aștepte, zice stăpânul casei cu năduf! Să aștepte, aprob și eu. După încă o săptămână

de șmotru, dau să pun rufele pe frânghie, în balconul proaspăt văruit și aranjat! Nu-i bine! Suportul de frânghii nu a fost de acord cu amplasamentul meșterului și acum se mișcă amenințător dintr-un colț. Pesemne nimerise într-o altă gaură. Nu-i fixat cum trebuie. Asta e! Le dau afară! Aici cade plasa de țânțari. Vorba bunicii: „Meșterul de la Hârlău, strică bun și face rău!” Îl chemăm să repare...??? Nu chemi pe nimeni, se burică domnul soț, lasă-le așa! Așa să fie! Nevasta trebuie să fie supusă, să calce în urma omului, adică ea nu e om, ce n-ați priceput??? Ea e nevastă! Nu spun niște vorbe înțelepte din popor că „Trece omul cu nevasta lui”? Spun! Și, dacă spun, așa o fi!

Prin noiembrie, 2020

Telefonul! Mamă, ajutor! vă rugăm, dacă puteți și vreți, veniiiiii, să ne ajutaaaaaați! Ce-ați pățit? Sunteți bolnavi? Nuuu! Suntem zăpăciți de cap! Lecții, școală clasa a VI-a, grădiniță în online!

Oooo, là, là! E grav! Trimitem după dvs. mașină, elicopter, avion... Mi-ajunge o mașină! Vine mama! Bine c-am terminat cu văruitul. Ați văruit? Acuuuummm? Sunteți o temerară, nu glumă! Da, sunt o temerară, nu

prea mare, mai mititică. Mă tem că mai aveam puțin și mă dădea tat-tu afară cu tot cu zugrav! Oricum mi-e dor de voi toți! Nu vă e teamă de covid? Nu ne mai e teamă de nimic! Ura! S-a făcut! Măine mașina e la dvs.

Partea bună.

Partea mai puțin bună, a doua zi, la București, la **școala online**.

Fizica: m, cm, dm, km etc. Tabel. Transformări.

Reține: delta L se numește eroare absolută și se măsoară tot în cm. Care centimetri? Ția pe care i-ai transformat în tabel. Nu i-am transformat eu. Tata i-a transformat aseară. Litera grecească Δ (delta) este un simbol care, așezat în fața unei mărimi fizice, indică diferența dintre valorile mărimii fizice. Treci, mamaie, din dreptul camerei, că te vede profa. Stau cuminte în dosul laptopului. Doamne, mai e mult din ora asta? Uf!!! Gata! Pauză 10 minute.

Mamă, mi-e foame! Fă-ți singur un sandvici! Nu mai am timp! Măi băiete, ia tricoul de școală, că ai stat la oră în pijama! Și??? Cum și? Ceilalți nu erau tot în pijama? Nu i-am văzut bine, nu mi-ai spus să stau în spate? Am crezut că sunteți îmbrăcați cum trebuie! Doar sunteți băieți civilizați. Ei, civilizați, cu uniforma acasă? Se presupune că sunteți la școală, nu acasă! Mamaie, nu vezi că sunt acasă? Nu pot să fiu și la școală și acasă în același timp! Uite că se poate, deși ai și tu dreptate în felul tău, dar treci la tricoul de școală! Și diriginta a trimis mesaj pentru chestia asta! No coment! Biiine!

Na! S-a trezit și mititica. Mamă, plânge soră-meal! Gata pauza!

Matematica: c.m.m.m.c pentru 12, 20... Teacher, X m-a dat afară din miting! Și pe mine, teacher, m-a pus pe mute. Potoliți-vă!

Numerele prime între ele... produsul factorilor comuni și necomuni, luați o singură dată la puterea cea mai... Scriu cuminte trei pagini de exerciții! Tema – ex: x, y, z de la pag... Temă suplimentară: Aaaaa! Nu, aaaa! Asta e pentru luni! OK! Pauză!

Sandvici! Tricou! Micuța: Țsta e cleionul meu! Mamă!!!! Lasă-i creionul, are și ea o planșă de colorat! Mamaie, hai la desen, că ești specialistă!

Desenul: Hopa! nu mai merge platforma! Era mai bine pe Zoom. Telefoane la colegi! După ce s-a strigat catalogul, se rezolvă și platforma. Culoarele complementare. Tema de lucru Peștișorul Nemo! Pe ăsta poți și tu să-l desenezi! Da, mamaie! Fii atentă, e bine? Da mai insistă cu oranjul ăla! S-a rupt vârful! Și complementara unde e? Apa nu-i albastră? Chiar, ai dreptate, fă și niște bule de aer! Desenul a fost distractiv cu mamaia! Pauză!

Mamăăăă, asta mică vrea să-mi ia opera de artă! Ce operă de artă? Peștișorul Nemo. Cine-a făcut-o? Noi! Amândoi! Luăm un 10: un 5 eu, un 5 mamaia! Ne-am scos! Pune-o pe frigider! Suntem o echipă! Uraaa! Da vleau si eu un pestisor!! la de aici o foaie, uite și creion.

Vleau un cleion loșu! Ia și un creion roșu, dă-i peștișorul lui frate-tu! Nu vleau! Dă-i-l, că-ți face mamaia și ție unul! Nu acum, avem româna! După ore!

Româna

Ce aveți la română? De unde să știu eu? Păi cine trebuie să știe? Teacher! Și voi cum vă pregătiți, ce manual deschideți, că văd că aveți trei: manual, caiet, gramatică. Lasă că ne spune ea! Bravo! Hai la oră! Verbul. Aha, e de gramatică! Asta am mai făcut și anul trecut. Cred că te descurci! Mă descurc pe naiba, dacă l-am făcut, ce tot îl facem din nou? Îl faceți mereu, până-n clasa a VIII-a. Aoleu, nu mai scăpăm de el???!! Moduri, timpuri, persoană, conjugare... Atâtea chestii are un simplu verb. Deschide sonorul, te-a întrebat doamna ceva! Aoleu! Aăă... scuze, teacher, n-am auzit întrebarea! „Spusese”, timpul, te rog! Fii atent! Suflă, mamaie! Ai uitat? mai mult ca perfect! Ai dreptate, e ăla care sâsâie cu doi „se”. Stai, să-închid microfonul, că m-aude doamna! Oare te-a auzit? Cea mică de dincolo: Mamaie!!! Am telminat pestisolul! Pune-l pe fidigel! la uite-o și pe asta! Tocmai la temă s-a găsit! Unde să-l pun? Pe frigider, mamaie, ce, eu sunt dicționarul soră-mii?

Tema pentru ora următoare: ex. a, b, c, d, e, f... de la pag. xx, până la pag. xxx Mamăăă, câte pagini! Nu uitați, până luni de terminat lectura la Sumki, Amos Oz! Țăăăă! Daaaa, teacher! Ai citit-o? N-am terminat-o! Cât mai ai? Vreo 30 de pagini. Cam mult! Citește-o tu și-mi spui și mie! Nu ești tu bunica mea, dragă??? Lasă vrăjeala! Pauză: 10 minute

Unde-i mama? La piață. Ce treabă ai cu mama? Să mă scutească de la sport. Ai sportul? Da!!! Ei, na! Exact de la sport! N-ai teme, n-ai exerciții, vrei scutire! Vleau si eu la spot, sare aia mică. Du-te tu în locul meu! Cine stă cu ea, că intră peste noi. Lasă, stau eu cu ea. Vezi să deschizi camera să te vadă proful, iar iei absență. Râd fetele de noi, mamaie! De ce râd? De ce trebuie să facem! Lasă-le-încolo de fete! Da, nu vreau să râdă! Râdeți și voi de ele și gata! Uite și câinele iar a intrat în bucătărie! Dă-l afară! Treci la oră!

Wau! am scăpat de oră. Mă joc cu cea mică. Stai zos mamaie! Vlei un ceai? Uite, cescuța, stă și Elsa. Vlei si tu un ceai? Da, mamaie, vreau un ceai. Bea și păpușă? Nu e păpusă, e Elsa! Aaaa, scuzați! Tu ai păul alb ca Elsa. Tu esti „mamaia alba”. Și cealaltă mamaie cum e? Ea e „mamaia losie”. Uite, ale păul losu, ca Anna. Corect! Suntem cele două roze, dar nu suntem în război. Ne războim cu voi să vă creștem mari. Eu sun male! Sigur, sigur, ești mare! Bem la ceai toată ora. Și facem gogoși, le desenăm, că nu știm rețeta. Da' mama ale lețetă. Da, sigur, numai mamele au rețete. Si fac gogosi adevălate. Cu valinie! Desigur! Si mamaia losie face gogosi! Serios? Da! Gata ora! Bine că-i gata, altfel mă făceam de baftă că nu știu să fac gogoși!

Pauza mare: 30 minute

Vine mama. Bine face. Ce oră vine? Educație tehnologică. Aici ce mai faceți? Lasă, că vezi tu! Adică e

de rău? Adică e de... mult de scris. Hai la oră să muncim, dă, Doamne, să nu găsim!

Educație tehnologică:

Poate ne ia internetul, mamaie! Da de unde! Merge brici! Și eu care speram măcar o oră! Elementele mediului construit. Casc ochii mari! Clădiri civile, industriale, agrozootehnice... construcții inginerești, căi de comunicații, construcții hidrotehnice și energetice... les din birou tiptil și-i pun o întrebare mamei: Mamă, copilul ăsta e în clasa a VI-a ori e la facultatea de construcții? Ha, ha, ha! V-ați prins și dvs.? La matematică mi-am prins urechile, dar e de înțeles. Eu am făcut umanioarele. Am pictat cifrele și literele ca pisica. La fizică mi s-au încălzit vreo sută de neuroni. La română trebuie să mă reciclez. Tehnologia cred că m-ar ajuta, dacă aș avea teren și bani să-mi construiesc o casă. N-aș mai avea nevoie de inginer sau de proiectant, nici de avize de la primărie (mi le-aș da singură, că am văzut că urmează și regulile de urbanism și ce punem pe la fundații și tot ce trebuie). Stați că n-ați făcut limbile străine: engleza, germana, franceza. Pardon, la franceză cred că mă descurc! Dar de ce credeți că v-am chemat noi? Noi nu ne mai descurcăm. E de bine, mamă! E de bine! Să văd cât rezist!

Pentru astăzi atât am rezistat!

Altă zi, era să zic: Altă-ntrebare, vorba unui personaj cunoscut la vremea lui!

Germana

Mamă, vă rog să intrați și la germană. Mamă, ce să fac acolo? Sunt chinezoaică la germană. Nu-i nimic, urmăriți ce trebuie să facă. Dacă nu intru ce se-ntâmplă? Se-întâmplă că se dă la fund și se joacă sau face tâmpenii. Oki-doki! Intru la germană. N-o să mă muște! la cartea. Ăăăă!!!! Și la germană, mamaie??? Uite că da, intru și la japoneză. N-am japoneză. Știu. Hai, pe cai! Iau caiet și pix. Atenție, comparăm notițele la sfârșit!

Notițele mele: ...fechesasmittel – tu fus – pe jos, das farat – bicicleta, mit den auto-cu mașina, bus-autobuz, lastvagän, țug, ştrassenban, fluçtoic – avion, hupşcauban... Ce mai e și asta? Nu știu, eu sunt la krakenvagän. Adică?? Ambulanța. Da, e la modă. Hi, hi! Taci, mamaie, că am trecut la foiaviauto. Asta e de pompieri. Le-ai scris? Nu. Și cum o să le înveți? Mă uit la poze și le citesc de la tine. Ai scris metrou? Cum a spus? Uban. Pune și șif. Țasta ce mai e? Vapor. Mai avem mult din oră? Cinci minute! Uf. Acum parcă văd că ne întrebă ceva pe fiecare. Să fii atentă când ajunge la mine, să-mi spui corect. Ia! Hai, mamaie! Ich pin fil das auto... to șule! Bravo: Ne-am descurcat. Bate palma! Era bine? Da, mamaie, perfect! Aproape bine. Ce, copilul trebuie să mai și greșească! Gata ora. Și tema? Pe asta o trimite pe Wapp. Aufderzeng! Pauză.

Mamăăăă! A fost foarte distractiv cu bunica. S-a descurcat de minune la germană! Am și răspuns. Tu? Da, ce te miri!

Măi copilu', eu nu mai intru și la teme la matematică, că mi s-a făcut capul giruetă. Scrie și tu ce te taie capul. M-a luat durerea de cap. În regulă, mamaie. Știi ceva? Mai bine te apuci tu, mămăiță, de proiectul meu de la geografie. Ce proiect? Trebuie să facem macheta unui oraș din lumea asta. Și ce oraș ți-ai ales? Sydney. Ho-paaa! Nu puteai să alegi și tu Oltenița, Mizil, Lehliu? Ceva acolo cu niște cutii de chibrituri? Lipeam una peste alta, le vopseam și gata. Ce mă fac eu cu opera aia demențială? Am vrut eu altceva, dar cum eram la coada catalogului, nu prea au mai rămas multe. Și atâta știam și eu. La ăsta muncesc două zile ca popa. Păi, așa cred și eu. Așa că, apucă-te, ca să ai timp!

Deci, mă apuc de machetat. Carton, lipici, hârtie colorată, cutter etc. Spor la treabă, mamaie, că joi e prezentarea. Hai, mulțumesc!

A... câta zi, oare?

Mă trezesc așa dintr-un vis fruuumooos! Se făcea că eram pe acasă și-mi făceam de treabă cu niște vase. Deși nu-mi prea plac mie vasele, acum mă simțeam chiar bine cu ele. Ce-o fi cu mine?

M-oi fi îmbolnăvit? Deschid un ochi, deschid doi ochi... Nu mă dumiresc. E cam întuneric. Mă dau jos din pat. Auu! mă înțepă ceva într-un călcâi. Ce-i oare? Eiiii. E ceșcuța de ceai a micuței. Bine că n-am strivit-o. Merg cu atenție să nu mai calc pe ceva din bucătăria păpușilor. Nu eram acasă, ați ghicit.

Ce zi o fi astăzi? E joi. Ieri a fost miercuri. Am avut unghiuri alterne interne, externe, paralele, neparalele și alte trăsni din astea.

Ce bine, azi are geografia. Proiectul e gata, eu pot să stau la un ceai cu cea mică și cu păpușile ei. El va prezenta proiectul, macheta Operei din Sydney, bucuros că a ieșit o minune arhitectonică. Am primit o gramadă de pupici și de laude pentru el.

De sus coboară vijelios o pijama. Ne, ne, ne! Nu cu pijama! Ne punem la patru ace astăzi! De ce? De proiect, de aia! Aaaa! Da, ai dreptate. E mai comod în pijama. Știu. Asta e! La uniformă!

Eu stau în bucătăria păpușilor și primesc un ceai. Tu mergi în birou, la geografie. Mă duc, mă duc! Azi e cu proiect. Avem unul țuț, mamaie! Mamăăăă! Nu am net!!! Cum nu ai net? Uite și tu! Dar ce s-a mai întâmplat? Aseară l-a meșterit taică-tu o oră. Parcă mergea. Mergea aseară. Azi doarme. Și tocmai azi voiam și eu să meargă. Am proiectul cu Sydney. A muncit mamaia două zile la el. Și pariez că e cel mai bun din clasă. Fă-i o poză și trimite-l dirigintei. Nu pot. N-am nici pe telefon net. Trimite-l tu!

Doamneeee! Ascultă ruga mea: Ține-l oprit toată ziua! Scap de engleză și de mate și de română și de toate! Măcar azi!

Știi ceva? Cel de sus m-a auzit și a trimis niște energii pe la Digi, și pe la Telekom, că amândouă au tăcut o zi și jumătate.

Uraaa!

Pe altă dată!

REVISTA REVISTELOR

Expres cultural

– *Stimate domnule Nicolae Panaite, vă întrebați, în numărul din octombrie 2021, dacă „îi este greu cuiva să se uite înapoi”. Înapoi-ul către care vă rog acum să vă îndreptați privirea nu este atât de îndepărtat, mai precis el începe în ianuarie 2017, atunci când pe piața revistelor culturale a mai apărut una la lași – **Expres cultural**.*

– După revoluție, în peisajul revuistic de la noi, au apărut mai multe reviste literar-culturale. Unele dintre ele, din păcate, au dispărut, iar altele își continuă drumul... Cauza principală a sucombării lor a fost lipsa finanțării, dar și o defectuoasă administrare.

Expresul cultural l-am purtat, mai întâi în cap, vreo 12 luni. După această perioadă de incubare, parcă mi-a dat peste mână să-l trimit în lume. Cred că este prioritar să construiești ce-ți propui și să definești standardele pe care vrei să le atingi, ținând cont de ceea ce este deja în spațiul public.

– *Înainte de a merge mai departe, așa, într-o paranteză, rogu-vă de-o lămurire: la care înțeles al substantivului **expres** face trimitere numele revistei pe care ați fondat-o și pe care o conduceți? Să fie o aluzie la curierul de altădată, care ducea scrisori sau mesaje urgente? Să fie vreo legătură cu trenul ce merge cu viteză mare, oprindu-se numai în stațiile importante? (Cam periculoasă asemănare, având în vedere starea căilor ferate românești...)*

– Unde vei găsi cuvântul, ce exprimă adevărul?, se întreba Eminescu în a doua jumătate a secolului XIX. Înțeleg titlul revistei ca fiind cât mai scuturat de ambiguități, protocele și rotocele. Viața ne este, nu de puține ori, acum pentru noi, ca un tren expres. Urcarea și coborârea din el încă depind de noi...

(Cred în predestinare, atunci când e vorba de dome-

niul creației. Evident, mai întâi talentul, dar talentul fără cultură, muncă, spirit critic și autocritic se închircește și moare, spunea poetul Alexandru Philippide.) Mai înțeleg vocabula expres ca o exprimare clară, formulată în termeni preciși, și în care se poate avea „confort” și siguranță. Am trăit micile, dar și marile bucurii, cu aceeași intensitate; fiecare încântare are identitatea, corporalitatea și atracția ei. Pentru constructorul de revistă, valoarea literară a textului este cea care ar trebui să primeze, având ca ax principal criteriul estetic.

– *„Omul sfințește locul”, o știm din popor, o reitezați și **Domnia Voastră** în articolul-program din primul număr al revistei! Deci care sunt oamenii ce sfințesc locul numit **Expres cultural**? Prezentați-ne echipa redacțională. Cum vă alegeți colaboratorii? Sau colaboratorii vă aleg pe dumneavoastră? Ce public-țintă aveți? Și o problemă administrativă: cum ajungeți la ei?*

– *Expresul este o publicație a libertăților în cuvânt și faptă, până la a nu deranja confortul suratorilor ei în mod vădit. Dacă se ajunge și acolo, este datorită faptului că împreună vrem să*

rotim și să deschidem uși ce duc spre semnificativ și ingeniozitate. Așadar, am avut mai multe întâlniri, discuții și variante până la vederea primelor șpalturi („Vreau să te pipăi și să urlu: este!” – Tudor Arghezi) cu scriitori cunoscuți, dar și cu cei care vin și, unii dintre ei, bine mai vin. Rezultatul acestor multe runde de întâlniri a fost un fel de „vânt din pupa”. Amintesc cu drag, din suflet, colegii mei din redacție: redactor-șef: Constantin Pricop; secretar general de redacție: Victor Durnea; colegiul de redacție: Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Numărul nr. 11/2021, ianuarie 2022 • Apărut în...

Stoiciu, Diana Vrabie. O cugetare spune că nimic nu este mai constant decât schimbarea. Opiniile pro și contra au avut un rol constructiv, conducând *Expresul cultural* până acum în „stația” dorită. Întotdeauna, se știe, în urma scânteilor se aprinde focul. Am învățat de la Diderot că unitatea întregului se naște din părțile componente; și din această subordonare se naște armonia care presupune varietatea.

Nu-i tocmai de dorit, la un asemenea proiect, să nu-ți cunoști publicul cititor și să nu-i simți pulsul. Publicul ți-l faci, dacă nu-l ai!... De la un număr la altul, ți-l faci prin ceea ce cuprinde revista în paginile ei. Cât voi fi la cârma *Expresului*, îmi voi da toată silința să-l îndrum spre adresa ce ne-o dorim: valoare și performanță. În limita posibilului, voi încerca să conturăm punctele esențiale prezentate în Argumentul meu din primul număr (ianuarie 2017). Indiferent cine ne trimite colaborări, dacă ele nu îndeplinesc minima condiție de a fi publicate, nu vor primi BT-ul.

– *Fiindcă vorbim de oameni care sfințesc locul, punctați, într-o paranteză, câteva repere din activitatea domniei voastre dinaintea Expresului!*

– Înainte de a edita revista *Expres cultural*, am fondat și administrat „Casa Editorială Moldova”, în perioada 1990-2010, împreună cu Aurel Ștefanache. Tot împreună cu Ștefanache și admirabilul poet Cezar Ivănescu am conceput și tipărit revista „Moldova”, între 1990-1995; în perioada 1995-2000, am fost redactor la „Convorbiri literare”; 1994-2000 am fondat și coordonat revista „Calea, Adevărul și Viața”. Din 2010 și până în prezent, director al editurii Alfa; 2011-2016, redactor-șef al revistei „Cronica veche”; din 2017 și până azi, director fondator al revistei *Expres cultural*. De la debutul meu editorial cu „Norul de marmură”, 1981, până acum, am publicat șapte cărți de versuri inedite și două antologii, ca să mă opresc doar la poezie. Să-mi fie scuzată lipsa de modestie, s-ar părea că am oarece experiență în domeniul acesta.

– *Aveți vreun model de gazetar?*

– Am mai mulți gazetari ca modele, dar în frunte îi situez pe Eminescu și pe Arghezi. De la primul am surprins faptul că este unic prin ținuta sa etică, iar de la al doilea am înțeles că ideile evoluează sub condei prin forța verbului. Nu ne-am propus să facem o revistă inconfundabilă, ci doar una de continuitate a susținerii și recunoașterii scriitorilor consacrați, dar și a celor mai tineri care au surprinzătoare rodire în ranița lor de soldați ai cuvântului/scrișului.

– *În peisajul presei literare românești, unde plasați Expresul Domniei Voastre, ce aduce nou, ce-i este propriu și îl face inconfundabil?*

– *Expresul* merge pe linia trasată de la început: a nu face rabat de la distanțarea de ceea ce înseamnă irelevant și nesemnificativ, indiferent cărei generații/promoții aparțin colaboratorii noștri. Spuneam, în Argumentul meu din primul număr, că publicarea acestei reviste se mai datorează și credinței mele – împotriva unor pesimiști greu vindecabili – că mai sunt adâncimi ce nu au fost

sondate și înălțimi ce nu au fost măsurate. Dacă pornim de la premisa că faptele de cultură ne vor face viața simplă, așteptările noastre sunt neculturale.

– *E clar că nu faceți parte din categoria celor cu „acid la stomac”. Pentru cititorii noștri, să precizăm că în acel prim număr afirmați că „acidul” este provocat de cuvintele estetic și valoare. Având în vedere peisajul publicisticii culturale actuale, ce diagnostic ați pune – sunt mulți „acidulați” în tagmă?*

– Au „acid” la stomac doar acei condeieri la care ușor se observă paliditatea și voința de a scrie, dar fără a avea vocație în acest domeniu. Doamnă Dora Lazăr, nu veți vedea niciodată albinele cercetând florile al căror nectar nu este bun pentru a produce mierea. Dar, veți vedea altfel de zburătoare bătând câmpii pe acolo...

– *Cât de independent este un „făcător de revistă”?*

– Independența ți-o pierzi atunci când adversarului tău i-a apărut un tom de certă valoare, iar tu îi ignori reușita, ba, mai mult, împiedici apariția comentariilor despre acea carte în revista pe care o conduci. Fără altruism și empatie, justețe și firesc, ușor se lunecă în hățișul în care nu-mi doresc să ajung.

– *Scriați tot atunci, în 2017, despre un „păianjen literar” păgubos. După cinci ani, ce mai face „păingul” cu pricina? Mai țese, mai țese? E și ajutat (mă gândesc acum, printre altele, și la starea financiară a multor reviste)?*

– Conservatorii exagerați, țoapele, fripturiștii, minimaliștii, pornocultiștii ș.a. se întâlnesc în toate literaturile. A-i lua în seamă prea mult sau deloc este o eroare. Și prin palatele împăraților se găsesc păianjeni, oricât de multe eforturi s-ar depune pentru dispariția lor. După ce își termină pânza de țesut, se deconspiră prin insectele prinse în ea... Un fapt ilariant: văd că, de ceva vreme, mai peste tot, se vântură prin țară, țanțoșă și tupeistă, fantoma de odinioară a festivalului „Cântarea României”. Evident, sigla, denumirea, ecusoanele și flamura sunt schimbate. Diriguitorii și activiștii acestor așa-zise manifestări culturale au ceva cunoștințe despre disimulare, fiind ineficienți și abili.

Din păcate, toate guvernele din ultimii 32 de ani au alocat cei mai puțini bani culturii. Mereu cultura, în prioritățile lor, a fost pe ultimul loc. Bani sunt, dar au o defectuoasă gestionare!

– *Vorbind de presa literară, ce are ea bun și ce are mai puțin bun? Dar, mai ales, ce viitor are?*

– Viitorul presei literare, în opinia mea, depinde de atitudinea pe care o va lua fiecare publicație față de puzderia de manifestări așa-zis literare, în care se face apologia mediocrităților și submediocrităților. Acestea, evident, pot exista, dar să nu acceadă acolo unde nu le este locul. Moș Ion Roată spunea: „după cap se ia și pălăria”. Din cauza lipsei de vigilență și a *parti-pris*-urilor în care sunt implicați chiar și unii scriitori cunoscuți, s-a ajuns ca modești autori de cărți să fie primiți în Uniunea Scriitorilor.

Rebreanu zicea că scriitorii români se ceartă chiar și-n cimitir. Se pare că vremurile ne-au adus deja la

poarta cimitirului, iar guvernanții ne dau brânci spre groapă (după cum avertiza Liviu Ioan Stoiciu într-un articol din 2021) – nu ar fi momentul unei uniri?

– În toate epocile au fost adversități în rândul creatorilor. Ele au fost mai mari sau mai mici, funcție de valoarea fiecărui actant în parte. Jurnalele și memoriile ce au apărut ne stau drept mărturie. Problema este până unde se poate merge cu ne iubirea unui confrate care nu a fost de partea ta la un moment dat. Nu-i deloc constructiv să nu ne mai dorim polemici cordiale și polemici de idei bazate pe caracter și principii. Deci, fără atac la viața personală a preopinentului. Unirea, după cum știți, poate avea loc într-o diversitate de idei, care să prindă contur și corp pe verticală.

Când istoria literară se face în arena circului

În mult îngăduitorul spațiu virtual circulă, pare-se periodic, o fotografie „rară” despre care se spune că datează din 1888, că a fost făcută pe malul Dâmboviței, având în fundal Hanul lui Manuc, și că-l înfățișează pe Eminescu alături de Veronica Micle și Al. Vlahuță, într-un grup de actori ai Teatrului Național, printre care Aristizza Romanescu și Iancu Brezeanu, iar în prim-plan pe I.L. Caragiale care se „duelează” în bastoane cu actorul Ștefan Iulian. Este reconstituit și traseul prin ani ai pozei ajunse „din mână-n mână” până în zilele noastre. Nu reluăm.

O fi! Numai că personajele nu prea seamănă. Și nici nu există o logică a prezenței lor acolo, așa cum, amuzat și indignat, îmi scrie dl Zenovie Cârlogea: ce să caute „Eminescu în adunătura aia de gură-cască alături de Veronica (nu seamănă neam!) să se uite la duelul lui... Caragiale”, „«arhicanalia», «șarpele veninos», «pezevenghiul de grec din Kefalonia», cu care „poetul o rupsesse încă de la revelionul din casa Kremnitzilor (scrie Maiorescu în Jurnalul lui că ei petreceau și cei doi se certau – Eminescu îi reproșa

– Mulțumindu-vă pentru acest dialog, vă cer permisiunea să încheiem cu un... apel! Ce îndemn ați lansa tuturor temerarilor care se încapățânează să facă „o gazetă”?

– Celor care se încapățânează – cum afirmați dumneavoastră – să facă gazetărie, le doresc să aibă multă chibzuință și să fie atenți la ce spune Ecleziasul: „Mai bun este sfârșitul unui lucru decât începutul lui; mai de preț este un duh răbdător decât un duh semeț.” Gazetarul să nu pună totul la îndoială, să observe cu detașare situațiile pierzătoare, să nu se descurajeze și să cunoască rețetele fondatorilor publicațiilor de succes, dar să nu le copieze. Riscul, pe culoarul de zbor spre înalt, este același pentru toți.

lui musiu refuzul de a-i înapoia scrisorile Veronicăi)”. Rezon!

În unele „articole”, de pildă în Știrea de Iași din 15 ianuarie a.c., se intercalează, hodoronc-tronc, fără nicio legătură cu restul textului, un paragraf despre... Brăila. Ceață totală... totuși un capăt de fir! La Brăila, birjar!

La o simplă căutare pe Google, adică nu prin arhive sau biblioteci, poate fi găsită imaginea alăturată. Sper să o vadă și cei care s-au grăbit să mute „informația” din spațiul virtual (recunoscut pentru multele fake-uri ce-l populează) în arena de hârtie, girând o făcătură cu autoritatea lor de istorici literari.

Așadar: „Hanul lui Manuc” este fostul Teatru Comunal, actualul Teatru „Maria Filotti”, turla din dreapta seamănă leit cu cea a bisericii Sfinții Arhangheli din același perimetru brăilean, iar gardul metalic dublat de cel verde este cât se poate de vizibil în partea de jos, stânga... Or mai fi și altele, deci într-o pauză de lucru, pentru relaxare și edificare, distinșii isterici literari pot căuta – cum propuneau unele teste din mai vechi „almanah” – asemănările cu „raritatea” prezentată de ziua Eminului. Halal!

CLAUDE SAUTET ȘI LUCRURILE VIETII

De parcă aș fi în fața elevilor și le-aș propune o lecție despre Sautet (1924-2000)... Le spun că regizorul a studiat mai întâi pictura și sculptura. Că prin filmele sale a reînviat cariera actriței Romy Schneider (1938-1982). Era o actriță franco-germană, care în 1953 locuia la Viena și juca rolul împărătesei Sisi. L-a cunoscut pe Alain Delon în 1959. Iubire tumultuoasă. Patru ani..., dar el a avut o aventură cu o actriță germană, care a rămas însărcinată. Viața bate filmul... Romy a aflat... tăiat vene, spital. Ce ne mai place să scotocim pe la casele cele mari! Una e cariera, alta e crucea umană.

Iat-o pe Romy alături de Yves Montand și Samy Frey în filmul lui Sautet din 1972 (*César și Rosalie*). Rosalie se simte bine cu César, dar și cu David. La început, César e violent, apoi, deodată, înțelege că o femeie ca Rosalie are mai multe valențe și că David e indispensabil în schema unui *ménage à trois* în devenire. Așa se ajunge la dulcea complicitate a celor doi bărbați. César e un încornorat conștient, asumat, inteligent. Cred că m-am gândit puțin și la filmul *Jules et Jim* de Truffaut. S-au filmat niște scene pe insula Noirmoutier, unde am avut șansa să fiu și eu acum câțiva ani. Ca turist, desigur. Ca să pot exclama *Et in (Arcadia) Noirmoutier ego!* Să nu uit: filmul e și pe *Netflix*.

Să trecem la filmul cel mai incitant realizat de Sautet în 1970, adică *Les choses de la vie*. Pe *Netflix* e tradus *Întâmplările vieții*. Joacă din nou Romy Schneider, alături de Michel Piccoli (1925-2020... a trăit 94 de ani și a jucat în 170 de filme). Scenariul se bazează pe romanul lui Paul Guimard (1921-2004), tradus și la noi de Matilda Banu și George Anania cu titlul *Bunurile vieții* (Humanitas, 2005). Mottoul romanului e din Eugen Ionesco: „această înverșunare în a mă cunoaște ar fi trebuit s-o am mai devreme”. Cartea a fost premiată cu *Prix des Libraires*, considerându-se că Guimard a scris marea tragedie a „timpului nostru motorizat”, pornind de la un fapt simplu, divers. Bărbatul de la volan (romanul e scris la persoana întâi) are întipărit pe față optimismul îngust, pervers, al celui care ține în buzunar o scrisoare de

despărțire. I-a scris Helenei că relația lor s-a plafonat. Cu o știință a detaliilor și reluărilor obsesive, autorul descrie accidentul care urmează: curba, copacul ce vine spre victimă („acest copac l-am văzut venind spre mine, dar nu l-aș putea numi... măr? stejar? platan?”). Timp scurt, senzații prelungite, din cauza mecanismelor creierului speriat. Nu prea vedem mare lucru în jurul nostru, până în momentul în care spectrul morții se face simțit în raza noastră de acțiune. Prea târziu avem dorința de a ne cunoaște pe noi înșine.

Claude Sautet operează cu *flash-backuri*. Accidentul apare reiterat, filmat în *ralenti* (scena a fost realizată timp de două săptămâni la o răscruce de drumuri creată special). Pierre (Piccoli) fumează tot timpul, marcat (inconștient) de o tristețe premonitoare. Din perspectiva accidentului despre care știm de la început, totul e altfel, sub sceptrul lui „dacă am ști...”. Niciodată nu știi când vezi pe cineva pentru ultima oară. Pierre aude mereu vocea Helenei: „sunt obosită de atâta iubire pentru tine”. Căzut undeva, el „vede” mai bine cu ochii închiși. Interiorul său se luminează progresiv. La spital ar vrea să fumeze, să știe că mai aparține acestei lumi. În starea de letargie calmă el aude voci. Corpul nu mai transmite mesaje, conștiința e fragilă, fără materialitate, cufundată într-o hipnoză prelungită. El regretă scrisoarea pe care a conceput-o și știe că nu suntem pregătiți pentru suferință, că „neatenția celor vii este uluitoare; de fapt nu vedem decât ce se înscrie în câmpul pe care ni-l lasă ochelarii de cal al preocupărilor de moment”. Dacă te ocupi de moarte, se ocupă și ea de tine. Toți cei care îl iubesc vor mânca, revenind de la înmormântarea lui. Viața nu se oprește din linia-i implacabilă.

Filmul se dispersează în *flash-back-uri*, creează personaje, situații, sacrificând monologul interior. Umbra privirii lui Pierre devine lumină și dialog. Accidentul devine un laitmotiv care segmentează discursul filmic. Dar suspansul unde este? Chiar aici..., adică n-ar fi bine ca scrisoarea să ajungă la Helena. Să vedem...

CARNET PLASTIC

Anuala Filialei Vrancea a Uniunii Artiștilor Plastici din România 2021 – Expoziție Online

Expoziția Anuală a Filialei Vrancea a UAP din România, curatoriată de Liviu Nedelcu și Ștefan Dumitru, s-a desfășurat, după 32 de ediții, în format online, nu din cauza situației pandemice, ci pentru că în luna decembrie 2021 nu s-a putut identifica un spațiu adecvat pentru organizarea celei mai importante manifestări anuale a organizației vrâncene. Au fost expuse lucrări ale artiștilor: Gabriela Arghirescu Popa, Elena Pascu Bîrhală, Laura Elena Dumitru, Ștefan Dumitru, Gheorghită Galan, Rodica Gherghinoiu Croitoru, Viorica Oana Kalany, Liviu Nedelcu, Laurențiu Nistor, Laurențiu Păun, Cristian Radu, Elena Stoiciu, Monica Turcu, Monica Voicu.

Lucrările prezentate de plasticienii din Vrancea pot fi „descifrate” în cel puțin trei registre. Pe de o parte, acelea care fac trimitere directă la universul vizibil, în care elemente din realitatea imediată, din natură ori din lumea cotidiană sunt mereu prezente, ca în picturile propuse de Viorica Oana Kalany, Elena Stoiciu, Elena Pascu Bîrhală sau Cristian Radu, pe de altă parte, cele conceptuale, grupate pe două direcții de investigare, una în care realitatea este încă prezentă (Gabriela Arghirescu Popa, Laura Elena Dumitru, Gheorghită Galan, Laurențiu Păun) și o alta nonfigurativă, ce sondează universal interior al autorilor eliberați de constrângerile realității, prezentă în lucrările Rodicăi Gherghinoiu Croitoru, Ștefan Dumitru, Laurențiu Nistor și Monica Voicu. O a treia cale de abordare, cea a obiectului, a instalației apare în cazul Monicăi Turcu și al lui Liviu Nedelcu.

Dialoguri vizuale, expoziție de pictură și sculptură a artiștilor plastici vrânceni

Prima expoziție din 2022 a Filialei Vrancea a UAP din România, curatoriată de Liviu Nedelcu, s-a deschis pe data de 11 februarie, la Galerile de Artă „Ion Frun-

zetti” din Bacău. Am răspuns cu bucurie ofertei Filialei din Bacău, pentru că, așa cum s-a întâmplat și în luna decembrie 2021, în Focșani nu am putut beneficia de un spațiu adecvat. Alături de plasticienii vrânceni, pe simezele Galeriei „Ion Frunzetti” au fost prezenți și trei artiști băcăuani, membri fondatori ai filialei noastre: Dany Madlen Zărnescu, Mihai Chiuaru și Gheorghe Zărnescu.

Lucrările prezentate de artiștii expozanți au propus direcții de abordare foarte diferite: cea realistă ce apelează frecvent la citarea universului vizibil, prezentată cu sensibilitate și rafinament în lucrările expuse de Viorica Oana Kalany, Elena Stoiciu, Elena Bîrhală Pascu; cea conceptuală: pe de o parte aceea care investighează clișee de realitate ca în cazul Gabrielei Arghirescu Popa, Laurei Elena Dumitru, Mihai Chiuaru, Gheorghită Galan, Laurențiu Păun, Gheorghe Zărnescu și pe de altă parte cea care renunță definitiv la evocarea realității, cea nonfigurativă, ce sondează universul interior al autorilor, prezentă în lucrările expuse de Rodica Gherghinoiu Croitoru, Ștefan Dumitru, Laurențiu Nistor, Monica Voicu, Monica Turcu, Dany Madlen Zărnescu și Liviu Nedelcu.

Salonul de primăvară al Filialei Vrancea a UAP din România

Filiala Vrancea a UAP din România împreună cu Ateneul Popular „Mr. Gh. Pastia”, sub egida Primăriei Municipiului Focșani, a organizat, în perioada 23 februarie-10 martie 2022, la Galeria „Trepte de istorie” din Focșani *Salonul de primăvară*, expoziție curatoriată de Liviu Nedelcu.

Pe simezele galeriei focșănene au fost etalate lucrările artiștilor: Gabriela Arghirescu Popa, Elena Pascu Bîrhală, Laura Elena Dumitru, Ștefan Dumitru, Gheorghită Galan, Rodica Gherghinoiu Croitoru, Viorica Oana Kalany, Liviu Nedelcu, Laurențiu Nistor, Laurențiu Păun, Elena Stoiciu, Monica Turcu, Monica Voicu.

DAN CIOCA – STĂPÂNUL LINIEI

- Născut la 25 mai 1939, la Chișinău.
- Absolvent în 1961 al Școlii de Arhitectură și Urbanism, București.
- Absolvent în 1967 al Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, București.
- Călătorii de studii: în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Rusia, Austria, Franța, Germania, Belgia, Olanda, Suedia, Italia. În perioada 1983-2001, în Hong Kong, Singapore, Thailanda, Bali, Brazilia, Argentina, Mexic, Hawaii
- Obține azil politic în Italia și emigrează în S.U.A., stabilindu-se la New York (1983)
- Se întoarce în Europa unde întreprinde alte călătorii de studii în Grecia, Italia, Germania, Spania, Norvegia, Croația, Slovenia, Anglia, Cehia, Austria, Franța, Elveția, Turcia (2001-2013).
- Colaborator constant la Revista Lettre Internationale (din 2000).
- **Expoziții personale:** peste 42, în țară, în SUA și în mari orașe europene (Paris, Bruxelles, Stockholm, Veneția, München, Basel) ș.a.
- **Expoziții de grup:** 41, în România, SUA și Europa.
- **Premii și distincții** (selectiv): Diplomă de Merit și Diplomă de Onoare la Bienala Afișului de la Varșovia (1970); Diplomă de Merit la Trienala Internațională de Scenografie de la Novi Sad (1972, 1978); Diplomă de Merit acordată de Academia „Pietro Vanucci” din Perugia, Italia (1979); Diplomă de Merit, Scenography Scion - Novi Sad (1979); Bienala expoziției de postere, Varșovia (1980); Diplomă de Merit pentru cel mai bun tablou din expoziție, Muzeul de Artă, Budapesta (1981); Premiul Eugen Ionescu – Centrul European al Absurdului Slatina, Societatea „Eugen Ionescu” (2007).
- Lucrări în muzee și colecții publice din SUA, Europa și România

• **Aprecieri critice**

Cioca are creionul ușor și iute, de aceea o primă, imediată (auto) îndiguire e ridicată împotriva naturalismului, a oricărei reproduceri mecanice a naturii, a realității.

Odată înlăturată primejdia verismului, Cioca face repede loc unei imaginații hrănită cu discrete sugestii supraprealiste.

Florian Potra

Cioca stăpânește prozodia liniei ca un clasic al baladei. La el nu există confuzii, acea bâlbâială din care nimeni nu înțelege nimic, ci dimpotrivă, el are o linie care spune ceva, care transmite.

Spre deosebire de alții care pleacă de la un anume „realism” și ajung prin decantare, uneori la uscăciune, el ajunge la o abstractizare a metaforei și a liniei, prin modalități calde de expresie. Nu vă lăsați înșelați de ceea ce ar putea să pară o neglijență în linie, nu este neglijență. Ci o mare stăpânire a liniei, o mare detașare, este o mână atât de stăpână pe ceea ce face, încât stăpânul ei se poate uita dincolo de obiectul ales drept model. Mâna lui știe să vadă, așa cum vede ochiul lui de artist plastic. Realismul acestor schițe de călătorie este, poate, cea mai frumoasă formă de realism: realismul poetic. Este realismul visului nostru. Este lumea așa cum este în realitate, dar pe care n-o putem vedea decât cu ajutorul artistului care știe să ne deschidă ochii. Acest călător artist nu ne-a adus niște desene, ci chiar locurile pe care le-a vizitat și pentru aceasta îi suntem recunoscători.

Romulus Vulpescu

Dan Cioca studiază linia în mișcare și propune suave, uneori grave metamorfoze, desenele sale în „registre” neputând fi înțelese decât luate ca un tot unde fiecare amănunt are rolul unei notițe ce pune în mișcare angrenajul de imagini.

Marin Sorescu

BREVIAR EDITORIAL

O poezie sinceră și efervescentă

George Vigdor este un poet ancorat cu toată ființa sa în realitate, în cea personală, în cea a neamului (se autodefinește „unul dintre ultimii evrei români autentici”) și în cea a lumii, pe care a străbătut-o în mare parte. S-a născut la Cluj, a locuit în Israel o vreme și acum trăiește în Ungaria. Sufletește, nu s-a despărțit niciodată de România, țară pentru binele căreia își face griji și în a cărei limbă gândește și scrie.

Cel mai recent dintre volumele sale de poezii, ***Cu masca tăcerii pe coarne*** (Ed. Colorama, Cluj-Napoca, 2021), reflectă o stare a poetului și, până la un anumit punct, a lumii din care face parte. Titlul, cuprinzând trei substantive aparent fără nicio legătură între ele, trimite la problematica ființării alterate în contextul pandemic și lasă a se întrevădea tensiunea pe care discursul liric o conține. „Masca” este un accesoriu care apără, dar și ascunde, având așadar un dublu rol; „tăcerea” este cea care se află în spatele măștii, deci e o falsă tăcere; „coarnele” pot fi ale diavolului, ale melcului prea lent să rezolve o nevoie stringentă, ale individului și ale turmei sau ale autorului însuși, poet ce mânuiește bine pamfletul, ironia, autoironia, făcând haz de necaz, trimițând semnale de alarmă spre semenii care par să nu mai aibă ochi să vadă și urechi să audă și care constituie masă de manevră în mâinile stăpânilor lumii.

Poemul ce deschide volumul, *Fum de mititei prin gaura din tricolor*, compus din versuri lungi, întinzându-se pe douăsprezece pagini, ar fi putut să ajungă pentru o plachetă. S-ar putea spune că acesta constituie sinteza întregului volum. Observator atent și nu fără patimă, poetul amalgamează aici, blamându-le cu aceleași sunuri caustice, realități reprobabile, atitudini sinucigașe contaminante, viziuni denaturate ale omului asupra sinelui și asupra esenței umane, direcții greșite de mers și de dezvoltare, evidențiind „nihil-ul existențial ce va să vină”. Astfel, omul și-a pierdut naturalețea, fața umană, eul, liberul arbitru: „Însoții peste tot de organul nostru vital/ de alter-ego-ul nostru indispensabil/ telefonul smart – noua noastră inimă di-

gitală/ trecem prin cyberspațiu precum vodă prin Iobodă/ teleghidați și teleportați de forțele oculte ale penumbrei/ [...] Noua autocrație digitală a realizat în fine mult visata realitate ideală/ a omului nou, cetățean model/ executant fidel”. Familia nu mai este celula de bază a societății deoarece „mami și tati [...] nu mai trăiesc împreună, pentru că știți, lejera noastră societate liberală/ permite fiecărui salahor digital să se simtă independent și să-și caute fericirea efemeră/ singur, autonom, ba chiar independent”. Drama poetului rezultă din faptul că, încercând sisific să-și determine semenii să conștientizeze, spre a se salva în timpul cel de pe urmă, apocalipsa către care se îndreaptă, nu mai are când/cum/de ce să scrie poezie veritabilă: „Știi că poezia s-a evaporat cu totul/ din aceste rânduri înăbușite de cumplita durere/ a eșecului ireversibil/ [...] Bineînțeles că am ratat acest poem/ are doar umori, fiere și cancer”.

Deplânge dezumanizarea forțată din umbră de manipulare globală și de „marea rețea a izolării controlate”, pentru că „nu mai contează viața unui om/ decât ca element de statistică *deleted* în spațiul virtual” (*Deleted în spațiul virtual*).

Când nu este prins în păienjenişul sumbru al realității, poetul caută sensul vieții, al devenirii, spațiul de sorginte divină unde s-ar putea afla piatra filosofală. Iată cum arată definiția adevărului în viziunea lui George Vigdor: „Adevărul e muntele originar/ de unde se înalță spre ceruri/ esența eterică a vieții,/ unda primordială evanescentă,/ discreta *axis mundi* a pământului” (*Aproximări filosofice*). Oamenii sunt „fărâme de lut însuflețit/ robi ai infernului materiei” (*Ultimul concert al speranței*), de aceea ar trebui să cunoască secretul prin care se pot anihila limitele umane: „Excesul e cheia transcenderii destinului/ a saltului mortal dincolo de propria umbră/ [...] Excesul e aventura ființei în indefinit” (*Elogiul excesului*). Elementele de artă poetică se împletesc cu o smerenie netrucată, cu mărturisirea umilinței de a nu putea ajunge la absolutul creației: „Scriu din încrâncenarea spaimelor abisale,/ din angoa-

sele pribegiilor mult milenare/ [...] Incapabil de geneză spirituală,/ doar de cea biologică,/ până și copierea artistică a universului/ mă depășește complet” (*Deșertul paginii albe*). Cum era și firesc la un poet pe cât de sensibil, pe atât de efervescent, cu obiceiul asimilării esențelor tuturor spațiilor care l-au găzduit de-a lungul timpului, autobiografemele abundă pentru a configura un liric „sprijinit în cârjele metafizice uzate/ ale drumului spre mirajul absolutului” (*Magia nihilului și deliciul contrastului*) și pentru a conferi o tensiune cu totul aparte poemelor: „Evreu cu rădăcinile în cer/ fac dragoste cu pământul;/ poate voi zămisli vreodată/ fructul oprit al apartenenței desăvârșite” (*Iluzia apartenenței desăvârșite*).

Pios, mistic, poetul stă „la taifas cu îngerii” „în triunghiul nirvanei” (*Suprema pulsație divină*) și crede că, deși „dincolo de toți și de toate,/ veghează Dumnezeu”, iar „drumul de la tam tam la simfonie trece prin trezirea magică a duhului sfânt/ prin vibrația sublimă a luminii creatoare”, azi, în „gara absurdului”, „până și Dumnezeu, exilat în salopetă/ reglează tacticos unicul ceas al gării” (*Ultimul concert al speranței*). Dragostea este însă sensul devenirii poeziei și a tuturor lucrurilor, „geometrie a perfecțiunii imaginare”, pentru că „o oră de dragoste dezlănțuită/ transcende perfecțiunea oricărui poem” (*Supremația dragostei*).

Autoportretul din finalul volumului, *Un punct minuscul, neînsemnat*, este una dintre oazele calme ale cărții, care nu duce spre zona numită în psihanaliză „restaurarea narcisismului”, pentru că poetul nu cere admirație și nici mângâiere pentru sine, ci pentru semeni. Este modul său de a fi sincer, de a dăruia lumină din lumina primită de Sus, de a arăta, prin sine, chipul – de carne, de gânduri și de simțire – al omului de pretutindeni: „pur și simplu/ lumină opacizată într-un trup,/ din cuvinte subtil îmbinate/ cu harul viu al însuflețirii”.

Tabloul „pândeii” creatorului

Autoare a două cărți interesante, „Desculț în mileniul III” (2017) și „Mortul viu. Mutații funcționale și estetice de la motivul literar la motivul din Pop Culture. Filmografia” (2018), **Silvia-Ioana Sofinetti** a revenit în anul 2021 cu volumul de versuri **feline pândind printre gânduri** (Ed. Editgraph, Buzău).

Felinele anunțate în titlu sunt pisici și le regăsim nu doar în discursul liric, ci și pe coperta întâi a cărții și, de asemenea, în cele treisprezece ilustrații realizate de autoarea însăși. De ce au fost alese pisicile și nu alte „feline”? Cu siguranță, pentru miturile, superstițiile, credințele care înconjoară aceste animăluțe în lumea întregă. În funcție de cultură și civilizație, se crede că prezența lor poate oferi noroc, protecție, iubire, belșug sau, dimpotrivă, pot aduce ghinion, sărăcie, moarte fiind niște exponenți/vestitori ai răului. De altfel, Silvia-Ioana Sofinetti își structurează cartea chiar pe treisprezece paliere („gânduri”) – număr care în credința populară este unul aducător de ghinion.

Înainte să-și desfășoare „gândurile”, autoarea ne introduce, prin intermediul a două poeme, într-o atmosferă specială, ce deconspiră relația interiorității sale „cu

nemărginirea” și procesul nașterii poeziei din propria carne, ca și relația sa cu semenii. Prima poezie este o *ars poetica* și zugrăvește tabloul prelungirii ființei omenești cu elementele naturii, astfel încât, din acest infinit, să se iște „poeme nu mai lungi/ de o palmă” (*ivire*), iar a doua este un fel de *ars amatoria*, care exprimă lupta continuă a actantului liric, girată și „încununată de îngeri”, pentru extragerea răului din oameni și repunerea lor în circuitul firesc, acțiune ce se cere luată de fiecare dată „de la capăt”, ceea ce face din poet un „sisif al durerii”, răsplătit doar cu „privirea lor [a semenilor] nepăsătoare” (*sisif*).

Cele mai multe „gânduri” cuprind cinci-șase poezii. Între primul „gând” („Ochiul tău e o planetă spartă de raza soarelui.”) și ultimul („Nici geamănuș, cât de geamănuș ar fi, nu e la fel.”) are loc o continuă alternanță între dorința de împlinire a terestruului și aceea de evadare în spațiul sublimat al poeziei, eliberat așadar de limitele condiției umane. „Pisica neagră” este prezentă din prima poezie a primului „gând” și toată atenția se concentrează pe mișcările ei, ca și când ar fi un oracol sau de ea ar depinde soarta „întregului”. În urma combinațiilor pisicii, care nu poate fi altceva decât un alter-ego al eului liric, „verdele ivit se revarsă/ acoperind întregul” (*romatică*), invitând așadar la înnoire: „azi îmi fac curățenie în suflet/ pun deoparte gândurile bune/ [...] arunc la coș toate dezamăgirile/ frustrările, oamenii răi/ pun în cumpănă sentimentele/ [...] păstrez la îndemână doar sunete/ sunt suficiente pentru un suflet liber” (*dereticare*). După această purificare proprie, iubirea pentru semen este totală, astfel că se produce o contopire, o metamorfozare a perechii eu-tu într-unul singur: „azi mă dedic ție/ [...] brațul meu e brațul tău/ pasul meu e pasul tău/ nici nu cred că mai suntem doi/ în ploaie suntem unul/ rătăcit printre stropi/ orbit de faruri/ închid ochii și te văd pe tine/ înăuntrul meu/ sunt tu” (*devotament*).

„Dincolo” fascinează prin misterul pe care îl conține și prin așteptările pe care omul le are vizavi de această dimensiune. Toamna împinge ființa umană – mental, sufletește – către transcendent: „pașii tăi nu se mai aud/ ai trecut dincolo/ aștepți” (*autumnal*); „mai stai, zic frunzele, măcar cât mai/ putem și noi să rămânem/ înainte să devenim una cu pământul/ unește-ți lacrimile cu noi/ să ne regăsim dincolo, în alt anotimp” (*mai stai*). Este de remarcat faptul că în poezia Silviei-Ioana Sofinetti nu moartea se află dincolo, nu sfârșitul, ci dimensiunea ce conține germenii unui nou ciclu al vieții, sălașul de unde urmează să se ivească primăvara. Din această perspectivă, „unirea” omului cu natura este necondiționată, firească și benefică. Dacă avem în vedere conceptul oriental al reîncarnării, „dincolo” constituie într-adevăr spațiul unde se pregătește un nou început pentru ca omul să renască într-un alt trup. În sprijinul acestei idei vine și faptul că pisica, fiind aici un alter-ego sau suma celorlate posibile eu-ri ale sinelui poetic, ar avea șapte vieți conform unei credințe ce datează din perioada Egiptului antic. Și nu doar frunzele cer unirea cu omul, ci și copacul întreg. Metamorfozarea este o imagine-metaforă pe care autoarea ne-o propune pentru a ne

face să conștientizăm importanța păstrării unui ambient sănătos, de care depindem în viața terestră. Este o dublă pledoarie în acest sens: în cuvinte și în forme pictate: „nu pleca încă/ îți cere copacul/ la umbra gândului tău/ simt cum îmi cresc/ nervurile frunzelor/ să fim omul-copac/ sau copacul-om/ nici nu mai contează/ atâta vreme cât suntem unul” (*omul-copac*).

Trebuie remarcat și felul în care Silvia-Ioana Sofinetti zugrăvește tabloul „pânzei” creatorului care așteaptă încordat muzele, inspirația, cuvintele potrivite: „pânza e albă/ pastelurile așteaptă să fie chemate/ să cânte culorile minții tale/ stai în nemișcare/ / [...] / gândurile sent feline printre stîngii de gard/ pânza e albă/ pânza e plină de gânduri feline” (*pânza e albă/ pauză de gândire*); „acum e momentul cel mai bun să scrii/ o poezie/ nu gândești, doar respiri/ inspiri vers/ expiri vers/ la mijloc cenzură/ [...] / cuvinte care/ se pitesc în alveole și nu mai vor să iasă de acolo” (*cogito ergo sum*).

Am putea spune că volumul de versuri **feline pândind printre gânduri** este nu doar un debut decent al Silviei-Ioana Sofinetti, ci și unul inspirat.

O continuare a cărții precedente

După ce, în anul 1995, a debutat editorial cu volumul de versuri „Alegerea celui singur”, **Mihai Iunian Gîndu** nu s-a grăbit să publice din nou. Următoarea sa carte a apărut abia în 2015 – volumul de proză „Râul iluziilor” –, iar șase ani mai târziu autorul ne propune **Frumusețea tăcerii** (Ed. Anamarol, București, 2021), un interesant volum de povestiri.

De altfel, prezentul volum al lui Mihai Iunian Gîndu este o continuare, din punct de vedere tematic și stilistic, a cărții „Râul iluziilor”. Autorii care l-au fascinat de-a lungul timpului – Kafka, Faulkner, Dostoievski, Hesse, Julio Cortazar, Clarice Lispector – nu puteau să nu-i influențeze modul de a scrie, astfel că povestirile sale conțin cel puțin evanescent reminiscențe tematice, de atmosferă, din farmecul și complexitatea subiectelor scriitorilor la școala cărora s-a format.

În „(În loc de) cuvânt-înainte”, autorul declară: „am convingerea că în prezent trăim Apocalipsa descrisă în Biblie”. Mai mult decât atât, îl citează pe Sfântul Nilus, călugăr trăitor în sec. al V-lea, care descrie pentru perioada de după jumătatea secolului al XX-lea starea „de nerecunoscut” a omenirii, referindu-se la înfățișarea oamenilor, „fiind imposibil să faci diferența între un bărbat și o femeie”, la cruzimea acestora, la mintea lor „absorbită de plăcerile carnale”, o lume a dezordinii sociale, unde „fărădelegile devin normalitate”. Astfel că în povestirile care urmează, Mihai Iunian Gîndu creează o suită de tablouri ale apocalipsei din viața de toate zilele ale prezentului nostru, pledând în subsidiar pentru nevoia de a ne schimba „pe noi înșine”, ca să nu mai avem „parte de o nouă urgie a Apocalipsei”.

Ca și pentru volumul precedent, autorul alege tonul confesiv, relatând la persoana I singular, persuadând fie în mod asertiv, ferm, direct, fie învăluindu-și cititorul într-o ceață misterioasă, trezindu-i așadar curiozitatea și făcându-l să parcurgă drumul povestirii până la capăt. Mizează, de asemenea, pe repetiția unor imagini/expresii/cuvinte menite să consolideze o convingere, să păstreze cititorului o dispoziție.

sii/cuvinte menite să consolideze o convingere, să păstreze cititorului o dispoziție.

Primele trei povestiri fac parte dintr-o „trilogie” pe tema apocalipsei. La baza primei povestiri, *Sinucigașul și slutul*, stă efortul de a înțelege profunzimile, înălțimile, sinuozitățile, resorturile sufletești ale propriei persoane. Dacă în anii '70, viitorul „sinucigaș” era un admirator optimist și senin al lui Alain Delon mai ales pentru filozofia de „ninja sau de samurai”, adică pentru „mentalitatea de a fi învingător în orice situație” sau „înving fără a fi înfrânt, după cum spunea Hemingway”, până în '89 „anii au trecut tot mai greu, tot mai stupid”. Vocea dictatorului Ceaușescu („stimați tovarăși”) o înăbușă pe cea a acantului care, încet-încet, își pierde echilibrul, astfel că repetiția „samurai, samurai”, un mesaj subliminal pentru creierul ce trebuie să creadă, în ciuda evidențelor, în biruința asupra răului, rămâne fără eficacitate. Salvarea se produce într-un moment de declin, când frica de a nu renaște în pielea slutului întâlnit brusc în cale îl oprește de la gestul suicidal. „Dumnezeu a mizat totul pe lașitatea mea”, conchide protagonistul, identificând și motivul luptei sale viitoare: să fie învingător „în fața Satanei și a Apocalipsului”. Putea să fie acesta dezno-dământul, dar o „declarație rătăcită printre inscripții și desene obscene” într-o stație de metrou, „Cristina, te iubesc enorm”, produce în mintea lui un nou uragan.

Ca niște pagini de jurnal, unde autorul scrie după cum are chef, când în română, când în franceză, se desfășoară cea de-a doua povestire a trilogiei, *Apocalipsul, Cristina și Dumnezeu*. Autorul pune față în față realitatea apocalipsei aflate în desfășurare și îndemnul mamei, „Să fii OM, copilul meu”, dintr-un trecut îndepărtat. Într-un astfel de context, „samuraiul” de altădată înțelege că absurdul, mafia, lipsa iubirii etc. pot fi învinse doar cu intervenția divină. „Cristina”, numele apărut în înscrisul de pe peretele metroului, devine simbolul iubirii pentru femeie și, deopotrivă, al celei creștinești, față de aproapele. În cea de-a treia povestire, *România nu se teme de Al-Qaida*, Mihai Iunian Gîndu pune semnul egal între efectele demagogiei politicii românești, ale celei americane și acțiunea soldaților kamikaze. Totul duce la moarte. E vorba de realitatea anului 2004, când, prin comparație, „Sodoma și Gomora îmi par oaze ale paradisiului pierdut”. Urmărirea știrilor despre carnagiul produs prin război direct sau ca urmare a unor decizii politice/economice inumane devine „un fel de reflex Pavlov”. În aceste condiții, papa nu mai poate părea decât un Don Quijote „absurd”.

Celelalte povestiri vorbesc, între thriller și fantastic cel mai adesea, despre puterea iubirii/a gândului, despre a trăi realități paralele – o temă preferată a autorului –, despre dezechilibrele psihologice, alimantate în special de setea de iubire/ lipsa dragostei, în urma cărora se nasc monștri.

Mihai Iunian Gîndu este preocupat de viitorul omenirii și fiecare carte a sa constituie un semnal de alarmă. Scrie bine și merită să-i urmărim evoluția. Păcat că aparițiile sale editoriale sunt atât de rare. Și poate că a venit vremea să încerce și romanul!

În așteptarea sponsorilor, cărora le oferim spațiu publicitar, câteva imagini de sezon:

TIPOGRAFIE
PAPER PRINT INVEST

FORMULARE TIPIZATE PERSONALIZATE
AFIȘE • CĂRȚI • BILETE • REGISTRE • ETICHETE • MAPE

Tel/Fax 0239 610 210

TELEVIZIUNEA
LITERARĂ

www.televiziunealiterara.ro

tvbucuresti@yahoo.com

0722.410.597
0740.370.665

SAECULUM

revistă de cultură, literatură și artă

APARE SUB EGIDA
UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

Editor: VRANPRESS MEDIA

ARPE
ASOCIAȚIA REVISTELOR, PUBLICAȚILOR ȘI EDITURILOR

Face parte din
Asociația Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor

Din anul 2021, revista apare
fără niciun sprijin financiar din partea
Consiliului Județean Vrancea
și a Centrului Cultural Vrancea

FONDATORI:

Alexandru Deșliu
Valeriu Anghel

Redactor-șef 2008 - 2013:
Mircea Dinutz

Colegiul director: Ioan Adam,
Niculae Gheran, acad. Gheorghe
Păun, Irina Petraș, acad. Dumitru
Radu Popescu, acad. Ioan-Aurel
Pop, Magda Ursache

Director executiv: Nina Deșliu
Redactor-șef: Rodica Lăzărescu

Colegiul redacțional:
Constantin Coroiu,
Horia Dumitrescu, Marin Iancu,
Victoria Milescu, Maria Nițu,
C. Stănescu, Passionaria Stoicescu,
Paul Spirescu, Elena Stoiciu

Tehnoredactare: Gabriela Oprea
Fotografii: Costică Răduc

Număr ilustrat cu reproduceri
după lucrări de **Dan Cioca**

Adresa redacției:

620124 - Focșani, județul Vrancea,
Str. 1 Decembrie 1918, bl. 37, et. 2, ap. 8.
Telefon: **0741 113 871 (Nina Deșliu)**
0722 841 155 (Rodica Lăzărescu)
e-mail: saeculum_focsani@yahoo.com
pro.saeculum@gmail.com
www.pro-saeculum.ro

Revista PRO SAECULUM găzduiește opiniile,
oricât de diverse, ale colaboratorilor.
Responsabilitatea pentru conținutul articolelor
revine în exclusivitate semnatărilor acestora.
Manuscrisele primite nu se înapoiază.

Tipărit la SC PAPER PRINT INVEST SA
BRĂILA, Șos. Baldovinești Nr.20
Telefon: 0239/610210

I.S.S.N. 1583-1949

Înființată în 2002, revista „Saeculum” a fost obligată să-și schimbe, în regim de urgență, denumirea la cererea unei publicații sibiene ce purta același titlu, astfel apărând prepoziția „pro”, fără a trece „saeculum” la ablativ (saeculo), așa cum cer normele gramaticii latine. Cum demersul pentru schimbarea denumirii este extrem de laborios, dar mai ales fiindcă revista noastră s-a impus la nivel național sub actualul nume, redacția a decis să nu opereze nicio modificare a titlului, asumându-și greșeala deloc fortuită.